

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**“ARKADAŞ”, “ÇOCUKLARA ARKADAŞ”, “ÇOCUKLARA
TALİM” DERGİLERİ
(METİN-İNCELEME)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine YORAN

Balıkesir, 2019

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**“ARKADAŞ”, “ÇOCUKLARA ARKADAŞ”, “ÇOCUKLARA
TALİM” DERGİLERİ
(METİN-İNCELEME)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine YORAN

Tez Danışmanı

Dr. Öğretim Üyesi Zöhre BİLGEGİL

Balıkesir, 2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

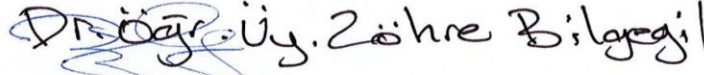
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı'nda 200812535001 numaralı Emine YORAN'ın hazırladığı "Arkadaş", "Çocuklara Arkadaş", "Çocuklara Talim" Dergileri(Metin-İnceleme) konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 31.5.2019 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/ OY ÇOKLUĞU İLE karar verilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Zöhre BİLGEGİL
(Tez Danışmanı)

Üye

Prof. Dr. Erten ÖRGEN

Üye

Doç. Dr. Özlem NEMUTLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

11.06/2019

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ
Müdür

ÖN SÖZ

Çocuk edebiyatı eserleri, çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarının gelişimine rehberlik ederken, eğitim ve bilgilenme süreçlerine de katkıda bulunmak amacıyla hazırlanan eserlerdir. Bu eserler arasında yer alan çocuk dergilerinin, çocuk edebiyatının gelişimi açısından bakıldığında önemli bir yere sahip olduğu görülür. Tanzimat Dönemi'nde Batı'nın etkisiyle başlayan yenilik hareketlerini takiben çocuklar için kaleme alınan telif ve tercüme eserlerin yanı sıra çocuk dergileri de yayımlanmaya başlamıştır.

Bu çalışmada, bir çocuk edebiyatçısı olan Mehmed Şemseddin'in "Arkadaş", "Çocuklara Arkadaş" ve "Çocuklara Talim" isimli dergileri latinize edilip incelenmiştir. Bu incelemede öncelikli amaç, çocuk dergiciliği alanında küçük ama önemli adımlar olarak kabul edilen "Arkadaş", "Çocuklara Arkadaş" ve "Çocuklara Talim" dergilerinin latinize edilmiş hallerini tam metin olarak bir arada vermek ve böylece Türkiye'de eski harfli çocuk dergileri alanında yapılan çalışmalara katkıda bulunmaktır. Bu çalışma ile ayrıca, söz konusu dergilerin içerik ve anlatım yönünden analiz edilerek dönemin çocuk dergilerindeki eğitim ve öğretim anlayışının tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Mehmed Şemseddin'in çocuklar için yazdığı eserleri arasında önemli bir yere sahip olan söz konusu üç derginin şekil, içerik ve anlatım yönünden karşılaştırılarak aradaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması, incelemenin amacını oluşturan bir diğer önemli unsurdur.

"Arkadaş", "Çocuklara Arkadaş", "Çocuklara Talim" (Metin-İnceleme) adını taşıyan bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında problem ortaya konulmuş, araştırmanın önem ve amacına değinildikten sonra varsayımlar ve sınırlılıklardan bahsedilerek araştırma ile ilgili tanımlara yer verilmiştir. İlgili alan yazın kısmında araştırmanın kuramsal çerçevesi belirlenmiş ve araştırma ile ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Yöntem kısmında araştırmanın yöntem ve modeli ortaya konulduktan sonra araştırma ile ilgili bilgi kaynakları ve bu kaynakların değerlendirilmesinden bahsedilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde söz konusu üç dergi, kronolojik sıraya göre ayrı ayrı incelenmek üzere ele alınmıştır. Bu incelemede

dergilerin çıkış amacı ve genel özellikleri belirtildikten sonra dergilerde yer alan metinler, dergilerin bütün sayıları boyunca belli bir düzene bağlı kalınarak ana başlıklar altında toplananlar ve toplanmayanlar olarak genel bir sınıflamaya tabi tutulmuştur. Bu genel sınıflamanın ardından, dergilerde yer alan bütün metinler eğitici, öğretici ve eğlendirici işlevleri yönüyle ayrıştırılarak alt bölümler halinde incelenmiş ve çocuklara uygunluk açısından analiz edilmiştir. Bu inceleme yapılırken dergilerin sadece metin kısımları değil ön ve arka kapakları da üzerlerinde yer alan bilgiler açısından önemli bulunmuş ve araştırmaya dâhil edilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergileri şekil, içerik ve anlatım yönünden karşılaştırılmış; aradaki benzerlik ve farklılıklar tespit edilmiştir. Böylece Mehmed Şemseddin’in çocuklar için kaleme aldığı bu üç önemli eser, bir bütün olarak ele alınmış ve bu eserlerin ışığında, yazarın çocuk dergiciliği alanındaki olumlu ve olumsuz uygulamaları ortaya konulmuştur.

Araştırmanın üçüncü bölümünde araştırma konusu edilen üç dergi, latinize edilip elde olan tüm sayılarıyla birlikte metin olarak verilmiştir. Bu bölüm hazırlanırken dergilerde yer alan metinlerin yazım ve imla şekillerine sadık kalınmış ancak, metin içlerinde yer alan Almanca, Fransızca, İngilizce kelimeler yazıldığı gibi değil aslına uygun olarak ifade edilmiştir. Yabancı kelimelerin okunuşu ve yazılışı arasındaki farkların yarattığı belirsizlik nedeniyle anlamlandırılmayan yabancı kelimelerde ise okunuş esas alınmıştır.

Araştırmanın “Sonuç” bölümünde, araştırmaya dair elde edilen sonuçlar hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur. “Kaynakça” bölümünde çalışma esnasında faydalanılan yardımcı kaynaklar belirtilmiş, “Ekler” bölümünde araştırmaya konu olan dergilerden bazı bölümlere yer verilmiştir.

Bu çalışma boyunca benden desteğini esirgemeyen ve bana her zaman güvenen değerli hocam ve danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Zöhre BİLGEĞİL’e, Türkçe Öğretmenliği bölümündeki saygıdeğer hocalarıma ve hayatımın her aşamasında desteklerini arkamda hissettiğim sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Emine YORAN

ÖZET

“ARKADAŞ”, “ÇOCUKLARA ARKADAŞ”, “ÇOCUKLARA TALİM” DERGİLERİ (METİN-İNCELEME)

YORAN, Emine

Yüksek Lisans, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Zöhre BİLGEGİL

2019, 517 sayfa

Çocuk edebiyatı türlerinden biri olan çocuk dergileri, eğlendirirken eğiten ve bilgilendiren yönüyle çocukların kişisel, sosyal ve kültürel gelişimleri açısından önemli görülmüştür. Araştırmamız belli bir dönemde haftalık ve on beş günlük olarak yayımlanan “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinin bütün sayılarının latinize edilip incelendiği tematik ve teknik bir çalışmadır. Ele alınan dönem, çocuk edebiyatı ve dergiciliği alanında önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu çalışmada amaç, eski harfli üç dergiyi bir bütün halinde günümüz harflerine aktararak, bu alanda yapılan çalışmalara katkıda bulunmak ve bu dergilerde yer alan metinler ışığında söz konusu dergilerin çocuklara yönelik eğitim ve öğretim anlayışını tespit etmektir.

“Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergileri içerik ve üslup olarak 19. yüzyılda yayımlanmış önemli çocuk dergileri arasında yer almaktadır. 1876 yılında yayımlanmaya başlayan “Arkadaş” dergisi toplam 13 sayı devam etmiştir. İçeriğinde yer alan resimlemeler nedeni ile dönemin Avrupaî tarzdaki dergilerinden biri olarak kabul edilen “Arkadaş”ta yer alan metinlerin büyük bir kısmı ana başlıklar altında ve belli bir düzen içerisinde verilmiştir. Ana başlıklar altında verilen metinler bilgilendirici ve eğlendirici bir içeriğe sahipken diğer metinler ahlakî anlamda ders veren bir görünüm arz etmektedir.

1881 yılında yayımlanmaya başlayan “Çocuklara Arkadaş” dergisi, her bir sayısında on altıyı bulan sayfa adedi ile dönemin en çok sayfa sayısına sahip olan dergilerinden biri olarak nitelendirilmektedir. Derginin ilk cildi 12 sayı yayımlanırken ikinci cildi 1 sayı devam edebilmiştir. “Çocuklara Arkadaş” dergisinde yer alan metinlerin bir kısmı belli bir ana başlık altında ve bir düzen içerisinde verilirken büyük bir kısmı bir ana başlığa bağlı kalmadan serbest bir şekilde yayımlanmıştır. Ana başlıklar altında verilen metinler eğlendirirken eğitmeyi amaçlayan öğüt verici metinlerdir. Ana başlıklar altında verilmeyip serbest bir şekilde yayımlanan metinlerin geneli bilgi içeriklidir.

1887 yılında yayımlanmaya başlayan “Çocuklara Talim” dergisi, dönemin dil öğretimi konusunda dikkat çeken yapıtları arasında yer almaktadır. Dergide belli bir ana başlık altında toplanan metinler daha çok bilgi içeriklidir ve çocukların dil gelişimlerine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Belli bir ana başlık dâhilinde verilmeyen metinler ise çocukların kişisel, sosyal ve ahlakî anlamda gelişmelerine yardımcı olacak niteliktedir.

“Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergileri karşılaştırılarak incelendiğinde dergiler arasında şekil, içerik ve anlatım yönünden benzerlik ve farklılıkların olduğu görülmektedir.

“Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinde ele alınan konular çocukları hem eğlendirip hem de bilgilendirerek onları sıkmadan olumlu davranış kazanmalarına yardımcı olacak niteliktedir. Söz konusu dergiler bu özellikleri ile çocuk edebiyatı ve çocuk dergiciliği alanında önemli bir yere sahiptir.

Anahtar kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Çocuk Dergileri, Çocuk, Eğitim, Öğretim.

ABSTRACT

THE JOURNALS “ARKADAŞ”, “ÇOCUKLARA ARKADAŞ”, “ÇOCUKLARA TALİM” (TEXT-ANALYSİNG)

YORAN, Emine

Master’s Degree, Department of Turkish and Social Sciences

Education

Thesis Advisor: Dr. Lecturer Member Zöhre BİLGEGİL

2019, 517 Pages

Children's magazines that are one of the literary areas of children's literature, has been seen as important in terms of children's personal, social and cultural developments with the aspects of educating and teaching while entertaining them. Our research is a thematic and technical study that is latinized and examined of all the numbers of "Arkadaş", "Çocuklara Arkadaş" and "Çocuklara Talim" magazines that is published weekly and fifteen days in a certain period. The period discussed is a period in which important developments are experienced in the field of children's literature and journalism. The aim of this study is to contribute to the studies in this field by transferring the three old journals as a whole and to determine the educational approach of journals to children in the light of the texts in these journals.

"Arkadaş", "Çocuklara Arkadaş" and "Çocuklara Talim" journals are among to the important children's magazines published in the 19th century in terms of content and style. The "Arkadaş" magazine, which began to be published in 1876, continued to be published in a total of 13 times. The majority of the texts in the "Arkadaş" magazine, which was accepted as the first European style magazine of the period was given under main headings and in a certain order. While the texts given under the main headings have an informative and entertaining content, the other texts have a content gives a moral lesson to the children.

The magazine of "Çocuklara Arkadaş" began to be published in 1881, is considered as a magazine with the longest number of pages. While the first tome of the magazine was published 12 times, the second tome was just published once. Some of the texts in "Çocuklara Arkadaş" journal is given under a certain headline and in an order. On the other hand, a large part of it was emitted without being bound to a main title. The texts given under main headings are hortative texts that aim to educate children while entertaining. The general of the texts published freely have an informative content.

The journal "Çocuklara Talim" started to be emitted in 1887, is one of the most remarkable works in terms of language teaching. The texts gathered under a specific title in the journal are more informative and aim to contribute to children's language development. In addition to this, the texts which are not given in a certain order have the qualification to help children to develop in a personal, social and moral way.

When we examined the "Arkadaş" , "Çocuklara Arkadaş" and "Çocuklara Talim" journals by comparing, we see that there are similarities and differences between journals in terms of form, content and expression.

The subject matters discussed on "Arkadaş", "Çocuklara Arkadaş" and "Çocuklara Talim" journals have the quality of both entertaining and informing children to help them to gain positive behaviour without getting bored. These journals have an important place in children's literature and children's journalism with these features.

Keywords: Children's Literature, Children's Magazines, Children, Education, Teaching.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	1
1.3. Önem.....	2
1.4. Varsayımlar.....	3
1.5. Sınırlılıklar.....	3
1.6. Tanımlar	4
2. İLGİLİ ALAN YAZIN	5
2.1. Kuramsal Çerçeve	5
2.1.1. Çocuk Edebiyatı.....	5
2.1.1.1. Dünyada Çocuk Edebiyatı	6
2.1.1.2. Türkiye’de Çocuk Edebiyatı	8
2.1.2. Bir Çocuk Edebiyatı Örneği: Çocuk Dergiciliği.....	13
2.1.2.1. Dünyada Çocuk Dergiciliği.....	14
2.1.2.2. Türkiye’de Çocuk Dergiciliği.....	16
2.1.3. Çocuk Dergiciliği Alanında Mehmed Şemseddin ve Eserleri	21
2.2. İlgili Araştırmalar	26
3. YÖNTEM	31
3.1. Araştırmanın Modeli.....	31
3.2. Bilgi Toplama Kaynakları	31
3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi.....	33
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	33
4.1. Arkadaş Dergisi	33
4.1.1. Derginin Çıkış Amacı.....	33
4.1.2. Derginin Genel Özellikleri	35
4.1.3. Dergide Yer Alan Metinlerin Sınıflandırılması	39
4.1.3.1. Ana Başlıklar Altında Toplanan Eğitici ve Öğretici Metinler	39
4.1.3.1.1. “Tarih-i Tabî” Ana Başlıklı Öğretici Metinler	40
4.1.3.1.2. “Ufak Tefek Malumat” Ana Başlıklı Öğretici Metinler.....	41
4.1.3.1.3. “Öteberi” Ana Başlıklı Öğretici Metinler.....	43
4.1.3.1.4. “Muhâvere” Ana Başlıklı Eğitici Metinler	46
4.1.3.1.5. “Biraz da Eğlenelim” Ana Başlıklı Eğlendirici Metinler.....	49

4.1.3.1.6. “Hikâye” Ana Başlıklı Örnekleyici Metinler	51
4.1.3.2. Ana Başlıklar Altında Toplanmayan Eğitici ve Öğretici Metinler	53
4.1.3.3. Okurlar Tarafından Gönderilen Metinler	57
4.1.3.4. Mektup Türündeki Tebrik ve Mukabele Metinleri	59
4.1.3.5. Ödüllü Soru-Cevap Metinleri	62
4.1.3.6. İlan ve Duyuru Metinleri.....	63
4.2. Çocuklara Arkadaş Dergisi.....	64
4.2.1. Derginin Çıkış Amacı	64
4.2.2. Derginin Genel Özellikleri.....	67
4.2.3. Dergide Yer Alan Metinlerin Sınıflandırılması	71
4.2.3.1. Ana Başlıklar Altında Toplanan Eğitici ve Öğretici Metinler	71
4.2.3.1.1. “Hikâye” Ana Başlıklı Eğitici Metinler	72
4.2.3.1.2. “Mülâhazât” Ana Başlıklı Eğitici Metinler.....	79
4.2.3.1.3. “Mudhikât” Ana Başlıklı Eğlendirici Metinler.....	81
4.2.3.1.4. “Benim Adım Nedir?” Ana Başlıklı Bilmece Metinleri	84
4.2.3.2. Ana Başlıklar Altında Toplanmayan Eğitici ve Öğretici Metinler.....	85
4.2.3.2.1. Makale Türündeki Eğitici Metinler	86
4.2.3.2.2. Makale Türündeki Öğretici Metinler	88
4.2.3.2.3. Sohbet Türündeki Metinler	90
4.2.3.2.4. Hayvanlar Hakkında Bilgi Veren Metinler	93
4.2.3.2.5. Bitkiler Hakkında Bilgi Veren Metinler.....	95
4.2.3.2.6. Birtakım İcatlar Hakkında Bilgi Veren Metinler.....	96
4.2.3.2.7. Kabile Tanıtım Metinleri.....	96
4.2.3.2.8. Doğada Bulunan Çeşitli Maddeler Hakkında Bilgi Veren Metinler.....	97
4.2.3.2.9. İstanbul Hakkında Bilgi Veren Metinler	99
4.2.3.3. Okurlardan Gelen Metinler	100
4.2.3.4. Tebrik ve Mukabele Metinleri	106
4.2.3.5. Duyuru ve İlan Metinleri.....	108
4.3. Çocuklara Talim Dergisi.....	111
4.3.1. Derginin Çıkış Amacı	111
4.3.2. Derginin Genel Özellikleri.....	112
4.3.3. Dergide Yer Alan Metinlerin Sınıflandırılması	116
4.3.3.1. Ana Başlıklar Altında Toplanan Eğitici ve Öğretici Metinler	116
4.3.3.1.1. “Her Şeyden Bir Parça Anlamak” Ana Başlıklı Öğretici Metinler	117
4.3.3.1.2. “Birkaç Darb-ı Mesel Ana Başlıklı Metinler.....	118

4.3.3.1.3. “Hikâyecik” Ana Başlıklı Eğitici Metinler	118
4.3.3.1.4. “Bazı Lügat” Ana Başlıklı Dilbilgisi Metinleri.....	121
4.3.3.1.5. “Türkçe Lügat Kitabı” Ana Başlıklı Dilbilgisi Metinleri	121
4.3.3.1.6. “Üç Lisan” Ana Başlıklı Dilbilgisi Metinleri	122
4.3.3.1.7. “Benim Adım Nedir?” Ana Başlıklı Bilmece Metinleri	124
4.3.3.1.8. “Levha” Ana Başlıklı Matematiksel Bölümler.....	125
4.3.3.2. Ana Başlıklar Altında Toplanmayan Eğitici ve Öğretici Metinler	126
4.3.3.2.1. Makale Türündeki Eğitici Metinler	126
4.3.3.2.2. Makale Türündeki Öğretici Metinler	128
4.3.3.2.3. Bitki Tanıtan Metinler.....	129
4.3.3.2.4. Hayvan Tanıtan Metinler	130
4.3.3.2.5. Şehir-Ülke Tanıtan Metinler.....	133
4.3.3.2.6. Yapı Tanıtan Metinler	134
4.3.3.2.7. Coğrafi Bilgi Veren Metinler	134
4.3.3.2.8. Milletler Hakkında Bilgi Veren Metinler	135
4.3.3.2.9. Dil ile İlgili Olan Metinler	136
4.3.3.3. Duyuru Metinleri.....	137
4.4. “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş”, “Çocuklara Talim” Dergilerinin Karşılaştırılması	138
4.4.1. İçerik Yönünden Karşılaştırma	138
4.4.2. Şekil Yönünden Karşılaştırma	141
4.4.3. Dil ve Üslup Yönünden Karşılaştırma	142
4.5. “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş”, “Çocuklara Talim” Dergilerinin Metni	144
4.5.1. “Arkadaş” Dergisinin Metni	145
4.5.2. “Çocuklara Arkadaş” Dergisinin Metni	249
4.5.3. “Çocuklara Talim” Dergisinin Metni	416
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	508
5.1. Sonuçlar	508
5.2. Öneriler	510
KAYNAKÇA	511
EKLER	513

1. GİRİŞ

Bu bölümde problemin tespiti, amacı, önemi, sınırlılıkları ve varsayımları üzerinde durulacaktır.

1.1.Problem

Araştırmanın problemi, “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinin latinize edilerek günümüz harflerine aktarılması, dergilerin içinde yer alan metinlerin içerik olarak sınıflandırılarak eğitici, öğretici ve eğlendirici yönlerinin ortaya çıkarılması, dergiler arasında karşılaştırma yapılarak şekil, içerik ve anlatım yönünden aradaki benzerlik ve farklılıkların tespit edilmesidir.

1.2.Amaç

Araştırmanın temel amacı “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinin incelenmesidir. Bu temel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap bulunmaya çalışılacaktır:

1. Çocuk edebiyatının dünyada ve Türkiye’deki gelişimi nasıl olmuştur?
2. Çocuk edebiyatı örneklerinden olan çocuk dergilerinin dünyada ve Türkiye’de gelişimi nasıl olmuştur?
3. Bir çocuk dergisi yazarı olan Mehmed Şemseddin kimdir? Eserleri nelerdir?
4. “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinde yer alan metinler nasıl bir düzen içerisinde verilmiştir?

5. “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinde yer alan metinler eğitici, öğretici ve eğlendirici işlevlerine göre nasıl sınıflandırılmıştır?

6. “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinde yer alan metinlerde işlenen konular nelerdir?

7. “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinde yer alan metinlerin çocukların kişisel, sosyal, kültürel ve ahlakî gelişimlerine katkısı nedir?

8. “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinde yer alan metinlerin çocukların çeşitli konularda bilgilenmelerine katkısı nedir?

9. Şekil, içerik ve anlatım yönünden “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergileri arasında yer alan farklılık ve benzerlikler nelerdir?

1.3. Önem

Türkiye’de Latin harflerinin kabulüne kadar çok sayıda eski harfli çocuk dergisi yayımlanmıştır. Ancak çocuk edebiyatı ve özellikle de çocuk dergiciliği alanındaki “ilk”lerimizi oluşturan bu eserler, belki de eski harfli olmaları dolayısıyla, incelenme noktasında yeterli ilgiyi görememiştir. Söz konusu eserler, genel anlamda incelemeye tâbi tutulmuştur ancak bu eserlerin hepsi başlı başına araştırma konusu edilmemiştir. Eski harfli çocuk dergileri konusunda kapsamlı araştırmalar yapan İsmet Kür ve Cüneyt Okay’ın ifadeleri; ayrıca bu konu üzerinde duran diğer kaynakların verileri ve bu çalışma boyunca yapılan araştırmalar, bu durumu gözler önüne sermektedir.

Eski harfli çocuk dergileri, içerik olarak ele alındığında dönemin çocuk edebiyatı anlayışına ışık tutmaları bir yana, sosyal tarih, siyasi tarih ve eğitim tarihi açısından da önemli bir kaynak durumundadır. Bu nedenle çocuk edebiyatının ve dergiciliğinin yeni yeni filizlenmeye başladığı dönemlerde ortaya çıkan bu dergiler, her ne kadar “ibtidaî ve basit” olarak

algılsalar bile, inceleme konusu edilmeli ve günümüz harflerine aktararak edebiyatımıza kazandırılmalıdır. İşte bu nedenledir ki, bahsi geçen “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergileri araştırma konusu olarak seçilmiştir. Amacımız, Mehmed Şemseddin’in bu üç önemli eserini latinize ederek bir bütün halinde edebiyatımıza kazandırmak, eğitimsel açıdan inceleyerek çocuk edebiyatı ve eğitim ilişkisini açıklamak ve en nihayetinde bu alanda yapılan çalışmalara bir yenisini daha eklemektir. Çalışmanın önemi buradan ileri gelmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu çalışmanın “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinde yer alan metinlerin yerleştirilme düzenini, içerik olarak hangi konulardan bahsettiğini, çocukların zihin ve duygu dünyalarının gelişimine olan katkısını anlatacağı; söz konusu dergilerin, yazıldığı dönemin çocuk edebiyatı ve çocuk dergiciliği eserleri arasındaki yerini ortaya koyacağı varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Eski harfli çocuk dergilerinden “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş”, “Çocuklara Talim” dergileri ile,
2. Araştırmaya konu olan üç dergiden “Arkadaş” dergisinin, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Hakkı Tarık Us Kütüphanesi ve Milli Kütüphane’deki ulaşılamayan 12. sayısının araştırmada yer almamasıyla,
3. Alanyazın olarak süreli yayınlar, makaleler, kitaplar, lisansüstü tezler ve sözlüklerden ulaşılabilenler ile sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Çocuk: Doğum anından ergenlik dönemine kadar gelişimini sürdüren bireydir.

Çocuk Edebiyatı: İçeriği çocuklara yönelik hazırlanmış edebî eserlerin tümüdür.

Çocuk Dergisi: Çocuklara yönelik masal, hikâye, bilmece gibi türlerin ve etkinliklerin belli periyotlarla yayımlandığı eserdir.

Eğitim: Bireyde kendi yaşantısı yoluyla istendik davranış değişikliği meydana getirme sürecidir.

Öğretim: Belli bir amaç dâhilinde gereken bilgileri verme işidir.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırmanın dayandığı kuramsal temeller; araştırma konusu ile ilgili alanyazında yer alan bilgiler ve değerlendirmeler göz önünde bulundurularak düzenlenmiştir.

2.1.1. Çocuk Edebiyatı

Bir toplum için belki de “en büyük mesele” sayılabilecek olan “çocuk”, bir milletin var olabilmesi, kalkınması, sosyo-ekonomik anlamda gelişmesi ve sağlıklı bir toplum yapısının oluşması adına, bütün toplumlar için büyük önem arz etmektedir. Çünkü amaç, kalkınmak, sağlıklı ve kaliteli bir “yarın” oluşturmak ve gelecekte var olmak ise, bu ancak, aynı doğrultuda atılacak adımlarla mümkün olacaktır. Bu çerçevede atılması gereken en önemli adımlardan biri ve belki de en önemlisi, insana ve özellikle de çocuğa yönelik her alanda yapılacak olan yatırımlardır. Eğitim, bu yatırımların başında gelmektedir.

Okullarda verilen eğitimin yanında çocuğa estetik bir duyarlılık kazandıracak, eleştirel bakış açısı sağlayacak, onu eğlendirirken eğitecek, çeşitli konularda bilgilendirecek, hayal gücünü geliştirecek, kişilik gelişimine yardım edecek yapılara da ihtiyaç vardır. İşte çocuk edebiyatının önemi burada ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle toplumda sağlıklı ve üretken bireyler yetişmesinde, aile ile başlayan eğitim sürecinde çocuk edebiyatının rolü inkâr edilemez bir gerçektir.

Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen bir edebiyattır (Şirin, 1994).

Çocuğun zihnen ve ruhen gelişmesinde edebiyatın ve çocuk kitaplarının önemi büyüktür. Özellikle ruh dünyası ve algılama gücünün artırılmasına yönelik olarak yapılacak çalışmaların taşıdığı bilimsel derinlik, titizlik ve başarı, çocuğun gelecekteki başarısını da büyük oranda etkileyecektir (Yalçın ve Aytaş, 2005).

Çocuk için yazmak, bir anlamda çocukları eğitmektir. Onların hayat yolunda nasıl davranmaları gerektiğine dair ince, etkili öngörülerde tavsiyelerde bulunmaktır. Çocuk bilincine sahip bakış açısına göre çocuk gelecektir, dolayısıyla çocuklar için yazmak, geleceğe ve yarınlara yazmaktır. Çocuğa edebiyatı sunmak, edebiyatı okutmak, geleceği inşaaya kalkışmak, geleceğin temellerini atmaktır. Geleceğin anahtarı olarak kabul edilen çocuğun, edebî bilinç deneyiminden geçmesi bu açıdan önemlidir. Çünkü edebiyat, engin tecrübe dağarcığı ile çocuğa dünyanın, hayatın tüm hallerini göstermekte, onu bu hallere tanık kılmaktadır. Böylece çocuk kendi dünyasını örerken, geleceği kurarken edebiyatın deneyiminden yararlanmaktadır (Alver, 2005).

2.1.1.1. Dünyada Çocuk Edebiyatı

Dünyada çocuk edebiyatının gelişiminin, insana ve çocuğa bakışın dönüşüme uğraması ile birlikte başladığı görülmektedir. Batı'da çağlar boyunca, "küçük adam", "eksik yetişkin" olarak ifade edilen çocuğun, "çocuk" olarak algılanmaya başlanması ve çocuğun "ihmalî imkânsız bir varlık" olarak kabul edilişi, 18. yüzyılda başlamıştır. Bu döneme kadar yetişkinle çocuk yaşamı birbirinden ayrı düşünülmemiştir. Hatta incelenen kaynaklarda belirtildiği üzere, çocuk kıyafetleri bile büyüklerin giydiklerinin küçültülmüş hâlidir, çocuklara özgü çizgiler yoktur. Dolayısıyla "çocuğa özgü" şeklinde bir kavram söz konusu değildir. Bu nedenle dönemin

çocukları, yetişkinlerle birlikte halk hikâyesi, masal, ninni, tekerleme dinleyerek büyümüşlerdir. Ancak hem insana bakışın ve bununla birlikte çocuğa bakışın dönüşüme uğraması, hem de matbaanın icadıyla birlikte bilgi ve haber paylaşımının yaygınlaşması, bu alandaki eksikliği gözler önüne sermiştir.

Buna paralel olarak XVIII. yy. Aydınlanma Devri'nde Rousseau'nun tesiriyle çocuklara pratik bilgi kazandıran, onların ruhsal ihtiyaçlarına ışık tutmaya çalışan eserler kaleme alınmıştır. Böylece, Rousseau'nun tabiriyle, çocuğa "Ekvator'da da, Kutup'un buzları arasında da yaşamayı öğretmeyi" amaçlayan eserler ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, güçlükler karşısında ümitsizliğe düşmemek gerektiği ana fikrini taşıyan Robinson Crusoe romanı ve kilise anlayışındaki çelişkili bakış açılarını alaycı bir dille eleştiren "Guliver'in Seyahatleri" çocuklar ve yetişkinler tarafından en çok okunan eserler arasında yer almıştır.

19. yüzyıla gelindiğinde, çocuk edebiyatı ürünleri, konu bakımından genişlemiş ve bazı çocuk kitapları resimlenerek yayımlanmıştır. Bu gelişmenin bir yansıması olarak, Loise May Alcott'un "Küçük Kadınlar" isimli romanı ile edebiyatta aile hikâyeleri konusu yaygın hale gelmiştir. Robert Louis Stevenson'un "Defne Adası" isimli eseri ise macera hikâyelerini popüler kılmıştır.

20. yüzyılın başlamasından hemen önceleri çıkan "Siyah İnci" gibi hayvan hikâyeleri ve "Alice Harikalar Diyarında" gibi gerçek üstü olayların anlatıldığı fantaziler, o güne değin var olan kitap türlerini genişletmiştir (Akbaş, 2009).

19. yüzyıl sonlarına doğru özellikle küçük çocuklar için yazılan dergiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Çocuklar için yazılanların öğretici olmak zorunda olmadığına inanan Mary Mapes Dodge, "St Nicholas" isimli derginin editörlüğünü yapmıştır. 20. yüzyıl başlarında Lucy Sprague Mitchell'in "The Here and Now Story Book" isimli kitabı ile yetişkinler ilk defa çocukların küçük yetişkinler değil başka varlıklar olduğu fikriyle

karşılaşmışlardır. Bu yüzyılın başlarında C.B Falls'un "ABC" isimli kitabının resimleri kaliteli ağaç oyma tekniğinin örneklerini içerir. Rudyard Kipling çocuklar için mizahın önemli olduğunu düşünüyordu. 1902'de yayımlanan "Just so Stories" adlı kitabı bugün de popülerdir. Beatrice Potter aynı yıl "The Story of Petter Rabbit" isimli kitabıyla edebiyata hayvan öykülerini sokmuştur. O zamandan itibaren de hayvan hikâyeleri çocukların en sevdiği tür olmuştur. (Akbaş, 2009).

20. yüzyıl itibarıyla insana ve çocuklara yönelik çalışmaların artmasıyla dünyanın tüm ülkelerinde çocuk edebiyatı örnekleri gelişerek ve artarak yayımlanmaya devam etmiştir.

2.1.1.2. Türkiye’de Çocuk Edebiyatı

Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi, dünyadaki çocuk edebiyatının gelişimiyle yakından ilgilidir. Edebiyat araştırmacıları, eğitim ve daha birçok konuda bütün yeniliklerin başlangıcı olarak saydıkları Tanzimat Dönemi’ni Türkiye’de çocuk edebiyatının da başlangıcı olarak kabul ederler. Konu hakkında ciddi çalışmaların yapılması ise Cumhuriyet’in ilanından sonraya tesadüf eder. 1979 yılının Dünya Çocuk Günü olarak kabul edilmesiyle, ülkemizde çocuğa yönelik yayınlara eskisinden çok daha fazla önem verilmeye başlanır.

Türkiye’de çocuk edebiyatının geç ortaya çıktığı bir gerçektir. Ancak bütün toplumlarda olduğu gibi bizim toplumumuz için de istikbalin emanet edileceği çocuk çok önemlidir. Bu durumun yansıması olarak gerek İslam dininin kabul edilmesinden önce meydana gelen eserler, gerekse İslam dini etkisi altında yazılmış eserler içinde Türk toplumunun çocuğa verdiği önemi teyit eden örnekler mevcuttur (Sınarlı, 2006).

İslamiyet öncesine ait eserlerden en önemlisi olan Oğuz Kaan destanında annesinden sadece bir kere süt emen, hemen konuşmaya başlayıp kırk gün sonra da yürüyen, ata binip avlanan Oğuz’un çocukluktan

ziyade liderlik vasfı üzerinde durulmuştur. Bozkurt Destanı'nda, bir Hun boyu olan ve düşman saldırısı sonucunda yok edilen Aşineler, dişi bir kurdun büyüttüğü bir erkek çocuk sayesinde tekrar ortaya çıkmışlardır.

Dede Korkut hikâyelerinde de çocuk önemli bir yer tutar. Bu hikâyelerde çocuğu olmayanlar toplum nezdinde kabul görmezler. Tanrı'nın çocuk bağışlamayarak onlara lanet ettiğine inanılır. Çocuksuzlar kara çadırlara alınır, altlarına keçe döşenir. Onlara kara koyun yahnisi ikram edilir. Bu ikramı beğenmedikleri takdirde gitmeleri beklenir. Kısacası saygı görmezler. Çünkü onlar için çocuk, soyu devam ettirecek ve geleceği oluşturacak olan varlıktır (Sınarlı, 2006).

İslamiyet'in etkisi altında yazılan eserlere gelindiğinde bunların genelinde çocuk eğitimi üzerinde durulduğu ve özellikle çocukları yetiştirenlere öğütler verildiği gözlemlenmektedir. Örneğin, Yusuf Has Hacıp tarafından kaleme alınan "Kutadgu Bilig" isimli kitapta çocuk yetiştirmenin sorumluluğu üzerinde durulmuştur. Keykavus'un oğlu Gilân Şâh için kaleme aldığı ve nasihatnâme-siyasetnâme türünde bir kitap olan "Kâbus-nâme" adlı eserde erkek çocukların eğitimi üzerinde durulurken kızların sadece Kuran okumayı ve İslam dininin esaslarını öğrenmeleri yeterli görülmüştür. Yine Sadi'nin kaleme aldığı "Gülistan" ve "Bostan" isimli kitaplarda eğitimle ilgili görüşler yer almaktadır. Amasyalı Hüseyinoğlu Ali'nin "Tarîku'l-Edeb" adlı kitabında ise yukarıdaki eserlerden farklı olarak kız çocuğunun da eğitimi üzerinde durulmuş ve her çocuğa farklılıkları noktasında yaklaşmak gerektiği vurgulanmıştır. Bunlardan başka, Kaşgarlı Mahmut tarafından sözlük şeklinde kaleme alınan "Divân-ü Lugat-it-Türk"te ve Mevlana'nın "Mesnevi"sinde çocuk ve çocuk eğitimi ile ilgili ifadeler rastlamak mümkündür.

Divan şairlerinden Nabi'nin "Hayriyye" ve Sünbülzade Vehbi'nin "Lütfiyye" isimli kitaplarında yetişkinlerden çok çocuklara öğüt verildiği görülmektedir. "Hayriyye"de Nabi, kendi oğlundan hareketle diğer çocuklara öğütler vermiş ve o dönemin erdemli insan tipini tarif etmiştir. Divan

edebiyatında ayrıca “Tuhfe-i Vehbi” gibi çocuklar için yazılmış olan manzum sözlükler de vardır. Bu sözlüklerin yazılma amacı, çocuklara dil öğretmektir.

Yukarıda özetlenen çalışmaların içinde çocuk yer alsa bile hiçbiri ülkemizde çocuk edebiyatının başlangıcı olarak sayılmamaktadır. Bu eserlerin meydana geldiği dönemler içinde ne “çocuk edebiyatı” kavramı ne de doğrudan doğruya çocuklar için yazma endişesi söz konusudur. Ülkemizde çocuk edebiyatı Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra başlayan dönemden itibaren yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı, sadece sosyal ve siyasi açıdan toplumumuzu etkilemekle kalmamış, Türk edebiyatı da, yeni bir medeniyet dairesine girdiğimizi ilan eden bu değişimden etkilenmiştir. Bu süreç içinde yabancı dil bilenlerin sayısı yavaş yavaş artmış, Batı'dan çeviriler yapılmaya başlanmış, bu çeviriler sayesinde Avrupa'daki çocuk eğitimi ve psikolojisi ile ilgili çalışmalardan haberdar olunmuştur. Böylece doğrudan doğruya çocuk için yapılacak olan çalışmalara zemin hazırlanmıştır. (Sınarlı, 2006).

Abdülhamit devri Maarif Nazırı Münif Paşa'nın 1862 yılında yayımlanan “Ehemmiyet-i Terbiye-i Sıbyan” isimli makalesi ülkemizde çocuk eğitimi üzerinde duran ilk ciddi çalışmadır. Münif Paşa bu makalede çocukların mutlaka eğitim almaları gerektiğini vurgularken eski usuldeki eğitimi eleştirmiş ve Batılı anlamda bir eğitimi benimsemiştir. Bu yazı Ahmet Hamdi Tanpınar tarafından “modern pedagojiye dair ilk tecrübe” olarak nitelendirilmiştir (Tanpınar, 1982).

Münif Paşa'nın bu makalesini takiben, çocuk eğitimi konusunda pek çok makale kaleme alınmış ve bu makaleler doğrultusunda çocuk kitapları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu kitapların ilki, Kayserili Doktor Rüştü'nün 1859 yılında yayımlamış olduğu “Nuhbetü'l- Etfal”dir. Bu kitap alfabe kitabıdır ve içinde fabllar ve kısa hikâyeler bulunmaktadır. Kitabın amacı, çocuğa okuma zevki kazandırmaktır.

Bu gelişmeleri takiben, Batı'dan yapılan tercümeleler de çocuk edebiyatı alanında yazarlarımıza yeni bakış açıları kazandırmıştır. Bu

çeviriler arasında Ziya Paşa tarafından J.J.Rousseau'dan çocuklar için tercüme edilen "Emile" ve Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği "Tercüme-i Telemak" romanlarını; Şinasi, Recaizade Ekrem ve Ahmet Mithat Efendi tarafından Fransızcadan tercüme edilen kısa şiir ve hayvan hikâyelerini, Vakanüvis Lütfü'nün "Robinson Crusoe", Mahmut Nedim'in "Gulliver'in Gezileri" ve Mehmet Emin'in "Merkez-i Arza Seyahat", "Balonda Beş Hafta Seyahat" isimli çeviri romanlarını gösterebiliriz.

Bu çevirilerden başka Tanzimat dönemi yazarlarının çocuklara yönelik eserler yazmaya başladıkları da görülmektedir. Ahmet Mithat Efendi'nin *Kıssadan Hisse* (1871) isimli hikâye kitabını ve coğrafya, felsefe, tarih, matematik gibi eğitime dair konulardan bahseden *Hâce-i Evvel* (1870) kitabını edebiyatımızın ilk çocuk kitapları arasında saymak mümkündür. Bunlardan sonra Recaizâde Mahmut Ekrem'in *Tefekkür* (1886) kitabı ile Muallim Naci'nin *Ömer'in Çocukluğu* (1890) isimli anı türündeki romanı gelmektedir. Çaylak Tefik'in ilk Nasreddin Hoca kitabı olarak bilinen *Letâif-i Nasreddin*'i (1880) de dönemin çocuk edebiyatı metinleri arasında önemli bir yere sahiptir.

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında özellikle Ahmet Rasim, Ahmet Mithat, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Tefik Fikret, Ali Ekrem Bolayır, İbrahim Alaattin Gövsa ve Aka Gündüz'ü çocuk edebiyatı yazarlarımız arasında sayabiliriz. Özellikle Milli Edebiyat döneminde çocuklarda dil bilincini geliştirmek, yeni nesilleri milli ve manevi değerler konusunda eğitmek amacıyla başta Ziya Gökalp olmak üzere Ömer Seyfettin ve diğer Milli Edebiyat sanatçıları çocuklara yönelik birçok eser kaleme alarak çocuk edebiyatının gelişmesine katkıda bulunmuşlardır (Yalçın ve Aytaş, 2005).

Cumhuriyet'in kuruluşundan hemen sonra ulusal egemenlik kavramının çocukların bilincine yerleştirilmesi, yeni toplum anlayışının gelişmesi için, çocuk ve çocuk eğitimi ulusal bir politika olarak düşünülmüş ve böylece çocuk edebiyatı da çeşitlenerek gelişmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan harf devrimi ile yeni bir dönem başlamış ve kitaplar kabul edilen harflerle yeniden basılmıştır. Bu dönemde çocuk daha çok önemsenmiş, çocuklara yönelik birçok etkinlik düzenlenerek onların da toplum içinde çok özel ve önemli bir yere sahip oldukları vurgulanmıştır. Reşat Nuri Güntekin, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Rakım Çalapala, Kemalettin Tuğcu gibi yazarlar Cumhuriyet Dönemi çocuk edebiyatı yazarlarımız arasında önde gelen isimlerdir (Yalçın ve Aytaş, 2005).

Çocuklar için kitap haftaları ve sergilerinin düzenlenmeye başlandığı 1950'li yıllarda çocuklara yönelik yazılan eserlerde toplumsal içerikli öykü ve romanlar yer almıştır. Eflatun Cem Güney "Açıl Sofram Açıl" ve "Dede Korkut Masalları" ile Doğan Kardeş ödülü kazanırken 1964 yılında da Vela Nurettin ve Nihal Karamağaralı'nın yazdığı "Korkusuz Murat" Doğan Kardeş ödülünü almıştır. Bu dönemde Fazıl Hüsnü Dağlarca "Çocuk ve Allah", "Balina ile Mandalina"; Aziz Nesin ise "Şimdiki Çocuklar Harika, Üç Karagöz Oyunu" gibi eserleri ile dikkat çekmektedir.

1950'li yıllardan sonra Amerikan çocuk edebiyatının tanınmış birçok kitabı dilimize çevrilmiş, Amerikan tarihi ve kültürüne ait Teksas, Tom Miks, Zagor gibi birçok çizgi roman edebiyatımıza dâhil olmuştur. Bu dönemde Suat Yalaz'ın kendi tarihimizden olayları canlandırarak kaleme aldığı "Karaoğlan" dizisinin, Amerikan çizgi romanları karşısında milli kültürümüz adına denge sağlayıcı bir nitelik taşıdığı görülmektedir.

1970'li yıllardan başlanılarak Sezgin Burak'ın Türk tarihine ait olayları anlatan çizgi romanı "Tarkan" ve çocukların okuma düzeylerini desteklemeye yönelik "Cin Ali" serisi, çocuklar için geliştirilen resimli çocuk kitapları arasında yerini almıştır.

19. yüzyıldan bu yana dünyada ve Türkiye'de çocuk edebiyatının gelişimi açısından atılan önemli adımlardan bir kısmı da çocuklar için kaleme alınan gazete ve dergiler yoluyla olmuştur. Çocuklar için yazılmış

olan gazete ve dergiler 19. yüzyıldan itibaren çocuk edebiyatı türleri arasında yerini almaya başlamıştır.

2.1.2. Bir Çocuk Edebiyatı Örneği: “Çocuk Dergiciliği”

Çocuk dergileri, hem edebiyat hem de eğitimle doğrudan ilişkili olup, yayımlandıkları dönemin eğitim ve kültür anlayışı hakkında bilgi vermeleri açısından da önem arz etmektedir.

Çocuk dergiciliğinin ortaya çıkışı, basın tarihçesi içerisinde ele alınabilir. Genel olarak "basın" kavramıyla ifade edilen kitle iletişim araçlarının, insanlar arasında bilgi akışını, düşüncenin, yorumların ve fikirlerin toplum içerisinde dolaşımını sağlamak gibi temel işlevleri bulunmaktadır. Bu temel işlevlerin yanında basının, insanları eğitmek ve eğlendirmek, bireysel ve toplumsal sorunlara ilgi çekmek, yaşam koşullarının iyileştirilme çabalarına katkıda bulunmak gibi yararlarından da söz edilebilir. Kitle iletişim araçları, toplumsal yaşamın belirli alanlarında olduğu gibi, eğitim alanında da çok önemli bir işleve sahiptir (Şimşek, 2001).

Başlangıçta toplumun belirli kesimlerine hitap eden basın, zaman içerisinde, toplumun tüm kesimlerine hitap etme arayışına girmiştir. Basının kitleleşmesi sonucunu doğuran bu arayış, zaman içerisinde cinsiyet, ilgi ve meslekî farklılıklara dayalı yeni haberleşme ürünlerinin doğmasına neden olmuştur. Artık toplumun tamamına yönelik bir haberleşme aracı yerine kadınlara, çocuklara, gençlere, değişik ilgi ve meslek guruplarına yönelik gazeteler ve dergiler çıkarılmaya başlanmıştır. İşte çocuk süreli yayınları da bu ayrışmanın bir sonucu olarak ortaya çıkar ve gelişir. Bu gelişme, basında gazete ve dergi terimlerinin de doğmasına neden olur. Artık geniş kitlelere ulaşmaya çalışan aktüel ve günlük gazeteler yerine, periyodik aralıklarla belirli bir kitleye, spesifik konularla ilgili, daha detaylı bilgi, fikir incelemeleri, görece daha kapsamlı olarak sunulabilen süreli yayınlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda kadın dergileri, gençlik dergileri,

çocuk dergileri, moda dergileri, bilim dergileri, spor dergileri gibi yeni süreli yayınlar çıkmaya başlamıştır (Şimşek, 2001).

Çocuk dergilerinin ve çocuklarla ilgili diğer edebiyat türlerinin ortaya çıkmasında en önemli etken; çocukluğun keşfiyle beraber, çocukların gerçekleri algılayış biçimlerinin yetişkinlerden farklı olduğu düşüncesidir. Bu yeni anlayışa göre çocukların eğlenme, yaşam gücünü artırma, hayatı keşfetme, rehberlik alma, yaratıcı etkinlikte bulunma, güzel bir dile sahip olma gibi ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlar çocuklar için yazılabilecek eserler sayesinde karşılanabilecektir (Oğuzkan, 2001).

2.1.2.1. Dünyada Çocuk Dergiciliği

Avrupa'da çocuk dergileri, dergiciliğin ortaya çıkışından yaklaşık yüz sene sonra başlayabilmiştir. Çocuk dergiciliğinin başlangıcını ahlakî dergiler oluşturmaktadır. İlk yayınlanan çocuk dergileri, birtakım ahlakî değerleri içermektedir. Bu dergilerde ebeveynlere ve çocuklara yönelik ahlakî öğütler yer almaktadır. Almanya çocuk dergiciliğinde öncü bir yere sahiptir. 1722 yılında Almanya Leipzig'de yayımlanan "Leipziger Wochenblatt für Kinder" çocuk dergiciliğinin ilk örneği olarak kabul edilir. Bu ilk derginin içeriğini hikâyeler, fabllar, tabiat bilgisi konuları, mektuplar ve birtakım temsiller oluşturmaktadır. Yine aynı yıl "Nidergaschisches Wochenblatt für Kinder " adıyla ikinci çocuk dergisi yayımlanmıştır (Şimsek, 2001). Bu ilk çocuk dergilerinde içeriğin, ahlakî öğütlerden oluştuğu görülmektedir.

Almanya'da daha sonra sırasıyla "Moralische Wochenschrift" (1724), "Patriot" (1724-1726) yayın alanına girer. 1725 yılında yayınlanan "Vernüftiger Tadlerin" çocuk terbiyesini esas alan bir yayın politikası izlemiştir. Berlin'de 1759-1763 yılları arasında "Wocehenblatt zum Besten der Kinder" (Çocukların Yararına Haftalık Dergi) yayınlanırken, Stuttgart'ta 1771 yılında "Wochenschrift zum Besten der Erziehung der Jugend" (Gençlerin Eğitimi Yararına Haftalık Mecmua) adlı dergi yayınlanmıştır. 1775 yılında "Kinderfreund " (Çocuklara Arkadaş) dergisi yayınlanır. Bu

dergide sohbetler, sanatçılar hakkında bilgiler, bilmeceler, fabllar ve şarkılar yayınlanır. 1784 yılında yayınlanan "Kinder Akademie" nin konuları ise coğrafya, tarih ve sanat üzerinde yoğunlaşmıştır (Şimsek, 2001).

İngiltere’de ise ilk çocuk dergisi XVIII. yüzyılın sonunda (1788’de) "Juveile Magazina" adıyla yayımlanır. Bunu "The Childers Magazine" (1799) takip eder. Her iki dergi de iyi şöhret yapmalarına rağmen kısa ömürlü olmuşlardır. İngiltere’de yayımlanan diğer çocuk dergileri “Children’s Friends”, “Infant’s Magazine”, “The Charm” (1852-1854) ve “The Boy’s Own Magazine” (1855-1874) adlı dergilerdir (Şimsek, 2001).

1824’te Amerika’da “The Child’s Companion” adıyla yayımlanan çocuk dergisi XIX. yüzyılın ilk çocuk dergisi olması yanında en uzun süre yayımlanan dergi unvanına sahiptir. Bu dergi, yaklaşık yüz yıl süreyle yayımlanmıştır. XIX. yüzyılda Amerika Birleşik Devletlerinde yayımlanan önemli çocuk dergileri ise 1826’da yayımlanan “The Jeveile Miscellany” ve 1829’da yayımlanan “The Childers Magazine” adlı dergilerdir.

Aynı dönem Fransa’da ise “Le Musse de Familles” ve “Magazine de’ Education et de Rec’re’ation” adlı dergiler yayımlanmıştır.

Bu dergiler, çocukların eğitimi için çok az sayıda eserin bulunduğu, yazılan eserlerin ise daha çok aileler ve eğitimcilere yönelik olduğu ve bunların da gençler için yetersiz kaldığı gerçeğinden hareketle, amaçlarını çocuklar ve gençler için en iyisini yapmak biçiminde belirlemişlerdir. Dergilerdeki konular, çocukların ve gençlerin beğenecekleri tarzda yazılmıştır (Şimsek, 2001).

2.1.2.2. Türkiye’de Çocuk Dergiciliği

Türkiye’de çocuk dergiciliğinin doğuşu, Tanzimat’la birlikte hız kazanan sosyal değişimin devamı niteliğinde görülmektedir. Osmanlıda basın alanında hareketliliğin başladığı ilk yıllar, 1820’li yıllardan sonradır.

1821 yılında başlayan Yunan isyanı sırasında Yunan bağımsızlığını destekleyen ve Türk düşmanlığı yapan Avrupa basını ile Osmanlı yönetimi karşı karşıya gelmiştir. Osmanlı yönetimi bu sayede basının gücünü ve gerekliliğini anlamış, Osmanlının çıkarlarını ön planda tutarak yayınlar yapan basın araçlarına ihtiyaç duymuştur. Böylece devletin resmî görüşlerini yansıtacak ve isteklerini halka duyuracak ilk Türkçe gazete “Takvim-i Vekâyi” 1831 yılında çıkarılmaya başlanmıştır.

Osmanlıda basın yayın hareketlerinin diğer bir kolunu oluşturan dergi yayıncılığının başlangıcı ise, 1850 yılında yayımlanan “Vakâ-yı Tıbbiye” dergisi ile olmuştur. Bunu takip eden, Mecmua-i Fünûn (1861-1867), Mir’at (1862), Musiki-i Osmanî (1863), Mecmua-i Maârif (1866), Âyine-i Vatan (1867) gibi dergilerin ardından ilk çocuk dergisi olan “Mümeyyiz”in 1869 yılında yayımlanması ile ülkemizde çocuk edebiyatı konusunda önemli bir adım daha atılmıştır.

Kırk dokuz sayı çıkararak uzun ömürlü çocuk dergileri arasındaki yerini alan “**Mümeyyiz**”de temel amaç diğer dergilerde olduğu gibi okuru eğitmek ve yönlendirmek olmuştur. Mümeyyiz’i takiben, 1873’te ikinci çocuk dergimiz olan “**Hazine-i Etfal**”, 1875’te üçüncü çocuk dergimiz olan “**Sadakat**” ve aynı yıl onun devamı niteliğinde olan, “**Etfal**” yayımlanmıştır. Bu yıl Selanik’te yayımlanan “**Âyine**” dergisi İstanbul dışında çocuklar için yayımlanan ilk dergi olarak göze çarpmaktadır.

Okay (2006), başta Mümeyyiz olmak üzere bu ilk dergilerde yer alan metinlerin edebiyat kaygısı taşımayan, çocuklara ahlâklı, çalışkan, faziletli insan olmayı öğütleyen bir çeşit “nasihatname” hüviyetinde olduğunu ifade etmiştir. Buna göre, edebî ürün açısından bakıldığında bu türün ilk ibtidai örneklerini görmek için Mehmed Şemseddin’in 1876 yılında çıkaracağı Arkadaş dergisini beklemek gerekecektir. Mehmed Şemseddin “çocuklar için yazma”nın farklı bir kavram ve onlara yönelik ürünler vermenin değişik bir alan olduğunun bilincindedir. Daha önce ve sonraki senelerde de çocuklara edebî ürünler verme gayretinde olan Mehmed Şemseddin’in burada çocuklar için farklı bir edebiyat anlayışının var olması gerektiğini

anlatmaya çalıştığı görülmektedir. Yine de buradan yola çıkarak Mehmed Şemseddin'in dergide yer alan yazıları hakkında "edebî" hükmü henüz erken olmakla beraber hem dergiyi hem de yazarını bu doğrultuda adım atan "ilkler" arasında kabul etmek daha isabetli olacaktır.

"Arkadaş"ın yayımlanmasının ardından 1880 yılında Şemseddin Sami tarafından "Aile", Mehmet Cevdet'in neşri ile "Tercümân-ı Hakikat", Kemal Efendi tarafından "Bahçe", gibi dergilerin yayımlanması artık çocuk yazınında dergilerin de geniş yer tutacağını haber verir niteliktedir.

İlk sayısı 1 Nisan 1881'de yayımlanan "Çocuklara Arkadaş" dergisi, edebiyatın çocuk dergileri için özellikle vurgulanan ve olması gereken unsurlarından biri, belki de birincisi, konumuna geldiğini belirginleştirmiştir (Okay, 2006).

"Çocuklara Arkadaş"tan sonra 23 Aralık 1881'de içinde çocuklar için yazılmış ilk telif şiirlerden birini bulunduran "Çocuklara Kıraat", 1882'de "Vasıta-i Terakki", 1886'da "Etfal", "Numûne-i Terakki" ve 1887'de yine Mehmed Şemseddin'e ait olan "Çocuklara Talim" dergileri yayımlanmıştır.

1896 yılına gelindiğinde Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi de dâhil olmak üzere eski harfli çocuk dergileri içinde en uzun ömürlüsü olan "Çocuklara Mahsus Gazete" yayımlanmaya başlamış, 1896'dan 1908'e kadar yayıncılığını sürdürerek altı yüz yirmi altı sayı devam etmiştir. Okay'ın 2006'da yayımlanan çalışmasında belirtildiğine göre, Çocuklara Mahsus Gazete, çocuk edebiyatının bir ürünü olan ilk çocuk tiyatrosu metnini yayımlayan dergi olması ile de bir ilki gerçekleştirmiştir. Derginin 31. sayısında "Çocuklara Mahsus Tiyatro: Namus ve Zaruret" başlığıyla yayımlanan ve beş kişili ve beş meclisli olan metnin yazarı Charles Lauren, mütercimi ise "Mekteb-i Terakki" mezunlarından Selanikli İsmail Ata'dır.

XIX. yüzyılda çıkarılanson çocuk dergisi, Selanik'te yayımlanan "Çocuklara Rehber"dir. Selanikli bir öğretmen Ahmed Midhat tarafından, 22

Nisan 1897'den başlanılarak toplam 167 sayı yayımlanan dergi çocuk edebiyatının hemen her alanından eserlere sayfalarında yer vermiştir.

20. yüzyılın ilk çocuk dergisi yine Selanik'te yayım hayatına atılan "Çocuk Bahçesi"dir. İlk sayısı 1905 yılında yayımlanan dergi, ilerleyen sayılarında büyük ölçüde rejim muhalifi bir dergi kimliğine bürünür ve ilk önce iki hafta müddetle yayını tatil edilir sonra da süresiz olarak kapatılır. Bununla beraber Çocuk Bahçesi ilk defa Tevfik Fikret, Mehmed Emin Yurdakul, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Raif Necdet Kestelli, Nigar Binti Osman, Ali Ulvi Elöve, Hüseyin Cahid Yalçın, Celal Sahir Erozan gibi dönemin en önde gelen edebî şahsiyetlerine sayfalarında yer vermiş böylece yüksek şöhretli edebiyatçılar ilk defa olarak "çocuk" dergilerinde görülmüştür. Bu açıdan "Çocuk Bahçesi", çocuk edebiyatının iyiden iyiye zemin bulmaya başladığının göstergesi olarak kabul edilmektedir (Okay, 2006).

1910 yılında yayımlanan ve edebiyat ağırlıklı ilk dergi olarak kabul edilen "Mekteplilere Arkadaş", Meşrutiyet Dönemi'nin ilk önemli dergisidir. Dönemin diğer önemli çocuk dergilerinden biri de 27 Mart 1913 tarihli "Çocuk Dünyası" dergisidir. Ziya Gökalp, Aka Gündüz, Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin gibi dönemin önde gelen edebiyatçılarının eserleriyle yer aldığı dergide "milliyetçilik" ön plandadır. Bu isimlerin bir çocuk dergisinde yazıyor olması, çocuk edebiyatına bakışın kökten değişmesi ve yeni isimlerinde çocuk dergilerinde eser vermesini teşvik adına önemli bir adım olmuştur.

1913 yılında yayımlanmaya başlayan "Çocuk Duygusu" dergisinin, Kür'ün (1991) de belirttiği gibi "insanların hep kardeş olduğu, olması gerektiği" düşüncesini güçlendirmeye çalıştığı görülmektedir. Meşrutiyet döneminde üzerinde durulması gereken süreli yayınlardan biri de 12-15 yaş grubu çocuklar için "Çocuk Dünyası" tarafından yayımlanan "Talebe Defteri" isimli dergidir. İlk sayısı 5 Haziran 1913'te yayımlanan Talebe Defteri'nin Rıza Tevfik Bölükbaşı, Enis Behiç Koryürek, Faik Ali Ozansoy, Atuf Kansu, Ahmet Cevat Emre gibi isimlerin eserlerine yer vermesi, dergiyi edebî ve fikrî bir yayın konumuna getirmiştir.

İlk sayısı 9 Mayıs 1918'de yayımlanan ve toplam 8 nüsha çıkarılabilen "Küçükler Gazetesi" ilk bakışta sıradan bir dergi görünümü vermekle beraber çocuk edebiyatı açısından "edebiyat kısmı" başlığı altında hikâye ve şiirlere yer vermesi itibariyle dikkate değerdir (Okay, 2006).

Cumhuriyet öncesi Mili Mücadele döneminde göze çarpan ilk dergi, ilk sayısı 5 Nisan 1922'de yayımlanan "Bizim Mecmua"dır. Bu dergi, çocuk edebiyatı alanında görülen boşluğu doldurmak amacıyla yayımlandığını belirtmektedir. Dönemin diğer dergisi "Yeni Yol"dur. İlk sayısı 1 Şubat 1923'te çıkarılan ve toplam 113 sayı yayımlanan dergi, ağırlıklı olarak Milli Mücadele dönemi ve Cumhuriyet rejiminin yaptığı yenilikleri anlatmak üzere kurulmuştur.

Cumhuriyet döneminde, yeni harflerin kabulüne kadar geçen zaman zarfında yayımlanan çocuk dergileri genellikle edebiyatı ikinci plana itmişlerdir. Daha doğru bir ifade ile geçmiş döneme göre daha az rastlanan edebî ürünler ağırlıklı olarak yeni rejimi ve onun yeniliklerini benimsetmek amacını gütmüştür. Yalnız bu süreli yayınlar arasında ikinci defa Ahmed Halid'in sahiplik ve idaresi altında yayıma başlayan "Çocuk Dünyası", yazar kadrosunda yer alan Yaşar Nabi Nayır, İrfan Emin Kösemihaloğlu, Mehmed Faruk Gürtunca, Yusuf Ziya Ortaç, Necdet Rüşdü Efe, Abdullah Ziya Kozanoğlu gibi isimlerle biraz olsun bu genel görüntüden sıyrılabilmıştır (Okay, 2006).

Zekeriya Sertel'in 1925'te yayımlanan "Sevimli Mecmua"sı kendinden önceki çocuk dergilerine kıyasla bugünkü dergilere en yakın olan bilmece, bulmaca, fotoğraf, karikatür, resimli öykü, oyun gibi bölümlere ilk kez yer vermiş ve bu yönüyle adından söz ettirmiştir (Yiğitbaşı, 2014).

Bu dönemde Çocuk Esirgeme Kurumu da çocuklar ve yetişkinler için dergiler yayımlamıştır. Bu dergilerin içinde en önemlisi 1926 ile 1935 yılları arasında yayımlanan "Gürbüz Türk Çocuğu"dur. Bu dergi çocuklar için masallar, hikâyeler, şiirler, fabllar ve eğlendirici sayfalar yayımlar; bilinçli bir Türk vatandaşı yetiştirmeyi hedefler. Ülkemizde çıkarılan en önemli çocuk

dergisi ise 1945-1978 yılları arasında yayımlanan “Doğan Kardeş” dergisidir. Vedat Nedim Tör’ün yönettiği dergi, çocuklara edebî zevk vermenin yanı sıra sanat alanında yetenekli çocukları keşfetmiş olmasıyla da önemlidir. Dünya çapında tanınmış müzisyenlerimiz İdil Biret ve Suna Kan’ı çocukken keşfeden, bu dergidir. 1970’lerde Doğan Kardeş’in içeriği değişir ve çizgi romana dönüşür. Bu derginin bıraktığı boşluğu 1977’de Ülkü Tamer’in yönetiminde yayımlanan “Milliyet Çocuk” doldurur. Bu dergi, 1990 yılına kadar yayımlanmaya devam eder (Sınarlı, 2006).

Ülkemizde çocuk dergiciliğinin doğuşu Tanzimat ile birlikte hız kazanan sosyal değişimin bir devamıdır. Çünkü iletişim araçları ve edebiyat yoluyla sosyal değişime aracılık eden elit kitle, değişimin sağlıklı biçimde sürmesi ve kalıcı olabilmesi için toplumun en dinamik kesimi olan genç kuşaklara yönelme ihtiyacı duymuştur. Çünkü genç kuşak değişime en açık kitle olarak görülmüştür. Bu düşünce yazarları, çocuklara daha iyi ulaşma yollarının arayışına götürmüştür (Şimşek, 2001).

Yaşanan bu gelişmelerin neticesinde birçok yazar çocuklara yönelmiş ve çocuklar için eserler kaleme almıştır. Çocuklar için yazdığı dilbilgisi kitapları, tiyatro eserleri ve dergileri ile Mehmed Şemseddin bu yazarlar arasında önemli bir yere sahiptir.

2.1.3. Çocuk Dergiciliği Alanında Mehmed Şemseddin ve Eserleri

Mehmed Şemseddin, araştırmanın konusunu oluşturan “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş”, “Çocuklara Talim” dergilerinin yazarıdır ve 19. yy. çocuk edebiyatçılarından. Onun II. Meşrutiyet’ten önce Türk edebiyatında çocuklar için, onları terbiye amacıyla ve onların anlayacağı bir dille eserler kaleme almış olan bir yazar ve edebiyatçı olduğu söylenebilir. Hayatı hakkında pek bilgiye rastlanmayan yazar, “İngiliz” lakabıyla tanınan Kaymakam Yusuf adlı bir deniz subayının oğludur. Fatih’te dünyaya gelen

yazar, ilkokuldan sonra kendi kendini yetiştirmeye çalışarak dil öğrenmiş ve genç yaşta gazeteciliğe heves ederek gazetelere yazılar yazmıştır.

İnci Enginün (1991), “Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları” adlı yapıtında Mehmed Şemseddin’in yazı faaliyetlerini iki grupta toplar:

1. Çocuklar için eğitici yayımlar (dergi, sözlük çalışmaları ve hikâyeler)
2. Şemsî adıyla gençler için yayımladığı tiyatro oyunları.

Mehmed Şemseddin, büyüklerden çok çocukların gazeteye ihtiyacı olduğunu savunmuş, çocuklar için gazete neşretmek gereksizdir fikrini tenkit etmiş ve çocuklar için dahi gazetenin ihtiyaç olduğunu şu cümlelerle açıklamıştır:

“Ben ispat ederim ki, çocuklar için dahi gazete lazımdır. Bakınız nasıl ispat ederim: Çocuklar insanların küçüğüdür. İnsanlar yemekte, içmekte, giyinmekte, kuşanmakta her neye muhtaçsalar, çocuklar dahi onlara muhtaçtırlar. Ama küçük miyasta muhtaçmışlar bunun zararı yoktur. Herhalde muhtaçtırlar ya bize burası lazımdır.” (Arkadaş: 1).

Buradan da anlaşılacağı üzere, “Ben çocukların gazeteye muhtaç olduklarını katıyen hükmettim. Bu işe başladım.” diyen Mehmed Şemseddin, yazılarında çocukların anlayacağı şekilde gayet sade bir dil kullanmış ve bunu da sözleriyle açıkça belirtmiştir:

“Size söyleyeceğim şeyleri daima böyle lakırdı eder gibi söyleyeceğim. Ta ki, okuduğunuzu kendi kendinize anlayabilesiniz. Yazacağım şeylerse asla can sıkmaz. Sizi hem eğlendirir hem de size fayda verir.” (Arkadaş: 2).

Böylece Mehmed Şemseddin, çocuk basınının ve edebiyatının öncülüğünü yapmıştır. Bugün sıkça kullandığımız “En iyi arkadaş kitaptır.” sloganı Mehmed Şemseddin’e aittir (Gürbüz, 2014).

Yazarın ilk dergisi olan “Arkadaş”ın ilk sayısı, 1 Ekim 1876’da yayımlanmış ve haftalık olarak çıkarılan dergi, 13 sayı devam edebilmiştir. Fakat çocuklar için dergi çıkarma düşüncesini devam ettiren yazar, 1 Nisan 1881’de bu defa “Çocuklara Arkadaş” adıyla yeni bir dergi yayımlamaya başlar. On beş günde bir yayımlanan bu dergi de, eldeki nüshalara göre 13 sayı çıkarılır. Yazar, “Çocuklara Talim” isimli son dergisini ise 17 Aralık 1887’de yayımlamaya başlar. On beş günde bir yayımlanan bu derginin 13 sayısının hazırlandığı yazarın ifadesinden anlaşılmalı beraber, derginin sadece 9 sayısı bulunmaktadır.

Mehmed Şemseddin, ilk gazetesinin adını niçin “Arkadaş” koyduğunu şöyle izah etmektedir:

“...Yazacağım şeylerse asla can sıkmaz. Sizi hem eğlendirir, hem de size fayda verir. Bu sebepten dolayı gazetesinin ismini “Arkadaş” koydum.” (Arkadaş: 2).

Mehmed Şemseddin’in çocuklara dil eğitimi vermeye çalıştığı da görülmektedir. Yazarın bu alandaki eserlerinden biri, “Anahtar”dır. Dört cüz olarak yayımlanan bu eser, Türkçe Sarf ve Nahiv kurallarından bahsetmektedir. Bu eser daha sonra, “İlaveli Anahtar” olarak basılmıştır. Yazarın “Çocuklara Arkadaş” dergisinde duyurusunu yaptığı “Anahtar Halkası” kitabında ise Türkçede kullanılan Arapça kelimelerin kuralları anlatılmıştır. Yazar daha sonra Anahtar’ın çocuklar için pek uygun olmadığını görerek çocukların daha kolay anlayabilecekleri “Çocuklara Klavuz – Elifba” kitabını yayımlamıştır. Yazarın 1889 yılında kaleme aldığı “Lugat-ı Şemseddin” ise yarım kalmış bir sözlük çalışmasıdır.

Yazar, “Çocukların Cuma Günü Mektebi” adlı dört ciltlik bir eser hazırlamıştır. Bu eserin 1. ve 2. ciltleridin va ahlaka dair terbiye ve nasihat içerirken 3. ve 4. ciltleri ise ilim ve fenden bahsetmektedir.

Yazarın çocuklar için yazdığı hikâyeler, “Çocukların Gece Eğlencesi”nde toplanmıştır. Bunlardan bir kısmı daha önceden dergilerinde

yayımladığı hikâyelerdir. Bu hikâyeler Mehmed Şemseddin'in kendine ait değildir. Yazar, kitabın önsözünde bunu açıklar (Enginün, 1991).

“Valideleriniz, hemşireleriniz ve dadılarınızın, eğlendirmek için kış geceleri size söyledikleri masalları dinlemesini pek sevdiğiniz aşikârdır. Bu cihetle ben de size, bazı kitaplarda gördüğüm bir miktar masalı, anlayabileceğiniz derecede bu kitaba yazdım.”

Mehmed Şemseddin'in çocuklar için yayımladığı hikâye, masal ve fabllar telif değildir. Pek çoğu Doğu-Batı klasiklerinden alınmış, bazı ilaveler ve yorumlar eklenerek bizim çocuklarımıza sunulmuştur. Bunlar, La Fonten, Ezop, Anderson, Beydaba ve Mesnevi'den seçme masal ve hikâyelerdir. Bu ürünleri çocuklara uyarlarken millî ve dinî duygular aşılamaı da ihmal etmemiştir. Yazar, “Kurt ile Kuzu” masalında olduğu gibi iyilik ve merhamet duygularını aşıl原因 ürünlerde değışiklikler yapmıştır. Bu masalda kurt kuzuyu yakalayıp yemeye çalışırken Mehmed Şemseddin araya bir köpek bulup getirir ve köpek kurdu yakalar, parçalarırken kuzu da kaçıp kurtulur. Bir başka masalda yılan kurbağayı yutar, biri gelir bir şekilde yılanın karnından kurbağayı çıkartır, kurbağa zıplaya zıplaya kaçır, yılan öldürölür. Yazar, Mesnevi'den aldığı dinî motiflerle çocuklara doğruluğu, dürüstlüğu aşılar. Yazar daima iyi ile kötüyü, zayıf ile kuvvetliyi yan yana getirmiştir (Gürbüz, 2014).

Yazarın oyunlarına gelince, üç tiyatro eseri bulunan Mehmed Şemseddin, bunları Şemsî adıyla yayımlamıştır. **“Tedbirde Kusur”** adlı oyununun başında tiyatro anlayışını ortaya koyar (Enginün, 1991).

“Tiyatro denilen şey, halkın âdap ve ahlakına hizmet için icat olunmuş bir mekteb-i irfandır.” “Kütüb-ü edebiyeyi insan yalnız gözü ile görür. Tiyatroda ise bir şeyi meydanda görünen bir vücutta tecessüm ettiğini gösterir. Binaberin tiyatro gâh ağlatarak, gâh güldürerek insanı hem eğlendirir hem müstefîd eder.”

Görüldüğü gibi yazar, tiyatroyu da bir eğitim-öğretim aracı olarak görmektedir. Enginün (1991), bu cümlelerle ifade edilen bu görüşün, Namık Kemal'in tiyatro anlayışı olduğunu söyler.

Mehmed Şemseddin, "Tedbirde Kusur", Mücâzât, "Kendim Ettim Kendim Buldum" adlı oyunlarının hepsinde gençler arasında yaşanan sevgi ve evlilik konularını ele almıştır. İlk iki eserde gençlerin sevdikleri ile kavuşamamaları onların mahvına sebep olmaktadır. Gençler hayatta karşılaştıkları bu ilk problemin üstesinden gelemezler, zira meseleleri halledebilecek şekilde yetiştirilmemişlerdir. Onlar örf, âdet, ana-baba baskısı karşısında, kendilerini ve inandıklarını savunacak güçte eğitilmemişlerdir. Onun için de istekleri olmayınca ölümü tercih ederler. Bu, adeta, kötü eğitilenlerin, karşılaştıkları ilk engelde düşüşleridir. Bu nedenle, çocuklar iyi eğitilmeli, onlara duygularını kontrol etme, iyi ve kötüyü birbirinden ayırma alışkanlığı verilmelidir. Aksi halde, bazı kötü şahısların elinde süratle felakete sürüklenirler (Enginün, 1991).

Bir ortaoyununu andıran "Kendim Ettim Kendim Buldum"da da yazar, cimri bir babanın, evlatlarının yetişmesi ve saadetleriyle hiç uğraşmadığını ve paraya karşı duyduğu hırs yüzünden onların gözünde hiç saygıya değer görünmediğini anlatır. Babanın cimriliği, çocukları önce saygısızlığa sonra hırsızlığa iter (Enginün, 1991).

Yazarın bu hayli basit nitelikteki eserlerinde, düşünce ve şekil açısından iki nokta dikkat çekmektedir: Düşünce anlamında oyunlarda verilen mesaj şudur ki; insanlar eğitim ile bireysel ve toplumsal olarak geliştirilmelidir. Çünkü özellikle gençler, hayatın güçlükleri karşısında ezilmektedir. Bu zayıf gençlerin sorumlusu ise ailelerdir. Şekil anlamında baktığımızda, eserlerde, halk tiyatrosundan gelen çok canlı bir konuşma ve üslup dikkat çeker. Çünkü yazar bu oyunları oynanması için kaleme almış, yazarken de sahne imkânlarını göz önünde bulundurmuştur. Fakat yazarın bu özelliğini "Kendim Ettim Kendim Buldum" hariç pek koruyamadığı görülmektedir (Enginün, 1991).

Mehmed Şemseddin, Tanzimat sonrası millî eğitim programlarında gördüğü eksiklik üzerine çocukların eğitim ve öğretimine önem verilmesi gerektiğine inanmış ve bu istikamette çalışmalarını sürdürmüştür. Ona göre, Millî Eğitim, Türk dilini kontrol altına alarak yabancı dillerin istilasından kurtarmak için tedbir alınmalıydı. Bu tedbir alınıncaya kadar kendisi elinden gelen gayreti göstereceğini söylemektedir. Bu konuda herkesin az çok elinden gelen gayreti göstermesi gerektiğini de ifade etmektedir. Hatta bir “Dil Akademisi” kurulması gerektiğini savunur. Bu akademinin dilbilgisi kitapları yayınlaması gerektiğini söyler. Arapça-Farsça lügatlerin de bu çerçevede kontrol altına alınması gerektiğini ifade eder. Böylece bugünkü TDK'nin kuruluş fikri doğmuş olur (Gürbüz, 2014).

Mehmed Şemseddin, adı henüz edebiyat tarihlerine geçmeyen bir yazardır. Oysaki çocuklar için dergi çıkarmış, hikâye kitabı yayımlamış, çocukların dil öğrenmesi üzerinde özenle durmuş, onları bilgilendiren eserler meydana getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında çocuk edebiyatının eğitici ve öğretici yönü, Mehmed Şemseddin'de kendini açıkça göstermektedir. Üstelik bu eserlerin gerek çocuk edebiyatı tarihi, gerekse eğitim tarihi açısından taşıdığı önem ortadadır. Bu nedenle Mehmed Şemseddin tüm eserleriyle birlikte bir bütün olarak incelenmeli ve edebiyat tarihimizdeki yerini almalıdır.

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırmaya kaynaklık eden çalışmalara yer verilmiştir. Yapılan araştırma tematik bir çalışma olduğu için çocuk, çocuk edebiyatı, çocuk dergiciliği temalı araştırmalar üzerinde de durulmuştur.

Alemdar Yalçın, Gıyasettin Aytaş (2005), “Çocuk Edebiyatı” adlı kitaplarında çocuk edebiyatının tanımını yaptıktan sonra dünyada ve Türkiye’de gelişimi üzerinde durmuşlardır. Kitapta daha sonra biçim ve konu bakımından çocuk edebiyatının genel nitelikleri anlatılmış ve çocuk

kitaplarında bulunması gereken özellikler belirtilmiştir. Kitapta son olarak çocuk edebiyatı türleri özellikleri ile beraber ayrıntılı olarak işlenmiştir.

Mehlika Karagözoğlu (2010), “Mustafa Ruhi Şirin’in Çocuk Edebiyatına Dair Görüşleri ve Eserleri” konulu yüksek lisans tezinde, Mustafa Ruhi Şirin’in eserleri ve Türk çocuk edebiyatına katkılarını anlatmıştır. Araştırmada, Şirin’in eserlerinden derlenen görüşleri; çocuğa dair görüşler ve çocuk edebiyatına dair görüşler olarak iki başlık altında incelenmiş, yazarın çocuklar için kaleme aldığı edebî eserler, türlerine ve temalarına göre değerlendirilmiştir.

Köksal Alver (2005), “Çocuk ve Edebiyat” başlıklı yazısında, çocuk ve edebiyat ilişkisini iki başlık altında değerlendirmiştir. Bu başlıklardan ilki çocuk için yazmaktır ve bu da çocuk bilincini gerekli kılmaktadır. İkincisi ise çocuğun edebiyat eserlerini okuması veya dinlemesidir.

Onur Akbaş (2009), “Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Gelişimi” başlıklı yazısında çocuk edebiyatının tanımını yaparak geçmişten günümüze dünyada ve Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi hakkında bilgi vermiştir.

Alev Sınarlı (2006), “Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Araştırmaları” başlıklı yazısında İslamiyet öncesi dönemden başlayarak günümüze kadar olan süreçte Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişiminden bahsetmiştir.

Hüseyin Şimşek (2001), “IXI. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine” başlıklı yazısında önce dünyada ve Türkiye’de dergiciliğin ortaya çıkışını anlattıktan sonra, çocuk dergiciliğinin doğuşundan bahsetmiştir. Türkiye’de Mutlakiyet döneminin sonuna kadar yayımlanan eski harfli dergilerden bahsettikten sonra çocuk dergilerinin eğitsel işlevi üzerinde durmuştur.

Ferhan Oğuzkan (1987), “Dünya Çocuk Edebiyatının Ana Çizgileri” başlıklı yazısında çocuk edebiyatının dünyadaki gelişimi üzerinde durmuştur.

Cüneyd Okay (2006), “Eski Harfli Çocuk Dergileri” başlıklı yazısında 1869’da yayımlanan eski harfli çocuk dergisi Mümeyyiz’den başlayarak, 1927 yılında yayımlanan Çocuk Yıldızı dergisine kadar eski harfle çıkmış olan çocuk dergileri üzerinde durmuştur.

Kübra Güran Yiğitbaşı (2014), “Türkiye’de Çocuk Dergiciliği: TRT Çocuk Dergisi Örneği” başlıklı yazısında, Türkiye’de çocuk dergiciliğinin gelişimi üzerinde durduktan sonra TRT Çocuk dergisini bir yıl boyunca yayımlanan içerikleri, dergideki bölümler ve sıklıkla işlenen konular ekseninde incelemiştir. Yiğitbaşı, derginin çocuklara olumlu davranışlar kazandırma, kendi kültürel değerlerinin farkındalığını yaratma ve bunları çocukların eğlenceli zaman geçirmelerini sağlayarak gerçekleştirme amacıyla olduğunu ifade etmiştir.

İnci Enginün (1991), “Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları” adlı kitabında Türkiye’de çocuk edebiyatı konusuna toplu bir bakış yaparken “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinin yazarı olan Mehmed Şemseddin ve eserleri hakkında bilgi vermiştir.

Gürbüz Yılmaz (2014), “Çocuk Edebiyatının Öncüsü Mehmed Şemseddin” başlıklı yazısında Mehmed Şemseddin’in hayatı, eserleri ve edebiyata bakışı hakkında bilgi verilmiştir.

İsmet Kür (1991), “Türkiye’de Süreli Çocuk Yayınları” adlı kitabında Mümeyyiz’den başlayıp Çocuk Yıldızı’na kadar Türkiye’de çıkan eski harfli çocuk dergilerini genel özellikleri ve dil-üslup yönünden incelemiş, kitabında dergilerin birinci sayılarının tamamına da yer vermiştir. Bu kitapta çalışmamızın konusunu oluşturan “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergileri de yer almaktadır.

Yavuz Bayram (2005), “Türk Edebiyatının İlk Çocuk Dergisi Mümeyyiz (1869-1870)” başlıklı yazısında, Türkiye’de ilk çocuk dergisi olarak kabul edilen Mümeyyiz dergisinin amacı, içeriği ve anlatım özellikleri üzerinde durmuştur.

Vedat Günyol (1986), “Sanat ve Edebiyat Dergileri” adındaki kitabında Cumhuriyet sonrası sanat ve edebiyat dergilerini dönem dönem ayırarak incelerken, Cumhuriyet’ten önce çıkmış dergiler ve dönemleri hakkında da bilgi vermiştir.

Öner Ciravoğlu (2000), “Çocuk Edebiyatı” adını taşıyan kitabında çocuk edebiyatının türleri ve özelliklerinden bahsettikten sonra bu türlere dair örnekler yer vermiştir.

Sedat Sever (2007), “Çocuk ve Edebiyat” isimli kitabında edebiyat ve yaşam ilişkisini incelemiş, çocuk kitaplarının çocuğun gelişim sürecindeki yerine değinmiş ve çocuk edebiyatının temel öğelerinden bahsetmiştir.

Erdal Doğan (1997), “Edebiyatımızda Dergiler” adındaki kitabında Türkiye’de edebiyat dergiciliğinin gelişimini sekiz döneme ayırarak incelemiş ve bu dönemlerde çıkan dergiler hakkında bilgi vermiştir. Kitapta ayrıca yazarın dergi yöneticileriyle yaptığı söyleşiler de yer almaktadır.

Arife Erdoğan (2009) “Çocuklara Arkadaş” isimli yüksek lisans tez çalışmasında Mehmed Şemseddin’e ait olan “Çocuklara Arkadaş” dergisini metin türleri ve çocuk eğitimindeki işlevi açısından incelemiştir.

Sena Küçük (2010), “İlk Türkçe Çocuk Dergileri ve Çocuklara Mahsus Gazete” başlığını taşıyan yazısında “Çocuklara Mahsus Gazete” dergisini incelerken bu dergiden önce yer alan diğer dergiler hakkında da ayrıntılı bilgi vermiştir. Burada Mehmed Şemseddin ve eserleri hakkında da bilgilere ulaşılabilmektedir.

Arzu Cihangir (2015), “Abdülhamid Dönemi Çocuk ve Kadın Dergileri” başlıklı tez çalışmasında Abdülhamit dönemi hakkında bilgi verdikten sonra bu dönemde yayımlanan kadın ve çocuk dergilerinden bahsetmiştir.

Gökhan Demirkol, Gürkan Dağbaşı (2017), “Osmanlı Çocuk Dergilerinde Dil Öğretimi: Çocuklara Talim Dergisi (1887-1888)” başlıklı yazılarında, araştırma konularımızdan biri olan “Çocuklara Talim” dergisini çocuklara yönelik dil öğretimini nasıl gerçekleştirdiği konusunda incelemişlerdir.

Demet Kardaş (2015), “Çocuk Eğitimi Açısından Çocuklara Talim Dergisi” başlıklı yazısında, dergide bilgilendirmeye ve eğitmeye yönelik olan metinler üzerinde durmuştur.

İsmail Köse (2016), “Osmanlı’da Eğitimin Modernleşme Hareketleri: Dönemin Çocuk Mecmualarında Eğlence ve Eğitim Yaklaşımları (1869-1922)” başlıklı yazısında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’nin ilanından bir buçuk ay sonra başlayarak Cumhuriyet’in ilanına kadar geçen sürede İstanbul ve Selanik’te Türkçe yayımlanan çocuk mecmualarının genel bir değerlendirmesini yapmıştır. Köse çalışmasında, bu dergilerin eğlence ve eğitim yaklaşımları hakkında bilgilere de yer vermiştir.

Ghonche Ghoghji (2018), “Osmanlıda Görselliğin Çocuk Dergileri Üzerinde Keşfi” başlıklı yazısında Çocuklara Arkadaş dergisinde yer alan metinlerin resimlerle desteklenmesi üzerinde durmuştur.

Celal Aslan (2001), “Bahçe Dergisinin Sistemik İncelemesi” isimli tez çalışmasında derginin yazıldığı dönem hakkında bilgi verdikten sonra dergide yer alan metinleri içeriklerine göre sınıflandırarak incelemiştir.

Havva Sena Yaman (2004), “Eski Harfli Çocuk Dergilerinden “Çocuklara Mahsus Gazete” Tahlili Fihrist-İnceleme-Metin” başlıklı tez çalışmasında Batı’da ve Türkiye’de çocuğa bakışı ele aldıktan sonra çocuk

edebiyatı ve çocuk dergiciliğinden bahsetmiştir. “Çocuklara Mahsus Gazete”de yer alan metinleri de içeriklerine göre sınıflandırmıştır.

Abdülkadir Durmuş (2007), “1897-1910 Yılları Arasında Çıkan Eski Harfli Çocuk Dergilerinin Çeviri Metinleri Üzerine” konulu tez çalışmasında dünyada ve Türkiye’de çocuk dergiciliğinden bahsettikten sonra “Çocuklara Rehber”, “Çocuk Bahçesi”, “Musavver Küçük Osmanlı”, “Mekteblilere Arkadaş” dergilerinde bulunan Batı’dan tercüme edilmiş metinleri tespit ederek günümüz harflerine aktarmış ve içerik olarak sınıflandırmıştır.

Selçuk Çıkla (2005), “Tanzimat’tan Günümüze Çocuk Edebiyatı ve Bazı Öneriler” başlıklı yazısında Cumhuriyet öncesi ve sonrasında Türkiye’de yayımlanan telif ve çeviri eserler, süreli yayınlar hakkında bilgi verdikten sonra çocuk edebiyatı konusunda önerilerde bulunmuştur. Çıkla’ya göre konu hakkında yapılması gerekenler şunlardır: Üniversitelerde Çocuk Edebiyatı Anabilim Dalı kurulmalıdır, araştırmacılara kaynaklık etmesi açısından Çocuk Edebiyatı Kütüphanesi ve Çocuk Edebiyatı Enstitüsü kurulmalıdır, kapsamlı bir Türk Çocuk Edebiyatı Tarihi yazılmalıdır, veliler ve öğretmenler çocuk eğitiminden geçirilmelidir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmada yer alan kaynaklar ve bilgilerin değerlendirilmesine yer verilecektir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma betimsel niteliktedir yani var olanı ortaya koymaya dayalıdır. Araştırmada yöntem olarak tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışmaya konu edilen dergilerin mevcut sayılarının tespiti için katalog taramasına ve çocuk edebiyatı, çocuk dergiciliği alanında literatür taramasına dayanan bir araştırmadır.

3.2. Bilgi Toplama Kaynakları

Araştırmamız betimsel nitelikte olduğu için yani elde olanı ortaya çıkarma fikri amaçlandığı için öncelikle “Arkadaş” dergisinin 13, “Çocuklara Arkadaş”ın 13 ve “Çocuklara Talim”in 9 nüsha olarak yayımlandığı tespit edilmiş ve dergilerin söz konusu sayılarına ulaşılmıştır. Araştırmanın dayanağını oluşturan bu sayılar, günümüz harflerine aktarılarak incelenmiş ve içerikte yer alan metinler sınıflamaya tabi tutulmuştur. Bu dergilerden sadece “Arkadaş” dergisinin 12. nüshasına ulaşılammıştır.

Araştırmaya konu edilen dergiler hakkında tarama yapılırken özellikle Kür’ün (1991) “Türkiye’de Süreli Çocuk Yayınları” isimli kitabından ve Okay’ın (2006) “Eski Harfli Çocuk Dergileri” başlıklı çalışmasından faydalanılmıştır. Bu çalışmalar dışında çocuk edebiyatı ve çocuk dergiciliği

alanında literatür taraması yapılmış ve konu ile ilgili çeşitli kaynaklardan faydalanılmıştır.

3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

“Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergileri 1876-1887 yılları arasında yayımlanan eski harfli çocuk dergilerinden oldukları için öncelikle Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Hakkı Tarık Us koleksiyonu ve Milli Kütüphane’den dergilerin mevcut sayılarına ulaşılmış ve dergiler günümüz harflerine aktarılmıştır. Söz konusu dergiler çocuk edebiyatı ve çocuk dergiciliği olarak belli bir alanı kapsadıkları için bu alanla ilgili yapılan tematik çalışmalar incelenmiş ve araştırmanın alanyazın kısmı bu inceleme doğrultusunda şekillenmiştir.

Araştırma esnasında Türkiye’de eski harfli çocuk dergilerine yönelik olarak yapılan çalışmalar da incelenmiştir. Bu çalışmaların sayısı az olmakla birlikte, tek bir dergi üzerinde durulduğu, aynı yazara ait olan benzer eserlerin karşılaştırmalı olarak incelenmediği ve içerik sınıflandırılırken dergilerde bulunan bütün metinlere yer verilmediği görülmüştür. Bahsedilen bu uygulamalar, çalışmamızda hareket noktası olarak seçilmiş ve Mehmed Şemseddin’in sadece bir dergisi değil, üç dergisi de aynı anda incelenmiş, böylece bu üç eseri karşılaştırma imkânı bulunmuştur. İçerik olarak inceleme yapılırken karşımıza çıkan kısa uzun her türlü metin, konusu ve türü yönüyle sınıflanmış ve çalışmada yer almıştır. Kapaklarda yer alan küçük duyurular, ilanlar, tanıtımlar üzerinde dahi tek tek durulmuş ve çalışmaya dâhil edilmiştir. Böylece “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergileri önemli önemsiz tüm ayrıntıları ve sayfaları ile bir bütün olarak incelenmiş ve bu incelemeden yola çıkılarak dergiler arasında karşılaştırmalar da yapılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmaya konu edilen üç derginin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgu ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

4.1. “Arkadaş” Dergisi

4.1.1. Derginin Çıkış Amacı

“Arkadaş” dergisi Mehmed Şemseddin’in çocuklar için kaleme aldığı süreli yayınların ilkidir ve dönemin Avrupalı tarzındaki ilk çocuk dergilerinden biri olarak kabul edilir. Derginin içeriğinde resimlemelere yer verilmesi, okurların Batı’daki gelişme ve keşiflerden İngilizce, Fransızca kelime, yer ve şahıs isimleri de kullanılarak haberdar edilmesi, derginin her sayısında yeni bir hayvan ve bir icat tanıtılması “Arkadaş” a dönemin Avrupalı tarzındaki ilk çocuk dergilerinden biri olma unvanını kazandırmıştır.

Derginin çıkarıldığı dönem olan 1. Meşrutiyet döneminde Batı’nın etkisi ile gazete ve dergi çıkarılması konusunda bir hareketlenme söz konusudur. Bu arada çocuklar için de dergiler yayımlanmış ancak o dönemin yazarlarına göre çocuklar için dergi neşretmenin gereksizliği fikri hâkim olduğu için bu dergilerin yayım hayatı uzun sürmemiştir.

Mehmed Şemseddin “Arkadaş”ın ilk sayısının mukaddimesinde bu fikri tenkit etmiş ve çocuklara yönelik yayımlar yapmanın gerekli olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir:

“...Şimdiye kadar birkaç kişi size mahsus bir gazete çıkardı. Fakat hiçbirisi gazetesini size beğendiremedi. Çünkü devam edemediler. Eğer beğendirebilecek bir şey yapmış olsaydılar siz rağbet ederiniz. Onlar dahi devam edebilirlerdi. Devam edemeyen bu gazetecilerin fikrinde, güya çocuklar için gazete lazım değilmiş de, onun için çocuk gazeteleri revaç bulmuyormuş. Bu sözde hakları yoktur. Ben ispat ederim ki çocuklar için dahi gazete lazımdır.” (Arkadaş: 1).

Mehmed Şemseddin, yeme, içme, giyinme gibi temel ihtiyaçlarda çocuklar ile büyükler arasında nasıl fark yoksa okuyup öğrenme konusunda da bir fark olmadığını bu yüzden çocuklar için de gazetenin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Hatta ona göre büyükler artık öğrenebilecekleri pek çok şeyi öğrenmişlerdir. Oysaki çocukların öğrenmeye muhtaç oldukları çok şey vardır. Bu yüzden de gazeteye dolayısıyla eğitim ve öğretime daha çok ihtiyaçları vardır.

Mehmed Şemseddin, bu düşünce ile yayımlamaya başladığı dergisinin, tıpkı bir arkadaş gibi çocukları hem eğlendirip hem bilgilendireceğini ifade ederek “Arkadaş” isminin ortaya çıkış sebebini de şu sözleri ile dile getirmiştir:

“...Ben çocukların gazeteye muhtaç olduklarını katiyen hükmettim. Bu işe başladım. Size söyleyeceğim şeyleri daima böyle lakırdı eder gibi söyleyeceğim, ta ki, okuduğunuzu kendi kendinize anlayabilesiniz. Yazacağım şeyler ise asla can sıkılmaz. Sizi hem eğlendirir hem de size fayda verir. Bu sebebe mebnîdir ki, gazetemini ismini “Arkadaş” koydum.” (Arkadaş: 1).

Mehmed Şemseddin, “Arkadaş”ı yayımlamaktaki amacının vatan evlatlarını elinden geldiği kadar okuma ve yazmaya teşvik etmek, bu yolda hâlisâne bir niyetle hizmet etmek olduğunu belirtmiştir. Ama bunu yaparken hesap ve coğrafya gibi zaten mektepte görülen zihin yorucu şeylerden bahsetmeyecek, çocuklara “gerçekten faydalı meseleler” olarak nitelendirdiği genel kültür bilgilerini verecek, onları yazdığı yazılar ile karakter, tavır, davranış, huy olarak da vatana ve topluma faydalı bir birey olarak hazırlamaya çalışacaktır:

“...Bu işe elimden geldiği kadar evlâd-ı vatana bir hizmet etmelik niyet-i hâlisânesiyle başladığım için sahîhan kendimi bahtiyar addeder ve emeğimin mükâfâtıyla hizmette devamı ancak tevîk-i rabbâniyeden beklerim.” (Arkadaş: 15).

“...Arkadaş'ın çıkarılması vatanımız evlatlarına elden geldiği kadar hizmet etmek niyetinden ileri gelmiştir.”

“...Fakat öyle mesela:

Üç yumurtayı iki kişiye taksim etmenin yolu veyahut üç kere sekizin ne eder gibi sayfa doldurmak ve zihin yormaktan başka bir faydası olmayan ve zaten hesap ve coğrafya gibi mektepte görülecek şeyleri sormayıp kendilerine gerçekten faydalı meseleler soracağız. Ve daha pek çok menfaatli şeyler yazacağız.” (Arkadaş: 27).

4.1.2. Derginin Genel Özellikleri

Yayım hayatına on üç sayı devam edebilen “Arkadaş” dergisinin ilk sayısı Hicri takvime göre 21 Ramazan 1293, Miladi takvime göre 10 Ekim 1876 tarihinde yayımlanmıştır. Son sayısı olan 13. sayı ise Hicri 23 Zilhicce 1293, Miladi 9 Ocak 1877 tarihlidir. Derginin sunuş sayfasında Hicri takvimin yanı sıra Rumi takvime de yer verilmiştir.

“Arkadaş” dergisinin sunuş sayfasında derginin yazarı, müdürü, basım yeri, idarehanesi ve fiyatı hakkında bilgiler yer almakta olup bu bilgilerin derginin her bir sayısında değişmediği gözlenmektedir. Buna göre “Arkadaş” dergisinin sahibi ve yazarı “Mehmed Şemseddin”, müdürü Tevfik Bey'dir. Mehmed Şemseddin dergi içinde kendisine ait olan metinlerde “Şemsî” mahlasını da kullanmıştır. Basım yeri Babîâli civarında Ebussuud Caddesi'nde bulunan 68 numaralı “Kırk Anbar” matbaasıdır. İdarehanesi de onun bitişiğinde bulunan 10 numaralı mahaldir. Derginin bir sayısı 20 para, seneliği 20 kuruştur. Altı ve üç aylığı yoktur. Dergi gönderimlerinde İstanbul için 12, diğer yerler için 17 kuruş posta parası alınacağı ifade edilmiştir.

“Arkadaş” dergisi sade ve anlaşılır bir üslupla kaleme alınmıştır ve derginin büyük bölümünde günümüz Türkçesine yakın kelimeler kullanılmıştır. Yazar özellikle toplumsal ve ahlakî konuları ele aldığı eğitici nitelikteki yazılarında okuruyla konuşur gibi davranmış; bu yüzden de metin içlerinde okuruna sorular sorup cevaplamış, kendi fikrini de belli etmiştir. Dolayısıyla derginin mukaddimesinde de belirttiği gibi yazılarında, çocukların kendi kendilerine de anlayabilmeleri için “lakırdı eder gibi” bir üslup kullanmıştır.

“...İşte bizim çocuklarımız bu vakitlerini oyunla vesâir haylazlıkla geçiriyorlar! Yirmi dört saatin mahsulü olan böyle uzun ve kıymetli zamanı -can sıkıntısını def etmeklik diye- haylazlıkla oyuna feda edivermek ve bir günlük tahsilden kazanılacak faydayı bu sırada unutup tamamıyla gâib etmek acınacak hallerden değil midir? Ya ne yapalım? Asıl bu vakti güzel ve eğlenceli ve faydalı bir şeyle geçirmeli. O da tahsil ve mütâlaadır.” (Arkadaş: 29).

“...İşte böyle vakit geçiriş hem eğlenceli hem faydalı olmaz mı? Bunlar birtakım oyun ve sâir haylazlığa benzer mi? Bununla beraber kitap okumakla vakit geçirmek bir türlü tahsil demektir.” (Arkadaş: 29).

“...Meğer bu adam, vefat edenin sevgili bir mektep arkadaşıymış! Aferin bu adamın hamiyetine, insanlığına, arkadaşlığına!!! İşte beyler, efendiler arkadaşlık, insanlık böyle olur.” (Arkadaş: 6).

“Arkadaş” dergisine gelen ve dergide yayımlanan tebrik mektuplarında ve okurlar tarafından gönderilen yazılarda Arapça kelimeler çokça kullanılmış, uzun tamlamalar yapılmıştır. Buralarda kullanılan dilin çocuklara göre ağır olduğu gözlemlenmektedir. Ancak Mehmed Şemseddin bu mektuplara cevap verdiği “Mukabele” başlıklı yazılarında genellikle bu ağır dili tercih etmemiş ve uzun tamlamalar kurmaktan da kaçınmıştır.

“...Gazete-i mergûbelerinize abone olmaklıkta sâir arkadaşlarıma vukû bulan müsabakât-ı âcizânemden dolayı husûle gelen mahzûziyet-i vâlâlarınızı mübeşşir resîde-i dest-i tekrîm olan taltifnâme-i sâmîleri kemâl-i ta’zim ile mütâlaa olundu.” (Arkadaş: 31).

“Mukabele: ...Şu rağbetiniz “Arkadaş”ın devam ve terakkîsi emrinde olan arzû-yi hâlisinizi ispat ediyor. Ben de bu arzuda isem de esef olunur ki sâir arkadaşlarınızdan beklediğimiz rağbetlerin henüz yüz göstermemesi arzularımızı çürütüyor. Binâenaleyh evlâd-ı vatani Arkadaşlarına ısındırmak için şu rağbetinizi kendilerine nişâne-i ibret addederim.” (Arkadaş: 31).

Derginin “Tarih-i Tabî” ve “Ufak Tefek Malumat” başlıklı bölümlerinde hayvanlar ve icatlar tanıtılırken, mekânların yapılışı ve mimari özellikleri anlatılırken, buluşlar hakkında bilgi verilirken, bazı kabilelerin varlığından söz edilirken İngilizce, Fransızca vs. pek çok yabancı kelime kullanılmıştır. Bu kelimelerin Osmanlı dilinde söylenildiği gibi yazılmaya çalışılması metnin anlaşılabilirliğini zorlaştırmıştır.

“...1218 senesinde Trevithick nâm mühendis, araba çeken hayvanların yerine buhar kuvveti yani, ateşten sudan çıkan duman kuvvetini makine ile kullanmayı tecrübe etmiştir. İşbu tecrübe İngiltere’de (Galler) memleketinde “Merthyr Tydvil” nâm demiryolunda icra olunmuştur. Bu buhar kuvvetinin sûret-i isti’mali birçok zaman tecrübe olunduktan sonra Fransa’da Seguin ve İngiltere’de “Stephenson” nâm kimseler 1240 senesinde lokomotif icat eylemişlerdir.” (Arkadaş: 4).

Mehmed Şemseddin, dergide yer alan eğitici nitelikteki yazılarını daha anlaşılır kılmak ve okurun gözünde somutlaştırmak için hemen ardından bir hikâye ile pekiştirmiştir. Böylece kuramsal olarak verilen ahlak, adalet, itaat gibi kavramların çocukların zihninde canlandırılarak daha fazla uygulanabilir olmasına zemin hazırlanmıştır.

Yazar dergisinde bazı bilgilere de metin altlarında alt bilgi olarak yer vermiştir. Bu alt bilgiler metnin içindeki ilgili kısmın yanına bir numara ya da yıldız konularak belirtilmiştir. Böylece metin okunurken konunun dağılması önlenmiş ve metin daha düzenli bir hal almıştır. Bu durum ayrıca okur kitlesi olan çocukların da dikkatlerinin dağılmasına imkân vermeyecek nitelikte bir uygulamadır.

Dergide çocukların hoşuna gidebilecek resimlere de yer verilmiştir. Resimler siyah beyaz ve elle çizilmiştir. “Tarih-i Tabîi” ve “Ufak Tefek Malumat” bölümlerinde karşımıza çıkan bu resimler yazıyı destekler niteliktedir. Ayrıca bu resimler “Arkadaş”ı çoğu çağdaşından ayırırken ona Batılı anlamda resimli ilk çocuk dergilerinden biri olma unvanını da kazandırmıştır. Dergide tren, aslan, maymun, dikiş makinesi, İstanbul’da yer alan Dikili Taş ve Ayasofya resimleri bulunmaktadır.

“Arkadaş” dergisinin dikkat çekici bir özelliği de o dönemde okurlarını ödüllendirerek motive etmeye çalışmasıdır. Mehmed Şemseddin derginin 7.sayısında, “Arkadaş”ta okulda öğrenilen dersler dışında faydalı birtakım sorular sorarak bunların doğru cevaplarını bulanları ödüllendireceğini vaat etmiştir. 8. sayıda bu vaadini yerine getirerek üç soru yönelmiş ve bilenleri dergisinde ismen yayımlayarak hem motive etmiş hem de ödüllendirmiştir. Ancak bu durum sadece 8. sayıda söz konusu olup diğer sayılarda devam ettirilememiştir.

Derginin ayrı bir kapağı yoktur. Sadece her sayının başında yarım sayfalık bir sunuş bölümü vardır. Dergide bir sayfa üç sütundan oluşmaktadır ve yazıların puntoları çok küçüktür. Dergi, bu yönüyle çocuğa yönelik yayınlarda olmaması gereken bir görünüm arz etmektedir. Derginin her sayısı dört sayfadan oluşmakta ve derginin tamamında toplam 52 sayfa bulunmaktadır.

“Arkadaş” dergisi 9 Ocak 1877’de 13. sayısını çıkardıktan sonra açıklanmayan bir sebeple yayın hayatına son vermiştir. Mehmed Şemseddin bununla ilgili olarak ikinci dergisi olan ve 1 Nisan 1881 tarihinde yayımlamaya başladığı “Çocuklara Arkadaş” dergisinin mukaddimesinde şu sözleri sarf etmiştir:

“...Etfâl-i vatânı okuyup yazmaya teşvîk ve tergîb etmek maksad-ı mücerrediyile birkaç sene akdem “Arkadaş” nâmıyla edebî bir gazetenin tahrîrine şürû’ edip, on üç nüshasına kadar neşreylemiş idim. Ah, ne çare ki bazı gûne esbâb-ı mânianın zuhûrundan nâşî bi-z-zarûre ta’tîl-i işgâle mecbur olmuş idim.” (Çocuklara Arkadaş: 1).

4.1.3. Dergide Yer Alan Metinlerin Sınıflandırılması

“Arkadaş” dergisi metin türü bakımından pek çeşitlilik barındırmasa da dönem şartları göz önünde bulundurulduğunda içerik olarak eğlendirirken eğitmeyi ve bilgilendirmeyi amaçlayan metinleriyle zengin bir yapıya sahiptir. Metinler ayrı ayrı incelendiğinde bir kısmının ana başlıklar altında verilen öğretici, eğitici, eğlendirici; diğer bir kısmının ise bir ana başlığa ihtiyaç duyulmadan yayımlanan eğitim-öğretim amaçlı makale türündeki yazılar olduğu gözlemlenmektedir. Dergide ayrıca ilan, tebrik, mukabele metinleri de yer almış ve okurlardan gelen çeşitli türlerdeki metinler de yayımlanmıştır. Ayrıca derginin 8., 9. ve 11. sayılarında ödüllü soru içeren metinler ve bunlara yazılan cevap metinleri de yer almaktadır.

Eğitim, bireye belli bir konuda beceri kazandırma; bireyi yetiştirme, kişilik geliştirmesine yardım etme işidir. Öğretim ise, kişiyi belli bir konuda bilgilendirme anlamına gelmektedir. Dergide yer alan metinler, bu tanımlardan hareketle “eğitici” veya “öğretici” olarak nitelendirilmiş ve sınıflanmıştır.

4.1.3.1. Ana Başlıklar Altında Toplanılan Metinler

“Arkadaş” dergisinde yer alan metinlerin birçoğu belli bir ana başlık altında verilmiş ve tüm sayılarda o başlık kullanılmıştır. İçerik değişse bile başlık hiç değişmemiştir. Bu tür metinler derginin büyük bir kısmını oluşturmaktadır ve dergi on üç sayı boyunca bu başlıklar takip edilerek yayımlanmıştır.

Dergide yer alan ana başlıklar incelenerek, bu ana başlık altında verilen metinler tespit edilmiştir.

4.1.3.1.1. “Tarih-i Tabî” Ana Başlıklı Öğretici Metinler

Mehmed Şemseddin bu ana başlık altında yer alan metinlerde hayvanları; beslenme şekillerini ve nerelerde yaşadıklarını resimleri ile beraber vererek tanıtmıştır. Bunu yapmasındaki amaç, ise “lisan” ve “akıl” ile diğer hayvanlardan ayrılan insanın doğada bulunan her şeyi öğrenip onlara ibret gözüyle bakarak bu sayede Allah’ın büyüklüğünü bilmesi gerektiğidir.

“...İnsan dahi kendisine inayet kılınan şu iki büyük nimete şükretmekle beraber ilim ve marifet tahsil eylemeli ve âlemde gördüğü bunca şeylerin hakikatini araştırıp Tanrı’sının birliğini ve büyüklüğünü bilmelidir.” (Arkadaş: 2).

Mehmed Şemseddin tezimizin diğer inceleme konusunu oluşturan “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinde birçok farklı hayvandan bahsetmesine rağmen “Arkadaş”ta sadece aslan, fil ve maymundan bahsetmiş, pek çok çeşidi olduğunu söylediği maymunun yedi cinsi hakkında bilgi vermiştir.

Yazar, derginin 1. sayısında “Tarih-i Tabî” ana başlığına giriş yapmış, amacından bahsetmiş, tanıtacağı hayvanların resimlerini basmayı vaat etmiştir. 1. sayıda herhangi bir hayvanı tanıtmamıştır. 2. sayıda “aslan” hakkında bilgi vermiştir. Aslanın Afrika ve Asya kıtalarında yaşadığı bilgisini verirken alt bilgi olarak beş kıtadan, Şattülarap’tan ve dört ana yönden de bahsetmiştir. Yazar bu metinde aslan hakkında Araplardan tevatür olunan ilginç bir bilgiye de yer vermiştir. Buna göre aslanın tek korktuğu hayvan mandadır ve Araplar deve ve koyunlarını otlatırken önce mandaları sürüp aslanları korkutup kaçırmaktadırlar.

Derginin 3. sayısında “fil” hakkında bilgi verilirken cinslerinden, yük kaldırmadaki kuvvetinden, yaşadığı ülkelerden, topun icadından evvel muharebelerde kullanılmasından, beslenme şeklinden bahsedilmiştir.

Derginin maymun cinslerinin fiziki özellikleri, beslenme şekilleri, buldukları ülkeler ve bazı ilginç özelliklerinin anlatılmaya başlandığı 4. sayısında “orangutan”, 5. sayısında “şempanze”, 6. sayısında “Sudânî maymun” ve “babun”, 7. sayısında “mago”, 8. sayısında “şebek”, 11. sayısında “sersepetin” şeklinde yazılan maymun cinslerinden bahsedilmiştir. 11. sayıdaki maymun cinsi, derginin anlaşılır olmasındaki en büyük zorluklardan biri olan yabancı dildeki kelimelerin Arap harfleriyle aktarımındaki güçlük nedeniyle tespit edilememiştir. 11. sayıda yer alan “sersepetin”in köpeksi maymun olan “Cercopit” olduğu tahmin edilmektedir.

Derginin 9.,10. ve 13. sayılarında “Tarih-i Tabî” bölümüne yer verilmemiştir.

4.1.3.1.2. “Ufak tefek Malumat” Ana Başlıklı Öğretici Metinler

Mehmed Şemseddin bu ana başlık altında yer alan metinlerde insanlık tarihine fayda sağlamış icatlardan, buluşlardan; Ayasofya’dan, İstanbul’daki dikili taşlardan, bir Afrika kabilesi olan Ashanti’den bahsetmiş, tarih kavramı hakkında bilgi vermiştir.

Derginin 1. sayısında “Şimendifer” alt başlığı ile demiryolunun İngiltere, Almanya ve Fransa’daki tarihi gelişimi pek çok yer ve şahıs adı verilerek anlatılmıştır. Türkçe olmayan bu yer ve şahıs adlarının Arap harflerine aktarımında yarattığı güçlük metnin okunmasını zorlaştırmıştır.

Derginin 2. sayısında “Vapur” alt başlığı ile tarihteki ilk buharlı gemilerden yine pek çok yabancı mekân ve şahıs adı eşliğinde bahsedilmiştir. 3. sayıda “Hurûfât Basması” alt başlığı ile matbaanın tarihi gelişimi ele alınarak matbaayı icat edenlerden Coster, Gutenberg, Faust,

Schoffer gibi isimlere yer verilmiştir. Bu sayıda ayrıca “Çay” başlığı ile çayın Türkiye dışında nerelerde ekilip biçildiği anlatılmıştır.

4. sayıda “Ayasofya Camii Şerifi” ifadesiyle Ayasofya’nın fiziki özellikleri anlatılırken, kim tarafından ve ne zaman inşa olduğu, geçirdiği yıkım ve tadilatlar bildirilmiş ve maliyeti hakkında tahmin yürütülmüştür. Verilen bilgiye göre bu ibadethanenin yapımına tahminen en az iki yüz yirmi bin kese yani iki milyon yaldız altını harcanmıştır. 5. sayıda “tütün”ün bulunuşu hakkında bilgi verilirken tütünün insan beynini uyuşturup hafızayı zayıflattığını söylenmiş, içilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak bununla birlikte o dönemde kadınlar ve çocukların bile tütün içtikleri esefle dile getirilmiştir. Bu sayıda ayrıca Habeş civarında bir keçi çobanı tarafından bulunan “kahve”nin dünyaya yayılması anlatılmış ve “dikiş makinesi” hakkında kısa bir bilgi verilmiştir.

Yazar, 6. sayıda Venedik parası olan “gazetta”dan esinlenilerek isminin konulduğunu bildirdiği “gazete” alt başlıklı yazısında gazetenin tarihi gelişimini anlatırken İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika, Macaristan ve Budapeşte’nin en meşhur gazetelerinin isimlerini sıralamıştır. Yazar ayrıca o gün Türkiye’de çıkan toplam 74 gazetenin 40’ının İstanbul’da yayımlandığını dile getirerek İstanbul’da Türkçe olarak çıkarılan 11 adet gazete olduğunu ifade etmiştir. Bunların içinden özellikle “Takvim-i Vekâyi”, “Cerîde-i Havadis”, “Tercüman-ı Ahval”, “Tasvîr-i Efkâr” gazeteleri hakkında kısa bilgiler vermiştir. Yazarın burada resmî bir gazete olan ve hâlihazırda devam eden “Takvim-i Vekâyi” için “...layıkıyla işe yarar bir şey yazmadığı için esef olunur.” İfadesini kullanması dikkat çekicidir. Bu ifadenin, 1. Meşrutiyet döneminin basın yayın alanında sağladığı kısa süreli rahatlama ortamından kaynaklandığı ve yazarın bu ifadesiyle söz konusu gazetenin çocuklara veya edebiyata dair olan yönünün eksikliğini vurgulamış olabileceği tahmin edilmektedir.

Yazar “Arkadaş” dergisinin son sayısında İstanbul’da hükümet tarafından kapatılan, kendi kendine kapanan ve hâlâ devam etmekte olan toplam 58 adet politika ve eğlence dergisinin isimlerine de yer vermiştir.

Yazar 8. sayıda “tarih” kavramı ile ilgili bilgi verirken Hicri ve Miladi takvimlerin ortaya çıkış şekillerini de anlatmıştır. Ayrıca ilkçağ, ortaçağ ve yeniçağ hakkında da bilgi vermiştir. 9. sayıda Sultanahmet’te At Meydanı’nda bulunan üç dikili taş (Kızıl Taş, Yılanlı Taş, Örme Taş) hakkında bilgi verilmiştir. 10 ve 11. sayılara gelindiğinde “Ashanti Kabilesinin Acayip Âdetleri” başlıklı yazı ile Afrika’da Gana bölgesinde yaşayan yerli halk anlatılmıştır. Yazarın “Açanti” şeklinde yazdığı bu kabile, Afrika’nın Gana bölgesinde yaşayan ve başkenti Kumasi olan “Ashanti” kabilesidir. Bu yazıda inanç olarak Mecusiliği benimsediği ifade edilen Ashanti kabilesinin, çocukları doğar doğmaz nişanlamaları, bir kadının on, on beş erkekle evlenip her birinden çocuk sahibi olması, kabilenin reisinin üç yüz karısının olması, boşanmış kadınların boynunun beyaz toprak ile işaretlenmesi, kölelerin efendileri vefat ettikten sonra kendilerini kurban etmeleri, efendisinin nefretini kazanmış bir cariye veya kölenin ölüme terk edilmesi, ölülerin iki gün evde bekletilip arkalarından hurma şarabı içilerek oynanması, cenazeyi evin kapısından değil duvarı yıkarak duvardan çıkarmaları, vücutlarına kırmızı toprak sürerek yas tutmaları gibi ilginç âdetleri anlatılmıştır. Bu yazı, çocukların Türkiye dışındaki yerlerde var olan yaşamlar hakkında bilgilenmeleri açısından önem arz etmektedir.

Derginin 7. ve 13. sayılarında “Ufak Tefek Malumat” ana başlıklı metinlere yer verilmemiştir.

4.1.3.1.3 “Öteberi” Ana Başlıklı Eğitici Metinler

Mehmed Şemseddin, derginin 10. sayısı hariç bütün sayılarında “Öteberi” ana başlığı altında çocuklara rehber olacak nitelikte atasözü ve özlü sözlere yer vermiştir. Bu sözlerin hemen hepsi okurlarının dîni, ahlaki, toplumsal gelişimlerine yardımcı olacak; onları toplumda kabul gören değer ve davranışları benimsemeye yönlendirecek niteliktedir.

Dergide yer alan özlü söz ve atasözleri toplumsal, ahlaki ve dîni değerlerin öğütlenmesi olarak üç grup altında toplanmıştır.

Toplumsal değerlerle ilgili olan özlü sözlerde verilen öğütler Şu Şekilde gösterilebilir:

İlim ve marifet tahsilinden hiçbir zaman geri durma, arkadaşını gücendirme, arkadaşını iyi seç, herkesle arkadaş ol ama dost olma, kötü ile arkadaş olma, düşmandan çok dost kazan, kötü gün dostu ol, kendine nasıl davranılmasını istiyorsan başkalarına öyle davran, alçak olan adama ricada bulunma ki sonra minnet etmek zorunda kalma, tembel olma çalışkan ol, cahile itibar etme, ona cehlini bildir, zamanını iyi değerlendir, sürekli yanlarına giderek insanları usandırma, insanlar tarafından hayırla anıl, duyduğuna hemen inanma araştır, üzerine vazife olmayan işlere karışma, rızkını kavga ile değil doğrulukla kazan.

“Bin dostun var ise pek azdır. Bir düşmanın var ise pek çoktur.” (Arkadaş: 18).

“Selamete olan bir dilim kuru ekmek kavga dövüşle kazanılan baklava börekten hayırlıdır.” (Arkadaş: 18).

“Dünyada rahat ile yaşamayı bulmaya ilim ve marifetten başka güzel bir yol olamaz.” (Arkadaş: 18).

“Sadık arkadaşına mâlik olan adam insanların en bahtlısıdır.” (Arkadaş: 18).

“Arkadaşın güldüğü zaman sevincinin sebebini söylemek kendisinin vazifesidir. Ağladığı vakit kederinin sebebini sormak senin vazifendir.” (Arkadaş: 18).

Ahlaki değerlerle ilgili olan özlü sözlerde öğütlenen konular Şu Şekilde gösterilebilir:

Her işte akıllı davran, terbiye sahibi ol, güzel huylu, tatlı sözlü ol, nasihatlere kulak ver, düşmanına bile iyi davran, kötülüğe bile iyilik et ve yaptığın iyiliği unut ama yapılan iyiliği unutma, sana çok iyiliği dokunan birisi bir kere işini görmezse hemen düşman olma önceki iyiliklerini hatırla, itaatkâr ve adil ol, dilini muhafaza et, düşünerek konuş, çok mala tamah etme, kanaatkâr ol, paranı boş yere harcamayacağın gibi hayır hasenattan uzak kalarak da sürekli biriktirme, fesat ve yalancı olma sadık ol, kimsenin

kuyusunu kazma, öfke ile hareket etme, hilekâr olma, kendini beğenip kimseye kibir gösterme, alçakgönüllü ol, fukaraya zulmetme, aceleci ve inatçı olma, açgözlü olma, hatır için bile olsa haksızı haklı gösterme.

“Adam var ki malını dağıtır ama bereket bulur. Adam var ki layığından ziyade esirger ama fakir olur.” (Arkadaş: 15).

“İyi adam kendi nefesine hayır eder. Fena adam vücuduna zarar eder.” (Arkadaş: 15).

“Tatlı söz gazabı sakın kılar. Acı lakırdı hatta ziyade eder.” (Arkadaş: 15).

“Kendi kendini beğenip arkadaşlarına hakaret etme. Allah’tan utanıp herkese fenalık eyleme.” (Arkadaş: 15).

“Cahil olan her söze inanır. Âlim kimse basacağı yeri gözetir.” (Arkadaş: 15).

“İyiliğe iyilik her adamın işidir. Kemliğe iyilik er adamın işidir.” (Arkadaş: 8).

“Başkasına kuyu kazan içine kendi düşer. Yokuş yukarı taş yuvarlayanın yuvarladığı taş üzerine döner.” (Arkadaş: 8).

“Düşmanın düşer ise sevinme, ayağı kayar ise bir tekme de sen vurma. Zira Cenâb-ı Hak gazabını sana döndürmesin.” (Arkadaş: 18).

“İyiliği unutmak ancak insâniyetten gelir.” (Arkadaş: 18).

“İyiliği unutmaya ve iyiliğe iyilik etmeye en güzel yol o iyiliği her zaman düşünmektir.” (Arkadaş: 18).

Dînî değerlerle ilgili olan özlü sözlerde öğütlenen konular şu şekilde gösterilebilir:

Allah’a her zaman tevekkül et çünkü onun takdiri her zaman geçerlidir, başkalarının haline bakarak her zaman şükür içinde ol, bir kere hacca gidip ikinciye gitmeye kudretin varsa o parayı fukaraya veya dul ile öksüzlere ver ki daha sevap olur.

“İnsanın dediği olmaz. Allah’ın takdiri yerini bulur.” (Arkadaş: 8).

“Bir defa Kâbe’ye gitmiş olan adam bir kere daha gitmeye kudreti varsa gitmeyip o parayı yani ikinci defa gideceği parayı fakara ve ziyade muhtaç olan dul kadınlara ve öksüzlere sadaka eylemek daha sevaptır.” (Arkadaş: 15).

“Malına güvenen berbat olur. Allah’a dayanan her halde feyiz bulur.” (Arkadaş: 15).

Özlü sözler arasında ayrıca devleti yönetenlere hitaben yazılmış olanlar da dikkat çekmektedir:

“Ahalinin çokluğuyla padişah saltanat bulur. Ahalinin azlığı ise padişahın inkırâzına sebep olur.” (Arkadaş: 15).

“Meşveret olmadıkça devlet ve millet iyilik bulmaz. Meşveret olursa vatan, muhâtarada kalmaz.” (Arkadaş: 15).

“Bir padişah adalet üzere ahalisine hükmederse devleti bâki kalır.” (Arkadaş: 15).

“Adalet üzere hükmetmek, Hak yoluna kurban kesmekten makbuldür.” (Arkadaş: 18).

“Adil olmayan padişah susuz pınar gibidir.” (Arkadaş: 18).

“Adalet olan memlekette padişahın emrine itaat kendisine riayet ve devlet ve milletin selametine dua ve memleketin iyiliğine ve muhafazasına çalışmak vaciptir.” (Arkadaş: 22).

“Kerem ve adalet padişahının tahtını muhafaza ve saltanatını daim eder.” (Arkadaş: 22).

4.1.3.1.4. “Muhâvere” Ana Başlıklı Eğitici Metinler

Muhavere “karşılıklı konuşma” anlamına gelmektedir. Dergide yer alan muhavere ana başlıklı metinlere “iki arkadaş arasında” ifadesi eklenilerek “sual” ve “cevap” şeklinde iki kişi konuşturulmuştur. Metinlerin tümü okurları olan çocuklara ahlaki ve toplumsal anlamda değer kazandırmayı amaçlayan eğitici metinlerdir. Muhavere metinleri derginin ilk

sayısı hariç bütün sayılarında mevcuttur. Bu metinlerde ele alınan konular şu şekilde sıralanmıştır:

İlim: Derginin 2. sayısında Mehmed Şemseddin'in bütün dergilerinde en çok üzerinde durduğu konu olan "ilim" hakkında soru cevap yöntemiyle sohbet edilmiştir. Çocukluk çağında öğrenilmesi gereken ilim yazara göre paradan daha değerlidir ve zengin fakir herkese lazımdır. İlim sayesinde icat olunan vapur, tren, telgraf insanlığa büyük kolaylık sağlamıştır. Büyüklerin kahvehanelerde küçüklerin de mahalle aralarında boş vakit geçirmek yerine bir şeyler öğrenmek için çaba göstermeleri gerektiğini savunan yazara göre ilim mümkün olsa "beşikte" öğretilmesi gereken bir nimettir.

Adalet: Derginin 3. sayısında "adalet" konusu işlenmiştir. Yazara göre adalet insanların birbirine düşmanlık etmeyip doğrulukla yaklaşmasıdır. İnsanlar gibi toplumlar da adalete muhtaçtır ve eğer adalet olmazsa toplumda karışıklık çıkacağı gibi insanlar arasında da fenalıklar olacaktır.

Sa'y: Derginin 4. sayısında "çalışmak, gayret etmek" anlamlarına gelen sa'y konusu işlenmiştir. Yazara göre çalışan gayret eden kimse rızkını kolay kazanacağından kimseye minnete ihtiyaç duymayacak ve ahlaken de hile, fitne gibi kötü huylardan uzak kalacaktır. En güzel sa'y vatan ve milletin ilerlemesi için yapılındır.

Hubb-ı vatan: Derginin 5. sayısında "vatan sevgisi" konusu ele alınmıştır. Yazara göre vatan sevgisi, milletin ilerlemesi için çaba göstermekle olur. İnsan; çiftçilik, sanatkârlık, esnafılık veya ilim tahsili gibi her ne iş yapıyorsa yapsın her birinde ileriye gitmek için çabalarsa vatanına olan sevgisini göstermiş olur.

İtaat: Derginin 6. sayısında sırasıyla Allah'a, peygambere, anne ve babaya, padişaha, ulemâ, üdebâ ve üstada, akrabaya ve hatta bazı yerlerde akranlarına bile itaat etmenin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ancak itaat edilirken riyadan uzak durulmalıdır.

Sadakat: 7.sayıda konusu edilen sadakat, yazara göre yalancılık ve riyakârlık etmeyip doğru olmak demektir. Sadakati olan insan toplum nazarında itibarlı ve güvenilirdir. Yazar bu bahsi işlerken Hz. Muhammed'in "Kurtuluş doğruluktur." hadisi şerifini dolaylı anlatım kullanarak aktarmıştır.

İdare: 8. sayıda yer alan idareden kasıt bir insanın malını ve kazancını idareli bir şekilde kullanmasıdır. Çünkü idaresini bilmeyen insan sıkıntı çekeceği gibi borçlanarak daha kötü durumlara düşebilir. İdare sadece parada değil oturup kalkma gibi insanın her hareketinde lazımdır.

Nezafet: 9. sayıda yazarın "temiz olmak" olarak nitelediği nezafet konusu ele alınmıştır. Yazara göre nezafet, vücudumuzu, elbisemizi ve kalbimizi temiz tutmaktır.

Hûlûs: 10. sayıda ele alınan "hûlûs", insanın içinin dışının bir olması, kalbinde hile ve fesadın bulunmaması demektir. Hûlûs olmadığına adalet olmaz ve insanlar hep birbirinin zıttına davranırlar. Hûlûs sahibi olan bir kimse kendisinin kötü bir huyu söylendiğinde ona hak verir ve o huyunu düzeltir.

Riyazet: 11. sayıda bahsi geçen riyazet, yazara göre nefsi zabt etmek ve haramı terk etmektir. Yazar bu yazısında nefsinin isteklerine uyarak meyhane köşelerinde sızıp kalan "sefih" insanları örnek göstererek riyazetin gerekliliğini vurgulamıştır.

Sabır: 13. sayıda sabır konusu ele alınmıştır. Yazara göre sabır, haklı veya haksız başımıza gelen her türlü felaketi Allah'tan bilip bunlardan kurtulmak için yine Allah'a tevekkül etmektir. Yazara göre bir insan Allah'ın insanların işlediği onca günaha rağmen olan sabrını düşünmeli ve her konuda öfkesini yenerek sabır göstermelidir.

4.1.3.1.5. “Biraz da Eğlenelim” Ana Başlıklı Eğlendirici Metinler

Başlığından da anlaşılacağı üzere Mehmed Şemseddin, bu başlık altında verdiği metinlerde okurlarını eğitirken eğlendirmeyi amaçlamış ve bu amaçla fıkra türünde küçük mizahi metinler paylaşmıştır. Bu metinler ile çocuklara kazandırmak istediği ahlaki ve sosyal değerleri sıkmadan, yormadan vermeye çalışmıştır. Dergide 1. sayıda 1 adet, 3. sayıda 2 adet, 5. sayıda 2 adet, 7. sayıda 1 adet olmak üzere toplam 6 adet fıkra türünde eğlendirici metin vardır. 7. sayıdaki fıkranın devamı 8. sayıda verilmiştir. 2.,4.,6., 9.,10.,11. ve 13. sayılarda fıkra yer almamaktadır.

Derginin 1. sayısında Türk'ün dünya üzerindeki gücü vurgulanarak bir Sırp'ın bir Türk karşısında yaşadığı korku mizah unsuru olarak kullanılmıştır.

“...Osmanlı askerlerinden biriyle bir Sırp'ı esir arasında muhâvere:

Asker – Hemşeri, nasıl orduluğunuz kalabalık mı?

Esir – Sizinle muharebeye başlamazdan evvel epeyce kalabalıktı, ama muharebe sözü canlanmaya başlayınca ordu da küçülmeye başladı.

Asker – Ne oldu da küçüldü? Sizin ordu lastikli mi?

Esir – Onun gibi bir şey. Çünkü kavga sözü oldukça bizimkiler “Türklerin kavgası alevlenmiş ateş gibidir. Biz canımızı sokakta mı bulduk ki göz göre kendimizi ateşe atalım.” diyorlardı. Hâsılı içimizde sarhoşlardan başka cesaretlimiz yoktu. Hele kavga yerine gideceğimiz sırada pek çoğu kaçtıkları gibi sarhoşların ayılanları dahi göz önünde kalmadılar.” (Arkadaş: 4).

3. sayıda altın yapmayı bildiğini iddia ederek bunu kullanmak isteyen uyanık bir adam ile Ramazan'da susuzluğunu gidermek için abdest alma bahanesi ile su içen hilekâr bir adam anlatılarak uyanıklık ve hilekârlık gibi özellikler mizah unsuru olarak verilmiştir.

“Bir yaz Ramazan'da herifin biri ziyade susar. Su içmek üzere öte beri dolaşırsa da bir çare bulamaz. Nihayet harareten dili bir karış dışarı fırlamış it gibi Beyazıt Camii Şerifi'nin avlusuna düşer. Abdest almak bahanesiyle kollarını sıvayarak, şadırvana yanaşır elini yüzünü yıkar gibi ederek mükemmel su içtikten sonra kendisine abdest aldım süsü

vermek için cebinden mendilini çıkarıp yüzünü silmeye başlayacağı sırada bu hâli seyretmekte olan tespihçilerden biri herife hitaben “Efendim abdest aldınız, ama galiba yüzünüzde sünger olmalı ki bir damla su akıyor.” diye herifi mahcup eder. Herif dahi bir cevap bulamadan oradan bir hâl ile sıvışır.” (Arkadaş: 12).

5. sayıda Arap olan bir adamın beyaz olma çabası ve bir kör ile bir kamburun kendi kusurlarını görmeyerek birbirini ayıplaması mizah unsuru olarak kullanılmıştır:

“Bir gözü kör bir adam sabah karanlığı sokakta giderken bir kambura rast gelir. Kambur körü görünce kahkaha ile güler: “Birader böyle sabah karanlığı ne tarafa gidiyorsun? Zannedersen pek lazımlı bir işin olmalı ki acelenden pencerenin birini açmayı unutmuşsun?”

Kör kahkaha ile güler: “Evet efendim, hakkın var. Çünkü iş sahibi, başka iş sahibinin halinden anlar. Hatta senin dahi ziyade iktizâlî bir işin olduğundan okka ve teraziyi omzuna alıp böyle erkence yola çıkmışsın.” diye kusursuz ancak Allah olduğunu bildirmişti.” (Arkadaş: 20).

7 ve 8 numaralı sayılarda çocuğunu hasta olduğu bahanesiyle mektebe göndermeyen bir anne ve buna karşı çıkan baba arasında geçen olaylar anlatılmıştır. Bu metin, diğer sayılarda yer alan eğlendirici metinlerden farklı olarak fıkra türünde değildir ancak karşılıklı konuşmalarda görülen atışmalar metne az da olsa mizah katmıştır. Metin ayrıca karşılıklı konuşmalarda kişilerin hareketlerinin parantez içinde verildiği bölümleriyle de bir tiyatro eserini andırmaktadır. Metnin ana fikri mektebe gitmenin gerekliliğidir.

“Ahmet Efendi: - (Kendi kendine) Gördün mü şu işi? (Bahçivana) Şimdi bu iş gerçek mi?

Bahçivan: - Allah ömrünüze bereket versin. (Gider. Ahmet Efendi hânesine gelir. Karısını çağırır.)” (Arkadaş: 28).

“Pederi: - Oğlan bu hal nedir?

Çocuk: - Manav dövdü.

Validesi: - Kör olası herif, niye dövüyor bakayım?

Peder: - Kim bilir ne yapmışındır da o da seni bu hale koymuş.

Çocuk: - Bir şey...

Pederi: - Sus... Haydi, yıkıl karşımdan. Pek âlâ etmiş. Keşke geberteydi...

Validesi: - A...Çok şey! Gidip kör olası herife sesini çıkar sen de evladımı azarlıyorsun...

Pederi: - Evet! Sen onun yaptıklarını bilsen. Bostanlarda hırsızlık etmek bunda hangi birini söyleyeyim.

Validesi: - Hayır benim evladım hiçbir şey yapmaz. Gidip herifin terbiyesini vereceksin.

Pederi: - Ben çok lakırdı bilmem. Git sen terbiyesini ver. (Öfke ile çıkar gider.)” (Arkadaş: 32).

4.1.3.1.6. “Hikâye” Ana Başlıklı Örnekleyici Metinler

Mehmed Şemseddin, bir ana başlık altında toplamadığı makale türündeki eğitici yazılarında adalet, ahlak, çalışmak gibi değerleri kuramsal bir şekilde anlatırken, yazılanları somutlaştırmak ve anlaşılır kılmak için dergisinde “hikâye” başlığı altında kısa metinlere de yer vermiştir. Çoğu hikâyeden çok “kıssa” görünümünde olan bu metinler, yazarın kullandığı başlığa sadık kalınarak araştırmada “hikâye” sözcüğü ile ifade edilmiştir.

Hikâyelerde geçen olaylar çocukların ahlaki ve sosyal dersler çıkarmalarına yardımcı olacak niteliktedir.

Derginin 1. sayısında “ahlak”, 3. sayısında “adalet”, 4. sayısında “çalışmak ve gayret etmek”, 7. sayısında “şarap ve rakının zararı” konuları birer hikâye ile örneklenmiştir. 5., 9.,10. ve 13. sayılarda herhangi bir metin için örnek teşkil etmeyecek serbest hikayeler yer almaktadır. Derginin 2.,6.,8. ve 11. sayılarında hikaye yer almamaktadır. Dergide “hikâye” başlığı altında verilen toplam sekiz adet metin bulunmaktadır.

“**Ahlak**” konulu hikâyede, kul görmese de Allah görür, anlayışıyla hiçbir şeyi izinsiz almamanın gerekliliği vurgulanmış ve böylece güzel ahlaka atıfta bulunulmuştur. “**Adalet**” konulu hikâyede, “Bir insan kendi hakkını nasıl tanır ise başkalarının hakkını da o şekilde tanımalıdır.” ana fikri işlenerek bir kadı ile bir vatandaş arasında geçen olay aktarılmıştır. “**Sa’y**” yani çalışmak konulu hikâyede “Bakarsan bağ olur bakmazsan dağ

olur.” ana fikri ile biri çalışkan diğeri tembel olan iki kardeş anlatılmış, hikâyenin sonunda tembel olan kardeş de düzelerek diğeri gibi çalışkanlığı seçmiş ve sonunda ikisi de babaları tarafından mükâfatlandırılmışlardır. “**Şarap ve rakının zararı**” konulu hikâyede baba ile oğul arasında geçen bir konuşma söz konusudur ve oğul kıvrak bir zekâ ile babasını da şarap içmekten vazgeçirmiştir.

5. sayıda babasından kalan mirası eğlence ve safa ile tüketerek fakirleşen ancak yine de akıllanmayan bir gencin hikâyesi anlatılmıştır. 9. sayıda “ilim öğrenmenin her şekilde fayda vereceği” ana fikri ile fakir bir balıkçı ve padişah arasında geçen olaylar anlatılmıştır. Yazar hikâyenin sonunda ana fikri şu şekilde ifade etmiştir:

“...İşte bu hikâyeyi söylemekten murat ilmin faydaları çok ve hizmet-i ulemânın ziyânı yok olduğunu bildirmektir. İnsan için her vakit ulemâ ile sohbet edip meclis-i şeriflerinden iktisâb-ı menfaat etmek lazımdır.” (Arkadaş: 35).

10. sayıda “söz dinlemenin önemi”nin vurgulandığı ve bir kurbağa ile iki kaz arasında geçen olaylar anlatılırken hikâyenin ana fikri yine metnin sonunda verilmiştir:

“...İşte şu hikâye vukûu kabil olmayan bir efsanedir. Lakin kendisinin iyiliğini isteyen dostlarının sözünü tutmayan ve kendisinden büyüğünün nasihatini kulağına koymayan adamların âkıbet bir belaya giriftâr olarak asla necât bulamayacaklarını meydana kor güzel bir misaldir.” (Arkadaş: 38).

Bu hikâye, hayvanlar arasında geçtiği için “fabl” türünde bir eserdir ve yazarın “Arkadaş”ta bu türdeki ilk örneğidir.

13. sayıdaki hikâye iki güvercin arasında geçmektedir ve hikâyede yine “söz dinleme”nin önemi vurgulanarak “gerekmedikçe memleket dışına seyahat etmeme” konusu işlenmektedir. Metnin ana fikri bu defa metnin başında verilmiştir:

“...Bir gûne zaruret iktizâ etmedikçe ârâm ve rahatını terk ile sefer ve gurbeti ihtiyâr etmek nedameti netice verir.”

Şu sözleri ispat için “Bâzende” ve “Nevâzende” namında iki güvercinin hikâyesini bir vech-i âti yazdık ki mütâlaasından hisse almak şüphesizdir.” (Arkadaş: 50).

Bu hikâye yazarın fabl türündeki ikinci örneğidir. Metnin dili diğer sayılarda geçen hikâyelere rağmen gayet ağırdır. Arapça kelime ve tamlamalar bolca kullanılmış ve metnin anlaşılabilirliği zorlaştırılmıştır. Yazar metin içerisinde bir beyte de yer vermiştir. İncelediğimiz dergilerinde şiir türüne rastlanmayan Mehmed Şemseddin nadir de olsa konusunu desteklemek amacıyla metin aralarında beyitlere başvurmuştur.

“...Henüz yol yorgunluğunu gidermeksizin (Çâk olurdu sîne-i küh-sâr tîg-i-berkten, ra’d-ûş-ü-efgân ederdî hâk bîm-i garktan) mazmûnuna mâ-sadak olarak şiddetli bir fırtına zuhûr etti ki zavallı Bâzende ne yapacağını ve nereye saklanacağını şaşırды fakat çare nedir? Kazaya rızadan başka çare olur mu? Sabretmeli tahammül eylemeli.” (Arkadaş: 50).

4.1.3.2 Ana Başlıklar Altında Toplanmayan Eğitici-Öğretici Metinler

“Arkadaş”ta herhangi bir ana başlık altında toplanmayan metinler dergide yer alan düşünce yazılarından oluşmaktadır. Bu yazılar “düşünce” tarafı ağır basan yönleriyle makale türüne örnek gösterilebilir. Yazar bu metinlerde tür belirtmemekle beraber, düşüncelerini bilimsel olarak değilse bile verdiği örnekler ile ispatlama yoluna gitmiştir. Bu yazıların bazısında okurlarını bilgilendirip onlara ahlaki ve toplumsal değerleri aşılarken bazılarında ise birtakım kötü alışkanlık ve hareketlere karşı uyarmıştır. Bu metinlerde temel amaç okurları olan çocukları eğitmek ve onlara bilgi vermektir. Dergide yer alan makale türündeki yazılar ana bir başlık altında verilmeyip kendi başlıkları ile sunulmuş daha sonra “hikâye” başlıklı kısa bir ile örneklenerek anlatılanların anlaşılması kolaylaştırılmıştır.

Derginin “Ufak tefek Malumat” bölümünde yer alan bilgi içerikli metinlerin büyük bir bölümü içerik ve üslup olarak makale türüne örnek gösterilebilecek niteliktedir. Örneğin gazete, şimendifer, vapur hakkında bilgi veren yazılar; Hicri ve Rumi takvimi anlatan “Tarih” başlıklı yazı, gerek içerik gerekse üslup olarak makale türüne yaklaşırken; hayvanların anlatıldığı “Tarih-i Tabîi” başlığı atında verilen metinlerin büyük bir bölümü, bilgi vermesine rağmen makaleden ziyade küçük tanıtım yazıları görünümünde kalmıştır.

Dergide toplam 12 adet düşünce yazısı bulunmaktadır. 10. ve 11. sayılarda bu tür metinlere yer verilmemiştir.

Derginin 1. sayısında yazar “**Ahlak**” başlıklı yazısı ile ahlak hakkındaki düşüncelerini dile getirerek güzel ahlaklı olmanın önemini vurgulamıştır. 2. sayıda başlık koymadan “İnsan arkadaşlarını gücendirmemelidir” “Zira arkadaş var ki kardeşten iyidir.” ifadeleri ile “**arkadaşlık**” konusuna değinmiş ve özellikle mektep arkadaşlığının önemi üzerinde durmuştur. Bu konu hakkındaki düşüncelerini ispatlamak ve örneklemek için metin içerisinde “hikâye” ifadesini kullanarak bir kıssaya yer vermiştir. Kıssada babaları vefat ettiği için zor duruma düşen bir aileye babalarının mektep arkadaşının yardım etmesi anlatılır. Yazar konu hakkındaki düşüncelerini bu kıssa ile ispatlamak istediğini şu sözleri ile dile getirir:

“...Arkadaşlık faydalarının birisi de arkadaşları uğrunda canını bile esirgememektir. Bakın beyefendiler şuracıkta size bir hikâye nakledelim de arkadaşlığın kadr-ü kıymeti ne kadar büyük imiş anlayın.” (Arkadaş: 5).

Yazar metnin sonunda sarf ettiği cümlelerde konu ile ilgili düşüncelerindeki doğruluk payını bir kere daha dile getirerek metne müdahil olmuştur:

“...Meğer bu adam, vefat edenin sevgili bir mektep arkadaşımı! Aferin bu adamın hamiyetine, insanlığına,

arkadaşlığına!!! İşte beyler, efendiler arkadaşlık, insanlık böyle olur.” (Arkadaş: 5).

Yazar 3. sayıda “**Çocukluk**” başlığı altında çocukluğun nasıl geçirilmesi gerektiği hakkındaki düşüncelerini dile getirmiştir. Yazar bu bahsin özellikle üzerinde durmaktadır ve gelecek iki sayısında da bu konuya yer verecektir. Çünkü yazarın dergilerinin çıkış sebebinde oluşturan “evlad-ı vatana bir şeyler öğretmek” gayesi ancak “aklın ve fikrin taze olduğu” çocukluk döneminde amacına ulaşabilecektir. Yazar bu nedenle çocukluk dönemine çok önem vermekte ve boş geçirilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Buradan hareketle 4. sayıda “**Memleketimizin Batası Âdetlerinden**” başlıklı yazısı ile çocukların vakitlerini dönme dolap, ecel beşiği gibi zararlı ve sağlam olmayan salıncaklara binerek; beygir ve eşek yarışması gibi birtakım zararlı oyunlar oynayarak geçirmelerinin doğru olmadığını belirtmiş, buna izin veren anne ve babaları eleştirmiştir.

“...İşte böyle görünür kazalara göz göre kendini atmak eğlenmek değil, âdeta deliliktir.”

Bu tehlikeyi göze alıp da ciğerpârelerini mahsusen gönderen ve götüreren baba ve analara ise söyleyecek söz bulamıyoruz...” (Arkadaş: 15).

Derginin 5. sayısında “**İlim ve Marifete Muhabbet**” başlığı ile “öğrenme isteği”nin önemi üzerinde durulmuş bu konu hakkındaki bazı yanlış söylemler eleştirilmiştir. Yazar bu eleştiriye “tartışma” tekniğinden yararlanarak “bir fikre karşı çıkıp kendi fikrini savunma” şeklinde yapmıştır.

“...Bazı akli az ve ilimden zevk almamış adamlar, çocukları güya okumaya ve yazmaya heveslendirmek için “Okuyup yazmanın şimdi sıkıntısını çekersiniz. Ama sonra rahatlığını görürsünüz.” derler ki ilmin evvelden güç ve sıkıntılı bir şey olduğunu anlatırlar.

Hâlbuki ilim tahsil etmeliğin hiçbir sıkıntısı olmadıktan başka ilimde olan zevk ve lezzet o kadar çoktur ki bilmeyene anlatmak mümkün değildir.” (Arkadaş: 17).

İlim ve marifet tahsiline önem verdiğini derginin genelinde dile getiren Mehmed Şemseddin, 6. sayıdaki “**Ders Çalışmanın Usulü**” ve 7.sayıdaki

“Yazı Yazmanın Usulü” başlıklı yazıları ile bu işin tekniği konusundaki düşüncelerini dile getirerek basit ama uygulanabilir taktikler vermeye çalışmıştır.

Yazar 7. sayıda yer alan **“Şarap ve Rakının İnsana Olan Zarar ve Ziyanı”** başlıklı yazısı ile alkolün insan vücudunda ve zihninde yarattığı değişimlerden bahsetmiş ve okurlarını bu konuda uyarmıştır. 8. sayıda **“Tahsil ve Mütalaa ile Vakit Geçirmek”** başlıklı yazısında çocukların bir gün boyunca yaptıkları her şeyi, oyuna ve ders çalışmaya da zaman ayırarak, saatlere bölmüş ve boşta kalan saatleri tespit ederek bu saatlerde fen, edebiyat, tarih kitapları okumaları gerektiğini vurgulamıştır. Yazara göre kitap okumak da bir tahsil şeklidir. Yine 8. sayıda **“Uyku”** başlıklı yazı ile uykunun insan vücudu için öneminden bahsedilmiş, iyi bir uykunun süresi ve şekli ile ilgili bilgi verilmiştir.

Yazar 3. sayıda girişini yaptığı ve çok önem verdiği “çocukluk dönemi” bahsini 9. ve 11. sayılarda da işlemeye devam etmiştir. 9. sayıda **“Çocukluk-1”** başlıklı yazısı ile çocukluk çağını üç döneme ayırmıştır. 1. dönem doğumdan 5-6 yaşına kadar olan dönem, 2. dönem 6 yaşından buluğ çağına erişinceye kadar olan dönem, 3. dönem buluğ çağından 18-20 yaşına kadar olan dönemdir. Bu yazısında çocukluğun ilk dönemini anlatan yazar bu konudaki bütün görev ve yükümlülüğü anne babaya yüklemiştir. 11. sayıdaki **“Çocukluk-2”** yazısıyla da çocukluğun ikinci dönemi ele alınmıştır. Bu dönemin verimli geçirilmesinde de sorumluluk çocuğun kendisine yüklenmiş ve hem mektepte hem de mektep dışında vaktini faydalı olan şeylerle geçirmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yazar bu yazısında çocukların vakitlerini fen, edebiyat, tarih kitaplarının yanı sıra gazete okuyarak da geçirebileceklerini ifade etmiştir.

“...Böyle boş kalındığı vakit okunacak şeylerin birisi de gazetedir. Çünkü gazete okumanın birçok faydalarından başka imlâ ve inşâ gibi yeni okuyup yazmaya çalışan çocuklara evvel-be-evvel lazım olan şeyleri öğretmekteki hizmetleri pek meydandadır. Bunun için gazete insana âdetâ bir hoca-i sâni hükümdedir diyebiliriz.” (Arkadaş: 45).

4.1.3.3. Okurlar Tarafından Gönderilen Metinler

Mehmed Şemseddin, dergisinde çok fazla olmamak ile birlikte okurlarından gelen metinlere de yer vermiştir. Bu metinlerden ikisi “Varaka” başlığı altında, diğer ikisi de okurun gönderdiği başlık kullanılarak yayımlanmıştır. Dergide okurlardan gelen 4 adet metin bulunmaktadır. Bu metinlerden 10. sayıda 2 adet, 11. ve 13. sayılarda da birer adet vardır. Bu metinlerden 3 tanesi düşünce yazısı türündeyken 1 tanesi hikâye başlığı kullanılarak yayımlanan bir metin şeklindedir.

Okurlardan gelen metinlerin ilki 10. sayıda karşımıza çıkmaktadır. “Hulusi” ismiyle yazan bir okur, yazarın 8. sayıda yayımladığı “İdare Hakkında Muhavere” başlıklı yazıya atfen “**Arkadaş Gazetesi Muharririne**” başlığı altında bu konuyla ilgili bir yazı kaleme almış ve parasını, malını idareli kullanmayıp iflas edenlerin insanların nazarında hiçbir şekilde itibarlı olamayacaklarını vurgulamıştır. Yazar tarafından yayımlanan bu metnin dili ağırdır ve metinde uzun tamlamalar kullanılmıştır.

“...Dünyada ne kadar haslet var ise müflislere mûcip kadh ve zemdir. Müflis şecâat etse tehevüre haml ederler. Sahâvet etse müsriif derler. Hakîm olsa aciz ve nâ-tûvân derler. Vakur olsa tembel derler. Belâgat izhar etse boşboğaz derler. Sükûtu ihtiyar etse sûret-i bî-can ve nakş-ı dîvâr derler. Bir köşede münzevî olsa sefîh derler. Handân olsa hezel ve cünûna nispet ederler. Taâm ve libasta tekellûf gösterse ten-perver derler. Bir lokma bir hırka ile kanaat etse har lâgar derler. Bir makamda ikamet etse ham ve nâ-puhte derler. Bir tarafa hicret etse ser-geşte ve serseri derler. Tecerrüt ihtiyar etse târik-i sünnet derler. Teehhül ve tezevvüç eylese bed-nefis bende-i şehvet derler.” (Arkadaş: 42).

Derginin 10. sayısında “Varna Rüşdiyesi Muallim-i Sanisi Naci” imzalı bir hikâye “**Varaka**” başlığı ile yayımlanmıştır. Dili gayet sade olan metinde iyiliğin akıllı ve tedbirli bir şekilde yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.

11. sayıya gelindiğinde yine “Hulusi” ismini kullanan aynı okur, “**Arkadaş Gazetesi Muharrine**” başlıklı yazısında, geçen sayıda kullandığı “fakr” kelimesinin yanlış anlaşılma olabileceğini dile getirerek bu defa “fakr” kelimesini izah ettiği ikinci bir yazı kaleme almıştır. Yazının dili yine ağırdır.

“Geçen hafta taraf-ı âcizânemden yazılıp gönderilmiş ve 10 numaralı gazetenize derc edilmiş olan varakada birtakım fenalıkları sayılarak takbîh edilen (Fakr) ın ne gibi bir fakr olduğu izah olunmamış olduğundan ol varaka münderecâtının ta’rize uğrayacağı ihtimalini ahbabımdan ve eshâb-ı kalemden birisi ihtar etti. Binâenaleyh bu bâbda birkaç söz daha yazmaya mecbur oldum.

Cümlenin malumu olduğu üzere fakr iki türdür. Birisi fakr u ihtiyârî diğeri fakr u ıztırârîdir. Bizim zem ettiğimiz fakr dahi fakr-ı ıztırârî idi. Şimdi gelelim şu iki türlü fakrın tarifâtına:

Efendim fakr u ihtiyârî demek zaten dünyanın mal ve menâline tamah etmeyip ve ömrünü para kazanmak yolunda telef eylemeyip gece ve gündüz ibadet ve tâat ile meşgul olmak demektir. Bu hâl evliya ve enbiyanın beğenip ihtiyâr ettikleri bir saadettir.

Fakr-ı ıztırârî ise babasından ve anasından kalan mal ve emlaki veyahut pek çok zahmetlerle kazandığı parayı kadir ve kıymetini bilmeyerek hevâ ve hevesi yolunda sarf ile “el-fakru sevâdü’l vechi fi’ d-dâreyn” sırrına mazhar olmaktır. Fakr u ihtiyârînin sahibi derviş olur. Fakr u ıztırârînin sahibi gedâdır yani dilencidir. Derviş ile dilencinin beyninde çok fark olduğu herkesin malumudur. Derviş dünyayı terk edenlere denir. Dilenci ise dünya onu terk etmiştir.

İşte şu varakamı da gazetenizde basılmış görür isem ta’rize uğranılır havfından kurtulurum.” (Arkadaş: 47).

13. sayıda “Pürtelaş Hasan Efendi Mektebi Muallimi Hafız Ali Şükrü” imzasıyla gelen bir yazı “**Varaka**” başlığı altında yayımlanmıştır. Dili gayet sade olan bu yazıda gül-bülbül-diken benzetmesi yapılarak çocukların her ne kadar zahmet çekseler de ilim tahsil etmekten ve anne, babaya itaatten geri durmamaları gerektiği vurgulanmıştır.

4.1.3.4. Mektup Türündeki Tebrik ve Mukabele Metinleri

“Arkadaş” dergisi yayımlamaya başladığı ilk sayılardan itibaren dönemin ileri gelen gazetelerinden ve okurlarından tebrik mektupları almıştır. Yazar bu mektupları dergisinde yayımlamış ve her birine ayrı ayrı mukabelede bulunmuştur. Özellikle mektep hocalarından gelen mektuplar “Arkadaş”ın mekteplerde çocuklar tarafından okunup ilgi çektiğini ve evlad-ı vatanı terbiye noktasında amacına ulaştığını kanıtlar niteliktedir. Ancak bu metinlerde kullanılan dil ağır ve terkiplidir.

Derginin 2. sayısında zamanın önde gelen gazetelerinden olan “Sabah”, “İttihat” ve “Vakit” gazetelerinde yayımlandığı görülen tebrik metinlerine yer verilmiştir. Bu gazetelerin her biri “Arkadaş”ın içeriğini çocukların ahlak ve terbiye gelişimleri bakımından faydalı bulduklarını ifade etmiştir. Mehmed Şemseddin bu tebriklerin her birine “Arkadaş” nâmiyle ayrı ayrı mukabelede bulunmuş ve teşekkürlerini sunmuştur.

“Arkadaş’ın Zuhûruna “Sabah”ta Görülen Tebrik

“Çocuklara mahsus Arkadaş ismiyle yeni bir gazete çıktı. Bu gazetenin münderecât ve sûret-i ifadesi hakikaten çocukların terbiyesince istifadeyi mûcip olduğundan sâhib-i imtiyaz ve muharriri Şems’i hâlisâne tebrik ederiz.”

“Mukâbele

“Sabah” gibi umumun mergûbu olan bir gazetenin şu suretle mazhar-ı takdiri oluşum beni iki cihetle mesrûr etti. Evvelkisi çocuklarımızı – velev cüz’î olsun – müstefîd edecek bir esere gösterdiği memnuniyet ki, maârif-perverliğini ve ikincisi dahi hakkımda teveccüh-ü sâmîsini mutazammın olduğundan bilhassa teşekkür ederim.” (Arkadaş: 7).

3. sayıda “Hasan Tahsin” isminde bir okur “Arkadaş”ı incelediğini belirterek derginin içeriğinin “nefaset” ve “selamet” ciheti ile evlad-ı vatanın terbiye ve malumatına hizmet edecek nitelikte olduğunu ifade etmiştir.

4. sayıda “Salih” isimli bir okur “Arkadaş”ın içeriği hakkında “mürebbi-i sıbyan denilmeye şâyeste” ifadesini kullanarak dergiyi, çocukların terbiyesi konusunda faydalı bulmuş ve derginin devamını temenni etmiştir. Yine bu sayıda Mehmed Şemseddin, dönemin gazetelerinden olan “Edirne”

gazetesinin 443 numaralı sayısında “Arkadaş” için bir tebrik mesajı yayımlandığından bahsetmiş ve böyle kıymetli bir vilayet gazetesinden tebrik görmeyi, evlad-ı vatana hizmet etmekteki halis niyetini ispat eden bir delil olarak kabul etmiştir. Yazar Edirne gazetesi için “Arkadaş’ın sâir arkadaşlarından” ifadesini kullanmıştır.

6. sayıda “Üsküdar’da Emirahur Sıbyan Mektebi Şâkirdânından Behiç” isimli bir çocuk, yazarın da üzerinde önemle durduğu vatana hizmet noktasında yaşı çok küçük olduğu için elinden başka bir şey gelmediğini bu nedenle de harçlığından biriktirdiği 100 mecdiyeyi lâne-i Harbiye komisyonuna verdiğini belirtmiştir. Yazar, “Arkadaş”ın evlad-ı vatani terbiyede rehber olabildiğini gösteren bu harekete şu şekilde cevap vermiştir:

“İşte gündelikten biriktirdiği parayı öyle birtakım lüzumsuz şeylere vermeyip de bu yola sarf eden akıllı çocukların ne derece adam olacakları hesap edilsin.”
(Arkadaş: 24).

7. sayıda “*Tebrik ve ihtârı hâvî Selanik Rüştiye Hocası faziletli Süleyman Efendi’den alınan mektuptur*” başlığıyla bir mektup daha yayımlanmıştır. Süleyman Efendi mektubunda, yazar tarafından iki sayısı kendisine gönderilen “Arkadaş”ı mektepte bulunan iki yüzden fazla çocuğun okuduğunu ve içeriğin faydalı bulunduğunu belirtmiştir. Süleyman Efendi mektubunda ayrıca yazara dergide ahlak ve tabiat dışında diğer bilimlere de yer verilmesi gerektiği konusunda tavsiyede bulunmuş ayrıca dergiye ödüllü sorular koymanın okurları olan çocukların heves ve gayretlerini artıracaklarını ifade etmiştir. Mehmed Şemseddin bu mektuba verdiği cevapta, dergide böyle bir bölüm yayımlayacağını bildirmiş ancak hesap ve coğrafya gibi mektepte zaten görülen konular hakkında değil daha faydalı konular hakkında sorular yönelteceğini vurgulamıştır.

“...İhtar buyurduğunuz sual bahsine gelince: Vâkıâ, bizim çocuklardan soracağımız pek çok şey vardır. Fakat öyle mesela:

Üç yumurtayı iki kişiye taksim etmenin yolu veyahut üç kere sekizin ne eder gibi sayfa doldurmak ve zihin yormaktan başka bir faydası olmayan ve zaten hesap ve coğrafya gibi mektepte görülecek şeyleri sormayıp kendilerine gerçekten faydalı meseleler soracağız. Ve daha pek çok menfaatli şeyler yazacağız.” (Arkadaş: 27).

Mehmed Şemseddin 7. sayıda “Pürtelâş Hasan Efendi Mektebi Hocası Hafız Ali Efendi”den bir mektup aldığını ifade etmiş, ancak mektubu yayımlamamıştır. Buna göre Hafız Ali Efendi, kendi mektebinde bulunan talebelerin, yazarın da eleştirdiği dönme dolap, kolan gibi zararlı oyunlar oynamadıklarını bildirmiştir.

“Şu hoca efendinin hakkımızda gösterdiği hüsn-ü teveccühe teşekkür ederiz. Ve mektebinde bulunan çocukların terbiye ve tahsilleri hakkında ettikleri gayreti dahi tahsîn eyleriz.” (Arkadaş: 27).

8. sayıda “Rusçuk Rüştîye Mektebi Şâkirdânından Kemal Bey” imzalı bir mektup yayımlanmıştır. Bu mektupta Rusçuk Rüştîye Mektebi talebelerinin aralarında 37 kuruş toplayarak “Arkadaş”ın bir sayısını talep ettikleri yazmaktadır. Mehmed Şemseddin, “Arkadaş”a gösterilen bu rağbeti diğer çocuklar için bir ibret olarak kabul etmiş ancak çocuklar arasında beklediği ilginin henüz oluşmadığını belirterek sitemde bulunmuştur.

Yazar derginin son sayılarına doğru “Varna Rüştîyesi Muallim-i Sanisi Naci Efendi” tarafından gönderilen mektuba verdiği cevapta yine beklediği ilgiyi görememekten yakınmaktadır.

“...Hayr-hâh olan kimse bulunduğu asr-ı vatanın icab ve ilkaâtına göre maârife hizmete kendini borçlu ve o hizmeti gerden-i hamîyyetine mefrûz bilmelidir. Buna binâen asla değerim ve zerre kadar iktidarım olmadığı halde evlâd-ı vatana bir hizmet eylemeyi heves ettim. Ve bu hevesin icbâriyla “Arkadaş”ın tahrir ve neşrine başladım.

Her ne kadar ümitvâr olduğum rağbet-i umûmiyeyi henüz kazanamadım ise de zât-ı âlîiniz gibi hakikaten maârifperver bir muallimin hüsn-ü teveccühüne ve muâvenet kılmasına mazhar olduğumdan dolayı kendimi bahtiyar addeder ve yine sizin gibi fudalânın himmet-i ilmiyesi sayesinde ebnâ-yi milletime maârif yolunda daha pek çok hizmette bulunmaklığımı Cenâb-ı Hakk'tan temenni eylerim.” (Arkadaş: 39).

4.1.3.5. Ödüllü Soru-Cevap Metinleri

Mehmed Şemseddin, derginin 7. sayısında çocuklara yönelik ödüllü sorular soracaklarını bildirmiş ve bu soruların okulda okutulan derslerden farklı olarak daha faydalı olacağını belirtmiştir. Ancak bunu sadece bir kere 8. sayıda gerçekleştirebilmiştir. Bu sayıda “ehl-i kible”, “siftah” ve “ücre” kelimelerinin halk arasında değiştirilerek yanlış kullanıldığını belirtmiş, çocuklardan doğrusunu bulmalarını istemiştir. Bu sorulara bakıldığında, yazarın amacının, kendisinin de belirttiği gibi, çocukları okul derslerinden öte genel kültür ağırlıklı konularda bilgilendirmek olduğu görülmektedir.

9. sayıda, “Soğukçeşme Askeri Rüştiyesi İkinci Sene Şâkirdânından Çavuş Mehmed Ali”nin iki sorunun doğru cevabını bizzat derginin idarehanesine getirdiği ve ödüllendirildiği yazmaktadır.

“...Bu efendi şu iki galat söylenilen sözlerin doğrusunu bularak yukarıdaki varakayı bizzat idarehanemize getirmiş ve kendisi dahi mükâfatla memnun edilmiştir. Doğrusu bu efendinin zeki, edip ve maârife hevesli bir Osmanlı genci olduğu hâl ve hareketinden belli olduğu cihetle her ne türlü medih olursa layıktır.” (Arkadaş: 36).

Derginin 10. sayısında yayımlanan “Hakkâk Misli Efendi Şâkirdânından Mehmed Ali” isimli bir okurun gönderdiği mektupta kalan bir sorunun da doğru cevabı verilmiş ve okurun ödüllendirildiği belirtilmiştir.

“Âcizleri on üç yaşında olup Hakkâk Misli Efendi'nin yanında şâkirdlik etmekte isem de üstâdımın gerek sanatça ve gerek ilim ve marifet tahsili için beni ziyadesiyle

çalıştırmakta ve kendim ise nevestegân-ı vatanın en kaba zihinlilerinden olduğum hâlde okuyup yazmaya ziyadesiyle hevesim olduğundan geceleri pederim bulunan Akarçeşme İmamı Hüsnü Efendi'den bir miktar ders okumakta ve gündüzleri dahi dükkânda sanat öğrenmekte ve hele dokuz on haftada bir benim gibi bütün vatan arkadaşlarımın terbiye ve faydasına hizmet etmek niyetiyle neşrine muvaffak olduğunuz "Arkadaş" gazetesini seve seve okumakta ve her bir kelimesinden başka başka hisse kapmakta iken sekizinci numarada olan üç sualden ikisinin cevaplarını Soğukçeşme Askerî Rüştiyesi şâkirdânından Muhammed Ali Çavuş tarafından verildiğini gördüğümde üçüncü sorunuz olan "ücrâ" kelimesinin asıl imlâsını dahi âcizleri "hücrâ" veya "hücrî" diye bilirim. (Arkadaş: 43).

4.1.3.6. İlan ve Duyuru Metinleri

"Arkadaş"ın bazı sayılarında kısa ilan ve duyurulara rastlanmaktadır. "İlan" başlıklı bölümlerde eser tanıtımı yapılırken "İhtar" başlıklı duyuru bölümlerinde ise "Arkadaş"ın geleceğe yönelik planlarından bahsedilmiştir. "İhtar" başlıklı duyuru metinleri sayının başında yayımlanırken "İlan" bölümleri de sonunda yer almıştır.

Yazar, dergisinin 1., 3., 6. ve 10. sayılarında toplam dört adet ilan yayımlamıştır. Bu ilanlarda "Ahmet Midhat Efendi'ye ait olan "Hâce-i Evvel" kitabı tanıtılmış ve satıldığı yer hakkında bilgi verilmiştir:

İLAN

"Hâce-i Evvel"

"En elzem olan fenleri gayet kolay bir suretle anlatmak ve mektep çocuklarına mahsus olmak üzere kaleme alınmıştır. İşbu kitap bahçe kapısında Tenbâkücu Hasan Ağa'nın dükkânıyla Köprübaşı barakasında fiyat-ı mahsûsasıyla satılmaktadır." (Arkadaş: 4).

Yazar yayımladığı diğer ilanda ise kendisine ait olan ve daha önceden yayımladığı "Tedbirde Kusur", "Mücâzat", "Kendim Ettim kendim Buldum" tiyatro ve kitaplarının satıldığı yer hakkında bilgi vermiştir.

İLAN

“Mukaddemen te’lif eylemiş olduğum (Tedbirde Kusur) ve (Mücâzât) ve (Kendim Ettim Kendim Buldum) nâm tiyatro ve kitapları Bahçekapı’sında Tenbâkücü Hasan marifetiyle satılmaktadır.” (Arkadaş: 24).

Derginin 8. ve 9. sayılarında “İhtar” başlıklı toplam iki adet duyuru metni yer almaktadır. İkisi de aynı olan bu metinlerde “Arkadaş”ın ara sıra edebiyat ve fen kitapları yayımlayacağı ve bu kitapların senelik abone olanlara ücretsiz gönderileceği duyurulmaktadır. Yazar yine aynı metinlerde, her elli sayıda bir “Arkadaş” adı ile 200 sayfadan az olmayacak şekilde bir kitap yayımlayacağını, kitapta büyük ve küçük herkes için faydalı bilgiler yer alacağını ve bu kitabın da senelik abonelere ücretsiz gönderileceğini bildirmektedir.

-İHTAR-

“Arkadaş” inşallah bundan böyle ara sıra edebiyat ve fûnûna dair bazı kitaplar neşrecek ve bu kitapları Arkadaş’ın seneliğine müşteri olanlara parasız olarak gönderecektir. Bundan başka her elli nüshada bir kere kendi nâmı altında iki yüz sayfadan aşağı olmamak ve içinde büyük ve küçük umum vatandaşlarımızın faydalarına yarayacak pek çok şeyler bulunmak üzere kitap şeklinde büyük bir nüsha çıkaracak ve abonelerden kezâlik bunun için dahi bir para istemeyecektir.” (Arkadaş: 29).

4.2. “ÇOCUKLARA ARKADAŞ” DERGİSİ

4.2.1. Derginin Çıkış Amacı

“Çocuklara Arkadaş”, Mehmed Şemseddin’in çocuklar için kaleme aldığı süreli yayınların ikincisidir ve “Arkadaş”tan dört yıl sonra 1881 yılında yayımlanmaya başlamıştır. Ahlakî eğitimden dil öğretimine, coğrafi bilgilerden gündelik hayat bilgilerine kadar geniş bir alanda fayda sağlamayı amaçlayan “Çocuklara Arkadaş” dergisi, okurlarına içerik olarak zengin bir çeşitlilik sunmuştur. Dergi, 16’şar sayfadan oluşan nüshalarıyla da dönemin en fazla sayfa sayısına sahip olan dergileri arasında yer almıştır.

“Çocuklara Arkadaş” dergisi çoğu kaynakta “Arkadaş”ın devamı olarak nitelendirilmektedir. Dergide yazarın bu düşüncüyü destekleyen herhangi bir ifadesi bulunmamakla birlikte derginin adının “Çocuklara Arkadaş” olması ve birçok bölümde “Arkadaş” dergisi ile tekrara düşülmesi derginin “Arkadaş”ın devamı olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Yazar, “Çocuklara Arkadaş”ın mukaddime bölümünde evlad-ı vatani okuma yazmaya teşvik etmek amacıyla birkaç sene önce “Arkadaş” dergisini çıkardığını ancak açıklamadığı bazı sebeplerden dolayı bu derginin yayımına son verdiğini belirtmiştir. Devlet ve milletin faydasına olan işler yapmaktan hiçbir zaman geri durmak istemediğini dile getiren Mehmed Şemseddin bu defa da “Çocuklara Arkadaş” isimli bir dergi yayımlamıştır. Amacı, evlad-ı vatanın ilim tahsiline olan hevesini artırmak ve ona dîni, sosyal, kültürel her anlamda olumlu davranış kazandırmaktır. Bu sebepten dolayı da güzel makaleler ve hikâyeler yazmak üzere her on beş günde bir kere “Çocuklara Arkadaş”ı çıkardığını, ayrıca bu derginin yazımı ve yayımını yalnız başına yaptığını ifade etmiştir.

“...Maamâfih her hususta nâil-i terakkiyât olmaklığımız matlûb-ı âli-cenâb (Abdülhamit) Hânı olan şu asırda itikâd-ı âcizânemce az ve çok herkes iktidarı derecesinde maârif ve ümûr-u devlet ve millete nâfi her nevi hizmetten geri durmamak lazım gelir.

“İşte buna binâen ve “Anahtar” nâm eser-i kemterânemin birinci kitabının ibtidasında -elimden geldiği kadar hizmetten geri durmamaya azmim pek kavîdir- dediğime imtisâlen bu defa da “Çocuklara Arkadaş” ismiyle etfâl-i vatanın tahsil-i ilme hâhişlerini artırır bir yolda, edebiyattan güzel güzel makaleler ve hikâyeler yazmak üzere, her on beş günde bir kere bu varakapâreyi yalnız başıma tahrir ve neşre mütecâsir oldum.” (Çocuklara Arkadaş:1).

Yazar, dergide yer alan başka bir bölümde “Çocuklara Arkadaş”ı yayımlamaktaki amacını yine açıkça dile getirmiştir. Buna göre yazar, çocuklar için doğrudan doğruya nasihat amaçlı yazılmış olan risalelerden ziyade hikâyeler ile güzel ahlakın yolunu gösteren kitapların daha faydalı olduğunu düşünmektedir. İşte bu amaçla evlad-ı vatani hem eğlendirmek

hem de onlara fayda sağlamak için “Çocuklara Arkadaş”ı çıkarmıştır. Yazar ayrıca dergisinde sadece hikâyelere değil faydalı bilgilere de yer vereceğini belirtmiştir.

“...Malumdur ki her ağaç ve her hayvan tazelik hengâmında iken kâbil-i terbiyedir. İnsanların dahi layıkıyla terbiye edilebilecekleri zaman, çocukluk zamanıdır. Bu sebebe mebnîdir ki mekteplerimizde çocuklara “Risale-i Ahlak” okutturulur. Fakat hastaya hekimin ilacı acı geldiği gibi, nasihat dinlemek dahi her ferde güç gelir. Bu halde doğrudan doğruya nasihat yolunda yazılmış risalelerden ziyade; hikâyeler içinde hüsn-ü ahlak misalleri gösteren kitapların çocuklara okutturulmasında daha güzel faydası olur itikadındayım.

İşte bu itikada binâen evlad-ı vatani hem eğlendirmek hem de müstefîd eylemek emeliyle işbu “Çocuklara Arkadaş”ı çıkarmaktayım. Maamâfih bunda yalnız hikâye yazmakla da kalmayacağım; kudretim yettiği kadar pek çok faydalı malumat dahi vererek, çocukları o yüzden dahi müstefîd etmeye çalışacağım.

İşte bu Arkadaş; risale-i ahlak makamında çocuklara okutturulur ise, her vecihle güzel tesir ve fayda görülmesi me'mûl-ü kavîdir.” (Çocuklara Arkadaş: 81).

Dergilerini okurlarını hem eğlendirmek hem de onlara fayda sağlamak amacıyla çıkardığını her fırsatta dile getiren Mehmed Şemseddin, bunu yaparken “beş portakalı ikiye taksim etmenin yolu gibi sayfalar dolduran ve zihni yormaktan başa bir faydası olmayan” konulardan uzak duracak; bunların dışında ilim, fen ve ahlaka dair her türlü konuda hem yazarak hem de yazılanı yayımlayarak evlad-ı vatana fayda sağlamaktan geri durmayacaktır.

“...İşbu “Çocuklara Arkadaş”ın çıkarılması, min gayr-ı liyâkatin, vatanımız evladına hizmet etmek maksadından ileri gelmiştir. Bu arzumu takdir ve tebrik buyurmanız, maârife muhabbet ve eser-i hamîyyet olmakla, her hâlde şâyân-ı memnuniyettir.

“İrsalini vaat buyurduğunuz varakalar bahsine gelince; mesleğime muvâfık gelen, yani beş portakalı iki kişiye taksim etmenin yolu veya üç kere dokuzun ne eder gibi sayfalar doldurmak ve zihni yormaktan başka bir faydası olmayan

şeylerden mâadâ, fennî ve edebî her nevi gönderilecek âsârı maa-l-memnûniye kabul ve derc ederim.” (Çocuklara Arkadaş: 21).

4.2.2. Derginin Genel Özellikleri

Yayım hayatına 13 sayı devam edebilen “Çocuklara Arkadaş” dergisi, Mehmed Şemseddin’in diğer iki dergisinden farklı olarak iki cilt halinde yayımlanmıştır. Derginin 1. cildi 12 sayı yayımlanırken, 2. cildi ise 1 sayı devam edebilmiştir. Derginin ilk sayısı Hicri 1 Cemaziyevvel 1298, Miladi 1 Nisan 1881 tarihinde yayımlanmıştır. Son sayısı ise Hicri 22 Zilkade 1299, Miladi 5 Ekim 1882 tarihlidir. Eldeki veriler 15 günde bir çıkan derginin 1. cildinin yani 12 sayısının altı ay boyunca düzenli olarak yayımlandığını göstermektedir. Derginin 2. cildi ise bir yıl sonra yayımlanmaya başlamış, ancak 1 sayı devam etmiştir. Derginin sunuş sayfasında diğer iki dergiden farklı olarak Rumi takvime yer verilmemiştir.

“Çocuklara Arkadaş”ın ön kapağında ve sunuş sayfalarında yazarı, matbaası, ücreti, abone bedeli, müracaat mahalli hakkında bilgiler yer almaktadır. Buna göre derginin muharriri “Sıhhiye Ketebesi”nden Mehmed Şemseddin’dir. Yazar kendisini ön kapakta bu şekilde tanıtırken iç kısımlarda “Karantina Ketebesi”nden Mehmed Şemseddin ifadesini kullanmıştır. Derginin bir nüshası 50 paradır. Seneliği yani yirmi dört nüshası 24 kuruştur. Altı aylığı yoktur. İstanbul dışındaki gönderimler için 8 kuruş posta parası ücreti alınmaktadır. Matbaası 5. sayıya kadar İstanbul’da Babiâli Caddesi’nde 7 numarada bulunan Mihran Matbaası’dır. 5. sayıdan sonra matbaa, Babiâli Caddesi Nâfia Nezareti bitişiğinde 25 numarada bulunan Kantar Biraderler Matbaası olarak değişmiştir. Derginin müracaat mahalli olarak 5. sayıya kadar Mihran Matbaası ve Galata’da Sıhhiye Dairesi’nde bulunan Mehmed Şemseddin gösterilirken 5. sayıdan sonra matbaanın da değişmesiyle birlikte Mihran Matbaası, müracaat mahalli olmaktan çıkarılmıştır. Derginin satıldığı yerler olarak Sultan Beyazıt’ta 138 numarada Kâğıtçı Nuri Efendi’nin dükkânı, Sultan Mahmut türbesi

karşısında Maârif Kütüphanesi ve Okçular başında Sarâfım Efendi'nin kıraathanesi gösterilmiştir.

Derginin 9. sayısından itibaren dış kapakta değişikliğe gidilmiş, derginin basım yeri ve müracaat mahalli olarak Babiâli Caddesi'nde Esat Efendi'nin 20 numaralı matbaa ve kütüphanesi gösterilmiştir. Derginin senelik ücreti 9. sayıdan itibaren 20 kuruş, İstanbul dışı için de 26 kuruş olarak belirlenmiştir.

“Çocuklara Arkadaş”ın ön kapağında “Maârif Nezareti'nin ruhsatıyla her 15 günde bir kere resimli olarak tab' ve neşrolunur.” ifadesi yer almaktadır. 5. sayıdan itibaren “Mâarif Nezareti” yerine “Ruhsat-ı Resmîye” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadeler, dönemin dergilerinin ve “Çocuklara Arkadaş”ın Maârif Nezareti tarafından denetim altına alındığını düşündürmektedir. Yazarın ilk dergisi olan “Arkadaş”ta ise böyle bir ifadeye rastlanmamaktadır.

“Çocuklara Arkadaş”ın dikkat çekici özelliklerinden biri de, metinlerin baş tarafında metin içlerinde geçen yabancı kelimelerin anlamlarının açıklanmasıdır. Yazar metin içlerindeki bu yabancı kelimelerin yanına yıldız koyarak anlamının yukarıda yazılı olduğunu belirtmeye çalışmıştır. Buradaki amacını da derginin arka kapağında verdiği “Tarif-i Mahsus” bölümünde dile getirmiştir. Yazarın amacı, yıldızların yanına gelindikçe metnin başında yer alan kelimelerin anlamlarının incelenmesi ve böylece çocukların kuvvetli bir şekilde lügat öğrenmesidir.

“Bu risalelerde ibare aralarında, bazen şöyle () yıldızlara gelindik de, okunulan şey; makale midir, hikâye midir, her ne ise onun baş tarafına nazar etmelidir. Çünkü mezkûr yıldızlar, ekser çocukların anlayamayacağı lügatlerin yanlarına konulmuştur. Ve işte çocuklarca güççe bulunan lügatlerin manaları, gerek hikâye ve gerek makalelerin baş tarafında gösterilmiştir. Bu cihetle mezkûr yıldızların yanındaki lügatlere gelindikçe, hikâyelerin başında beyan kılınan kelimelerin manaları çocuklara anlatılmalıdır. Ve daha iyisi hikâye ve makalelere başlanılmazdan evvel, manalarıyla beraber dizilen kelimeleri çocuklara gösterip ba'dehû makale*

ve hikâye her ne ise okutulmaya şürû' edilmelidir. Ve yıldızlara tesadüf olundukça tekrar o lügatler gösterilmelidir ki kuvvetli olarak çocuklar lügat öğrensiner.” (Çocuklara Arkadaş: 17).

“Çocuklara Arkadaş” dergisinin iç kısımlarında çocukların hoşuna gidebilecek resimler bulunmaktadır. Siyah beyaz ve elle çizilen bu resimler, anlatılan konuyu görsel anlamda desteklemeye yardımcı niteliktedir. Dergide “Arkadaş”tan farklı olarak sadece hayvan, bitki ya da icatlar değil doğa betimlemelerinin yapıldığı metinler ve hikâyeler de resmedilmiştir. Yazar metin içlerinde metne müdahil olarak çocukların konuyu, resimlere bakarak anlamlandırmalarını istemiştir. Dergide deve, Ayasofya, baykuş, ada balığı, At Meydanı, kırlangıç, İstanbul, Çemberli Taş ve tavşan resimleri yer alırken ayrıca baharın, yağmurun ve çay toplama zamanının betimlendiği resimlerle de metin görselleştirilmiştir. Kahramanları hayvanlar olan bazı hikâyelerde olayın sonuç bölümü resmedilmiştir. Örneğin bir fil ile ona zarar veren bir adam arasında geçen bir hikâyenin sonuç bölümünde filin hortumundaki su ile adamı ıslatması resmedilmiştir. Bazı hikâyelerde ise olay örgüsü resimlerle desteklenerek aktarılmıştır. Örneğin mektebe gitmek istemeyen bir çocuğun anlatıldığı bir hikâyede çocuk arılara, kuşlara ve atlara bakarak çalışmanın önemini anlamış ve mektebe gitmeye karar vermiştir. Bu hikâyede çocuk, arıları izlerken arıların bal topladıkları, kuşları izlerken kuşların yuva yaptıkları, atları izlerken de atların yük taşıdıkları bir resim yer almıştır. Yani olay akışı içinde resimleme yapılmıştır.

“Çocuklara Arkadaş” dergisi sayfa düzeni bakımında diğer iki dergiden farklı olarak sütunlar halinde verilmemiştir. “Arkadaş” dergisi üç sütun, “Çocuklara Talim” dergisi iki sütundan oluşurken “Çocuklara Arkadaş” sütunsuz halde verilen sayfaları ile daha sade bir görünüm arz etmektedir. Bu da çocuklara yönelik yayımlarda bulunması gereken özellikler açısından olumlu bir durumdur.

“Çocuklara Arkadaş”ın dikkat çekici bir özelliği de dilinin gayet sade ve anlaşılır olmasıdır. Derginin gerek bilgilendiren gerekse ahlakî bir ders veren bütün metinlerindeki sadelik ve açıklık dikkat çekmektedir. Ancak okurlar tarafından gönderilen makale türündeki eğitici yazılarda kullanılan dil, Mehmed Şemseddin’in kullandığı dilin aksine ağır ve terkiplidir. Bu yazılarda kullanılan dilin ağır olması, derginin sadeliğine ve akıcılığına gölge düşürmüştür. Derginin genelinde basit, sade, anlaşılır metinlerle karşılaşan okur, bazı bölümlere gelip sayfalar süren uzun paragraflı ve terkipli metinler ile karşılaştığında metni hem görsel hem de zihinsel olarak anlamlandırma konusunda zorluk çekecektir. Derginin okurlar tarafından gönderilen tebrik metinlerinde kullanılan dilin, dönemin yazışma diline bağlı olarak yine ağır ve terkipli olduğu gözlenmektedir.

“Çocuklara Arkadaş” diğer iki dergiden farklı olarak kapak kısımlarında kitap tanıtımı yapmaya özen göstermiştir. Yazar özellikle kendi eserlerinden olan Anahtar, Anahtar Halkası, İlaveli Anahtar, Mülhâzât gibi kitaplarını detaylı olarak tanıtmış ve tavsiye etmiştir. Tanıtımı yapılan kitaplar arasında Balzac ve Alexandre Dumas’tan tercüme edilmiş eserler de yer almaktadır.

“Çocuklara Arkadaş” dergisinin bazı bölümlerinde yazar, “Arkadaş” dergisi ile tekrara düşmüş ve orada yayımladığı metinlerin aynısını küçük kelime değişiklikleri ile bu dergide de kullanmıştır. Derginin hikâye, özlü söz, fıkra bölümlerinde; eğitici ve bilgilendirici metinlerinde yer alan yazıların hatırı sayılır bir kısmı “Arkadaş” dergisinden alınmıştır. Bu durum derginin, okura fayda sağlayacak yeni bilgiler ortaya koyması ve okurların ahlakî, sosyal, kültürel anlamda gelişmelerine katkıda bulunacak farklı konularda eğitim vermesi açısından işlevini sekteye uğratmıştır.

4.2.3. Dergide Yer Alan Metinlerin Sınıflandırılması

“Çocuklara Arkadaş” dergisinde yer alan metinlerin bir kısmı belli bir ana başlık altında ve bir düzen içerisinde verilirken büyük bir kısmı bir ana başlığa bağlı kalınmadan serbest bir şekilde yayımlanmıştır. Dergi, bu yönüyle “Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinden ayrılmaktadır. Çünkü diğer iki dergide metinlerin büyük bir bölümü, ana başlıklar kullanılarak belli bir düzen içerisinde verilmiştir.

Eğitim, bireye belli bir konuda beceri kazandırma; bireyi yetiştirme, kişilik geliştirmesine yardım etme işidir. Öğretim ise, kişiyi belli bir konuda bilgilendirme anlamına gelmektedir. Dergide yer alan metinler, bu tanımlardan hareketle “eğitici” veya “öğretici” olarak nitelendirilmiş ve buna göre sınıflandırılmıştır.

Derginin ana başlığa bağlı kalınarak verilen metinleri, eğlendirirken eğitmeyi amaçlayan eğitici ve eğlendirici metinlerdir. Ana başlıklar altında verilmeyip serbest bir şekilde yayımlanan metinlerin geneli bilgi içeriklidir. Dergide ayrıca okurlardan gelen uzun ve dil bakımından ağır düşünce yazıları, tebrik ve mukabele metinleri ve kapaklarda yer alan ilan ve duyuru metinleri de yer almaktadır.

4.2.3.1. Ana Başlıklar Altında Toplanan Eğitici ve Eğlendirici Metinler

“Çocuklara Arkadaş” dergisinde yer alan metinlerin küçük bir kısmı ana başlıklara bağlı kalınarak verilmiş ve derginin genelinde bu düzene sadık kalınmıştır. Bir ana başlık altında verilen metinlerde amaç çocukları yormadan, sıkmadan, eğlendirerek ahlakî ve toplumsal anlamda eğitmek ve davranış kazanmalarını sağlamaktır. Dergide metinlerin belli bir düzen içinde verildiği dört ana başlık yer almaktadır.

4.2.3.1.1. “Hikâye” Ana Başlıklı Eğitici Metinler

“Çocuklara Arkadaş” dergisinde yer alan “hikâye” başlıklı metinlerde çocukların ahlakî ve toplumsal anlamda eğitilmeleri amaçlanmaktadır. Bu metinlerin hepsi çocuklara bir değer yargısı aşılama amacıyla kaleme alınmıştır ve bu yüzden eğitici yönleri ağır basmaktadır. Bu metinler ile çocukların iyiyi ve kötüyü karşılaştırarak doğru yolu bulmaları hedeflenmiştir. Çoğu hikâyeden çok “kıssa” görünümünde olan bu metinler, yazarın kullandığı başlığa sadık kalınarak araştırmada “hikâye” sözcüğü ile ifade edilmiştir.

Dergide yer alan hikâyelerin bir kısmı İngilizceden tercüme edilmiş, bir kısmı okurlar tarafından gönderilmiştir. Hikâyelerin bir kısmı eğitici nitelikte olan bir makalenin hemen ardından verilmiş ve böylece anlatılanlar örneklendirilirken makalede savunulan fikrin de pekiştirilmesi sağlanmıştır.

“Çocuklara Arkadaş”ta, yazarın diğer dergilerinde olduğu gibi resimlemelere yer verilmiştir. Bu durum hikâyelerde de kendini göstermektedir. Derginin 2., 3., 5. ve 11. sayılarının her birinde resimli hikâyeler bulunmaktadır. Bazı hikâyelerde paragrafların arasına resimler konulmuş ve olay örgüsü resimlerle canlandırılarak aktarılmıştır. Hikâyede anlatılanların görsel olarak verilmesi, çocuğun anlatılanları daha kolay algılamasına ve yorum yeteneğinin gelişmesine yardımcı olacak niteliktedir.

Dergide yer alan bazı hikâyeler “Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerindekiler ile aynıdır. Yazar, derginin büyük bir bölümünde olduğu gibi “hikâye” kısmında da diğer dergilerinden aktarımda bulunmuş ve tekrara düşmüştür.

“Çocuklara Arkadaş” dergisinin “hikâye” başlıklı bölümlerinde dikkat çeken özelliklerinden biri de, yazarın hikâyelerin başında o hikâyeye ait olan anahtar kelimelerin anlamlarını vermesi ve bu kelimeleri metin içerisinde bir yıldızla belirtmesidir. Bu kelimelerin geneli Türkçe değildir. Yazar bu hareketiyle, “Çocuklara Talim”de olduğu gibi çocukların dil öğrenimlerine

katkıda bulunmayı ve kelime hazinelerini zenginleştirmeyi amaçlamıştır. Yazarın bir diğer amacı ise okurların verilen anahtar kelimeler yoluyla metnin ana fikrine ulaşmasına yardımcı olmaktır. Yazar derginin arka kapağında bulunan “Tarif-i Mahsus” bölümünde, metinlerin başında verilen bu kelimelerin çocukların anlayamayacağı kelimeler olduğunu belirtmiş, metin okunurken bu kelimelere gelindiğinde tekrar başa dönülerek kelimenin anlamına bakılmasını istemiştir. Böylece çocukların kuvvetli bir şekilde lügat öğreneceklerini dile getirmiştir.

Derginin 6. ve 12. sayıları dışında bütün sayılarında hikâye türünde metinler yer almaktadır. Dergide yer alan toplam 25 adet hikâyeden 4tanesi “Arkadaş”, 2 tanesi “Çocuklara Talim” dergileri ile aynıdır. 3 tanesi İngilizceden tercüme edilmiştir. 4 tanesi okurlar tarafından gönderilmiştir ve bunların ikisi “Arkadaş” dergisinde de yer almaktadır. Hikâyelerin 7 tanesi eğitici bir metnin hemen ardından örnekleme amacıyla verilmiştir. Hikâyelerin 5 tanesi ise yapılan bu sınıflamanın dışında kalmaktadır.

Derginin 1. sayısında yer alan ilk hikâye, kendisinden önce gelen “İtaat” başlıklı eğitici yazıyı pekiştirir niteliktedir. “İtaat” başlıklı yazıda çocuklara ilk önce Allah’a, Peygamber’e, daha sonra padişaha, anne babaya ve kendilerinden büyük bütün insanlara itaat etmeleri, kimsenin kalbini kırmamaları, herkesin sevgisini kazanmaları öğütlenmiştir. Hemen ardından gelen hikâyede, ihtiyar bir adamın yere düşen fesini diğer arkadaşlarının aksine yerden alıp üzerini temizleyerek geri veren bir mektep öğrencisinin hocası tarafından mükâfatlandırılması anlatılarak konu pekiştirilmiştir. Hikâyenin ana fikri ise metnin sonunda “Fenalık eden harap olur, iyilik yapan hayır bulur.” ifadesi ile belirtilmiştir. Aynı sayıda yer alan başka bir hikâyede annesine yalan söylediği için pişman olan bir çocuğun durumu anlatılmış ve yalancılığın kötü bir huy olduğu vurgulanmıştır. Bu sayıda yer alan bir hikâye, “Çocuklara Talim” dergisinde de yer almaktadır. Gördüğüne aldanarak bir papağanı ederinden fazla fiyata satın alan bir adamın pişmanlığının anlatıldığı bu hikâyede bir işe kalkışırken iyice araştırmak ve her zaman görüne aldandırmamak gerektiği vurgulanmıştır.

Derginin 2. sayısında yer alan ilk hikâyede kapısından kovduğu fakir bir çobanın yardımına muhtaç kalarak onun sayesinde evinin yolunu bulabilen zengin bir adamın başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Hikâyenin ana fikri insanlara yardımcı olmanın gerekliliğidir. Bu sayıda yer alan başka bir hikâyede ise “Kanaat” yazısında anlatılanlar pekiştirilmiştir. Hikâyede eline kanaat edip ihtiyacı olduğu hâlde, başkasının malını izinsiz almayan fakir bir çocuğun hikâyesi ile hırsızlığın kötü bir şey olduğu vurgulanmıştır. Yazar hikâyenin sonunda “Aferin çocuğa!” diyerek okurlarını da bu çocuk gibi olmaları gerektiği konusunda yönlendirmek istemiştir. Derginin bu sayısında yer alan başka bir hikâyede babasının verdiği testereyi kırdığı için korkan ama yine de yalan söylemeyi düşünmeyen bir çocuk anlatılmıştır. Hikâyenin ana fikri yine doğruluk ve yalan söylememe üzerine kuruludur. Kahramanlarını tavşanların oluşturduğu başka bir hikâyede büyüklerin küçüklere yardımcı olması gerektiği vurgulanmıştır. Yazar bu hikâyede bir resim kullanmış ve hikâye içerisinde çocukların da resme bakıp metinle ilişki kurmalarını istemiştir.

“...Resimde onları görüyor musunuz? Büyük tavşan arka ayaklarının üstüne oturmuş, sepetin tepesine uzanıyor. Bakın! O nasıl şalgamı çekip yere düşürmüştü. Küçük tavşan hemen koşup şalgamı yemeye başlıyor.

Büyük tavşanın şalgamı yere düşürmesi, iyi bir şeydir. Çünkü küçük kısmı yüksek mahalle yetişebilemez. Bu cihetle bir büyük bir küçüğe yardım etti.

İşte efendi oğullar ve hanım kızlar, Hakkı Bey’in beyaz tavşanlarından ders öğrenmeklikleri iyi bir şeydir. Öyle değil mi?” (Çocuklara Arkadaş: 26).

Derginin 3. sayısında yer alan ilk hikâyede sadece insanlara değil hayvanlara bile hile etmemek konusunda ders veren Zeki Bey’in başından geçenler anlatılırken, diğer bir hikâyede ormanda kendi sesinin yankısını duyan Abdi örneğiyle “Kötü söz sahibine aittir.” Düşüncesi ifade edilmiştir. Yazar hikâyenin sonunda ana fikri dile getirmiştir.

“...Şimdi biz “Kem söz kem akçe sahibinindir.” darb-ı meselinin ne demek olduğunu öğrendik. Şöyle ki: Bir insan karşısındaki adama her ne söyler ise, söylediği sözün cevabını alır. Yani bir kimse bir kimseye iyi söyler ise iyi

cevap alır; kötü lakırdı der ise, kötü söz duyar. İşte kimseye fena söz söylemeyelim. Tatlı lakırdı söyleyelim ki, herkesten tatlılık duyalım.” (Çocuklara Arkadaş: 43).

3. sayıda yer alan bir hikâye “Karantina’da Patente Odası Baş Kâtibi Makam-ı Pederim Rif’atlı Mehmet Hurşid Efendi” imzasını taşımaktadır ve aynı hikâye “Çocuklara Talim” dergisinde de yer almaktadır. İki âlim arasında geçen bu hikâyede bilgi ve aklın insan tabiatında yer alan kötü huyları def ettiği ana fikri işlenmiş ve insanların ilim öğrenerek akıl sahibi olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Yazar bazı hikâyelerde olduğu gibi burada da hikâyenin sonunda ana fikri vermiş ve okurlarına nasihatte bulunmuştur.

“...Bu hikâyeden anlaşıldı ki, Cenâb-ı Hakk’ın insana ihsan buyurduğu akıl, insanın tabiatında olan her fenalığı her kötülüğü yapmaktan insanı vazgeçiriyor. İşte şu hakîmin tabiatında hırsızlık olduğu halde, akli ona o fena huyu yaptırmıyor. Öyle ise gelin çocuklar akıllı olalım, her halde okuyup ilim kazanalım.” (Çocuklara Arkadaş: 40).

Derginin 3. sayısında yazarın İngilizceden tercüme ettiğini belirttiği şekil itibarıyla diğerlerinden farklılık arz eden bir hikâye daha yer almaktadır. Bu hikâyeyi farklı kılan, olay örgüsü aktarılırken metnin üç adet resimle desteklenmesidir. Hikâyede mektebe gitmek istemeyen küçük bir çocuk, kuşların yuva yapmak, arıların bal toplamak, atların da yük taşımak için ne kadar çabaladıklarını görünce pişman olmuş ve mektebe gitmeye karar vermiştir. Hikâyede kuşlar yuva yaparken, arılar bal toplarken, atlar da yük taşırken resimlenmiş böylece olay örgüsü görsel hale getirilmiştir. Bu durum okurların konuyu görsel ve zihinsel olarak anlamlandırmalarına yardımcı niteliktedir. Hikâyenin ana fikri çalışmak ve gayret etmektir.

Derginin 4. sayısında “Ahlak” başlıklı metni örnekleyerek konunun okurların tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlayan bir hikâye yer almaktadır. Bu hikâyede yalan söylediği ve hile yaptığı için pişman olan Münip adlı bir çocuğun tövbe ederek ahlakını düzeltmesi anlatılmaktadır. Hikâyenin ana fikri “güzel ahlak”tır. Yazar da hikâyenin sonunda “Aferin Münip’e!” diyerek hikâyeye müdahale etmiş ve ana fikri desteklemiştir.

Derginin bu sayısında yazarın İngilizceden tercüme ettiği başka bir hikâye de yer almaktadır. Bu hikâyede herkesin dediğini yapmaya çalışırken zarar gören bir adam anlatılmış ve herkesi memnun etmeye çalışmanın kişinin kendisine zarar vereceği ana fikri işlenmiştir.

Derginin 5. sayısında yer alan ilk hikâyede kendisine baltasını ödünç vermeyen kardeşine aynı şekilde davranmayarak büyüklük gösteren bir çocuk anlatılmış ve kötülüğe dahi iyilik etmenin büyüklüğü ana fikri işlenmiştir. Yazarın İngilizceden tercüme ettiği bir diğer hikâyede Amerika'da külah satmaya niyetlenen bir gemicinin, ormanda külahları maymunlara kaptırması ve zekâsını kullanarak geri kazanması anlatılmıştır. Bu hikâye yoluyla maymunun insan davranışlarını taklit eden bir hayvan olduğu ile ilgili bilgi verilmiştir.

“Gemi tayfalarından biri, Amerika-i cenûbî sahillерinden birine çıkmıştı. Satılmak üzere yanında bir hayli kırmızı külah var idi. Bu sahilden biraz uzak bulunan bir şehre giderken, bir ormandan geçmeye mecbur oldu. Ormandaki ağaçların dallarına, birçok maymunların çıkmakta olduklarını görmüş idi. Vakit zevâl olduğundan, güneş beynine doğru vurduğu cihetle, güneşin hararetinden kendisini barındırmak istedi. Bu sebeple büyük bir ağacın altına gidip oturdu. Bohçasından bir tane külah alarak, başına giydikten sonra uykuya daldı. Biraz sonra uyandı da, bohçasında bir tane külah bulamayınca, taaccüp eyledi. Ve ağaçların sık sık dallarında, bu zamana kadar duymamış olduğu acayip ses ve şamatalar işittik de, ağaca doğru başını kaldırıp baktı. Bî-çâre gemici ne görsün. Ağaçların üzerinde başlarına birer külah giymiş, bir hayli maymunlar gördü. Gemici uykuya dalmazdan evvel, kendi başına bir külah giymemiş mi idi? İşte bu maymunlar dahi bohçadan birer külah çalıp, tayfanın taklidini etmişlerdir. Gemici artık külahları bunlardan alabileceğinden ümidi kesip, başındaki külahı çıkararak, maymunlara hitaben “Ah küçük hırsızlar! Eğer kafanızda bulunan külahları iade etmeyecek iseniz, işte bunu da alınız.” diye hırsıyla külahı yere atar atmaz; maymunlar dahi birer birer külahları çıkarıp yere atmışlar. Gemici külahları toplayıp, memnunen ormandan çabucak kaçıp gideceği memlekete gitmiş olduğu rivayet olunur.” (Çocuklara Arkadaş: 75).

5. sayıda yer alan başka bir hikâye “Üsküdar’da Tophanelioğlu Rüştüyesi Muallim-i Sânisî İsmail Hakkı” imzasını taşımaktadır. Bir tavşanla bir kaplumbağa arasında geçen yarışın konu edildiği bu hikâyede seri olmasına güvenerek tembellik eden tavşanın kaplumbağaya yenilmesi anlatılmaktadır. Hikâyenin sonunda yazar ana fikri belirtip nasihatte bulunmuştur.

“...İşte çocuklar siz de zekâvetinize güvenip de tembellik etmeyiniz. Gece ve gündüz derslerinize çalışıp, daima ileri gitmeye sa’y ve gayret edersiniz. Eğer siz de tavşan gibi uyuyup kalır iseniz, refikleriniz sizi geçip nâil-i mükâfat olduklarını gördüğünüz vakit pişman olursunuz, fakat bu nedametin fayda vermeyeceğini şimdiden der-hâtır ediniz.” (Çocuklara Arkadaş: 79).

7. sayıda çalışma ve gayret etmenin önemini vurgulandığı “Sa’y” başlıklı yazıdan hemen sonra Ahmet ve Hasan adlı iki kardeş arasında geçen hikâye ile konu pekiştirilmiştir. Hikâyede babaları bu iki kardeşe yetiştirip büyütmeleri için birer fidan verir. Hasan çalışıp çabalayarak kendi fidanını büyütür ve fidanın dalları meyve dolar. Ancak diğer kardeş ilgilenmeyip oyuna daldığı için fidanı kurur. Bu duruma çok üzülen Ahmet pişman olarak kötü huylarını terk eder ve fidanını yetiştirir, mükâfatını da alır. Görüldüğü gibi bu hikâyede “Sa’y” adlı metinde vurgulanan “çalışma ve gayretin önemi” ana fikri işlenmiştir. Bu hikâye aynı zamanda “Arkadaş”ta da yer almaktadır.

7. sayıda yer alan başka bir hikâyede yağmur yağdığı için dışarı çıkamayan ve ağlayan bir çocuk ertesi gün babası tarafından kıra götürülmüş ve yağmur sebebiyle tabiatın nasıl yeşerdiği gösterilmiştir. Böylece çocuk pişman olarak ağlamasının yersiz olduğunun farkına varmıştır. Bu hikâye, çocukların bazı davranışları hakikati bizzat görerek kazandığını vurguladığı için çocuk eğitimi konusunda anne ve babalara da fikir vermektedir.

8. sayıda yer alan hikâye, ilim tahsil etmenin önemini vurgulandığı “İlim” başlıklı eğitici yazıyı pekiştirir niteliktedir. Hikâyede iki talebeden

öğrendiği “hünsa” kelimesi sayesinde padişah tarafından ödüllendirilen fakir bir balıkçı anlatılmıştır. Hikâyede her ne şekilde ve ne zaman olursa olsun bir konu hakkında bilgilenmenin faydası vurgulanmıştır. Bu hikâyeye “Arkadaş” dergisinde de yer almaktadır.

9. sayıda adalet ve doğruluktan ayrılmamanın önemini vurgulandığı “Adalet” başlıklı metinden hemen sonra metinde anlatılanları örneklemek için bir hikâyeye başvurulmuştur. Bir kadı ile bir vatandaş arasında geçen bu hikâyede “Bir kişi kendi hakkını nasıl gözetiyorsa başkalarının hakkını da o şekilde gözetmelidir” ana fikri işlenmektedir. Bu hikâyeye “Arkadaş” dergisinde de yer almaktadır.

10. sayıda yalan söylediği için pişman olup işin doğrusunu itiraf eden Sıddık’ın babası tarafından affedilmesi anlatılmaktadır. Yazar bu hikâyenin sonunda hikâyeye müdahale ederek Sıddık’ı takdir etmiş ve hikâyenin ana fikrini dile getirmiştir.

“...İşte, suyu ve huyu temiz çocuk! Yaptığını doğruca söylemekten hiç korkmadı ve pederi Sıddık’ın doğru söylediğine memnun olarak, kabahatini affetti.

Çocuklar ekseriya doğru söylememeye mâildirler. Lakin ne vakit bir kabahat eder iseler; “Sıddık”ı hatırlarına getirip “Yalan söyleyemem. Onu ben yaptım.” diye işin doğrusunu söylemeye gayret etsinler.” (Çocuklara Arkadaş: 148).

11. sayıda yer alan ilk hikâyeye “Ticaret Muhasebe Odası Mümeyyizi Rif’atli Mehmet Hulusi Efendi” tarafından gönderilmiştir. Bu hikâyeye “Arkadaş”ta da yer almaktadır. Hikâyeye, derginin bu sayısında yer alan arkadaşlıkla ilgili eğitici metni pekiştirir niteliktedir. Hayvanlar arasında geçen fabl türündeki bu hikâyede arkadaşlarının sözünü dinlemediği için canından olan bir kurbağa anlatılmıştır.

Derginin 11. sayısında yer alan başka bir hikâyeye Hindistan’ın Delhi şehrinde geçmektedir. Hikâyede terzilik yapmakta olan bir adamın her gün karnını doyurduğu bir file bir gün kızarak zarar vermesi ve bunun karşılığında filin hortumundan gelen sularla ıslanması anlatılmıştır. Islanan

adamın yere yığılması bir resimle gösterilmiştir. Hikâyenin ana fikri hayvanlara kötü davranmamak gerektiğidir. Böylece çocuklara hayvanlara iyi davranmaları gerektiği aşılmiştir. Aynı ana fikir bir sonraki hikâyede de işlenmiştir ve kahramanı yine bir fildir. Hikâyede fil, kendisine yemek veren çocuğun zarar görmesini engellemiştir. Hikâye çocuk ve annesinin, hayvan kısmının iyilik gördüğü yere hıyanetlik etmediğine şaşırıp dua etmeleriyle son bulmuştur.

Derginin 2. cildinin 1. sayısında yer alan tek hikâye “Bir İletli Kimse ile Bir Tabip Arasında Muhâvere” başlığı ile verilmiştir. Hikâyede bir doktorun kendisini dinlemeyen hastasını kıvrak zekâsı ile ikna etmesi anlatılmıştır. Hikâyede ana fikir akıl ve ilim ile zorlukların üstesinden gelinebileceğidir.

“Çocuklara Arkadaş” dergisinde yer alan bütün hikâyelerin amacı çocukları eğlendirerek eğitmek, onlara ahlakî değer yargısı aşılarken yeni kelimeler öğretmek dil gelişimlerine de katkıda bulunmaktır.

4.2.3.1.2. “Mûlahazât” Ana Başlıklı Eğitici Metinler

“Çocuklara Arkadaş” dergisinde “Mûlahazât” başlığı altında özlü sözlerle yer verilmiştir. Bu özlü sözlerin neredeyse tamamı “Arkadaş” dergisi ile aynıdır. Derginin 1.,4., 5., 8., 10., 11., 12. sayıları olmak üzere toplam yedi sayısında çocukların ahlakî, dînî ve toplumsal yönde faydalanabilecekleri sözler yer almaktadır. Yazar bu türdeki metinleri “Arkadaş” ta “Öteberi”; “Çocuklara Talim”de “Birkaç Darb-ı Mesel” başlıkları altında toplamıştır.

Dergide yer alan özlü sözlerden bazıları Allah sevgisi ile ilgili olup dînî konularda öğütler içermektedir.

“ Fâsid adamlar hak anlamazlar, Allah’ı arayanlar hakkı tanırırlar.” (Çocuklara Arkadaş: 15).

“Cenâb-ı Hak adil olanlara her zaman inâyet kılar. Lakin zalimlerin vârnını perişan eder.” (Çocuklara Arkadaş: 15).

“Daima senden fakir olanlara bakarak bulunduğun hale şükreyle.” (Çocuklara Arkadaş: 79).

“Dünya ziynetine aldanma, zira hepsi geçicidir.” (Çocuklara Arkadaş: 79).

“İnsanın dediği olmaz, Allah’ın takdiri yerini bulur.” (Çocuklara Arkadaş: 127).

“Malına güvenen berbâd olur, Allah’a dayanan her hâlde feyz bulur.” (Çocuklara Arkadaş: 127).

“Hasta olan adamlara tatlı yemeklerin acı geldiği gibi, dünya sevdasında bulunanlara dahi nasihat fena gelir.” (Çocuklara Arkadaş: 190).

Çocuklara ilim tahsil edip cahil kalmamayı öğütleyen özlü sözlerin bazıları şunlardır:

“İlim tahsil etmek evvelinden acı görünür ise de, biraz sonraları lezzetine doyulamaz.” (Çocuklara Arkadaş: 15).

“Cahillik kötü huyların anasıdır; Zira her fenalık her kötülük ondan doğar.” (Çocuklara Arkadaş: 63).

“Çocuk iken ilim ve terbiye öğrenmeye cehd et, çünkü fidan taze iken doğrulur.” (Çocuklara Arkadaş: 63).

“Âkil ve âlim yani okumuş çocuğu herkes sever.” (Çocuklara Arkadaş: 63).

“İlim, mal vermekle yani para ile ele gelmez, ancak çalışmakla kazanılır.” (Çocuklara Arkadaş: 127).

“Câhil kimse sağ bulunanların ölüsüdür, çünkü her zamân, doğru olan şeylerden haberdâr olmadığı cihetle, ölü sayılır.” (Çocuklara Arkadaş: 157).

Dergide yer alan özlü sözlerin çoğu çocukları itaat, kanaat, doğruluk, sadakat gibi ahlakî konularda eğitmeyi; onlara tavır ve düşünce anlamında davranış kazandırmayı amaçlamaktadır.

“Akıllılar ile arkadaş olan iyilik bulur, ahmaklar ile yoldaş olan harap olur.” (Çocuklara Arkadaş: 80).

“Fâsid adam belaya dûçâr olur, sadık kimse selamette kalır.” (Çocuklara Arkadaş: 80).

“Kibir eden ahmaktır, zira akıllı olan kendisinden büyük Cenâb-ı Hak bulunduğunu ve kendisinin ednâ bir kul olduğunu bir dakika hatırlıktan çıkarmaz.” (Çocuklara Arkadaş: 80).

“Dinleyeceğin sözü acele ile dinle, vereceğin cevabı düşünerek ver.” (Çocuklara Arkadaş: 80).

“Kendi kendini beğenip arkadaşlarına hakaret etme, Allah-üTeâlâ Hazretlerinden utan herkese fenalık eyleme.” (Çocuklara Arkadaş: 80).

“Söylediğin söz, yaptığın işe muvâfık olmalıdır.” (Çocuklara Arkadaş: 157).

“Fukaraya zulmeden hâlikını tahkir eder, hâlikına itaat eyleyen fukaraya ikram eyler.” (Çocuklara Arkadaş: 157).

“Hilekâr adam her zaman hataya dûçâr olur.” (Çocuklara Arkadaş: 157).

“Zulüm ile yapılan bir binadan adaletle kurulan çadır daha kavîdir.” (Çocuklara Arkadaş: 157).

“İyiliğe kemlik edenin iki yakası bir araya gelmez.” (Çocuklara Arkadaş: 157).

“Helal ve adaletle biriken mal selamet bulur, haram ve zulüm ile cem olan tez perişan olur.” (Çocuklara Arkadaş: 157).

“İyi adam kendi nefesine hayır eyler, fena adam kendi vücuduna zarar eder.” (Çocuklara Arkadaş: 157).

“Adaletle yürüyen selamet bulur, eğri yola sapan halka ibret olur.” (Çocuklara Arkadaş: 157).

“Adam var ki malını dağıtır ama bereket bulur, adam var ki layığından ziyade esirger ama fakir olur.” (Çocuklara Arkadaş: 157).

Dergide yer alan özlü sözlerin bir kısmı çocukları, komşuluk, arkadaşlık gibi sosyal konularda eğitmeyi amaçlamaktadır.

“Dâimâ berâber bulunduğun arkadaşından ne fikirde adam olduğun belli olur.” (Çocuklara Arkadaş: 63).

“Bin dostun var ise pek azdır, bir düşmanın var ise pek çoktur.” (Çocuklara Arkadaş: 63).

“Komşunun evine ayağını seyrek bas ki, senden çabuk usanmasın.” (Çocuklara Arkadaş: 127).

“Arkadaşlarıyla güzel geçin ki sıkıntın olduğu zamânda sana yardım etsinler.” (Çocuklara Arkadaş: 157).

4.2.3.1.3. “Mudhikât” Ana Başlıklı Eğlendirici Metinler

Dergide yer alan “Mudhikât” başlıklı bölümlerde fıkra özelliği taşıyan küçük mizahi metinlere yer verilmiştir. Yazar bu metinler ile çocuklara kazandırmak istediği ahlakî ve sosyal davranışları sıkmadan, yormadan vermeye çalışmış, onları eğitirken eğlendirmeyi amaçlamıştır. “Arkadaş”

dergisinde bu tür metinler “Biraz da Eğlenelim” ana başlığı ile verilmiştir. “Çocuklara Talim” dergisinde böyle bir bölüm yoktur.

Mudhikât başlıklı bölümlere derginin 2., 7., ve 11. sayılarında rastlanmaktadır. 2. sayıda 7 adet eğlendirici metin vardır ve bunlardan bir tanesi “Arkadaş”tan alınmıştır. 7. sayıda 4 adet, 11. sayıda 1 adet eğlendirici metin bulunmaktadır. Bu türdeki metinlerin toplam sayısı 14’tür.

Derginin 2. sayısında yer alan 7 adet mizahi metnin geneli üç dört satırlık kısa bölümlerden oluşmaktadır. Bu metinlerin ilkinde sokakta hep bir ağızdan konuşup sohbet eden adamları bir merkebin uyarması mizah unsuru olarak kullanılmıştır. Diğer bir metinde, gittiği bir tiyatrodaki izlediklerini anlayamayan bir adamın düştüğü zor durum anlatılmaktadır. Arkadaşlarının tiyatrodaki ne oynadığını sorması üzerine adamın yağmuru bahane ederek tiyatrodaki afişini okuyamadığını söylemesi mizah unsuru olarak verilmiştir. Bu iki fıkrada okuru eğlendirme amaçlanırken “hep bir ağızdan konuşmamak ve yalan söylememek gerektiği” konusunda da ders verilmiştir.

“Abdâldan biri tiyatroya gittiğini arkadaşlarından birine söylemiş, arkadaşı tiyatrodaki ne oyun oynadıklarını sorduk da, merkûm abdal oyunu anlamadığı cihetle, arkadaşına “Azizim tiyatroya girer iken o kadar şiddetli bârân nüzûl ediyor idi ki, oyunun yaftasını okuyamadım.” diye cevap vermiştir.” (Çocuklara Arkadaş: 31).*

Derginin 2. sayısında yer alan bir diğer fıkrada âlim bir kimsenin, odasına giren uşağına verdiği hazır cevap yer almaktadır.

“Meşhur müelliflerden biri bir kitap yapmakta iken uşağı odasına birdenbire girip “Efendim hanemiz yanıyor.” diye haber verdiğinde müellif “Benim işim değildir. Ümûr-u beytiyeye karışmam zevceme haber veriniz.” diye cevap verip bilâ fütûr telifinde* devam eder.” (Çocuklara Arkadaş: 31).*

2. sayıda yer alan bir başka fıkrada karşısındaki köylü adamı küçümseyen şehrili bir kimsenin, köylünün verdiği cevapla mahcup olması

anlatılmıştır. Bu fıkra ile okurlara verilmek istenen ders, insanları küçümsemek gerektiğidir.

“Bir köylü bir bankanın önünden geçer iken, çok kimselerin içeri girip dışarı çıktığını görmüş olduğundan, merakından bankanın kapısından içeri bakmış imiş ise de, mala metâa dair hiçbir şey görmemiş; o esnada içeriden çıkan birisine: Burada ne alınıp satılır, diye sorduğunda; çıkan adam: Burada eşek kafaları satılır, diye cevap verince; köylü: Acayip, demek olur ki bu mal o kadar çok satılıyor imiş; zira hepsi satılmış da yalnız kendi kafanız kalmış, diye merkûm adamı hayt etmiştir. Adam ise, beğenmediği köylünün kendinden akıllı, kendinden zeki olduğunu anlayıp mahcup olmuştur.” (Çocuklara Arkadaş: 31).

Bir diğer fıkrada ise düşmanından intikam almak için fena huylu olan kızını düşmanına veren bir adam güldürü unsuru olarak kullanılmıştır.

Derginin 2. sayısında yer alan bir fıkra “Arkadaş” dergisinden alınmıştır. Yazarın tekrara düştüğü bu fıkrada altın yapmayı bildiğini iddia ederek bunun üzerinden para kazanmayı planlayan bir adamın düştüğü komik durum anlatılmıştır. Böylece uyanıklığın her zaman işe yaramadığı ve doğru olmak gerektiği düşüncesi vurgulanmıştır.

Derginin 7. sayısında bir mirasyedinin malına ortak olmak isteyen buna sebep olarak da Hz. Âdem'den dolayı kardeş olduklarını gösteren uyanık bir adam anlatılmaktadır. Mirasyedi bu adama bir lira verir ve eğer diğer kardeşler duyarsa payına bu kadarının bile düşmeyeceğini söyleyerek kıvrak zekâsı sayesinde adamı def eder. Bu sayıda yer alan bir diğer fıkra bir çocuk ile bir ekmekçi arasında geçmektedir. Çocuk kendisine gramı eksik ekmek satıp taşıması kolay olur diye dalga geçen ekmekçiye parayı eksik vererek sayması kolay olur diyerek ekmekçiyi cevapsız bırakmıştır. Bu iki fıkradan da yine uyanıklık yaparak hak yemenin doğru bir şey olmadığı dersi çıkmaktadır.

7. sayıda yer alan iki fıkra eğlendirici olmaktan ziyade ders verici niteliktedir. Fıkraların birinde sürekli güzel kelimeler ederek herkesi kendisine

dost eden bir adam anlatılmış ve insanlarla düşman olmamanın yolu gösterilmiştir. Diğer fıkranın kahramanı ise bir faredir. Fıkroda “Emeksiz yemek olmaz.” anlayışı ana fikir olarak verilmiştir. Fıkra ayrıca bir resim ile desteklenmiştir.

“Sıçana demişler ki, bulunduğun delikten çıkıp da, bir adım ötedeki deliğe girebilir isen, sana bir tulum peynir var. Sıçan düşünmüş ki, bir delikten öbür deliğe kadar mesafe pek azdır. Mükâfat ise pek çoktur. Bu cihetle bunda bir hile olduğuna akıl kesip, bir tulum peynire tamah edip de, bulunduğu delikten dışarı çıkmamıştır.” (Çocuklara Arkadaş: 112).

Derginin 11. sayısında yer alan fıkroda okuma bilmeyen bir köylü, ihtiyarların gözlük takarak okuduklarını görünce gözlüğün bu işe yaradığını düşünür ve bir gözlükçüye giderek gözlük satın almak ister. Gözlükçü ile köylü arasında geçen konuşmalar, metnin mizahi yönünü oluşturmaktadır.

“Çocuklara Arkadaş” ta yer alan güldürü metinleri çok komik olmamakla beraber bu metinlerde; uyanıklık, hazırcevaplık gibi özellikler ile mizah yaratılmaya çalışılmıştır. Dergide yer alan eğlendirici metinlerin hepsi güldürürken ders vermeyi amaçlamaktadır.

4.2.3.1.4. “Benim Adım Nedir” Başlıklı Soru Metinleri

“Çocuklara Arkadaş”ta yer alan “Benim Adım Nedir” başlıklı bölüm, “Çocuklara Talim” dergisinde de yer almaktadır ve bu bölüm yazarın yine tekrara düştüğü yerlerden biridir. “Çocuklara Talim”de sadece 9. sayıda rastlanan bilmece türündeki bu metne “Çocuklara Arkadaş”ta da sadece 5. sayıda rastlanmaktadır.

Yazar “Söyleyin bana ben kimim ve benim ismim nedir?” ifadesiyle başladığı metinde yaklaşık bir sayfa boyunca Güneş hakkında bilgi vermiş ve bunu da kişileştirme sanatından faydalanarak Güneş’i konuşturup

yapmıştır. Metnin sonunda yine “Söyleyin bana ben kimim ve benim ismim nedir?” diyerek okurlarından cevabı bulmalarını istemiştir.

Metin, şekil itibarıyla bakıldığında çok uzun olduğu için bilmece türünden farklı bir görünüm arz etmektedir. Ancak metnin geneline bakıldığında hakkında bilgiler verilen Güneş’in çocuklar tarafından bilinmesinin istenmesi ve yazarında metnin başında ve sonunda kullandığı “Söyleyin bana ben kimim ve benim ismim nedir?” ifadeleri metni bilmece türüne yaklaştırmaktadır.

4.2.3.2 Ana Başlıklar Altında Toplanmayan Eğitici ve Öğretici Metinler

“Çocuklara Arkadaş” dergisinde yer alan metinlerin geneli herhangi bir ana başlık altında toplanmadan verilmiştir. Bu metinlerin çoğu çocukları çeşitli konularda bilgilendirmeye yöneliktir, çocukları ahlakî anlamda geliştirecek eğitici metinler ise derginin makale türündeki düşünce yazılarını oluşturmaktadır. Bu yazıların bir kısmı yazar tarafından kaleme alınmış bir kısmı okurlar tarafından gönderilmiştir. Okurlar tarafından gönderilenler, ilgili bölümde ayrıca ele alınacaktır. Dergide ayrıca belli bir konuda bilgi verme amacıyla yazılmış uzun bilimsel yazılar da yer almaktadır. Bunlar da derginin makale türündeki öğretici yazılarıdır.

“Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergileri karşılaştırıldığında “Çocuklara Arkadaş”ta yer alan metinlerin diğer dergilerde yer alan metinlere göre daha dağınık bir şekilde bulunduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise “Çocuklara Arkadaş”ta “Ana Başlık Altında Toplanan Metinler” in yok denecek kadar az olmasıdır. Örneğin “Arkadaş” dergisinde bütün hayvanlar “Tarih-i Tabîi” başlığı altında verilirken, hayvanlar dışındaki bilgilerin hepsi “Ufak tefek Malumat” başlığı altında toplanmış ve bu düzen derginin son sayısına kadar devam etmiştir. Aynı düzen, biraz daha az olmakla beraber, “Çocuklara Talim” için de geçerlidir.

Ancak “Çocuklara Arkadaş”ta özlü sözler, fıkralar ve hikâyeler dışındaki bütün metinler belli bir düzen takip edilmeksizin dergiye yerleştirilmiştir.

Yazar derginin genelinde olduğu gibi, ana başlık altında verilmeyen metinlerin baş kısımlarında da içerik ile ilgili anahtar kelimelerin anlamlarına yer vermiştir. Böylece çocuklara yeni kelimeler öğretmek onların hem kelime dağarcıklarını zenginleştirmiş hem de bu kelimeler aracılığı ile metnin içeriği hakkında bilgi vermiştir.

4.2.3.2.1. Makale Türündeki Eğitici Metinler

Dergide yer alan makale türündeki metinlerin bir kısmı yazarın bir konu hakkında düşüncelerini belirttiği ve gerek metin içinde verdiği örnekler gerekse metin dışında yayımladığı hikâyeler ile bu düşüncelerini ispatlamaya çalıştığı eğitsel metinlerdir. Bu yazılar “düşünce” tarafı ağır basan yönleriyle makale türüne örnek gösterilebilir. Ancak bu yazıların yazar tarafından türleri belirtilmemiştir. Yazar bu metinlerde düşüncelerini bilimsel olarak değilse bile verdiği örnekler ile ispatlama yoluna gitmiştir. Bu yazıların bazısında okurlarını bilgilendirip ahlakî ve toplumsal değerleri aşılarken bazılarında ise onları birtakım kötü alışkanlık ve hareketlere karşı uyarmıştır. Bu metinlerdeki temel amaç okurları olan çocukları eğitmek, onların ahlakî, sosyal ve dînî anlamda gelişimlerine yardımcı olmaktır.

Dergide yer alan makale türündeki eğitsel metinlerin neredeyse tamamı diğer dergilerden alınarak aynen aktarılmıştır. Metinler arasında küçük kelime değişiklikleri dışında hiçbir fark yoktur. Bu nedenle bu bölümde yer alan eğitsel metinler yazarın diğer dergilerle tekrara düştüğü bölümlerin başında gelmektedir. Bu durum derginin çocukların ahlakî gelişimlerine katkısı adına bir kayıp olarak görülmektedir. Yazar 13 sayı boyunca, zaten işlediği konuları tekrarlamayıp ahlaka dair farklı konulardan bahsetseydi dergilerini takip eden okurlarına daha çok fayda sağlardı. Böylece dergilerini de konu bakımından zenginleştirmiş olurdu.

Makale türündeki eğitsel metinler derginin 3., 5. ve 10. sayıları dışında bütün sayılarında yer almaktadır ve bu türde toplam 13 adet metin bulunmaktadır. Derginin 1. sayısında yer alan **“İtaat”** başlıklı metnin aynısı hem “Arkadaş” hem de “Çocuklara Talim” dergilerinde yer almaktadır. 4. sayıda bulunan **“Ahlak”**, 6. sayıda bulunan **“Nezafet”**, 7. sayıda bulunan **“Sa’y”**, 8. sayıda bulunan **“İlim”**, 9. sayıda bulunan **“Adalet”**, 11. sayıda bulunan **“Sabır”**, **“Arkadaşlık”**, **“Tahsil ve Mütalaa ile Vakit Geçirmek”**, 12. sayıda yer alan **“Çocukluk”**, 13. sayıda yer alan **“İlim ve Marifete Muhabbet”** başlıklı yazılar “Arkadaş”ta geçen aynı başlıktaki metinler ile tamamen aynıdır. Bu metinlerin “Arkadaş” dergisinden tek farkı yazarın metinlerde geçen bazı kelimelerin Türkçeyse Arapça, Arapçaysa Türkçesini kullanmaya çalışmasıdır. Bu metinler “Arkadaş”ta muhâvere şeklinde soru-cevap yöntemi kullanılarak verilirken “Çocuklara Arkadaş”ta düz metin olarak yayımlanmıştır. Ama içerik ve kullanılan kelimeler aynıdır. Yazar bir de 11. sayıda yer alan “Sabır” adlı metnin başına, “Arkadaş”taki metinden farklı olarak “Nasihat” ifadesini koymuş, sonuna bir de dörtlük eklemiştir.

*“Sabırda lütuf ve ihsan hüdâdır
Acele meğer şeytan hem hatadır
Sabır kim kıldı ise buldu selamet
Acele kim eder ise buldu melâmet“*

(Çocuklara Arkadaş: 163).

Yukarıda başlıkları verilen metinler tezimizin “Arkadaş Dergisi” kısmında ayrıntılı olarak ele alındığı için burada tekrar söz konusu edilmeyecektir. Derginin 2. sayısında yer alan **“Kanaat”** ve 12. sayısında yer alan **“İslah-ı Nefis”** başlıklı eğitici yazılar, diğer iki dergide yer almadığı için bu bölümde ele alınarak incelenmiştir.

“Kanaat” adlı metinde, kanaat, insanın içinde bulunduğu duruma şükretmesi olarak tanımlanmış ve kanaat sahibi olan insanların hırs, tamah, haset gibi kötü huylardan uzak olduğu belirtilmiştir. Kanaat etmemekten gelecek fenalıkların en kötüsü de hasettir ve bu kötü huy ölene kadar o kişi ile birlikte gitmektedir. Yazar bu metinde, kanaati ve tevekkülü elden bırakmamak gerektiği konusunda okurlarını uyarmıştır.

“İslah-ı Nefis” başlıklı metinde, nefsin arzularının önüne geçmenin nasıl mümkün olacağı anlatılmış ve nefsi ıslah etmenin en büyük faydasının ilim tahsili olduğu ifade edilmiştir. Çünkü nefsinin arzularına yenik düşmeyen bir adam başka şeylere yönelmeyeceği için ilim tahsil edecektir. Yazar aşağıda yer alan ifadeler ile okurlarını ıslah-ı nefis konusunda teşvik etmiştir:

“...Çünkü herkesin tabiatında bir türlü iştihâ yani istek vardır. Nefis ise sahibinin ne istekte olduğunu elbette bileceği cihetle isteği hâsıl ettirmeye sahibini daima zorlar. İnsan da ona uya uya türlü türlü zarar ve kederlere uğradıktan başka el-ıyâzü billah!! Cenâb-ı Hakk'ın bunca lütuf ve ihsanlarını unutup ve din ve diyaneti büsbütün kalbinden silip bir zulmet ve felaket içinde kalır. Bununla beraber nihayetinde de pişmanlık bulur ya... Fakat iş işten geçer. Hâsılı nefsin insana edecek hizmeti budur.

İşte buralarını düşünerek ve Allah-ü Teâlâ Hazretlerinin hakkımızda olan bunca nimet ve inâyetlerini göz önüne getirerek yaradanımızın emrinden ve peygamberimizin şer'inden bir adım dışarı çıkmamalıyız. Yani nefsimizin arzusuna kapılmamalıyız. Ve isteğine hizmet etmemeliyiz.” (Çocuklara Arkadaş: 178).

4.2.3.2.2. Makale Türündeki Öğretici Metinler

Dergide yer alan makale türündeki öğretici metinlerde yazar bir konu hakkında okurlarına bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Yazar bu metinlerin büyük bir bölümünde kendi düşüncelerinden çok herkes tarafından kabul gören genel geçer kurallara yer vermiş ve objektif bir bakış açısı yakalamıştır. Metinlerin bir kısmında ise kendi düşüncesini ispat yoluna giderek okurlarına bilgi vermiştir. Bu bölüm altında incelenen yazılar bu özellikleri ile makale türüne yaklaşmaktadır. Ancak dergide türleri belirtilmemiştir.

Dergide yazara ait toplam dört adet makale türünde öğretici metin tespit edilmiştir. Bunların dışında daha sonraki bölümlerde sınıflaması yapılan bilgi içerikli metinler arasında da makale türüne örnek gösterilebilecek nitelikte yazılar yer almaktadır. Örneğin Ashanti kabilesinin

anlatıldığı yazı ile İstanbul hakkında bilgi veren yazılar gerek içerik gerekse üslup olarak makale türüne yaklaşırken; hayvanları ve bitkileri tanıtan bazı metinler ise bilgi vermelerine rağmen makaleden ziyade küçük tanıtım yazıları görünümünde kalmıştır.

Makale türündeki öğretici metinler derginin 1., 4., 7. ve 13. sayılarında yer almaktadır. 1. ve 13. sayılarda yer alan “Uyku” ve “Tarih” başlıklı metinler “Arkadaş”ta yer alan metinler ile tamamen aynıdır. Yazar “Arkadaş”ta “Ufak Tefek Malumat” başlığı altında verdiği “Tarih” ve bir ana başlığa bağlı kalmadan yayımladığı “Uyku” adlı metinleri, aynen aktararak yine tekrara düşmüştür. Bu iki metin, “Arkadaş” dergisinde incelendiği için burada ayrıca ele alınmamıştır.

4. sayıda yer alan “**Ay ve Yıl**” başlıklı uzun metinde Hicri takvimi oluşturan sene-i kameriyye ve Rumi takvimi oluşturan sene-işemsiyyenin gün hesabı hakkında matematiksel bilgiler verildikten sonra Hicri ve Rumi takvim aylarının isimleri sayılmış ve her bir ayın isminin nasıl ortaya çıktığı anlatılmıştır. Ayrıca bu aylarda doğada yaşanan çeşitli değişimler de detaylı olarak belirtilmiştir. Metin, genel kültür anlamında verdiği bilgiler açısından dikkat çekicidir.

“...Muharrem” Onun için Muharrem dediler ki, vaktiyle bugünlerde kitâl yani cenk haram imiş. Sene-i kameriyyenin ibtidası bu şehirden itibaren. Ve bu şehrin ilk günü eski Arap mülûkûnün indinde nevruz günü gibi imiş. Bu şehrin onuncu gününe “Aşure” tesmiye olunur.*

“Safer” Bu şehre bu ismi vermekliklerine sebep, eskiden bu eyyâmda herkes her şeyden hâlî olurlarmış. Çünkü Safer hâlî manasınadır yahut bu şehre ad konulduğu zaman büyük veba varmış, bu cihetle herkesin yüzü sararmış olacaktır. Zira safer sarı manasınadır.

“Rebiyülevvel” Buna Rebiyülevvel dedikleri şunun için ola ki o zaman ol mevsim bahar imiş, “rebi” bahar demektir. Bu şehrin on ikinci gecesini “Mevlî Kandili” gecesidir ki bu gecede peygamberimiz dünyayı teşrif buyurmuşlardır.” (Çocuklara Arkadaş: 56).

“...Haziran”ın dokuzuncu günü şems tahavvül eder ki buna Türkçe “gün dönümü” derler. İşte bugün “evvel-i fasl-ı sayf”tır. Yani yaz ibtidasıdır. Yine bu ayın on üçünden itibaren yaprak aşî zamanıdır. On sekizinde Mısır diyarında

bulunan “Nil” suyu taşmaya başlar. Ama sâir sular eksilirler. Yirmi birinde vakt-i hasat olur, yani orak zamanı ki ekinler biçilir. Yirmi üçüncü gününden itibaren elli bir gün “Sam” yelleri esmeye başlar. Yirmi yedinci günü kabak meltemi nihayetidir.

“Ağustos” bu ayın sekizinde pamuk toplamak zamanıdır. Ve ağaçların yaprakları solmaya başlar. On dördüncü günü Sam yeli nihayet bulur. On beşinde leylek gider. Yirmi dördüncü günü bildircin geçimi zamanıdır. Yirmi altıncı günü kuzulardan koç ayırma vaktidir.

“Eylül” bu ayın sekizinde “Nil” nehri karar bulur. Güzün ibtidası on birinci günü ibtida-i sene-i hicriyye-i şemsiyyedir. On altısında turna ve kuş geçimidir. On sekizinci günü rebî-ü acemdir. Yani acemler bu günü bahar sayarlar. Yirmi altısından itibaren ağaçlardan yapraklar dökülmeye başlar.” (Çocuklara Arkadaş: 58).

7. sayıda yer alan “Mesâil” başlıklı yazı, metnin sonunda belirtildiği gibi “Kitâb-ı Tuhfet-üş-Şahin”den alınarak buraya aktarılmıştır. Bu yazıda okurları dînî ve sosyal anlamda bilgilendirecek konular ele alınmıştır. Örneğin miras paylaşımında dinimize göre erkeğin iki, kadının bir pay alması, “Âdem” kelimesinin ebced hesabı ile “Havva” kelimesinden üç kat fazla olmasına bağlanmıştır. Yine Allah’ın emri yerine getirilse de günah getirilmese de günah olacağı durumlara örnek olarak sarhoşluk gösterilmiştir. Buna göre sarhoş bir kimse sarhoşken namaz kılsa günaha girecektir. Kılmasa namazı terk ettiği için yine günaha girecektir.

“...Kimdir o kimse ki, Allah’ın emrini yerine getirirse iyi etmiş olur; getirmez ise yine iyi etmiş olur?

Velî-i katildir. Eğer katile kısas ederse, yani kendi kimsesini öldüren adamı öldürtür ise, iyi etmiş olur. Öldürtürmeyip affederse daha iyi etmiş olur.” (Çocuklara Arkadaş: 110).

“...Kimdir o adam ki, Cenâb-ı Hakk’ın emrini yapar ise de asidir; yapmazsa da yine asidir?

Sarhoş kimsedir; çünkü sarhoşluk haliyle namaz kılsa asidir. Kılmaz ise terk-i salât ettiği için yine asidir.” (Çocuklara Arkadaş: 110).

4.2.3.2.3. Sohbet Türündeki Metinler

Derginin bu bölümünde yer alan metinlerde yazar, bir konu hakkındaki düşüncelerini karşısındaki ile konuşuyormuş gibi samimi bir üslupla dile getirmiştir. Düşüncelerini ispatlamak için herhangi bir çabası yoktur. Dergide bu yazıların türü belirtilmemiştir. Ancak içerik ve anlatım yönüyle sohbet türüne yaklaştıkları düşünülmektedir. Yazar bu bölümde yer alan metinlerin bir kısmında okurlarıyla sohbet eder gibi onlara nasihatte bulunmuş, bir kısmında ise gördüğü bazı doğa olaylarını içten ifadeler kullanarak okurun gözünde canlandırmaya çalışmıştır.

Sohbet türündeki bu metinler derginin 1., 2., 3., 7. ve 10. sayılarında yer almaktadır. Dergide toplam 6 adet sohbet türünde metin bulunmaktadır.

1. sayıda yer alan “**Bahar**” başlıklı sohbet metninde bahar mevsimi bir resim ile betimlenmiştir. Yazıda bahar mevsiminin güzellikleri, bu mevsimde doğada yaşanan değişimler ve yapılan işler anlatılmıştır.

“...Ağaçların üzerlerinde goncalar var, çiçekler tekrar açılmaya başladılar. İlk önceki bahar çiçekleri beyaz kardelenler gibidirler. Bahar nasıl sevimli bir zamandır! Kuşlar ağaçların arasında öterler ve yuvalarını yaz için hazırlamaya başlarlar. İnsanlar şimdi tarlaları sürmeye ve ekmeye ve bağlardaki asmaları budamaya ve bahçeleri bellemeye mübâşeret ederler. İşte bahçıvanlar “Asmalar budayayım, bahçeler belleyeyim.” diye sokaklarda geziyorlar.” (Çocuklara Arkadaş: 6).*

Yağmurun resmedilerek anlatıldığı “**Yağmur**” başlıklı sohbet metni ise 2. sayıda yer almaktadır. Yazıda yağmur öncesi ve sonrasında tabiatın durumu anlatılmıştır.

“...İşte şimdi göğün maviliği hiç görünmüyor: Siyah bulutlar ile tekmil kapandı, gece gibi pek karanlık oldu. İhtimaldir hemen yağmur yağacak. İşte bârân başlıyor. Damlalar ne büyük! Ördekler pek mesrurdurlar; fakat kuşlar mesrur değildirler, -onlar ağaçların dalları altlarında kendilerini saklıyorlar. İşte yağmur bitti, çünkü bir hafif sağanak idi geçti. Şimdi şems* meydana çıkar. Çiçekler tatlı*

kokarlar ve küçük kuşlar tekrar öterler.” (Çocuklara Arkadaş: 23).

3. sayıda yer alan “**Bizi Kim Halk Etti**” başlıklı kısa yazıda yazar, okurlarına dîni anlamda nasihatte bulunmuş bize hem vücut hem de akıl olarak bunca ihsanda bulunan Allah’a ibadet ve muhabbet etmenin gerekliliğini vurgulamıştır. 7. sayıda yer alan “**Yaz**” başlıklı yazıda yaz mevsiminde doğada yaşananlar ve insanların yaptıkları işler okurların gözünde canlandırılacak şekilde anlatılmıştır.

“...Şimdi yazdır. Günler uzundur ve güneş sizin uyandığınız saatten evvel tulû eder.*

Ağaçlarda yapraklar doludur. Ve bahçeler çiçekler ile süslenmiştir tarlalarda orakçılar meşguldürler. Otlar kemale ermiş, - Otları, buğday ve arpa ve sâir nebâtâtı, tırpanlar ve oraklar ile biçerler. Köylerde kadınlar ve kızlar, çayırlarda biçilmiş otları kurutmak için savururlar. Yeni biçilmiş nebâtâtnasıl güzel kokar!*

Nebâtât biçildiği zaman yığın ederler; sonra buğday ve arpa gibi zahireleri harmanlayıp, ambara vaz ederler. Otları dahi kezâlik ambarlara korlar.*

Atların ve ineklerin kış vakti tarlalarda yiyecekleri bulunamadığı zaman, ambarlardaki otları çıkarıp onlara verirler.

Buğday ise, insanların kendi me’külâtıdır. Çünkü buğdaydan un olur, undan dahi ekmek yapılır.” (Çocuklara Arkadaş: 106).*

10. sayıda yer alan “**Nasihat**” başlıklı yazıda okurlara çeşitli konularda nasihatte bulunulmuştur. Bu nasihatler çocukların ahlakî gelişimlerine ve karakter oluşumlarına yardımcı olacak niteliktedir. Metinde kullanılan samimi üslup çocukları sıkmadan onlara olumlu davranış kazandırmaya çalışma konusunda katkı sağlar niteliktedir. Bu metinde çocuklar şaka bile olsa yalan söylememe, vaat ettiği şeyi yerine getirme, fena söz söylememe, suçu inkâr etmeme ve bir daha işlememe, insanlara ve hayvanlara eziyet etmeme konusunda öğütlenmişlerdir.

“...Hiçbir kimsenin canını acıtmak ile kendinizi eğlendirmeyiniz, değil insanların hatta hayvanların bile eğlenmek için canını acıtmayınız. Vâkıa biz birçok hayvanları öldürüyoruz, lakin onların bazılarının etlerini yemeklik için

kesiyoruz. Koyun, keçi, sığır, deve, hindi; tavuk, kaz, ördek gibileri, çünkü Tanrı Teâlâ Hazretleri bunları insanların yemesi için yaratmıştır. Bazılarını da bize zarar verdikleri için katlediyoruz pire, tahtakurusu, kehle, fare ve sâir mûmâsil hayvanlar, zira bunların daima insanlara mazarratları vardır.

İşte böyle yenmesi caiz olmayan hayvanlar ile insanlara ve sâir şeylere zarar eden haşerattan mâadâ, gerek bir kimsenin ve gerek bir hayvanın canını acıtmak, hem dinen günah hem aklen layık değildir. Lakin akıllı olmayan ve kötü huylu bulunan oğlan ve kızlar, sineklerin kanat ve bacaklarını çekip kırarlar ve bî-çâre hayvanları öldürürler! Yahut kelebekleri tutarlar, ezip telef ederler yahut yumuşak, sıcak ve rahat yuvalarından yavru kuşları çalarlar veyahut kedilerin, köpeklerin, atların ve eşeklerin bir taraflarını kanatıncaya veya kırıncaya kadar döverler yahut başka türlü merhametsiz işler ederler.” (Çocuklara Arkadaş: 146-147).

10. sayıda yer alan “**Güz**” başlıklı yazıda Sonbahar mevsiminde doğanın durumu tasvir edilmiş, metnin sonunda, verdiği nimetler karşısında Allah’a şükretmek gerektiği vurgulanmıştır.

4.2.3.2.4. Hayvanlar Hakkında Bilgi veren Metinler

Hayvanlar hakkında bilgi veren yazılarda çocuklara, hayvanların fiziki özellikleri, beslenme ve yaşam şekilleri hakkında genel kültür bilgileri verilmiştir. Yazar “Arkadaş” ve “Çocuklara Talim”de olduğu gibi burada da hayvanların tanıtımına önem vermiştir. Hayvanlar hakkında bilgi veren yazılar derginin 2., 3., 6., 8., 12. ve 13. sayıları dışındaki bütün sayılarında yer almaktadır. Dergide toplam 9 adet hayvan tanıtılmıştır. Bu hayvanlar arasında “Çocuklara Talim” dergisinde yer alanlar da bulunmaktadır. Yazarın bu bölümde yine tekrara düştüğü gözlenmektedir.

“Çocuklara Arkadaş”ın, 1. sayısında anlatılan “**deve**” ve “**sünger**”, hakkında “Çocuklara Talim” dergisinde de bilgi verilmektedir. Her iki dergide de geçen metinler ufak kelime değişiklikleri dışında tamamen aynıdır. 5. sayıda yer alan “**ada balığı**” ve “**balina**” hakkında bilgi veren yazılar da “Çocuklara Talim” dergisi ile aynıdır. Sadece ada balığının avlanması

anlatılırken “Çocuklara Talim”den farklı olarak denizcilik terimlerine yer verilmiş, yabancı kelimeler kullanılmıştır. Bu kelimelerin anlamları metnin başında verilmiştir.

“...Gemiler beraberlerinde hayli sandallar götürürler; ada balığının bulunduğu mahalle vardıklarında, tayfaların birkaçı gemilerinin gabya direğine çıkıp, mezkûr balığı beklerler. Balığın geçtiğini gördüklerinde, “Sandallar indirilsin” diye geminin içinde bulunan tayfalara kumanda verilir. Her sandalda “zıpkıncı” tabir olunur bir gemici bulunur. Bu zıpkıncı sandalın pruvasında* durur.*

Zıpkın uzun bir mızrak olup, gayet sert demirden yapılmış, ucunda bir dimağı vardır. Zıpkının sapında 700 arşın tûlunda bir halat bağlıdır. Bu halat sandalın pruvasında düşürülmüş durur. Sandal balığın yanına sokulacağı zaman, çabuk çabuk lakin sessiz sessiz kürek çekerler. Varka*, balığın yanına birkaç arşın kaldık da, kürekleri çekmezler. Bu sırada zıpkıncı zıpkınını kaldırıp ada balığına vurur; balık zedelenip hemen denize dalar, yüze yüze gider.” (Çocuklara Arkadaş: 70).*

Derginin 4 numaralı sayısında “**Baykuş**” başlıklı yazı ile baykuşun geceleri dışarı çıkması, kanatlarının diğer kuşlar gibi ses çıkarmaması ve gündüzleri yarım kör olduğundan bahsedilmiş; gündüz vakti baykuşu dışarıda gören diğer kuşların ona sürü halinde saldırmaları bir resimle desteklenerek anlatılmıştır. Yazar metin içerisinde çocuklara resmi işaret ederek, olayı görsel olarak anlamlandırmalarını istemiştir.

7. sayıda yer alan “**Kırlangıç**” başlıklı metinde Sonbahar’da yuvasını terk ederek sıcak yerlere giden kırlangıcın yaz mevsiminde Allah’ın bahşettiği hissi kullanarak yuvasını bulduğu ayrıca kırlangıç yere yakın uçtuğu zaman insanların yağmurun yağmasının yakın olacağına inanmaları bir resim eşliğinde anlatılmıştır. 9. sayıda yer alan “**Kanarya**” başlıklı metin bir okur tarafından gönderilmiştir ve “Ahmed Hamdi” imzasını taşımaktadır. Bu metinde, kanaryaların çeşitleri, yaşadığı memleketler, beslenme ve üreme şekilleri anlatılmış; kanaryanın eğitilebilir bir hayvan olduğu belirtilerek, insan ses ve müziklerini taklit edebildiğinden dolayı kanarya için “salon mızıkacısı” ifadesi kullanılmıştır.

Derginin 10. sayısında yer alan “**Tavşan**” başlıklı metinde tavşanın fiziki özellikleri ve çeşitleri kısaca belirtilmiş; her ne kadar hızlı koşsa da sonunda taziya yakalanması anlatılmıştır. Yine bu sayıda yer alan “**Kurt**” başlıklı yazıda kurdun, yırtıcı hayvanların hepsinden daha hiddetli olduğu ve yazın kuş ve tavşanlar ile beslenirken kışın sürüler halinde köylere girip inek, koyun, kuzu ve atları telef etmeleri anlatılmıştır.

Derginin 11. Sayısında yer alan“**Arı**” başlıklı metinde arıların çiçeklerden topladıkları sarı bir tozdan peteğin ham maddesi olan balmumunu yapmaları ve topladıkları balları bunların içine koymaları anlatılmıştır. “Çocuklara Talim” dergisinde de “Arı” başlıklı bir metin vardır ancak orada arılar üç kısma ayrılarak her birinin görevi anlatılmıştır.

4.2.3.2.5. Bitkiler Hakkında Bilgi Veren Metinler

Dergide bitkiler hakkında bilgi veren bölümler çok fazla yer kaplamamaktadır ve diğer iki dergide zaten anlatılmış olan bitkiler ya tamamen aynı olarak ya da eklemeler yapılarak aktarılmıştır. Yazar bu bölümde de diğer dergilerle tekrara düşmüştür. Bitki tanıtan yazılar derginin 1., 2. ve 8. sayılarında yer almaktadır ve bu yazılarda toplam üç adet bitki hakkında bilgi verilmektedir.

Derginin 1. sayısında yer alan “**Tütün**” başlıklı yazı “Arkadaş”taki ile tamamen aynıdır ve burada tekrar ele alınmamıştır. 2. sayıda yer alan “**Kahve**” ve 8. sayıda yer alan “**Çay**” başlıklı yazılar “Arkadaş” ve “Çocuklara Talim”de de bulunmaktadır. Bu yazıların bir kısmı aynı olmak ile birlikte bir kısmında da farklı bilgilere yer verilmiştir. Örneğin çay konusu “Arkadaş”ta insanlar tarafından bulunuşu ve dünyaya yayılması yönüyle incelenirken “Çocuklara Talim”de çayın yapımı tarif edilmiş ve gündelik hayattaki faydalarına yer verilmiştir. “Çocuklara Arkadaş”ta ise çayın Çin’deki kullanım ve toplanma şekli ile ilgili bilgi verilmiştir. Dergide bulunan “Kahve” başlıklı metin “Arkadaş” ile tamamen aynıdır.

4.2.3.2.6. Birtakım İcatlar Hakkında Bilgi Veren Metinler

Dergide bazı icatlar hakkında bilgi veren metinler “Arkadaş”ta yer alan metinler ile tamamen aynıdır. Bu durum “Çocuklara Arkadaş”ın çocuklara yönelik bilgilendirme işlevini sekteye uğratmaktadır. Yazar zaten anlatmış olduğu icatlardan farklı olarak değişik konular hakkında bilgi verip tekrara düşmeseydi okurlarına bilgi edinme konusunda daha çok fayda sağlamış olurdu. İcatlar hakkında bilgi veren metinler, tezimizin “Arkadaş Dergisi” isimli bölümünde ayrıntılı olarak incelendiği için burada tekrar ele alınmamıştır.

İcatlar hakkında bilgi veren yazılar derginin 8., 9., 11. ve 12. sayılarında yer almaktadır ve bu sayılarda toplam dört adet icattan bahsedilmiştir. 8. sayıda “**demiryolu**”, 9. sayıda “**gazete**”, 11. sayıda “**hurufat basması**”, 12. sayıda “**vapur**” hakkında bilgi verilmiştir. Bu yazılarda “Arkadaş” dergisinden farklı olarak “şimendifer” yerine “demir yolu” ifadesi kullanılmış, gazetenin anlatıldığı bölümde ise gazete isimleri verilirken İstanbul’da Türkçe olarak yayımlanan gazetelerin ismi atlanmıştır.

4.2.3.2.7. Kabile Tanıtan Metinler

Kabile tanıtan metin derginin sadece 6. ve 7. sayılarında yer almaktadır. Her iki sayıda da Afrika’da yer alan “Ashanti” kabilesi hakkında bilgi verilmiştir ve bu metin “Arkadaş”ta geçen metinle tamamen aynıdır. Yazar kabile tanıtımı noktasında da yine tekrara düşmüş ve bir farklılık yakalayamamıştır. Kabile ve millet tanıtımı konusunda yazarın üç dergisi de incelendiğinde Çinliler, Ashantiler, Laponlar ve Samoyedlerden öteye gidilemediği görülmektedir.

4.2.3.2.8. Doğada Bulunan Çeşitli Maddeler Hakkında Bilgi Veren Metinler

“Çocuklara Arkadaş” dergisinde diğer iki dergiden farklı olarak doğada hayvanlar ve bitkiler dışında var olan çeşitli maddeler hakkında da bilgi verilmiştir. Bu tür metinler görünüş itibarı ile kısa olsalar bile okurların farklı konularda bilgilennemelerini sağlayarak dergiye çeşitlilik katmışlardır.

Doğada bulunan çeşitli maddeler hakkında bilgi verilen yazılar derginin 1., 2., 3., 4., 5., 8. ve 10. sayılarında yer almaktadır. Bu yazılarda anlatılan madde sayısı toplam on ikidir.

Derginin 1. sayısında “**madenler**” ve “**kâğıt**” hakkında bilgi verilmiştir. “Maâdin” başlıklı yazıda altın, gümüş, yaldız, bakır, demir, çelik ve kalay madenlerinden bahsedilirken, “Kâğıt” başlıklı diğer yazıda kağıdın nasıl imal olunduğu anlatılmış; pirinç kâğıdı, perdahlı kâğıt, esmer kâğıt ve mukavva gibi kâğıt çeşitleri hakkında bilgi verilmiştir. Her iki yazı da çocukların genel kültür anlamında gelişimine yardım etmesi açısından dikkat çekicidir.

Derginin 2. sayısında yer alan metinler, kâğıt ve madenlerin anlatıldığı metinler gibi, verdikleri bilgiler açısından dikkat çekicidir. Bu sayıda “**Mühür Balmumu**” başlığı ile mühür balmumunun yapılışı anlatılmıştır. Buna göre mühür balmumu, bir çam sakızı ile Venedik terementisi adı verilen ve bir ağaçtan akan yapışkan bir maddenin, yanmış fildişinden üretilen kırmızı bir boya ile karıştırılmasından elde edilmektedir. “**Kurşun Kalem**” başlıklı yazıda, kurşun kalemin “serv-i azad” denilen bir ağacın ufak parçalar halinde kesilip içlerinden kurşunun akıtılmasıyla yapıldığı anlatılmaktadır. “**Zamg-ı Arabi**” başlıklı yazıda ise Arabistan ve Mısır’da yetişen bir ağaçtan akıp donarak çam sakızı haline gelen ve Arap zamkı olarak bilinen bir maddeden bahsedilmiştir. Bu madde göğüs yumuşaklığına, öksürüğe iyi gelmekte ve daha birçok faydaları bulunmaktadır.

Derginin 3. sayısında “**Cam**” ve “**Mercan**” başlıklı yazılar yer almaktadır. Bu yazıların ilkinde camın nasıl yapıldığı anlatılmış, cam kumunun bulunduğu memleketler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca billur, pencerecik ve aynalık isminde üç çeşit camdan bahsedilmiş, onların da yapımı hakkında bilgi verilmiştir. Mercandan bahseden diğcr yazıda ise mercanın nasıl meydana geldiğı anlatılmış, renkleri ve çeşitleri hakkında bilgi verilmiştir. “Mercan” başlıklı bir yazı “Çocuklara Talim” dergisinde de yer almakta ve orada da mercan hakkında bilgi verilmektedir. İki yazı genel anlamda birbiriyle aynı olmakla birlikte “Çocuklara Arkadaş”ta mercanın çeşitleri ve renkleri hakkında bilgi verilmesi yönüyle birbirinden ayrılmıştır.

4. sayıda “**Şeker**”başlıklı yazıda şekerin nasıl ve hangi bitkilerden yapıldığı anlatılmış, şeker kamışının bulunduğu ülkelerden bahsedilmiştir. “**İnci**”başlıklı yazıda ise incinin nerelerde bulunduğu ve nasıl çıkarıldığı anlatılmış sedefin nasıl imal edildiğı anlatılmıştır.

5. sayıda yer alan “**İpek**” başlıklı yazıda ipeğın ipek böceğinden meydana geldiğı dile getirilirken, evvela Çin’de ortaya çıkan ipek böceğinin Çinlilerden gizli olarak bir İngiliz gezgininin bastonu içinde dışarıya çıkarıldığı ve dünyaya yayıldığı anlatılmıştır. Ayrıca ipek böceğinin ülkemizde bulunduğu şehirler belirtilirken ipektan yapılan ipek kurdelesi, atlas, ince canfes, kadife ve bürümcük hakkında da bilgi verilmiştir.

8. sayıda yer alan “**Tuz**” başlıklı yazıda göl tuzu ve kaya tuzunun ülkemizde ve dünyada çıkarıldığı yerler hakkında bilgi verilmiş ve kaya tuzunun göl tuzuna göre daha faydalı olduğu söylenmiştir. 10. sayıda yer alan “Tutkal” başlıklı yazıda tutkalın hayvan deri ve tırnaklarının kaynatılıp soğutulmasından elde edildiğı bilgisi verilmiş ve yapıştırırmada kullanılan sulu tutkalın nasıl yapıldığı anlatılmıştır. Ayrıca balıklardan elde edilen balık tutkalı ile “elmasiye” tatlısının yapıldığı bilgisi verilmiştir.

4.2.3.2.9. İstanbul Hakkında Bilgi Veren Metinler

Mehmed Şemseddin, “Çocuklara Arkadaş”ta diğer iki dergisinden farklı olarak İstanbul üzerinde fazlaca durmuş ve İstanbul’un çeşitli mekânları hakkında bilgi vermiştir. Bu yazıların bir kısmı “Arkadaş” ile aynı olmakla beraber çoğunluğu farklı bilgiler içermektedir. İstanbul hakkında bilgi veren yazılar derginin 3., 6., 8., 9. ve 10. sayılarında yer almaktadır.

Derginin 3. sayısında yer alan ve Ayasofya’nın yapımı, mimari özellikleri hakkında bilgi veren **“Ayasofya Camii Şerifi”** başlıklı resimli metin ve derginin 6. sayısında yer alan **“İstanbul’da At Meydanı’ndaki Dikili Taşlar”** başlıklı metin, “Arkadaş”ta yer alan aynı başlıklı metinlerle tamamen aynıdır.

Derginin 6. sayısında yer alan **“İstanbul’daki Camiler”** başlıklı yazıda İstanbul’da birden fazla minareli 23 adet selâtin camisi ve bir minareli dört yüzden fazla cami ve mescidin var olduğu bilgisi verildikten sonra Sultan Ahmet, Sultan Mahmut, Sultan Beyazıt, Sultan Selim, Süleymaniye, Şehzade, Nur-u Osmaniye, Laleli camilerinden ve Yeni Cami’den bahsedilmiştir. Bu camilerin kimler tarafından ve ne zaman yapıldığı, nerede bulunduğu ve mimari özellikleri ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Derginin 8. sayısında **“İstanbul”** başlıklı bir metin yer almaktadır. Aynı başlıkta bir metin de “Çocuklara Talim” dergisinde yer alır. İki metin bazı kısımlarda birbirinin aynıyken çoğu yerde verdikleri farklı bilgiler ile birbirinden ayrılmıştır. “Çocuklara Talim”de daha çok İstanbul’un havasından; İstanbul’da bulunan ev, mektep, dükkân gibi yapıların sayısından bahsedilirken, “Çocuklara Arkadaş”ta İstanbul’un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethine kadar olan dönemi tarihi bilgiler eşliğinde ayrıntılı olarak anlatılmış, “İstanbul” kelimesinin Rumca “İstinpoli”den nasıl geldiği hakkında bilgi verilmiştir. İstanbul anlatılırken kullanılan resimler iki dergide de farklıdır. “Çocuklara Arkadaş”ta “Karaköy’den Bir Görünüş” başlıklı bir resim yer alırken “Çocuklara Talim”de “İstanbul” başlıklı farklı bir resim kullanılmıştır.

Derginin 9. sayısında “**Çemberlitaş**” başlıklı yazı ile İstanbul’da Çemberlitaş’ta bulunan Yanık Direk, Saraçhane’de bulunan Kız Taşı ve Topkapı Sarayı’nın bahçesinde bulunan Semun Direği hakkında bilgi verilmiştir. Yazar metnin sonunda, derginin ilerleyen sayılarında Üsküdar’ın Kavak mahallinde otuz sene evvel İngilizler tarafından dikildiğini söylediği bir taştan daha bahsedeceğini yazmışsa da bunu gerçekleştirememiştir.

10. sayıda yer alan “**İstanbul’un Bazı Mevâkiine Dair Malumat**” başlıklı yazıda İstanbul’da yer alan mekânlardan olan At Meydanı, Bin bir Direk, Beyoğlu ve Kızkulesi’nden bahsedilmiştir. Buna göre “At Meydanı” ifadesi eskiden Rumların o meydana at ve araba yarışı düzenlemeleri dolayısıyla ortaya çıkmıştır. Bin Bir Direk denilen yerde ise 224 mermer direk vardır ve buraya abartılarak “Bin Bir Direk” denilmektedir. Burası Philoxenus isimindeki kral tarafından su sarnıcı olarak yaptırılmıştır. Fatih Sultan Mehmet döneminde Trabzon kralı “Komnenos”un oğlu “Aleksios”, Galata’nın üst tarafında iskân ettirildiği için buraya “Beyoğlu” denilmiştir. Rumlar döneminde “Damalis” olarak adlandırılan Kız Kulesi’nin yakınına o dönemin ser askerlerinden birinin karısı defnedildiği için burası da “Kız Kulesi” olarak anılmaya başlanmıştır.

Yukarıda yer alan bilgilerden de anlaşılacağı üzere yazar “İstanbul”u anlattığı yazılarında çocuklara gerek tarih gerekse kültürel anlamda pek çok bilgi vermiş ve fayda sağlamıştır.

4.2.3.3. Okurlardan Gelen Metinler

“Çocuklara Arkadaş” dergisinin dikkat çekici özelliklerinden birisi dergide okurlardan gelen hikâyelere ve özellikle de makale türündeki uzun düşünce yazılarına çokça yer verilmesidir. Okurlardan gelen düşünce yazılarında dilin ağır ve terkipli olduğu göze çarpmakta, Mehmed Şemseddin’in yazılarında kullandığı sade ve akıcı anlatımın, bu yazılarda bulunmadığı görülmektedir. Mehmed Şemseddin’in çoğunu “Makale” başlığını kullanarak yayımladığı bu tür metinlerdeki anlatım nedeniyle,

okurların, anlatılanları anlamlandırmaları ve hayata geçirmelerinin zor olacağı düşünülmektedir. Okurlardan gelen hikâye türündeki metinlerde kullanılan dil ise sade ve akıcıdır.

Okurlardan gelen metinlere derginin 3., 5., 8., 9., 10., 11., 12. ve 13. sayılarında yer verilmiştir. Dergide okurlardan gelen toplam 13 adet metin yer almaktadır. Bu metinlerden 4 tanesi hikâye türündedir, 1 tanesi kanarya hakkında bilgi veren kısa yazıdır. 8 tanesi ise makale türünde uzun yazılardır.

Okurlardan gelen metinlerin makale türü dışında olanları derginin 3., 5., 8., 9., ve 11. sayılarında yer almaktadır ve bunlar ilgili bölümlerde ele alındığı için burada tekrar incelenmeyecektir. Bu sayılarda yer alan metinleri gönderen okur isimleri şöyledir: Karantina Patente Odası Başkâtibi Mehmed Hurşid Efendi, İsmail Hakkı, Ticaret Muhasebe Mümeyyiz-i Evveli Hulusi Efendi, Ahmed Hamdi, Mehmed Hulusi.

Okurlardan gelen makale türündeki ağır ve uzun yazılarda işlenen konular şu şekilde özetlenmiştir: İtaat, ilim tahsilinin fazileti, Allah'ın varlığına ve birliğine ilim ve mütâlaa yoluyla kanaat getirmek, güzel ahlak, intikam duygusunun gereksizliği, Osmanlılarda vatan sevgisi.

Makale türü metinlerde imzası bulunan okur isimleri şöyledir: Üsküdar'da Altunizade Rüşdiye Mektebi Hocası İbrahim Hilmi, Mekteb-i Harbiye Ezkiyâ-i Telâmizîninden Mehmed Mümin Efendi ve Mehmed Esad.

Derginin 3. sayısında **“Üsküdar'da Altunizade Rüşdiye Mektebi Hocası İbrahim Hilmi”** tarafından gönderilen ve **“Varaka”** başlığı ile yayımlanan bir metin yer almaktadır. İbrahim Hilmi Efendi yazısının başında **“Çocuklara Arkadaş”** gibi bir derginin yayımlanmasına aşırı derecede memnun olduğunu ifade etmiş ve 1. sayıda yayımlanan **“İtaat”** bahsinin çok önemli olduğunu vurgulayarak bu konu ile ilgili bir yazı kaleme aldığını dile getirmiştir. Yazıda anne babasına itaat edenin hali bülbüle, etmeyenin ise kargaya benzetilerek itaatın önemi vurgulanmıştır. İbrahim Hilmi, yazının sonunda metnin ana fikrini vermiştir.

“...Karganın hali gündüz gezer, gece bir kovukta yatıp da sabah güneş doğuncaya kadar kana kana uyur. O güzel tecelli-i ilâhî zuhûru ve gökte birtakım letâfet ve bâd-ı sabâ esip envâ-i sürûr ve zevkiyât müşahedesinden mahrum kalır, sabah olup uyandıktan da, hemen koşar, sığır yoluna vararak bir taze sığır pisliği üzerine konar; kanatlarını titrete titrete yani bir büyük şeye malik oldum diye sevinerek o pisliği karıştırır. Ağız burnu mülevves bir halde bir ağaç bulup, üzerine konar ve gerine gerine acı acı bağıırır. İşte karganın ömrü böylece geçer.

Ama bülbül, gece uykuyu gayet hafif ve az uyuduğundan, tecelliyâtı duyar. Ve der-akab zikir ile meşgul olur. Bunun için ehlullah yani evliyalar, vakt-i azizlerini gece uyku uyumamakla geçirirler. Ve bülbüller ötüşmeye başladıklarında feryat ve figanları tesir edip, insan ağlar. Herkesin bülbülü tutup kafes içinde sakladığı, gayet hünerli ve terbiyeli olduğu içindir.

İşte o Ahmet'in hali karga ve nasihat dinleyip mutî ve terbiyeli insanın hali bülbül gibidir. Benim çocuklara nasihatim şudur ki, gece uykuyu az uyuyup, derse çokça çalışmalıdır. Gündüz mektepte hocası; evde ana ve babası her ne nasihat eder ise, kulaklarına küpe gibi takıp asla unutmamalıdır. Allah tevfik eyleye.” (Çocuklara Arkadaş: 37-38).

Derginin 5. sayısında yer alan metin yine “**Altunizade Rüşdiye Mektebi Muallim-i Evveli İbrahim Hilmi**” imzasını taşımaktadır ve “**Makale**” başlığı altında verilmiştir. İbrahim Hilmi, İskender Zülkarneyn'in sözünü dinledikleri için altın, elmas gibi kıymetli taşlara sahip olan askerlerin hikâyesinden yola çıkarak çocukların da büyüklerinin sözünü dinleyip güzel ahlak, terbiye ve ilim ile donanmaları gerektiğini ifade etmiştir. İlim tahsil edenlerin ölmeyip sadece mekan değiştirdiklerini söyleyen İbrahim Hilmi, ilim ehlinin vücudunun mezarda çürümeyeceği düşüncesini ispatlamak için de “Delâil-i Hayrât”ın yazarı olan “Süleyman Cezûlî”nin naaşının yüz sene sonra başka bir yere nakledilirken sağ vücut gibi olduğu bilgisine yer vermiştir.

Derginin 9. ve 10. sayılarında yer alan “**Makale**” başlıklı yazılar “**Mekteb-i Harbiye Ezkiyâ-i Telâmizîninden Mehmed Mümin Efendi**” tarafından gönderilmiştir. Mehmed Mümin Efendi, Allah'ın varlığına ve

birliğine nasıl kanaat getirileceği konusunda fikirlerini belirttiği uzun yazılarında bunun yolunu okuyup ilim tahsil etmek, mütâlaada bulunmak olarak göstermiştir.

Derginin 10. sayısında, Hz. Ali'ye ait olan **“Men Allemenî harfen fekat sayyaranî abden”** (bana bir harf öğretenin kölesi olurum.) sözü başlık olarak alınmıştır. **“Mehmed Esad”** imzasını taşıyan bu metinde Hz. Ali'ye ait olan bu sözde geçen “abd” kelimesi ele alınmış ve buradaki köle ifadesinden kastın ne olduğu anlatılmıştır. Buna göre buradaki kölelik, gerçek anlamda bir kölelik olmayıp kendisine ilim öğretenin emirlerini yerine getirmek ve her yerde ona riayet etmek demektir. Metnin dili oldukça ağır ve anlaşılması zordur.

“...Mâmâfih buraca şâyân-ı tetkik ve dikkat iki cihet olup bunlar nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alınır ise mânâ-yi mezkûr esasen tagayyür etmediği halde, diğer bir suretle tevcîye ve te'lif olunabilir.

Riâyet-i üstada gelince bu bâpta tafsilata kalkışılacak olsa birkaç cilt kitap olacağı cihetle sarf-ı nazar olunup ancak üstada gayetle ta'zim etmek ehemmi-i umûrdan olduğunu ve riâyet-i üstad insanın dünya ve ahiret mûcib-i sebeb-i feyz ve saadeti bulunduğunu beyanla iktifa kılındı. Şimdi şu tafsilattan anlaşılır ki Cenâb-ı Ali muttasıf buyruldukları sıfat-ı memdûha-i haydarâneleri vechiyle ilmi ol derece âlî ve hakk-ı üstadı bir derece yüce bir mevkide ve ona nisbetle kendilerini şol derece-i mertebe-i tevazuda ve mahviyette bulundurmuşlardır ki bununla ilmin ulv-i kadrini ve talibinin dahi mevki ve vazifesini pek güzel tayin buyurmuşlardır.” (Çocuklara Arkadaş: 100-101).

Derginin 11. sayısında yer alan **“Makale”** başlıklı yazı yine **“Üsküdar'da Tophanelioğlu Mektebi Muallim-i Evveli İbrahim Hilmi”** imzasını taşımaktadır. Bu makalede “Üç takım kimseler ölmez; biri cami, köprü, yol ve çeşme yaptıranlar, öbürü evlad-ı sâlihası olanlar, öbürü ilim sahibi olanlar.” hadisi şerifinin anlamı açıklanmıştır. Metnin dili hem çocukların hem de büyüklerin anlamlandırmada zorluk yaşayacağı derecede ağırdır.

“...Saniyen: İlim Cenâb-ı vâhib-ül- atâyâ Hazretlerinin kendi sıfat-ı aliyyesinden bir sıfattır. Her kimde bulunur ise, dünya ve ahirette aziz olur. Dünyada olan izzet herkes görüyor ki ilmi olanlar herkes yanında muteberdir ve ahirette en evvel cennete âlimler girecektir. Bunun tafsilî, kütüb-ü tefâsirdedir. Amma hangi ilim ve hangi fendir denir ise, lâ ale-t-tâyîn hangi fenni insan talim eder ise, mutlaka Hazreti Kayyum’un kudret-i bâliğasını müşâhede edeceği âşikârdır. Mesela: - Coğrafya okur isen, küre-i arzın devir ve hareketi ve şems ile arzın münasebeti ve muallâk-ı fi-s-semâ durması ve yerin su ile topraktan tereküp edip, bir yuvarlak şekilde olması ve beş kıtanın her birinde bir gûnâ tabiat olup türlü türlü meyve ve maden ve insan ve hayvan yaşaması ve bulunması, hep Cenâb-ı Kibriyâ’nın azametini ispat ettiğinden her hangi ilim tahsil olunsa, hep Hüdâ-yı Mûteâl Hazretlerinin kudret-i bâliğasını müşâhede olunur. Bununla beraber hep ilmi bir peygambere Allah-ü Teâlâ inzal etmiştir. Tarih okuyanlara malumdur. Bir adam ne kadar ulûm ve fûnûn ve elsine okur ve öğrenir ise, ol kadar mükemmel olur. Bir fenle bir ulema kalır ise, noksan kalır. Ve bir de Allah rızası için okumalıdır. Pek büyük adam falan olacağım diye okur ise ya ölür, ya ölmez ise dahi, terakkî edemez. Allah cümlemize tevfiik eyleye âmin!” (Çocuklara Arkadaş: 170).

Derginin 12. sayısında yer alan “İntikam” başlıklı yazı “Esad” imzasını taşımaktadır. Bu yazının başında İntikam kelimesinin anlamı, “Ahter-i Kebir” adlı sözlükten aktarıldığı belirtilerek “kin ve öç almak” şeklinde açıklanmıştır. Yazar metinde, intikam hırsında olmaktan ziyade Allah’a havale edip merhamet yolunu tutmanın doğru olduğunu ifade etmiş ve metnin sonuna bununla ilgili bir dörtlük eklemiştir. Bu dörtlük metnin dil anlamında sade ve anlaşılır olan tek kısmıdır.

*“Bağlanıp bâb-ı rızaya onda kal
Eğer var ise düşmanın Mevla'ya sal
Hakk kulundan intikamın hep alır
Sanma asla ettiği ona kalır.”* (Çocuklara Arkadaş: 180).

“İntikam” başlıklı metinde kullanılan dil yine çocuklara hitap etmeyecek derecede ağır ve terkiplidir.

“...Eğerçi mezemmet ve merdûdiyettinin husn-ü tâb' ve ulv-i meşrebe karşı telif ve tevfiiki mümkün olsa dünyada intikamdan tatlı hiçbir şey daha tasvir olunamaz. Nasıl olunsun ki sahibinin kin ve gazabını teskin ve kalbini tefrih ettiği gibi esfel-i cibillet-i insanda mezkûr ahlak-ı zemîmeden olduğu vecihle hasmın dûçâr-ı musibet ve ıstırap olduğunu gördükçe göğsünün şişkinliği iner ve gönlünün dargınlığı mahv-ı zâil olur.” (Çocuklara Arkadaş: 179).

Derginin 12. sayısında yer alan **“Osmanlılarda Muhabbet-i Vataniyenin Mukaddimesi”** başlıklı yazı **“Mehmed Mümin”** tarafından gönderilmiştir. Bu yazı 13. sayıda **“Osmanlılarda Muhabbet-i Vataniye”** başlığı ile devam etmektedir. Bu yazıda millet, vatan ve devletin meydana gelişi, hısım akrabadan başlanılarak detaylı bir şekilde izah edildikten sonra Ertuğrul Gazi'den başlanılarak Osmanlı'nın doğuşu ve sınırlarını genişletmesi anlatılmıştır. Dünyada Osmanlılar kadar vatanını seven, böyle geniş bir vatani düşmana karşı koruyabilen mert, cesur başka bir millet olmadığı vurgulanmıştır. Yazar metnin sonunda devamının geleceğini bildirmiştir ama derginin yayım hayatı sona erdiği için metnin devamı gelmemiştir. Mehmed Mümin isimli okur, bu makalenin başında “İfade-i Mahsûsa” başlığı ile makalesinde “Osmanlı” kelimesini kullanmasının yanlış anlaşılmasını istemiştir. Yazar, gençlere niçin “Osmanlı” dediğini daha önce yayımladığı bir makalede dile getirdiğini ve burada o yüzden “Osmanlı” ifadesini kullandığını beyan etmiştir.

Derginin 2. cildinin 1. sayısında yer alan **“Tezhîb-i Ahlak Hakkında Kavâid-i Mahsûsa”** başlıklı makale yine **“Mehmed Mümin”** imzasını taşımaktadır. Makalenin üst kısmında, bu makalenin Mehmed Mümin tarafından “Lektör Koran” isimli Fransızca bir risaleden çevrildiği bilgisi yer almaktadır. Diğer makalelerde olduğu gibi dili oldukça ağır olan bu

makalede ahlaklı ve akıllı bir insan olmak için yapılması gerekenler 28 madde halinde verilmiştir. Buna göre güzel ahlaklı olmanın gerekleri; Allah'tan korkmak, güzel vicdanlı olmak, Allah'ın her şeyi bildiğine inanarak gizli ya da âşikâr günah işlemekten kaçınmak, çaresizlere yardım etmek, anne ve babanın hayır duasını almak, çalışıp çabalamak, tembellik etmeyip her işini kendi yapmak, utanılacak şeyleri yapmamak, işini iyi yapmak, bilmediğini öğrenmek, düşünerek cevap vermek, insanlarla iyi geçinmek, hısım akrabayı gözetmek, fakirlikten esef etmemek zenginlikten dolayı da mağrur olmamaktır.

4.2.3.4. Tebrik ve Mukabele Metinleri

Dergide yer alan tebrik ve mukabele metinleri “Çocuklara Arkadaş”ın çıkmasından duyulan memnuniyeti anlatan mektup türündeki kısa yazılardan oluşmaktadır. Dönemin yazışma dilini yansıması bakımından ağır ve terkipli olan bu metinlere yazar ayrı ayrı cevap vermiştir.

Tebrik ve mukabele metinleri derginin 2., 3.ve 13. sayılarında yer almaktadır. Bu metinler dışında dergiye makale ya da hikâyeye gönderen okurlar da, gönderdikleri metinlerin üst taraflarında yazarı tebrik ederek bu türden yazılar kaleme almışlardır.

Derginin 2.sayısında “**Mustafa Safaeddin Bey**” tarafından gönderilen ve “Varaka” başlığı ile yayımlanan bir tebrik metni yer almaktadır. “Şimdi evlad-ı vatan buldu güzel bir arkadaş” ifadesiyle başlayan bu metinde “Çocuklara Arkadaş”ın zor kitapları okumaktan bıkmış olan çocuklara nasihat edip bilgi veren sadık bir dost olduğu ifade edilmiş, yazarı olan Mehmed Şemseddin'e de öyle olur olmaz engellere kulak vermeyerek derginin neşrine devam etmesi gerektiği konusunda tavsiyede bulunulmuştur.

VARAKA

Şimdi evlad-ı vatan buldu güzel bir arkadaş

Maârifperver Efendim,

Bu kere hasb-el hamiyye telif ve neşrine muvaffak olduğunuz “Çocuklara Arkadaş” nâm kitâb-ı fevâid-i nisâbın inâyet-i firistâde-i sûy-i sitâyışvarı buyrulan ilk nüshasını fart-ı memnuniyetle ve kemâl-i mahzûziyetle kıraat ve mütâlaa eyledim.

Hakkan ki, işbu kitap hayli zamandan beri nâçâr ve yalnız kalmış ve birtakım usûl-ü atıkada bulunan güç güç kitapların kıraatinden bıkmış usanmış olan ve edep ve maârife hâhişger ve heveskâr bulunan etfâl-i vatana fazl ve kemâlin kadir ve meziyetini ifham eden nesâyih ve hikâyât-ı müfide ve malumât-ı nâfiayı muhtevi bir refîk-i sadık ve müstetâb bulunmuş olmakla böyle bir eser-i celile muvaffakiyetinizden dolayı hisseme düşen tebrik ve takdiri îfa ile beraber öyle olur olmaz mevânia kulak vermeyerek telif ve neşri hususunda devam ve sebat buyurmalarını çocuklar namına niyaz ve rica eylerim.”

MUKABELE

“Tebrik ve takdirinize teşekkür ederim. İlim ve marifet hususunda liyâkatim mefkûd ve herkesten ziyade aczim mevcut ise de; maârif hâdimliğine hevesim fevkaladedir. Bu halde şu değersiz eserimi takdir ile beni teşvik edişiniz ise, ancak eser-i faziletinizdir. Maamâfih her şeyde olduğu gibi bu gazetenin de ilerlemesi, zât-ı âlîleri gibi fudalânın rağbeti ve halkı teşviki ile olur.” (Çocuklara Arkadaş: 19-20).

Derginin 2. sayısında yer alan “**M.Celal İmzasıyla Aldığım Varakadır**” başlıklı tebrik metninde, çocukların vakitlerini faydasız oyunlarla geçirmeleri eleştirilmiş, çocukların terbiyesi konusunda mekteplerin yeterli gelmeyeceği bu yüzden onların terbiyesine yardımcı olacak risalelerin yazılması gerektiği vurgulanmıştır. Böyle terbiyeye dair risalelerin yeterli olmadığı bir dönemde Mehmed Şemseddin’in çocuklara yönelik bir dergi çıkarmadaki muvaffakiyeti tebrik edilmiştir. Dergiye ara sıra yazı da göndermek istediğini belirten okura verdiği cevapta Mehmed Şemseddin, beş portakalı iki kişiye bölmek gibi zihni yormaktan başka fayda sağlamayan metinlerden başka fen ve edebiyata dair ne gönderilirse yayımlayacağını ifade etmiştir.

Derginin 3. sayısında **Altunizade Rüşdiye Mektebi Hocası İbrahim Hilmi Efendi** “Çocuklara Arkadaş”ın yayımlanmaya başlamasından duyduğu memnuniyeti ifade ederek, “İtaat” hakkında yazdığı bir metni yazara göndermiştir.

VARAKA

“Çocuklara Arkadaş” nâmında olarak evlad-ı vatanın menfaatleri için neşrolunmakta olan kitâb-ı müstetâbı gördüğümde aşırı derecede memnun oldum. Bu eserdeki misilli nasâyhın etfâle tesir-i küllîsi olacağı bedîdâr olduğundan, sahib-i imtiyâzı ve muharriri efendiye dâîlerinde arkadaş olmaklığı arzu ile işbu varakapâre-i âcizîyi irsal eyledim.”

TEŞEKKÜR

“Evlad-ı vatanın istifadelerine hizmet maksad-ı hâlisiyle, vâki olan şu teşebbüs-ü nâcizânem; nezd-i maârifperverilerinde rehîn-i takdir ile şâkirdân efendileri kitabımın mütâlaasına tergîb ve teşvik edişiniz ve böyle muâvenet-i kelâmiyede dahi bulunuşunuz; intişâr-ı maârifeye olan ikdâm-ı fazlânelerinin semeresi olduğundan, bilhassa teşekkür ederim.” (Çocuklara Arkadaş: 37-38).

Derginin 2. cildinin 1. sayısında “**Selanik Bulgar Mektebi Muallimi Abdi**” tarafından “Selanik’ten Mektub-u Mahsus” başlığıyla yayımlanan bir tebrik metni yer almaktadır. Bulgar mektebinde Türkçe öğretmeni olduğunu belirten Abdi Efendi mektubunda, derginin bütün nüshalarını alıp talebelerine okuttuğunu bildirmiş; yazarı kullandığı dilin sade ve Türkçe olması nedeniyle tebrik etmiş, derginin çocukları sıkmadan aksine memnun ederek nasihatte bulunduğunu belirterek yazara teşekkür etmiştir.

4.2.3.5. Duyuru ve İlan Metinleri

Dergide yer alan duyuru ve ilan metinleri derginin ön ve arka kapaklarında yer almaktadır. Yazar bu tür metinlerde dergisiyle ilgili birtakım duyurularda bulunmuş ve birçok kitabı ilan yoluyla tanıtmıştır.

Yazar derginin ilk 2 sayısının arka kapaklarında derginin ücreti, abone bedeli, müracaat mahalli hakkında bilgi vermiştir. Yine burada kendi kitabı olan ve Türkçenin sarf ve nahiv kurallarından bahseden “Anahtar”ın dördüncü kitabının çıktığını duyurmuştur. Ayrıca “Tarif-i Mahsus” başlığıyla dergide bazı kelimelerin yanına koyduğu yıldızlardan bahsetmiştir. Bu yıldızlı kelimeler metnin üst tarafında anlamları verilen anahtar kelimelerdir. Yazar metne başlanmadan önce bu kelimelerin anlamlarının okunmasını ve metin içinde bu kelimelere denk gelindiğinde başa dönülüp anlamlarının hatırlanmasını tavsiye etmiştir. Böylece çocukların kuvvetli bir şekilde lisan öğreneceklerini ifade etmiştir.

Derginin 3. sayısının arka kapağında verilen bilgiler aynı olmakla birlikte “Tarif-i Mahsus” bölümü kaldırılmış ve onun yerine Maârif Nezareti Telif ve Tercüme Müdürü Ahmet Hamdi Efendi tarafından yazılan “Telhis-i Sarf ve Nahv-i Arabî” kitabı tanıtılmış; kitabın satış mahalli ve fiyatı hakkında bilgi verilmiştir. Mehmed Şemseddin bu kitabı, Türkçenin karışmış olduğu dillerin en önemlisi olarak ifade ettiği Arapçayı öğrenmek isteyenler için tavsiye etmiştir. Derginin 4., 5., 6. ve 7. sayılarının arka kapağında derginin ücreti, abone bedeli, müracaat ve satış mahalli hakkında bilgi verilirken “Çocuklara Arkadaş”ın çıkış amacının yazılı olduğu bir yazıya da yer verilmiştir. Buna göre yazar, çocuklar için doğrudan doğruya nasihat için yazılmış olan risalelerden ziyade anlatacağı hikâyeler ile güzel ahlakın yolunu gösteren kitapların daha faydalı olduğunu düşünmektedir. İşte bu amaçla evlad-ı vatanı hem eğlendirmek hem de onlara fayda sağlamak için “Çocuklara Arkadaş”ı çıkarmıştır. Yazar ayrıca dergisinde sadece hikâyelere değil faydalı bilgilere de yer vereceğini bildirmiş ve derginin çocuklar tarafından bir ahlak risalesi gibi okunmasını tavsiye etmiştir.

8. sayısının arka kapağında derginin amacının belirtildiği yazı kaldırılarak Maârif Nezareti Telif ve Tercüme Müdürü Ahmet Hamdi Efendi tarafından yazılan “Telhis-i Sarf ve Nahv-i Arabî” kitabının ilanı yapılmış, satış mahalli ve fiyatı hakkında bilgi verilmiştir.

Derginin 9. sayısının arka kapağında ilk olarak “Babîali Caddesi’nde Esad Efendi’nin 20 numaralı matbaasında bulunan kitapların listesi fiyatları ile birlikte yayımlanmıştır. Kapakta ayrıca kitapların içeriği hakkında bilgi de verilmiştir. Bu kitapların adları şöyledir: Avamil Tuhfesi Harpûfisi, Merah Şerh-i Dingoz, Şerh-i Alaka, Avamil Tuhfesi Maa Muğreb, Hâşiye-i Cedîde alâ Ali Kûşî li-Seyyid Hafız, Küçük Henry, Kadınlar Muharebesi, Bin bir Hayal, Sarf Cümlesi, Nahiv Cümlesi, Dâvûd-i Karsî, Bekârlar, La Dame Operal “İncili Hanım”, Nesâyih-üş-şebân (Gençlere Nasihat), Kasîde-i bürde Şerh-i Harpûfî, İlaveli Anahtar, Şerh-i Akâid-ü Hayâlî.

9. sayının arka kapağında ayrıca bir de duyuru yer almaktadır. Burada, Esad Efendi’nin matbaasında fıkihtan itikat ve kanun kitaplarına, mekteplerde okutulan ders kitaplarına, o dönemde gazetelerde ilan edilen kitaplara kadar birçok çeşitli kitabın yer aldığı belirtilmiş; perakende alımlarda yüzde ondan yirmiye kadar, toplu alımlarda daha fazla indirim yapılacağı, İstanbul dışındaki yerler için siparişlerde kolaylık sağlanacağı ifade edilmiştir.

10. sayının ön kapağına geçildiğinde ise Mehmed Şemseddin’in diğer bir eseri olan “Anahtar Halkası”nın tanıtıldığı görülmektedir. Buna göre “Anahtar”ın dördüncü kitabı Türkçenin sarf ve nahiv kurallarından bahsettiği gibi “Anahtar Halkası” da Türkçede yer alan Arapça kelimelerin kaidelerini beyan etmektedir. Yazar, evlad-ı vatanın lisan öğrenmek için senelerce mekteplerde sürüncemede kalmalarını bertaraf edip az bir zamanda okumayı sökmeleri ve lisanlarını kaideleriyle öğrenmeleri için “Anahtar”ı çıkarmıştır ve bu kitap İstanbul ve taşradaki birçok mektepte okutulmaktadır. Yazar buradan yola çıkarak Arapçanın kurallarını beyan eden “Anahtar Halkası”nın da anne ve babalar tarafından çocuklara okutturulmasını tavsiye etmiştir.

10. sayının arka kapağında, 9. sayının arka kapağında yer alanlar devam etmekle birlikte bunlara ek olarak, Mehmed Şemseddin’in “Mûlahazât” ismi ile başka bir kitabının çıkacağı duyurulmuştur. 11. sayının ön ve arka kapağı da 9. ve 10. sayılarda olduğu gibi basılmıştır.

Yazar 12. sayının arka kapağında “İntihâ” ifadesiyle derginin ilk cildinin bittiğini ve ikinci cilde başladığını duyurmuştur. Derginin ikinci cildinin ilk sayısı olan 13. sayının arka kapağı 9,10 ve 11. sayılarda olduğu gibi devam etmiştir.

4.3. “Çocuklara Talim” Dergisi

4.3.1. Derginin Çıkış Amacı

“Çocuklara Talim” Mehmed Şemseddin’in çocuklar için kaleme aldığı süreli yayımların üçüncüsüdür. Kendisinden önce yayımlanan “Arkadaş” ve “Çocuklara Arkadaş” dergilerinden farklı olarak dil öğretimine ağırlık vermiş ve bu yönüyle II. Meşrutiyet’e kadar yayımlanmış çocuk dergileri arasında dil öğretimi konusunda önemli bir dergi olarak kaynaklara geçmiştir.

Derginin adında yer alan “talim” kelimesi “öğretmek, yetiştirmek” anlamlarına gelmektedir. Buradan yola çıkılarak “Çocuklara Talim” dergisinde yazarın öncelikli amacının okura çeşitli konularda bilgi vermek ve matematikten, dil eğitime; genel kültür bilgisinden gündelik hayat bilgilerine kadar birçok şeyi öğretmek olduğu düşünülmektedir. Derginin içeriğine bakıldığında ahlakî ve eğitsel metinlere ayrılan bölümlerin azlığı ve geriye kalan bölümlerin öğretim odaklı olması bu tezimizi kanıtlar niteliktedir. “Çocuklara Talim” bu yönüyle “Arkadaş” ve “Çocuklara Arkadaş” dergilerinden farklı bir görünüm arz etmektedir.

“Evlad-ı vatanın ahlakî ve ilmî her konuda faydalanması” için yazdığını her fırsatta dile getiren Mehmed Şemseddin, “Çocuklara Talim”in mukaddimesinde de yine aynı amaçla bu dergiyi yayımladığını ifade etmiş, diğerleri gibi “Çocuklara Talim”in de rağbet görmesini ümit ettiğini belirtmiştir.

“...Öteden beri emelim evlâd-ı vatanın her cihetten fâidelerine hizmet için yazı yazmakta olduğundan, fikrimin

erdiği ve kalemimin yazabildiği mertebede ufak tefek birkaç parça risaleler yazmış ve hele “Arkadaş”, “Mekteb” isimleriyle de cerîdeler çıkarmış idim. Bu neşriyâtıma değersizlikleri ile beraber pek çok rağbet edilmiş idi.

Ancak o cerîdeleri daima çıkarmaya devam edemeyişim bazı sebeplerden ileri gelmişti. Lakin emelim hâlâ bâkî bulunduğundan işte bu defa “Çocuklara Talim” nâmıyla bu cerîdeyi yazmaya başladım.

Bi-minhü-l-kerim bunu devam üzere çıkarmaya emel ve niyetim pek kavî olduğundan şu halde bu eser-i âcizânemin dahi evvelki eserlerim gibi rağbet bulacağını ümid ederim ve herhâlde inâyet-i bârî ve rûhâniyet-i peygamberîden istimdâd eylerim!” (Çocuklara Talim: 1).

4.3.2. Derginin Genel Özellikleri

Maârif Nezareti'ne 13 sayısı hazırlanıp sunulan ancak 9 sayı yayımlanabilen “Çocuklara Talim” dergisinin ilk sayısı Hicri takvime göre 1 Rebiyülahir 1305, Miladi takvime göre 17 Aralık 1887'dir. Son sayısı olan 9 numaralı nüshası ise Hicri 16 Şevval 1305, Miladi 26 Haziran 1888 tarihlidir. Bu verilere göre, son sayıya kadar, belli bir düzen içerisinde 15 günlük olarak çıkarılan derginin 9. sayısı üç ay gecikmeli olarak yayımlanmıştır. Böylece derginin yayım hayatı yaklaşık altı ay sürmüştür. 9. sayının herhangi bir yerine bu gecikme ile ilgili bir not düşülmemiştir.

“Çocuklara Talim” dergisinin sunuş bölümünde derginin yazarı, idare memuru, idare mahalli, abone bedeli, fiyatı ve matbaası ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler küçük değişikliklerle birlikte derginin bütün sayılarında aynıdır. Buna göre derginin muharrir ve mesulü Mehmed Şemseddin'dir. Derginin fiyatı 1 kuruştur. Senelik aboneliği 20, altı aylığı ise 10 kuruştur. İstanbul dışı için senelik abonelik ücreti, posta ücreti ile beraber 25, altı aylık abonelik ücreti 13 kuruştur. Derginin idare memuru Ahmet Nuri Efendi'dir. Ancak 3. sayıdan itibaren dergide idare memuru ifadesine ve farklı bir isme rastlanmamaktadır.

Derginin matbaası 6. sayıya kadar Babıâli Caddesi 52 numarada yer alan (A.Maviyan) Şirketi Mürettibiyye Matbaası olarak geçmektedir. 6.

sayıdan itibaren matbaa değişmiş ve yeni basım yeri Babıâli Caddesi 34 numarada Cemal Efendi Matbaası olmuştur. Derginin basım yerinde son sayıya kadar başka bir değişiklik olmamıştır.

Derginin idare mahalli 7. sayıya kadar Bahçe Kapısı'nda sebil karşısında Rasim Paşa Hanı'nın orta katında 18 numaralı oda olarak gösterilmiştir. 7. sayıda "idare mahalli" ifadesi yerine "müracaat mahalli" ifadesi kullanılmış ve derginin yeni müracaat mahalli Beyazıt'ta Maliye Nezareti'nin Vezne kapısı yakınında Sarraf Yordanaki'nin 33 ve 35 numaralı dükkânları olmuştur. 9. ve son sayıya gelindiğinde ise derginin kapağına nâşir olarak Kitapçı Arakel'in ismi eklenmiş ve bu defa müracaat mahalli Babıâli Cadde'sinde 46 numaralı Arakel Efendi'nin Kütüphanesi olmuştur.

Derginin satıldığı mahaller hakkında 6. sayının arka kapağından itibaren bilgi verilmiştir. Buna göre dergi, Bâbıâli Caddesi'ndeki kitapçılar ile Köprübaşı'ndaki Kütüphâne-i Osmâniye'de, hakkâklarda, Gayret Kütüphanesi'nde, Bahçe Kapısı'nda Fesçi Boğus Ağa'nın dükkânında, Beşiktaş'ta Camii Kebîr Sokağı'nda meşhur Attâr Nazif Ağa'nın dükkânında satılmaktadır. Ancak 9. sayıya gelindiğinde derginin başlıca satış mahallinin Arakel Efendi'nin kütüphanesi olduğu belirtilmiş, alıp satmak isteyenlerin oraya müracaat etmesi istenmiştir. Ayrıca derginin az olmak kaydı ile diğer kitapçılarda da bulunacağı ifade edilmiştir.

Derginin ön kapaklarında 15 günde bir cuma günleri çıkacağı belirtilmiştir. Buna sadık kalınarak 9. sayıya kadar 15 günde bir yayımlanmış 9. sayı ise üç ay gecikmeli olarak çıkarılmıştır. Dergi 5. sayıya kadar cuma günleri yayımlanmış, 5. sayıdan itibaren "Cuma günleri çıkar." ifadesi kaldırılmıştır. Derginin 5. sayısı pazartesi, 6. sayısı salı, 7. sayısı çarşamba, 8. sayısı perşembe, 9. sayısı salı günü yayımlanmıştır.

"Çocuklara Talim" dergisinde her sayıda bir ön kapak ve bir arka kapak kullanılmıştır ve bu kapakların rengi diğer iki dergiden farklı olarak her sayıda farklıdır. Benzer bir özellik ilk çocuk dergisi olan "Mümeyyiz"de de görülmektedir. "Mümeyyiz" in de her sayısının farklı bir renkte basıldığı

bilinmektedir. Yazar 1. sayı dışındaki her sayının ön kapağına o sayıda aktaracağı hayvan ya da bitkinin resmini koymuştur. 2. sayının ön kapağında erkek ve dişi aslan, 3. sayının kapağında terzi kuşu, 4. sayının kapağında kahve fidanı, 5. sayının kapağında kaplan, 6. sayının kapağında ada balığı, 7. sayının kapağında yaban eşiği, 8. sayının kapağında jaguar, 9. sayının kapağında ayı balığı resimleri bulunmaktadır. Dergi kapaklarının hem renkli hem de resimli olması, okur kitlesinin çocuklar olduğu düşünülürse, dergiyi okurların gözünde görsel anlamda cazip hale getirecek bir özelliktir. Derginin arka kapaklarında derginin idare mahalli, fiyatı, abone ücreti, satış yerleri hakkında bilgi verilirken iki adet de duyuru metni yer almıştır.

Derginin ilk sayısının arka kapağında yer alan duyuruda “Çocuklara Talim” dergisinin 13. sayısına kadar hazırlanıp Maârif Nezareti’ne sunulduğu bu yüzden okurlar tarafından gönderilen metinlerin 13. nüshaya kadar yayımlanamayacağı ifade edilmiştir. Ancak dergi hazır olan nüshalarını yayımlayamadan 9. sayıda yayım hayatına veda etmiştir. Derginin 6. sayısından itibaren de arka kapaklarda bir indirim haberi söz konusudur. Yazar, derginin bir sayısından yirmi adetten fazla alındığı takdirde indirim uygulanacağını bildirmiştir. Derginin arka kapaklarında bir de küçük bir mühür bulunmaktadır ve mühürden önce “Her nüshası zîrdeki mühürle mühürlenmiş bulunacaktır.” ifadesi yazılıdır. Bu mührün Maarif Nezareti’ne ait olduğu düşünülmektedir.

“Çocuklara Talim” dergisinde dikkat çekici bir diğer özellik de hem ön kapakta hem de sunuş sayfasında “Maârif Nezareti’nin ruhsatıyla” ifadesinin bulunmasıdır. “Çocuklara Arkadaş” dergisinde de görülen bu ifade, Maârif Nezareti’nin çocuklara yönelik yapılan yayımları denetim altına aldığını göstermektedir.

Derginin ön kapaklarında resimlere yer verildiği gibi iç kısımlarında da çocukların hoşuna gidebilecek resimler bulunmaktadır. Resimler siyah beyaz ve elle çizilmiştir. Büyük bir kısmı hayvan ve bitkilerin tanıtıldığı bölümlerde yer alan bu resimler, anlatılan konuyu görsel anlamda

desteklemeye yardımcı niteliktedir. Derginin iç kısmında sırayla Çin’de yer alan bir mektep, yavru tuyun, erkek ve dişi aslan, terzi kuşu, böbür, İstanbul, kahve fidanı, çay fidanı, kaplan, fener, ada balığı, pamuk kozası, yaban eşeği, jaguar, deve, ayı balığı resimleri yer almaktadır. Derginin ön kapaklarında toplam 8 adet resim bulunurken iç kısımlarında da toplam 16 adet resim yer almaktadır.

Dergide metinler bir sayfada iki sütundan oluşmuştur ve puntoları küçüktür. Dergi, bu yönüyle çocuğa yönelik yayınlarda olmaması gereken bir görünüm arz etmektedir. Ancak derginin iki sütundan oluşan sayfaları yine de ilk dergi olan “Arkadaş” a göre daha sade ve daha az göz yorucu bir görünüme sahiptir. Derginin her sayısı sekiz sayfadan oluşmakta ve derginin tamamında toplam 72 sayfa bulunmaktadır.

“Çocuklara Talim” dergisinde “Çocuklara Arkadaş”ta olduğu gibi sayfa numaraları kullanılmıştır. Bu durum “Arkadaş” dergisi için geçerli değildir.

“Çocuklara Talim” dergisi, yazarın diğer iki dergisinde olduğu gibi sade ve anlaşılır bir anlatımla kaleme alınmıştır ve derginin büyük bölümünde günümüz Türkçesine yakın kelimeler kullanılmıştır. Yazar dergide yer alan metinlerin genelinde okuruyla konuşur gibi davranmış; metin içlerinde okuruna “Anladınız mı?” diye sorular yönelterek, anlaşılmayan yerlerin anne, baba veya hocalardan sorulmasını istemiştir. Dergide okur mektuplarının yayınlanmamış olması derginin dilinin ağır ve terkipli olmasını engellemiştir. Böylece “Arkadaş”ın ve “Çocuklara Arkadaş”ın bazı bölümlerinde yer alan uzun tamlamalı ağır dil “Çocuklara Talim” de yer almamıştır. Hayvan, bitki vb. tanıtmak için kaleme alınan bilgi içerikli metinlerde ve kelime kökenlerinin anlatıldığı dilsel metinlerde İngilizce, Rumca, Arapça kelimeler yer alsın bile bunlar dergideki anlatımı, diğerlerinde olduğu gibi ağır kılmamıştır.

4.3.3. Dergide Yer Alan Metinlerin Sınıflandırılması

“Çocuklara Talim” dergisi metin türü bakımından pek çeşitlilik barındırmasa da dönem şartları göz önünde bulundurulduğunda derginin içerik olarak eğitim ve öğretimi amaçlayan metinleriyle zengin bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Ancak dergide yer alan metinlerin neredeyse tamamının bilgi içerikli olması, dikkat çekici hikâyelere, eğlendirici fıkralara çok fazla yer verilmemesi ve dergide dil öğretimi ile ilgili salt bilgi veren çok fazla metnin yer alması “Çocuklara Talim”i yazarın diğer iki dergisine nazaran sıkıcı kılmıştır.

Eğitim, bireye belli bir konuda beceri kazandırma; bireyi yetiştirme, kişilik geliştirmesine yardım etme işidir. Öğretim ise, kişiyi belli bir konuda bilgilendirme anlamına gelmektedir. Dergide yer alan metinler, bu tanımlardan hareketle “eğitici” veya “öğretici” olarak nitelendirilmiş ve sınıflanmıştır.

Dergide yer alan metinler ayrı ayrı incelendiğinde bir kısmının ana başlıklar altında verilen öğretici, eğitici; diğer bir kısmının ise bir ana başlığa ihtiyaç duyulmadan, ahlakî ders vermek veya çeşitli konularda bilgilendirmek amacıyla yazılan serbest metinler olduğu gözlemlenmektedir. Dergide ayrıca duyuru metinleri de yer almaktadır.

4.3.3.1. Ana Başlıklar Altında Toplanan Eğitici ve Öğretici Metinler

“Çocuklara Talim ” dergisinde yer alan metinlerin az bir kısmı belli bir ana başlık altında verilmiş, metinlerin geneli herhangi bir başlık takip edilmeden serbest bir şekilde yayımlanmıştır. Dergi bu yönüyle düzen bakımından eksik kalmış ve karışık bir görünüm arz etmiştir.

Derginin ana başlıklar altında verilen bütün bölümlerinde hep aynı ana başlık kullanılmıştır. İçerik değişse bile ana başlık hiç değişmemiştir.

Dergide yer alan ana başlıklar incelenerek, bu ana başlık altında verilen metinler tespit edilmiştir.

4.3.3.1.1. “Her şeyden Bir Parça Anlamak” Ana Başlıklı Öğretici Metinler

Dergide “Her şeyden Bir Parça Anlamak” ana başlığı altında verilen metinlerde soru-cevap yöntemi kullanılarak iki kişi konuşturulmuştur. Bu başlık altındaki metinlerin tümünde amaç, çeşitli konular hakkında okurları bilgilendirmektir. Bu yüzden de Dünya'nın Güneş'e olan uzaklığından makarna yapımına kadar değişik konular hakkında bilgi verilmiştir. Ancak bu durum bazı metinlerde konunun belli bir düzen içerisinde verilmesi noktasında tutarsızlık oluşturmuştur. Örneğin bir metinde Dünya ve Güneş gibi bilimsel konular işlenirken yine aynı metin içerisinde ekmek, buğday, makarna yapımı günlük hayata dair bilgiler vermeye başlanmıştır. Aynı metin içerisinde konu bakımından farklı olan başka bir bölüme geçilmesi, çocukların da dikkatlerinin dağılmasına ve konuyu tam olarak anlamlandıramamalarına sebep olabilecek bir etmendir. Metinlerde kullanılan dil genel anlamda sadedir ancak yer yer Arapça kelime ve tamlamalara da yer verilmiştir. Dergide “Her şeyden Bir Parça Anlamak” başlığı altında verilen toplam 5 metin, derginin 1., 2., 3., 6. ve 7. sayılarında yer almaktadır. Bu metinlerde ele alınan konular şu şekilde sıralanmıştır:

Derginin 1. sayısında Dünya'nın kendi ekseni ve Güneş'in etrafındaki hareketinden, Güneş'e olan uzaklığı anlatıldıktan sonra ekmek, un, buğday, kepek, nişasta ve irmikten bahsedilmiş; makarna ve şehriye yapımı hakkında bilgi verilmiştir. 2. sayıda Arapçadaki karşılıkları kullanılarak gaz, oksijen, hidrojen, karbon gibi elementler hakkında bilgi verilmiştir. 3. sayıda ana renkler bildirilmiş ve ara renklerin de oluşumu anlatılmıştır. 6. sayıda kış mevsimi üzerinde durulmuş ve bu mevsimde görülen kar, dolu, don, buz gibi doğa olaylarından bahsedilmiştir. 7. sayıda da bu sayının devamı olarak

bahar mevsiminin başlangıcı, günlerin uzaması ve tabiatın canlanıp yeşermesi anlatılmıştır.

Derginin bu başlık altında toplanılan metinlerinde verilen bilgilerin gayet basit derecede olmaları dikkat çekmektedir. Özellikle kış mevsiminin anlatıldığı bölümde bu durum daha çok göze çarpmaktadır. Örneğin “dolu”, “*ufak leblebi tanesi gibi yağın donmuş damlalar*” olarak anlatılmış, oluşumu hakkında bilgi verilmemiştir. Aynı durum kar, don ve buz anlatılırken de geçerlidir. Derginin genelinde uzun makaleler yayımlanıp, dilbilgisi konuları işlenirken bu bölümde verilen bilgilerin basit oluşu, derginin hitap ettiği yaş grubu noktasında karışıklık yaratmaktadır.

4.3.3.1.2. “Birkaç Darb-ı Mesel” Ana Başlıklı Metinler

Atasözü anlamına gelen darb-ı mesel başlıklı bölümlerde toplam on adet atasözüne yer verilmiştir. Bu atasözleri derginin 2., 4., ve 7. sayılarında yer almaktadır. Bu atasözleri araştırmaya konu olan diğer iki dergide yer alanlar ile karşılaştırıldıklarında sayıca çok azdır ve bunlarda olduğu gibi ahlakî ya da toplumsal herhangi bir konuda ders verici nitelikte değildir.

*“Âh deme, düşmanların oh demesinler.
Ben buçuk söylerim, sen bütün söyle.
Gece geldi ortaya, hayır kaldı erteye.”* (Çocuklara Talim: 16).

*“El benim, etek senin.
Osmanlı, tavşanı araba ile tutar.
Ko aparsın su seni.
Hem sağır hem sıgır”* (Çocuklara Talim: 56).

4.3.3.1.3. “Hikâyecik” Ana Başlıklı Eğitici Metinler

Derginin “Hikâyecik” başlıklı bölümlerinde sade bir dil kullanılarak küçük eğitici metinler yayımlanmıştır. Diğer dergilerde olduğu gibi çoğu kısa görünümünde olan bu metinler, yazarın kullandığı başlığa sadık

kalınarak “hikâye” kelimesi ile ifade edilmiştir. Bu metinler, okurun kişisel, sosyal ve dînî anlamda gelişimine yardımcı olacak niteliktedir. Yazar bu metinlerin alt kısımlarında o metinden anlaşılması gerekeni yazmış dolayısıyla metnin ana fikrini belirtmiştir. Bu türde yayımlanan bütün metinlerde amaç çocukların toplumsal, ahlakî ve dînî yönde eğitilmelerine yardımcı olmak ve onlara olumlu davranış kazandırmaktır.

Hikâye başlığı ile yayımlanan metinlerdeki dikkat çekici bir özellik de yazarın alt kısımda okurlarına “Anladınız mı?” diye sorması ve anlaşılmadıysa okurların bu konuda hoca, valide ve pederlerinden yardım almalarını tavsiye etmesidir. Bu durum, çocuğun okuduğunu anlamlandırmaya çalışırken aynı zamanda ailesi veya hocası ile iletişim kurup fikir alışverişi yapmasına imkân sağlayacak niteliktedir.

“...Bu hikâyecikten iki mana anlaşıyor ki, biri “sabır” biri “çalışkanlıktır.”

Fakat o iki mana hikâyenin neresinde bulunduğunu anlayabildiniz mi? Anlayamadınızsa, hocalarınız, pederleriniz size anlatacak ve sabırdan daha ne gibi iyilikler ve çalışkanlıktan ne yolda fâideler olacağını iyice beyan edeler.”
(Çocuklara Talim: 5).

Derginin 1. sayısında 2, 2. sayısında 1, 3. sayısında 1, 5. sayısında 3, 7. sayısında 1, 8. sayısında 1 adet olmak üzere toplam 9 adet hikâye yer almaktadır.

1. sayıda yer alan hikâyede Sabri ve Cemile isimindeki iki kardeşin ettikleri tohumun yeşermesi için gösterdikleri çaba anlatılırken “sabır” ve “çalışkanlık” temaları işlenmiştir. Bu sayıda kahramanları hayvanlardan oluşan diğer bir hikâyede “büyük sözü dinlemenin gerekliliği” vurgulanmıştır. Bu hikâye ayrıca yazarın bu dergide fabl türündeki ilk örneğidir.

2. sayıda yer alan “**Üç Dost**” başlıklı hikâyede bir kişi ve üç dostu arasında geçen olaylar ile insanın dünyadaki üç dostu arasında benzetme yapılmıştır. Dînî ve manevi motiflerin ön plana çıktığı hikâyede insanın dünyadaki üç dostundan ilkinin para, ikincisinin akraba ve ahbabları olduğu

dile getirilmiştir. Bu ikisi insan öldüğünde onu terk ederler ama üçüncü dostu olan ibadet ve yaptığı hayır hasenat onu terk etmeyip ahirette onun iyiliğine şahitlik eder. Bu hikâye ile “dünyada yapılacak olan hayır hasenatın ve ibadetlerin önemi” vurgulanırken okurların dîni anlamda fayda görmeleri amaçlanmıştır.

3. sayıda “**Tuhaf Bir Hikâyecik**” başlığı ile verilen hikâyede erkek ve kadınların birbirlerinin işlerine karışmaması ancak birbirlerinin hareketlerinde yanlışlık görürlerse uyardıkları ana fikri ile sosyal anlamda bir fayda amaçlanmaktadır. Hikâyeye, karısının yaptığı ev işlerinin kendisinin yaptığı tarla işlerinden daha kolay olduğunu iddia eden Abdi'nin, karısına işleri değiştirme teklifi üzerine başlar. Abdi, ev işlerini beceremediği gibi evi yakar, yıkar. Abdi'yi boğulmaktan tarladan dönen karısı kurtarır. Hikâyeye çocuklara toplumsal rol kazandırma açısından önem arz etmektedir.

5. sayıda fakir bir kunduracı ve zengin bir adam arasında geçen olaylar ile “çok mal hırsının insana huzur vermeyeceği” ana fikri ele alınmıştır. Bu sayıda yer alan ve bir karganın aklını kullanarak susuzluğunu gidermeyi başarmasının anlatıldığı diğer bir hikâyede “aklını kullanma ve gayretli olma” teması işlenmiştir. Yine bu sayıda yayımlanan ve bir yılan ile bir adam arasında geçen bir hikâyede “iyiliğe karşı kötülük yapmamak gerektiği” anlatılmıştır. Yazar, diğerlerinde olduğu gibi bu hikâyelerin sonunda ana fikri vermemiş ve metnin sonunda “...İşte şu iki hikâyecikten ne anladığınızı söyleyiniz.” demiştir. Böylece ana fikri okura hazır olarak vermemiş okuyanın anlayışına bırakmıştır. Bu da çocukların okuduğunu anlama ve anlatma kabiliyetlerini geliştirmelerinde yardımcı olacak nitelikte bir uygulamadır.

7. sayıda yer alan ve iki âlim arasında geçen hikâyede “ilim ve tahsilin insanı kötü huylardan uzaklaştırdığı” ana fikri ile okuyup öğrenmenin faydası vurgulanmıştır. 8. sayıda yer alan hikâyede ise gördüğüne aldanıp çok para vererek bir papağan alan bir adamın uğradığı zarar anlatılırken “araştırma yapmadan sadece görüntüye aldanarak bir işe girişilmemesi gerektiği” ana fikri işlenmiştir.

4.3.3.1.4. “Bazı Lügat” Ana Başlıklı Dilbilgisi Metinleri

Dergide yer alan “Bazı Lügat” başlıklı bölümlerde dilimize yabancı dillerden giren bazı kelimelerin kökenleri ve anlamları hakkında bilgi verilmiştir. Böylece günlük hayatta kullanılan yabancı kelimelerin nasıl bir değişime uğrayarak dilimize girdikleri gösterilerek çocuklara hem dilbilgisi hem de genel kültür anlamında fayda sağlayacak bilgilere yer verilmiştir. Yazarın üzerinde durduğu kelimelerin çoğunun kökeni Rumcadır. Kelimelerin bazısı da Macarca, İtalyanca, Arapça ve Farsça kökenlidir.

Dergide “Bazı Lügat” ana başlığı altında yer alan metinlere 4., 5., 7. ve 8. sayılarda rastlanmaktadır. 4. sayıda anahtar, pırasa, lahana, enginar, ırgat, Anadolu; 5. sayıda anafor, ıgırıp, Ayazma, palamut, Trabzon, palaska; 7. sayıda mâlihulyâ, salamura, salata, sınır, susam, samsa, tosun; 8. sayıda tirit, tırpan, poyraz, safra kelimeleri olmak üzere toplam 23 kelimenin kökeni gösterilmiştir.

“Tirîd – Arapça (serîd) lafzından alınarak “s” harfini “t” harfine çevirip tirîd demektedir. Tirîd: Malum ya bir türlü yemektir ki, ekmeği et suyunda yahut yemek suyunda pişirirler.

Tırpan – Rumca (drapani) lafzından alınıp değiştirerek tırpan demektedir. Tırpan: çayır ve ekin biçmeye mahsus bir alettir.

Poyraz – Rumca (vorias) lafzından alınıp galat olarak poyraz demektedir. Poyraz: malum ya, şimâl tarafından esen, yani lodos tarafının karşı cihetinden esen rüzgâr demektir.

Safra – İtalyanca (zavorra) sözünden alınarak değiştirip safra demektedir. Safra: Vapurları ve gemileri denk etmek için; yani bunların bir tarafa eğilmeyip doğru durmaklıkları için ta diplerine koydukları kum yahut taş ve demir parçalarına derler.” (Çocuklara Talim: 61).

4.3.3.1.5. “Türkçe Lügat Kitabı” Ana Başlıklı Dilbilgisi Metinleri

Dergide yer alan “Türkçe Lügat Kitabı” ana başlıklı metinlerde öz Türkçe olan kelimelerin alfabetik sıraya göre verilmesi hedeflenmiştir.

Yazarın amacı, “Bazı Lügat” bölümünde olduğu gibi dil öğretimidir. Derginin bu bölümü öz Türkçe olan kelimelerin derlendiği ufak bir sözlük çalışması olarak nitelendirilebilir. Ancak yazarın bu çalışması çok uzun sürmemiş dergi daha “a” harfini tamamlayamadan 9. sayıda yayım hayatına veda etmiştir.

Dergide “Türkçe Lügat Kitabı” başlığındaki bölümler 6. sayıdan itibaren her sayıda yer almıştır. Yayımlayacağı kelimelerin hem emir kipi hem de mastarlarına yer vereceğini belirten yazar, bu bölümdeki amacını şu şekilde dile getirmektedir:

“...Arapça ve Fârisîce olmayarak, salt Türkçe bulunan lügatleri yani sözleri sırasıyla yazarak bir araya toplamasını arzu eyledim. Ancak fiillerin yalnız emri hâzırlarıyla mastarlarını yazmasını münâsip görerek, işte birer birer yazmaya başladım:” (Çocuklara Talim: 48).

“Atışmak – Birbirine hiddetle söz söylemek. Söz kavgası etmek.

Atığı – Yün ve pamuktan dokunmuş veyahut örülmüş ve soğuktan sakınmak için arkaya alınır bir türlü omuz örtüsü.

Atkı – Yukarıki gibi.

Etek – Elbise ve bazı şeyin aşağı tarafı. Dağın aşağısına dahi derler.

Atla – Olduğun yerden ileriye hopla. Sıçra.

Atlamak – İleriye hoplamak, sıçramak.” (Çocuklara Talim: 61).

4.3.3.1.6. “Üç Lisan” Ana Başlıklı Dilbilgisi Metinleri

Derginin dil öğretimi konusunda başvurduğu bir diğer yöntem de Türkçe kelimelerin Arapça ve Farsça karşılıklarının verilmesi şeklinde olmuştur. Yazar “Üç Lisan” başlığı altında günlük hayatta kullanılan ve belli bir alan içerisinde yer alan kelimelerin sistematik bir şekilde Arapça ve Farsça karşılıklarını vererek hem dil öğretiminde bulunmuş hem de günlük hayatta kullanılan çoğu kelimenin dilimize Arapça ve Farsça’dan geçtiğine dikkat çekmiştir.

“Üç Lisan” başlıklı bölümler derginin 4., 5., 7. ve 8. sayıları dışındaki bütün sayılarında yer almaktadır. Dergide toplam 92 adet kelime ele alınarak Türkçe, Arapça ve Farsçadaki kullanılışları verilmiştir.

Derginin 1. sayısında vücudun baş kısmında yer alan organların Arapça ve Farsça karşılıkları verilmiştir. 2. sayıda yer alan kelimeler vücudun diğer organlarına ve ay, güneş yıldız gibi doğaya ait olan kelimelerdir. 3. sayıda Allah, peygamber gibi dînî terimlere ve anne, baba gibi aile ile ilgili olan kelimelere yer verilmiştir. 6. sayıda yer alan kelimelerde hayvan isimleri karşılaştırılmıştır. 9. sayıda yer alan kelimeler ise meyve, bitki isimleri; rakam ve günlerden oluşmaktadır.

ÜÇ LİSAN

TÜRKÇE	ARAPÇA	FARİSİ
Omuz	Ketef	Dûş
Kol	Azd/Sâid	Bâzû
Dirsek	Mirfak	Arınc
Bilek	Rüsg	Peyvend-dest
El	Yed	Dest
Parmak	İsba'	Engüş
Tırnak	Zufr	Nâhun
Bacak	Fahz/Sâk	Rân
Diz	Rukbet	Zânû
Ayak	Kadem	Pây

(Çocuklara Talim: 13).

Yazar “3 Lisan” başlıklı bu bölümlerin yanı sıra bazı metinlerin içlerinde de Türkçe kelimelerin Arapça karşılıklarını vererek dil öğretimine devam etmiştir. Örneğin 2. sayıda yer alan “Yalancılık” başlıklı metinde “yalan”, “yalancı” ve “çok yalan söyleyen” kelimelerinin Arapça karşılıklarını vermiştir. Yine “Ay ve Güneş Tutulması” başlıklı yazıda Ay ve Güneş tutulmasının Arapça karşılıklarına yer vermiştir.

4.3.3.1.7. “Benim Adım Nedir?” Ana Başlıklı Bilmece Metinleri

Dergide yer alan “Benim Adım Nedir” başlıklı bölüme sadece 9. sayıda rastlanmaktadır. Yazar “*Söyleyin bana ben kimim ve benim ismim nedir?*” ifadesiyle başladığı metinde yaklaşık bir sayfa boyunca Güneş hakkında bilgi vermiş ve bunu da Güneş’i konuşturarak yapmıştır. Metnin sonunda yine “*Söyleyin bana ben kimim ve benim ismim nedir?*” diyerek okurlarından cevabı bulmalarını istemiştir.

Metin, şekil itibarıyla bakıldığında çok uzun olduğu için bilmece türünden farklı bir görünüm arz etmektedir ancak metnin geneline bakıldığında Güneş’in anlatılma şekli, kullanılan samimi üslup ve yazarın da metnin başında ve sonunda kullandığı “*Söyleyin bana ben kimim ve benim ismim nedir?*” ifadeleri metni bilmece türüne yaklaştırmaktadır.

Derginin ilk sayısında 13 sayısının Maârif Nezareti’ne takdim edildiği bilgisi yer almaktadır. Yazarın 9. sayıda yazmaya başladığı bu şekildeki soru metinlerini, yayımlanamayan diğer sayılarda da devam ettirmiş olması muhtemeldir. Çünkü Mehmed Şemseddin’in incelenen diğer iki dergisine de bakıldığında yazarın içerik olarak belli bir düzen uyguladığı görülmektedir. Yazarın bütün dergilerinde konular belli başlıklar altında ya da başlıksız olarak sistematik bir sırayı takip etmektedir. Örneğin bir sayıda bir hayvan hakkında bilgi verilmişse ya da ahlakî bir konu işlenmişse derginin genelinde bu düzenin devam ettiği görülmektedir. Bu nedenle de yazarın “Benim Adım Nedir?” başlıklı bu bölümü sadece 9. sayıda değil, yayımlayamadığı ama hazırladığı diğer sayılarda da devam ettirdiği düşünülmekte ya da beklenmektedir. Bu bölümün aynısı “Çocuklara Arkadaş” dergisinde de yer almaktadır.

“Söyleyin bana ben kimim ve benim ismim nedir?

*Ben şark tarafından doğarım, altın gibi parlak gözlerim
ile pencerelerinizden içeri bakarım. Bu zaman uykudan
kalkmak vakti olduğunu beyân ederim.”*

*Yatağınıza yatıp uyuyacağınız vakit size gözükmem.
Lakin uykudan kalkıp iş işlemeye, okumaya, gezmeye
gideceğiniz zaman sizi nurlandırırım. Başımın üzerinde*

pertevlerden tâcım vardır. Aydınlığımı her yerlere salarım. Ağaçları, evleri, ovaları, suları parlattırırım.” (Çocuklara Talim: 72).

4.3.3.1.8. “Levha” Ana Başlıklı Matematiksel Bölümler

Yazar derginin 5. ve 9. sayıları hariç bütün sayılarında “Levha” başlığı altında tablolara yer vermiştir. Bu tablolarda toplama, çıkarma ve çarpma işlemleri gösterilerek çocukların matematik bilgileri geliştirilmek istenmiştir. 1., 2., ve 3. sayılarda toplama; 4. sayıda çıkarma işlemleri gösterilirken 6. sayıdan itibaren de kerrat cetveli verilmeye başlanmıştır.

TENZÎL YAHUT TARH

Yani

Birden Bir Çıkmaz Sıfır, İki İki Bir Çıktı Bir Kaldı

LEVHA 4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	0	0	0	0	0
1	1	2	1	3	2	1	3	2	1	3	0	2	0	2
0	1	0	2	0	1	3	1	2	0	2	0	3	0	3
0	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
2	1	3	0	2	2	7	1	3	0	2	2	2	2	7
1	0	3	1	2	2	0	7	2	2	0	3	1	0	3
8	8	8	8	8	8	8	8	9	9	9	9	9	9	9
1	3	0	7	2	2	7	8	1	3	0	7	9	0	7
7	0	3	1	7	2	2	0	8	7	2	2	0	0	3
9	9	9	9	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
2	2	7	8	1	3	0	7	9	2	2	7	8	0	7
7	0	3	1	9	7	0	3	1	8	7	2	2	0	3

LEVHA 4

(Çocuklara Talim: 36).

4.3.3.2. Ana Başlıklar Altında Toplanmayan Eğitici ve Öğretici Metinler

Dergide yer alan metinlerin geneli herhangi bir ana başlık altında toplanmadan ama belirli düzen içerisinde verilmiştir. Bu metinlerin çoğu çocukları çeşitli konularda bilgilendirmeye yöneliktir ancak az da olsa çocukları ahlakî anlamda geliştirecek eğitici metinlere de yer verilmiştir. Ana başlıklar altında verilen metinler genellikle dil öğretimi ile ilgiliyken bu bölümde yer alan metinler daha çok genel kültür ve coğrafya bilgilerini içermektedir. Bu bölümde az da olsa dil öğretimi ile ilgili olan metinler vardır ancak buralarda dil öğretimi, diğer bölümlerdeki dilsel metinlerden farklı bir şekilde kuramsal olarak değil hikâyeleştirilerek verilmiştir.

4.3.3.2.1. Makale Türündeki Eğitici Metinler

Dergide yer alan eğitici metinler, ahlakî anlamda olumlu davranış kazandırmaya yönelik olan metinlerdir. Yazar bu metinlerde bazı ahlakî konular hakkındaki düşüncelerinden bahsederken bilimsel olarak değilse bile metin içerisinde verdiği örnekler ile düşüncesini ispatlama yoluna gitmiştir. Bu metinler düşünce tarafı ağır basan bu yönleri ile makale türünü örnekler niteliktedir. Metinlerin tümünde amaç, çocukları ahlakî yönden eğitmek ve onlara gerek toplumsal gerekse kişisel anlamda güzel ahlak kazandırmaktır. Derginin geneline bakıldığında ahlakî eğitim konusu, sadece bu bölümde yer alan 5 adet metinde ve bir de hikâyelerde kendini göstermektedir. Mehmed Şemseddin, derginin adından da anlaşılacağı üzere dergisinde daha çok öğretici ve bilgilendirici bölümlere yer vermiştir.

Yazar eğitici yazılarının iç kısımlarında kullandığı ifadeler ile çocukların da konu hakkında düşünmelerini istemiş; bu konuda onlara anne, baba ve hocalarından da yardım almalarını tavsiye etmiştir. Böylece çocukların okuduğunu anlamlandırarak zihinsel anlamda gelişmelerini ve çevresiyle iletişimde bulunmalarını amaçlamıştır.

“...İşte bu misilli hâllerde bulunmaktan yani perhizkârlık etmemekten insana ne gibi zararlar geleceğini, düşününüz de bulunuz. Eğer bulamazsanız hocalarınızdan pederlerinizden validelerinizden sorup öğreniniz.” (Çocuklara Talim: 2).

Makale türündeki eğitici metinler derginin 1., 2., 3., 6. ve 8. sayılarında kendini göstermektedir. Dergide yer alan eğitici hikâyelerin de sayı olarak az olduğu düşünülürse “Çocuklara Talim” dergisinin bilgi içerikli yönünün ağır bastığı bir kez daha gözler önüne serilmiş olacaktır.

1. sayıda yer alan “**Perhizkârlık**” başlıklı yazıda ahlaklı ve iyi bir insan olmanın ancak bedeni ve nefsi terbiye ile mümkün olduğu anlatılmıştır. Yazarın bu yazısında perhizden kasdı az yemek değil fena huylardan kaçınarak nefsi terbiye etmektir. 2. sayıda yer alan “**Yalancılık**” başlıklı metinde yalancılık “kötü huyların en kötüsü” olarak anlatılmış ve yalan söyleyen bir insandan her türü fena hareket bekleneceği dile getirilmiştir. Yazara göre insan yalanı terk etmediği sürece diğer kötü huylarından da vazgeçemeyecektir. Yazar bununla ilgili olarak örneklemeler yapmış ve yalan söyleyen bir insanın diğer kötü huylarından da vazgeçemeyeceğini göstermeye çalışmıştır.

3. sayıda yer alan “**İtaat**” başlıklı metinde, itaat üç bölüm halinde incelenmiştir. Birinci bölümde Allah’a ve peygamberlere itaatin önemi vurgulanmış, ikinci bölümde Allah’a ve peygamberlere itaat etmeyenlerin düşeceği durumlar gösterilmiş, üçüncü bölümde ise padişaha, anne babaya, ulema, üdeba ve üstada olan itaatin gerekliliği vurgulanmıştır. Yazar padişaha itaatten bahsederken ilk dergi olan “Arkadaş”ta görülmemiş bir şekilde “Sultan Abdülhamid” ismine yer vermiştir. Derginin mukaddime kısmında ve metin aralarında da devleti yönetenlere yönelik övgü içerikli kelimeler yer almaktadır. Bu durumun “Arkadaş” dergisinin yayımlandığı yıl olan 1876 ile “Çocuklara Talim”in yayımlandığı yıl olan 1887 arasındaki dönem şartlarının farklılığından ileri geldiği düşünülmektedir. Zira dergilerin birisi 1. Meşrutiyet dönemi, diğeri ise İstibdat döneminde yayımlanmıştır.

6. sayıda yer alan ve üç bölüm halinde verilen “**Kanaat**” başlıklı yazıda kanaat “tokgözlülük” olarak tanımlanmış ve insanın içinde bulunduğu duruma şükrederek kendisini başkaları ile kıyaslamaması ve hırs içinde bulunmaması gerektiği vurgulanmıştır. 8. sayıda yer alan “**Âdâb-ı İslamiye**” başlıklı metinde İslam dininin toplumsal hayatı içine alan davranış şekillerinden bahsedilmiş; oturma-kalkma, toplum içinde konuşma-davranış, hitap şekilleri gibi toplumsal hayatta uyulması gereken kurallar verilmiştir.

4.3.3.2.2. Makale Türündeki Öğretici Metinler

Dergide yer alan makale türündeki öğretici metinlerde yazar bir konu hakkında okurlarına bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Yazar bu metinlerin bir bölümünde kendi düşüncelerinden çok herkes tarafından kabul gören genel geçer kurallara yer vermiş ve objektif bir bakış açısı yakalamıştır. Diğer bir bölümünde ise kendi düşüncesini ispat yoluna giderek ciddi bir üslupla okurlarına bilgi vermiştir.

Dergide yazara ait toplam iki adet makale türünde öğretici metin tespit edilmiştir. Bunların dışında bir sonraki bölümlerde sınıflaması yapılan bilgi içerikli metinler arasında da makale türüne örnek gösterilebilecek nitelikte yazılar yer almaktadır. Örneğin Güneş ve Ay tutulmasının anlatıldığı yazı ile İstanbul hakkında bilgi veren yazı gerek içerik gerekse üslup olarak makale türüne yaklaşırken; hayvan, bitki, yapı tanıtan bazı metinler bilgi vermelerine rağmen makaleden ziyade küçük tanıtım yazıları görünümünde kalmışlardır.

Derginin bu bölümünde yer alan metinler 5., 8. ve 9. sayılarda iki metinde karşımıza çıkmaktadır. Yazar 5. sayıda yer alan “**Husum yahut Berd-ül-Acûz**” başlıklı metinde, şubat ayının 26. günü başlayıp sekiz gün yedi gece süren şiddetli soğukları konu edinmiştir. Yazar “berd-ül-acûz” ifadesindeki “acûz” kelimesinin “koca karı” şeklinde yanlış anlamlandırılarak bu döneme “koca karı soğuğu” denilmesini eleştirmiş ve konu ile ilgili kendi

fikrini ispata çalışmıştır. Yazar ayrıca Kuran-ı Kerim’de geçen bir süreyi tanık göstererek “husum” kelimesi hakkında da bilgi vermiştir. Yazarın ciddi bir üslupla kaleme aldığı ve bilgilendirme amacı taşıyan bu metin, makale türünü örnekler niteliktedir.

8. sayıda ilk bölümü verilerek 9. sayıda da devam eden “**Geçmişten Bir Nebze Malumat**” başlıklı yazıda dünyanın yaratılışı ile ilgili birtakım değerlendirmeler yapılarak Nuh Tufanı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca özellikle 8. sayıda birçok eser ve yazar ismi verilerek konu hakkındaki düşünceler örneklendirilmeye çalışılmıştır. Okuru bilgilendirmenin amaçlandığı bu metinde kullanılan yöntem ve dil metni makale türüne örnek gösterecek niteliktedir.

4.3.3.2.3. “Bitki” Tanıtın Metinler

Yazar bitkileri tanıttığı yazılarında bu bitkilerin bulunuşundan dünyaya yayılışları, başka ülkelerdeki kullanımları ve yetiştiği yerler gibi kuramsal bilgiler verirken ayrıca çay ve kahve yapımını da anlattığı günlük hayat bilgilerine de yer vermiştir. Böylece okurlarını hem kültürel anlamda zenginleştirip hem de gündelik hayatta işlerine yarayacak bilgilerle donatmıştır. Bitkilerin tanıtıldığı metinlere derginin 4., 6. ve 7. sayılarında rastlanılmaktadır.

Derginin 4. sayısında “**çay**” ve “**kahve**” hakkında bilgi verilmiştir. Bu sayıda ayrıca çay ve kahve fidanı resimleri de yer almaktadır. Her kapağında bir resim bulunan derginin 4. sayısının kapağında da kahve fidanı resmi bulunmaktadır. Metinde çay ve kahvenin ilk olarak hangi memleketlerde kullanılmaya başlandığı, nerelerde yetiştiği, fiziki özellikleri, faydaları ve dünyadaki kullanımları hakkında bilgi verilmiştir. Yazıda ayrıca en güzel çayın nasıl yapılacağına dair bir de tarif yer alırken afyondan zehirlenen bir kimseye iyi gelmesi için pişirilecek olan kahvenin de yöntemi anlatılmıştır.

Derginin 6. sayısında “**pamuk**” anlatılırken, pamuğun nerelerde yetiştiği, nerede kullanıldığı ve çeşitleri hakkında bilgi verilmiştir. Metnin başında ayrıca bir pamuk kozası resmi de yer almaktadır. Derginin 7. sayısında “**Dünyada En Büyük Ağaç**” başlığıyla Afrika kıtasında bulunan “**Baobab ağacı**” hakkında bilgi verilmiştir. Yazıda bu ağaç ile ilgili herhangi bir resme rastlanılmamakla beraber ağacın daha çok fiziksel özellikleri ve büyüklüğünün derecesi anlatılmıştır.

“...Bu ağaç Afrika kıtasının garb semtlerinde ve hele “Senegal” taraflarında bulunmakta olup, dallarının kalınlığı küre-i arzın sair yerlerindeki en büyük ağaçların gövdeleri kalınlığındadır. Gövdesinin kalınlığını dahi şundan anlamalı ki, içi oyuk olduğu halde seksen kişi kadar sığabilir.

Bu ağacın köklerinde büyük kovuklar hâsıl olur ki, gayet şiddetli fırtına zamanlarında ahali içlerine sokularak barınırlar. Bu cihetle Senegal ahalisi, - Hindûların Himalaya Dağlarına ta’zim eyledikleri misilli – Baobab ağacına pek hürmet ederler.” (Çocuklara Talim: 50).

4.3.3.2.4. “Hayvan” Tanıtan Metinler

Hayvanlarla ilgili bilgi veren metinler derginin geneline yayılmış durumdadır. Yazar bu metinlerde hayvanların fiziki özellikleri, yaşadıkları memleketler, beslenme ve avlanma şekilleri gibi konular üzerinde durarak çocukların doğada insan dışında var olan diğer varlıklar hakkında da bilgilenmelerini amaçlamıştır. Bu bilgileri verirken ayrıca resimler de kullanarak çocukların okuduklarını görsel anlamda pekiştirmelerine yardımcı olmuştur.

Yazar dergisinin kapaklarında o sayıda anlatacağı hayvanın resmine yer vermiş ve böylece okurlarını hangi hayvan hakkında bilgi vereceği konusunda haberdar etmiştir. Derginin 4. sayısı ve resimsiz bulunan 1. sayısı hariç her sayısının kapağında bir hayvan resmi yer almaktadır. Derginin 2. sayısının kapağında erkek ve dişi aslan, 3. sayısının kapağında terzi kuşu, 5. sayısının kapağında kaplan, 6. sayısının kapağında ada

balığı, 7. sayısının kapağında yaban eşeği, 8. sayısının kapağında jaguar, 9. sayısının kapağında ayı balığı resmi yer almaktadır.

Derginin 1. ve 4. sayısı hariç her sayısında bir ya da iki hayvan hakkında bilgi verilmiştir. Derginin 2. sayısında “**aslan**” ve “**sünger**” hakkında bilgi verilmiştir. Yazar aslanın heybetinden bahsederken süngerin de bir bitki değil kayaların üzerinde yapışık olan midye gibi bir hayvan olduğunu belirtmiştir.

Derginin 3. sayısında “**terzi kuşu**” ve “**böbür**” anlatılmıştır. Terzi kuşunun tarladan aldığı pamuğu eğip bükerek ipe dönüştürmesi ve bu ip ile yaprakları dikerek yavrularına yuva yapması hayretle anlatılmıştır. Terzi kuşunun bu mahareti metnin sonunda kız çocuklarına örnek olarak gösterilmiştir.

“Yuvayı yapacağı zaman, iki yaprağı münasip yerlerinden gagası ile delerek ipliği geçirir. Bu işte gagası ve ayaklarını kullanarak yuvayı meydana getirir. Subhânallah!

Gördünüz ya hanım kızlar! Hayvanken şu kuş bile, kendisine lazım olanı yine kendisi dikiyor. Siz de dikiş öğrenmeye gayret ediniz ki kendi esvâbınızı kendiniz dikesiniz. Hanım kısmı kendi elbisesini diktirmek için başkalarına muhtaç olmak pek ayıptır.” (Çocuklara Talim: 19).

Yazar böbürü anlattığı yazısında ise Türkçede kullanılan “böbürlenmek” kelimesinin de bu hayvandan ileri geldiğini belirterek bu hayvanın hırçınlığından, avlanma şeklinden ve görünümünden bahsetmiştir.

“Böbürün başından ayaklarına kadar derisi güzel siyah beneklidir. Böbür her ne kadar böyle alacalı derisi sebebinden nâşî yakışıklı bir canavar ise de, ormanda barınan başka hayvanlardan daha sert ve yırtıcıdır.

İnsanlar aslandan ziyade bundan korkarlar. Çünkü aslan karnını doyuracak av bulduğu halde kanaat eder. Lakin böbür asla kânî olmaz. Hırçındır, her rast getirdiğini öldürmeye çalışır ve çok defa büyük hasâratlar eder.

Hâsılı, bu hayvanın ne derece sert olduğunu şundan anlayınız ki, iki kimse bir sebepten dolayı bozuştukları sırada,

birbirine: “Sen beni bilmiyor musun, ben adamı şöyle yaparım böyle ederim.” misilli sözlerde bulununca, öbürü de ona: “Kime böbürleniyorsun.” yahut “O kadar böbürlenme.” der.” (Çocuklara Talim: 23).

Derginin 5. sayısında “**kaplan**” ve “**yarasa**”nın fiziksel özellikleri anlatılırken, 6. sayıda ise “Dünyada En Büyük hayvan” başlığı ile “**ada balığı**” yani “**balina**” hakkında bilgi verilmiştir. Yazar, özellikle insanlar tarafından nasıl avlanıldığını anlattığı bu hayvanın, asıl adının “ada balığı” olduğunu “balina”nın ise hayvanın çenesinden çıkan bir kemik olduğunu metnin altına alt bilgi olarak eklemiştir. Metne göre, fil karadaki hayvanların, ada balığı ise bütün hayvanların en büyüğüdür. Derginin bu sayısında bahsi geçen bir başka hayvan ise “**arı**”dır. Yazar erkek, dişi ve işçi arıların özelliklerinden bahsederken arıların bal yapımındaki çalışmalarını da anlatmıştır. Metnin sonunda ise arı sokmasına yönelik yapılacaklarla ilgili gündelik bir bilgiye yer vermiştir.

“...Bu hayvancıklar, karınlarında bulunan iğnecikleriyle düşmanlarını sokarlar ve soktukları yere iğnelerini bırakırlar. Bir kimseyi arı soktuğu vakit, bıraktığı iğneyi der-akab çıkarmalı yahut dışarıda kalan kısmını mikrâz ile kesmelidir. Ba’dehû sirkeli suda tuzu eritip yıkadıktan sonra, üzerine zeytinyağı sürülürse ağrısını keser.” (Çocuklara Talim: 45).

Derginin 7. sayısında “**yaban eşeği**” ve “**mercan**” anlatılmıştır. Yazar mercanın deniz dibinde çok ufak hayvanların birbirine bitişmesinden hâsıl olan bir madde olduğunu dile getirmiş ve mercanın mayasının hayvanlar olduğunu ifade etmiştir. Yaban eşeği ise merkep cinsinden olup sürü halinde gezen bir hayvandır ve evcilleştirilemediği için at, katır, merkep gibi herhangi bir işte de kullanılamamaktadır.

“Yaban eşeğini alıştırmak, terbiye etmek mümkünsüz bulunmuş ve bu hayvan at gibi, katır gibi, merkep gibi bir işte kullanılamaz.

Bu yakışıklı mahlûk, ölünceye kadar Afrika’nın ıssız çöllerinde hâlî tepelerinde enine boyuna dörtnal koşmak için halk olunmuştur.” (Çocuklara Talim: 52).

Derginin 8. sayısında yazarın “Amerika kaplanı” olarak tanımladığı ve “cagar” şeklinde ifade ettiği “**jaguar**”ın fiziki özellikleri ve avlanma şekli hakkında bilgi verilmiştir. Yazar, metne alt bilgi olarak bu hayvana Amerika’da jaguar dendiğini, ancak bunun Türkçede telaffuzu zor olduğu için kendisinin “cagar” şeklinde değiştirerek yazdığını eklemiştir.

“[5] Bu hayvan Amerika’dan başka yerde bulunmaz. Bunun oraca ismi “Jaguar” ise de, Türkçede biraz güççe telaffuz olunacağından “Cagar” lafzına tahvîl eyledim. Bunun Türkçe başka adını bilen varsa beyân buyrulduğu hâlde minnetdâr olunur.” (Çocuklara Talim: 59).

Derginin 9. sayısında “**ayı balığı**” yani “fok”un fiziksel özellikleri ve beslenme şekli anlatılırken yine yazarın “çöl vapuru” olarak ifade ettiği “**deve**” hakkında da bilgi verilmiştir. Deve Arapların çöllerde yaptıkları uzun yolculuklarda tıpkı bir vapur gibi bütün yükü taşıyabildiği için yazar tarafından bu şekilde ifade edilmiştir. Yazar devenin Araplara yiyecek, giyecek, yük taşıma gibi birçok konuda faydası olduğundan bahsetmiş ve bu yüzden devesini çok seven Arapların onlara beyitler düzdüklerini dile getirmiştir.

4.3.3.2.5. “Şehir-Ülke” Tanıtın Metinler

Derginin şehir ve ülkeler hakkında bilgi veren metinleri 1., 4. ve 8. sayılarda yer almakta ve az bir yer kaplamaktadır. Öyle ki bu bilgilerin verildiği metinlerde ülke olarak “**Çin**”, şehir olarak ise sadece “**İstanbul**” karşımıza çıkmaktadır.

Derginin 1. sayısında “**Çin’de Bir Mektep**” başlıklı resimli bir yazı yer almakta ve bu yazıda Çin okullarındaki eğitim öğretim hakkında bilgi verilmektedir. Metnin başında bulunan resimde bir Çin okulunda ders gören öğrenciler ve bir öğretmen yer almaktadır. Yazar okurların da bu resmi incelemelerini isteyerek orada bulunan çocukların kıyafetlerini, saçlarını tepeden bağlamalarını, gürültülü bir şekilde ders çalışmalarını tuhaf

bulduğunu ifade etmiştir. 8. sayıda yer alan **“Çin’de Uçurtmalar”** başlıklı yazıda ise Çinlilerin uçurtma şenlikleri anlatılırken kıyafetleri gibi âdetleri de tuhaf bulunmuş ancak oradaki çocukların oynadıkları oyunların bizdeki çelik çomak, kaydırak, birdirbir gibi zararlı olmadığı dile getirilmiştir.

Derginin 4. sayısının ilk kısmında yer alan **“İstanbul”** başlıklı yazıda ise İstanbul farklı yönleriyle ele alınmıştır. Yazıda “İstanbul” isminin nereden geldiği anlatılırken; o devirde İstanbul’da bulunan ev, dükkân, otel, mektep, medrese, hastane, cami, kilise ve havra sayıları hakkında bilgi verilmiş, İstanbul’da nüfusun iki milyon civarında olduğu ifade edilmiştir. Metinde ayrıca İstanbul’un coğrafi özellikleri anlatılmış, İstanbul’u fethetmek isteyen Hıristiyan, Acem, Arap, Türk kumandan ve padişahlardan bahsedilmiştir.

4.3.3.2.6. “Yapı” Tanıtan Metinler

Dergide bir yapıyı tanıtan metinlere sadece 5. sayıda rastlarız. **“Fener”** başlıklı bu yazıda deniz fenerinin işlevi anlatılırken ilk deniz fenerinin nerede ve kim tarafından yapıldığı hakkında da bilgi verilmiştir. Metne bir resim de eklenerek fenerin okurlar tarafından görsel olarak anlamlandırılması sağlanmıştır. Yazar bu metnin sonunda derginin genelinde de var olduğu üzere yine dil öğretimi üzerinde durmuş ve bugün Türkçede kullanılan “fener” kelimesinin Fransızca “phare”den alınarak değiştirildiğini öne sürmüştür.

4.3.3.2.7. Coğrafi Bilgi Veren Metinler

Derginin coğrafi bilgi veren metinleri 2. sayıda **“Dünyada En Büyük ve En Yüksek Dağlar”**, 4. sayıda **“Ay ve Güneş Tutulması”** ve 5. sayıda **“Dünyada En Büyük Nehir”** başlıklı yazılarda karşımıza çıkmaktadır. 2. sayıda yer alan metinde dünyanın en yüksek dağları olarak Himalaya

sıradağları gösterilmiş ve bu dağların yükseklikleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca “Himalaya”nın kelime anlamı üzerinde de durulmuştur.

4. sayıda Ay ve Güneş tutulmaları detaylı bir şekilde anlatılmış ve bu esnada tabanca ve tüfek atmak gibi batıl bir itikatta bulunmamak gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca yine dil öğretimi amaçlanarak Ay ve Güneş tutulmalarının Arapça karşılıkları verilmiştir.

5. sayıda dünyanın en büyük nehri olarak “Amazon” nehri gösterilmiş ve bu nehrin nereden doğup nerede denize döküldüğü, kelime anlamı, içinde yaşayan canlılar hakkında bilgi verilmiştir.

“Amazon’un içinde gayet büyük su kaplumbağalarıyla iri balıklar pek çoktur.

Bu nehir dahi senenin yağmurlu mevsiminde taşarak alçak yerleri basar. Bu yüzden bazı yerlere zarar verir ise de bazı yerlere de çok fayda verir.

Amazon silahlanmış kadın manasınadır. Bu nehir bulunduğu zaman, civarında silahlanmış birtakım kadınlar görüldüğü için bu nâm verilmiştir.

İşte dünyada en büyük nehir “Amazon” nehridir. Bundan büyük nehir yoktur.” (Çocuklara Talim: 36).

4.3.3.2.8. Milletler Hakkında Bilgi Veren Metinler

Derginin milletler hakkında bilgi veren metinlerine 2. ve 4. sayılarda “**Samoyedler**” ve “**Laponlar**” başlıklı yazılarda rastlarız. Bu yazılarda Rusya’nın Avrupa kısmında kalan tarafının kuzeydoğusunda yaşayan Samoyed halkı ile İskandinavya’nın en kuzeyinde yaşayan Lapon halkının yaşam şekilleri, fiziki özellikleri, dilleri, inanışları, geçim kaynakları ve yaşadıkları yerin iklim koşulları hakkında bilgi verilmiştir. Yazar böylece okurlarını bilgilendirirken ayrıca onların farklı kültürlerde yaşayan insanların varlığından haberdar olmalarını sağlamıştır.

“...Şimâlî taraflarında yazın sıcaklık, santigrat sıfırdan bir ve iki derece yukarıdır ki, İstanbul’da kar yağdığı derecedir. Kış mevsiminde güneş birkaç hafta doğmayıp bir

düzine gece gider. Yazın dahi güneş birkaç hafta batmayıp daima gündüz olur.

Laponlar, on beş yirmi bin kişiden ibaret olup, bunlar dahi ikinci numarada yazılan Samoyedler gibi kısa boylu adeta cücedirler.

Saçları siyah, tenleri sarıdır. Giydikleri kürk ve pantolondur. Yedikleri ise birtakım av etleridir.” (Çocuklara Talim: 39).

4.3.3.2.9. Dil ile İlgili Olan Metinler

Yazar derginin ana başlık altında toplanan metinler kısmında “3 Lisan”, “Bazı Lügat”, “Türkçe Lügat Kitabı” bölümleri ve ayrıca metinlerin içerisinde geçen önemli kelimelerin kökenleri hakkında bilgi vermesiyle dergisinde çocuklara yönelik dil öğretimine ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Yazarın bu konudaki gayretleri bu bölümde de devam etmektedir. Bu defa uyguladığı farklı bir yöntemle yer yer hikâyeleştirmelere de başvurarak yanlış telaffuz edilen kelimelerin doğrusunu okurlarına bildirmeyi amaçlamıştır. 4. sayıda yer alan “**Hebennaka**”, 5. sayıda yer alan “**Yanlış Sarf Olunan Sözcükler ile Doğru Kullanılan Sözcükler**”, 9. sayıda yer alan “**Bir Mektup**” başlıklı yazılarda bu amaç açıkça görülmektedir.

4. sayıda “sensem ve ahmak” kimseler için kullanılan “hebenneka” kelimesinin, Arabistan’da boynuna çingirak takarak gezdiği için toplum nazarında “deli” olarak kabul edilen Ahmet isimli bir kişiye atfedilen “eb-ul-nâka” (deve babası) lakabından değiştirilerek meydana geldiği bilgisi verilmiştir.

Yazar 5. sayıda yer alan yazısı ile “Allahü âlim” ifadesindeki “âlim” ismi failinin yanlış kullanıldığını belirtmiştir. Onun yerine “alîm” şeklinde sıfatı müşebbehe kullanılmalıdır. Çünkü “âlim” kelimesi bir noksanlık içermektedir. Oysaki her şeyi bilen anlamındaki “alîm” kelimesi “Allah” kelimesinin yanında daha uygun kalmaktadır. Yazar bu yazıda ayrıca zaten çoğul olan “ketebe” kelimesinin “ketebelerinden” şeklinde çoğul eki eklenerek yanlış kullanılmaması gerektiğini vurgulamıştır.

9. sayıda yer alan “Bir Mektup” başlıklı bölümde ise dil öğretimi konusunda tamamen farklı bir yöntem söz konusudur. Yazar Nazım ve Kamil isimli iki arkadaşı mektuplaştırmakla bir hikâye meydana getirmiş ve bu hikâye ile okurlarına “bambu” ile “Hindu” kelimelerinin anlamlarını öğretmiştir. Metinde görülen hikâyeleştirerek öğretme yöntemi, hem günümüzde üzerinde durulan bir öğretim şekli olması hem de öğrenilenlerin zihinde daha çabuk anlamlandırılması ve hafızada tutulması noktasında dikkate değer bir uygulamadır.

4.3.3.3. Duyuru Metinleri

Derginin bu bölümü, arka kapaklarda yer alan duyuru metinlerinden oluşmaktadır. 1. sayının arka kapağında “**İtizar**” başlığı ile derginin ilk 13 sayısı hazırlanıp Maârif Nezâret-i’ne sunulduğu için okurlardan gelen yazıların 13. nüshaya kadar yayımlanamayacağı ifade edilmiştir.

İTİZÂR

“Bu cerîdenin on üçüncü nüshasına kadar yazılmış, ve Maârif Nezâret-i Celîlesi’ne dahi takdim edilmekte bulunmuş olduğundan, o nüshanın neşrine kadar hâriçten gelecek varakaların derc edilmeyeceği zaruridir.”

Mehmed Şemseddin

Diğer sayıların arka kapaklarında ise derginin satış yerleri, ücreti, abonelik bedeli ve 20 adet üzeri alımlarda indirim yapılacağı duyurulmaktadır. Derginin arka kapaklarında ayrıca “Her bir nüshası zîrdeki mühürle mühürlenmiş bulunacaktır.” ifadesi altında bir de mühür bulunmaktadır.

“Bu risâlenin her bir numarasından yirmiden yukarı alınırsa, fiyatından tenzîlât icra olunur.”

SATILAN MAHALLER

“Bâbîâli Caddesi’ndeki kitapçılar ile Köprübaşı’ndaki Kütüphanesi-i Osmâniye, hakkâklarda, Gayret Kütüphanesi, Bahçe Kapısı’nda Fesçi Boğus Ağa’nın dükkânı, Beşiktaş’ta

Camii Kebîr Sokağı'nda meşhur Attâr Nazif Ağa'nın dükkânıdır."

4.4. "Arkadaş", "Çocuklara Arkadaş", "Çocuklara Talim" Dergilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

Bu bölümde araştırmaya konu edilen üç dergi şekil, içerik ve anlatım konusunda çeşitli yönleriyle karşılaştırılıp incelenecek ve aralarındaki benzerlikler ile farklılıklar ortaya konacaktır. Böylece söz konusu üç dergi çeşitli yönleriyle bir bütün olarak ele alınmış ve incelenmiş olacaktır.

4.4.1. İçerik Yönünden Karşılaştırma

İçerik, bir yapıtın içinde bulunanların bütünüdür. Sözlü ve yazılı anlatımda verilmek istenen duygu ve düşüncelerin tamamıdır. "Arkadaş", "Çocuklara Arkadaş" ve "Çocuklara Talim" dergilerinde içerik, bu dergilerde yer alan metinlerden ve bu metinlerde işlenen konulardan oluşmaktadır. Söz konusu üç dergi bu yönleriyle karşılaştırıldığında aralarındaki benzerlik ve farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu bölümde bahsedilen durum ile ilgili tespit edilenler üzerinde durulmuştur.

"Arkadaş" ve "Çocuklara Arkadaş" dergilerinde atasözü ve özlü sözler çokça yer almaktadır. Bu sözler dînî, ahlakî ve toplumsal anlamda mesajlar içermektedir. "Arkadaş" dergisinde ayrıca adaletli olmanın, halka kerem ile hükmetmenin ve meşveretin fazileti ile ilgili devlet büyüklerine yönelik özlü sözler de yer almakta, buna benzer özlü sözler "Çocuklara Arkadaş"ta bulunmamaktadır. İki derginin yazıldığı dönemler arasında farklılıkların bulunmasının bu durumun sebebi olduğu düşünülmektedir. "Arkadaş" dergisinin yazıldığı dönem, 1. Meşrutiyet'in ilan edildiği dönemdir. Anayasa'nın kabul edildiği ve Meclis-i Mebusan'ın açıldığı bu dönemin, Tanzimat ve Islahat Fermanları arka planıyla birlikte modern Türkiye'nin başlangıcı olduğu, tarihçilerce genel kabul görmektedir. Ülkede siyasi

anlamda yaşanan bu gelişmeleri takiben basın yayın alanında da kısa süreli bir rahatlama söz konusudur ve “Arkadaş” tam da bu dönemde yayımlanmaya başlamıştır. Bu dönemin edebiyatı toplumsal ve siyasi konulara önem veren bir edebiyattır. Ancak 20 Mart 1877’de karar verilen Osmanlı-Rus Harbinde Osmanlı Devleti’nin yenilmesi, Rusların Yeşilköy’e kadar gelmeleri, Meclis’te Sultan İkinci Abdülhamit ve askerlerin suçlanmaları gibi sebeplerden dolayı 13 Şubat 1878’de padişah, Meclis-i Mebusan’ı feshetmiş ve böylece Birinci Meşrutiyet dönemi sona ermiş, 1908 yılına kadar devam edecek olan İstibdat Dönemi başlamıştır. Bu dönemde ülkede her türlü muhalif siyasi düşünce ve faaliyetin yayılmasına izin verilmemiş bu yüzden de edebiyatta özellikle de muhalif siyasi konulara istense bile yer verilememiştir. Bu durum, daha çok bireysel konuların işlendiği edebî eserlerde padişaha ve yönetime övgüyü, takdiri beraberinde getirmiştir. “Arkadaş” dergisinde örneğin “İtaat” bahsi işlenirken “Abdülhamit” isminin hiç geçmemiş olması, ancak “Çocuklara Arkadaş”ta aynı metinde padişahı övgüyle söz edilmesi, ayrıca bu dergide devlet yönetimi ile ilgili öğütleyici ifadeler yer verilmemesinin bu sebepten olduğu düşünülmektedir.

“Arkadaş” ve “Çocuklara Arkadaş” dergilerinde okurlara dînî, ahlakî ve toplumsal anlamda değer yargısı kazandıran metinler çoğunluktadır. Ama “Çocuklara Talim” dergisine gelindiğinde eğitici olmaktan ziyade bilgilendirmeyi amaç edinen bir içerik ile karşılaşılır. Bu durum derginin adıyla da açıkça ortaya konmuştur. Çünkü “talim” öğretmek demektir. “Çocuklara Talim” içerisinde yer alan birçok metin ile dil öğretimine yönelirken “Arkadaş” dergisinde böyle bir durum söz konusu olmamıştır. “Çocuklara Arkadaş”ta ise yazar, metinlerin üst kısımlarına koyduğu sözlük niteliğindeki bölümler ile kısmen de olsa dil öğretimine yer vermiştir.

“Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinin kapak kısımlarında “Maârif Nezareti’nin ruhsatı ile çıkar.” ifadesi yer almaktadır. Bu durumun 1877’de yayımlanan Matbuât Nizamnâmesi ile ilgili olduğu ve böylece Maârif Nezareti’nin çocuk dergilerini de denetim altına almış olduğu

düşünülmektedir. Dergilerin Maârif Nezareti'nin denetiminden geçerek çıktığını ifade eden bölüm "Arkadaş" dergisinde yer almamaktadır.

Mehmed Şemseddin, "Çocuklara Arkadaş" dergisinin metinlerinde üst kısımlara, anlamı çocuklar tarafından bilinmemesi muhtemel olan kelimeleri koymuş ve bu kelimelerin anlamlarını açıklamıştır. Bu uygulaması ile hem metinde geçen anahtar kelimeleri vererek okurun metnin içeriği hakkında bilgilenmesini sağlamış hem de okurlara yeni kelimeler öğretmiştir. "Çocuklara Arkadaş" bu özelliği ile diğer iki dergiden ayrılmaktadır.

"Çocuklara Arkadaş"ı diğerlerinden ayıran başka bir özellik ise, hayvan ve bitki resimleriyle birlikte betimleyici resimlere de yer vermesidir. Diğer iki dergide sadece hayvan, bitki ya da mekân resimleri yer alırken "Çocuklara Arkadaş"ta örneğin çay toplama sahnesi veya yağmurun yağışı veya bir baykuşun diğer kuşlar tarafından saldırıya uğraması betimlenmiştir. Aynı durum hikâyelerde de kendini göstermektedir. "Arkadaş" ve "Çocuklara Talim"de hikâyelerde resimleme yapılmazken "Çocuklara Arkadaş"ta hikâyenin ana fikri, sonuç bölümü veya olayın akışı resimlerle desteklenerek görselleştirilmiştir.

Araştırma konusu olan üç dergi bir bütün olarak incelendiğinde dikkat çekici noktalardan biri de dergilerin bazı bölümlerinde tekrara düşülmesidir. Özellikle "Arkadaş" ve "Çocuklara Arkadaş"ın eğitici makale kısmında yer alan metinler, icatları tanıtan bölümler tamamen aynıdır. Oysaki yazarların farklı edebî eserler meydana getirmelerindeki amaçlarından biri, okurlara yeni bilgiler sunmak ve yeni bakış açıları kazandırmaktır. Bu açıdan bakıldığında yazarın tekrara düşmesinin, okura yeni bir şeyler sunma konusundaki amacını sekteye uğrattığı düşünülmektedir.

4.4.2. Şekil Yönünden Karşılaştırma

Araştırmaya konu edilen üç dergide, şekil yönüyle incelemeden kasıt, dergilerin dış görünüşü, kapak ve sayfa düzenleri ve içerikte yer alan metinlerin düzenleniş şeklidir. Yani dergilerin dış görünümüdür. Bu açıdan bakıldığında söz konusu dergiler arasında farklılıklar bulunduğu tespit edilmiş ve aşağıda bu tespitlere yer verilmiştir.

Araştırmaya konu olan üç dergi görünüm itibarı ile incelendiğinde “Arkadaş” dergisinin ön ya da arka kapağının olmadığı gözlenmektedir. Bir sayfa üç sütun olarak düzenlenmiştir ve puntolar çok küçüktür. Bu durum dergiyi görsel anlamda okuru yoracak bir duruma getirmiştir ve bu da çocuk edebiyatı metinlerinde olmaması gereken bir özelliktir. Bu durum ilk dergisi olması nedeni ile yazarın bu konudaki acemiliğinin ya da maddi bir yetersizliğin varlığını düşündürmektedir. “Çocuklara Arkadaş” dergisi söz konusu dergiler arasında en sade ve en düzenli bir görünüme sahip olanıdır. Sayfalarında sütun kullanılmamıştır. Ön ve arka kapağa sahiptir. Ancak kapaklar renkli değildir ve kapaklarda resim de bulunmamaktadır. “Çocuklara Talim” dergisinde ön ve arka kapaklar her sayıda farklı bir renkte basılmış ve her kapağa bir resim yerleştirilmiştir. Derginin sayfaları iki sütundan oluşmaktadır. “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim”de sayfa numaraları kullanılırken “Arkadaş”ta böyle bir durum söz konusu değildir. Görüldüğü üzere üç dergi de dış görünüş itibarıyla birbirinden farklı özellikler taşımaktadır.

Araştırmaya konu edilen üç dergi, metin düzeni yönünden incelendiklerinde “Çocuklara Arkadaş”ın diğer iki dergiye göre daha düzensiz olduğu görülmektedir. Örneğin “Arkadaş” dergisinde metinlerin geneli alt başlıklar altında toplanmıştır. Dergide hayvanlar “Tarih-i Tabî”, icatlar “Ufak Tefek Malumat” gibi başlıklar düzenlenerek tanıtılmıştır. “Çocuklara Talim” dergisinde de dil ile ilgili olan metinlerin bazıları “Üç Lisan”, bazıları “Türkçe Lügat Kitabı” gibi başlıklar altında verilmiştir. “Çocuklara Arkadaş” dergisinde böyle bir durum söz konusu değildir. Metinlerin geneli dergide belli bir ana başlığa ve düzene bağlı kalınmadan

gelişigüzel olarak yer almıştır. Bu durum, “Çocuklara Arkadaş”ı diğer iki dergiye göre daha düzensiz ve dağınık kılmıştır.

4.4.3. Dil ve Üslup Yönünden Karşılaştırma

Dil açısından bakıldığında çocuk edebiyatı ürünlerinde dilin sade, akıcı ve anlaşılır olması gerektiği bilinmektedir. Araştırma konusu edilen üç dergide yer alan metinler genel anlamda sade ve anlaşılır bir dille ve Türkçe kelimeler kullanılarak kaleme alınmıştır. Bu yönüyle dergide Mehmed Şemseddin’in kaleme aldığı metinler çocuk edebiyatı ürünlerinde olması gereken özellikler açısından olumlu bir görünüm arz etmektedir. Ancak “Arkadaş” ve “Çocuklara Arkadaş” dergilerinde okurlardan gelen mektuplar da yer almaktadır. Okurlar aynı zamanda dergide yayımlanmak üzere hikâye ve makale türünde eserler de göndermişlerdir. Gerek okur mektuplarında gerekse okurlardan gelen makale türündeki metinlerde kullanılan dil, Mehmed Şemseddin’in kullandığının aksine gayet ağırdır. Uzun Arapça tamlamalar yapılmış ve yabancı kelimeler kullanılmıştır. Özellikle “Çocuklara Arkadaş” dergisinde okurlardan gelen ve makale başlığı altında verilen metinler bu şekildedir. Bu durum, okurlardan gelen metinleri hem görsel anlamda yorucu kılmış hem de anlamlandırmayı zorlaştırmıştır.

“Çocuklara Talim” dergisinde dili ağır ve terkipli olan metinler yer almamaktadır çünkü dergide okur mektubu veya okurlardan gelen bir yazı yoktur. Bunun sebebini Mehmed Şemseddin, derginin ilk sayısının kapağında açıklamıştır. Derginin ilk on üç sayısı hazırlanıp Maârif Nezareti’ne sunulduğu için bu sayıya kadar okurlardan gelen herhangi bir metne yer verilmemiştir. Bu durum “Çocuklara Talim”de kullanılan dilin, derginin genelinde sade ve anlaşılır olmasını sağlamıştır.

Üslup konusuna gelindiğinde “Çocuklara Talim”de genel anlamda didaktik bir üslup dikkat çekmektedir. Bu durum, derginin bilgilendirme yönü ağır basan içeriğinden ileri gelmektedir. “Arkadaş” ve “Çocuklara Arkadaş”ta

derginin büyük bir kısmına hâkim olan samimi ve eğlendirici anlatım, “Çocuklara Talim”de yerini kuru; yer yer sıkıcı ve öğretici bir anlatıma bırakmıştır.

Söz konusu üç dergide dil konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer mesele de, İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi dillerden alınarak Arap harfleri ile ifade edilmeye çalışılan kelimelerdir. Bu tür kelimeler özellikle “Arkadaş” ve “Çocuklara Arkadaş”ın hayvanları ve icatları tanıtan, tarihi bilgi veren metinlerinde yer almaktadır. Bu metinlerde örneğin vapur hakkında bilgi verilirken Fransa’da Sen nehrinde ilk buharlı vapurlardan birini yüzdüren “Marquis de Jouffroy” ismi, yazar tarafından “Markı dü jü Fruva” olarak okunacak şekilde yazılmıştır. Aynı durum Ashanti kabilesi için de geçerlidir. Yazar “Ashanti” kelimesini “Açanti” şeklinde okunacak biçimde ifade etmiştir. Yazarın bu şekilde davranmasındaki sebebin söz konusu yabancı kelimeleri söylenildiği şekli ile yazma çabası olduğu düşünülmektedir. Bu durum, özellikle bu şekildeki metinlerin günümüz harflerine aktarılmasında zorluk yaratmıştır. Bu metinlerde geçen yabancı kelimelerin anlamlandırılması için vapur tarihi, maymun çeşitleri, trenin bulunuşu, Almanya, Fransa ve İngiltere’de yer alan şehirler, bilim adamları gibi konularda uzun araştırmalar yapılmış ancak yine de birkaç adet tespit edilemeyen kelime kalmıştır. Bu kelimeler, yazar tarafından yazıldığı gibi okunarak günümüz harflerine aktarılmıştır. Aslı tespit edilen yabancı kelimelerde ise yazarın ifade şekline değil kelimenin aslına sadık kalınmıştır.

4.5. “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” Dergilerinin Metni

Bu bölümde araştırmaya konu edilen üç dergi ön ve arka kapakları da dâhil olmak üzere günümüz harflerine aktarılmış şekilleriyle tam metin olarak verilecektir. Dergilerin kapak kısımlarında yazarın yapmış olduğu düzene sadık kalınmaya çalışılacak ve dergilerin iç kısımlarında yazarın kullandığı resimlere de yer verilecektir. Dolayısıyla söz konusu üç dergi yazarın yayımladığı şekli ile değiştirilmeden günümüz harflerine aktarılacaktır. Dergilerin her sayısı kapağı ile birlikte sayfa başından başlanılarak verilecektir.

4.5.1. “Arkadaş” Dergisinin Metni

(1 Numara) 21 Ramazan Sene 1293 -Pazartesi- 27 Eylül Sene 1292

Sâhib-i İmtiyaz ve Muharrir: Şemsî

Müdürü: Tevfik Bey

----- o ----- o ----- o -----
Babiâli Caddesi'nde 68 Numaralı
(Kırk Anbar) Matbaasında basılır.
İdarehânesi de oradadır.

----- o ----- o ----- o -----
Seneliği 20 kuruştur. 6 ve 3 aylığı
yoktur. İstanbul için 12 dışarılar için
17 kuruş ayrıca posta parası alınır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

ARKADAŞ

1293

(Haftada Bir Kere Çıkar)

Bİ'SMİHÎ SUBHÂNEHÛ

“MUKADDİME”

Beyler, Efendiler;

Şimdiye kadar birkaç kişi size mahsus bir gazete çıkardı. Fakat hiçbirisi gazetesini size beğendiremedi. Çünkü devam edemediler. Eğer beğendirebilecek bir şey yapmış olsaydılar siz rağbet ederdimiz. Onlar dahi devam edebilirlerdi. Devam edemeyen bu gazetecilerin fikrince, güya çocuklar için gazete lazım değilmiş de, onun için çocuk gazeteleri revaç bulmuyormuş. Bu sözde hakları yoktur. Ben ispat ederim ki çocuklar için dahi gazete lazımdır. Bakınız nasıl ispat ederim:

Çocuklar insanların küçüğüdür. İnsanlar yemekte, içmekte, giymekte, kuşanmakta her neye muhtaç iseler, çocuklar dahi onlara muhtaçtırlar. Ama bir küçük mikyasta muhtaç imişler. Bunun zararı yoktur. Herhalde muhtaçtırlar ya? Bize burası lazımdır.

İşte çocukların insanlıkça ihtiyacı büyükler gibi olduğu meydanda olunca gazeteye ihtiyacı dahi meydana çıkar. Hatta bu ihtiyaç, sair ihtiyaçlar

gibi küçük mikyasta da değildir. Bilakis büyük mikyasta olmak lazım gelir. Zira büyük insanlar pek çok şeyleri öğrenmiş, ihtiyaçları yalnız havadise kalmıştır. Çocukların ise öğrenmeye muhtaç oldukları pek çok şeyler vardır.

Ben çocukların gazeteye muhtaç olduklarını katiyen hükmettim. Bu işe başladım. Size söyleyeceğim şeyleri daima böyle lakırdı eder gibi söyleyeceğim, ta ki, okuduğunuzu kendi kendinize anlayabilesiniz. Yazacağım şeyler ise asla can sıkmaz. Sizi hem eğlendirir hem de size fayda verir. Bu sebebe mebnîdir ki, gazetemin ismini “Arkadaş” koydum.

Hem de bu Arkadaş, fena arkadaş değildir. Sizinle beraber buldukça daima faydanıza hizmet edecektir. Fena arkadaşlarla görüşmektense bu güzel arkadaşla görüşmek ve konuşmak herhalde sizin için faydasız olmaz.

ŞEMSİ

AHLAK

Türkçesi “huy”dur. Bilirsiniz ki “iyi huylu adam” ve “fena huylu adam” diye insanları iki sınıfa ayırırlar. Her şeyin iyisi makbul ve fenası merdûd olduğu gibi insanların dahi iyi huylusu sevilecek ve fena huylusu kaçılacak bir mahlûk olduğunu dahi bilirsiniz. Fakat bilmekten bilmeye fark vardır. Her “iyi” denilen şeyi, neden dolayı iyi olduğunu bilerek söylemek ve her “fena” denilen şeyden, niçin fena olduğunu bilerek kaçmak akıllılık işidir. Bunun için iyi ve fena huyların dahi hikmetini bilmek lazımdır.

Fena huylardan hiddet gibi, haset gibi bazıları vardır ki, sahibinin kendi nefesine zararı olduğu için fena sayılmıştır. Mesela bazı çocuklar vardır ki pek ziyade hasetlendikleri zaman kanları başına vurarak hasta bile olurlar. Hele tabiatı kıskanç olan çocuklar her şeye yüreklerini üzerek pek zayıf kalırlar. Görüyorsunuz ki, böyle zararı kendisine ait olan fenalıklardan kaçınmak insanın yine kendisi için faydalıdır.

Burada isimlerini ağızımıza almaktan bile korktuğumuz bazı fena huylar vardır ki, zararı başkalarına dokunur. Bu fena huyların ne gibi şeyler olduğunu anlamak için kendi nefsinize sorunuz. Başkalarının kendiniz hakkındaki ne gibi muamelelerinden hoşlanmaz iseniz, işte onlardır.

Bir kimse sizin istemediğiniz şeyleri ve zararınıza sebep olan halleri sizin hakkınızda icra ederse o kimseyi sevmezsiniz ya? Demek olur ki o gibi şeyleri siz de başkasına yapmış olsanız onlar dahi, sizi sevmezler. Hem sevmemekte hakları da vardır. Hâlbuki bir çocuğu hiç kimsenin sevmemesi o çocuk için bahtiyarlık değildir. Öyle ise herkes yanında mahcup olmamak ve şu bahtiyarlıkla lezzet bulmak isteyen çocuklar, kendi nefisleri için hâiz görmedikleri bir şeyi başkasına yapmazlar.

Fena huyları terk eden ve yapmayan çocuklar elbette iyi huylu sayılırlar. Lakin fena huylar belli olduğu gibi iyi huylar dahi bellidir. Bunlar ise yine iki kısımdır. Bir kısmı, faydası insanın kendisine olan iyi huylardır ki, fakirliğe kanaat, kaza ve belaya sabır gibi şeyler bunlardandır. Lakin asıl insanoğlu insan olanlar iyi huyların ikincisine rağbet ederler ki, onlar dahi faydası başkalarına da dokunanlardır. Mesela cömertlik etmek ve aciz ve bî-çâre olanları himayede bulunmak gibi.

Bir kere şunu mülâhaza etmelisiniz ki, eğer dünyada herkes kendi iyiliğini istese ve yalnız kendi nefisini düşünse insanlık ileriye gider mi? Ne mümkün? Eğer insanlar birbirinin iyiliğini isterler ve ona çalışırlarsa o zaman herkes iyi olduğu sırada kendisi dahi iyi olur.

Âlemde iyi huylu olmayı istemeyen insan bulunmaz. Hatta şöyle kendi hallerinde buldukları zaman, herkes kendisini iyi huylu zanneder. Lakin iyi huyu ile fena huyu cenkleşmeye başladığı zaman, eğer iyi huylar galip gelirse işte asıl o adam iyi huylu sayılır. Haset bir fena huydur ki, bunun karşılığı dahi âlî-cenâblıktır. Arkadaşlarınızdan birinin haline haset edip etmemek ile bir de ona âlî-cenablık göstermek yani onun fenalıkları olursa affetmek ve onun iyiliğini istemek lazım gelir. İşte bu zaman âlî-cenâblık galip gelirse size iyi huylu adam diye hüküm olunabilir. Şimdilik bu sözü dahi burada keselim. Ahlak bahsi, çocuklar için gayet mühim bir bahis olduğu için, bundan sonra dahi bu bahsi tekrar edeceğiz.

HIKÂYE

Bir gün iki arkadaş bir bağda gezerken birisi öbürüne “Şu güzel ve büyük ve olmuş üzüm salkımını gördün mü? Haydi, şunu koparıp yiyelim.”

Öbür arkadaşı “Güzel ama bağ bizim değildir, sahibi kâil olmadan nasıl yiyelim?”

Öteki “Adam sen de, bağda bizden başka kimse yok, koparsak yesek kim görür?”

Öbürü “Bir insan kendisinin olmayan küçük bir şeyi bile sahibinin izni olmadan almak yemek asla caiz değildir. Bir de sonra sahibi gelip de bu salkım ne oldu diye bize soracak olsa biz de görmedik desek yalan söylemiş oluruz.”

Bu sırada bağcı meğer bir ağacın arkasından bu iki arkadaşın lakırdısını dinlemekteymiş. Hemen meydana çıkıp “Aferin evladım, berhudâr ol. Pekiyi söyledin. Sizin olmayan bir şeyi almak iyi değildir. Ve bir de asla hatırınızdan çıkarmayın ki, böyle şeyleri farazâ insan görmese bile Allahü Teâlâ daima görmektedir.

TARİH-İ TABİİ **(Başlangıç)**

İnsan hayvandır. Sâir hayvanlardan ayrılması iki şeyledir. Birincisi akıl, ikincisi nutkuyla yani söylemesiyledir. Yoksa insanın yemekte, içmekte, uyumakta başka hayvanlardan ne farkı vardır?

Cenâb-ı Hak insana bu iki şeyi ihsan ederek cümle mahlûkâtından eşref yer etmesi ancak kendisinin azamet ve kudret-i ilâhiyesini bildirmek içindir.

İnsan dahi kendisine inâyet kılınan şu iki büyük nimete şükretmekle beraber ilim ve marifet tahsil eylemeli ve âlemde gördüğü bunca şeylerin hakikatini araştırıp Tanrı’sının birliğini ve büyüklüğünü bilmelidir.

Vâkıâ, insan gökteki güneşi ve ayı ve yıldızları ve yerdeki hayvan ve ağaç ve çiçekleri görüp yaratınının azametini bilir. Lakin bunların hikmet ve hakikatlerini anlamalı ki, hâlikının kuvvet ve kudretini o zaman daha ziyade bilmiş olsun.

Hâsılı, insan ne için insan yaratıldı, yani bilip Cenâb-ı Hakk’ın halk ve icat ettiği şeylerin hepsine ibret gözüyle bakmalı. Ve ez-cümle, türlü türlü kalıpta ve türlü türlü tabiatta yarattığı bunca hayvanâta nazar kılmalı.

İşte “Arkadaş” bildiği ve öğrendiği kadar “Tarih-i Tabîi” den her bir hayvanın tabiatlarını ve ne ile beslendiklerini ve hangi memlekette bulduklarını sırasıyla yazacağını ve resimlerini dahi basacağını arkadaşlarına vaat eder.

ÖTEBERİ

İnsan dünyada ne öğrenir ve ne bilirse çocukluk zamanında öğrenebilir. İsteddiği şeyin öğrenmesini çocukluk zamanından sonraya bırakanlar büyüdüğü vakit hiçbir şey kazanamadıktan başka, ömrü bitinceye kadar çocukluk zamanını kaçırmış olduğuna acınır, ama fayda vermez.

İlim ve marifet tahsil eden kimsenin tahsil eylediği ilim ve marifet, altın ve gümüş ticaretinden daha faydalıdır.

Altın kazanmaktansa ilim tahsil etmek, gümüş kazanmaktansa hikmet öğrenmek hayırlıdır.

Her işte âkilâne hareket eden hayır görür. Hakk’a tevekkül eden selamet bulur.

Fakir mülâyemetle söz söyler, zengin hiddetle cevap verir.

İnsan arkadaşlarını gücendirmemelidir. Zira arkadaş var ki, karındaştan iyidir.

Zenginlik ahbab arttırır, fakirlik ahbaplardan ayırır.

Nasihati değilse terbiyeyi öğren ki, adam olasın.

Kıştır diye çift sürmeyen tembel adam orak biçiminde dilenir.

Bir çocuğun akıllı ve güzel huylu olduğu yaptığı işlerden belli olur.

Tembelliği terk eyle ki, fakir olmayasın. Çalışkan ol ki, aç kalmayasın.

Nasihât, dinleyenin kulaklarına altın küpe gibi ziynettir.

Tatlı söz güler yüz taşı ezer.

Düşmanın aç ise doyur. Susuz ise su içir. Zira bu tarzla onun başına ateşler yakarsın. Ve Cenâb-ı Hak da sana mükâfâtını verir.

Cahil olan adama itibar etmek taş yığınınına cevâhir koymak gibidir.

Kapı kanadı kendi rezzesinde döndüğü gibi, tembel adam dahi kendi yatağında döner.

Kömür yanmaya ve odun tutuşmaya yaradığı gibi fitne olan adam dahi kavga kızıştırmaya yarar.

Cahil olan adama ceherine dair söz söyle, zira kendisini âlim zannetmesin.

Zengin olayım diye zahmet çekme. İlim öğren vaktini beyhude geçirme.

Tembel, sokaklarda aslan var, beni helak eder, der.

Dost, dostu her zaman sever lakin asıl dost musibet vaktinde belli olur.

Allah'ı seven peder ve validesine itaat eder.

Çocuk iken ilim ve terbiye öğrenmeye cehd et. Zira fidan taze iken doğrulur.

Cahillik kötü huyların anasıdır. Her fenalık her kötülük ondan doğar.

Âkil ve âlim ve âdil olanı herkes sever.

Tembel çocuk bugünkü okuyacak dersini yarına bırakır.

Düşüp kalktığı arkadaşından ne fikirde adam olduğun belli olur.

Gül dikensiz ve ilim zahmetsiz olmaz.

Ne ekilirse âkıbet o biçilir.

İnsanın selameti, lisanının hızıyladır.

Tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır.

Her işin ortası hayırlıdır.

Dünyada en güç şey, kendi nefsinin bilmektir.

İlim ve marifeti satın al, satma.

UFAK TEFEK MALUMAT

“ŞİMENDİFER”

Şimendifer yani demiryolu en ibtida İngiltere’de icat olunmuş ise de yavaş yavaş bugünkü gördüğümüz hâl-i kemâle vâsıl olmuştur.¹

1059 senesinde araba çeken atlara kolaylık olmak için Almanya’da “Harc” adlı madenlerde sırasıyla iki tarafa uzatılmış odun yol icat olunmuştur.

1090 senesinde İngiltere’de (Newcastle) madenlerinde dahi böyle bir yol yapılmıştır. Bu yolun çabuk bozulmaması için sonraları odun hatlarının üzerlerini maden ile kaplamışlardır. Bu maden kaplı hatlar birçok zaman dayanmadığından 1180’de onların yerine uzun dökme çubuklar kullanılmış ise de bunun dahi dayanamayıp kırıldığından, 1220’de demir çubuklar kullanmaya başlamışlardır.

1218 senesinde Trevithick nâm mühendis, araba çeken hayvanların yerine buhar kuvveti yani, ateşten sudan çıkan duman kuvvetini makine ile kullanmayı tecrübe etmiştir. İşbu tecrübe İngiltere’de (Galler) memleketinde “Merthyr Tydvil” nâm demiryolunda icra olunmuştur. Bu buhar kuvvetinin sûret-i isti’mali birçok zaman tecrübe olunduktan sonra Fransa’da Seguin ve İngiltere’de “Stephenson” nâm kimseler 1240 senesinde lokomotif² icat etmişlerdir.

Stephenson’un yaptığı lokomotif 1246’da Liverpool’dan Manchester’a kadar yapılan demiryolunda kullanılmıştır. İngiltere’ye bakarak Amerika ve Belçika ve Prusya’da dahi demiryolları yapmaya başlamışlardır.

Fransa’da ilk defa olarak demiryolu yapılması 1239’da “Saint-Etienne”den “Lyon”a kadar yapılmış olan demiryoludur.

BİRAZ DA EĞLENELİM

Osmanlı askerlerinden biriyle bir Sırlı esir arasında muhâvere:

Asker – Hemşeri, nasıl orduluğunuz kalabalık mı?

Esir – Sizinle muharebeye başlamazdan evvel epeyce kalabalıktı, ama muharebe sözü canlanmaya başlayınca ordu da küçülmeye başladı.

Asker – Ne oldu da küçüldü? Sizin ordu lastikli mi?

¹ Demiryolu: Fransızlar şimendifer, İngilizler railway, Araplar sikketü’l-hadîd, Türkler demiryolu, Acemler dahi rah-ahan derler.

² Lokomotif: Demiryolu arabalarını arkasına takıp çeken, önündeki makineli arabaya deniliyor.

Esir – Onun gibi bir şey. Çünkü kavga sözü oldukça bizimkiler “Türklerin kavgası alevlenmiş ateş gibidir. Biz canımızı sokakta mı bulduk ki göz göre kendimizi ateşe atalım.” diyorlardı. Hâsılı içimizde sarhoşlardan başka cesaretimiz yoktu. Hele kavga yerine gideceğimiz sırada pek çoğu kaçtıkları gibi sarhoşların ayılanları dahi göz önünde kalmadılar.

Asker – İyi ya o kadar korkak herifler cenge niçin gelmişler?

Esir – Orasını ne sen sor ne ben söyleyeyim... İşte ordumuzun hali böyleydi. Muharebeye başlanacağı akşam zâbitler toplanmış şarap içiyorlardı. İçlerinden yüzbaşı rütbesinde biri kafayı ziyadece dumanlamış olduğundan lakırdı arasında birdenbire kılıcını çekip “İşte ben yarın bununla on” ve tabancasını çıkarıp “Bununla da altı ki tamamı on altı Türk öldüreceğim. Var mı karşıma çıkacak!” diye bağırıyordu. Bir de iki saat sonra ben yine oraya gittiğimde baktım ki zâbitler dağılmışlar. Yerde bir karaltı gördüm, ayağımla dürttüm, birisi kalktı. Az daha ödüm patlıyordu. Ne bakarsın, meğer bizim akşamki kılıç çeken, tabanca gösteren yüzbaşı değil miymiş? Aman!!! Hani o akşamki şöyle keserim böyle biçerim diyen kabadayı yüzbaşı? Zâhir bî-çâre beni Türk zannetmiş, “Canım Osmanlı yiğidi başın için olsun merhamet et canıma kıyma!” diye yalvararak kılıcını, tabancasını elleri titreye titreye bana nasıl teslim ettiğini bir türlü tarif edemem.

Sonra nasılsa ben Türk olmadığımı bildirdimse de herif o korkuyla birkaç saat sonra kuyruğu titretti...

ŞEMSİ

İLAN

“Hâce-i Evvel”

En elzem olan fenleri gayet kolay bir sûretle anlatmak ve mektep çocuklarına mahsus olmak üzere kaleme alınmıştır. İşbu kitap bahçe kapısında Tenbâkücü Hasan Ağa'nın dükkânıyla Köprübaşı barakasında fiyat-ı mahsûsasıyla satılmaktadır.

(2 Numara) 28 Ramazan Sene 1293 -Pazartesi- 4 Teşrinievvel Sene 1292

Sâhib-i İmtiyaz ve Muharrir: Şemsî

Müdürü: Tevfik Bey

----- o ----- o ----- o -----
Babiâli Caddesi'nde 68 Numaralı
(Kırk Anbar) Matbaasında basılır.
İdarehânesi de oradadır.

----- o ----- o ----- o -----
Seneliği 20 kuruştur. 6 ve 3 aylığı
yoktur. İstanbul için 12 dışarılar için
17 kuruş ayrıca posta parası alınır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

ARKADAŞ

1293

(Haftada Bir Kere Çıkar)

“İnsan arkadaşlarını gücendirmemelidir”

- Zira arkadaş var ki kardeşten iyidir.-

Beyefendiler,

Şu meselin hükmü o kadar büyük o kadar genişir ki bunun için size beş on cilt kitap yazsak yine bitiremeyiz.

Evet! Arkadaş kardeşten iyidir. Hem de ne kadar iyidir bilir misiniz? Bir anadan bir babadan doğma iki terbiyesiz kardeşin birbiriyle gücenip aylarca yıllarca küskünlük etmek ve birbiriyle görüşmemek ve hatta kanlı bıçaklı olmak ihtimali vardır. Fakat bir mektepte okuyup can ciğer geçinen iki arkadaşın öyle olur olmaz şeyler için birbirinin hatırını kırmaları umulmaz. Çünkü mektepte ve ilim sayesinde görecekları güzel terbiyeler, onlara daima birbiriyle kardeş gibi geçinmek ve birbirine kardeş gibi muhabbet edip hiçbir kere gücendirmemek yollarını öğretir.

Mektep arkadaşlığındaki güzel güzel faydaların biri de, büyüüp ve memuriyetle her biri bir tarafa dağıldıktan sonra, mektepte geçen güzel günlerle sevgili arkadaşlarının muhabbetini düşündüğü veyahut

arkadaşlarından birinin bir mektup veya bir selamı geldiği zaman alacağı lezzettir.

Ah! Bu lezzeti hangi lisan ile söylesek şüphe yok ki tarif edemeyiz. O ne lezzettir ki bir adam diyâr-ı gurbette iken çocukluğunda kardeş gibi büyüdüğü sevgili arkadaşlarından mektup ve selam alırsa acaba ne kadar sevinir?

Arkadaşlık faydalarının birisi de arkadaşları uğruna canını bile esirgememektir. Bakın beyefendiler şuracıkta size bir hikâyeye nakledelim de arkadaşlığın kadr-ü kıymeti ne kadar büyük imiş anlayın.

“Vaktiyle bir mektepte okumuş ve kardeşten ziyade güzel görüşmüş iki arkadaştan biri bir memuriyetle Bağdat’a gider. Hem de Bağdat vilayetinin en uzak bir mahalline gider. Orada işiyle vazifesiyle uğraşırken bî-çâre birdenbire hastalanır! Bu hastalık tam bir sene sürer. Nihayet Bağdat’tan bu adamın yerine başka bir memur gönderirler, bu zavallı açıkta kalır.

Bilirsiniz ya? Oralarda bundan on sene evvel hekim, eczacı falan bulmak mümkün olmadığından o zavallı garibin bî-çâre karısı nesi var nesi yok ise satar savar, ta uzak memlekette bir hekim getirtir. Hekim hastaya birkaç ay bakar ise de dünyada ecele hiç kimsenin gücü yetmediğinden bî-çâre orada vefat eder!!!

Çoluğu çocuğu matemle feryat ile bağıra çağıra babacıklarını gömerler. Ellerinde beş paralık kudret yok ki zavallı garipler vatanlarına kavuşsunlar! Bunlar o derece fakr-u zarurete düşerler o kadar yalnız kalırlar ki (kibirlerinden değil) kemâl-i edeplerinden hallerini Allah’larından başkasına bildirmek istemezler. Üç öksüz ile bir namuslu kadıncağız bir harap kulübe köşesinde ağlaya ağlaya vakit geçirirlerken memuriyetle Basra taraflarına gitmek üzere bunların bulunduğu yere uğrayan bir iyi adam bu talihsiz gariplerin başına gelen felaketi haber alır acır. Merak eder. Öksüzlerden en büyüğünü yanına çağırarak pederini falanını sorar sual eder. Çocuk yetîmâne bir ah ile pederinin falan mektepten çıkma falan efendi olduğunu söyler söylemez bu adamın gözlerinden yaş akar çocuğu bağına basar.

Bir hayli ağlar ondan sonra validesiyle öteki yetimleri dahi yanına çağırır. Birçok teselli verir, çocuklarla validesini, pederlerinin zamanından

bin kat âlâ bir halde memleketleri olan İstanbul'a gönderir. Ve kendilerinin üç senelik geçineceklerini verdikten sonra babaları için dahi bir güzel türbe yaptırır. Ve çocuklara hitaben "Yavrularım. Babanız benim mektep arkadaşım ve kardeşimden ziyade sevgili ve bir arada yaşadığım yoldaşımdı. Ne çare felek böyle yaptı. Siz İstanbul'a gidin, ilerisine dahi Allah kerimdir." der.

Meğer bu adam, vefat edenin sevgili bir mektep arkadaşymış! Aferin bu adamın hamiyetine, insanlığına, arkadaşlığına!!! İşte beyler, efendiler arkadaşlık, insanlık böyle olur.

İLİM HAKKINDA MUHAVERE (İki Arkadaş Arasında)

Sual – İlim nedir?

Cevap – İlim öyle bir cevherdir ki kıymetine nihayet olmaz. Zira hâlikımız olan Cenâb-ı Vâcib-ül-vücûd Hazretlerini bize bildiren ve hak ve sevabı yani doğru olan işleri işlemeye bizi teşvik eden ve iyi ve kötüyü fark ettiren ve dünya ve ahiretçe her hâl ve hareketimizde bize rehber-i saadet ve selamet olan ilimdir.

İlim bir şehn-şâhtır ki padişahlar bile ona tâbidir. Çünkü ilimsiz hiçbir memleket bâki ve pâyidâr olamaz.

İlim bir hazinedir ki devletler bile mâlik değildir. Zira sarf edilmekle tükenmez.

İnsanı diğer insanlardan mümtaz ve muazzez yani itibarlı eden para değil ilimdir.

Bir adamın şöhretini şarktan garba ve garptan şarka götüren ilimdir.

Hûlâsa ilim Cenâb-ı Hakk'ın bir ihsân-ı âlîsidir ki her ne söylense tamamıyla tarif ve tavsifi kâbil olamaz.

Sin (Sual) – Bir âlim ile bir cahilin arasında ne fark vardır?

Cim (Cevap) – İlmin şeref ve menfaati ne kadar çok ise cahilin kötülüğü ve mazarratı dahi o derece ziyadedir. Bu cihetle âlim ile cahilin aralarındaki fark da o nispettedir.

Şurası herkesin bildiği bir şeydir ki, dünyada insanın başına her ne fenalık gelirse ona mutlaka kendisinin cehli sebep olmuştur. Bunun için misal getirmeye de hâcet görülemez... Bu hale göre cahil dünyada

yaşadıkça daima bir tehlike ve korku içindedir. Fakat âlim her bir korkudan salimdir.

İlim ile cehil aydınlık ile karanlığa benzer ki, herkes aydınlığı sever. Öyle ise bir ayak evvel ilim tahsiliyle cehil karanlığından kurtulmaya çalışmalıdır.

Sin (Sual) – İlimi kimlerden ve ne vakit tahsil etmek lazımdır?

Cim (Cevap) – İlimi çocukluk zamanında çalışıp çabalayıp âlim olanlardan öğrenmelidir. Fakat şurası da bilinmelidir ki âlim olan bir adamda iffet ve istikamet yani ehl-i ırzlık ile doğruluk dahi aranılır. Çünkü bir âlimde bunlar bulunmaz ise onun ilminden hiçbir fayda görülmedikten başka aksi olarak zarar bile görülür. Öyle âlimin ise cahilden hiçbir farkı olamaz...

Sin (Sual) – İlimin muhtaç olduğumuz şeylerde faydası olabilir mi?

Cim (Cevap) – Ona şüphe mi var? Eğer ilim olmasa muhtaç olduğumuz şeylerin hiçbirisini tedarik edemezdik. Bununla beraber yakın vakitte gördüğümüz vapurlar - telgraflar - şimendiferler ve bunlar gibi sâir başkaları hep ilim sayesinde bulunmuş şeylerdir.

Bir vakit İstanbul'dan Üsküdar'a kayıklarla bin meşakkat bin tehlike içinde geçilirken şimdi vapurlarla karada yürür gibi rahat ve emniyet ile gidiliyor.

Bir zaman İstanbul'dan Edirne'ye bir mektup beş altı günde giderken bugün telgraflar sayesinde beş altı dakikada hem haber gönderiliyor hem cevap alınıyor.

Evvelleri on iki saatte alınan yol şimdi şimendiferler sayesinde bir saatte alınıyor.

İşte bununla meydana çıktı ki ilmin her bir ihtiyacımıza faydası olduktan başka ilerledikçe ihtiyacımızı dahi unutturuyor. Hâsılı, ilmi mümkün olsa da çocuklarımıza beşikte iken öğretmeye başlasak.

Sin (Sual) – İlim zengin olanlara da lazım mıdır?

Cim (Cevap) – Hay Hay... Asıl birtakım zengin olan cahillere lazımdır. Zira bilip gördüğümüz bir takım mirasyediler ve sâir zengin cahiller biraz ilim şerefinden nasipleri olsa, öyle ellerinde avuçlarında olanı sefaları yolunda haylazlıkla yiyip tüketmezler. Bir de ilim, zenginlik züğürtlük için değildir. Dünyada zenginlikle iftihar olunmaz ancak ilimle iftihar olunur.

Bir zengin ile bir âlimin arasındaki fark adeta birbirine nispet olunmaz derecededir. Zira âlim mağrur olmaz yani ilmiyle kibir etmez. Daima herkesin iyiliğine çalışır. Fakat cahil olan zengin kendi servetine yani parasına gururlanır. Kimseye hiçbir faydası olmaz. Şu hale göre kendini bilen adam zenginlikten ziyade âlim olmayı istemelidir.

Öyle ise ilmi öğrenelim. İlerletelim. Büyüğümüz kahvehanelerde bir takım laklâkiyât ile ve küçüğümüz mahalle aralarında ceviz ve kaydırak oyunlarıyla beyhude vakit geçirmekten artık vazgeçelim. Elimizdeki birkaç kuruşa güvenip de alıştığımız tembellikten çocuklarımızı da hissedâr etmeyelim.

Çocuklarımızın muhtaç oldukları ve torunlarımızın muhtaç olacakları ilim ve marifete dört el ile sarılalım. Biz öldükten sonra onların hallerinden emin olalım.

Hâsılı-kelam âlim ve âmil-i hakîm ve kâmil olmaya cehd edelim.

----- o-----o-----o-----

Arkadaş'ın Zuhûruna “Sabah”ta Görülen Tebrik

“Çocuklara mahsus Arkadaş ismiyle yeni bir gazete çıktı. Bu gazetenin münderecât ve sûret-i ifadesi hakikaten çocukların terbiyesince istifadeyi mûcip olduğundan sâhib-i imtiyaz ve muharriri Şems'i hâlisâne tebrik ederiz.”

- Mukâbele -

“Sabah” gibi umûmun mergûbu olan bir gazetenin şu sûretle mazhar-ı takdiri oluşum beni iki cihetle mesrûr etti. Evvelkisi çocuklarımızı – velev cüz'î olsun – müstefîd edecek bir esere gösterdiği memnuniyet ki maârif-perverliğini ve ikincisi dahi hakkımda teveccüh-ü sâmişinimutazammın olduğundan bilhassa teşekkür ederim.

“İttihat”ta Nazar-ı Memnuniyetle Görülen Tebrik

“Arkadaş” unvanıyla nevresîde-gânı vatana mahsus olmak üzere bir gazetenin matbaa-pîrâ intişar olduğunu nazar-ı memnuniyetle gördük. Münderecâtı hakikaten evlâd-ı vatanın ahlakını tehzîb eder derecede

bulunmakla sâhib-i imtiyaz ve muharriri bulunan Şems'i an-samîm tebrik eder ve bu mislin müttihazında devamını temenni ederiz.

- Teşekkür -

“İttihad” ki, evrâk-ı havâdisin hakikaten âb-ı rûyudur. Bu muhterem gazetenin mücerred evlâd-ı vatana hayr-hâhlığına ve o vesile ile hakkımda hâsil olan hüsn-ü nazarına müstenîd bulunan şu teveccüh nevâziş-gerânesine her ne türlü teşekkür olursa şâyândır. Binâenaleyh ben de heyet-i tahrîriyesine âcizâne arz-ı mahmidet eylerim.

ŞEMSİ

“Vakit” Gazetesinde Görülen Tebrik

Çocuklara mahsus olarak bu kere “Arkadaş” nâmıyla bir gazete çıkmıştır. Tebrik ve devamı temenni olunur.

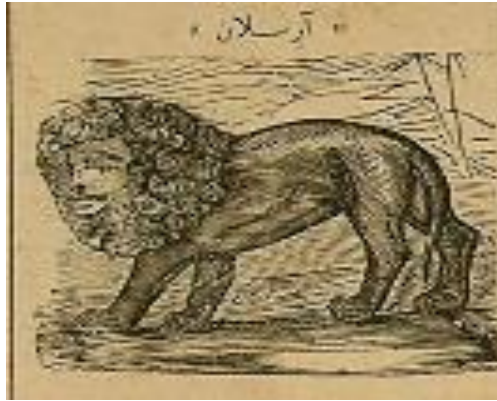
- Mukâbele -

Tebriğinize teşekkür ederiz. İnşallah çok vakit birlikte yaşarız.

ARKADAŞ

TARİH-İ TABİİ

(Aslan)

Aslan birkaç cins ise de hepsinin rengi sarıdır. Bu hayvanın boyu yedi sekiz ve kuyruğu üç kadem kadar uzundur. Tırnakları kedi tırnağı gibi uzanır kısılır. Bir cinsinin erkeğinin başından omzuna kadar saçı vardır. Lakin dişisinde yoktur. Bu cins aslan Afrika'nın her tarafında ve Asya'da dahi bazı

yerinde bulunur.³ Bir cinsinin dahi saçı kısadır. Bu cins, Afrika'da Dingale memleketinde çoktur.

Her cins aslan kuvvetli ve cesur ve heybetli olduğu için başka hayvanların paşası denilir.

Aslan av ile yaşar. Kedi fareyi nasıl kolaylıkla avlarsa aslan dahi pek hızlı koştuğu için hangi hayvanı avlamak istese anında avlar. Bu hayvanın her yerinden ziyade kuyruğunda kuvvet olduğu cihetle ne kadar kuvvetli adam ve ne derece kuvvetli hayvan olursa olsun kuyruğuyla çarptığı anda yere düşürür.

Aslanın sesi gayet dehşetli olduğu için çok zaman sesini işiten hayvanlar korkularından kaçacak halleri kalmaz. Hatta at, aslanın kıyafetini görmediği halde yalnız sesini işitmiş olsa, eğer arkadaşız ise kımıldanmaya mecali kalmayarak terler ve kan işer. Ve eğer yanında başka at bulunursa ikisi beraber korkarak kaçtıklarını Araplar söylerler.

Aslan hiçbir hayvandan korkmadığı halde hikmet-i Hüdâ, mandayı görünce kaçarmış. Şöyle ki: Yazın sıcak günlerinde Şat nehri ile Fırat nehri⁴ arasında olan yerlerde ot kalmadığı cihetle Araplar deve, inek ve koyun misilli hayvanlarını bu nehirlerin kenarında olan ormanlarda otlatmaya mecbur olurlarmış. Oralarda aslan pek çok bulunduğundan önden mandaları sürerek aslanları ürkütüp kaçırdıktan sonra deve ve koyunlarını korkusuzca ormanlara salıverirlermiş. Lakin aslan, mandanın arkasına çıkıp gözleriyle kulaklarını yaralayıp öldürdüğü görülmüştür.

Aslan, kaplan gibi ziyade yırtıcı ve kan dökücü olmayıp her gördüğü hayvana dokunmaz. Ancak pek aç kaldığı vakitlerde ceylan ve maymun gibi hayvanları avlayıp onlarla karnını doyurur. Tanrı Teâlâ'nın hikmetiyle insana ilişmez ise de yiyecek bir şey bulunmadığı zaman insana dahi saldırdığı müşahede olunmuştur. Fakat kadına ve çocuğa hücum etmediği Araplar beyninde tevatür olmuştur.

³Dünya büyük büyük beş parçaya ayrılmıştır. Bu beş büyük parçanın birincisine Avrupa, ikincisine Asya, üçüncüsüne Afrika, dördüncüsüne Amerika ve beşincisine Avustralya veya Flemenk-i cedîd denilmiştir.

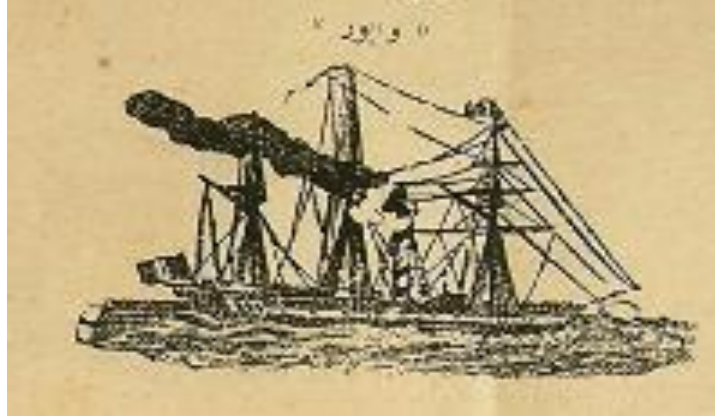
Yine dünya dört taraf itibar olunmuştur. Güneşin doğduğu tarafa yüzümüzü çevirince önümüze şark, arkamıza garb, sağımıza cenûb, solumuza şimal denilir. Afrika kıtası cenûbdadır. Ve üzerinde bulunan adamlar dahi siyâh-ı garbdır.

⁴Fırat nehri, Dicle nehri ile Bağdat'ta birleşip Şattülarap ismiyle Basra denizine dökülürler.

Bu hayvan çift olarak gezer. Dişisi ekseri, senede bir kere iki veyahut dört yavru doğurur.

UFAK TEFEK MALUMAT

“VAPUR”

Vapur iki türlüdür. Bir türüsü iki tarafında çarhı olandır. Bir türüsünün dahi çarhı kışındadır. İki tarafında çarhı olana yandan çarhlı ve kışında çarhı bulunana dahi uskur tabir edilir. Çarhı makine döndürür. Makine dahi buhar kuvveti yani ateşten ve sudan hâsıl olan duman kuvvetiyle hareket eder.

Vapuru en evvel biz icat ettik diye Fransızlar, hayır ilk önce biz icat eyledik diye Amerikalılar iddia ederler.

1109 senesinde Denis Papin nâmında bir Fransız, çarhın buhar kuvvetiyle nasıl döndüğüne dair bir kitap telif etmiştir. 1113'te Düke isminde yine bir Fransız çarhın hareketini tecrübe etmiştir.

Fransa'da Lunéville memleketinde 1166 senesinde doğmuş Goyya adlı bir papaz, buna dair bir risale yazmıştır. Bu risale “Akademi de Nancy Museum”, yani Fransa'da Nancy memleketinin dâr-ül-fünûnunda şâkirdâna okutturulmuştur.

1188 senesinde Periye isimli bir adam Paris'te bir vapur yapmıştır. Bu vapurun işlemediği 1189'da Fransa'da Doubs nehrinde tecrübe olunmuştur.

1193 senesinde yine Fransa'da Sen nehrinde Marquis de Jouffroy adlı birisi böyle bir vapur tecrübe etmiştir. Lakin bu iki tecrübe de bir işe yaramamıştır.

Şu son tecrübeye hazır bulunan Fulton isimli bir Amerikalı 1218 tarihinde Paris'te bir vapur yapıp tecrübesini etmiş ve matlûba da muvâfık gelmiştir. Fulton, Fransa beylik yelken gemilerini dahi vapur yapabileceğini Napolyon'a söylemiş ise de Napolyon kabul etmemiştir.

Onun üzerine Fulton vatani olan Amerika'ya gidip ilk defa olarak 1222 senesinde Newyork nehrinde bir vapur icad eylemiştir. Bu vapur birçok zaman Newyork ile Albany arasında işlemiştir.

1227 tarihinde İngiltere'de dahi vapur yapmaya başlamışlardır. Fransa'da vapur ile yolculuk etmek âdeti 1232 senesindedir.

1254 senesinde İngiltere'den Amerika'ya vapur işlemeye başlamıştır. Hâsılı 1222 tarihinden beri vapurlar günden güne çoğalmaktadır.

ÖTEBERİ

Hasta olan adamlar tatlı yemekleri acı geldiği gibi dünya sevdasında bulunanlara dahi nasihat fena gelir.

İyiliğe iyilik her adamın işidir. Kemliğe iyilik er adamın işidir.

Bin dostun var ise pek azdır. Bir düşmanın var ise pek çoktur.

Arkadaşlarımızın bize ne türlü muamele etmesinden haz eder isek biz de onlara o yolda muamele eylememiz lazımdır.

Mal tamahında olan kimse ile ilim tahsilinde bulunan adamın gözü doymaz.

İnsanın dediği olmaz. Allah'ın takdiri yerini bulur.

Dinleyeceğin sözü acele ile dinle. Vereceğin cevabı düşünerek ver.

Fesat adam belaya dûçâr olur. Sadık kimse selamette kalır.

Başkasına kuyu kazan içine kendi düşer. Yokuş yukarı taş yuvarlayanın yuvarladığı taş üzerine döner.

ŞEMSİ

(3 Numara) 5 Şevval Sene 1293 -Pazartesi- 11 Teşrinievvel Sene 1292

Sâhib-i İmtiyaz ve Muharrir: Şemsî

Müdürü: Tefvik Bey

----- o ----- o ----- o -----

----- o ----- o ----- o -----

Babîâli Caddesi'nde 68 Numaralı
(Kırk Anbar) Matbaasında basılır.
İdarehânesi de oradadır.

Seneliği 20 kuruştur. 6 ve 3 aylığı
yoktur. İstanbul için 12 dışarılar için
17 kuruş ayrıca posta parası alınır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

ARKADAŞ

1293

(Haftada Bir Kere Çıkar)

TEBRİK

Arkadaşlar bayramınız mübarek olsun. Cenâb-ı Hak cümlelerinizi böyle böyle pek çok bayramlara yetiştirsin. "Arkadaş" da inşallah sizinle beraber yaşar ve böyle tebriklerde bulunur.

ÇOCUKLUK

Çocukluk insanın bir zamanıdır ki kıymeti pek büyüktür. O derece büyüktür ki satın alınmak lazım gelse bir saatine ve belki bir dakikasına paha biçilemez... Zira insan yaşadıkça her neye muhtaç ise onu mutlaka çocukluk vaktindeki görgüsü sayesinde buluyor. Yani çocukluğunda dersini görmediği bir şeyi büyüdükten sonra öğrenmek mümkün olmuyor.

Demek ki çocukluk halinde bir cevher var? Evet! İşte o cevher zihnin tazeliğidir. Çünkü insan çocuk iken her bir âzâsı taze ve körpe olduğu misilli zihni, akli ve fikri dahi taze olduğu için gördüğü ve işittiği aynaya akseder gibi zihnine girer ve o derece yer eder ki mesela: Çocukluk esnasında görmüş ve işitmiş olduğu bir şeyi sekiz on yıl geçtikten sonra bir daha görüp işitse güya daha demin görmüş gibi o anda hatırlar.

İşte çocukluk zamanının kıymetli olan faydalarının en birincisi bu zihin parlaklığıdır. Fakat ne fayda ki o zaman bu cevherin kıymetini bilmeye insanın yine çocukluğu mani olur! Çünkü bir çocuk ne kadar ağır tabiatlı ne kadar utangaç ve ne kadar hicablı olsa havâî olmak, kanının tazeliğinin hükmüdür. Yani oyun oynamak gibi zararından başka hiçbir faydası olmayan bir takım şeyler ile vaktini beyhude yere geçirmekten kendini alamaz.

Oyun oynamaya zararından başka hiçbir faydası yok dediğimize gücenilmesin. Çocuklara oyun için de hak vermeyecek değiliz. Fakat o bahsi ileride ayrıca yazacağız.

İşte çocuklarımızın akıllarını başlarına toplayıp öyle daima oyunla filanla vakit geçirmekten çekinmeleri, kendilerinin düşündükleri bir şey olduğu misilli, evlatlarını hakkından ve derecesinden ziyade oyuna filana bırakıp da o cihan kadar kıymetli olan vakitlerini gâib ve telef ettirmemeleri dahi, baba ve validelerinin adeta farz mesâbesinde bir vazifeleridir.

Biz çocuklarımızın bu kadar havâdârlığıyla beraber iyiyi kötüyü pek güzel anladıklarını bildiğimiz için sözümüzün geçeceğine ve hizmetimizin gâib olmayacağına eminiz. Zira bizim muradımız ancak bu yolda bir hizmettir. Lakin Allah vere de sözümüz peder ve validelerine de tesir edeydi. Çünkü çocuklarına bu bayram ettikleri dikkatsizliğe esef ediyoruz!!! Bayramda gördüğümüz halleri de inşallah gelecek gazeteye yazacağız.

ADALET HAKKINDA MUHAVERE

“İki Arkadaş Arasında”

Sual – Adalet ne demektir?

Cevap – Her ne türlü bir şey için olursa olsun birbirimiz hakkında garaz etmeyip daima doğrulukla muamele eylemek demektir.

Sin (Sual) – Nihayeti kendimize zararlı olan bir şey için dahi adalet etmek lazım mıdır?

Cim (Cevap) – Adalet ve hakkâniyetten insanın kendine bir zarar erişmeyeceği cihetle adaletin her halde icrası lazımdır. Velev süllim bir zarar mülâhaza olunsa bile o zararı kendi nefsinden def ile başkasına yükletmek için garazkârlık etmekten ise adalet yolundan ayrılmamak yine herhalde hayırlı ve iyidir.

Sin (Sual) – Adaletin bu derece lazım olduğuna sebep nedir?

Cim (Cevap) – Adalet öyle bir kıymetli cevherdir ki dünya onunla kâimdir. Milyon milyon halkın birkaç sahifeden ibaret olan bir kanuna riayet etmeleri ve boyun eğmeleri ancak meâlinden gördükleri ve icrasında ve nihayetinde beğendikleri adalet içindir.

Eğer adalet olmasa ne bir ahalide kanuna riayet ve ne de bir hükümette ahaliyi zaptetmeye kudret olur. Bunun için adaletsiz bir devletin, bir milletin sağ kalması mümkün değildir. Şu halde ise adaletin ne mertebe lazım olduğu meydana çıkar.

Sin (Sual) – Birbirimiz hakkında adalet etmez isek ne zararımız olur?

Cim (Cevap) – Bizim birbirimize edeceğimiz adalet, hakkâniyet ve garazsızlıktan ibarettir. Eğer bunlara riayet etmeyip de birbirimize garazlı ve haksız olarak muamele edecek olursak bundan maâz-Allahu Teâlâ! birbirimizi dövmek ve sövmek ve belki öldürmek gibi büyük büyük fenalıklar zuhur edeceği misilli daha ilerisi düşünülürse bir milletin arasına karışıklık girmesi bile melhûzdur. Bu halde ise Tanrı göstermesin! Görülecek zarara nihayet yoktur.

İşte adaletin ne kadar kıymetli bir gevher olduğu bu sûrette dahi meydana çıktı.

Öyle ise bizim için de daima adaletten ve doğruluktan ayrılmayıp selamet ve rahatla vakit geçirmek ve ömür sürmek lazımdır.

HİKÂYE

Bir gün bir çiftçi, Kadı'nın yanına gidip “Efendim bugün öküzlerimden biri kazâen sizin bir koyununuzu öldürdü. Size gelişim ancak koyununuzun pahası her kaç kuruş ise vermek içindir.”

Kadı – Aferin sen hak tanır bir adam imişsin. Öyle ise haydi koyunumun yerine bir koyun getir. Zira şer'an bir şeyin tıpkısı olmak lazım gelir.” diye fetvasını vermiş.

Çiftçi – Pek güzel efendim. Benim meramım da bu işin şer'îsini anlamaktı. Mademki şer-i şerifi böyledir öyle olunca benim öküzüm sizin koyununuzu öldürmedi. Sizin öküzünüz benim koyunumu telef etti. Emrediniz de koyunumun yerine bir koyun versinler.

Kadı – (Biraz düşündükten sonra) Sahih, benim öküzüm senin koyununu mu helak etti?... Eğer böyle ise fetvaya bakalım...” deyince:

Çiftçi – Acayip!!! Adalet denilen şey böyle midir? Bir insan kendi hakkını nasıl tanırsa başkalarının hakkını da öyle tanınmalıdır. Zannedersem şer-i şerif de böyle emreder.” diye kadının adaleti olmadığını meydana koymuştur.

İşte bu hikâyeden dahi adalet nasıl olması lazım geldiği âşikâr oldu. Bu cihetle asıl insanoğlu insan olan, hak kendi tarafında iken nasıl hükmederse başkasını hakkını dahi öylece hükmetmelidir.

VARAKA

Arkadaş gazetesi sâhib-i imtiyazına: Çocuklara mahsus olmak üzere “Arkadaş” nâmıyla muvakkî’ intişâra vaz eylediğiniz gazete nazar-ı mütâlaadan geçirildi. İşbu gazete münderecâtının nefâseti ve ibârâtın selameti cihetiyle etfâl-i vatanın terbiyesine izdiyâd ve malumatına pek güzel hizmet edeceğinden bunun neşrine muvaffak olduğunuzdan dolayı zat-ı âlîlerini tebrik eder ve devam-ı intişârını Cenâb-ı Hakk’tan temenni eylerim.

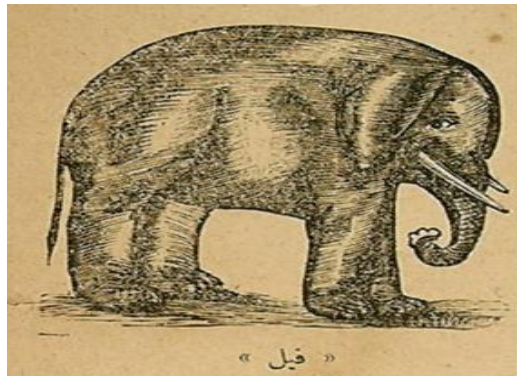
HASAN TAHSİN

Tebriğinize memnun oldum. “Arkadaş”ın devamı Cenâb-ı Hakk’ın tevfiğiyle beraber bu misilli rağbetlere bağlıdır.

ŞEMSİ

TARİH-İ TABİİ

(FİL)

Fil beş arşın yüksekliğindedir. Kulakları vücuduna nispetle küçüktür. Bu hayvan birkaç nevidir. Bir nevi, Afrika kıtasının garb tarafında olan sıcak memleketlerde bulunanlardır. Ve renkleri siyahtır. Ve bunların terbiye olmaları pek güçtür. Bir türüsü dahi Asya kıtasında Çin ve Hindistan memleketlerinde yaşayanlardır. Bunların da beyaz, kızıl ve boz olarak üç renklisi vardır.

Beyaz olan filler pek kıymetlidir. Hatta Hindistan'da yüz elli bin kuruşa kadar alınır satılır imiş. Çünkü Hint şahlarının alay günlerinde ziyade ziyetlenmiş file binmek eskiden kalma âdetlerindendir. Kızıl ve boz renkte olanların pahası beyaz renkte olan filden ucuzdur. Lakin boz fil pek çok yük taşır. Hele bu cinsin dişisi üç yüz okka yükü dişiyile ve bin beş yüz kırk okka yükü arkasıyla kaldırır.

Hindistan'da Acemistan'da filin üzerine köşkler yaparak on on beş kişi rahatla otururlar.

Bu hayvanın derisi ziyade kalın olduğu cihetle ok ve kurşun işlemediğinden topun icadından evvel terbiyeli fillere zırhlar giydirip muharebelerde kullanırlarmış. Hortumlarına dahi kılıçlar bağlayıp düşman üzerine hücum ettirdiklerinde bu suretle ordularını perişan ederlermiş.

Filin iki yüz elli yıldan dört yüz yıla kadar yaşayanları vardır. Ve her gün kırk elli okka et yerler.

Bu hayvan kendi dişisi ile çiftleşir ve iki senede bir kere çift olarak yavrular. Filin dizleri bükülmediğinden doğuracağı vakit yavrusunu incitmek için nehrin derin olmayan bir yerine doğurmuş. Ve uyuyacağı zaman dişlerini ağaca dayayarak uyur imiş. Filin altı arşından sekiz arşına kadar dişleri olanları vardır.

UFAK TEFEK MALUMAT

“HURÛFÂT BASMASI”

Bu sanat bugünkü gördüğümüz mükemmel hale yavaş yavaş gelmiştir. Şöyle ki:

Flemenk'te Harlem memleketinde doğmuş Laurens Coster isminde bir kilise hizmetçisi ilk evvel tahta üzerine yazılar oyarak bir kitap basmıştır.

Almanya'da Mainz şehrinde 803 senesinde dünyaya gelmiş zâdegândan Gutenberg adlı bir adam Laurens Coster'ın bu icadını öğrenip 828'de Strazburg'a giderek orada bu yeni sanatın ilerlemesi için birçok paralar sarf ettikten sonra 845 senesinde tahtadan ufak ufak harfler yapmıştır.

850'de tekrar kendi vatanı olan Mainz şehrine gelip (Jochann) Faust isimli gayet zengin bir kuyumcu ile Darmstadt memleketinde doğmuş olan Schoffer adlı diğer birisiyle ortak olmuştur.

Masrafını Faust verip Gutenberg'in icat eylediği harflerle "Biblia Latina Museum" denilir kitabı basmışlardır.

Gutenberg, 860 senesinde ortağı bulunan Faust'tan ayrılıp kendi kendine bir basmahane açmıştır. Bu basmahanede bir zaman işledikten sonra 873'te ölmüştür.⁵

Faust, Schoffer'e kızını verip kendine ortak etmiştir. Schoffer gayet akıllı bir adam olduğundan ve Gutenberg'in icat eylediği tahta harflerin çok bir zaman dayanamadığını gördüğünden kalıp yapıp onunla kurşun harf dökmeyi icat eyledikten sonra 905 senesinde vefat etmiştir.

Hâsılı hurûfât basmasını Gutenberg, Laurens Coster'dan öğrenerek icat etmiş, Schoffer dahi mükemmel surette tamam eylemiştir. Bugünkü güne kadar Almanya basmacıları ile kitapçıları ve Strazburg ahalisi, her yüz senede bir kere basmacılık sanatının icadına tesadüf eden günde şenlik ederler.

ÇAY

Çay içmek hangi tarihten beri âdet olduğu belli değildir. Lakin çayın ekilip biçilmesini ilk önce Çinliler icra etmiştir. Bunun için çayın en âlâsı Çin'de çıkar. Çay içmek sonraları Hindistan'da, Frengistan'da ve sâir yerlerde dahi âdet olmuştur.

Çay tüccarlığı Hindistan'da Assam memleketinde, Amerika'da Brezilya'da ve Hint denizinde Reunion ve Moris adalarında ziyadedir.

⁵Gutenberg'in ismi unutulmamak ve nasıl adam olduğu bilinmek için Mainz ve Strazburg'da Hıristiyan âdeti olduğu üzere taştan büyük bir resmini yapmışlardır.

Çay, havası soğuk ve dumanlı olan memleketlerde çok kullanılır. Hatta İngiltere ve Flenk ve Moskof memleketlerinin havaları gayet soğuk olduğu için ahali kahveden ziyade çay içerler.

ÖTEBERİ

Cenâb-ı Hak adil olanlara her zaman inâyet kılar. Lakin zalimlerin vârını perişan eder.

Para kuvvetiyle bahçe yapılır. Lakin tımar edersen feyiz bulur. Etmezsen harap olur.

İlim ve marifet sayesinde memleketler altın ile dolar.

Cahilin fikri fenalık düşünür. Âlimin kulağı hikmeti arar.

Haylaz evlat anasına babasına büyük kasâvettir.

Akıllı çocuk babasının anasının nasihatine kulak verip ilim tahsil etmeye çalışır.

Tembel el adamı fakir eyler. Çalışan el insanı zengin eder.

İnsan çocukluk zamanında okumak yazmak öğrenmezse büyüdüğü vakit pişman olur ama fayda etmez.

Komşunun evine ayağını seyrek bas ki, senden çabuk usanmasın.

Dilsiz kimse yalancı dilbazdan daha iyidir.

Akıllı düşman ahmak dosttan daha hayırlıdır.

İyi huylu çocuk asla yalan söylemeyip daima doğru söylemeye cehd eder.

Öfkenin ettiği divanelik, nihayeti pişmanlıktır.

Ahmak ve nâ-dânlarla konuşan, âkıbet cahil kalır.

İlim mal vermekle ele gelmez, ancak çalışmakla kazanılır.

Aza kanaat eden kadar zengin yoktur.

Kâmil olan çocuğu herkes sever, hilekâr ve yalancı olan çocuğa kimse itibar etmez.

İnsan hatasız, hata tövbesiz olmaz.

Cahil, cahilliği sebebiyle kendi nefesine düşman iken başkalarına nasıl dost olur?

Gideceği yola âşinâ olan hiçbir vakit yorulmaz.

İki gözü olmayan adamın ilk istediği şey, ancak iki gözdür.

Hizmetkârlık etmeyen kimse efendilik edemez.

Herkese yâr ol, bâr olma.

Çok tecrübe akla metanet verir.

Lisan insanın kalbinin anahtarıdır.

Büyüdüğün zaman küçüklerin sana itaat eylemelerini arzu edersen, sen şimdiden büyüklerine itaat etmelisin.

AZ EĞLENELİM

(Tuhaf Bir Fıkra)

Bir adam altın yapmak usûlüne dair bir kitap yazar. Ve bu kitabı birkaç para almak için zenginin birine takdim eder. Zengin kitabı biraz okuduktan sonra çıkarır bu adama gayet büyük bir boş kese verir. O adam keseyi boş görünce zengine hitaben “Efendim ben bin zahmetle bu kitabı yazdım. Ancak birkaç kuruş sebeplenirim ümidiyle size takdim ettim. Siz efendim ise çıkarıp bana bu boş keseyi verdiniz. Zahmetimin mükâfâtı bu mudur?” deyince:

Zengin “A kuzum mademki sen altın yapmak hünerini biliyorsun. İşte ben de bu boş keseyi mahsus sana verdim ki yaptığın ve yapacağın altınlar ile doldurursun. Bundan büyük mükâfât daha ne istersin?” diye herifi huzurundan yozdurmuştur.

BU DA BAŞKA

Bir yaz Ramazan’da herifin biri ziyade susar. Su içmek üzere öte beri dolaşırsa da bir çare bulamaz. Nihayet harareten dili bir karış dışarı fırlamış it gibi Beyazıt Camii Şerifi’nin avlusuna düşer. Abdest almak bahanesiyle kollarını sıvayarak, şadırvana yanaşır elini yüzünü yıkar gibi ederek mükemmel su içtikten sonra kendisine abdest aldım süsü vermek için cebinden mendilini çıkarıp yüzünü silmeye başlayacağı sırada bu hâli seyretmekte olan tespihçilerden biri herife hitaben “Efendim abdest aldınız, ama galiba yüzünüzde sünger olmalı ki bir damla su akıyor.” diye herifi mahcup eder. Herif dahi bir cevap bulamadan oradan bir hâl ile sıvışır.

ŞEMSİ

İLAN
(Hâce-i Evvel)

En elzem olan fenleri gayet kolaylıkla anlatmak ve mektep çocuklarına mahsus olmak üzere kaleme alınmıştır. Bu kitap Bahçe Kapısı'nda Tenbâkücü Hasan Ağa'nın dükkânıyla sâir kitap satılan mahallerde bulunur.

(4 Numara) 12 Şevval Sene 1293 -Pazartesi- 18 Teşrinievvel Sene 1292

Sâhib-i İmtiyaz ve Muharrir: Şemsî

Müdürü: Tevfik Bey

----- o ----- o ----- o -----

----- o ----- o ----- o -----

Babîâli Caddesi'nde 68 Numaralı
(Kırk Anbar) Matbaasında basılır.
İdarehânesi de oradadır.

Seneliği 20 kuruştur. 6 ve 3 aylığı
yoktur. İstanbul için 12 dışarılar için
17 kuruş ayrıca posta parası alınır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

ARKADAŞ

1293

(Haftada Bir Kere Çıkar)

SA'Y HAKKINDA MUHAVERE

(İki Arkadaş Arasında)

Sual – Sa'y neye derler?

Cevap – Sa'y denilen şey, din ve dünyaca üzerimize edâsı lazım gelen her bir hizmetlerimizin güzel ve yolunda olmasına çalışıp çabalamaktır.

Sin (Sual) – Çalışmaya muhtaç olmayan adam bulunur mu?

Cim (Cevap) – Hiçbir kimse bulunmaz. Hatta zengin ve maldâr olan ve kendisine iktiza edecek her bir şeyi parası ve malı kuvvetiyle tedarik eden ve cümle işini cariye ve hizmetkârlar marifetiyle görebilenlere dahi çalışmak elzemdir.

Mesela:

Padişahlar memleketlerinin hüsn-ü idare ve selameti ve ahalinin rahatı sebeplerine çalışmaya memur ve vükelâ ve ulemâ ve ümerâ dahi milletin işlerini adalet ve hakkâniyetle görmeye ve her yüzden faydalarını gözetmeye, velhâsıl kâffe işleri güzel görmeye mecburdurlar.

Demek oldu ki, padişahlar ve vezirler bile çalışmak ihtiyacından beri olamıyor.

Sin (Sual) – Çalışmanın faydaları nedir?

Cim (Cevap) – Çalışmanın faydaları pek çoktur. Ez-cümle: Çalışan adam Cenâb-ı Hakk'ın ihsan ettiği rızkı ve kısmeti kolay kazanacağı cihetle aç ve açık kalmaz. Sıkıntı çekmez. Kimseye minnet yani müdârâyaya mecbur olmaz. Bir taraftan hakaret görmez. Hâsılı daima rahat ve selamet ve meserretle vakit geçirir.

Sin (Sual) – Sa'y ve gayreti olan kimsenin herkes yanında itibarı nasıldır?

Cim (Cevap) – Çalışkan adam elbette itibarlıdır. Boş gezen kimse ise serseri sayılacağından o makûleler itibarlı olmadıktan başka herkes yanında dahi hâr ü hakirdirler!

Sin (Sual) – Niçin çalışkanlık makbul ve tembellik mekruh sayılır?

Cim (Cevap) – Sa'y ve gayreti olan adamdan herkes emin olur. Yani o gibiler daima işi ve gücüyle meşgul olacaklarından, kendilerinden öyle hile ve desîse ve fesat gibi fena şeyler me'mûl olunmaz.

Bu cihetle çalışkanlık makbul ve boş gezenler ise işsizlikten ne yapacaklarını bilmeyip ekseri -maâzallah!!!- türlü türlü fesatlara ve hilelere sarak hem kendilerini ve hem arkadaşlarını tehlikeye uğratacaklarından o misilliler herkesin nazarında hakirdir.

Sin (Sual) – Çok çalışmak insana zarar değil midir?

Cim (Cevap) – Vâkıâ her bir şeyin ifratında yani çokluğunda zarar olduğu gibi çalışmanın dahi dereceden ziyadesi zarardır.

Sin (Sual) – Tembellikten ne fenalık hâsıl olur?

Cim (Cevap) – İnsanın çocuklukta kazanacağı bir fena hâl varsa o da tembelliktir. Zira tembellikten pek çok fenalıklar hâsıl olur. Cümleden biri: Tembel adam miskin olur. Miskinlik ise insana pek çok zarar getirir.

Mesela:

Miskin bir adam lazımlı lazımsız her hangi iş olsa o işine kayıtsızlıkla bakar. Yani bugün, yüzünden birçok fayda göreceği işi üşenerek sabaha bırakırsa bu cihetle o faydadan geri kalır. Eğer bu tembellik ve miskinlik insanı ziyadesiyle bastırırsa artık işinden gücünden alıkoyup sonraları pek sıkıntı çekmesine sebep olur.

Öyleyse çocukluğumuzdan hamaratlığa ilişmeliyiz. Yani bir iş için üşenmek gelirse o üşenmeyi terk ile hemen sıçrayıp o işi görmeliyiz. Böyle

hareket ettiğimiz halde tabiatımızda bile tembellik varsa onu tez elden def etmiş oluruz.

Sin (Sual) – Çalışkan olan adamın kazandığı fayda yalnız kendi nefsine mi aittir?

Cim (Cevap) – Bir adamın çalışması kendi içinse faydası da nefsine aittir. Ve eğer vatan ve milleti için çalışırsa ondan hâsıl olacak fayda hem kendine hem milletine dokunur ki en güzel en iyisi de budur.

Hâsılı, asıl insan olan insan daima milletinin ve vatanının faydası için çalışmalıdır.

HİKÂYE

Bir adamın Ahmet ve Hasan adlı iki oğlu vardı. Ahmet, Hasan'dan bir yaş büyüktü.

Bu adam Hasan doğduğu gün bahçeye bir boyda olarak iki tane elma fidanı dikti. Ve ikisine dahi bir siyakta baktı. Bu fidanlar büyüdüler ve o derece birbirine benzer oldular ki görenler asla fark edemezlerdi.

Nihayet bir gün çocuklar bu fidanları çiçek açmış görüp ziyade beğendiler. Babaları dedi ki:

“Evlatlarım bakın bu fidanlar asla belli olmaz derecede birbirine benziyorlar. İşte ben bunları size verdim. Lakin göreyim sizi. Eğer bunlara güzel bakarsanız ziyade yemiş verirler, bakmazsanız kurur telef olurlar.”

Hasan, Ahmet'in küçüğü ise de kendi o kadar ol derece bakar idi ki, mesela üzerinde bir böcek görse ayakları doğru büyüsün diye fidanın yanına destekler bağlardı.

Velhâsıl, bir validenin kendi çocuğuna müşfikâne baktığı gibi Hasan dahi kendi ağacının tımarına pek dikkatli bakardı.

Gelelim Ahmet'e: Bu çocuğun başlıca eğlencesi, gelen geçene taş atmak ve mahallenin serseri, çapkın çocuklarıyla arkadaş olup bunlarla daima kavga ve dövüş ettiğinden kâh gözleri şiş ve kâh ağzı burnu yaralı olarak gezerdi.

Bî-çâre! Ağacını külliye unutup da Sonbahar mevsimi gelinceye kadar asla aklına bile getirmede. Bir gün nasılsa karındaşı Hasan'ın ağacını ziyade elma ile dolu ve dalları yemişin çokluğuyla eğilip hemen kırılmak derecesinde görünce... Kendi ağacını dahi böyle zannederek ziyade sevinç ile koştu. Koştu ama ne kadar can sıkıntısına uğradı!!! Çünkü zannettiği gibi

ağacını yemiş dolu bulmayıp her bir dalın üzerinde birkaç kuru yaprak kalmış gördü.

Oradan hemen babasına gidip “Nedir bu senin, benim hakkımda olan garazın ki bana asla bir işe yaramaz ve yemiş vermez bir ağaç verdin? Karındaşıma verdiğin ağaç ne kadar çok meyve vermiş. Bari karındaşım bana hiç olmazsa elmalarının yarısını terk etmesi lazım gelir.”

Pederi cevap olarak dedi ki “Tembelleri beslemek için çalışkan olanların kazandıklarından bir hisse terk etmeleri bir vecihle caiz değildir. Senin ağacın sana yemiş vermemiş ise o da senin tembelliğinin mücâzâtıdır. Karındaşın çalışmasının mükâfatı olarak ağacının ne kadar meyve verdiğini gördük. Senin ağacın dahi onunki gibiydi. Ve ikisi de bir toprağa dikilmişti.

Ancak sen ağacının tımarına asla bakmadın. Karındaşın ise kendi fidanının üzerinde bir böcek görse onu derhal def ederdi. Sen ise ötede beride dolaşarak tembellikle vaktini beyhude yere geçirdin. Bak böcekler ağacının tomruklarına varıncaya kadar yemişler. Şimdi ben bu ağacın bütün bütün kuruyup telef olmasına razı değilim. Onun için ağacı senden alıp karındaşına verdim. Belki onun gayreti ile yeniden evvelki kuvvetini bulur. Ve bundan sonra bu ağaçtan hâsıl olacak yemiş karındaşının malıdır. Artık senin bunda hiçbir hakkın yoktur. Lakin evladım olduğun için yine sana acırım. Haydi, git benim fidanlığıma orada beğendiğin bir fidanı seç de al, eğer aklını başına almaz da onu dahi böyle edersen yine senden alıp karındaşına veririm.”

Ahmet derhal pederinin şu lakırdılarından utanarak hemen fidanlığa gidip en âlâ bir elma fidanı seçti, aldı ve karındaşı Hasan’dan dahi ağaca bakmak usulünü güzelce öğrenip vaktini bulunca kullanmaya başladı. Ve ne kadar fena huyları var ise hepsini terk eyledi. Ve serseri çapkınların arkadaşlığından dahi çekildi.

Nihayet yeni senenin sonbaharında ağacını meyve dolu görünce çalışkanlığın faydasını anladı.

Pederi dahi Ahmet’in işbu çalışkanlığından hoşnut olarak Hasan ile ikisine bir küçük bağ verdi. Ve bu yüzden rahat ve selametle ömür sürdüler.

Edirne gazetesinin bu kere kemâl-i memnûniyetle mütâlaa eylediğimiz 443 numaralı nüshasında gazetemizin zuhuru hakkında bir tebrik gördük. Arkadaş'ın sâir arkadaşlarından ve bâhusus Edirne gibi muteber ve muhabbet-i maârif bir vilayet gazetesinden böyle teveccühler eseri görmesi niyetimizin derece-i hulûsunu isbâta kâfi olmakla mezkûr gazetenin heyet-i tahrîriyesine hâssaten teşekkür olunur.

VARAKA

Etfâl-i vatana mahsus haftada bir defa olarak "Arkadaş" nâmıyla muvakkî' intişâra vaz' etmiş olduğunuz gazete-i âlî niz manzûr-u âcizânem olup bast olunan münderecâtı hakikaten mürebbi-i sıbyân denilmeye şâyeste olduğundan böyle bir hüsn-ü hizmete nâiliyetinizden dolayı bahtiyarlığınızı tebrik ile devamınızı eltâf-ı ülhiyyeden temenni eylerim.

SALİH

"Arkadaş" hakkındaki hüsn-ü teveccühünüz hamiyet-i milliyeniz icabından bulunmakla bilhassa teşekkür ederim.

Bu işe elimden geldiği kadar evlâd-ı vatana bir hizmet etmelik niyet-i hâlisânesiyle başladığım için sahîhan kendimi bahtiyar addeder ve emeğimin mükâfâtıyla hizmette devamı ancak tevîk-i rabbâniyeden beklerim.

ŞEMSİ

TARİH-İ TABİİ (MAYMUN)

On beş yirmi cins kadar maymun vardır. “Arkadaş” her bir cins maymunu ayrı ayrı yazacak ve resimlerini dahi beraber basacak.

1. Yukarıda resmi olan maymuna “Orangutan” denilir. Bu maymun ziyadesiyle insana benzer. Yanakları tüysüzdür. Ve kuyruğu dahi yoktur. Bu cins maymunlar Afrika kıtasında ve Asya’nın sıcak yerlerinde pek çoktur. Bunlar dağlarda ve ormanlarda gezerler ve yaşarlar.

ÖTEBERİ

Bir defa Kâbe’ye gitmiş olan adam bir kere daha gitmeye kudreti varsa gitmeyip o parayı yani ikinci defa gideceği parayı fukara ve ziyade muhtaç olan dul kadınlara ve öksüzlere sadaka eylemek daha sevaptır.

Ahalinin çokluğuyla padişah saltanat bulur. Ahalinin azlığı ise padişahın inkırâzına sebep olur.

Meşveret olmadıkça devlet ve millet iyilik bulmaz. Meşveret olursa vatan, muhâtarada kalmaz.

İttifak bir mülkün âbâdına ve nifak harabiyetine sebeptir.

Akıllılar ile arkadaş olan selamet bulur. Ahmaklar ile yoldaş olan harap olur.

Adam var ki kendini zengin bildirir. Lakin bir şeye mâlik değildir. Adam var ki zengindir fakat kendisini fakir gibi gösterir.

Malına güvenen berbat olur. Allah’a dayanan her halde feyiz bulur.

Adam var ki malını dağıtır ama bereket bulur. Adam var ki layığından ziyade esirger ama fakir olur.

İyi adam kendi nefesine hayır eder. Fena adam vücuduna zarar eder.

Tatlı söz gazabı sakın kılar. Acı lakırdı hatta ziyade eder.

Kendi kendini beğenip arkadaşlarına hakaret etme. Allah’tan utanıp herkese fenalık eyleme.

Cahil olan her söze inanır. Âlim kimse basacağı yeri gözetir.

MEMLEKETİMİZİN BATASI ÂDETLERİNDEN

Geçen haftaki gazetemizde çocukların bayramda gördüğümüz hallerini yazacağımızı söylemiştik. Öteden beri Fatih Camii Şerifi meydanıyla Üsküdar’da İnadiye, Bülbülderesi ve sâir malum olan bazı

yerlerde böyle bayram günleri dönme dolap, kolan, ecel beşiği gibi salıncaklar kurulur.

Birincisi bunlar öyle kavî emniyetli sûrette olmayıp âdeta ağaçtan yapılmış ve hatta birkaç senelik eski ve çürümüş şeyler olmakla pek tehlikelidir.

Bayramda Fatih Meydanı'ndan geçtiğimiz sırada çocuklar bu ecel dolaplarına binmek üzere karınca gibi toplanmış ve dolaplar ise hemen dökülürcesine çocuklarla dolmuştu.

Vâkıâ bu çocukların bazıları peder ve validelerinden izinli ve izinsiz geldikleri malum ise de pek çoğunu valide ve lalaları getirmiş olduğu teessüfle görüldü. Hele birtakım sakallı bıyıklı çocukların!!! Salıncakla kolan vurmalarına parmağımız ağzımızda kaldı.

Bu dolapların tehlikesini yazacak olsak gazetemizin sayfaları almaz. Ne hacet bunlardan şimdiye kadar pek çok sakatlık olduğu misilli belki vefat eden de bulunmuştur.

Hele sokaklarda beygir ve eşek yarışması etmek ve belki çocukları beygire bindirmek en evvel terk olunacak bir fenalıktır.

İşte böyle görünür kazalara göz göre kendini atmak eğlenmek değil, âdeta deliliktir.

Bu tehlikeyi göze alıp da ciğerpârelerini mahsûsen gönderen ve götüren baba ve analara ise söyleyecek söz bulamıyoruz...

UFAK TEFEK MALUMAT

“AYASOFYA”

Ayasofya Camii Şerifi'nin büyüklüğü ve içinde bulunan oymalı direklerin çokluğu ve tavan ve duvarlarındaki ziyneti cihetle emsalsiz bir binadır.

Bu camii şerifi en ibtida "Kostantin" tahtadan olarak yapmış ve ismini dahi "hikmet-i rabbânî" manasına olan "Ayasofya" koymuştur. Bu ibadethane bir hayli zamandan sonra yandığından "Theodosios" yeniden yaptırmıştır.

Justinianos Kayser'in zamanında zuhur ederek memleketin içinde otuz beş bin kişinin telefine sebep olan büyük bir karışıklıkta tekrar yandığından Justinianos o vaktin en mütefennin ve en meşhuru olan İsidoros ve Anthemios adlı ustalara bugünkü güne kadar gördüğümüz kubbeli ve büyük ve taş ibadethaneyi bina ettirmiştir.

Ancak hüner göstermek için gayet basık yapılmış olan kubbe büyük bir zelzelede yıkıldığından yerine yüksekçe ve kavî başka bir kubbe yapılmıştır.

Bu binaya sene-i miladiyenin beş yüz otuz beşinci senesi başlanıp tamam altı yılda tekmil olunmuştur. Ve tekmilinden on sekiz sene sonra bazı yerleri tamir olunmuştur.

Bu ibadethanenin yapılmasına en aşağı bir tahminle iki milyon yaldız altını yani iki yüz yirmi bin kese gitmiştir.

Binanın şark tarafında yani mihrap olan mahal bir büyük yarım üstüvâne şeklindedir. Ve içerisinde üç nısf daire görünür. Bunun karşısında garb tarafı dahi bu sürettedir. Fakat ortada olan kubbe pek çukur olmayıp kapılara münasebetle düz camlık yapılmıştır.

Camii şerifin yanlarında büyük kemerlerin altında aşağı katta kırk ve yukarıda altmış direk vardır. Bu direkler yirmi ikişer arşın yüksekliğinde nadide mermer ve somaki taşlardandır. Bu taş direkler "Ayasuluk" ve "Atina" ve "Roma" ve "Çanakkale"de ve "eski İstanbul"daki eskiden kalma binaların bozuntusundan getirilmiştir.

Ayasofya'nın duvarları kadın mahfili tabir olunan yukarı katın kemerlerine kadar envâi kıymetli taş levhalarla örtülüp pervazlarına taştan bayraklar ve çiçekler işlenmiştir. Ondan yukarısı ve alt katın dahi kemerleri "mozion" ve "mozaik"denilen yaldızlı ve renkli sırça ile ziynetlenmiştir. Büyük kubbenin altında dört tarafta melâike ve binayı tamir eden imparatorların

resimleri var ise de melâike resimlerinden başkasının üzerlerine yıldız sıvanmıştır. Ayasofya'nın iki katlı sofası vardır. Kapıları oymalı mermer ve tunçtan gayet ziynetli birçok kapıları vardır. Ve bu kapıların birinin önünde bir kuyu olup vaktiyle bir meşhur ziyaretgâh imiş.

Bu camii şerifin mihraptan büyük kapıya kadar boyu iki yüz kırk üç, yerden kubbeye kadar yüksekliği yüz seksen sekiz kademdir. Binâsı tarihinden sonra bir kere Sarı Sultan Selîm-i Sâni devrinde, bir kere de cennetmekân Sultan Abdülmecit zamanında tamir olunarak İstanbul'un ziyneti olan bin üç yüz yıllık böyle emsalsiz bir ibadethane hâlâ bâki kalmıştır.

ŞEMSİ

(5 Numara) 19 Şevval Sene 1293 -Pazartesi- 25 Teşrinievvel Sene 1292

Sâhib-i İmtiyaz ve Muharrir: Şemsî

Müdürü: Tevfik Bey

----- o ----- o ----- o -----

----- o ----- o ----- o -----

Babîâli civarında Ebussud Caddesi'nde
(Kırk Anbar) Matbaasında basılır.
İdarehânesi de ittisâlinde 10 numaralı
mahall-i mahsûsdur.

Seneliği 20 kuruştur. 6 ve 3 aylığı
yoktur. İstanbul için 12 dışarılar için
17 kuruş ayrıca posta parası alınır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

ARKADAŞ

1293

(Haftada Bir Kere Çıkar)

İLİM VE MARİFETE MUHABBET

İki numaralı nüshamızdaki “İlim Hakkında Muhâvere” serlevhasıyla yazdığımız bentte ilim ve maârifin ne derece şeref ve kıymeti olduğu mümkün mertebe meydana koyulmuştu.

Bu cevherin kıymeti ne kadar büyük ise ona muhabbet edenlerin dereceleri de o rütbe yüksektir. Zira ilmi sevmek aklın çokluğundan, fikrin büyüklüğünden gelir.

Bu halde akli çok fikri büyük olanların ileride büyük adam olacaklarına şüphe kalır mı?

Demek oldu ki bir çocuğun akıllı olup olmadığını anlamak için ilme olan heves ve muhabbetinin derecesine bakmalı. Şu ifadeden ilm-i maârifî sevmeyenlerin akılsız yani deli olacağına hükmettiğimiz anlaşılmasın. İleride akıl hakkında yazacağımız bentte söyleyeceğimiz vecihle âlim, cahil, zengin, fakir, hamarat, tembel hâsılı nasıl adam olursa olsun herkeste kendine göre akıl vardır.

Lakin iş, o akli güzel kullanmaktır. Bunun içindir ki aklını kullanamayanlara – adeta deli manasını anlatan – “akılsız” denilir.

Aklı güzel kullanmak akıllıların yaptıkları işlere göre hareket etmekle olur. Zira onlar dünyada buldukça vücutlarını ilm-i maârifeye sarf etmişler ve evlatları demek olan bizler için pek çok çalışmışlar ve pek büyük eserler bırakmışlardır.

Bazı akli az ve ilimden zevk almamış adamlar, çocukları güya okumaya ve yazmaya heveslendirmek için “Okuyup yazmanın şimdi sıkıntısını çekersiniz. Ama sonra rahatlığını görürsünüz.” derler ki ilmin evvelden güç ve sıkıntılı bir şey olduğunu anlatırlar.

Çocukların hevesini kaçırtırlar da, olmaz.

Hâlbuki ilim tahsil etmeliğin hiçbir sıkıntısı olmadıktan başka ilimde olan zevk ve lezzet o kadar çoktur ki bilmeyene anlatmak mümkün değildir.

Nasıl mümkün olsun ki, tahsilden her bir gün bir türlü lezzet bulunur. Gide gide o lezzet öyle bir artar ki bayağı ayrılıp da pamuk yemeyi ve uyku uyumayı bile can istemez. İnsanın hatırından sâir her bir zevki, her türlü eğlenişi çıkarır. Çünkü ilim her bir şeyden tatlıdır.

Hâsılı insan aklını vaktiyle yani gençlik çağında güzelce kullanmalı. Ve ilim ve marifete muhabbet etmeli ve ondan zevk alıp tahsili çaresine bakmalı ki büyüdüğü zaman kendini tehlikeden kurtarıp rahat ve saadetle yaşasın. Çünkü dünyada insan kendi başının çaresini vakit ve çaresiyle kendisi düşünmezse ilerde kimseden fayda yoktur.

HUBB-I VATAN HAKKINDA MUHÂVERE

(İki Arkadaş Arasında)

Sual – Hubb-ı vatan ne demektir?

Cevap – Hubbı vatan, vatanımızı yani doğup büyüdüğümüz memleketi sevmeye derler.

Sin (Sual) – İnsanın vatani yalnız doğup büyüdüğü memleket demek midir?

Cim (Cevap) – Vâkiâ öyle ise de bir adam hangi memlekette doğduysa kendisi o memleketin tâbi olduğu millet efrâdından olmadıkça ve ecdadı yani dedesi ve büyük ninesi o memleketli bulunmadıkça doğduğu memleket o adamın vatani olamaz.

Farazâ:

Bir adamın babası ve anası memleketlerini terk edip de İngiltere ve Fransa gibi yabancı bir memlekete giderler, o adam da orada doğar ise o memleket o adamın vatani olamaz. Ve kezâlik:

Fransız milletinden olup da İstanbul'da oturan bir adamın burada bir çocuğu doğsa ve büyüse İstanbul onun vatani olamaz... Onun vatani yine babasının memleketi olan Fransa'dır.

Sin (Sual) – İnsan vatanını mutlaka sevmeli midir?

Cim (Cevap) – Elbette sevmelidir. Vatanını sevmeyen adama, adam denilmez. Husûsuyla bizim dinimizin hükmünce vatani sevmek, bir adamın imanı ile beraberdir.

Zira insanı besleyen vatandır. Öldükten sonra cesedimizi saklayacak yine vatandır. Ecdadımızın mahfazası vatandır.

Hâsılı, vatan en şefkatli valide gibi muhterem bir şeydir. Bu halde vatani sevmek değil, muhafazası yoluna canımızı koymak farz-ı ayındır.

Sin (Sual) – İnsanın vatanını sevdiği hâlde ne yapması lazım gelir?

Cim (Cevap) – İnsan için elinden geldiği kadar vatanının selameti ve ma'mûriyetine çalışmak lazımdır. Bu da milletin ilerlemesi ile olur. Milletin ilerlemesi ise birbirine yardım ve birbirinin faydasına hizmet etmeye muhtaçtır.

Şu takdirce vatanını seven adamların daima bu vazifelerle mukayyet olması icap eder.

Sin (Sual) – Vatanımızı bu derece sevdiğimiz ve ilerlemesine çalıştığımız sûrette ne faydamız olabilir?

Cim (Cevap) – Bundan görülecek fayda hesapsızdır. Cümleden biri: Vatanımıza muhabbetimiz olduğu halde, ziraat ve mahsûlâtımızın ziyade olmasına gayret ederiz. Bu vesileyle ekinciliğe ve çiftçiliğe de tabiatıyla rağbet olunur.

Sâir bir sanat ve marifetin tahsiline ve elimizdeki sanatların ilerletilmesine herkeste arzu ve himmet görülür.

Milletimizin saadet hali yani refah ve rahatla geçinmeleri ise bu gibi şeylere muhtaçtır. Görülmüyor mu ki, âlimlerin, ediplerin, maârifin terakkîsi için çalışıp çabaladıkları ve gece gündüz durmayıp güzel güzel kitaplar telifi için zihinlerini yordukları ve askerlerin düşman kucağına can attıkları ve

gemicilerin kendilerini denizlerine saldıkları ve vapur ve şimendifer ve telgraf gibi şeylerin icadına çalışılması ancak vatan gayretinden ileri gelir.

İşte insan olan insan her hâlde ve her vakit vatanına ve milletine muhabbet ve selamet ve saadetine hizmet etmeye borçludur.

TARİH-İ TABİİ MAYMUN

2. Bu maymunun adına “Şempanze” denilir. Bu maymunların bazıları boz ve bazıları siyah renklidir.

Bu hayvanların kolları dizlerine kadar uzundur. Yanakları tüylüdür. Ve kuyruğu yoktur. Bu cins maymunlar Afrika kıtasının ormanlıklarında çok bulunurlar ve ziyade oyunbaz ve musahhire olurlar. Bunlar bağ ve bahçelerden yiyecek bir şey çalacakları zaman girecekleri bağa kadar birer birer dizilirler. Ve içlerinden en cesaretli olan birisi bağa girer. Ve usul ile biraz şey çalıp yanındaki arkadaşına verir, o da öbür arkadaşına, öbürü de daha ötekine vererek elden ele geçirirler. Hâsılı bağcının görmeyeceği bir dere veyahut bir tepeye götürürler ve orada kavgasızca aralarında paylaşırlar.

ÖTEBERİ

Bir padişah adalet üzere ahalisine hükmederse devleti bâki kalır.
Adalet üzere hükmetmek, Hak yoluna kurban kesmekten makbuldür.
Cenâb-ı Hak zalimlerin hanesini yıkar. Adillerin virânesini yapar.

Fukaraya zulmeden, hâlikını tahkir eder. Hâlikına itaat eyleyen, fukaraya ikram eyler.

Zalimin zulm-ü hengâmesine tesadüf etmektense yavruları alınmış ayıya rast gelmek daha iyidir.

Rüşvet, tamahkârın nazarında cevher taşıdır.

İlim tahsil etmek, çocukluk zamanında gerektir.

İhtiyâta riâyet eden adam her işte selamet bulur.

Söylediğin söz, yaptığın işine muvâfık olmalı.

Hilekârın hilesi yalan ile örtülür. Lakin cemiyet huzurunda meydana çıkar.

Kanaat eden aziz olur, tamah eyleyen belasını bulur.

Yol var ki adama doğru görünür, lakin sonu tehlikeye gider.

Selamete olan bir dilim kuru ekmek kavga dövüşle kazanılan baklava börekten hayırlıdır.

Düşmanın düşer ise sevinme, ayağı kayar ise bir tekme de sen vurma. Zira Cenâb-ı Hak gazabını sana döndürmesin.

Dünyada rahat ile yaşamayı bulmaya ilim ve marifetten başka güzel bir yol olamaz.

Sadık arkadaşına mâlik olan adam insanların en bahtlısıdır.

Arkadaşın güldüğü zaman sevincinin sebebini söylemek kendisinin vazifesidir. Ağladığı vakit kederinin sebebini sormak senin vazifendir.

İyiliği unutmak ancak insâniyetten gelir.

İyiliği unutmaya ve iyiliğe iyilik etmeye en güzel yol o iyiliği her zaman düşünmektir.

Yalan ile kabahatini örtmek bir lekeyi delerek gidermeye benzer.

Hilekâr adam her zaman hataya dūçâr olur.

İnsanın zihninde yapacağı pek çok şeyler vardır. Fakat Cenâb-ı Hakk'ın iradesi her zaman yerini bulur.

UFAK TEFEK MALUMAT

“TÜTÜN”

862 senesinde Avrupalılar Amerika kıtasını buldukları sırada ora adamları yani asıl Amerikalı bulunan yabancı insanlar bir türlü kamış içinde tütün içerek ağızlarından burunlarından dumanını çıkardıkları görülmüştür.

Lakin her millete tütün içmeyi âdet hükmüne koyan ilk evvel İspanyalılar olmuştur. Şöyle ki:

889 tarihinde Amerika'da Meksika'yı zabtetmiş olan Cortes adlı İspanyalı bir kaptan, o zamanda hem Almanya imparatoru hem İspanya kralı bulunan Şarlken yani Beşinci Şarl'a Meksika körfezinde "Tabesco" adasından birçok tütün tohumu göndermiştir. Hatta bu sebep içindir ki, Avrupalılar tütünün adına "Tobacco" derler.

932'de Portekiz'de Fransız elçisi bulunan Nicot, İspanya ve Portekiz tarlalarında hâsıl olan tütünlerden pek çok tütün, Fransa'ya yollamıştır.

Bundan sonra artık gide gide dünyanın her tarafında tütün içmek âdet hükmüne girmiştir.

977 senesinde İngiltere kralı Birinci Jacque kendi ülkesinde tütün kullanılmasını men etmiştir.

O tarihte Dördüncü Sultan Murat dahi İstanbul vesâir vilâyât-ı şâhânedede tütün içilmesini yasak eylemiştir.

O asırda Roma'da papa bulunan Sekizinci Urbanus, tütün içen kimseleri aforoz edermiş.

Hülâsâ her devlet kendi memleketlerinde tütün alınmaması ve satılmaması için pek çok çabalamış ve tütün içenlere dahi türlü cezalar etmiş ise de günden güne tütün içenler çoğlaşarak bugünkü günde çocuklar ve kadınlar bile tütün içmeye alışmıştır.

Tütünün satılması devlet-i âliyyede, Fransa'da, Avusturya'da, İtalya'da, İspanya'da inhisar usûlüne konmuştur. İngiltere'de ekilmesi külliyen yasak ise de satılması serbesttir.

Ekmek gibi su gibi tütün içmeye dahi insan mutlak muhtaç değildir.

Tütün pek çok içildiği halde insanın beynine uyuşukluk verir. Kuvve-i hâfızasına dokunur. Yani bir şey aklında tutamayıp pek çabuk unutmaklığına sebeptir.

Hâsılı, tütünün insana zararından başka hiçbir faydası yoktur. Fakat vapur ve fabrikalarda vesâir ağır işlerde işleyen adamlara tütün pek zarar etmez.

KAHVE

Kahveyi en evvel bulan, Araplar olduğu rivayet olunur. Şöyle ki:

Habeş taraflarında bir Arap çobanı keçi ve koyunları otlatırken hayvanların ağacını yedikleri sırada yerin ateş gibi kızgın olduğunu görür ve bunun nasıl bir ot olduğunu merak ederek bir miktar alıp şehre götürür. Ondan sonra kahve artık Yemen vesâir yerlere yavaş yavaş yayılır. Tahminen 885 tarihlerinde Asya kıtasında ve bu tarihten 170 sene sonra Avrupa kıtasında kahve içmek âdet olmaya başlamıştır.

1025 senesinde Venedik'te 1074 senesinde Marsilya'da kahve isti'mali âdet olmuştur.

1077'de Thevenot isminde bir Fransız seyyahı Fransa'ya kahve getirmiştir.

1089'da Paris'te devlet-i âliye elçisi Süleyman Ağa, Fransızlara kahve pişirmenin usulünü öğretmiştir.

941 tarihinde İstanbul'da kahve dükkânları açılmaya başlamıştır.

1086 tarihinde Pascal isimli bir Ermeni, İstanbul'dan Paris'e gider ve orada ilk defa olarak bir kahve dükkânı açar.

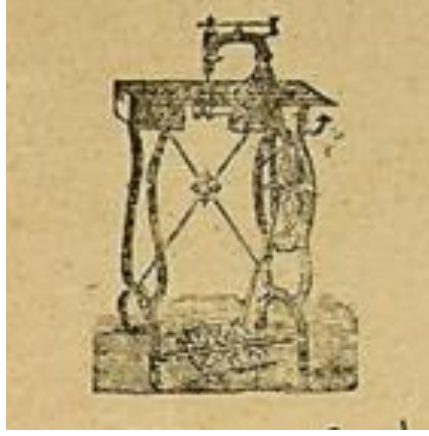
1212'de Flemenkliler, Hindistan'ın cenûb tarafında bulunan Batavia şehrine kahve ağacı dikmişlerdir.

Fransa'da ilk önce 1047'de Jardin des Plantes Museum' da kahve ağacı dikilmiştir. Bu tarihten birkaç sene sonra (Gabriel Mathieu) de Clieu isimli bir Fransız, Amerika kıtasında Fransız devletinin mâlik olduğu Martinique adasına gidip orada kahve fidanı yetiştirmiştir. Birkaç sene sonra Amerika'da bütün küçük adalarda kahve ağacı çoğalmıştır.

Cezayir'de kahve ağacı dikilmiş ise de ora ahali buna o derece itibar etmediklerinden arzu olunduğu kadar kahve ağacı yetişmemiştir.

Kahvenin insana zararlı bir içki olduğunu bazı hekimler söyler ve bazıları da faydalıdır derler. Herhalde ya hiç içmemeli veyahut içildiği halde azca içilmelidir.

DİKİŞ MAKİNESİ

Bu makineyi 1261 senesinde Elias (Howe) isimli bir Amerikalı icat etmiştir. Sonraları bu makinenin daha iyi ve daha kolay kullanılabilir beş on türlü icat olunmuştur.

BİRAZ DA EĞLENELİM

“TUHAF BİR FIKRA”

Birgün siyah Arap'ın biri soyunmuş, vücudunu kar ile yıkarmış. Arap'ın bu halini gören bir adam “Yahu böyle kar ile vücudunu niçin yıkıyorsun? Galiba su bulamadın da onun için olmalı?” der.

Arap:

-“Hayır, efendim, benim kar ile yıkadığım su bulamadığım için değildir. Ancak vücudumu beyaz etmek içindir.”

Adam:

-“Ayol nafile yere zahmet çekme. Zira kar seni beyaz etmez. Belki sen karı siyah edersin.” demiş.

BU DA BAŞKA

Bir gözü kör bir adam sabah karanlığı sokakta giderken bir kambura rast gelir. Kambur körü görünce kahkaha ile güler: “Birader böyle sabah karanlığı ne tarafa gidiyorsun? Zannedersen pek lazımlı bir işin olmalı ki acelenden pencerenin birini açmayı unutmuşsun?”

Kör kahkaha ile güler: “Evet efendim, hakkın var. Çünkü iş sahibi, başka iş sahibinin halinden anlar. Hatta senin dahi ziyade iktizâlî bir işin

olduğundan okka ve teraziyi omzuna alıp böyle erkence yola çıkmışsın.” diye kusursuz ancak Allah olduğunu bildirmiştir.

HİKÂYE

Bir haylaz çocuk babasından kalan paraları şurada burada birtakım çapkınlıkla yiyip nihayet bir paraya muhtaç kalır.

Validesi evladının bu halini gördük de belki akli başına gelmiştir zannıyla: “Oğlum endişe etme. Benim mağazarımdan birini sana vereyim. Eğer bunu satmayıp güzelce mukayyet olursan îrâdı seni bekler paşalar gibi geçindirir.” diyerek mağazanın hüccetini getirmekte iken çocuk:

- “Ah valideciğim, beni bugün ne kadar sevindirdin. Zira ahbablarım artık satacak bir şeyi kalmadı diye birkaç gündür benden yüz çevirmişlerdi.” diye daha hücceti eline almaksızın onu dahi satıp parasını yine birtakım haylaz ve tembel arkadaşlar ile çapkınlıklarda yiyecek niyeti olduğunu meydana koymuştur. Cenâb-ı Hak bu misillileri ıslah eyleye...

ŞEMSÎ

(6 Numara) 26Şevval Sene 1293 -Pazartesi- 1Teşrinisani Sene 1292

Sâhib-i İmtiyaz ve Muharrir: Şemsî

Müdürü: Tefvik Bey

----- o ----- o ----- o -----

----- o ----- o ----- o -----

Babîâli civarında Ebussud Caddesi'nde
(Kırk Anbar) Matbaasında basılır.
İdarehânesi de ittisâlinde 10 numaralı
mahall-i mahsûsdur.

Seneliği 20 kuruştur. 6 ve 3 aylığı
yoktur. İstanbul için 12 dışarılar için
17 kuruş ayrıca posta parası alınır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

ARKADAŞ

1293

(Haftada Bir Kere Çıkar)

İTAAT HAKKINDA MUHÂVERE

-İKİ ARKADAŞ ARASINDA-

Sual - İtaat ne demektir?

Cevap - Yaşta ve rütbede ve ilimde kendimizden büyük olanların emirlerinin hilâfında bulunmamak demektir.

Sin (Sual) - Bizim kimlere itaat etmemiz lazımdır?

Cim (Cevap) - Evvela yerleri ve gökleri ve bunca şeyleri yoktan var eden Tanrı Teâlâ'ya ve sonra peygamberimiz Muhammed Mustafa aleyh-is-selâtü ve-s-selâm efendimiz ve sâir peygamberân-ı izâm efendilerimize ve ana ve babaya ve padişaha ve ulemâya ve üdebâyâ ve üstâda vesâir bizden büyük olanlara itaat ve hürmet etmek üzerimize farz ve vaciptir.

Sin(Sual) - Cenâb-ı Hakk'a ve peygamberimize vesâir peygamberlere ne yolda itaat etmelidir?

Cim (Cevap) - Cenâb-ı Hak bizi yoktan var etmiş ve hakkımızda bunca şeyler in'âm ve ihsan eylemiş olduğu için kendisini hâlik ve sahibimiz bilerek ve peygamberimize dahi Allahu Teâlâ hazretlerinin her bir emir ve iradesini bize beyan buyurarak cahillikten kurtarıp ve putlara tapmanın faydasız ve neticesiz bir şey olduğunu bildirerek hak ve hakikati anlatıp

dünyada selamet ve saadette yaşamamıza ve ahirette dahi bunca nimet ve inâyetlere mazhar olacağımıza sebep olduğu için kendilerini benî ümmet ve menba'-ı şefâat tanıyarak her bir emirlerini yerine getirmeye ve nehîlerinden kaçınmaya dikkat ve gayret eylemelidir.

Sâir gelmiş geçmiş ve din kurmuş bunca peygamberlere dahi itaat ve hürmet etmek ve her birerlerini hak peygamber tanımak her bir İslam için elzemdir.

Sin (Sual) - Valide ve pedere ve padişaha ve üstat ve ulemâ ve sâir büyüklere ne sûretle itaat olunmalı?

Cim (Cevap) - Valide ve peder insanın vücuda gelmesine sebep oldukları ve doğduğundan ta kendini bilinceye kadar tahammül olunmaz bunca eziyet ve mihnet ve meşakkati çekip ve varını yoluna sarf edip ve eğer fakir ise çalışıp çabalayıp besleyerek meydana getirdikleri cihetle onların hakkı pek büyüktür.

Bunun için anaya, babaya her ne kadar ve ne yolda muhabbet ve itaat olursa yine haklarının binde biri ödenemez. Hatta puta tapar bile olsalar, yalnız dinlerini tanımayıp fakat yine her türlü itaatten ve hizmetlerinden geri durmamalıdır. Ve şeriatımızın da emri böyledir.

Padişaha gelince: Padişah umûm bir milletin hâkimi yani en büyüğü olduğu cihetle umûm milleti bir vücut farz ederek padişah da milletin bir peder-i şefikidir diyebiliriz.

Şefkatli bir babanın ise evladının saadeti için ne fedakârlıklar ettiği yukarıda söylendiği gibi padişahlar da evladı hükmünde olan milletin hukuk ve can ve ırz ve mallarını muhafaza ve vikâye ile beka ve selametlerini temin etmek için her bir işlerde adalet ve hakkâniyet icra etmeleri lazım geleceğinden bu vazifeleri îfâ eden bir padişah ise hakikaten milletin bir peder-i şefiki ve hâmi-i hukuku olacağından kendilerine her hâlde ve her zamanda itaate şer'an ve aklen mecburiyet vardır.

Ulemâ, üdebâ ve üstâdımıza borçlu olduğumuz itaate sözü getirince: Bir memlekette ulemâ olmazsa o memleketin ahalisi cahilliklerinden birbirini bilmeyip ve hukuk denilen şeyi asla tanımayıp artık kim kuvvetli bulunursa rast geldiği zayıfın canına kıyarak malını alır. Derken ondan kuvvetlisi de ona bu muameleyi eder. Hâsılı birbirlerini yer bitirirler. Ve nihayet muzmahill ve perişan olurlar.

Fakat ulemâsı ve üdebâsı olan memleket böyle olmayıp çünkü bunlar iyi ve fenayı gösterip onlardan görülecek fayda ve zararları da anlatıp herkesi doğru yola götürerek öyle fenalıklara meydan vermezler.

İşte ulemâsı ve üdebâsı olan milletler her zaman bir selamet ve saadet içinde bulunurlar.

Demek oldu ki, ulemânın ve üdebânın hizmetleri milletin selameti içindir. Artık kendilerine ne derece hürmet ve itaate borçlu olduğumuzu kendiniz bulunuz.

Üstâdımız dahi bize ilim ve sanat öğretmek yani cahillik karanlığından kurtarıp ilim ve sanat ile aydınlandırmak gibi pek büyük bir hizmette bulunmuşlardır.

Artık kendilerine hem itaat ve hem de her dakika ve belki her saniye dua etmemiz lazım geleceğini tasdik etmeyecek dünyada bir kimse bulunmaz.

Sin (Sual) - Daha başka kimlere itaat lazımdır?

Cim (Cevap) - Akrabaya ve akrana ve dostlara da itaat lazımdır. Fakat her bir şeyde mültezim olduğu gibi itaat maddesinde dahi îtidal şarttır.

Şöyle ki:

Herkese müstahak olduğu derecede vecdî yani riyadan ârî bir sûrette muamele ve riayet etmek iktizâ eder.

İtaatin nihayetsiz faydaları olduğu misilli: Kimseyi incitmemek ve kimsenin düşmanlığını kazanmamak için herkesle hoş geçinmek dahi bir nevi itaat olarak insan için saadet ve selametın birinci sebeplerinden bulunduğu cihetle cümlemizin buralara dikkat ve riayet etmemiz elzemdir.

-DERSE ÇALIŞMANIN USÛLÜ-

Arkadaşlar, okuyup yazmanın insana ne derecelerde lazımlı ve faydalı bir şey olduğu herkesin malumudur. Lakin her bir şeyin öğrenilmesi için bir usûl olduğu gibi ilim tahsilinin dahi yolu vardır. Çok kimseler vardır ki mektebe gidip gelir veyahut sâir bir hocadan ders okur ise de layıkıyla bir şeyi öğrenemez. Bu misillilerin ya yoluyla derse bakmadıklarından veya ilim ve marifete hevesleri olmadıklarından işe yarar bir şey tahsil edemezler!

Çünkü okuyup yazmaya hevesle çalışılmaz ise güzel bir şey de öğrenilemez.

Derse çalışmanın birinci kaidesi insanın ilim ve marifete hevesi ve muhabbeti olmalıdır. Zira insanın hevesle ne kadar güç şeyleri öğrendiği daima görülmektedir.

İkincisi derste aklını başka yere saptırmayarak dersten çıkıncaya kadar hoca efendinin söylediğini iyice dinlemeli ve zihninde güzelce saklamalıdır.

Üçüncüsü dersten çıktıktan sonra bir kere derse yukarıdan aşağıya kadar bir göz gezdirmeli ondan sonra teneffüs etmelidir.

Dördüncüsü okuyup yazmaya yalnız heves olmayıp hevesle beraber çalışmalıdır.

Beşincisi arkadaşlarla beraber müzakere eylemelidir. Zira yarım saat arkadaşla müzakere etmek yalnız başına iki saat ders çalışmaya bedeldir.

-ÖTEBERİ-

Adalet olan memlekette padişahın emrine itaat kendisine riayet ve devlet ve milletin selametine dua ve memleketin iyiliğine ve muhafazasına çalışmak vaciptir.

Kerem ve adalet padişahının tahtını muhafaza ve saltanatını daim eder.

Öküz olmayan ahır temiz kalır. Lakin zahirenin bolluğu öküz kuvvetiyedir.

Yazdan zahiresini tedarik eden rahat eder. Orak vakti uykuya yatan pişman olur.

Cenâb-ı Hak kibirli adamlara düşman olur. Alçak gönüllü olanlara inâyet kılar.

Zalim korktuğu şeye dūçâr olur. Adil arzuladığını bulur.

Keder insanın kalbini sıkar. Hoş söz onu def eder.

Tembel arzu eder. Lakin bir şey edinemez. Çalışkanın ise karnı aç kalmaz.

Zalimin hânesi harap olur. Adilin çadırı feyiz bulur.

Haram olan çok maldan helal olan az mal daha hayırlıdır.

TARİH-İ TABİİ “MAYMUN”

3) Şu resimlerini gördüğümüz maymunlardan ağaca sarılmış olan maymunun suratı zeytûnî rengindedir. Karnı beyazdır ve kuyruğu yoktur.

Bu maymunlar ayrı ayrı sürüler ile gezerler. Ve ağaçlar üzerinde karınlarını doyururlar.

Bu cins maymunların ismine dudakları ve yüzleri Sudan⁶ ahalisinin dudaklarına ve yüzlerine benzediği için “Sudânî Maymun” derler.

Bu hayvanlar çok kere ve bazı defa iki ayak üzerine yürürler. Ve bunları tutup Frengistan’a götürürler ise de orada pek çok yaşayamazlar.

4) Dört ayak üzerinde duran maymunun adına “Babun” derler.

Bu maymunların yüzleri uzundur. Ve başları köpek başına benzer ve renkleri beyazlı siyahlıdır. Ve avurtlarında yani ağızlarının iki taraflarında geniş cepleri vardır.

Bunlar iki cinstir. Bir cinsin kuyruğu uzun bir tülüsünün kısadır.

Bu maymunlar ziyade yırtıcıdır. Hatta ziyade kuvvetli olduklarından genç yaşlarında terbiye olabilirler. Büyüdükten sonra zabıt ve terbiye olunmaları pek güçtür. Bu hayvanlar Afrika ve Asya kıtalarında bulunurlar. Yabani yemiş ve ağaç kökü ve yaprak ve yumurta ve kuş ve sâir hayvanlar ile beslenirler. Ve bağ ve bahçe hırsızlıkları eyledikleri zaman 5 numaralı gazetemizde yazdığımız “Şempanze” cinsinin yaptıkları hileleri icra ederler.

⁶Sudan Afrika kıtasındadır. Ahalisi iri dudaklı, siyah, Arap’tır

UFAK TEFEK MALUMAT

“GAZETE”

3 numaralı gazetemizde yazdığımız hurûfât basması bulunduktan sonra gazete icat olunmuştur.

Şöyle ki:

Mainz ve Strazburg memleketlerinin matbaacıları 841 ve 844 senelerinde bizim yani Osmanlıların Frenklerle olan muharebelerimizin haberlerini bir kâğıt üzerine basarak herkese bildirirlermiş. Bu havadis kâğıtları Belçika’da Hainautmemleketi ile Fransa’nın pâyitahtı olan Paris’e kadar gidermiş.

972 tarihinde Venedik’te dahi böyle varakaları çıkarırlarmış ise de bu gibi şeyler Venedik Cumhuriyeti tarafından yasak ettirildiği cihetle bunları çıkaranlar zaruri ahaliye el yazısıyla havadis vermeye başlamışlar.

Bu varakaları o zaman “Gazetta” isminde olan Venedik paralarından bir gazetta pahasına satıldığı için herkes birbirinin elinde bu kâğıttan gördüğü vakit o nedir diye sorduk da öteki de ne olacak bir gazetta diyerek cevap verdiği için gide gide artık şu havadis kâğıtlarının ismi “gazete” kalmıştır.

1051 senesinde Fransa’da “Teophraste Renaudot” adlı bir hekim “Gazetta dö Frans” isminde bir gazete çıkarmıştır. Bu gazete en eski Fransız gazetesidir. Ve bugüne kadar Fransa’da çıkmaktadır.

1204’te zuhur eden Fransa karışıklığından sonra artık Frengistan’da gazetecilik ilerlemiştir.

Gazetelerin çoklanmasıyla yalan yanlış havadislerin çabucak her tarafa bildirilmesi ve herkesin aklına ve ağzına gelerek devletlerin ve milletlerin zararına dokunacak şeyleri gazetelere yazması iyi bir şey olmadığı cihetle her devlet gazetelerin içine ahalinin karışıklığına ve zihinlerinin bozulmasına sebep verici şeyler yazılmaması için bir “Matbuât İdaresi” açmıştır. Ve gazeteleri işbu Matbuât Müdürlüğünün nezareti altına koymuştur.

İstanbul'da en ibtida 1247 senesinde "Takvim-i Vekâyi" isminde resmî⁷ bir gazete çıkmıştır. Bu gazete hâlâ ara sıra çıkmakta ise de layıkıyla işe yarar bir şey yazmadığı için esef olunur.

Takvim-i Vekâyi'den sonra 1256'da Churchill isimli bir İngilizlinin imtiyâzı altında "Cerîde-i Havadis" nâmıyla nîm resmî bir gazete daha çıkarak hâlâ devam etmektedir.

1277 senesinde "Tercümân-ı Ahvâl" nâmıyla Şûrâ-yı Devlet âzâsından olan saadetli "Agâh" Efendi gayrı resmî bir gazete tesis etmiş ise de yedi sekiz yüz nüshasından sonrası çıkmamıştır.

1278 tarihinde Maârif Meclisi âzâsından merhum "Şinasi" Efendi dahi gayrı resmî olarak "Tasvîr-i Efkâr" ismiyle bir gazetenin neşrine muvaffak olmuş ve merhum müşârün ileyhin Avrupa'ya gittiğinden sonra bu gazeteyi bir hayli zaman şimdi Şûrâ-yı Devlet azasından bulunan meşhur saadetli "Kemal" Beyefendi yazmış ise de hasb-el- icap bir aralık Kemal Beyefendi de Londra'ya gittiği cihetle artık bu gazete dahi beş yüz numaradan ziyade devam edememiştir.

Şu haber verdiğimiz gazetelerden başka ilmî, fennî, edebî, siyasî, eğlence ve çocuklara mahsus olarak daha birçok gazeteler çıkmış ise de bunların dahi hiçbirisi devam edememişlerdir. Bu devam edemeyen gazetelerin isimlerini inşallah 10 numaralı gazetemize ayrıca yazacağız.

Bugünkü gün Türkiye'nin her tarafında 74 gazete mevcuttur. Bunlardan 11 tanesi Türkçe, 1 tanesi Arapça, 11 tanesi Fransızca, 1 tanesi İngilizce, 7 tanesi Rumca, 5 tanesi Ermenice, 2 tanesi Yahudice, 2 tanesi Bulgarca olarak 40 gazete nefsi İstanbul'da çıkar. Kûsur kalan 34 adedi dahi vilayetlerde neşrolunur. İstanbul'da bugünkü gün Türkçe çıkan gazetelerin isimleri şunlardır:

Takvim-i Vekâyi, Cerîde-i Havadis, Sabah, İttihad, Vakıt, Hakikat, Cerîde-i Askeriye, Cerîde-i Tıbbiye-i Askeriye, Hayal, Çaylak, Arkadaş.

Arapça çıkan: El-Cevâib.

İngiltere'de 600 Fransa'da 510 gazete mevcuttur.

⁷Politikadan bahseden gazeteler üç türdür. Bir türüsü devlet tarafından çıkarılan gazetedir ki ona resmî derler. "Takvim-i Vekâyi" gibi. Bir türüsü dahi devletin iltizam ettiği gazetedir ki ona nîm resmî denilir. "Cerîde-i Havadis" gibi. Diğerleri başlı başına gazetelerdir ki ona dahi gayrı resmî derler.

İngiliz gazetelerinin en meşhurları şunlardır: “Times” yani “Vakit”, “Morning Post” yani “Sabah Postası”, “Morning Herald” yani “Sabah Tellalı”, “Daily Telgraf” yani “Her günkü Telgraf”, “Daily News” yani “Her günkü Havadis”.

Fransa gazetelerinin pek meşhurları dahi bunlardır:

“Journal Officiel” yani “Resmî Gazete”, Le Moniteur Universal” yani “Takvim-i Cihan”, “Gazete dö Frans” yani “Fransa Gazetesi”, “Journal des Debat” Yani “Mübâhasât Gazetesi”, “Constitutional” Yani “Meşrutiyet”, “Siecle Presse” Yani “Asır”, “Patrie” Yani “Vatan”.

Almanya'nın en meşhur gazetesi “Gazet Duisburg” ve Macarlıların “Peşter Lioyd” ve Nemçe'nin dahi en meşhur gazetesi “Neue Freie Presse”.

Belçika'da çıkan “Independence” gazeteleridir.

Bunlardan mâadâ maârif, edebiyat ve fnndan bahseder resimli ve eğence olarak pek çok gazeteleri vardır.

VARAKA

Bendeniz Hassa Ordu-yi Hümâyunu İkinci Alayının Miralay müteveffâ Halil Bey'in oğlu olup babam gibi memleketimizin muhafazası hizmetinde bulunmayı pek istiyor isem de ne çare yaşıım pek küçük olduğundan bulunamıyorum fakat bütün bütün mahrum kalmamak için vasimden aldığım gündelikten biriktirdiğim yüz mecidiyeyi lâne-i Harbiye komisyonuna verdim.

skdar'da Emirâhur Sıbyan Mektebi Şâkirdânından Behiç

-ARKADAŞ-

İşte gündelikten biriktirdiği parayı öyle birtakım lüzumsuz Şeylere vermeyip de bu yola sarf eden akıllı çocukların ne derece adam olacakları hesap edilsin.

ŞEMSİ

İLAN

Mukaddemen te'lif eylemiş olduğum (Tedbirde Kusur) ve (Mücâzât) ve (Kendim Ettim Kendim Buldum) nâm tiyatro ve kitapları Bahçekapı'sında Tenbâkücü Hasan marifetiyle satılmaktadır.

(7 Numara) 3 Zilkade Sene 1293 -Pazartesi- 8Teşrinisani Sene 1292

Sâhib-i İmtiyaz ve Muharrir: Şemsî

Müdürü: Tevfik Bey

----- o ----- o ----- o -----

----- o ----- o ----- o -----

Babiâli civarında Ebussud Caddesi'nde
(Kırk Anbar) Matbaasında basılır.
İdarehânesi de ittisâlinde 10 numaralı
mahall-i mahsûsdur.

Seneliği 20 kuruştur. 6 ve 3 aylığı
yoktur. İstanbul için 12 dışarılar için
17 kuruş ayrıca posta parası alınır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

ARKADAŞ

1293

(Haftada Bir Kere Çıkar)

SADAKAT HAKKINDA MUHAVERE

-İKİ ARKADAŞ ARASINDA-

Sin (Sual) - Sadakat nedir?

Cim (Cevap) -Yalancılık ve mürâyîlik etmeyip sözünde ve işinde doğru bulunmaktır.

Sin (Sual) - Yalancılık ne derece fena bir şeydir?

Cim (Cevap) - Yalancılık her bir alçak huyların alçağı olduğu gibi Cenâb-ı Hakk'ın nehî buyurduğu fena hallerin biri ve belki birincisidir. Ve insanlar arasında dahi gayetle yani nihayet derecede kötü ve mekruh bir tabiattır.

Sin (Sual) - Yalancılıktan ne zarar görülür ki bu kadar fena bir şeydir?

Cim (Cevap) - Birincisi yalancılık şer'an menhî olduğu cihetle maâzallah! Yalancılığa alışan bir kimse mutlaka itikadının zayıflığından alışmış olacağına ve dince itikadı olmayan bir adam ise hiçbir şeyden korkmayıp her bir fenaliğe cesaret edebileceği için yalancılık pek ziyade sakınılacak bir fenalıktır.

İkincisi bir adamın yalancılığa adı çıktı mıydı o adama artık değil arkadaş ve dostları belki ana ve babası ve kardeşi bile emniyet etmeyip ve

doğru bir şey söylese dahi inanmayıp daima hakaret göstereceklerinden ve bu itibarsızlık ise dünyada insanın rahat yaşaması için pek zararlı bir şey olduğundan bu yüzden dahi yalancılık din ve dünyaca nihayet derecede kaçınılacak bir alçaklıktır.

Sin (Sual) - Sadakatten ne fayda hâsıl olur?

Cim (Cevap) - Şol faydalı bir şeydir ki sadık olanın her bir işlediği şey güzel olduğu cihetle o adam mutlak yalan ve hilaf tarafına sapmaz. Ve günden güne itibarı artıp her bir bela ve kazadan emin olur.

Ve eğer sadık kimse fakara ise de bile sadakati hasebiyle herkes kendisine mal ve eşyasını emniyet edip herhalde müteber tutulur.

Sin (Sual) - Sadakat etmekle birbirimize ne faydamız olabilir?

Cim (Cevap) - Gerek alışveriş ve gerek sair eşyalarda birbirimize emniyet edip her bir umûr ve hususumuz kolaylıkla görülür. Ve bundan başka aramızda olan muhabbet ve dostluk dahi kuvvet bulur.

Sin (Sual) - Doğruluğa alışmak için hangi huyumuzu terk etmeliyiz?

Cim (Cevap) - Evveleminde yüze gülücülük manasına olan mürâyîliği terk etmeliyiz. Çünkü mürâyîlikten pek çok hile ve fesat doğar.

Bir de insan dünyada her ne çalışır ise onu mutlaka ele getirebileceği ve kendinde fena gördüğü şeylerin de terkinin meram etti mi o kötü huyunu pek kolay terk etmesi mümkün olacağı âşikârdır.

İşte demek oldu ki bir adam kendisinde yalancılık olduğunu ve o yalancılığın ne derece fena bir şey olduğunu anladığı halde o hâli terk edivermek için her lakırdısında yalan söylememeye gayret ve dikkat eylemeli.

Eğer buna riayet ederse günden güne yalanı eksiltip doğruyu ziyadeletmeye başlar. Sonra gide gide kendisinde yalancılıktan eser bile kalmaz.

Peygamberimiz aleyh-is-selâtu ve-s-selâm efendimiz hazretlerinin necât yani selamet doğrulukta olduğunu mutazammın bulunan hadis-i cihân-ı kıymetleri doğruluğun faydasını yalancılığın zararını göstermek için pek büyük ve pek kuvvetli bir delildir.

Öyle ise insan dünyada necât ve selameti bulmak için daima yalancılıktan kaçınmaya ve doğruluğa alışmaya gayret eylemelidir.

-YAZI YAZMANIN USULÜ-

Geçen nüshamızda derse çalışmanın usûlünü tarif etmiştik. Şimdi de yazı yazmanın usûlünü söyleyeceğiz. Fakat usûlünü söylemezden evvel faydalarından ve şerefinden az bahsedelim.

Yazı bütün ilim ve fenlerin anahtarıdır. Dünyada yazı olmasaydı ilim ve fen pek zahmetlerle tahsil olunurdu. Ve belki de hiç tahsil olunamazdı.

Zira bir insan ilmi tahsil etmek için mutlaka bir kitaba muhtaçtır. Kitap ise yazıdır. Bundan on sene evvel yüz sene evvel bin sene evvel vukû bulan hâlleri zamanları tarihlerle biliriz. Tarih ise yazıdır. Yazı her bir şeyden şereflidir. Hatta Cenâb-ı Allah bu âlemi yaratmazdan evvel ibtida klemi halk etti. Ve bazı büyük zâtlar dahi (Kalem seyf üzerine müreccahtır.) demişler yani kalem kılıç üzerine tercih olunmuştur. Kalem kılıçtan ziyade keskindir. Zira kalemin yaptığı ve gördüğü şeyi kılıç yapamaz. Bunun için her şey yazıyla bilinir ve bellendir. İşte yazının böylece faydaları malum olduktan sonra hüsn-ü hatta gelelim: Hüsn-ü hat demek güzel yazı demektir. Güzel yazı herkes indinde makbul olduğu için elden geldiği kadar güzel yazı yazmaya heves ve gayret etmelidir.

“Gelelim yazı yazmanın usûlüne”

Birincisi kalemtırış keskince olup kalem güzel ve pürüzsüzce açılmalıdır.

İkincisi karalama yazılacağı vakit meşke bir iki dikkat ile kelimelerin şekillerini iyice hatırdı hıfz ettikten sonra talim etmeye başlamalıdır.

Üçüncüsü talim ederken meşke gayet dikkat edilerek ağırca yazılmalıdır. Zira acele ile yüz satır yazmadan ise dikkatle aheste aheste beş satır yazmaklıkta daha ziyade fayda görülmüştür.

Dördüncüsü hoca efendinin verdiği meşki temizce tutup çıkarttığı talim kâğıdına sonradan başka yazılar yazılmayıp meşk gibi iyice saklanır ise insanın feyiz bulmasına sebep olur.

-ÖTEBERİ-

İlim tahsil eden adamın heves ve arzusu başka bir şeye olursa sermayesiz para kazanmaya benzer.

İlim tahsil etmek evvelinden acı görünürse de biraz sonraları lezzetine doyulamaz.

Saf olan adam her bir şeye çabuk inanır.

Akıllı olan adamı her şeye inandırmak bir deliyi akıllandırmaya benzer.

Doğru olan adam sadakatiyle ne kadar iftihar etse layıktır.

Doğruluk insanı hiçbir vakitte utandırmaz.

Yalanla doğruluk gösteren adamın indinde haram helal gibidir.

Çok söyleyen adamda doğruluk me'mul olunmaz.

Arkadaşınla güzel geçin ki lazımlı vakitte sana yardım etsin.

Tebrik ve ihtârı hâvî Selanik Rüştiye Hocası Faziletli Süleyman Efendi'den alınan mektuptur:

“Er-refîk sümme-t-tarîk” müfâdince gidilecek her bir yol için evvela güzel bir refik bulmak şart-ı âzâm ve kâide-i âlem olduğu cihetle maârif yolunda dahi refik pek elzemdir.

Fakat maârif yolu büyüdükten sonra girilmeyip mutlaka çocukluk zamanında girilecek bir yol olduğu için bunun refiki de evvel - be - evvel aranılıp bulunmak lazımdır.

Bu defa “Arkadaş” nâmiyle çıkardığınız ve iki nüshasını gönderdiğiniz gazete ki işte çocuklarımızın ıslâh-ı ahvâl ve ahlakı için beklenen eserlerin birincisidir. Nüshaları mektebimizde bulunan iki yüzden mütecâviz şâkirdân gördükleri anda bayağı beyinlerinde pay edemeyecek gibi bir sûretle alıp okudular. Ve bunun maârif hevesinde olanlar için hakikaten pek güzel bir arkadaş olduğunu benimle beraber tasdik ettiler. Ve hemen cümlemiz birlikte muvaffakiyetinize dua ettiğimiz gibi işte taraflarından tebrike dahi müsâraat eyledim.

Fakat şurasını ihtâr ederim ki “Arkadaş” faydaları ahlak ve tarih-i tabîi yoluna hasretmeyip belki bizi fûnûn-i şettâdan dahi âgâh etmeli ve ara sıra güzel meseleler sorup cevaplarını nevresî-degâna havale edip heves ve gayretlerini artırmalıdır. Zira “Arkadaş” gibi hoca makamında bulunan bir gazetenin elbette her fenden bahsetmeye salahiyeti vardır.

Bu halde “Arkadaş” tan maârif yolunda her türlü hizmet beklenilir.
Bâkî dua...

-ARKADAŞ-

Arkadaş'ın çıkarılması vatanımız evlatlarına elden geldiği kadar hizmet etmek niyetinden ileri gelmiştir. Bu arzumuzu takdir ve tebrik buyurmanız ancak maârifte muhabbet ve eser-i fazlıyyât olmakla herhâlde şâyân-ı memnûniyettir.

İhtar buyurduğunuz sual bahsine gelince: Vâkıâ, bizim çocuklardan soracağımız pek çok şey vardır. Fakat öyle mesela:

Üç yumurtayı iki kişiye taksim etmenin yol veyahut üç kere sekizin ne eder gibi sayfa doldurmak ve zihin yormaktan başka bir faydası olmayan ve zaten hesap ve coğrafya gibi mektepte görülecek şeyleri sormayıp kendilerine gerçekten faydalı meseleler soracağız. Ve daha pek çok menfaatli şeyler yazacağız.

Lakin her bir şeyde olduğu misilli bu yolda da ilerilik zât-ı âlînin gibi fuzalânın himmet-i ilmiyesi ve şâkirdânınız gibi heveskârların rağbetleriyle olur.

Tevfik Tanrı'dan

4 numaralı nüshamızda çocukların bayramda görülen fena hareketleri yazılmıştı. Bu kere Pürtelâş Hasan Efendi Mektebi Hocası Mükerrermetli Hafız Ali Efendi tarafından gazetemizin zuhûrunun tebrikini ve kendi mektebinde bulunan çocukların bayramda öyle fena harekette bulunmadıklarını hâvî bir varaka aldık.

(Şu hoca efendinin hakkımızda gösterdiği hüsn-ü teveccühe teşekkür ederiz. Ve mektebinde bulunan çocukların terbiye ve tahsilleri hakkında ettikleri gayreti dahi tahsîn eyleriz.)

TARİH-İ TABİİ “MAYMUN”

5) Şu cins maymunun adına “Mago” derler. Bu hayvanın kuyruğu yoktur. Cenab-ı Hak bu türlü maymunu yeşile yakın bir renkle ve kuyruğunun yerine dahi etten bir şiş ile yaratmıştır.

Bu cins maymunlar Afrika kıtasının şimâl taraflarında pek çoktur. Dağlık ve ormanlık yerlerde tohum ve ağaç yemişleriyle beslenirler.

Bu maymunları Frenkler tutup Avrupa’ya götürürler. Bunlar orada çokça yaşarlar. Çünkü doğdukları ve büyüdükları yerler Avrupa’nın havasına uyguncadır.

-ŞARAP VE RAKININ İNSANA OLAN ZARAR VE ZİYANI-

Şarap ve rakı içmek dince haram olduğu gibi hekimce dahi insana pek zararlı bir şeydir.

Şöyle ki:

Şarap ve rakı içildiği zaman ibtida insana bir neşe yani hiçbir şey umurunda olmayacak bir hâl getirir. Bu neşede yüz kızarır ve gözlerde bir parlaklık zuhûr eder. Vücutta kuvvet görülür. Sarhoş kendi halinden memnun olur. Yani o neşe yavaş yavaş geçmişle geleceği unutturarak kendi hâlini düşündürür. Sonra bir cesaret gelir. Ve lakırdıda çabukluk görülür. Zihni açılır. Herkesin de sarhoş olması ancak bu neşe içindir.

Hâlbuki bu neşe gayet çabuk geçer. Geçtiği anda bir uyuşukluk gelir. Ve hafif bir uyku galebe ederek ondan sonra kendine gelir. Kendine geldiği

gibi o neşeyi gâib ederek yine evvelki halini bulur. Ve gâib ettiği neşenin yerine bir kesiklik gelir.

İşte herkes şu söylediğimiz neşeyi arzu eder de onun için içer. Fakat bazısı da içer içer de haddini geçer. Sonra sarhoşluk alametleri zuhûr etmeye başlar.

Sarhoşluğun böyle haddini geçmesinin alametleri dahi şunlardır:

Nabızlar hızlı çabuk çabuk hareket eder. Sebepsiz gözler öteye beriye bakar. Söylenilen sözü anlayamaz yürümesini şaşırır. Münasebetli münasebetsiz söz söylemeye başlar. Âdeta hummâ hastalığında kendini şaşırılmış bir hasta gibi saçma sapan söyler. Sakin ve edîb iken kavgacı ve edepsiz olur. Ayıldıktan sonra vücuduna bir kesiklik gelir. Bu kesiklik on on beş gün üzerinden gitmez.

İşte sarhoşluğun halleri bunlardır. Lakin el-ıyâzü billâh! Sarhoşluk gide gide artar ise artık o insan insanlıktan çıkar. Yapacağı işlerinde mütereddit kalır. Yani ne yapacağını bilemez. Aklına fikrine kuvve-i hâfıza ve hâkimesine fenalık gelir.

Velhâsıl bu misilli sarhoşlar pek acınacak olan hallere dûçâr olarak en sonra bu yüzden telef olup mezara giderler.

Cenâb-ı Hak bu gibi halde olanları ıslah eyleye ve olmayanları dahi böyle hallere giriftâr olmaktan esirgeye.

HİKÂYE

Her gün başını sarhoşluktan kaldırmayan adamın biri “Şarap ve rakı içmek insanın namusunu berbat eder. Vücuduna da zarar getirir.” diye evladına birtakım nasihatler eder.

Evladı “Acayip!!! Mademki şarap ve rakı içmek fena imiş öyle der de sen niçin içersin? Ve bir de eğer ben senin yaptığın şeyleri yapmaz isem herkes beni babasının gittiği yola sülûk etmiyor diye ayıplar. Bunun için gel sen şu sarhoşluğu terk eyle ki ben dahi sana bakarak öyle fena şeyler yapmaktan ve kullanmaktan çekineyim.” diyerek pederinin fena huylarını ve fena işlerini meydana kor.

Pederi “Evladım pek doğru söyledin. Her kim kendisi bir fena işte bulunur da başkalarına o işleri yapma diye nasihat ederse sonunda benim

gibi utanacağında hiç şüphe yoktur.” diye evladının sözüne hak verir. Ve ondan sonra her fenalıklarını dahi terk eder.

-BİRAZ DA EĞLENELİM-

-Ahmet Efendi isminde birisinin kendi karısıyla evladı ve bir de bir bahçıvan arasında muhâvere-

(Ahmet Efendi sokakta giderken bir bahçıvana rast gelir.)

Bahçıvan: - Aman efendim! Şu sizin oğlunuzun elinden artık illallah!

Ahmet Efendi: - Ne oldu? Bir şey mi yaptı?

Bahçıvan: - Efendim ne yapacak her gün başına bir sürü ipsiz sapsız çocukları toplayıp bostana geliyor. Ne ağaç bırakıyorlar ne fidan. Hepsini kırıp koparıp harap ediyorlar.

Ahmet Efendi: - (Kendi kendine) Gördün mü şu işi? (Bahçıvana) Şimdi bu iş gerçek mi?)

Bahçıvan: - Efendim borcum ne ki yalan söyleyeyim.

Ahmet Efendi: - Öyle ise sana izin her ne vakit bostanına gelir ise bana hiç danışma. Tuttuğun gibi istediğin kadar döv.

Bahçıvan: - Efendim sizin hatırlığınız var ben nasıl dövebilirim?

Ahmet Efendi: - İşte sana izin verdim ya. Benim hatırıma hiç sayma.

Bahçıvan: - Hem efendim siz izin verdiniz ama... Bir değil beş değil ki hangi birine meram anlatayım? Bunlar bostandan yüz adım öteye kadar birer birer diziliyorlar. Veyahut birkaçı bostanın bir tarafından giriyorlar. Ben onları kovalarken sekiz onu arka taraftan hücum ederek yapacakları şeyleri yapıyorlar.

Ahmet Efendi: - E, böyle bir sürü haylazları terbiye edecek ben mi kaldım?

Bahçıvan: - Hayır efendim, ben size hepsini terbiye edin demiyorum. Yalnız oğlunuzu zabtedin demek istiyorum. Çünkü pederi sizsiniz, terbiyesi de benden ve herkesten evvel kendi vazifenizdir. Ve bir de oğlunuz bu sürünün elebaşısı olduğu cihetle eğer kendisini zabteder iseniz herhalde sürü de dağılacağı şüphesizdir. Zira her ne ki olursa olsun bir şeyin başı azalır ise kusur kalanı ise hiçbir işe yarayamayacağı tabîdir.

Ahmet Efendi: - Vâkıâ, öyledir. Haydi, sen git de ben onun abdestini veririm.

Bahçivan: - Aman efendim, siz bilirsiniz. Zira fukarayım. Beş on para bahçeden alıp geçineceğim. Eğer yine her vakit bunların ziyanına uğrarsam ben kül olur biterim.

Ahmet Efendi: - Peki dedim aaa, haydi sen git.

Bahçivan: - Allah ömrünüze bereket versin. (Gider. Ahmet Efendi hânesine gelir. Karısını çağırır.)

Hanım: - Ne istersiniz efendim?

Ahmet Efendi: - Bir şey istediğim yok. Oğlun mektepten geldi mi?

Hanım: - Ben onu birkaç gündür mektebe yollamıyorum.

Ahmet Efendi: - Sebep?

Hanım: - Sebebi keyfi yok da ondan.

Ahmet Efendi: - Neresi ağrıyor? Çağır şunu bakayım.

Hanım: - Burada olmamalı. Galiba sokakta çocuklarla oynuyor.

Ahmet Efendi: - Hasta adam sokakta oynar mı? Mektebe niçin gitmiyor?

Hanım: - Allah! Allah! Artık her gün mektebe her gün mektebe hafız olacak değil ya bu!

Ahmet Efendi: - Ya ne olacak efendim?...

Hanım: - Ne olursa olsun. Sağ olsun da isterse iskelede hamal olsun.

Ahmet Efendi: - Af edersin hanımefendi, hamal değil bilmem ne olsa yine okuma yazma lazımdır. Çünkü okuma yazma bilen bir hamal kaç okka yük kaldıracağını bilir. Ondan ziyade yük kaldırmaz. Cahil hamal ise buralarını asla fark etmeyerek götürebileceğinden ziyade yük kaldırıp ya belini ya dizlerini veya kasığını sakat eder. Hâsılı ilmin her sanata ve her şeye pek çok faydası vardır.

Hanım: - Anladık efendim. Fakat ben evladımı hasta hasta mektebe falana gönderemem. (Mâ-ba'di sonra)

ŞEMSÎ

(8 Numara) 10 Zilkade Sene 1293 -Pazartesi- 15Teşrinisani Sene 1292

Sâhib-i İmtiyaz ve Muharrir: Şemsî

Müdürü: Tevfik Bey

----- o ----- o ----- o -----

----- o ----- o ----- o -----

Babîâli civarında Ebussud Caddesi'nde
(Kırk Anbar) Matbaasında basılır.
İdarehânesi de ittisâlinde 10 numaralı
mahall-i mahsûsdur.

Seneliği 20 kuruştur. 6 ve 3 aylığı
yoktur. İstanbul için 12 dışarılar için
17 kuruş ayrıca posta parası alınır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

ARKADAŞ

1293

(Haftada Bir Kere Çıkar)

-İHTAR-

“Arkadaş” inşallah bundan böyle ara sıra edebiyat ve fûnûna dair bazı kitaplar neşrecek ve bu kitapları “Arkadaş”ın seneliğine müşteri olanlara parasız olarak gönderecektir.

Bundan başka her elli nüshada bir kere kendi nâmı altında iki yüz sayfadan aşağı olmamak ve içinde büyük ve küçük umûm vatandaşlarımızın faydalarına yarayacak çok şeyler bulunmak üzere kitap şeklinde büyük bir nüsha çıkaracak ve abonelerden kezâlik bunun için dahi bir para istemeyecektir.

-TAHSİL VE MÛTÂLAA İLE VAKİT GEÇİRMEK-

İnsanın gerek çocukluğunda gerek büyüklüğünde her bir vakti için bir türlü işi vardır. Mesela: Sabah oldu mu çocuk ise mektebine büyük ise dükkân memuriyetine gider. Akşama kadar orada vakit geçirip akşamüstü yine evine gelir. Burada büyükleri bir tarafa bırakıp çocukların vaktini taksim edelim:

Yukarıda söylediğimiz gibi çocuk sabahleyin mektebe gider. Fakat şafakla beraber gitmez. Ne kadar erken gitse yine hiç olmazsa iki saati

evinde geçer. Mektepte dersler arasında da en aşağı iki saati boş kalır. Akşam da güneş batıncaya kadar mektepte bulunmaz. Şurası burası ne kadar geç kalsa yine on birde evinde bulunur. On birden gece -mevsimine göre- dörde beşe kadar geçen vakitte kezâlik boş kalır.

Demek oldu ki bir çocuk sabahleyin yerinden kalkıp gece yatıncaya kadar tabîi olarak dokuz on saat boş vakit kazanır. Haydi, yemek yemeğe peder ve validesi veya arkadaşlarıyla görüşmeye ve ders arasında teneffüs etmeye vesâire vesâireye bol bola dört saatini verelim geriye altı saat kalır. Ya bu altı saat gibi uzun bir vakti ne ile geçirelim? Çünkü iş güç kalmadı.

İşte bizim çocuklarımız bu vakitlerini oyunla vesâir haylazlıkla geçiriyorlar! Yirmi dört saatin mahsulü olan böyle uzun ve kıymetli zamanı - can sıkıntısını def etmeklik diye- haylazlıkla oyuna feda edivermek ve bir günlük tahsilden kazanılacak faydayı bu sırada unutup tamamıyla gâib etmek acınacak hallerden değil midir? Ya ne yapalım? Asıl bu vakti güzel ve eğlenceli ve faydalı bir şeyle geçirmeli. O da tahsil ve mütâlaadır.

Farazâ: Derslere tamamıyla bakıp yani şüphe kalmayacak derecede baktıktan sonra kütüphaneyi açıp bakınca fünûn, maârif, tarih, edebiyat, hikâyât kitapları kendini gösterir. Fünûn, maârif ve edebiyat kitaplarını okusak pek çok faydalanacağız. Tarih mütâlaa etsek güya dünya kururalıdan beri yaşıyormuşuz gibi her bir zamanın hallerini bir türlü taaccüp ve hayretle göreceğiz. Hikâyât ki o da edebiyat cümlesindedir bunları dahi okumaktan pek çok zevk ve ibret alındıktan başka ahlakı bile düzeltir.

İşte böyle vakit geçiriş hem eğlenceli hem faydalı olmaz mı? Bunlar birtakım oyun ve sâir haylazlığa benzer mi? Bununla beraber kitap okumakla vakit geçirmek bir türlü tahsil demektir.

Hâsılı boş vaktini derse çalışmaya ve kitap okumaya harç etmek o vakti gâib etmeyip belki kazanmak demektir. Pek güzel bir vakit geçiriştir. İşten güçten hâlî olmayan adamların ve belki haylazların bile haset ettiği bir şeydir.

İDARE HAKKINDA MUHAVERE -İKİ ARKADAŞ ARASINDA-

Sin (Sual) - İdare nasıl şeydir?

Cim (Cevap) - İdare mâlik olduğumuz mal ve îrâdımızı güzelce kullanıp yolunda harç ve sarf etmektir.

Sin (Sual) - İdaremizi bilmediğimiz halde ne zararımız olabilir?

Cim (Cevap) - İdaresini bilmeyen adam daima sıkıntı ve azap içinde bulunur. Mesela yüz kuruş aylığı olup da idaresini bilmeyen bir adam herhalde yüz elli iki yüz kuruş sarf etmeye ve böyle her ay aylığının bir buçuk iki mislini masraf eden bir adam da daima borç etmeye mecbur olur.

Bu halde ise zaten aylığı ile kendini idare edememekte iken bir de borç ve borcun faizi gibi fazla masraflar hâsıl olur. Ve gide gide hiçbir kimsenin yanında kadir ve itibarı kalmaz yani sarrafın ve esnafın ve belki hizmetinde kullandığı uşağın bile emniyeti kalkar. Bu cihetle artık insan ne yapacağını şaşırarak nihayet perişan olur gider.

İşte idare bilmemek maâzallah!! Böyle böyle ve daha nice fenalıklara sebep olur!

Sin (Sual) - İdaremizi bildiğimiz halde ne faydamız olabilir?

Cim (Cevap) - Dünyada idareden güze faydalı bir şey var mıdır? Elbet yoktur. Çünkü bir adam işlerini yolunda görür ve hiçbir şeyde haddini ileri geçirmezse o adam bir vakit sıkıntı çekmez daima rahat ve huzûr-u kalp ile yaşar. Ve tabi nefsinin havasına da uymayıp bu sûrette dahi birtakım tehlikeli hâllerden emin olur.

Fakat idare yalnız alışverişi yolunda çevirmekten ibaret değildir. İnsanın gerek oturup kalkmasında ve gerek ahbabıyla konuşmasında velhâsıl her bir hâl ve hareketinde idare lazımdır.

Bu cihetle her şeyde hüsn-ü idareye riâyet herhâlde sebep-i selamettir.

-ÖTEBERİ-

Her gün edilen zevk ve sefanın lezzeti olmaz. Çok vakit iş ile az vakit istirahatla vakit geçirilir ise zevk ve sefanın ne demek olduğu o vakit anlaşılır.

Alçak olan adamlara bir şeyden dolayı rica etme ki ileride minnet görmeyesin.

Bunlara rica eder isen az et ki fayda göresin ve itibarın bozulmaya.

Para sarf etmek istemeyerek daima biriktirmeklikte lezzet bulanlar insanların akılsız ve ahmaklarıdır.

Parayı lüzumsuz yere sarf edenler ne kadar zengin olsalar züğürtlükten bir vakit kurtulamazlar.

Her şeye hırs ve tamahı olan adamın eline bir şey girmez.

Aç gözlü olan adamın gözünü bir avuç toprak doyurur dediklerini iyi düşünmelidir.

Bir bahçıvan bahçe içinde bulunan çiçeklerin her birine ayrı ayrı nasıl dikkatle bakar ve zahmet çeker ise sen de işini gücünü o yolda dikkatle görüp zahmet çek ki işinden gücünden fayda göresin.

Kibir eden ahmaktır. Zira akılı olsa idi kendisinden büyük Cenâb-ı Hak ve kendisinin de ezeli bir kul olduğunu hatırlıdan çıkarmazdı.

Kibir edenin hiç sevdiği olmaz.

Hiç kimse ile inat etme. Eğer eder isen o adama muhtaç olmamalısın ve kendisinden nefretin olmalı.

Zahirdeki aynalar “ah” ile kararır gönül aynası “ah” ile cilalanır.

Fî 5 Teşrinisani sene 92 tarihiyle Rusçuk Rüşdiye Mektebi şâkirdânından Kemal Bey'den alınan mektuptur.

Gazete-i mergûbelerinize abone olmaklıkta sâir arkadaşlarıma vukû bulan müsabakât-ı âcizânemden dolayı husûle gelen mahzûziyet-i vâlâlarınızı mübeşşir resîde-i dest-i tekrîm olan taltifnâme-i sâmîleri kemâl-i ta'zim ile mütâlaa olundu.

Hakk-ı âcizânemde ibzal buyrulan şefkat-i pederâne ve bi-t-tahsis nasâyih-i hakîmâne-i belfigâneleri fevkalade tesir eylediğinden sevincimden derhal mektep şerîklerime gösterip her birisi yegân yegân okudular. Ve “Arkadaş” gazetesine zaten hisseylediğim meyil ve arzuları üzerine hemen bir defter açılıp toplanılan otuz yedi kuruş abone bedeli bu kere takdim kılınmış olmakla -Rusçuk Rüştiye Mektebi şâkirdânı nâmına- gönderilmesini istirham eylerim.

Arkadaş gazetesinin intişârı bizim gibi çocuklara nasihat etmek ve tahsîl-i ilim ve edebe sevk eylemek niyet-i hayriyyesine mebnî olmaktan

nâşî sâir memleketlerde bulunan mektep arkadaşlarımız ile Arkadaş gazetesi vasıtasıyla muhabere etmemize bir tark-i mesâğ gösterileceği ümidinde isem de mesleğimize tevâfuk eylediği halde arkadaşlarıma bir numûne-i mukaddime olmak üzere şu arîza-i nâçizânemin tabîi buyrulmasını bilhassa temenni ederim.

-MUKABELE-

“Arkadaş”ınız hakkındaki teveccüh ve delâletinize hâssaten teşekkür ederim.

Şu rağbetiniz “Arkadaş”ın devam ve terakkîsi emrinde olan arzû-yi hâlisinizi ispat ediyor. Ben de bu arzuda isem de esef olunur ki sâir arkadaşlarınızdan beklediğimiz rağbetlerin henüz yüz göstermemesi arzularımızı çürütüyor. Binâenaleyh evlâd-ı vatani Arkadaş’larına ısındırmak için şu rağbetinizi kendilerine nişâne-i ibret addederim.

ŞEMSÎ

Arkadaşlar,

Size bu hafta birkaç şey soruyoruz. Vâkıâ bunlar öyle güç bir sual değilse de herkesin ağzında çokça kullanılarak söyleyişte tamamıyla değişmiştir. Hele işitildiği gibi yazılsa hiçbir şeye benzemez.

Bu suallerin kolaylığıyla beraber cevaplarını ilk bulanlar mükâfatla memnun edilecek.

-SUAL-

(1) Mesela: Çarşıdan elmas alınacağı vakit ehl-i kibleye gösterelim denilir. Fakat bu “ehl-i kible” yanlış söylenilir bir sözdür. Bunun sahihi nedir? Ve nasıl yazılır?

(2) Esnaftan bir adam ibtidaki satışında hamdolsun siftah ettik der. Bu “siftah” kelimesi de yanlıştır. Doğrusu beyan buyrulsun?

(3) Uzak bir yere müteallik bir söz geçtiği sırada orası ücra bir mahaldir denilir. Bu “ücra” sözü doğru değildir. Tashih buyrula?

TARİH-İ TABİİ “MAYMUN”

6. Bu hayvanın ismine “Şebek” denilir. Avurtlarında ceyb ve nasûrı yoktur. Kuyruğuyla derisi kıllıdır. Kuyruğunu ağaç dallarına sarar. Kendisini baş aşağı salıverir. Ve istediği tarafa uzanır.

Bunlar Amerika’da sürüyle gezerler. Afrika ve Asya kıtalarında olan maymunlardan uslu ve boyları kısacadır. Bülbül ve sâir kuşları taklit ederek öterler.

Bu şebek isminde olan maymun birkaç cins ise de her cinsi çabuk koşar. Ve tuhaf ve maskara olduğu cihetle türlü türlü oyun öğrenmeye kabiliyetleri vardır.

-UFAK TEFEK MALUMAT-

“TARİH”

Tarih, vukû bulan bir şeye vakit tayin etmeye derler. Ve iki şeyde kullanırlar.

Birincisi - takvimlerde yazılan tarihlerdir ki farazâ bizim tarih-i hicret-i nebeviyye, aleyhi efdal-üs-salât efendimiz hazretlerinin 1254 sene-i şemsiyyesi ve 1293 sene-i kameriyyesidir. Tarih-i İskender-i rûmînin 2187 ve tarih-i milâdînin 1876 senesidir.

Bu zikrolunan seneler birbirine benzemeyip hepsinin başka başka olmasına sebep nedir? Evet, sebep şudur ki: Tarih denilen şey bir günde gayet bir emr-i garip ve emsali görülmemiş ve insana hayret verir derecede mesela: Tufan ve hafazanallah gayet büyük yangın ve zelzele gibi şeyler

vukû bulur ve o günden başlanılarak tarih itibar olunur. Ve o gün tarihin birinci senesi olur. Hatta bizim peygamberimiz aleyh-is-salât efendimiz hazretlerinin Mekke şehri cedd -be-cedd ve dünyaya teşrif buyurdıkları mahall-i mübarek iken münafıkların birtakım eza ve cefasından Medine-i Münevvere'ye hicret buyurdular. Hicret buyurdıklarının birinci gününden itibaren Araplar o günü tarih tayin ettiklerinden tarih-i hicret-i nebeviyye tesmiye olundu. Ve el'an bizim tarihimiz de bu tarihtir.

Nitekim Hıristiyanlar Hazreti İsa aleyh-is-selam Allah'ın emriyle kız olduğu halde Hazreti Meryem'den babasız doğduğu, babasız bir çocuğun emsali görülmediği için doğduğu günü tarih tuttular. Ve o tarihe, tarih-i milâdiye tesmiye ettiler.

İkincisi - eski vakitlerde vukû bulan şeyleri sonra bilmeklik için bir kitaba kaydederler. O kitaba dahi tarih derler. Bu tarihi başlıca üç kısma taksim etmişlerdir. Birincisi tarih-i ûlâ, ikincisi tarih-i vasatî, üçüncüsü tarih-i âhirîdir.⁸ Tarih-i ûlâ Hazreti Âdem efendimizin vaktine yakın vukû bulan şeyleri beyan eder. Tarih-i vasatî efendimizin vaktinden İstanbul'un fethine kadar olan şeyleri beyan eder. Tarih-i ahirî İstanbul'un fethinden şimdilere kadar vukû bulan şeyleri beyan eder.

-UYKU-

Uyku, ekmek ve su gibi insanın mutlak muhtaç olduğu şeylerden biri ve başlıcasıdır. Eğer uyku layığı kadar uyunulmazsa bedende gevşeklik duyulur. Hiç uyunulmazsa vücuda fenalık gelir. Çünkü uyku insanın azalarının rahatını ve vücudunun kuvvetini ziyade eder.

Velhâsıl uyku bedeninin sebep-i hayatıdır. Zihninin yorgunluğunu alır fakat uykunun vücuda faydalı olması için âdet ettiğin zaman içinde mükemmel olmak iyidir.

Yani ne kadar vakit uyunacak ise o kadar müddet uyanmamakla olur.

Bazen olur ki insan birkaç saat içinde on kere uyanır. Böyle uykudan insana fayda gelmez.

Uykunun müddeti: Yirmiden elli yaşına kadar tam uyku sekiz saattir.

Elli yaşından yukarı yavaş yavaş az uyku uyunmaya başlar.

⁸Şu taksime: Kurûn-u ûlâ, kurûn-u vasatî, kurûn-u âhirî dahi denilir.

-BİRAZ DA EĞLENELİM-

“MÂ-BA'D an NUMARA 7”

Ahmet Efendi: - Be kadın öfkelenendirip durma mektebe gelince hastadır da sokakta oyuna gelince iyi mi oluyor? İşte evladının haylaz terbiyesiz olmalarına ve hayvan gibi cahil kalmalarına hep ana babalarıdır sebep.

(Bu aralık çocuk yüzü gözü kan içinde olarak gelir.)

Pederi: - Oğlan bu hal nedir?

Çocuk: - Manav dövdü.

Validesi: - Kör olası herif, niye dövüyor bakayım?

Peder: - Kim bilir ne yapmışındır da o da seni bu hale koymuş.

Çocuk: - Bir şey...

Pederi: - Sus... Haydi, yıkıl karşımdan. Pek âlâ etmiş. Keşke geberteydi...

Validesi: - A...Çok şey! Gidip kör olası herife sesini çıkar sen de evladımı azarlıyorsun...

Pederi: - Evet! Sen onun yaptıklarını bilsen. Bostanlarda hırsızlık etmek bunda hangi birini söyleyeyim.

Validesi: - Hayır benim evladım hiçbir şey yapmaz. Gidip herifin terbiyesini vereceksin.

Pederi: - Ben çok lakırdı bilmem. Git sen terbiyesini ver.

(Öfke ile çıkar gider.)

ŞEMSİ

(9 Numara) 17 Zilkade Sene 1293 -Pazartesi- 22Teşrinisânî Sene 1292

Sâhib-i İmtiyaz ve Muharrir: Şemsî

Müdürü: Tefik Bey

----- o ----- o ----- o -----

----- o ----- o ----- o -----

--

Babiâli civarında Ebussud Caddesi'nde
(Kırk Anbar) Matbaasında basılır.
İdarehânesi de ittisâlinde 10 numaralı
mahall-i mahsûsdur.

Seneliği 20 kuruştur. 6 ve 3 aylığı
yoktur. İstanbul için 12 dışarılar için
17 kuruş ayrıca posta parası alınır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

ARKADAŞ

1293

(Haftada Bir Kere Çıkar)

-İHTAR-

“Arkadaş” inşallah bundan böyle ara sıra edebiyat ve fûnûna dair bazı kitaplar neşrecek ve bu kitapları Arkadaş'ın seneliğine müşteri olanlara parasız olarak gönderecektir.

Bundan başka her elli nüshada bir kere kendi nâmı altında iki yüz sayfadan aşağı olmamak ve içinde büyük ve küçük umûm vatandaşlarımızın faydalarına yarayacak pek çok şeyler bulunmak üzere kitap şeklinde büyük bir nüsha çıkaracak ve abonelerden kezâlik bunun için dahi bir para istemeyecektir.

-NEZAFET HAKKINDA MUHAVERE-

“İKİ ARKADAŞ ARASINDA”

Sin (Sual) - Nezafet yani temizlik neden ibarettir?

Cim (Cevap) - Nezafet vücudumuzu yani el ve ayak gibi her bir âzâlarımızı ve giydiğimiz esvabı pek temiz tutmaktan ibarettir.

Sin (Sual) - Temiz olmamız niçin lazım gelir?

Cim (Cevap) - Bizim dinimizin her bir hükmü temizlikle icra olunacağı cihetle bize temizlik şer'an lazım ve belki farz mertebesinde elzemdir.

Mesela:

Gusle muhtaç olduğumuz veya bir tarafımızda pislik bulunduğu halde namaz ve sâir ibadetlerde bulunamayız.

İşte temizliğin şer'an vacip olduğu meydana çıktı. Bunun gibi aklen ve tabiaten dahi pek güzel bir şeydir. Buna da şöyle bir misal getirelim:

Çünkü herkes bizi temiz bir halde gördükçe "Bunlar nefislerine bu derece mukayyet oldukları sûrette elbette başka şeylerine dahi dikkatleri tamdır." deyip meyl-i rağbetleri ve itimat ve emniyetleri ziyade olur. Hatta temizlik bizde medih yerlerinde söze en ziyade medâr olan lafızlardandır.

Şöyle ki:

Bir adamı veyahut bir adamın gördüğü bir işi methedeceğimiz sırada "Falan kimse ne temiz adamdır." veya "Falan adam falan işi ne temiz gördü." deriz.

İşte temizlik herkesin sevdiği ve beğendiği bir şeydir. Ve öyle para ile zahmet ile değildir. Temizlik insanın kendi elinde olduğu için güçlüğü de yoktur.

Sin (Sual) - Peki temizliğin daha başka faydası yok mudur?

Cim (Cevap) - Pek çoktur. Ez-cümle temiz olduğumuz halde nefsimizin kadir ve kıymetini biliriz. Ve kalbimizin fenalıklarını hatıra getirip tez elden onun dahi tövbe ve istiğfar suyu ile pak edilmesi lazım geleceğini anlarız.

Zira kitaplarımızın kavlince hata ve günah tıpkı elbisemizde olan pislik gibi kalbimizin karalığıdır. Şu halde layıkıyla vücudumuzu pak tutmaya dikkat eylesen isek yüreğimizde olan fenalıkları da temizlemek iktizâ ettiğini düşünür ve ona göre çaresine bakarız.

Bir de temizliğin giysimizde de faydası vardır. Bu bâbda yalnız şunu söyleyelim ki farazâ esvabımızı temiz tutarsak çabuk berbat olmaz. Yani bir senede eskিয়েcek esvap altı ayda telef olup gitmez.

Yoksa öyle esvabımızı pis tutarak ez-vakit içinde eskitip de bir düzine elbiseye para vermekten ise temiz tuttuğumuz halde o paralarımız yanımızda kalacağından bu cihetle faydamız meydandadır.

Sin (Sual) - Nezafetin sıhhate yani vücudun hastalıktan esirgenmesine yardımcı olabilir mi?

Cim (Cevap) - Hay hay... Başlıca faydalarından biri de budur ya...

Çünkü pis ve murdar olan kimseler pislik sebebiyle türlü türlü muhâtaralı hastalıklara uğrayıp ez-vakit içinde mezara gireceğinden herhalde temizliğe dikkat büyük şart ve temizlik insana sıhhati için dahi elzemdir.

-ÇOCUKLUK-

(1)

Çocukluk zamanının derece-i kıymetine dair üç numaralı nüshamızda birkaç söz söylemiştik.

Hakikaten o zaman pek gözde denilecek ve ziyadesiyle sakınılacak bir zaman olduğu için çocukların her hakkını meydana koyup kendilerine hem çocukluklarını tamamıyla bildirmek ve hem de öyle vakitlerini birtakım beyhude ve faydasız şeylerle teleften sakınmak maksadıyla çocukluğun aksamını bünyân etmeyi kendimize vazife saydık.

Çocukluk insanın çok ve pek sık değiştiği ve türlü türlü fikirlere uğradığı bir vakit ise de layığıyla dikkat olunduğu halde anlaşılıyor ki gerek haricen gerek dâhilen çocuklarda görülen bu kadar tebdilât kan tazeliğinden başka bir şey değildir. Ancak hakiki sûrette bir çocuğun fikir ve tavırca değişmesi ise yaşının artmasıyla olabiliyor ki bu da üç zamana taksim olunur.

Birincisi bir çocuğun validesinden doğduğundan beş altı yaşına kadar olan vakti ikincisi altı yaşından hadd-i bülûğa varıncaya değin geçen zamanı ve üçüncüsü dahi bu zamandan on sekiz yirmi yaşına kadarki hâlidir. Evvela bir çocuk anasından doğduğu zamandan itibaren iki üç yaşına kadar hiçbir şey bilmez ve bilmeye de kudret olmadıktan başka belki söz dahi söyleyemez.

Bu sırada düşünülecek şey ancak vücutça ve her bir hâl ve hareketçe kendilerinin muhafazası, kaziyyesi olup peder ve validenin evlatları hakkındaki şefkat ve muhabbetleri ise lazım olan muhafazalarına dair söz söylemeye hacet bırakmaz.

Şu kadar var ki çocuklar söz söylemekliğe yeltendikçe kendilerini daima iyi sözlere alıştırmak ve kötü kelimeleri ağızlarına aldırılmamaya dikkat etmek gözetilecek şeylerin birincisidir.

Çünkü iyi ile kötüyü fark edemeyen bir çocuk alıştığı en çirkin bir sözü en iyi bir lakırdı gibi söylemekten çekinir mi?

Hülâsa çocuk üç dört yaşına kadar hiçbir şeyden haberi yok denilecek gibi bir sûretle vakit geçirdikten sonra yavaş yavaş hâli değişmeye yani kendisinde oyun gibi şeylerdeki istek ve mecburiyet artmaya başlar.

Vâkıâ bir çocuğun asıl oyun oynayacak vakti de bu vakitlerdir ve oyuna da sahihen hakkı vardır. Bununla beraber çocuk bu zamanda dahi pek ziyade dikkate muhtaçtır yani oynayacağı oyunun muzır, fâsid ve sakatlı şeyler olmamasına dikkat etmeli ve çocuklar beyinde öteden beri oynanılan oyunların fenalarına alıştırmamalıdır.

Bu da terbiyelerine memur olanların uğraşmasıyla olur zira çocuk kısmı nasıl alışır o suretle eğlenebilir. Mesela: Kendisine bir pergâr verilip beyaz kâğıda bir tekerlek çizdirilse çocuk bununla hem eğlenir hem de pergârın dönüp dolaşmasından ve başladığı yere gelince tekerleğin muntazam sûrette hâsıl oluvermesinden lezzet alır.

İşte çocuğa bu gibi oyunlar icat etmeli ve meşhur olan oyunların da zararsızlarına müsaade göstermelidir.

Fakat bir kere de böyle şeylere alıştırıldı mı artık sâir bir takım muzır oyunlara meyletmemesi tabîidir.

Bunun için terbiye edenlere pek ziyade güçlük olmaz bunun güçlüğü çocuğu bir şeye alıştıktan sonra ondan çevirmektir.

Hâsılı her bir peder ve valide evlatlarına çocukluk halinin ibtidası olan şu çağlarda iyi hallere alıştırmaya gayret eyerler ise hem terbiyelerinde sıkıntı çekmezler hem de çocuklar haylazlık belasına düşmezler. Bu yolda söylenecek söz pek çok ise de sayfamızın buna müsaadesi olmadığı cihetle bu kadarcıkla sözü kesmeyi münasip gördük. İnşallah gelecek nüshamızda çocukluğun ikinci kısmından dahi birkaç söz söyleriz.

- HİKÂYE -

Zamanı-ı sâbıkta fakir bir adam varmış. Kuş ve balık avlayıp güç hâl ile ekmek parası tedarik edermiş. İşte bu adam bir mahallede tuzak kurup kendisi gizlenir. Bir müddet sonra tuzağın yanına üç tane kuş gelerek tuzağa tutulacakları sırada kavga gürültüsü gibi bir seda iştilir. Bî-çâre fukara aman bu sedadan kuşlar kaçacak diye gizlendiği mahalden meydana çıkar. Görür ki iki talebe ilim bahsediyorlar. Fukara onların yanına gidip rica eder ki biraz sükût etsinler de kuşlar kaçmasın. Talebeler kuşlardan ikisini

kendilerine verir ise sükût edeceklerini söylerler. Zavallı fakara da çaresiz kuşun ikisini vereceğini vaat eder.

Hâsılı kuşlar tutulur iki tanesini talebeler alır. Bu sırada ol fakir adam talebelere der ki: Siz benim kazandığımın sülüsânını aldınız. Müstefid oldunuz. Bari sizin de bağırarak bahsettiğiniz şey her ne ise bana söyleyiniz de eğer faydalı bir şey ise ben de ondan istifade edeyim. Ol iki talebe gülerek derler ki: Biz mahiyet-i (hünsâ) dan bahsederdik. Fakir adam hünsâ ne demek olduğunu bilmediğinden tekrar sorar. Talebeler hünsâ ne erkek ne dişi olan şeye deniyor diye cevap verirler.

Fakir adam bu hünsâ kelimesini hatırında tutup ertesi günü balık avına çıkar. Hikmet-i ilâhî bir balık tutar ki asla nazîri görülmemiş. Kendi kendine düşünerek ol balığı hediye tarîkiyle ol vaktin padişahına takdim edip mazhar-ı ihsan olmasına karar verip beğenir fakir, bin altın ihsan verilmesini umar ve balığı padişaha takdim eder. Padişah balığı gev eder. Fakat padişahın nedîmi bu ihsanı çok görüp padişaha der ki: Bu hediye değerli bir şey değildir. Bu adama cüz'î bir şey verip def edelim. Padişah bu sözü bir derece kabul eder ise de evvelce bin lira ihsan ettim demiş olduğundan ihsanımı nasıl geri alayım dediğinde nedîmi, getirilen balık dişi mi yoksa erkek mi diye fakirden sorarız. Eğer erkek der ise dişisinin getirilmesini ve eğer dişi der ise erkeğinin bulunmasını emredip ol sûretle def ederiz der. Padişah dahi ol sûretle fakirden sorar. Fakir derhal öğrendiği kelime hatırına gelip sual buyrulan balık hünsâdır deyinde padişah ziyade mahzûz olup fakire tamam iki bin altın ihsan eder. Ve zavallı fakir bir kelime sayesinde böyle kıymetli ihsana mâlik olup ömrünü hoşça geçirir.

İşte bu hikâyeyi söylemekten murat ilmin faydaları çok ve hizmet-i ulemânın ziyarı yok olduğunu bildirmektir. İnsan için her vakit ulemâ ile sohbet edip meclis-i şeriflerinden iktisâb-i menfaat etmek lazımdır.

İNTİHA

- ÖTEBERİ -

Cahilin kulağına söz söyleme. Zira söylediğin sözün hikmetini bilmez de seni tahkir eder.

Şeriatta hatır saymak reva değildir. Haksıza haklı diyene halk beddua eder.

Fâsid adamlar hakkı anlamazlar. Allah'ı arayanlar hakkı tanırırlar.

Seni eller övsün ağzın övmesin. Seni başkaları methetsin dilin etmesin.

Kibirsiz olup kendini kul mesâbesinde tutan kimse kendini beğenip kimseyi beğenmeyen kibirli adamdan daha ziyade itibarlıdır.

İyi adam Allah'ın lütfuna nâil olur. Fena fikirli adam itâbına dūçâr olur.

Adaletle yürüyen selamet bulur. Eğri yola sapan halka ibret olur.

Evladına çocuk iken doğru yolu öğret ki büyüdüğü vakit eğri yoldan gitmesin.

İyi nâm kazanmak çok mal edinmekten daha hayırlıdır.

Namussuz adamlar ile arkadaş olma. Zira onların huylarıyla huylanıp da sonunda başına bir bela gelmeye.

Doğru söz söyleyenin herkes ağzını öper.

Münasebetle söylenen lakırdı bakır paralar arasında altın sikke gibidir.

Dostun ısırması hakikat düşmanın öpmesi hiledir.

İyiliğe kemlik edenin iki yakası bir araya gelmez.

- VARAKA -

Sekiz numaralı Arkadaş gazetesinde münderic üç sualden birincisi ehl-i kible “ehl-i hibre” Türkistan'da galat olarak söyleniliyor.

İkincisi siftah “istiftah” kelimesinden muhaffef olarak kullanılıyor zannederim.

Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi İkinci Sene Şâkirdânından Çavuş Mehmed Ali

Bu efendi şu iki galat söylenilen sözlerin doğrusunu bularak yukarıdaki varakayı bizzat idarehanemize getirmiş ve kendisi dahi mükâfatla memnun edilmiştir. Doğrusu bu efendinin zeki, edîb ve maârife hevesli bir Osmanlı genci olduğu hâl ve hareketinden belli olduğu cihetle her ne türlü medih olursa layıktır.

Üçüncü sualimiz olan “ücrâ” sözünü henüz bulanlar olmadığı cihetle bunun dahi doğrusu ne türlü olduğunu bize bildirmelerini yine evlâd-ı vatandan bekleriz.

- UFAK TEFEK MALUMAT -

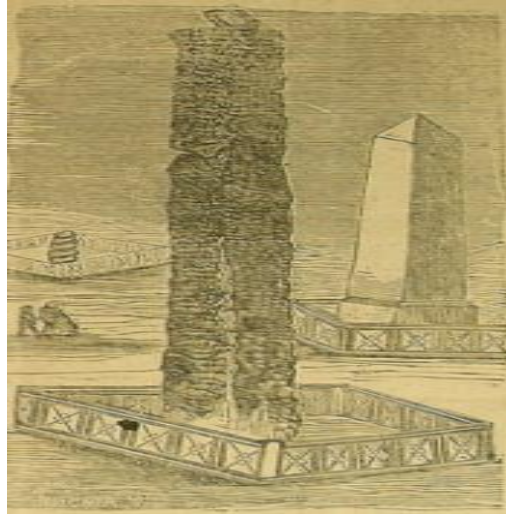
Rum imparatorları en meşhur fütûhâtlarına ve en güzel yaptıkları işlerine bir alamet ve eser olmak üzere “İstanbul” şehri azîmine gayet ustalıkla yapılmış birçok taşlar dikmişler ise de bunların tamirine bakılmadığı cihetle pek çokları harap ve gâib olmuş ve fakat altı tanesi hâlâ bâkî kalmıştır.

Bâkî kalan altı dikili taşın üç tanesini ileride yazacağımızdan biz burada şu resimlerini koyduğumuz Sultanahmet'te At Meydanı'nda bulunan üç dikili taşı beyan edeceğiz.

Şöyle ki:

Bu üç dikili taşın biri “Mısır”dan getirilmiş yekpâre ve heremî bir kızıl somâki taştır. Eski Mısır yazısıyla üzerinde şu eser çizili: “Mısır ve Said hükümdarı ve dünyayı yaratan Cenâb-ı Hakk'ın varlığına itikat eden kuvvetli İmparator “Thutmosis” bu taşı Tanrı Teâlâ'nın şân-ı azametini ispat içinyaptırmıştır.” diye yazılıdır.

dikili taşlar

Bu taşın yüksekliği yedi arşındır. Ve bunu muzafferiyet alameti olmak için “Teodosyos” Mısır'dan getirip otuz iki gün içinde diktirmiştir. Bu taşın bir yüzüne kendisinin ve karısıyla evladının taht üzerinde resimlerini ve bir yüzüne düşmanlarının kendisine teslim ve tâbi olduklarını ve üçüncü

yüzüne At Meydanı oyunlarını ve dördüncüsüne elinde alâmet-i nusret olan bir melek resmini yaptırmıştır.⁹

Bundan başka aşağı taraflarında bu dikili taşın dikilmesinde kullanılan âlâtın ve At Meydanı'nın resimleri oyulmuştur. Ve yine aşağı taraflarında Rumca ve Latince beyitler yazılıdır.

İkincisi "Konstantin"ın Mora şehrinden getirttiği bakırdan yapılmış Yılanlı Direk'tir. İşbu direğin bir başını Cennetmekân Fatih Hazretleri kuvvet ve hünerini göstermek için kılıcıyla düşürmüştür. Bir başını dahi bundan yüz altmış sene evvel bir gece kırıp çalmışlardır.

Üçüncüsü "Porfirojenetos"un örme direğidir. Bu direğin hâlâ çivili yerlerinden belli olduğu vecihle üzeri ta yukarisından aşağıya kadar yaldızlı ve resimli bakır kaplı iken şimdi taşlarının birçoğu döküldüğünden bir acayip şekle girmiştir. Ve bir gün büsbütün yıkılıp bir sakatlık edeceğinden korkulur.

Bu direğin yüksekliği doksan dört kademdir. At Meydanı'nda bu dikili taşlardan başka dört beygir resmi varmış. Bu beygir resimlerinin üstadlık cihetiyle dünyada misli yokmuş.

Bu resimler Mora'da Korinthos şehrinden Roma'ya ve oradan Konstantin zamanında İstanbul'a naklolunmuştur. Sonra Cenevizliler İstanbul'u zabtettikleri sırada bunlar Venedik'e götürülmüş ve ondan bir müddet sonra Birinci Napolyon Paris'e nakletmiş ise de kendisinin inhizâmında Nemçe'ye götürülmüştür.

ŞEMSİ

⁹Güya evlatlarının itaatli olmaları için bu resimlere anasına babasına pay vermişler de böyle taş olmuşlar diye kadınlarımız çocukları aldatırlar.

(10 Numara) 24 Zilkade Sene 1293 -Pazartesi- 29Teşrinisani Sene 1292

Sâhib-i İmtiyaz ve Muharrir: Şemsî

Müdürü: Tevfik Bey

----- o ----- o ----- o -----

----- o ----- o ----- o -----

Babiâli civarında Ebussud Caddesi'nde
(Kırk Anbar) Matbaasında basılır.
İdarehânesi de ittisâlinde 10 numaralı
mahall-i mahsûsdur.

Seneliği 20 kuruştur. 6 ve 3 aylığı
yoktur. İstanbul için 12 dışarılar için
17 kuruş ayrıca posta parası alınır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

ARKADAŞ

1293

(Haftada Bir Kere Çıkar)

HULÛS HAKKINDA MUHÂVERE

“İKİ ARKADAŞ ARASINDA”

Sin (Sual) – Hulûs nedir?

Cim (Cevap) – Hulûs, halislik saflık yani içi dışı bir olmak ve kalbinde hile ve fesat bulunmamak demektir ki hulûsu olanlar asla mürâyîlik yani yüze gülücülük etmeyip daima herkesle saflık ve dostluk üzere geçinirler.

Sin (Sual) – Hulûsun faydası nedir?

Cim (Cevap) – Hulûsun hesaba sığmaz faydaları vardır. Cümleden biri ve belki en başlıcası şudur ki: Hulûs olmadıkça adalet olmaz. Adalet ise hür insanların hatta hayvanların bile aradığı bir şeydir. Artık böyle âlâ bir şeyin vücûduna sebep olan hulûsun faydası ne derecede olacağı kıyas olunsun.

Sin (Sual) – Hulûs olmazsa ne mazarrat olur?

Cim (Cevap) – Eğer hulûs olmasa insanlar daima garazla uğraşıp birbirine her vakit zıt bulunurlar. Yani bir adamın işlediği bir iş hakikaten faydalı bile olsa onu fena görerek zem etmeye başlarlar.

Buna binâen hulûsumuz olduğu hâlde karşımızda olana “Sen bunu fena yaptın.” Yahut “Sen bunu yalan söyledin.” diye garazkârlık etmeyip her şeyin hakikatine ermeye mecbur oluruz.

Sin (Sual) – Demek oldu ki hulûs, mürâyîlik dalkavukluk gibi birtakım sıfatların zıttıdır?

Cim (Cevap) – Elbette öyledir. Çünkü hulûsumuz olmadığı hâlde birisi fena bir iş bile işlemiş olsa hatırı için veyahut bir fayda ümidiyle kendisine yaranmak için methederiz.

Bu bâbda adaleti terk edip mürâyîliği kucaklamış oluruz.

Fakat hulûs böyle şeyleri men eder. Yani görülen bir şey fena mıdır iyi midir onun hakikatine ermeye insanı mecbur ederek fena ise fena iyi ise iyi dedirir.

Zira hakikati anlaşılmadan fenalığına hüküm ile zem edilen çok şeylerin sonu hayırlı çıkar.

Sin (Sual) – Hulûs sahibi olan bir adam doğru bir sözü kendi nefsinde de kabul eder mi?

Cim (Cevap) – Bunun için şüphe ister mi? Çünkü doğru olarak kendisinin iyiliği kötülüğü hakkında söylenen sözü kabul etmeyen bir kimseye nasıl hulûslu adam diyebiliriz?

Hulûslu olan bir kimsenin kendi fena bir hâli yüzüne karşı söylendiği hâlde onu kabul etmek ve o söze hak vermek lazım gelir.

Hâsılı insan hulûs sahibi olabilmek için her halde hakkâniyeti elden bırakmamalıdır.

ARKADAŞ GAZETESİ MUHARRİRİNE

Sekizinci numaralı gazetenizde (idare) hakkında münderic olan makaleyi okudum. Pek doğru buldum. Kendi îrâdını güzelce kullanmayıp nâ-hak yere sarf etmek fakr ve iflası netice verir. Fakr ve iflas ise nâsa muhtaç olmaktan ibarettir. Nâsa muhtaç olmak cümle belaların başı ve cemi' kazaların başlıcasıdır. Nâsa muhtaç olmak mûcib-i adâvet-i halâik ve müstevcib-i inkâr-ı hâliktir. Nâsa muhtaç olmak hayâ ve hicâbı ref' eder. Nâsa muhtaç olmak binâ-yi mürüvvet ve vefa-yı hedm eyler.

Her kim ki illet-i ihtiyaç ile hasta ve dâm-ı iflasa bâ-bestedir elbette rûy-ı gayrından perde-i hayâyı ref' etmiş ve (el-hayâ-ü min-el- iman) nakışı yüzünden silinmiştir.

Böyle olan adam hakkında halkın hüsn-ü zannı dahi mün'akis olur. Mesela o makûle adam diyanet ve emanetle mevsûm olsa bile cinayet ve

hiyanetle itham edilir. Başka bir kimseden bir kabahat sâdır olsa cürüm müflise isnat olunur.

Dünyada ne kadar haslet var ise müflislere mûcip kadh ve zemdir. Müflis şecâat etse tehevüre haml ederler. Sahâvet etse müsrif derler. Hakîm olsa aciz ve nâ-tüvân derler. Vakur olsa tembel derler. Belâgat izhar etse boşboğaz derler. Sükûtu ihtiyar etse sûret-i bî-can ve nakş-ı dîvâr derler. Bir köşede münzevî olsa sefîh derler. Handân olsa hezel ve cünûna nispet ederler. Taâm ve libasta tekellûf gösterse ten-perver derler. Bir lokma bir hırka ile kanaat etse har lâgar derler. Bir makamda ikamet etse ham ve nâ-puhte derler. Bir tarafa hicret etse ser-geşte ve serseri derler. Tecerrüt ihtiyar etse târik-i sünnet derler. Teehhül ve tezevvüç eylese bed-nefis bende-i şehvet derler.

Velhâsıl merd-i muhtac, ebnâ-yi zaman katında merdûd ve bî-hurmet olur buna ise adem-i idare sebebiyet verir ve-s-selam.

HULUSÎ

EFENDİ BİRADER,

Müflis olamayayım sevdasıyla helal haram demeyerek para biriktirip de hiçbir hayra sarf etmemek dünyada en kötü huyların biri ve bu huyda olan adamlar da insanların en alçağıdır.

Parası olup da lüzumsuz yere ve nefsinin hevâsına harç ederek züğürtlüğe giriftâr olanlar dahi insanların akılsız ve ahmaklarıdır diyebilirim.

ŞEMSÎ

HİKÂYE

Malumdur ki hayvanâttan kaz denilen mahlûk suda yaşamayı pek çok severler.

İşte bu mahlûktan iki kaz tabiatları mûcibince bir gölde mekân tutmuş ve o gölde bulunan kurbağalardan biriyle kardeş gibi ülfet etmişler idi. Fakat avcılar ekser zaman ol göle gelip kazları vurmaya çalıştıkları cihetle ol iki kazın rahatları selb olduğundan orasını terk ile başka göle gidip vatan etmeyi kurdular. Ve veda etmek için kurbağaya gelip avcılardan rahatsız olduklarını ve başka göle gitmek üzere vedaya geldiklerini söylediler.

Kurbağa veda sözünü işitince feryat figân edip kendisinin de beraber götürülmesini rica etti.

Kazlar “Ey birader seni beraber alıp götürmek kolaydır fakat korkarız ki sen bizim nasihatimizi tutmazsın.” dediler. Kurbağa nasihatlerini tutacağını ve ne derlerse sözlerinin hilâfı harekette bulunmayacağını söyledi.

Bunun üzerine kazlar uzunca bir değnek getirip ortaya koydular. Ve kurbağaya ağızıyla değneğin ortasından tutmasını ve havaya kalktıkları zaman ağızını açıp kimseye bir söz söylememesini tembih ettiler. Ve değneğin orta yerini kurbağanın ağızına verip kendileri dahi değneğin uçlarından tutarak uçmaya başladılar. Giderler iken bir köy üzerinden geçerler idi. Köy ahali bu kazları ve değnek ile bir kurbağa götürmekte olduklarını görünce taaccüp edip “Bakın bakın kazlar kurbağayı nasıl götürüyorlar.” diye bağrışmaya başladılar. Kurbağa biraz sabredip nihayet köy ahalisinin bağrışmaları ziyade olduğunu görünce güya ahaliye kevrlik vermek için ağızını açmasıyla değnekten kurtulup düşerek helak oldu! Kazlar dahi dostlarının nasihatini tutmayanın hâli budur deyip yollarına gitti.

İşte şu hikâye vukûu kabil olmayan bir efsanedir. Lakin kendisinin iyiliğini isteyen dostlarının sözünü tutmayan ve kendisinden büyüğünün nasihatini kulağına koymayan adamların âkıbet bir belaya giriftâr olarak asla necât bulamayacaklarını meydana kor güzel bir misaldir.

İNTİHA

VARAKA

“(Madam dü Manuel) ile kızları (Pulin) ve (Ujeni) Aralarında Muhâvere”

Madam - Ujeni Paranı nereye koydun?

Ujeni - Verdim nineciğim.

Madam - Kime kızım?

Ujeni - Bir küçük yaramaz çocuğa.

Madam - Yaramazlığı terk etmesi için öyle mi?

Ujeni - Evet valideciğim. Kuşlar Allah’ın mahlûkları değil midir?

Madam - Öyledir kızım. Bizimle beraber bütün mahlûkât Cenâb-ı Hakk’ın olduğu gibi kuşlar dahi onundur.

Ujeni - Pek iyi. O yaramaz çocuk Allah’ın bir kuşunu çalmış idi. Satmaya götürüyor idi. Zavallı kuşçağız gördüğü ezadan nâşî feryat ediyor

idi. Yaramaz çocuk ise kuşcağızın sesini kesmek için gagasını tuttu. Kuşun şu hâlini Cenâb-ı Hak görüp de kendisine yaptığı fenalıktan dolayı ceza vermesinden korkuyor imiş gibi bir gösterişte bulundu.

Madam - Sen ne yaptın Ujeni?

Ujeni - Ben nineciğim... Allah'ın kuşunu salıversin diye paramı o küçük çocuğa verdim. Zannederim ki Allah bu hizmetimden pek razı olmuştur. (Bu sırada sevincinden raks eder.)

Madam - Benim hanım kızımın böyle merhametli kalbi olduğunu görünce sahîhan hoşnut olmuştur.

Ujeni - O şeytan çocuk bu işi kendine para lazım olduğu için yapmış olmalıdır.

Madam - Ben de öyle zannederim.

Ujeni - O paraya benim ihtiyacım yok idi. Öyle bir parayı ona vermiş olduğum için pek rahattayım.

Pulin - Nine, bizim bundan dolayı ufak bir nizâmız oldu. Ujeni kesesindeki paranın topunu birden saymadan verdi. Kesesinde on tane kuş satın alacak kadar para var idi. Ben Ujeni'ye (Evvela bu küçük çocuğa elindeki kuşa ne isteyeceğini sormak iktizâ eder idi.) dedim.

Ujeni - Nineciğim hangimiz haklıyız?

Madam - Şekerpârem hak yalnız sende değildir.

Ujeni -Ya sen bana iyilik etmekte tereddüt etmemeli diye öğretmedin mi idi?

Madam - Ben sana dedim ki (Daima iyilik etmek niyetinde bulunmalıdır ama onu bizim kudret ve servetimize göre olmak şartıyla en menfaatli bir sûrette yapmak yolunu dahi aramalıdır.) Mesela bugün mademki senin paran sade bir kuş satın alacak kadar değil idi ziyade idi o kuşa bir münasip miktarını verdikten sonra bâkisini yine böyle bir fırsat için saklamak lazım idi. Ya başka küçük bir çocuk diğer bir kuş götürmüş olaydı. Senin de paran bulunmaydı. Bakayım o zaman ne yapacak idin?

Ujeni - Senden para istemeye gelecek idim.

Madam - Ya bende de para bulunmaydı?

Ujeni - Aman ne kadar fena!..

Madam - İşte bak. Hemşîren sana ne güzel âkilâne nasihat vermiş. İnsan yalnız kendi hesap ve idaresini düşünmemeli. Başkalarını da

düşünmeli. Ta ki kerem ve ihsan ile muttasıf olabilsin. Dünyada senin imdat ettiğin kuştan mâadâ kuş yok mu sanıyorsun?

Ujeni - Ah ben o dakikada o kuşçağızdan gayrı şey düşünmüyordim. Göreydin, çektiği zahmet ve meşakkatten çehresi nasıl olmuş idi! Göreydin, sonra salıverildiği vakit ne kadar memnun görünüyor idi! Sevincinden o kadar şaşırılmış idi ki nereye gidip konacağını bilemiyor idi! Lakin küçük çocuk bana artık o kuşu tutmayacağını pek kuvvetli olarak vaat etti.

Madam - Benim sevgili kızım. Sen daima iyilik edersin. Ona mükâfat olarak işte paran.

Ujeni - Teşekkür ederim valideciğim.

Madam - Gel bakayım bir daha seveyim. Senin iyiliğe olan meyil ve şevkinin lezzetiyle validen olduğum için ne kadar seviniyorum. Senin kusurun yalnız iyiliği âkilâne ve müdebbirâne yapmayı bilememenden ibarettir.

Eğer tarif ettiğim vecihle iyilik eder isen dünyanın küçük çocukları daha ziyade bahtiyar olurlar...

Bu varakamı Arkadaş'a derce tenezzül ederseniz ara sıra ufak tefek şeyler yazarım.

Varna Rüştüyesi Muallim-i Sânsi Naci

Hayr-hâh olan kimse bulunduğu asr-ı vatanın icab ve ilkaâtına göre maârife hizmete kendini borçlu ve o hizmeti gerden-i hamiyetine mefrûz bilmelidir. Buna binâen asla değerim ve zerre kadar iktidarım olmadığı halde evlâd-ı vatana bir hizmet eylemeyi heves ettim. Ve bu hevesin icbârıyla "Arkadaş"ın tahrir ve neşrine başladım.

Her ne kadar ümitvâr olduğum rağbet-i umûmiyeyi henüz kazanamadım ise de zât-ı âlîiniz gibi hakikaten maârifperver bir muallimin hüsn-ü teveccühüne ve muâvenet kılmasına mazhar olduğumdan dolayı kendimi bahtiyar addeder ve yine sizin gibi fudalânın himmet-i ilmiyesi sayesinde ebnâ-yi milletime maârif yolunda daha pek çok hizmette bulunmaklığımı Cenâb-ı Hakk'tan temenni eylerim.

ŞEMSÎ

UFAK TEFEK MALUMAT

“Ashanti Milletinin Acâyip Âdetleri”

Arkadaşlar,

Dünyada pek çok acâyip milletler vardır bilir misiniz? İşte bu milletlerden biri dahi Ashanti olduğundan size bunların âdet-i garîbelerini yazıyoruz. Fakat Ashanti ülkesinin ne tarafta olduğunu bilmek için önce bunun coğrafyasından biraz malumât verelim de sonra âdetlerini beyan edelim.

Ashanti ülkesi Afrika kıtasının garb¹⁰ tarafındadır. Ahalisi üç milyon nüfusa yakındır. Muharebe vaktinde yüz bin kişi kadar toplanabilir. Bu ülkenin pâyitahtı “Kumasi” memleketidir.

Arazisi pek mahsuldârdır. Ve pek çok madenleri dahi var ise de ahalisi bunlardan pek çok faydalanamazlar. Sanatları hemen pamuk dokumak ve boyamaktan ibaret gibidir. Lakin evlerini pek hünerli bir sûrette yaparlar. Başlıca mezhepleri Mecûsî¹¹ mezhebidir. Bu adamlar pek yiğit iseler de vahşi bir haldedirler. İngilizler Ashanti ülkesini zabtedip orada yerleşmeye çalışmışlar ise de 1240 senesinde vuku bulan hücumlarında inhizâma dūçâr olduklarından dikiş tutturamamışlardır. Fakat şimdilerde İngiliz ve Flemenklerin bir ticaretgâhıdır. Gelelim âdetlerine:

Ashanti’de bir çocuk dünyaya geldiği vakit çocuğun validesine hısımları ve komşuları birer hediye getirirler. Çocuğa doğduğu gün bir lakap takarlar. Bu lakap ise eşyadan bir şeyin ismidir. Mesela sandık veya oda veyahut ev gibi şeylerden birisinin adıdır. Bundan başka çocuğa pederi dahi başka bir isim kor.

Zâdegân çocuklarla şehzadeler büyük babalarının anıldığı adı alırlar. Bir şehzade doğduğu zaman tüfek atmak ve rakslar etmek ile ilân-ı meserret olunur. Eğer bir veliaht dünyaya gelir ise hayvan yerine adam kurban edilir.

Âdetlerinden biri de eğer doğan çocuk erkek ise bir kız ve kız ise bir erkek çocukla hemen dünyaya geldiği gün nişanlarlar.

¹⁰ Afrika kıtasının ne tarafta olduğunu bilmeyenler iki numaralı gazetemizin üçüncü sayfasının üçüncü sütununa baksınlar.

¹¹Mecûsî mezhebi ateş, hıyâblar, hayvanlar, taşlar ve göze görünmeyen cinler ve perilere tapmaktan ibarettir.

Şu Mecûsî mezhebi, Avustralya, Afrika, Amerika’nın şimâl tarafı ve Asya’da Hindistan ve Çin’in vahşi kavimlerine mahsustur.

Kız veya dul bir kadını alacak olan adam çok masraf etmez. Evlenecek adam adı bir kimse ise biri kendi memleketinde yapılan ve biri “Serim” şehriden gelen iki tane hasır ile bir peştamal ve giyinmesine mahsus bir top kumaş ve altın tozundan yapılmış birkaç bilezik hediye olarak yavuklusuna gönderir. Evlenen zengin ise yavuklusuna göndereceği eşya yine bunlardan ibaret ise de biraz pahalıcalarıdır.

Afrika kıtasının sâir memleketlerinde olduğu gibi Ashanti’de dahi bir adam ne kadar çok karı alır ise o kadar büyük bir şeref kazanır. Bu cihetle her adam elinden geldiği kadar karı alır. Bu karılarının birisinden usandığı halde o karısını kovar. Ve başka bir erkeğe varmasına izin verir.

Bu sebepten dolayı çok kadınlar on on beş kocaya varırlar ve her bir kocasından birer ikişer çocuk doğurarak familyalar ol kadar çoğalır ki âdetâ Ashanti ahalsinin soy sopları ve hısım ve akrabalarının fark olunması pek güçtür.

Ashanti şâhı kendi karılarını ahalinin gözünden saklar ve sarayın içinde ziyadesiyle kapalı bir dairenin içinde birçok ağanın nezâreti altında muhafaza eder. Eğer karılarından biri sokağa çıkmak isterse yanına bir ağa alarak çıkar ve o ağa şâhın karılarından birinin sokağa çıktığını herkese bildirmek için hızlıca bir ses ile bağırmaya başlar. O esnada o mahalde bulunan ne kadar adam var ise şâhın karısı geliyor diye savuşurlar. Fakat kadınlar ile çocuklara yasak olmadığı cihetle bunlar şâhın karısını geçerken seyrederler.

Ashanti şâhı olan kimsenin en aşağı üç yüz karısı vardır. Eğer şâh çok genç ise memleketi validesi idare eder. Eğer orta yaşta ise validesi oğlunun baş müsteşarı olur. Bir şâhın erkek evladı olmazsa kız evladı babasının yerine şâh olur.

Bunların âdetlerinden biri dahi bir kız çocuğu büyüüp aklı başına geldiği zaman kızın peder ve validesi ne kadar tanıdıkları karı var ise cümlesini davet eder. Bu davetli karılar tayin olunan günde gelirler. Ve ana ve babası dahi beraber olarak hepsi birlikte kızı alarak bir nehir kenarına götürürler.

Orada kızı yıkadıktan sonra birtakım boncuklarla süsleyerek doğruca yine peder ve validesinin evine getirirler. Orada dahi kızın vücuduna beyaz toprak ile türlü türlü resimler yaparlar ve bundan sonra türküler çağrılarak

oyunlar oynanarak birkaç gün şenlik icra ederler. Bu sırada hısım akraba ve komşu ve ahbabların her birerleri kudretlerine göre bir hediye getirmeye mecburdurlar.

Ashantililer en az on karı aldıklarından bu karıların bir tanesi evin idaresine tayin ve öteki karıların üzerine nâzır ederler. Bu baş kadın herhâlde kocasından birkaç yaş büyük olmak şarttır. Bunun için kocasına nasihat eder ve her işine müdahale eyler. Bu nâzır karı ziyade ihtiyar olduğu vakit kendisinden genç olan başka bir kadına kendi yerini verir. Karıların birbirini kıskanmak âdetleri yoktur.

Bir adam karılarından birini boşadığı halde şâhın yahut kendi memleketinin vali makamında bulunan büyük bir adamın huzuruna getirttirir.

Orada karının boynunun üst tarafına beyaz toprak ile bir işaret eder. Bu işaret karıyı boşadığını îmâ eyler.

(Alt tarafı gelecek)

İLAN

Mukaddemen telif eylemiş olduğum (Tedbirde Kusur) ve (Mücâzât) ve (Kendim Ettim Kendim Buldum) nâm tiyatro ve kitapları Bahçekapısı'nda Tenbâkücü Hasan Ağa marifetiyle satılmaktadır.

ŞEMSİ

(11 Numara) 2 Zilhicce Sene 1293 -Pazartesi- 6 Kânunuevvel Sene 1292

Sâhib-i İmtiyaz ve Muharrir: Şemsî

Müdürü: Tevfik Bey

----- o ----- o ----- o -----

Babîâli civarında Ebussud Caddesi'nde
(Kırk Anbar) Matbaasında basılır.
İdarehânesi de ittisâlinde 10 numaralı
mahall-i mahsûsdur.

Seneliği 20 kuruştur. 6 ve 3 aylığı
yoktur. İstanbul için 12 dışarılar için
17 kuruş ayrıca posta parası alınır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

ARKADAŞ

1293

(Haftada Bir Kere Çıkar)

ÇOCUKLUK

(2)

9 numaralı nüshamızdaki çocukluk ser-nâmeli bentte dediğimiz vecih ile çocukluğun ikinci kısmı da altı yaşından buluğ zamanına kadarki hâlidir.

Çocuklardaki oyun ve sâir bu gibi birtakım hevâ-yi hevesler altı yedi yaşında bitmeyip on on iki ve belki on beş yaşlarına kadar sürer. Fakat yine tekrar ederiz ki bu hevesleri bir hâlde ve bir derecede kalmayıp gittikçe değişir. Hele yaşın altı yedisinden sonraki fikirler ondan evvelki derecesinden büsbütün başkalaşır. Şöyle ki:

Yeni ve bakımsız bir fidanın lüzumlu lüzumsuz her bir taraftan dallar şâhlar sürdüğü gibi çocukta da birtakım yeni yeni ve türlü türlü hevesler ve fikirler peydâ oldukça olur.

Fidana bakılmaz ve kabarıp gelişmesine mani olacak birtakım muzır sürgünleri budanmazsa gürlenip kalacağı misilli bir çocuk da kendi haline bırakıldığı gibi aynı buna benzer. Fakat insan öyle ağaç veya hayvan gibi mutlaka ve daima başkasının bakmasına muhtaç olmayıp bu yoldaki hizmetin birinci derecesi peder ve valideye ait ise ikinci derecesi de Cenâb-ı Hakk'ın ihsan buyurduğu akıl fikir ve temyiz iktizâsınca kendisine râcîdir. Çocuğa evvela usûl-ü dîniyye ve âdât ve âdâb-ı İslâmiye'yi bir dereceye

kadar öğretmek peder ve validesinin birinci vazifesidir. Sonrasında göreceği mesâil-i fıkhîye ulûm-u şer'îyye derslerinde tabiatıyla öğrenerek levâzım-ı İslâmiye'sini çocuk kendisi tamamlar. Gelelim tahsil cihetine:

Devletimizin ilim ve maârif tahsilini kolaylamak emel ve arzusuyla ihtiyâr ettiği bunca fedakârlıklar sayesinde memleketimizin en küçük bir köyünde bile güzel ve mükemmel mektepler açılmaya başlamış ve Maârif Nezareti'nin gayretiyle dersler en iyi bir sûrette taksim ve tertip edilmiş olduğundan tahsili lazım gelen ulûm ve maârifin faydalarını saymayı fazla görürüz. Ancak yukarıda dediğimiz üzere çocuklarının edep terbiye fikir ve ahlakça fesâda uğramamaları emrinde lazım olan muhafaza vazifesini peder ve valide hakkıyla icra ettikten yani çocuk sekiz on yaşını devir eyledikten sonra başlarının çaresine bakmak kaygısı kendilerine düşer bu da ancak gayret ve çalışmaktan ibarettir. Çünkü çocukluk hâli acâyiptir. Farazâ: Ders arasında geçirdiği vaktin onda ikisini dersin hükmüne dikkatle geçirirse kûsûr sekizinde mutlaka zihnini - oyun düşünceleriyle veya arkadaşlarıyla birtakım lüzumsuz sözlere girişmek üzere dersten bir ayak evvel kurtulmak hülyâlarıyla- oyalan bununla beraber zihninin parlaklığını anlamalı ki bu kadar dolgunluk arasında okuduğu yine hatırında kalır.

Hâlbuki dersinde bulunduğu hesap hendese hikmet heyet coğrafya vesâire gibi her biri dünya kadar kıymetli fûnûn ve maârifi öyle zarardan başka hiç faydası olmayan oyunlara feda edeceklerine o güzel vakitlerinde zihinlerini tamamıyla tahsile verseler de altı ayda öğreneceklerini iki ayda ele geçirseler fena mı olur? Husûsuyla yaş dokuzu onu savuştuktan sonra artık oyun oynamaya hiçbir gûne hak kalmaz.

İşte buraları göz önüne alıp okuyup yazmaya son dereceye kadar çalışmalı. Ve geçen de bir bendimizde de söylenildiği üzere boş vakitleri de kitap mütâlaasıyla geçirmelidir. Mesela tarih mütâlaa edip devletin geçen hâliyle bulunduğu hâlini anlamalı ve şimdiye kadar dünyada neler gelmiş ve geçmiş ve kaç devlet zuhûr etmiş ve bu devletler ne kadar müddet ve nerelerde hüküm sürmüş ve içlerinden hangileri batmış ve batmasına sebep ne olmuş buraları tamtamıyla bilmeli. Lakin şu mütâlaaları ders vaktinin gayride yani boş kaldığı bir zamanda icra etmelidir ki tahsile mani olmasın.

Böyle boş kaldığı vakit okunacak şeylerin birisi de gazetedir. Çünkü gazete okumanın birçok faydalarından başka imlâ ve inşâ gibi yeni okuyup

yazmaya çalışan çocuklara evvel-be-evvel lazım olan şeyleri öğretmekteki hizmetleri pek meydandadır. Bunun için gazete insana âdetâ bir hoca-i sâni hükmündedir diyebiliriz. Ders vakitlerinde ise evvel derece çalışmalıdır ki güya hocanın önünde sâir arkadaşları hep kendisiyle imtihana çekilecekmiş gibi hepsine üst olmak hırs ve niyetini hiçbir vakit hatırdan çıkarmamalıdır. Hülâsâ-i kelâm okuyup yazma zamanının bir saniyesini bile boş geçirmemelidir.

İkinci kısma da bu kadarlıkla netice verdik. Bi-minhü-l-kerîm 12. numaralı gazetemizde de üçüncü kısmı yazacağız.

RİYAZET HAKKINDA MUHÂVERE - İKİ ARKADAŞ ARASINDA -

Sin (Sual) – Riyâzet nasıl şeydir?

Cim (Cevap)– Fısk ve fesâda yani birçok fenalıklara sebep olan iş ü işret ve zina ve livâta gibi haram ve zararlı olan şeyleri terk ile onları istemekten nefsimizi zabtetmekliğimiz hakkında olan farzların icrası demektir.

Sin (Sual) – Riyâzet ne derecede riayet olunur fazilettir?

Cim (Cevap) – Riyâzet için hemen edebin ve terbiyenin başlıca şeylerinden biridir dense lâyıktır.

Çünkü riyâzet tabiatımızın birçok meyil ve rağbet eylediği fitne ve fesat haylazlığa sebep olan zevk ve işretten sakındırır ve haramı helalinden fark ettirip insanı doğru yola götürür.

Bunun için ehl-i riyâzet olanlar Tanrı Teâlâ'nın indinde makbul ve şerefli olduğu misilli insanlar arasında dahi hürmetli olur.

Sin (Sual) – Riyâzet ehli olduğumuz halde daha ne faydamız olabilir?

Cim (Cevap) – Riyâzetten pek çok faydamız olabilir. Cümleden biri:

Her bir irademiz elimizde kalıp nefsimizin hevâsına gitmekten yani kötü isteklerimizden kendimizi çevirebiliriz. Bu cihetle her beladan emin oluruz ve zihnimiz ise gayet açık vücudumuz hafif mizâcımız latîf ve

huyumuz halîm olur. Doğru yoldan sapmayız. Hele tembellikten kurtulmaya başlıca bir sebeptir.

Sin (Sual) – Riyâzete zıt olan haller hangileridir?

Cim (Cevap) –Canımızın sevdiği şeyleri aç gözlük ederek midemizin alacağından ziyade yemek yemek ve tembellikle ziyade uyku uyumak derecemizden ziyade saltanat ve sefâhat etmek için birtakım fazla esvap ve sâir şeyler yaptırıp haddimizden ileri geçmek ve daha bunlar gibi sefâhattan ibaret olan nefsimizin her istediği fenalıkları icra etmek için boşu boşuna vakit geçirmek misilli layıksız hâller riyâzete zıttır.

Sin (Sual) – Riyâzet etmemekle ne zarar görülür?

Cim (Cevap)– Kötü huyların en fenası ve vücutça pek ziyade zararı olan pisboğazlık yani aç gözlülük ve fâsık ve haylaz arkadaşla gezip yürümek gibi şeyler hep riyâzet etmemekten ileri gelir. Ve bunlar çocukluk zamanında önü alınacak birtakım fena hâllerdir.

Şu cihetle insan çocukluğunda riyâzet etmelidir.

Sin (Sual) – Kendimizi riyâzete nasıl alıştırebiliriz?

Cim (Cevap) – Şer’-i şerifin men yani haram ettiği iş ü işretten ve aklımızın çirkin gördüğü şeylerden korkup ve çekinip o misilli hâllere asla kendimizi alıştırmayıp daima güzel yola gitmeye cehd ve gayret etmekle olur.

Zira bu saydığımız hallere bir kere insan alıştı mı? Neûzü-billah!! Bir daha terk edemeyip ömrü nihayet buluncaya kadar zillet ve sefalet ve hakaretle vakit geçirir!

Nitekim bu makûle adamların yani birtakım meyhane köşelerinde kalmış sefihlerin pek çoğu gözümüzün önündedir.

ARKADAŞ GAZETESİ MUHARRİRİNE

Geçen hafta taraf-ı âcizânemden yazılıp gönderilmiş ve 10 numaralı gazetenize derc edilmiş olan varakada birtakım fenalıkları sayılarak takbîh edilen (Fakr) ın ne gibi bir fakr olduğu izah olunmamış olduğundan ol varaka münderecâtının ta’rize uğrayacağı ihtimalini ahabımdan ve eshâb-ı kalemden birisi ihtar etti. Binâenaleyh bu bâbda birkaç söz daha yazmaya mecbur oldum.

Cümlenin malumu olduğu üzere fakr iki türüdür. Birisi fakr u ihtiyârî diğeri fakr u ıztırârîdir. Bizim zem ettiğimiz fakr dahi fakr-ı ıztırârî idi. Şimdi gelelim şu iki türlü fakrın tarifâtına:

Efendim fakr u ihtiyârî demek zaten dünyanın mal ve menâline tamah etmeyip ve ömrünü para kazanmak yolunda telef eylemeyip gece ve gündüz ibadet ve tâat ile meşgul olmak demektir. Bu hâl evliya ve enbiyanın beğenip ihtiyâr ettikleri bir saadettir.

Fakr-ı ıztırârî ise babasından ve anasından kalan mal ve emlâki veyahut pek çok zahmetlerle kazandığı parayı kadir ve kıymetini bilmeyerek hevâ ve hevesi yolunda sarf ile “el-fakru sevâdü'l vechi fi'd-dâreyn”¹² sırrına mazhar olmaktır. Fakr u ihtiyârînin sahibi derviş olur. Fakr u ıztırârînin sahibi gedâdır yani dilencidir. Derviş ile dilencinin beyninde çok fark olduğu herkesin malumudur. Derviş dünyayı terk edenlere denir. Dilenci ise dünya onu terk etmiştir.

İşte şu varakamı da gazetenizde basılmış görür isem ta'rize uğranılır havfından kurtulurum.

HULUSİ

VARAKA

Âcizleri on üç yaşında olup Hakkâk Misli Efendi'nin yanında şâkirdlik etmekte isem de üstâdımın gerek sanatça ve gerek ilim ve marifet tahsili için beni ziyadesiyle çalıştırmakta ve kendim ise nevrestegân-ı vatanın en kaba zihinlilerinden olduğum hâlde okuyup yazmaya ziyadesiyle hevesim olduğundan geceleri pederim bulunan Akarçeşme İmamı Hüsnü Efendi'den bir miktar ders okumakta ve gündüzleri dahi dükkânda sanat öğrenmekte ve hele dokuz on haftada bir benim gibi bütün vatan arkadaşlarımla terbiye ve faydasına hizmet etmek niyetiyle neşrine muvaffak olduğunuz “Arkadaş” gazetesini seve seve okumakta ve her bir kelimesinden başka başka hisse kapmakta iken sekizinci numarada olan üç sualden ikisinin cevaplarını Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi şâkirdânından Muhammed Ali Çavuş tarafından verildiğini gördüğümde üçüncü sualiniz olan “ücrâ” kelimesinin asıl imlâsını dahi âcizleri “hücrâ” veya “hücrî” diye bilirim.

HAKKÂK MISLÎ EFENDİ ŞÂKİRDÂNINDAN MEHMED ALİ

¹²Türkçesi, fakr iki dünyada yüz karası demektir.

ARKADAŞ

Malumdur ki 8 numaralı nüshamızda çocuklardan üç şey sorduk. Bunlardan ikisinin cevabını Soğukçeşme Askeri Rüşdiyesi şâkirdân-ı müstaidânından Çavuş Mehmed Ali ve ikinci derecede olarak Bursa Rüşdiye Mektebi şâkirdânı bulmuştu.

Hâlbuki üçüncüsünün cevabını üç haftadan beri beklediğimiz halde işte bunu da Hakkâk Mislî Efendi şâkirdânından Mehmed Ali Efendi bulmuş ve kendisinin esnafılık silkinde bulunduğu hâlde ilim ve marifete alışması doğrusu hakikaten iftihar olunacak raddede bulunmuştur. Buna binâen efendi-i mûmâ-ileyhe dahi vaat ettiğimiz mükâfat verilmiştir.

İnşallah gelecek nüshada birkaç soru daha soracağız.

UFAK TEFEK MALUMAT ASHANTİ MİLLETİNİN ACAYİP ÂDETLERİ

Üst tarafı 10 numaralı nüshadadır.

Ashantililer vefat ettikleri zaman canları bu dünyaya benzer başka bir dünyaya gidip bu dünyada ne rütbede ne hizmette ve ne işte bulunurlar ise orada dahi o rütbede o hizmette ve o işte bulunacaklarını itikat ederler. Bu itikatlar içindir ki adam kurban ederler. Şöyle ki:

Vefat eden büyük munassabda bir adam ise gittiği dünyada dahi o munassabda olacağını zannettiklerinden orada da hizmetinde bulunmak için mensubu olan ve hizmetinde bulunan adamlar kendilerini kurban ederler. Eğer şâh vefat ederse hesapsız kimseler canlarını feda ederler. Mesela karıları cariyeleri köleleri vesâir dünyada her bir işinde kullandığı adamlar “Aman şâhın öteki dünyada da hizmetinde bulunalım.” diye kendilerini sevinerek kurban ederler. (Ne vahşilik ne akılsızlık!!!)

Bir cariye veya bir köle efendisinin nefretini kazanmış ise beyan ettiğimiz âdetler bunlar hakkında cârî olmaz. Yani bir adam cariye veya kölelerinden birini sevmez ise efendisi öldüğü zaman onu kesmezler. Ve o misilliler ecelleriyle öldükleri vakit cesetlerini dahi gömmeyerek hatta uzunca bir hasta oldukları hâlde öleceğini beklemeyerek hemen o hâlde bî-çâreyi süprüntülüğe atarlar. Ölmeyeceği var ise bile orada açlıkla kıvrana kıvrana can verir.

Evlenmemiş adi bir adam veya kocaya varmamış bir karı öldüğü sırada komşuları civardaki hısım akrabalarıyla ahabplarına vefatının haberini duyururlar. Derhal hepsi ölenin evine gelerek ağlamaya başlarlar. Ve vefat edeni yıkadıktan sonra en yeni ve en güzel urbasını giydirebilirler. Derken cesedinin başına beyaz toprak ile türlü türlü resimler yaparlar. Bu hâl ile cenaze en aşağı iki gün evde kalır. Bu sırada gelen akraba ve ahabpları biraz ağladıktan sonra hurma şarabı içerek oyun oynarlar. Erkekleri ya koyu renkli veya beyaz ama tozdan kirlenmiş peştamal giyerler. Kadınları kızıl toprak ile boyanmış bez parçalarını kollarına başlarına sıkı sıkıya sararlar. Bazı kere dahi evin kapısının önünde tüfek atarlar.

Ertesi gün bu toplanan adamların her biri ölen için birer hediye getirirler. Şu getirilen hediyeler ise herkesin hâline göredir. Farazâ, kimi bayağı bir peştamal kimi adi bir hasır ve kimi bunların iyicelerini ve kimi dahi altın tozu getirir. Ve gelen şeyler orada hazır bulunanların cümlesine gösterilir. Şöyle ki:

Peştamal geldiği halde uçlarından iki kişi tutarak herkes görsün diye yukarıya kaldırır. Eğer gelen şey altın tozu ise bir küçük leğene korlar ve biri bu leğeni oradakilerin önlerinden gezdirerek herkese gösterir.

Bu âdetleri de icra ettikten sonra artık cenazeyi gömmek için kaldırır. Fakat hiçbir vakit ölüyü evin kapısından çıkarmazlar. Ya nereden mi çıkarırlar dediniz? Nereden olacak, çitten ibaret olan duvarın bir tarafını yıkıp oradan çıkarırlar. Tabutları dahi hurma dalından yapılmış ve hasır ile etrafı kaplanmış sepet resminde bir şeydir. Ölüyü gelen hediyelerle beraber yakında bulunan ormanın birinde kazılmış olan mezara gömerler. Ondan sonra birkaç tüfek atarlar ve hepsi beraber mevtanın mezarına allahâısmarladık diyerek giderler.

Ölüyü gömmezden bir iki gün evvel oruç tutmak batıl dinlerinin iktizâsındandır. Oruçları tamamında cenazenin bulunduğu odaya birkaç sofraya kurup üzerine türlü türlü yemekler korlar. Bu yemeklerin bir miktarını yerler birazını dahi mevtanın mezarının üstüne götürüp bırakırlar. Ve kusûr kalanını dahi çocuklara pay ederler.

Şu işler olup bittikten sonra karılar ellerine ikişer tane çakıl taşı alarak köyün etrafında gezerler ve ellerinde bulunan taşları birbirine vurarak oynarlar. Bundan sonra artık herkes vücuduna kızıl toprak sürüp biraz

müddet yas tutarlar. Ve ölen adamın dünyada sevdiği yemeklerden ara sıra yaparak mezarının üzerine götürüp korlar ve bir de yas tuttıkları müddet kendilerini kirli saydıklarından o müddet içinde ateşe mi tapacaklar yoksa ağaçlara mı ayinleri neyden ibaret ise onu yapamazlar. -Çünkü büyük abdestsizdirler.- Yasları tamam olur olmaz güya gusül etmek yani temizlenmek için cümlesi beraber civarda bulunan bir akarsuya gidip yıkanırklar ondan sonra ibadetleri her ne ise onu icra ederek evvelki hâlleri üzere yaşarlar.

NİHAYET

TARİH-İ TABİİ

MAYMUN

7

İstanbul'da görüpbildiğimiz maymunların pek çoğu bu cins maymunlardır. Ve bu cinsin ismi "sersepetîn"dir. Kuyruğu ve avurdunda ceybleri vardır. Çabuk koşar ve ziyadesiyle atik bir hayvandır.

Bunlar Afrika kıtasının şimâl taraflarında pek çok olup sürü sürü gezerler ve ekser zaman da bağ ve bahçeleri yağma ederler.

ÖTEBERİ

İnsanın akılsızı: Birincisi hiçbir sebebi olmadan hiddet etmesinden ikincisi boş yere söz söylemesinden üçüncüsü her yerde herkese sıkıntı vermesinden dördüncüsü hakkı olmayan bir şeyi istemesinden beşincisi beceremeyeceği işe girişmesinden altıncısı dostunu düşmanından fark edememesinden bellidir.

Adil olmayan padişah susuz pınar gibidir.

İyilikte bulunmayan zengin yemiş vermeyen ağaca benzer.

Zulüm ile yapılan saraydan adaletle kurulan çadır daha kavîdir.

Helal ve adaletle biriken mal selamet bulur. Haram ve zulüm ile cem' olan tez perişan olur.

Daima senden fakir olanlara bakarak bulunduğun hâle şükreyle.

Yavaşlığın sonu selamet acelenin âkıbeti nedâmettir.

ŞEMSÎ

(13 Numara) 23 Zilhicce Sene 1293 -Pazartesi-27 Kânunuevvel Sene 1292

Sâhib-i İmtiyaz ve Muharrir: Şemsî

Müdürü: Tevfik Bey

----- o ----- o ----- o -----

----- o ----- o ----- o -----

Babîâli civarında Ebussud Caddesi'nde
(Kırk Anbar) Matbaasında basılır.
İdarehânesi de ittisâlinde 10 numaralı
mahall-i mahsûsdur.

Seneliği 20 kuruştur. 6 ve 3 aylığı
yoktur. İstanbul için 12 dışarılar için
17 kuruş ayrıca posta parası alınır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

Bir Nüshası 20 Paradır.

ARKADAŞ

1293

(Haftada Bir Kere Çıkar)

SABIR HAKKINDA MUHAVERE

“İKİ ARKADAŞ ARASINDA”

Sin (Sual) – Sabır nasıl şeydir?

Cim (Cevap) – Sabır gerek haklı gerek haksız olsun bir taraftan vukû bulan felaket ve musibetin vücudumuza âriz olan maraz ve hastalıklarla malımıza kesilen zarar ve ziyanın cümlesini Cenâb-ı Hak'tan bilip ve def etmesini de yalnız Hak Teâlâ Hazretlerinden temenni edip o hâllere tahammül etmeye derler.

Yoksa öyle falan bana şunu söyledi öteki hakkımda şöyle bir iş tuttu da ondan zarara uğradım diye kimseye buğuz ve kin etmemelidir.

Sin (Sual) – Sabırdan ne fayda görebiliriz?

Cim (Cevap) – Dünyada her ne için olursa olsun sabır pek büyük ve pek çok faydalar verir. Bunun için demişlerdir ki “Sabrın sonu selamettir.”

Bir de sabrımız kemâlde olduğu sûrette dûçâr olduğumuzu cevr ve cefa ve mübtela olduğumuz maraz ve hastalıklar her ne ise Tanrı Teâlâ'nın lütuf ve inâyetiyle kolay bir yol ile def olacağına asla şüphe etmeyiz. Ve musibetli günlerimizde dahi fikrimiz sakin olup o musibeti ne yüzden hayra tebdil edebileceğimizi sabır denilen üstadın tâlimiyle düşünüp def'e çare buluruz.

Sin (Sual) – Sabrın sâir faydaları var mı?

Cim (Cevap) – Vardır ve pek çoktur. Cümleden biri: Sabır ile insan düşmanını dost edip hiçbir kimse ile öyle düşmanlık ve husûmet yolunda olmaz. Ve mutlak düşmanın kemliğine sabır ve tahammül ve belki kötülüğüne karşı iyilik edip düşmanını ettiğine pişman ederek mahcup bırakır. Ve bu cihetle nihayette düşmanın kötülüğünde bir zarara uğramaz.

Sin (Sual) – Ne gibi şeyleri mülâhaza ederek sabra metanet verebiliriz?

Cim (Cevap) – Herkes bilir ki her kimse olur ise olsun fitrî yani yaratılış olarak sabır vardır. Fakat iş o sabrı kuvvetleştirip yani ziyadeletip yerinde kullanmaktır. Bu ise daima Cenâb-ı Hakk'ın üzerimizde lâıyığımızdan ziyade bunca nimetleri ve ettiğimiz günahlara nihayetsiz sabrını ve bizlere olan rahmet ve şefkatini mülâhaza ederek gerek sâir cinsimiz olan insanları gerek kendimizi Tanrı Teâlâ Hazretlerinin gazabına dûçâr olacak işlerden men etmemiz ile olur.

Sin (Sual) – Herkeste fitr-ı sabır olduğu gibi “hiddet” denilen öfke dahi vardır. Acaba bir şey için öfkelensek şer'e mugâyir bir hareket mi etmiş oluruz?

Cim (Cevap) – Öfke eğerçi her insanın tabiatında bulunur ise de gerekir ki hiddetlenmekten hâsıl olacak fena ve muhâtaralı hâlleri mülâhaza ederek hiddeti kendimize uğratmamalıyız. Yani sabrımızı hiddetimize gâlip getirmeye çalışmalıyız.

Çünkü hiddet sabrın zıttı olduğu gibi Hak Teâlâ'nın rızâ-i şerifinin mugâyiri olan bir haslet olduğunu mülâhaza eder isek her vakit öfkemize gâlip gelebiliriz. Bu surette sabrı hiddete gâlip ettirmekte güçlük çekmeyiz.

Sin (Sual) – Sabır çünkü böyle güzel ve iktizâlî bir huydur. Niçin herkes sabırlı olmaya çalışmıyor? Yani o kadar müteber bilmiyorlar?

Cim (Cevap) – Sabrın fazileti ve faydasını anlayacak derece herkeste iz'ân ne gezer? Adam var ki kendisinde azıcık sabır hissederse onu muzır bilip terk etmeye çabalar. Alt ucunda sabırsızlıktan birtakım seyyieler çıkar da hiç onun farkına varmaz!

İşte buralara sebep hep enâniyet ve kibir ve hırs ve inat gibi birtakım tabiatlardır. Akıllı olan adam bu tabiatların fenalığını idrak edeceği cihetle ondan bahse lüzum yoktur.

Hâsılı sabır âdap iman ve mezhebe müteallik bir fazilet olup Bâr-î Teâlâ Hazretlerinin birliğine olan iman ve itaatimiz sabrımızdan malum olur.

Bir gûne zaruret iktizâ etmedikçe ârâm ve rahatını terk ile sefer ve gurbeti ihtiyâr etmek nedameti netice verir.

Şu sözleri ispat için “Bâzende” ve “Nevâzende” nâmında iki güvercinin hikâyesini bir vech-i âtî yazdık ki mütâlaasından hisse almak şüphesizdir.

İŞTE HİKÂYE

Bâzende ve Nevâzende nâmında olan iki güvercin bir âşiyânede¹³ dem-sâz olup dervişler gibi ihtiyâr-ı uzlet ve âb ve dâne ile kanaat ederler idi.

Birgün Bâzende nâmlı güvercin sefer etmek sevdasına düşüp refîki olan Nevâzende ile şöylece söyleşmeye başladı:

Bâzende – Biz ne vakte kadar bu yuvada oturacağız? Müddet-i ömrünü bir yerde geçirmek mahpusta yaşamak değil midir? Eğer muvâfakat eder isen birlikte uçalım. Bir zaman da etrâf-ı âlemde gezelim. Hiç olmazsa birçok acâyibât görürüz ve birçok tecrübelerde bulunuruz.

Nevâzende – Anlaşılan sen seferin meşakkatini çekmemişsin. Bari sefer ne demek olduğunu sana anlatayım da kalbine düşen arzudan vazgeç.

Bâzende – (Nevâzende'ye meydan vermeyerek) Ben bilirim ben bilirim. Gurbette çekilecek zahmetlere nihayet yoktur. Lakin teferrüc-ü büldân ve temâşâ-yı cihan gönülleri açar.

Nevâzende – Evet öyledir ama sadık ve mahrem dostlarla öyledir. Bir kimse ahabından dûr olsa ne kadar eğlenebilir? Ben hiçbir şahıs görmedim ki ahabından ve yâreninden ayrılınsın da gönlü ferahlansın.

Bâzende – Adam sen de dünyada ahbaptan ve yarenden çok ne var?

Nevâzende – Hayır hayır yanlış bellemişsiniz. Âlemde ve gezip yürüdüğünüz yerlerde arkadaş bulursunuz. Fakat yâr-ı vefâkâr

¹³Kuş yuvası demektir.

bulamazsınız. Hele bu yuvayı beğenmeyip de terk ederseniz çok pişman olursunuz.

Bâzende – Anladım birader anladım. Siz bana bu yolda refik olmayacaksınız bari beni yolumdan alıkoymayınız.

Nevâzende – Mademki benim nasihatimi tutmuyorsunuz artık siz bilirsiniz.

Bâzende ile Nevâzende söze burada netice vererek birbirinden ayrıldılar. Bâzende pervaza geldi havada uçarak ve âlemi seyrederek bir güzel bağ içinde indi. Ve akşam yakın olduğundan bir ağacın üzerinde karar kıldı.

Henüz yol yorgunluğunu gidermeksizin (Çâk olurdu sîne-i küh-sâr tîg-il-berkten, ra'd-ûş-ü-efgân ederdi hâk bîm-i garktan) mazmûnuna mâ-sadak olarak şiddetli bir fırtına zuhûr etti ki zavallı Bâzende ne yapacağını ve nereye saklanacağını şaşırıldı fakat çare nedir? Kazaya rızadan başka çare olur mu? Sabretmeli tahammül eylemeli.

Evet, Bâzende de böyle bir kazaya tahammül ile şiddetle yağın yağmurda ıslanarak ve üşüyerek güç hâl ile sabahı buldu. Oradan kalkıp yine uçmaya başladı.

Şîve-i kadere bakmalı ki Bâzende fırtınadan kurtulup uçmakta iken gördü ki bir şahin kendisini sayd etmek için arkasından gelir. Buna çare? Buna çare ne olur süratle kaçmalı. Şahinden kurtulmalı. Bâzende var kuvveti pazyaya verip süratle kaçarak şahinden kurtuldu ve kendi kendine şöyle düşünmeye başladı:

“Ben âlemi seyredeyim. Güzel güzel bağlarda bahçelerde gezeyim. Nefis nefis nafakalar tedarik edeyim diye kendi yuvamdan çıktım. Lakin daha yuvamdan çıktığım günün akşamı fırtınaya tutuldum. Ertesi günü ise az kaldı düşman pençesine düşecek idim hele otuz saatten ziyade vakit geçti de benim ağzıma bir lokma bir şey girmedi. Nevâzende'nin söylediği sözler doğru olmalı varayım yine kendi yuvama gideyim.”

Bâzende şöyle bir mütâlaa ettikten ve kendi yuvasına gitmeyi kurduktan sonra yuvasına doğru uçmaya başladı ise de hasbîhâlinde de anlaşıldığı vecihle otuz saat kadar bir nafaka bulup yememiş idi. Acaba karnımı nasıl ve nerede doyurayım diye düşünür ve hem de uçuşunda devam eder idi. Bir de gördü ki yol üzerinde biraz yem dökülmüş der - akab

yere inip toplamaya başlar başlamaz vücuduna ip geçtiğini görerek tuzağa düştüğünü anladı.

Şimdi buna ne tedbir etmeli? Boynuna ip geçtikten sonra tedbir para eder mi? Tuzağı kuran adam gelecek Bâzende'yi yakalayacak ya bir kafeste hapsedecek yahut kesip yiyecek. Bâzende için bu cihetini hatırına getirince başladı iki tarafa çırpınmaya. Hele boynuna geçen ip çürük imiş Bâzende'nin çarpmasına dayanamayıp koptu.

Zavallı Bâzende ipin koştüğünü görünce dünyaya yeni çıkmış gibi sevinerek uçtu. Ne çare ki açlık canına yetmiş ve bununla beraber gördüğü korkulardan vücudunda olan kuvveti gitmiş idi. Hiç olmazsa bir iki yem yemek ve uçabilmek için biraz dinlenmek üzere bir buğday tarlası kenarına kondu. Meğer orada bir köylü çocuğu varmış. Bâzende'yi görünce yerden bir taş alıp üzerine attı. Bâzende can korkusuyla oradan da uçtu ise de çocuğun attığı taş kanadını incitmiş olduğundan uçamayıp orada bulunan derin bir kuyuya düştü. Bir gün bir gece de ol kuyuda kalarak daha ertesi gün lütf-u bârî ile çıktı. Ve yavaş yavaş uçarak güç hâl ile kendi yuvasını bulabildi.

Nevâzende bunu görünce bir vech-i âtî serzenişe başladı:

Nevâzende – Niçin geri geldiniz? Gider iken pek inat idiniz. Şimdi niçin inliyorsunuz? Çehrenizdeki infiâliniz bana mı?

Bâzende – Aman kardeşim söz söylemeye mecalim yok. Bana biraz yiyecek veriniz?

Nevâzende – (Acıyarak) Ya ben sana gitme demedim mi? Ne oldunuz bakayım?

Bâzende – Kardeşim hâl-i nâ tümsüvânımısorma. İşitmiş idim ki sefer çok tecrübeler hâsıl eder. İşte bana da bu tecrübe hâsıl oldu ki sağ oldukça bir tarafa gitmeyeyim ve zaruret görülmedikçe kendi yuvamdan dışarıya çıkmayayım.

İNTİHÂ

-VARAKA-

Vaktiyle bir gül varmış. Bu güle bir bülbül âşık olmuş. Zavallı bülbül beş altı sene feryat ve figân ederek gece gündüz düşünüp pervâne gibi âteş-i süzân ile: “Acaba hakikaten benim gibi bu gül de bana âşık mıdır?

Yoksa zamâne dostları gibi yüzüme gülmeden ibaret midir? diyerek bu efkârda iken nihayet bir sabah bülbül ziyadesiyle uykuya dalıp kendisinden geçer. Hâlbuki dikensiz gül olmadığı cihetle gülün dikenini bülbüle batar. Zavallı bülbül bu kadar senelerden beri çektiği zahmetleri düşünene düşünene kendisini telef eder.” Bu hikâyenin tafsîli yazılsa birkaç cilt kitap olur fakat bu hikâyeye iki şeye benzer diyebilirim şöyle ki:

Birincisi – Çocuklar bülbüle hoca efendiler güle ve mücâzât ve kâblî ve zahmetli günler de dikenlere benzer. Nasıl ki bülbül kendisini aşk yolunda telef etmiş ise çocuklar da derslerinin yolunda hoca efendileri taraflarından vukû bulacak cezalar ve yağmur ve çamur ve soğuğa bakmayarak bir gün mektepten kalmayıp bülbülün gülün hakikatini anladığı gibi kitabın evvelinden âhîrine kadar devam lazımdır ta ki matlûb hâsıl ola. Bu da bir gün mektepten kalmamak ve derslerine çalışmak ve hoca ve ana ve babasının sözlerini tutmak ile olur.

İkincisi – Çocuklar bülbüle ana ve babaları da güle ve onların fena huyları da dikenlere benzer. Nitekim bazı çocuklar bülbül gibi derslerine gayret etmekte iken çocuğun sabahtan azıcık başı ağrısa (Vah evladım mektebe gitme, başın iyi olsun.) diyerek çocuğu mektepten alıkor. Yarım saat sonra çocuğun baş ağrısı geçer. Çocuk mektebe gitmedi. Ve başı iyi oldu. Ne yapsın? Validesinden ruhsat ister. Sokağa çıkar. Çocuk bakar ki mektep çocuklarından kimse yok. Hâlbuki büyük adamların yanına varamaz. Çaresiz arsız çocukların yanına gidip onların huylarıyla bir huy peydâ ederek bülbülün telefine diken sebep olduğu gibi zavallı şeker pâresi evladının haylaz kalmasına o kara diken mesâbesinde bulunan ana babalar sebep olur da bî-çâre hoca efendinin senelerce çektiği zahmet boşa gider.

Bu hikâyeden anlaşıldığı vecihle birtakım terbiyesiz çocuklar vardır ki: Hoca ve ana ve babasının kayıtsızlıklarından insan hükmünden çıkıp cemâdât derecesine gelmişlerdir. İşte bu huyda olan çocuklar zâhirde güle bâtında dikene ve daima derslerine çalışıp da hoca ve ana ve babasına itaat eden çocuklar bülbüle benzerler. Derslerine çalışan bülbül gibi çocuklar çocukluk hâlinde bulduklarından iyi ve kötü huyları lâyıkiyle fark ve temyîze muktedir olamadıkları cihetle haylaz çocuklarla gezip tozarlarsa bülbülün olduğu hâle dönerler.

Hâsılı bunun için bülbülün beş altı sene kadar dikenin acısına katlanarak gülü terk etmediği gibi çocuklar da bir gün mektebi terk etmeyip derslerine iyice çalışılmalıdır. Zira bir gün mektebi terk etmek pek zarardır ileride bir gün iki olur beş olur. Derken bülbül gülün hakikatini anlamadan telef olarak muradına eremediği misilli çocuklar da dersten ve mektepten bir şey anlamayıp nihayet cahil kalmasına –vah göstermesin!!- hamallıkta karar kılmasına sebep olur.

İMZA
PÜRTELÂŞ HASAN EFENDİ MEKTEBİ MUALLİMİ
HAFIZ ALİ ŞÜKRÜ

-ÖTEBERİ-

Senin ile hayli vakit arkadaşlık eden sana pek çok iyilikleri dokunan bir adambir hâl sebebiyle seninle dargın olur veyahut muhtaç olduğun bir işini görmez ise o adama düşman olmayıp evvelki arkadaşlık ve iyiliğini hatırlayarak medih ve senâsında ve elinden gelir ise sen de onun iyiliğinde bulunmak insanlığın en büyük şânındandır.

Uykudan başını kaldırmayan adam her zaman arzusundan mahrum kalır.

İlk önce işittiğin hayra kulak verip inanma. Çünkü hayrın gerçek ve yalan olması ihtimaldir. Bunun için ibtidâ duyduğun bir hayrın sahih olup olmadığını lâıykıyla anlamak fâideden hâlî değildir.

Bir kimse üzerine lazım olmayan işe karışsa kendine lüzumu olan işi berbat etmiş olur.

Bir şey üzerine ziyade söz söylemek âkil olan adamı şüpheyeye düşürür.

Âkil olan adama lâıyk olan her zaman ulemâ hükemâ üdebâ ile konuşmaktadır.

Kibirli adama kibir etmek bir nevi sadakadır.

İstanbul'da Türkçe lisan ile çıkan ve her biri birer sebeple taraf-ı hükümetten külliyen lağv edilen gazeteler:

Münderecât : Politika

Esâmî : Muhbir, Vatan, Utarit, İstanbul, İbret, Devir, Bedir, Hadîka, Hakâyık, Sirac, Vâlid-ül Cevâib

Yekün: 11

Münderecât : Eğlence

Esâmî : Diyojen, Çingiraklı Tatar, Zuhûrî, Kahkaha,

Yekün: 4

Kendi kendine tatil olanlar:

Münderecât : Politika

Esâmî : Cihan, Kevkeb-i Şerif, Mümeyyiz, Tecümân-ı Ahvâl, Tasvîr-i Efkâr, Âyine-i Vatan, Muhip, Türkistan, Memâlik-i Mahrûse, Hulâsât-ül-Efkâr, Lisân-ı Sıdık, Terakkî, Asır, Mirkât, Vakâyi-i Zabtiye, Mecmua-i Maârif, Vukuât, Şems, Kamer, Efkâr, Sabah,

Yekün: 21

Münderecât : Maârif

Esâmî : Mecmua-i Fünûn, İbretnüma, Medeniyet, Abr-ı İntibâh, Şefik, Mir'ât

Yekün: 6

Münderecât : Eğlence

Esâmî : Tiyatro, Meddâh, Kûze, Letâif-i Âsâr

Yekün: 4

Hâlâ Devam Edenler:

Münderecât : Politika

Esâmî : Takvîm-i Vakâyi, Cerîde-i Havâdis, Cerîde-i Askeriye, Basîret, Vakit, İttihat, İstikbal, Sadakat, Hakikat

Yekün: 9

Münderecât : Eğlence

Esâmî : Hayal, Çaylak, Latîfe

Yekün: 3

Cem'an Yekün: 58

ŞEMSÎ

4.5.2. “Çocuklara Arkadaş” Dergisinin Metni

NUMARA: 1

Fİ 1 CEMAZİYELEVVEL

CİLD: 1

BİR NÜSHASI 50 PARADIR.

ÇOCUKLARA ARKADAŞ

MUHARRİRİ
KARANTİNA KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

MAÂRİF NEZARET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA HER ON BEŞ GÜNDE
BİR KERE RESİMLİ OLARAK TAB' VE NEŞROLUNUR.

İSTANBUL

(MİHRAN) MATBAASI – BAB-I ÂLİ CADDESİ'NDE NUMARA 7

1298

249

ÇOCUKLARA
ARKADAŞ
MUHARRİRİ
SIHHİYE KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

NUMARA: 1

CİLD: 1

HER 15 GÜNDE BİR KERE MUSAVVER ÇIKAR

FÎ 1 CEMAZİYEL EVVEL

1298

İBTİDA
Bİ'SMİHİ SÜBHÂNEHÜ VE Bİ'HAMDİHİ

Etfâl-i vatani okuyup yazmaya teşvik ve tergîb etmek maksad-ı mücerrediyile birkaç sene akdem “Arkadaş” nâmıyla edebî bir gazetenin tahrîrine şürû’ edip, on üç nüshasına kadar neşreylemiş idim. Ah, ne çare ki bazı güne esbâb-ı mânianın zuhûrundan nâşi bi-z-zarûre ta’til-i işgale mecbur olmuş idim.

Maamâfih her hususta nâil-i terakkıyât olmaklığımız matlûb-ı âlî-cenâb (Abdülhamit) Hân olan şu asırda itikâd-ı âcizânemce az ve çok herkes iktidarı derecesinde maârif, ve ümûr-u devlet ve millete nâfi her nevi hizmetten geri durmamak lazım gelir.

İşte buna binâen ve “Anahtar” nâm eser-i kem-terânemin birinci kitabının ibtidasında – elimden geldiği kadar hizmetten geri durmamaya azmim pek kavîdir – dediğime imtisalen bu defa da “Çocuklara Arkadaş” ismiyle etfâl-i vatanın tahsil-i ilme hâhişlerini artırır bir yolda, edebiyattan güzel güzel makaleler ve hikâyeler yazmak üzere, her on beş günde bir kere bu varakapâreyi yalnız başıma tahrîr ve neşre mütecâsir oldum.

Ümitvârım ki, şu hizmet-i âcizânemden dolayı mazhar-ı teşvik ve taltif buyrulurum. Tefvik AllahüTeâlâ Hazretleri’ndendir.

MEHMED ŞEMSEDDİN

İTAAT

Hilaf: Zıt **Sefik:** Acıyıp esirgemek **Hâmî:** Esirgeyici **Mahabbet:** Sevmek
Tefekkür : Düşünmek **Vikâye:** Esirgemek **Mültezem:** Elzem

İtaat, yaşta ve rütbede ve ilimde kendimizden büyük olanların emirlerinin hilafında bulunmamak demektir.

Evvela, yerleri ve gökleri ve bunca şeyleri yoktan var eden Tanrı Teâlâ Hazretlerine, sonra peygamberimiz (Muhammed Mustafa) Aleyh-is-selâtü ve-s-selâm Hazretlerine, badehû hâmi-i şeriat ve hâdim-i dîn-i Ahmed bulunan padişahımız efendimiz hazretlerine ve badehû ana ve baba ve ulemâ ve üdebayâ ve üstada ve sâir bizden büyük olanlara itaat ve hürmet etmek üzerimize farz ve vaciptir.

Cenâb-ı Hak bizi yoktan var etmiş ve hakkımızda bunca şeyler in'am ve ihsan eylemiş olduğundan, kendisini hâlik ve sahibimiz bilerek itaat etmelidir. Ve peygamberimiz dahi Allahü Teâlâ Hazretlerinin her bir emir ve iradesini bize beyan buyurarak, cahillikten kurtarıp, ve putlara tapmanın faydasız ve neticesiz bir şey olduğunu bildirerek, hak ve hakikati anlatıp, dünyada selamet ve saadette yaşamamıza, ve ahirette dahi bunca nimet ve inâyetlere nâil olacağımıza sebep olduğu için, kendilerini benî ümmet ve menba'-ı şefaât tanıyarak, her bir emirlerini yerine getirmeye ve nehîlerinden kaçınmaya dikkat ve gayret eylemelidir.

Sâir gelmiş ve geçmiş ve din kurmuş bunca peygamberlere dahi hürmet etmek ve her birerlerini hak peygamber tanımak, her bir İslam için elzendir.

Padişaha gelince, padişah umûm bir milletin hâkimi yani en büyüğü olduğu cihetle, umûm-u milleti bir vücut farz ederek, padişah da milletin bir peder-i şefikidir.* Şefkatli bir babanın ise evladının saadeti için ne fedakârlıklar ettiği aşağıda söylendiği gibi, padişahlar da evladı hükümünde olan milletin –hukuk ve can ve ırz ve mallarını muhafaza ve vikâye* ile bekâ ve selametlerini temin etmek için, her bir işlerde adalet ve hakkâniyet icra etmeleri lazımdır. Padişahımız Sultan Abdülhamid-i Sâni Hazretleri ise, bu vazifeleri tamamıyla ifâ eylemeye sa'y eden bir padişâh-ı adalet-güster olduklarından, hakikaten milletin bir peder-i şefiki ve hâmi-i hukûkudur.

İşte her hâlde ve her zamanda padişahımıza itaat eylemek boynumuza borçtur. Ve şeriatımızın de emri böyledir.

Valide ve peder, insanın vücuda gelmesine sebep oldukları ve doğduğundan ta kendini bilinceye kadar tahammül olunmaz bunca eziyet ve mihnet ve meşakkati çekip ve varını yoluna sarf edip ve eğer fukara iseler çalışıp çabalayıp besleyerek meydana getirdikleri cihetle onların hakkı pek büyüktür. Bunun için anaya babaya her ne kadar ve ne yolda muhabbet ve itaat olursa, yine haklarının binde biri ödenemez; bu cihetle onların hizmetlerinden geri durmamaya şer'an ve aklen mecburiyet vardır.

Ulemâ ve üdebâ ve üstadımıza borçlu olduğumuz itaate sözü getirince: Bir memlekette ulemâ olmazsa, o memleketin ahalisi cahilliklerinden birbirini bilmeyip ve hukuk denilen şeyi asla tanımayıp, artık kim kuvvetli bulunursa, rast geldiği zayıfın canına kıyarak malını alır; derken ondan kuvvetlisi de ona bu muameleyi eder. Hâsılı birbirlerini yer bitirirler. Ve nihayet muzmahill ve perişan olurlar. Fakat ulemâsı ve üdebâsı olan memleket böyle olmayıp, çünkü bunlar iyi ve fenayı gösterip, onlardan görülecek fayda ve zararları da anlatıp, herkesi doğru yola götürerek öyle fenalıklara meydan vermezler. İşte ulemâsı ve üdebâsı olan devletler ve milletler, her zaman bir selamet ve saadet içinde bulunurlar. Demek oldu ki, ulemânın ve üdebânın hizmetleri devletin ve milletin selameti içindir. Artık kendilerine ne derecelerde hürmet ve itaate borçlu olduğumuzu tefekkür* etmelidir.

Üstada ve akrabaya ve akrana ve dostlara da itaat lazımdır. Fakat her bir şeyde mültezem* olduğu gibi itaat maddesinde dahi îtidal şarttır. Şöyle ki, herkese müstahak olduğu derecede ve ciddi yani riyadan ârî bir sûrette muamele ve riâyet etmek iktizâ eder.

İtaatin nihayetsiz faydaları vardır, mesela:

Kimseyi incitmemek ve kimsenin düşmanlığını kazanmamak için, herkesle hoş geçinmek dahi bir türlü itaat olduğundan insan için saadet ve selametin birinci sebeplerinden bulunduğu cihetle, cümlemizin buralara dikkat ve riayet etmemiz elzemdir.

HİKAYE

Temâşâ: Seyir **Salhürde:** İhtiyar adam **Hacl:** Utanmaktan kızarıp kalmak

Birgün rüzgâr gayet sert esmekte iken, iki çocuk mektebe gitmekte idiler. Yolda güç bela yürüyebilen bir ihtiyar adama rast geldiler.

Çocuklar bu adamın yanından geçerler iken rüzgâr ihtiyarın başından fesini düşürdü ve aniden sokağın öbür başına götürdü; bî-çâre ihtiyarın, fesini arkasından koşup tutmaya kudreti yok idi. Bu cihetle durdu ve çocuklara “Oğullarım, size rica eylerim, benim fesimi tutunuz, zira korkarım ki onu kaybederim.” dedi.

Oğlanlar seslerini çıkarmayıp durdular, fakat kahkaha ile güldüler ve fesin düşmesini temâşâ* etmeyi güzel bir eğlence saydılar. Bu sırada kezâlik mektebe gitmekte olan küçük bir kız, düşen fesi görünce, hemen koşup fesi tuttu ve götürüp ihtiyara verdi. Fakat vermezden evvel güzelce tozunu sildi.

İhtiyar adam küçük kıza “Aferin kızım! Bir zavallı salhürde* adama iyilik ettin, AllahüTeâlâ Hazretleri de seni berhudâr etsin.” diye dua etti.

Oradan kız ve oğlanlar mektebe gittiler. Meğer hoca efendi pencerelerin birinden bunları görmüş; ders vakti mektepteki çocukların hepsine ihtiyarın fesinin düştüğünü ve oğlanların güldüklerini ve kızın fesi yerden alıp ihtiyara verdiğini tamamen söyledi ve gidip çekmecesinden bir güzel kitap çıkardı, iyilikte bulunduğu için götürüp küçük kıza verdi.

Kitabın üzerinde kızın ismi yazılı idi, altında dahi şu yazılmıştı:

“Fenalık eden harap olur, iyilik yapan hayır bulur.”

İşte küçük kız, iyilik etti iyilik buldu; oğlanlar ise ihtiyar adama yaptıkları yolsuz ve layıksız hareketlerinden ötürü, herkesin yanında hacl* kaldılar.

BAHAR

Hararet: Sıcaklık **Mübâşeret:** Başlamak **Ziyâ:** Aydınlık

Nebâtât: Sebzevâtlar ve otlar **Hayât:** Dirilik

Bahar geldi, her bir şey kış uykusundan uyanıyor. Çayırlar, tarlalar taze ve yeşil esvaplar giyinmişler.

Ağaçların üzerlerinde goncalar var, çiçekler tekrar açılmaya başladılar. İlk önceki bahar çiçekleri beyaz kardelenler gibidirler. Bahar nasıl sevimli bir zamandır! Kuşlar ağaçların arasında öterler ve yuvalarını yaz için hazırlamaya başlarlar. İnsanlar şimdi tarlaları sürmeye ve ekmeye ve bağlardaki asmaları budamaya ve bahçeleri bellemeye mübâşeret* ederler. İşte bahçıvanlar “Asmalar budayayım, bahçeler belleyeyim.” diye sokaklarda geziyorlar.

Günler haylice sıcaktır, çünkü güneşin ziyâsı* daima yeryüzünden eksik değildir. Her bir şey hayat ve sevinç ile doludur.

Yeri sulamaya ve nebâtâtı* büyötmeye sebep olan bahar yağmurları, şimdilerde yağarlar. Allahü Teâla Hazretleri, yağmur vasıtasıyla ve güneşin hararetiyle* zahireleri büyötür; ve ağaçlara yaprak ve çiçek ve meyve verir. Hâsılı, Hak Teâlâ Hazretleri, yolsuz ve faydasız hiçbir şey halk buyurmamıştır; her şeyi yolunda ve yordamında yaratmıştır; bizim faydasız sandığımız şeylerin her birinde nice faydalar vardır.

MAÂDİN

Varak: Yaprak

İmal: Yapmak

Mahlût: Karışık

Altının rengi sarıdır, pek güzel ve parlaktır. Başka şeylerin ekserisinden çok ziyade ağırdır. İnsan onu yerden çıkarır.

Ben küreğimi alıp biraz altın çıkarayım mı? Derinde bulunduğundan küreğiniz ile çıkaramazsınız. Hem buralarda bulunmaz, uzak yerden gelir. Yüzük ve saat zarrafları altından yapılır.

Yaldız nedir? Yaldız pek ince dövülmüş altın varakıdır.* Gümüş beyaz ve parlaktır, altın kadar ağır değildir. Kaşık ve çatal ve tepsi bazı kere gümüşten imal* edilir.

Gümüş nereden gelir? Çok memlekette bulunur. Bir dirhem altın on beş dirhem gümüşe değer.

Bakır kırmızıdır. Güğüm ve tencere bakırdan yapılır. Pirinç ve tunç, kalay ile mahlût* bakırdan imal olunur. Pirinç hemen altın gibi sarıdır. Tunç koyu renktir, top tunçtan yapılır.

Demir pek serttir, fakat güzel değildir. Lakin bilmem ki, demir olmasa biz ne yaparız. Çünkü hemen her şey demirden yapılır.

Bayağı ateş içinde demir erimez. Demircinin dükkânına bak, demirci ne yapar, ocakta işler, bir büyük kürek ile ateşi körükler. Kızgın demiri maşa ile dışarı alır, sonra örs üstünde çekiç ile döver.

Çelik demirden yapılır, bıçak, kılıç ve makas çelikten imal kılınır. Kurşun yumuşak ve pek ağırdır. Tüfek kurşunu ve su borusu kurşundan yapılır. Su hazneleri bazı kere kurşun ile kaplanır. Kurşun ateş üzerinde çabuk erir.

Kalay dahi yumuşak ve beyaz ve parlaktır. Teneke kalay kaplı ince demir tahtadır.

DEVE

Vâsi': Geniş **Tesmiye**: Ad konulmak **Taayyüs**: Geçinmek

Elzem: Ziyade lazım **Me'kûlât**: Yiyecek şeyler **Tesviye**: Güç iş yapmak

İmal: Yapmak **Seyyah**: Memleketten memlekete gezici

Dünyanın bazı taraflarında “çöl” ya da “bâdiye” derler vâsi* yerler vardır. Bu çöllerde evler olmadığı gibi, hoş ırmaklar ve güzel ağaçlar dahi yoktur. Gözün görebildiği kadar uzağa bakılsa, kum ve taştan başka etrafta hiçbir şey görülemez. Bu bâdiyelerden geçecek yolcu ve seyyah* yolda lazım olacak her bir şeyi beraber almak muktezidir. Yolcu veya seyyah esna-i tarikte geçireceği birçok günler için yetiyecek kadar yiyeceğini ve suyunu beraber götürmesi elzemdir.

Bu geniş çöllerde ağır yükler taşıyabilecek, at ve katır yoktur; lakin Allahü Teâlâ Hazretleri, bu yerlerde atın görebilemeyeceği işleri tesviye* etmek için insana başka hayvan buyurmuştur. İşte bu hayvan devedir.

Gemi tâifeleri gemi ile denizde gezecekleri zaman, gemi onların her muhtaç oldukları eşyalarını taşıdığı gibi, çölde de sahibinin her bir şeyini götürebildiği için deveye de “Çöl Gemisi” tesmiye* olunmalıdır. Deve yüksek olduğu cihetle yükleneceği vakit diz çöker ve o zaman yük sırtına kolayca yükletilebilir.

Deve birçok gün aç gidebilir ve yola çıkarılmazdan evvel yetiyecek su içirilir ise, birkaç gün gider.

Arap'ın kendi devesini sevdiğine ve devesini medih için türkü söylediğine taaccüp etmemelidir. At sahibini taşır, inek sahibine süt verir, koyun sahibine esvaplık yün verir. Fakat deve Arap'a bunların hepsini verir.

Bâdiye ahalisinin taayyüşleri* deve sütü iledir. Peynir, tereyağı, ayran gibi hep me'kûlât*, hemen süt ile imal olunur. Devenin eti yenir ve tüyünden elbise yapılır.

HIKÂYE

Ferâmûş:Unutmak

Mesrûr: Sevinmiş

Birgün henüz mektepten gelmiş oğluna validesi dedi ki, “Oğlum, saat on ikidir, siz mektepten saat onda azat olunursunuz; şimdiye kadar nerede idin?”

Çocuk “Valideciğim biz top oynuyor idik, vakit geç olup eve gelmek zamanı olduğunu unuttuk; çünkü biz oyuna daldığımız zaman her bir şeyi ferâmûş* ederiz.” diye cevap verdi.

Çocuğun şu lakırdılarına validesi aldandı. Zira çocuğunu sahihen arkadaşları ile oynamış da geç kalmış zanneyledi. Hâlbuki çocuk o gün arkadaşları ile oyun oynadığı için kalmamış idi; derslerini öğrenmediği için hocası onu birkaç saat mektepte hapsetmiş idi de onun için geç kalmış idi.

İşte çocuk validesine doğrusunu söylemeye kibir eyledi. Fakat biraz sonra “Valideni aldatmak senin için ne günahdır ve ne hayâsızlıktır.” diye çocuğun kalbinde bir şey peydâ oldu. Bu cihetle kendi kendisine “Saklamam, bir daha yalan söylemem.” diyerek yalan söylemeye ve validesini aldatmaya tövbe eyledi ve gidip doğrusunu validesine söyledi; validesi dahi evladının kötü huylardan vazgeçtiğine ziyadesiyle mesrûr* oldu.

KÂĞIT

Kâğıt ne şeyden imal olunur? Pamuk ve keten paçavralarından vesâir her türlü çöp ve samandan yapılır.

Nasıl imal edilir? Evvela, paçavralar gayet ufak parça parça edilir, sonra suyla kaynatılarak suluca lapa haline getirilir.

Bu lapa haline gelen şey ne olur? Bu lapa gibi şey bir mahsus makineden geçirilip, baskıya konulur, badehû serilip kurutulur; işte böylece kâğıt olur.

Matbaalarda kullanılan yani kitap ve gazete basılan kâğıtlar ne ile yapılır? İspanya'da hâsıl olan bir cins yeşil ottan imal olunur.

Pirinç kâğıdı nedir? Pirinç fidanının özünden yahut kabuğundan yapılan kâğıt, pirinç kâğıdıdır. Bu kâğıdı Çinliler yaparlar ve kullanırlar.

Perdahlı kâğıt nasıl olur? Kâğıt baskıdan çıkarılınca, üzerine bir ince çam sakızı sürülür.

Esmer kâğıt neden yapılır? Çuval ve yelken bezi eskilerinden ve kendirin kabalarından imal kılınır.

Mukavva nasıl yapılır? Birkaç kâğıt tabakaları bir araya getirilip makineden geçirilir, olur mukavva. Saman ve gübreden dahi bir türlü kaba mukavva yapılır.

SÜNGER

Sünger nedir? Bir deniz hayvanının yumuşak kurusudur, neden ibaret hayvandır? Tekmil vücudu, zîvânelerden ibaret bir hayvandır. Bu hayvanın canlı iken, elmâsiyeye benzer yumuşak et ile üzeri örtülüdür.

Nerede bulunur? Ekseriya Akdeniz'de bulunur; en âlâsı Cezayir-i Bahr-ı Sefîd'in Yunan adalarından gelir.

Nasıl çıkarılır? Bu adaların yerlileri dalıp çıkarırlar. Bunlar dalıp sünger çıkarmayı, daha çocuk iken talim ederler.

HİKÂYE

Talim: Öğretmek **Tahsil:** Öğrenmek ve almak

Nida: Bağırarak **Kelam:** Lakırdılar

Bir fakir kimsenin bir papağanı var idi. “Ona şüphe yok” sözlerini söylemeklik papağana talim* edilmişti. İşte yalnız bu lakırdılar söylemekliği tahsil edebilmiş olduğundan; bütün gün ya ısıklık çaldığı yahut “Ona şüphe yok!” “Ona şüphe yok!” dediği işitilebilirdi.

Bu sebeple bu kuş her sorulan şeye kezâlik –“Ona Şüphe yok!” diye cevap verir idi. Birgün satmak için sahibi bunu pazara götürüp “Papağanımı kim alır? Papağanım yirmi liradır!” diye nida* eyledi.

Bir adam, bu kuşa bu kadar yüksek fiyat istenildiğini işittik de, papağana dönüp, “Papağan yirmi lira değer misin?” dedi.

Papağan “Ona şüphe yok.” diye cevap verdi. Bu kelam* adamın hoşuna gittiğinden, kuşu alıp doğruca evine götürdü.

Biraz vakit sonra kuşa bu kadar para verdiği keder etti. Ve papağanın kafesinin yanında durarak “Ben ne divane imişim ki, bu kadar çok parayı sokağa atmışım!” dedi.

Papağan “Ona şüphe yok!” diye haykırdı. İşte papağan bu defa doğrusunu söyledi.

TÜTÜN

İrsal: Göndermek **İsti'mal:** Kullanmak **Men:** Yasak

Duhân: Tütün **Şürb:** İçmek

862 senesinde, Avrupalılar Amerika kıtasını buldukları sırada ora adamları yani asıl Amerikalı bulunan yabancı insanlar, bir türlü kamış içinde tütün içerek, ağızlarından burunlarından dumanını çıkardıkları görülmüştür. Lakin her millete tütün içmeyi âdet hükmüne koyan, ilk evvel İspanyalılar olmuştur.

Şöyle ki:

889 tarihinde Amerika'da "Meksika"yı zabtetmiş olan (Hernan) Cortes adlı İspanyalı bir kaptan, o zaman hem Almanya imparatoru hem İspanya kralı bulunan "Şarlken" yani 5. Şarl'a Meksika körfezinde "Tabasco" adasından birçok tütün tohumu irsal* eylemiştir. Hatta bu sebep içindir ki, Avrupalılar tütünün adına tobacco derler.

932'de Portekiz'de Fransız elçisi bulunan (Jean) Nicot İspanya ve Portekiz tarlalarından hâsıl olan tütünlerden pek çok tütün Fransa'ya yollamıştır. Bundan sonra artık gide gide dünyanın her tarafında tütün içmek âdet hükmüne girmiştir.

977 senesinde İngiltere Kralı Birinci Jacque kendi ülkesinde tütün isti'malini* yasak etmiştir. O tarihte Dördüncü Sultan "Murat" dahi İstanbul ve sâir vilâyât-ı şahanede tütün içilmesini men* eylemiştir. O asırda "Roma" da papa bulunan Sekizinci Urbanus duhân* içen kimseleri aforoz edermiş.

Hulasa her devlet kendi memleketlerinde tütün ekilmemesi ve satılmaması için pek çok çabalamış ve duhân şürb* edenlere dahi türlü türlü cezalar etmiş ise de, günden güne tütün içenler çoklaşarak, bugünkü günde çocuklar ve kadınlar bile tütün içmeye alışmıştır.

Ekmek gibi su gibi, tütün içmeye dahi insan mutlak muhtaç değildir. Duhân pek çok içildiği halde, insanın beynine uyuşukluk verir; kuvve-i hafızasına dokunur; yani bir şey aklında tutamayıp pek çabuk unutmaklığına sebep olur.

Hâsılı tütünün insana zararından başka hiçbir faydası yoktur. Fakat vapur ve fabrikalarda ve sâir ağır işlerde işleyen adamlara tütün içmek pek zarar etmez.

UYKU

Nevm: Uyku

Hâb: Uyku

Uyku, ekmek ve su gibi insanın mutlak muhtaç olduğu şeylerden biri ve başlıcasıdır. Eğer uyku layığı kadar uyunulmaz ise bedende gevşeklik duyulur. Hiç uyunulmazsa vücuda fenalık gelir. Çünkü uyku insanın azalarının rahatını ve vücudunun kuvvetini ziyade eder.

Velhâsıl nevm* bedenın sebep-i hayatıdır. Ve zihnin yorgunluğunu alır; fakat uykunun vücuda faydalı olması âdet ettiğın zaman içinde mükemmel olmak şarttır. Yani ne kadar vakit uyunacak ise o kadar müddet uyanmamakla olur. Bazen olur ki insan birkaç saat içinde on kere uyanır. Böyle uykudan insana fayda gelmez.

Hâbın* müddeti, yirmiden elli yaşına kadar tam uyku sekiz saattir. Elli yaşından yukarı yavaş yavaş az uyku uyunmaya başlar.

MÜLÂHAZÂT

Adalet olan memlekette, padişahın emrine itaat, kendisine riâyet; ve din ve devletin selametine dua, ve memleketin iyiliğine ve muhafazasına çalışmak vaciptir; yani herkesin boynuna borçtur.

İlim tahsil etmek evvelinden acı görünür ise de, biraz sonraları lezzetine doyulamaz.

Kâmil olan çocuğu herkes sever, hilekâr ve yalancı olan çocuğa kimse itibar etmez.

Ahmak ve nâ-dânlar ile konuşan akibet cahil kalır.

Büyüdüğün zaman küçüklerin sana itaat eylemelerini arzu eder isen, sen şimdiden büyüklerine itaat etmelisin.

Tembel el adamı fakir eder, çalışkan el insanı zengin eyler.

Fâsid adamlar hakkı anlamazlar, Allah'ı arayanlar hakkı tanırlar.

Haylaz evlat babasına anasına büyük kasâvettir.

Cenâb-ı Hak adil olanlara her zaman inâyet kılar. Lakin zalimlerin vârını perişan eder.

İnsan hatasız, hata tövbesiz olmaz.

İşbu risalenin bir nüshası 50 paradır. Seneliği yani 24 nüshası 24 kuruştur. Altı aylığı yoktur. Dışarılar için 8 kuruş posta parası zam olunur.

Seneliğine abone olmak isteyenler, ya “Babıâli Caddesi’nde Mihran Matbaası” vasıtasıyla veya doğrudan doğruya “Galata’da Sıhhiye Dairesi”nde risalenin muharririne müracaat eylemeleri lazım gelir.

TARİF-İ MAHSUS

Bu risalelerde ibare aralarında, bazen şöyle (*) yıldızlara gelindik de, okunulan şey; makale midir, hikâye midir, her ne ise onun baş tarafına nazar etmelidir. Çünkü mezkûr yıldızlar, ekser çocukların anlayamayacağı lügatlerin yanlarına konulmuştur. Ve işte çocuklarca güççe bulunan lügatlerin manaları, gerek hikâye ve gerek makalelerin baş tarafında gösterilmiştir. Bu cihetle mezkûr yıldızların yanındaki lügatlere gelindikçe, hikâyelerin başında beyan kılınan kelimelerin manaları çocuklara anlatılmalıdır. Ve daha iyisi hikâye ve makalelere başlanılmazdan evvel, manalarıyla beraber dizilen kelimeleri çocuklara gösterip badehû makale ve hikâye her ne ise okutulmaya şürû’ edilmelidir. Ve yıldızlara tesadüf olundukça tekrar o lügatler gösterilmelidir ki kuvvetli olarak çocuklar lügat öğrensinler.

Âsâr-ı âcizânemden olup sarf ve nahv-i Türkî’den bahsolan “Anahtar”ın dördüncü kitabı dahi çıkmıştır.

NUMARA: 2

Fî 16 CEMAZİYELEVVEL

CİLD: 1

BİR NÜSHASI 50 PARADIR.

ÇOCUKLARA ARKADAŞ

MUHARRİRİ
KARANTİNA KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

MAÂRİF NEZARET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA HER ON BEŞ GÜNDE
BİR KERE RESİMLİ OLARAK TAB' VE NEŞROLUNUR.

İSTANBUL

(MİHRAN) MATBAASI – BAB-I ÂLİ CADDESİ'NDE NUMARA 7

1298

263

ÇOCUKLARA
ARKADAŞ
MUHARRİRİ
SIHHİYE KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

NUMARA: 2

CİLD: 1

HER 15 GÜNDE BİR KERE MUSAVVER ÇIKAR

İSTANBUL

FÎ 16 CEMAZİYELEVVEL

CUMA

1298

KANAAT

Kanaat, kaderimizin iktizâsı, bulunduğumuz hâl ve derecenin kadir ve kıymetini bilip, ona hamd ve şükür etmek demektir. Zira insan kendinde olan kudretsizliği bilir ise, Allah Teâlâ Hazretleri'nin az ve çok kendine ihsan buyurduğu her bir şeyin derece-i kadrini düşünüp, şükretmekte bir dakika ihmal eylemez; işte böyle adam, sahîhen kanaat sahibi bir adamdır. Hâsılı kanaati olan kimse, kendi kudretsizliğiyle hakkında olan ihsân-ı ilâhîden, Tanrı Teâlâ Hazretleri'nin büyüklüğünü anlar.

Kanaatsizlik hırs ve emelin çokluğundandır, yani “Benim itibarım niçin herkesten büyük değildir.” yahut “Halk bana ne sebepten ziyade riâyet ve hürmet etmiyorlar.” veyahut “Neden başkalarından benim rütbem aşağıdır.” diye birtakım nefsanî ve şeytanî ve beyhude fikirlendendir. Bu ise pek kötü bir hâldir. İşte daima tok gözlü olup da; halimize ve varımıza hamdetmeye gayret eder isek, bu fena huyu tez elden terk edebilmiş oluruz.

İyi düşünmeliyiz ki, bizlerin zerre kadar değerimiz ve hiçbir güne hakkımız olmadığı halde, Hak Teâlâ Hazretleri'nin ancak merhamet-i ezeliyesinden nâşî, nâil olduğumuz ihsan ve inâyet ve nimetlerin haddi ve hesabı yoktur. Bu cihetle, üzerimize vacip olan şükürü ve hamdı tekrar etmeliyiz ve her yüzden yana kanaat sahibi olmalıyız.

Kanaat eden adam, daima ziyafethanelerde ve her zaman zevk ve sefa içinde imiş gibi ömür sürer; çünkü bir adam kanaat yolunu tuttu mu, artık hiçbir emeli olamaz ki, “Şöyle olamadım, şunu alamadım, bunu yapamadım.” gibi birtakım düşünceler ve ümitlerle ömrünü bir rahatsızlıkla

boş yere geçirsin. İşte bir adamda böyle emeller olmadığı halde, bundan rahat dünyada daha nasıl yaşanabilir? Lakin bu nimeti herkes ister de yüzde doksan dokuz kişi nâil olamaz; şunun için ki, insanın fitratında yani yaratılışında birtakım tabîi haller vardır ki, insana hemen beşikte musallat olur; o haller ise hırs, tamah, haset, ümit, emel gibi değersiz ve beyhude tabiatlardır. İşte insan bunlardan yakasını kurtaramaz ki, kanaat yolunu tutsun, akıllı davranıp da kurtarabilen olursa, o da ancak yüzde bir adamdır. Velhâsıl, kanaate nâil olan dünyada ömrünü rahat geçirmek hâsiyyetine mâlik olmuş olur.

Dünyada bir lezzet varsa o da kanaattedir; layıkıyla düşünölsün, bir adam nâil olduğu Cenâb-ı Hakk'ın ihsan ve nimetine az çok demeyip şükreder ve hiçbir şeyin ilerisini emel etmez ise, o adam nasıl büyük bir rahat ve lezzet ve emniyet içinde bulunur. Bundan başka kanaat ehli olan kimsede bir selamet daha vardır, herkes ile hoş geçinmeye, tatlı konuşmaya, gayret edip, âlem dahi kendisinden razı olur ve hakkında daima riâyet ve hürmet ederler; ne selamet! Ne saadet! Hâsılı Cenâb-ı Hakk'ın selameti kanaat edenlere mahsustur dense pek doğrudur.

Kanaat etmemekten gelecek fenalıklar pek çok olup, cümleden biri hasettir; haset ise şol çaresi bulunmayan bir illettir ki, bu illete mübtela olan adama deva ve ilaç, etleri eriyip ve kemiklerinin kurumasıdır! Yani ölmesidir! Ölmedikten sonra kurtulamaz! Böyle olduğu sûrette, musibetli zamanlarımızda dahi halimize şükretmek lazımdır. Zira bize uğrayan keder ve musibetlerin Cenâb-ı Hak'tan geldiğini bilip, hayra tebdilini kendisinden istemeliyiz ve yine tevekkülü ve kanaati elden bırakmamalıyız.

Semahatlü “Şem’î” Efendizade Faziletlü “Mustafa Safiyyüddin” Beyefendi tarafından aldığım varakadır.

VARAKA

Şimdi evlâd-ı vatan buldu güzel bir arkadaş

Maârifperver Efendim,

Bu kere hasb-ül-hamiyye te’lif ve neşrine muvaffak olduğunuz “Çocuklara Arkadaş” nâm kitâb-ı fevâid-i nisâbın inâyet-i firistâde-i sûy-i

sitâyişveri buyrulan ilk nüshasını fart-ı memnûniyetle ve kemâl-i mahzûziyetle kıraat ve mütâlaa eyledim.

Hakkâ ki, işbu kitap hayli zamandan beri nâçar ve yalnız kalmış ve birtakım usûl-ü atıkada bulunan güç güç kitapların kıraatinden bıkmış usanmış olan ve edep ve maârife hâvahişger ve heveskâr bulunan etfâl-i vatana fazl ve kemâlin kadir ve meziyetini ifham eden nesâyih ve hikâyât-ı müfide ve malumât-ı nâfiayı muhtevî bir refîk-i sadık ve müstetâb bulunmuş olmakla böyle bir eser-i celîle muvaffakiyetinizden dolayı hissemeye düşen tebrik ve takdiri îfâ ile beraber öyle olur olmaz mevânia kulak vermeyerek te'lif ve neşri hususunda devam ve sebat buyurmalarını çocuklar nâmına niyaz ve rica eylerim.

MUKABELE

Tebrik ve takdirinize teşekkür ederim. İlim ve marifet hususunda liyâkatim mefkûd, ve herkesten ziyade aczim mevcut ise de; maârif hâdimliğine hevesim fevkaladedir. Bu halde şu değersiz eserimi takdir ile beni teşvik ettiğiniz ise, ancak eser-i faziletinizdir. Maamâfih her şeyde olduğu gibi bu gazetenin de ilerlemesi, zât-ı âlîleri gibi fudalânın rağbeti ve halkı teşviki ile olur.

“M. CELAL” İMZASIYLA ALDIĞIM VARAKADIR

Efendim!

Bu kere himem-i aliyeleriyle meydân-ı intişâra çıkan “Çocuklara Arkadaş” nâm, risale-i mergûbeyi fart-ı memnûniyetle aldım, okudum. Husûle gelen memnuniyetimi arz ve vasıta ile âcizâne tebrik ve teşekkürü îfâ için şu varakamı tahrir ediyorum; etfâl-i vatanın ahvâli, nazar-ı mütâlaaya alınsa teessüf etmemek elden gelmiyor. Ümîd-i istikbalimiz olan çocuklardan hemen ekserisinin -noksan-ı terbiyeden nâşî- vakt-i azîz-i tufûliyetlerini sokaklarda ceviz oynamak ve daha bunun gibi ifsâd-ı ahlaktan başka hiçbir faydası hiçbir mürüvveti olmayan oyunlarla geçirdiklerini gördükçe insan teessüften ağlayacak bir mertebeye geliyor!

Zaman-ı tufûliyet ki benî beşerin en taze, en nazik, en mesut, en müsteid bir zamandır, insanlar ancak o zamanda hakkıyla terbiye edilebilir. Vâkiâ, şehrimizde çocuklara kâfi mektep mevcut ise de –bunların da

muhtâc-ı islah olduğundan kat'-ı nazar- bir çocuğun kemâliyle terbiyesini nehârî bir mektep hiçbir vakit hiçbir vecihle temin edemez!

Valideleri, pederleri, dadıları, lalaları çocukları terbiye nasıl olacağını ve hiç olmazsa terbiye ne demek olduğunu bilmeli. Bundan başka çocuklara mahsus ve tehzîb-i ahlaka medâr olacak birçok risaleler de bulunmalı ki terbiye-i etfâl mümkün olsun. Fakat hayf ki vatanımızda bu levâzım-ı terbiye dahi pek noksan! Bunları düşündükçe bendeniz terbiye-i etfâli, himmet-i vatana edilecek hizmetlerin en büyüklerinden bilirim. O cihetle çocuklar için bir kitap bir risale bir gazete neşrolunduğunu gördüğüm anda pek memnun oluyorum. Muharrirlerine bir varaka yazıp nihayetine dahi "Muvaffakiyetinizden dolayı tebrik ederim. Devamınızı temenni eylerim." meâlinde ibareler yazarak hatm-i kelâm ediyorum ki bunu zât-ı âlîleri hakkında dahi tekrar ederim. Şu varakamı risale-i aliyenizin bir tarafına derc eder iseniz bundan sonra dahi çocukların anlayıp istifade edebilecekleri bir yolda bazı şeyler yazarak irsaline cüret edeceğim efendim.

MUKABELE

İşbu "Çocuklara Arkadaş"ın çıkarılması, min gayr-ı liyâkatin, vatanımız evladına hizmet etmek maksadından ileri gelmiştir. Bu arzumu takdir ve tebrik buyurmanız, maârifte muhabbet ve eser-i hamiyet olmakla, her halde şâyân-ı memnuniyettir.

İrsalini vaat buyurduğunuz varakalar bahsine gelince; mesleğime muvâfık gelen, yani beş portakalı iki kişiye taksim etmenin yolu veya üç kere dokuzun ne eder gibi sayfalar doldurmak ve zihni yormaktan başka bir faydası olmayan şeylerden mâadâ, fennî ve edebî her nevi gönderilecek âsârı maa'l memnûniyye kabul ve derc ederim.

HIKÂYE

Zâde: Oğul

Talep: İstemek

Red: Kabul etmemek

Zâdegân: Beyzade

İrâe: Göstermek

Tefhim: Anlatmak

Tulû': Doğmak

Konya'da sakin bir beyzâde* bir akşam kendi hanesinin kapısı önünde durmakta iken, yorgun ve mecalsiz bir çoban gelip beyzâdeden para istedi. Beyzâde sert bir çehre ile "Sana verecek bir param yoktur." dedi. Çoban tekrar bir parça ekmek talep* eyledi. Bey yine reddetti.* Çoban yine bir daha bir miktar su istedi. Zâdegân* bu sefer "Haydi defol şuradan köpek çoban." diye çobanı kovdu. Bunun üzerine çoban beyzâdenin yüzüne ve kıyafetine dikkatlice biraz baktıktan sonra, çekilip gitti.

Bundan birçok vakit sonra, bu zâdegân av avlamaya gittiği esnada, ormanın birinde yolunu kaybetti. Öteye beriye dolaşıp durmakta iken, gözüne bir çoban kulübesi gözüktü; hemen oraya gidip şehre gidilecek yol nerede olduğunu sordu.

Çoban - "Şehir buraya pek uzaktır, şimdi ise güneş batacak; mümkün değil olduğunuz yere bu gece varamazsınız, eğer ormanda kalır iseniz kurtlar ve sâir hayvanlar sizi paralar; eğer aklınız var ise, bende misafir kalabilirsiniz." dedi. Beyzâde çobanın şu insanîyetinden memnun olup, hemen kulübeye girdi. Çoban, beye biraz geyik eti pişirip, biraz da su verdi ve bir de üstünde yatmaklık için yere birkaç geyik postu serdi.

Sabah oldu beyzâde güneşin tulû'* eylediğini gördüğünden ve olduğu mahalle vaktiyle yetişmesini arzu ettiğinden hemen yola çıkmasını ve yolun doğrusunu kendisine irâe edilmesini çobana tefhim eyledi. Bunun üzerine çoban tüfeğini alıp, beyin önüne düştü. Birkaç saat yol yürüdükten sonra daha üç saat yol kaldığını çoban, beye söyledi ve çoban tekrar beye dönüp "Beni bilir misiniz." diye sordu. Beyzâde mahcup* olarak "Sizi görmüşlüğüm vardır." diye cevap verdi. Çoban tekrar "Evet beni kendi kapınızın önünde görmüş idiniz; işte size şimdi hem cesaret vereceğim, hem de biraz nasihat edeceğim; ne zaman kapınıza aç ve susuz bir fakir gelir ise, "Haydi defol

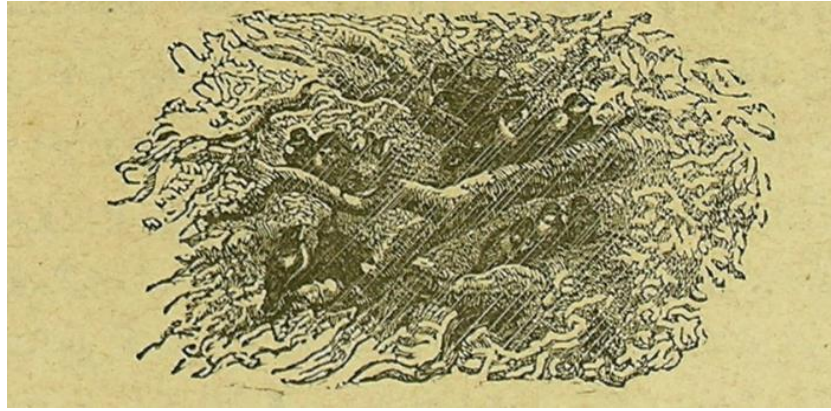
şuradan... köpek.” demeyiniz.” deyip kulübesine döndü, beyzâde dahi mahcuben yoluna gidip evine vardı.

YAĞMUR

Setr: Örtmek **Bârân:** Yağmur **Mesrûr:** Sevinmiş **Sems:** Güneş

Yağmur bulutlardan geliyor. Bakın gökte şimdi siyah bulutlar vardır. Onlar boyuna nasıl çabuk gidiyorlar. Görüyor musunuz güneşi sakladılar. Yüzünüzün üzerine bir şey koyduğunuz halde, çehreniz nasıl örtülür ise bulutlar da güneşi öylece setr* ettiler. Lakin aralıkta göğün maviliği görünüyor.

İşte şimdi göğün maviliği hiç görünmüyor: Siyah bulutlar ile tekmil kapandı, gece gibi pek karanlık oldu. İhtimaldir hemen yağmur yağacak. İşte bârân* başlıyor. Damlalar ne büyük! Ördekler pek mesrûrdurlar; fakat kuşlar mesrûr değildirler, - onlar ağaçların dalları altlarında kendilerini saklıyorlar.

İşte yağmur bitti, çünkü bir hafif sağanak idi geçti. Şimdi şems* meydana çıkar. Çiçekler tatlı kokarlar ve küçük kuşlar tekrar öterler.

HIKÂYE

Memlû: Dolu

Bir adam çarşıda satmak için içinde erik dolu bir sepeti başında götürmekte idi. Sepet ziyadesiyle memlû* olduğu cihetle yolda gider iken beş on erik yere düştü.

Eriklerin düştüğünden adamın haberi olmadığı cihetle, boyuna gitmekte idi. O esnada bir fakir çocuk düşen erikleri görüp yerden topladı. “Buraya bak! Buraya bak!” diye erikçiyi çağırdı. Erikçi bu sesi işitince arkasına bakıp hemen durdu. Çocuk erikleri götürüp sahibinin avucuna koydu.

Bu adam yemişi alınca “Sağol” deyip sepeti yere indirdi ve çocuğa “İşte şimdi beğendiğinden birkaç tane alabilirsin, çünkü namus sahibi bir çocuksun.” dedi.

Erikçi gittikten sonra, bu hali görmekte olan bir oğlan gelip bu çocuğa dedi ki, “Keşke düşen eriklerin hepsini sahibinden saklayaydın da birazını bana vereydin.”

Çocuk “Eğer isterseniz bu erikleri alabilirsiniz; zira alacağınız erikler benim kendimindir. Çünkü erikleri sahibinin kendi izniyle aldım. Eğer kendimin olmayan şeyi yani sahibinin haberi olmayarak yerden topladığım erikleri, size vermiş olsa idim; hırsız olmuş olur idim. Her ne kadar fakir isem de iyi ve temiz ismimi kirletmeye ziyadesiyle kibir ederim.” diye cevap verdi.

Aferin çocuğa!

HİKÂYE

Yâd: Anmak ve çağırma **Taharrî:** Aramak **Derûn:** İçeri **Ekl:** Yemek

Hakkı Bey diye yâd* olunur bir çocuk birgün iki adet beyaz ada tavşanı satın aldı. Bu tavşanların birisi büyük birisi küçük idi. Hakkı Bey parmaklıklı bir yer yaptırıp bu hayvanları içine koydu.

Birgün nasılsa bu kümesin kapısı açık bırakılmış olduğundan tavşanlar dışarı çıktılar ve yiyecek taharrîsi* için ikisi birden bahçenin ötesine berisine koştular. Yol üzerinde içinde şalgam ve havuç memlû bir sepet duruyor idi. Tavşanlar bu sepeti görünce, hemen derûnüdekilerin(*) hepsinin yeşil yapraklarını ekl* eylemeye başladılar.

Resimde onları görüyor musunuz? Büyük tavşan arka ayaklarının üstüne oturmuş, sepetin tepesine uzanıyor. Bakın! O nasıl şalgamı çekip yere düşürmüştü. Küçük tavşan hemen koşup şalgamı yemeye başlıyor.

Büyük tavşanın şalgamı yere düşürmesi, iyi bir şeydir. Çünkü küçük kısmı yüksek mahalle yetişebilemez. Bu cihetle bir büyük bir küçüğe yardım etti.

İşte efendi oğullar ve hanım kızlar, Hakkı Bey'in beyaz tavşanlarından ders öğrenmeklikleri iyi bir şeydir. Öyle değil mi?

KAHVE

Nebât: Ot **Sefir**: Elçi **İsti'mâl**: Kullanmak **Küşâd**: Açılmak
Seyyah: Memleketten memlekete gezici adam **Tabîb**: Hekim
Cenûb: Güneşin doğduğu tarafa dönüldük de sağ taraf

Kahveyi en evvel bulan Araplar olduğu rivayet olunur. Şöyle ki; Habeş taraflarında bir Arap çobanı keçi ve koyunları otlatırken hayvanların, kısa kısa yaprakların fidanlarını yedikleri sırada yerin ateş gibi kızgın olduğunu gördük de, bunun nasıl bir nebât* olduğunu merak ederek bir miktar alıp şehre götürmüş ondan sonra artık kahve Yemen ve sâir yerlere yavaş yavaş yayılmıştır. Tahminen 885 tarihlerinde Asya kıtasında ve bu tarihten 170 yıl sonra Avrupa kıtasında kahve içmek âdet olmaya başlamıştır.

1035 senesinde Venedik'te ve 1074 senesinde Marsilya'da kahve isti'mâlî* âdet olmuştur. 1077'de (Jean) Thevenot isminde bir Fransız seyyah* Fransa'ya kahve götürmüştür.

1089 senesi Paris'te Devlet-i Aliyye sefiri* bulunan "Süleyman Ağa", Fransızlara kahve pişirmenin usulünü öğretmiştir. 941 tarihinde İstanbul'da kahve dükkânları küşâd* olmaya başlamıştır. 1086 tarihinde Pascal adlı bir Ermeni, İstanbul'dan Paris'e gidip orada ilk defa olarak bir kahve dükkânı açmıştır.

1212'de Flemenkliler, Hindistan'ın cenûb* taraflarında bulunan Batavia şehrine kahve ağaçları dikmişlerdir.

1047'de (Gabriel Mathieu) de Clieu isimli bir Fransız Amerika kıtasında Martinique adasına gidip, orada kahve fidanı yetiştirmiştir. Birkaç sene sonra Amerika'da bütün küçük adalarda kahve ağacı çoğalmıştır.

Cezayir'de kahve ağacı dikilmiş ise de, ora ahali buna o derece itibar etmediklerinden arzu olduğu kadar kahve ağacı yetişmemiştir.

Bazı tabîbler* kahvenin insana zararlı bir içki olduğunu ve bazıları da faydalı bulunduğunu söylerler. Herhalde ya hiç içmemeli yahut içildiği halde azca içilmelidir.

HİKÂYE

Tesviye: İş yapmak

İhtiraz: Korkmak ve çekinmek

Birgün bir adam kendi oğluna, kesmeklik için biraz tahta ile bir testere verdi. Bu işi tesviye* etmesini istemediği cihetle, pederi işine gittikten sonra, testereyi kaldırıp yere attı ve testere kırıldı. Testerenin kırıldığını çocuk görünce, kendi kendine “Testereyi ben kırmadım, testere kendi kendisine kırıldı.” dedi.

İşte bu sözler ile kendi kendisine teselli verdi; zira pederini testereyi ben kırmadım diye aldatacak idi. Lakin kalbinde bildi ki, bu sözler yalan sözlerdir; bunun için pederinin gözüne gözükmekten ihtiraz* eyledi. Çünkü yalan söylemeyi kabul etmedi; doğruyu söylemek dahi işine elvermedi.

MÜHÜR BALMUMUSU

Mamûl: Yapılmış

İmal: Yapmak

Hâsıl: Vücuda gelen

Bâlâ: Yukarı

Sark: Güneşin doğduğu taraf

Nev’: Türlü

Ecza: Başka başka şeyler

Ba’dehü: Sonra

Cevher: Kıymetli taş ve bir şeyin asıl mayası

Tesmiye: Denilir

Mühür balmumusu neyden yapılır? “Temizlik” denilir, bir türlü çam sakızı ile Venedik terementisi ve yanmış fildişinden mamûl* bir cins boya yahut al boyadan yapılır.

Bu temizlik denilen çam sakızı neden hâsıl* olur? Hindistan’ın şark* tarafında bulunan bir nev’ ağaçların kabukları üzerine, bir cins ufak böceklerin birbiri üstüne konup kurumalarından hâsıl olur.

Venedik terementisi nedir? Kalın ve yapışkan bir cevherdir*, ve bu cevher bir nev’ ağaçtan akar.

Pekâlâ, mühür balmumusu uzunca olarak nasıl imal olunur? Bâlâda* söylenen eczalar birbirine karıştırıldıktan sonra, incece değnek şeklinde küçük küçük parçalanıp, ba’dehü düz ve ısınmış bir mermer taşın üzerinde yuvarlandırarak imal edilir.

KURŞUN KALEMİ

Kurşun kalemi ne ile imal olunur? Kalem kurşunu tabir edilir bir nev' maden ile yapılır. "serv-i âzâd" tesmiye olunur bir cins ağacı kesip, ufacık ufacık yuvarlak kalem gibi yaparlar; ortasını bir uçtan bir uca delip, sonra kurşun madenini deliklerden akıtırlar, olur kurşun kalemi.

ZAMG-I ARABÎ

Zamg-ı Arabî nedir? Arabistan'ın bazı yerleriyle, Mısır'da bulunan bir cins salkım ağaçlarından akar yapışkan sudur.

Bu su ağaçtan akarken, rüzgâr estikçe damla damla donup kalır. İşte bu donup kalan damlalar zamg-ı Arabîdir.

Zamg-ı Arabî: Sıska illetine mübtelâ olanlara ve göğüs yumuşaklığına ve öksürüğe ve insan için daha pek çok şeylere yararlı bir güzel ilaçtır; bu cihetle çok kimseler, zamg-ı Arabîyi leblebi gibi yerler. Hâsılı zamg-ı Arabînin her bir insana faydası vardır.

MUDHİKÂT

Umûr-ı beytiye: Ev İşleri **Te'lif:** Kitap Yapmak **Bârân:** Yağmur

Nüzûl: Yağmak ve İnmek

Birkaç kişi bir adama hitaben hep beraber lakırdı söylemekte idiler. O sırada sokaktan geçen bir merkep dahi anırdığı cihetle, o adam "Efendiler hepimiz birden söylemeyiniz. Birer birer lakırdı ediniz ki seslerinizden fark edeyim." demiş.

Abdâldan biri tiyatroya gittiğini arkadaşlarından birine söylemiş, arkadaşı tiyatrodaki ne oyun oynadıklarını sorduk da, merkûm abdal oyunu anlamadığı cihetle, arkadaşına "Azizim tiyatroya girer iken o kadar şiddetli bârân nüzûl* ediyor idi ki, oyunun yaftasını okuyamadım." diye cevap vermiştir.

Meşhur müelliflerden biri bir kitap yapmakta iken uşağı odasına birdenbire girip "Efendim hanemiz yanıyor." diye haber verdiğinde müellif

“Benim işim değildir. Ümûr-ı beytiyeye* karışamam zevceme haber veriniz.” diye cevap verip bilâ fütûr te’lifinde* devam eder.

Adamın biri, en büyük düşmanlarından birine kendi kızını nikâh ile vermiş; adamın ahbabları bunun sebebini kendisinden sual eylediklerinde; adam “Dünyada insanın büyük azap içinde bulunması, fena tabiatlı kariya düşmesiyledir. İşte ben de öcümü almak için en fena tabiatlı bulunan kızımı, en büyük düşmanıma verdim; bundan iyi intikam mı olur.” demiş.

Bir köylü bir bankanın önünden geçer iken, çok kimselerin içeri girip dışarı çıktığını görmüş olduğundan, merakından bankanın kapısından içeri bakmış imiş ise de, mala metâa dair hiçbir şey görmemiş; o esnada içeriden çıkan birisine: Burada ne alınıp satılır, diye sorduğunda; çıkan adam: Burada eşek kafaları satılır, diye cevap verince; köylü: Acayip, demek olur ki bu mal o kadar çok satılıyor imiş; zira hepsi satılmış da yalnız kendi kafanız kalmış, diye merkûm adamı hayt etmiştir. Adam ise, beğenmediği köylünün kendinden akıllı, kendinden zeki olduğunu anlayıp mahcup olmuştur.

Bir kimse, altın yapmanın yolu şöyledir böyledir diye, bir kitap yazmış ve bu kitabı birkaç para almak için, zengin birine takdim etmiş.

Zengin kitabı biraz okuduktan sonra, çıkarıp bu adama gayet büyük boş bir kese vermiş. Adam keseyi boş görünce zengine hitaben “Efendim ben bin zahmetle bu kitabı yazdım; ancak birkaç kuruş sebeplenirim ümidiyle size takdim ettim; siz efendim ise çıkarıp bana boş keseyi verdiniz; zahmetin mükâfatı bu mudur.” deyince:

Zengin “A kuzum, mademki sen altın yapmak hünerini biliyorsun; işte ben de bu boş keseyi mahsus sana verdim ki yapacağın altınlar ile doldurasın; bundan iyi bundan büyük mükâfat daha ne istersin.” diye herifi huzurundan yozdurmuştur.

İşbu risalenin bir nüshası 50 paradır. Seneliği yani 24 nüshası 24 kuruştur. Altı aylığı yoktur. Dışarılar için 8 kuruş posta parası zam olunur.

Seneliğine abone olmak isteyenler, ya “Babıâli Caddesi’nde Mihran Matbaası” vasıtasıyla veya doğrudan doğruya “Galata’da Sıhhiye Dairesi”nde risalenin muharririne müracaat eylemeleri lazım gelir.

TARİF-İ MAHSUS

Bu risalelerde ibare aralarında, bazen şöyle (*) yıldızlara gelindik de, okunulan şey; makale midir, hikâye midir, her ne ise onun baş tarafına nazar etmelidir. Çünkü mezkûr yıldızlar, ekser çocukların anlayamayacağı lügatlerin yanlarına konulmuştur. Ve işte çocuklarca güççe bulunan lügatlerin manaları, gerek hikâye ve gerek makalelerin baş tarafında gösterilmiştir. Bu cihetle mezkûr yıldızların yanındaki lügatlere gelindikçe, hikâyelerin başında beyan kılınan kelimelerin manaları çocuklara anlatılmalıdır. Ve daha iyisi hikâye ve makalelere başlanılmazdan evvel, manalarıyla beraber dizilen kelimeleri çocuklara gösterip badehû makale ve hikâye her ne ise okutulmaya şurû’ edilmelidir. Ve yıldızlara tesadüf olundukça tekrar o lügatler gösterilmelidir ki kuvvetli olarak çocuklar lügat öğrensinler.

Âsâr-ı âcizânemden olup sarf ve nahv-i Türkî’den bahsolan “Anahtar”ın dördüncü kitabı dahi çıkmıştır.

NUMARA: 3

Fî 1 CEMAZİYELAHİR

CİLD: 1

BİR NÜSHASI 50 PARADIR.

ÇOCUKLARA ARKADAŞ

MUHARRİRİ
KARANTİNA KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

MAÂRİF NEZARET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA HER ON BEŞ GÜNDE
BİR KERE RESİMLİ OLARAK TAB' VE NEŞROLUNUR.

İSTANBUL

(MİHRAN) MATBAASI – BAB-I ÂLİ CADDESİ'NDE NUMARA 7

1298

277

ÇOCUKLARA
ARKADAŞ
MUHARRİRİ
SIHHİYE KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

NUMARA: 3

CİLD: 1

HER 15 GÜNDE BİR KERE MUSAVVER ÇIKAR

FÎ 1 CEMAZİYELAHİR

İSTANBUL

1298

CUMARTESİ

BİZİ KİM HALK ETTİ?

Bizi ve dünyadaki hep insanları kim yarattı?

İşitmeklik için iki kulak, görmeklik için iki göz, koklamaklik ve nefes almaklik için bir burun, söylemeklik ve tatmaklik için bir ağız, tutmaklik ve iş işlemeklik için iki kol ve iki el, yürümeklik için iki bacak ve iki ayak, iyiyi ve kötüyü bilmeklik için akıl, bunların hepsini bize kim verdi? “AllahüTeâlâ Hazretleri.” İşte bizi de gördüğümüz şeylerin kâffesini de ol Allah Zü-l-celâl Hazretleri halk buyurdu. Lakin bizleri itaatli ve hayırlı olmamız için yarattı. Eğer asi ve hayırsız olur isek, bizden hoşnut olmaz. Her ne kadar zât-ı pâkî görünmekten münezzeh ise de, kendisi yaptığımız şeylerin cümlesini görür ve bilir.

Ulu Tanrımız aydınlık gündüzde ve karanlık gecede hep yaptıklarımızı gözetir. Çünkü gecenin karanlığı kendisine aydınlıktır. Zira her şeyin hâlikı yani yaratıcı zât-ı pâki olup, kendisinden başka Tanrı yoktur.

Öyle ise herhalde bir olan “Tanrı”mıza ibadet ve muhabbet edelim ki, daima hayırlı olalım. Zira zâtı âlâsı hayr-ul- hâlikîndir.

HİKÂYE

Bahtiyar: Bahtlı **Murad:** İstemek **Der-hâtır:** Hatırlamak

Ferd: Bir kişi **Hâne:** Ev

Zeki Bey isminde gayet akıllı bir çocuk var idi. Birgün bu Zeki Bey Midilli'sini bağladığı ağaçtan çözmeye gitti; bir de gördü ki, Midilli kendi kendisini çözüp kaçmış. Fakat nereye gittiği belli olmadığından, aramak için biraz vakit öteye beriye baktıktan sonra, uzakta usluca otlamakta olduğunu gördü. Hemen koştu, elini başlığına koyup da tutacağı zaman, Midilli biraz daha başlı başına gezmeyi istediğinden, birdenbire dönüp arka ayaklarıyla tekme atarak dörtlal koştu. Zeki Bey Midilli'nin tekmesi rast gelmediği için kendini bahtiyar* ad eyledi. Bununla beraber Midilli'yi nasıl tutabileceğini şaşırdı.

Nihayet - Midilli çayırdaki otlarken seyis onu tutmak murâd* edince, bir kalburun derinine biraz arpa yahut saman koyup Midilli'nin önüne tuttuğunu ve o sırada hemen Midilli'nin başına yuları taktığını der-hâtır* etti. Zeki Bey'in şu hatırına gelen her ne kadar doğru idiyse de, kendisinde ne kalbur, ne arpa ve ne de yular var idi. Lakin Zeki Bey kendi kendine "Arpa yoksa taze ot var ya, Midilli taze ot da yer; kalburun göreceği hizmeti de fesim görür. Yular için bir şey istemem, Çünkü Midilli'nin yuları, başlığı ve her bir takımı kendi üstündedir; bu halde onu pek kolay tutarım." deyip birkaç avuç yeşil ot kopardı fesinin içine koydu.

Çayırılıkta yeri kazmakta bulunan bir adam ot ile ne yapmaya gidiyorsunuz, diye Zeki Bey'e soru eyledi. Zeki Bey, Midilli'sini tutmaya gittiğini söyledi. Bunun üzerine o adam dedi ki, "Kendinize nafîle sıkıntı veriyorsunuz; eğer fesi boş tutmuş olsanız daha iyi olur. Çünkü at kısmı, yaş ottan daha ziyade arpayı sever. Bu cihetle Midilli ta yanınıza gelinceye kadar, fesin içinde bir şey olmadığını görebilemez, herhalde arpa var zanneder; işte yanınıza gelip de fesin içine bakar iken hemen başlığından tutabilirsiniz." Zeki Bey dedi ki, "Öyle yapmış olsam ona hile etmiş olurum; hayır, ben bir hayvana değil bir ferde* bile hile etmesini sevmem." O adam

cevap verdi ki, “İyi çocuk, bundan mâadâ etme.” Zeki Bey tekrar dedi ki, “Eğer ona bir kere hile eder isem bir daha bana emniyet etmez.

İşte Zeki Bey, içinde yeşil ot olduğu halde gitti, fesini Midilli’sine gösterdi; Midilli usluca yanına geldi. Bizim Zeki Midilli’nin başını ve boynunu okşayarak, başlığından tutup üzerine bindi ve bir tarîs hânesine* geldi.

Üsküdar’da Altunizâde Rüşdiye Mektebi Hocası Mekremetlü “İbrahim Hilmi” Efendi tarafından aldığım varakadır.

Menba’: Bir şeyin peydâ olduğu yer **Mutî**: İtaat edici **Necâd**: Kurtulmak

Sefkatli: Acıyıp esirgeyen **Nâsîh**: Nasihat edici **Amel**: İş **Müfsîd**: Fesat çıkarıcı

VARAKA

“Çocuklara Arkadaş” nâmında olarak evlâd-ı vatanın menfaatleri için neşrolunmakta olan kitâb-ı müstetâbı gördüğümde aşırı derecede memnun oldum. Bu eserdeki misilli nasâyihın etfâle tesîr-i küllîsi olacağı bedîdâr olduğundan, sâhib-i imtiyâzı ve muharriri efendiye dâî’lerinde arkadaş olmaklığı arzu ile işbu varakapâre-i âcizîyi irsal eyledim.

Arkadaş’ın birinci nüshasında görmüş olduğum itaat maddesi evvel bi evvel insan için elzem olmakla ondan başlanılmak evlâ göründü.

İtaat insan için menba’*-ı necâd* olduğu herkesçe âşikâr ise de, kime itaat olunacağı ve itaat neden ibaret bulunduğunu az ve çok tarife muhtaçtır. Zira her gördüğümüz nâsîh*, nâsîh olmayıp belki müfsîd ve hilekârdır. Bu sûrette insan, evvela Hüdâ-i Müteâle sonra rasulullah ve ba’dehû ülü-l-emre yani padişah ve peder ve valideye mutî* olmalıdır. Çünkü bunlar hiçbir vakitte kendilerinize zarar geldiğini istemedikten başka, cüz’î zarar gelecek bir şey hissederlerse der-akab çaresine bakarlar. Zira en ziyade şefkatlidirler.*

İşte şu söylenen kimselere her kim itaat etmeyip, isyan ve azgınlık eder ise dünyada ve ahirette rezil ve bed nâm olur. Ama denilir ise ki bizim komşu Ahmet ana ve baba dinlemeyip türlü türlü fenalıklarda bulunuyor da, yine ne rezil olur ne kendisi utanır. O Ahmet bir kere ar ve namusu terk

etmiş, ondan sonra onun hali alacakarga ile bülbülün hali gibidir. Zira kargayı kimse sevmez, bülbülü herkes sever.

Bir de insan kendi amelinin* cezasını görür, görür ama bu benim iyiliğimden yahut fenalığımdan diye fark ve temyiz etmez ise işte alacakargaya benzeyen budur. Bu cihetle insana nasihat edenin nasihatini kabul ile yaşayan adam, âkıbet bülbül gibi olur. İşte Ahmet de alacakarga gibi olur. Yani onu kimse sevmez. Nasihat dinleyen ise bülbül gibi olur. Yani kendisini herkes sever. Bu sûrette insan kendi faydasını nasihat dinlemek ile bulacağından, herkes için buna riâyet elzem olduğu âşikârdır.

Nasihat eden hilekâr ise, insanı kandırmaya çalışır da, bunu kimseye söyleme diye tenbiye eder. Bu gibi nâsîh, nâsîh olmayıp belki müfsid olduğundan, çocukları ihtimal ki büyük adamları bile belaya düşürür. Allah Teâlâ cümlemizi hıfz eyleye âmin!

Karganın hali gündüz gezer, gece bir kovukta yatıp da sabah güneş doğuncaya kadar kana kana uyur. O güzel güzel tecelli-i ilâhî zuhûrunu ve gökte birtakım letâfet ve bâd-ı sabâ esip envâ-i sūrûr ve zevkiyât müşâhedesinden mahrum kalır, sabah olup uyandık da, hemen koşar, sığır yoluna vararak bir taze sığır pisliği üzerine konar; kanatlarını titrete titrete yani bir büyük şeye mâlik oldum diye sevinerek o pisliği karıştırır. Ağzı burnu mülevves bir halde bir ağaç bulup, üzerine konar ve gerine gerine acı acı bağırır. İşte karganın ömrü böylece geçer.

Ama bülbül, gece uykuyu gayet hafif ve az uyuduğundan, olunan tecelliyâtı duyar. Ve der-akab zikir ile meşgul olur. Bunun için ehlullah yani evliyalar, vakt-i azizlerini gece uyku uyumamakla geçirirler. Ve bülbüller ötüşmeye başladıklarında feryat ve figanları tesir edip, insan ağlar. Herkesin bülbülü tutup kafes içinde sakladığı, gayet hünerli ve terbiyeli olduğu içindir.

İşte o Ahmet'in hali karga ve nasihat dinleyip mutî ve terbiyeli insanın hali bülbül gibidir. Benim çocuklara nasihatim şudur ki, gece uykuyu az uyuyup, derse çokça çalışmalıdır. Gündüz mektepte hocası; evde ana ve babası her ne nasihat eder ise, kulaklarına küpe gibi takıp asla unutmamalıdır. Allah tevfik eyleye.

TEŞEKKÜR

Evlâd-ı vatanın istifadelerine hizmet maksad-ı hâlisiyle, vâki olan şu teşebbüs-ü nâcizânem; nezd-i maârifperverîlerinde rehîn-i takdir ile, şâkirdân efendileri kitabımın mütâlaasına tergîbve teşvik edişiniz, ve böyle muâvenet-i kalemiyede dahi bulunuşunuz; intişâr-ı maârifeye olan ikdâm-ı fâzîlânelerinin semeresi olduğundan, bilhassa teşekkür ederim.

Şu aşağıdaki hikâyeyi Karantina'da pârente odası baş kâtibi makâm-ı pederim Rif'atlı "Muhammed Hurşit" Efendi i'tâ eyledi.

HİKÂYE

Kadîm: Eski

Zât: Sahip, kişi

Vâsıl: Erişmiş olan

Feylosof: Hakîm

İrsal: Göndermek

Hakîm: AllahüTeâlâ Hazretlerinin yarattığı kâffe-i şeyin neden ibaret olduğunu, yani her şeyin asıl ve esasını bilen

Muvaffak: İşi olmuş olan

Hedâyâ: Hediyeler

Mülakat: Birbiri ile buluşup görüşmek

Zevk-yâb: Safâlanmak

Zaman-ı kadîmde* birisi başka, öbürü başka memlekette olarak hükemâdan iki kimse varmış. İşte bu iki zât* birbirleriyle görüşmeyi pek istek ederler imiş.

Birgün bu hükemânın biri, pek çok hediyeler ile kendi adamlarından birisini, öbür memleketteki hakîme* göndermiş. Adam hediyeler ile hakîmin yanına vâsıl* olup:

Adam – "Zât-ı şerifinize, efendim mahsûsan selam söyledi. Kendisi zât-ı allâmeniz gibi bir feylosof* ile görüşmeyi pek arzu ediyor ise de, yolun uzaklığından ve işlerinin çokluğundan nâşî gelip görüşmeye muvaffak* olamadı. Bu cihetle hâtır-ı hakîmânenizi sual ile beraber, bu hediyeleri bilhassa tarafınıza gönderdi ve kabul buyurmanızı rica eyledi." dedi.

Hakîm – "Efendinizin göndermiş olduğu, şu hedâyâdan* pek memnun oldum. Bu cihetle aldım kabul eyledim. Ben de çok vakitten beridir,

kendileriyle mülakat* eylemeyi pek ziyade emel etmekteyim. Fakat her nasılsa bu emele şimdiye kadar nâil olamadım! Bari siz, efendinizin ne kıbâlde adam olduğunu tarif ediniz de, kendilerini görmüş gibi olarak, hayalleriyle zevk-yâb* olayım.” diye cevap verdi.

Adam bu hakîme: Efendisinin gözlerini kaşlarını, ağzını burnunu, hâsılı her bir âzâsını ne şekilde olduğunu birer birer tarif etti. Bunun üzerine hakîm bu adama “Ben de senin efendini bir âkil bir âlim kimse zannederdim. Meğer senin efendin hırsız imiş.” deyip kendisine gönderilen hediyelerin karşılığı olarak bir hayli hedâyâ ve mektup ile adamı geri irsal* eyledi. Adam efendisine getirip mektup ve hediyeleri verdik de, efendisi – Nasıl, mülakat etmesini arzu ettiğim zât-ı şerifi gördün mü?

Adam – Evet gördüm. Sizin onunla görüşmekliğı istek eylediğiniz misilli, onun dahi sizinle mülakat etmeye arzusu varmış. Bunun için bana: - bari efendinin ne kıbâlde adam olduğunu tarif et de, kendilerini görmüş gibi olayım. – dedi.

Efendi – Tarif ettin mi?

Adam – Evet efendim, ettim...

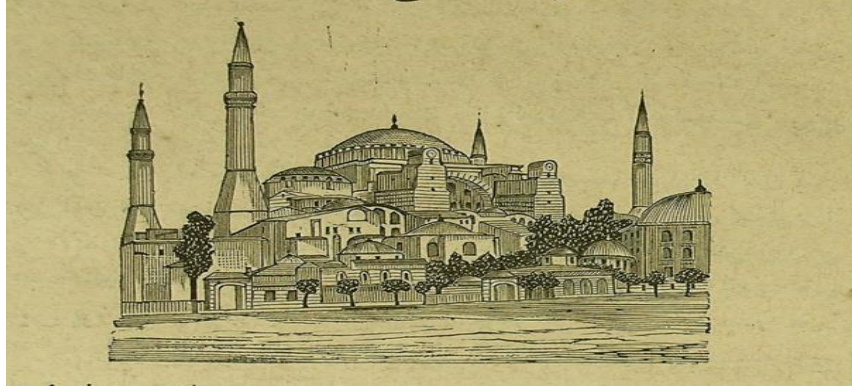
Efendi – İyi, benim için hırsız mı dedi?

Adam – Evet ama...

Efendi – Aması yok, pek doğru demiş. Sahihen feylosof bir adam imiş. Çünkü benim tabiatımda hırsızlık etmek vardır. Fakat aklım, o fena işi yapmaktan beni men eder.” diye cevap vermiş.

Bu hikâyeden anlaşıldı ki, Cenâb-ı Hakk’ın insana ihsan buyurduğu akıl, insanın tabiatında olan her fenalığı her kötülüğü yapmaktan insanı vazgeçiriyor. İşte şu hakîmin tabiatında hırsızlık olduğu halde, akli ona o fena huyu yaptırmıyor. Öyle ise gelin çocuklar akıllı olalım, her halde okuyup ilim kazanalım.

AYASOFYA CAMİİ ŞERİFİ

Kayser: Padişah, kral **Nısf:** Yarım **Kadem:** Ayak **Bina:** Yapı ve yapı yapmak **Enkaz:** Bina yıkıntıları **Milat:** Bir kimsenin doğduğu zaman **Hedm:** Yıkılmak **Kostantin:** Osmanlı devletinden evvel İstanbul'da bulunan Rum devletinin birinci kralı.

“Ayasofya” Camii Şerifi'nin büyüklüğü ve içinde bulunan oymalı direklerin çokluğu ve tavan ve duvarlarındaki ziyneti cihetiyle, emsalsiz bir binadır.

Bu camii şerifi en ibtida “Kostantin*” tahtadan olarak yaptırmış ve adını dahi, Allah'ın hikmeti manasına olan “Ayasofya” koymuştur. Bu ibadethane bir hayli zamandan sonra yandığından, o zaman kral bulunan “Theodosios” yeniden yaptırmıştır.

“Justinianos” Kayser'in* vaktinde zuhûr ederek, memleketin içinde, otuz beş bin kişinin telefine sebep olan büyük bir karışıklıkta tekrar yandığından, “Justinianos” o vaktin en meşhur bulunan “İsidoros ve Anthemios” adlı ustalarına, bugünkü güne kadar gördüğümüz, kubbeli ve büyük taş ibadethaneyi bina ettirmiştir. Ancak hüner göstermek için, gayetle basık yapılmış bulunan kubbe, büyük bir zelzelede hedm* olduğundan, yerine sivrice ve kavî, başka bir kubbe yapılmıştır.

Bu “Ayasofya” nın yapılmasına İsa Aleyh-is-selam'ın miladından* beş yüz on beş sene sonra başlanılıp, tamam altı yılda tekmîl olmuştur ve tekmîlinden on sekiz sene sonra, bazı yerleri tamir olunmuştur. Bu ibadethanenin binasına en aşağı bir tahminle, iki milyon yaldız altını yani iki yüz yirmi bin kese gitmiştir. Caminin şark tarafında, yani mihrap bulunan mahal bir büyük yarım üstüvane şeklidir ve içerisinde üç nısf* daire

görünür, bunun karşısında bulunan kapı dahi bu sûrettedir. Fakat ortadaki kubbe, pek çukurdur; kapılara nisbetle düz yapılmıştır.

Camii şerifin yanlarında büyük kemerlerin altında, aşağı katta, kırk ve yukarıda altmış direk vardır. Bu direkler yirmi iki arşın yükseklikte, nadide mermer ve somaki taşlarındandır. Ve bu taş direkler “Ayasuluk” “Atina”, “Roma” ve Çanakkale’de “Eski İstanbul” gibi memleketlerdeki eskiden kalma binaların enkazından * getirtilmiştir.

“Ayasofya”nın duvarları, kadın mahfili tabir olunan yukarı katın kemerlerine kadar, türlü türlü kıymetli taş levhalar ile örtülüp, pervazlarına taştan yapraklar ve çiçekler işlenmiştir. Ondan yukarısı ve alt katın dahi kemerleri “mozion” ve “mozaik” denilen yaldızlı ve renli sırçalar ile ziynetlenmiştir. Büyük kubbenin altında dört köşede, melâike ve binayı tamir eden kralların resimleri varmış ise de, melâike resimlerinden başkasının üzerlerine yaldız sıvanmıştır.

“Ayasofya”nın bir sofası vardır. Kanatları oymalı mermer ve tunçtan gayet ziynetli birçok kapıları vardır. Bu kapıların birinin önünde bir kuyu olup, vaktiyle bir meşhur ziyaretgâh imiş.

Bu camii şerifin, mihraptan büyük kapıya kadar boyunun uzunluğu iki yüz kırk üç, yerden kubbeye kadar yüksekliği yüz seksen sekiz kademdir.* Yapıldığı vakitten sonra, bir kere Sarı Sultan Selim-i Sâni devrinde, bir kere de cennetmekân Sultan Abdülmecit zamanında tamir olunarak, “İstanbul”un ziyneti bulunan 1532 yıllık böyle bir emsalsiz ibadethane hâlâ bâki kalmıştır.

HİKÂYE

Kem söz kem akçe sahibinindir.

Akis: Bir yerden hareket eden bir şeyin hemen karşıya varıp geri gelmesi

Taaccüb : Şaşmak

Abdi adlı küçük bir çocuk, birgün bir ormana yakın bir tarlada oynar iken “Hu,hu,hu!” diye bağırdı.

Abdi’nin bu bağırmasına karşılık, ormandan “Hu,hu,hu!” diye bir akis* geldi. Lakin “akis”in ne şey olduğunu evvelden asla işitmemiş

bulduğundan taaccüb* ederek “Kimdir o” dedi. Akis dahi “Kimdir o” diye cevap verdi.

Abdi tekrar en hızlı sesiyle “Hey şaşkın” diye haykırdı. Akis de “Hey şaşkın” dedi. Bunun üzerine Abdi öfkelenerek, bağıra bağıra birçok pis lakırdılar söyledi. Fakat söylediği pis lakırdıların her biri, ormandan yine kendisine akis etti.

Abdi ormandan bu cevapları kim verdiğini görebilemediğinden, doğruca koşup evine geldi ve pederine: -

Babacığım, ormanda birisi saklanmış, ben kendi kendime her ne söyledim isem, tıpkısının cevabını vererek benimle eğlendi ve daha bana birçok pis sözler söyledi.

Pederi – Ah Abdi! Senin duyduğun hiçbir kimsenin sözleri değildir. Ancak kendi söylemiş olduğun sözlerin aksidir. Ormandan sana cevap olarak gelen pis lakırdıların hepsi, ibtida senin ağzından çıkan sözlerdir.

Çünkü gerek iyi gerek kötü, her ne türlü söz söylemiş isen, akis o sözleri aynıyla tekrar sana getirmiştir.” dedi.

Şimdi biz “Kem söz kem akçe sahibinindir.” darb-ı meselinin ne demek olduğunu öğrendik. Şöyle ki: Bir insan karşısındaki adama her ne söyler ise, söylediği sözün cevabını alır. Yani bir kimse bir kimseye iyi söyler ise iyi cevap alır; kötü lakırdı der ise, kötü söz duyar. İşte kimseye fena söz söylemeyelim. Tatlı lakırdı söyleyelim ki, herkesten tatlılık duyalım.

HİKÂYE

İngilizceden tercüme eyledim.

Hemsîre: Kız karındaş **Fehim:** Anlamak **Meşgul:** Bir işe uğraşmakta olan

Azîmet: Gitmek

Bir yaz gününde, pek küçük bir çocuğu validesi mektebe göndermek istedi; lakin bu çocuğun oyunu çok sevdiğini validesi bilir idi; işte bunun için çocuğa, kız karındaşıyla beraber mektebe gitmesini tenbiye eyledi.

O gün pek sıcak idi; küçük çocuk kız karındaşına “Böyle sıcak bir günde mektebe nasıl gidilir, gel senin ile derenin kenarında serin serin

oynayalım.” dedi. Kız karındaşı “Hayır, hayır, oynamaya vaktim yoktur. Seni mektebe götürdükten sonra, çarşıya azîmet* etmeliyim biraz ibrişim ve yün ipi alıp, dikiş dikmeliyim ve kanaviçe işlemeliyim ve annemin başka işlerini görmeliyim.” dedi.

Bu sırada, küçük çocuk çiçekten çiçeğe uçuyor bir arı gördü ve dedi ki, “Keşke ben de arı gibi olsam, zira hiçbir şey yapmıyor – okumak ve yazmak gibi hiçbir sıkıntısı yoktur.”

Hemşîresi dedi ki “Arı iş görmez tembel değildir; kış vakti çiçeklerin olmadığı zaman kendi yemeliği için bal ve bal mumu yapar, işte bak arıya, çiçeğin üzerine konmuş bal alıyor.”

Bu esnada bir kuş sesi duydular; hemen küçük çocuk dedi ki, iyi bilir ki, kuş hiçbir iş işlemez..Ben her gün ağaçların altında oturup, kuşların tatlı tatlı seslerini dinlesem ne iyi olur.”

Hemşîresi şöyle cevap verdi ki, “Bak, şu kuş yuva yapmak için yerden bir parça çöp almış, uçup gidiyor. İşte boş durmaya asla vakti yoktur, yuva çöp, yosun ve çamur ve ile yapılır.”

Bunun üzerine biraz vakit seslerini kestikten sonra küçük çocuk yem yiyor iki at gördü ve hemen dedi ki, “İşte bunların hiçbir işi olamaz, bari gidip onlar ile oynayayım.”

Atlara doğru gitmekte iken bir adam gelip atların boyunlarına boyunduruk koydu ve çocuğa dönüp “Küçük çocuğum benim atlarıma saban ile tarlalarımda

çift sürdürürüm ve o yerlere yulaf arpa, buğday ekerim, çünkü onların bir miktarını ekmek yapmak için öğütüp un yaparım; küsûrunu da satıp para ederim.” dedi.

İşte bundan çocuk fehim* etti ki, her bir arı, her bir kuş ve her bir hayvan boş durmayıp kendilerine lazım olan işler ile meşguldür.

Bu cihetle hemşîresine söyledi ki, “Şimdi ben mektebe gideceğim ve dersimi öğreneceğim, sonra azat olup da eve geldiğim zaman, validem bana, başka çocuklar ile oynamak için birçok vakit izin verir. Öyle değil mi”?

İşte bu lakırdıları söyleyerek mektebe doğru koştu, hemşîresi dahi memnunen dönüp evine geldi.

CAM

İmal:Yapmak **İzâbe:** Eritmek **Tefrîk:** Ayırmak **Beyt:** Ev
Mâyî: Su gibi **Hey’et:** Biçim **Ba’dehû:** Sonra

Cam ne şey ile yapılır? Cam bir cins kum yahut çakmak taşı veyahut sodadan imal* edilir. İşte bu eczalar bir nevi çömler içinde izâbe* olunur. Cam yapılan kum, her yerde bulunmaz. Boğaziçi’nden dışarıya çıkınca bir saat uzaklıkta bulunan “Irve” denilen bir küçük memleket ile İngiltere’de “Norfolk”ta “Wight” adasında bulunur.

Cam: Billur, pencerecik ve aynalık isimleriyle üç sınıfa tefrîk* edilir. Billurdan ne yapılır? Su bardakları, sürahiler ve başka türlü eşya-i beytiye yapılır.

Bu şeyler nasıl imal* olunur? İzâbe olunarak mâyi* haline getirilen eczalar kalıba konulup, uzun bir boru ile üflenilerek türlü türlü biçime konulur. Yani bardak, kadeh, sürahi ve sâir her şey yapılır.

Pencerecik, yaprak gibi düz bir hey’ete* nasıl getirilir? Arınmış kum veya çakmak taşı, macun gibi yumuşak bir hale getirildikten sonra, bundan bir parça şey bir değneğin ucuna konulup, cam yapılmaya mahsus olan gayet kızgın bir fırının içinde çabuk çabuk çevrilir. Ba’dehû bir düz yere dökülüp üzerinden silindir geçirilir.

Aynalık cam nedir? Aynalık cam, yaprak hey’etine getirilen camın en âlâsıdır.

Camın çabuk kırılmaması için, îmâlinden sonra sıcak ateşin önüne konulur ve ateş derece derece azaltılıp söndürülür.

MERCAN

Cevher: Kıymetli taş ve bir şeyin mayası **Hey'et:** Kıyafet, benzer

Sahil: Deniz kıyısı **Hâsıl:** Peydâ olan

Mercan nedir? Küçük küçük deniz hayvanlarından vücuda gelen bir türlü cevherden* ibarettir. Bu cevher ise hem taş hem ağaç gibi bir şeydir.

Bu hayvanlar nerelerde bulunurlar? Sıcak denizlerin dibinde ziyade bulunurlar. Mercanın şekli nasıldır? Mercanın dalları budakları olup ağaca benzer ve durdukça dalları çoğalır ve boyu uzanır. Mercanın bazıları da parça parça taş hey'etinde* olur.

Mercan kayalığı neye derler? Parça taş hey'etinde bulunan mercanların pek çok bulunduğu sahil* boylarına mercan kayalığı denir. Bu kayalık ise, yukarıda söylenen küçük küçük deniz hayvanlarının birikmelerinden hâsıl* olur.

Mercanın rengi nasıldır? Mercanın biri siyah biri kırmızı olarak, iki renklisi olur. Kaç nevi mercan vardır? İki nevi mercan vardır. Birisi iyi, birisi bayağıdır. İyi nevi hayvanların içerilerinden yani etli taraflarından hâsıl olanıdır.

İşbu risalenin bir nüshası 50 paradır. Seneliği yani 24 nüshası 24 kuruştur. Altı aylığı yoktur. Dışarılar için 8 kuruş posta parası zam olunur.

Seneliğine abone olmak isteyenler, ya “Babıâli Caddesi’nde Mihran Matbaası” vasıtasıyla veya doğrudan doğruya “Galata’da Sıhhiye Dairesi”nde risalenin muharririne müracaat eylemeleri lazım gelir.

Âsâr-ı âcizânemden olup sarf ve nahv-i Türkî’den bahsolan “Anahtar”ın dördüncü kitabı dahi çıkmıştır.

“TELHÎS-İ SARF VE NAHV-İ ARABÎ”

El-yevm Türkçenin muhallet olduğu üç lisanın rükn-ü a’zamı, Arabî olduğu malumdur. Bu cihetle Türk evladının Arabî’yi tahsil eylemesi elzemdir. Maamâfih bu lisân-ı celîli tahsil için şimdiye kadar pek büyük müşkülât görülmekte idi.

İşte bu müşkülâtı def eylemek emel-i maârifperverânesiyle Maârif Nezaret-i Celîlesi Te’lif ve Tercüme Müdürü Faziletli Ahmet Hamdi Efendi Hazretleri “Telhîs-i Sarf ve Nahv-i Arabî” unvanıyla bir kitâb-ı müstetâb te’lif buyurmuşlardır. Muşârun ileyhın şu vâki olan himem-i ber-güzîdelerine teşekkürle beraber lisanımız bulunan Türkçeyi tekmîl ve tezyîn eyleyen Arabî’yi tahsile heveskâr olanlara bu kitap tavsiye olunur.

Bu Telhîs-i Sarf, her kitap satılan mahallerden 8 kuruş fiyat ile fûrûht edilir. Merkez-i tevzi’i Bâbîâlî Caddesi’nde Karabet Ağa’nın dükkânıdır.

NUMARA: 4

Fî 16 CEMAZİYELAHİR

CİLD: 1

BİR NÜSHASI 50 PARADIR.

ÇOCUKLARA ARKADAŞ

MUHARRİRİ
KARANTİNA KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

MAÂRİF NEZARET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA HER ON BEŞ GÜNDE
BİR KERE RESİMLİ OLARAK TAB' VE NEŞROLUNUR.

İSTANBUL

(MİHRAN) MATBAASI – BAB-I ÂLİ CADDESİ'NDE NUMARA 7

1298

ÇOCUKLARA
ARKADAŞ
MUHARRİRİ
SIHHİYE KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

NUMARA: 4

CİLD: 1

HER 15 GÜNDE BİR KERE MUSAVVER ÇIKAR

FÎ 16 CEMAZİYELAHİR

İSTANBUL

1298

PAZAR

AHLAK

“Ahlak” halk’ın cemi’sidir. Yani huylar demektir. Bilirsiniz ki “iyi huylu adam” ve “fena huylu adam” diye insanları iki sınıfa ayırırlar. Her şeyin iyisi makbul fenası merdûd olduğu gibi, insanların dahi iyi huylusu sevilecek, fena huylusu kaçılacak birer mahlûk olduğunu dahi bilirsiniz. Fakat bilmekten bilmeye fark vardır. Her “iyi” denilen şey neden dolayı iyi olduğunu bilerek sevmek ve her “fena” denilen şeyden ne için fena olduğunu bilerek kaçınmak akıllılık işidir. Bunun için iyi ve fena huyların dahi hikmetini bilmek lazımdır.

Fena huylardan “hiddet” gibi “haset” gibi bazıları vardır ki, sahibinin kendi nefesine zararı olduğu için fena sayılmıştır. Mesela bazı çocuklar vardır ki, pek ziyade hiddetlendikleri zaman kanları başına vurarak hasta bile olurlar. Hele tabiatı kıskanç olan çocuklar her şeye yüreklerini üzerek pek zayıf kalırlar. Görüyorsunuz ki, böyle zararı kendisine ait olan fenalıklardan kaçınmak insanın yine kendisi için faydalıdır.

Burada isimlerini ağzıma almaktan bile korktuğum bazı fena huylar vardır ki, zararı başkalarına da dokunur. Bu fena huyların ne gibi şeyler olduğunu anlamak için, kendi nefsinize sorunuz. Başkalarının kendi hakkınızdaki ne gibi muamelelerinden hoşlanmaz iseniz, işte onlardır.

Bir kimse sizin istemediğiniz şeyleri ve zararınıza sebep olan halleri sizin hakkınızda icra eder ise, o kimseyi sevmezsiniz ya? Demek olur ki, o gibi şeyleri siz de başkasına yapmış olsanız onlar dahi sizi sevmezler. Hem sevmemekte hakları da vardır. Hâlbuki bir çocuğu hiçbir kimsenin

sevmemesi o çocuk için bahtlılık değildir. Öyle ise herkes yanında mahcup olmamak ve bahtlılık ile lezzet bulmak isteyenler kendi nefisleri için caiz görmedikleri bir şeyi başkalarına yapmazlar.

Fena huyları terk eden ve yapmayan çocuklar elbette iyi huylu sayılırlar. Lakin fena huylar belli olduğu gibi iyi huylar dahi bellidir. Bunlar ise yine iki kısımdır. Bir kısmı, faydası insanın kendisine olan iyi huylardır ki, fukaralığa kanaat, kaza ve belaya sabır gibi şeyler bunlardandır. Fakat asıl insanoğlu insan olanlar, iyi huyların ikincisine riayet ederler ki, onlar dahi faydası başkalarına da dokunanlardır. Mesela: cömertlik etmek ve aciz ve bî-çâre olanları himayede bulunmak gibi.

Bir kere şunu mülâhaza etmelisiniz ki, eğer dünyada herkes kendi iyiliğini istese ve yalnız kendi nefisini düşünse, insanlık ileri gider mi? Ne mümkün! Eğer insanlar birbirinin iyiliğini isterler ve ona çalışırlar ise, o zaman herkes iyi olduğu sırada kendisi dahi iyi olur.

Âlemde iyi huylu olmayı istemeyen insan bulunmaz. Hatta şöyle kendi hallerinde buldukları zaman, herkes kendisini iyi huylu zanneder. Fakat iyi huy ile fena huy cenkleşmeye başladığı zaman, eğer iyi huylar galip gelir ise, işte asıl o kimse iyi huylu sayılır. Haset bir fena huydur ki bunun karşılığı dahi âlî cenablıktır. Arkadaşlarınızdan birinin haline haset edip etmemek ile bir de ona âlî cenablık göstermek yani onun fenalıkları var ise affetmek ve onun iyiliğini istemek lazım gelir.

İşte bu zaman âli-cenablık galip gelir ise, size iyi huylu diye hükmolunabilir.

HİKÂYE

Ruhsat: İzin **Ciddi:** Gerçek **İkrâr:** Yaptığını söylemek **Hüdâ:** Allah

Mağfiret: Cenâb-ı Hakk'ın günah affetmesi

Herkesçe iyi huylu tanınmış “Münîb” adlı bir çocuk, birgün ikinci vakti, donuk ve mahzun bir halde görüldü. Keyifsiz mi olduğu niçin mahzun durduğu kendisinden soruldu ise de, bir şeyim yok dedi. Fakat pek yavaş söyledi ve birkaç kere de içini çekti; işte bundan mutlak bu çocukta bir hâl

olduğunu validesi bildi; akşam oldu, Münîb validesinden ruhsat* aldı, yatağına gitti; lakin arkasından gözetledik de, yatağın içinde rahatsız bir halde bulunup sık sık içini çekmekte görüldü.

Nihayet, kız karındaşlarından biri içeri girdi, Münîb bu hemşîresine, validesini gidip çağırmasını rica eyledi. Eğer kendisini rahatsız eden şeyi validesine söylemez ise, gözlerine uyku girmeyeceğini dahi bildirdi. Hemşîresi gidip bu sözleri validesine söyledi; şefkatli valide hemen Münîb'in yanına gitti; Münîb annesini yatağının yanına gelmiş görünce, ufacık kollarıyla boynuna sarıldı ve ağlayarak annesine şunları söyledi: -

“Aziz valide, affet beni! Bugün pek yaramazlık ettim. Yalan söyledim ve bunları sizden sakladım. Amcamın oğulları ile ceviz oynadım, fakat hile ettim de kazandım ve hilemi onlara söylemedim; onlar hilemi tutmadıkları için pek sevindim. Lakin o zamandan beridir ki, pek kederli ve pek rahatsızım. Size kabahatimi ikrâr etmeden evvel, uyumaklıktan korkuyorum, işte size soruyorum ki, şimdi ben ne edeyim de, her şeyleri görür ve bilir olan bir Allah beni affetsin.”

Validesi dedi ki,- “Aziz ve akıllı çocuğum, kabahatlerine ve günahlarına gerçekten pişman olanları ve daima doğru şeyleri yapmaya niyet edenleri, Cenâb-ı Hak affetmeye her zaman hazırdır. Haydi, günahlarını affetmesi için ulu “Tanrı”ya yalvar ki seni affetsin ve bir daha kabahat etmemeye ve günah işlememeye gayret et; zira tekrar edeceğin kabahat ve işleyeceğin günah, belki evvelkilerinden daha büyük olur.”

Bunun üzerine bizim Münîb, şefkatli validesine teşekkür ettikten sonra, günahlarının affedilmesi ve ilâ nihâye mağfiret* olunmaklığı için, ciddi olarak kadîr-i hüdâya dua ve niyâz edip yatağına yattı ve tatlı tatlı uyudu; ertesi sabah şen ve ferah bir halde kalktı. Amcasının oğlanlarını görüp, dünkü gün kazandığı oyunu hile ile kazandığını onlara dahi söyledi ve bir daha hiçbir kimseye hile etmeyeceğine ve başka türlü fena hallerde dahi bulunmayacağına tövbe etti ve kazanmış olduğu cevizleri geri verdi; bununla beraber tekmîl kötü huylarından vazgeçmesine de katiyen niyet eyledi.

Aferin Münîb!

BAYKUŞ

Ziyâ: Aydınlık

Hâric: Dışarı

Havf: Korku

Baykuşa “gece kuşu” dahi denilir. Gündüzün ziyâsı* bu kuşun gözlerine ziyadesiyle kuvvetli ziyadesiyle parlak gelir.

Bu sebeple bütün gün, bir ağaç veya bir duvar kovuğunda kendisini göz önünden gizler. Gece olunca hârice* çıkar ve öteye beriye uçup; sıçan ve küçük kuşlar arar.

Baykuşun uçtuğu zaman kanatları ses çıkarmazlar. Bu cihetle, onun geldiğini gereği gibi yaklaşılmayınca işitmezler.

Kuşlar baykuşu tanırırlar ve ondan pek ziyade havf* ederler. Gündüz onu dışarıda buldukları halde, hücum edip olanca kuvvetleri ile ısırmaya çalışırlar. Zira baykuş gündüz yarım kördür; bunun için kuşlar ile nasıl kavga edeceğini görmez..

Baykuş

Bakınız baykuşa nasıl hücum ediyorlar. Zavallı baykuş! Hangi kovuğa gireceğini şaşırılmış.

AY VE YIL

Nev': Türlü

Kamer: Gökteki ay

Sems: Güneş

İtlâk: Dönmek ve bilmek

Müesses: Kurulmuş

Hilal: Bir, iki ve üç gecelik ay

İctima: Birleşmek

Siyâm: Oruçlar

Rubu': Dörtte bir

Tefâvüt: Birbirinden artık ve eksik olmak

Mülûk: Padişahlar

Eyyâm: Günler

Hâlî: Boş, tenha

Vebâ': Yumurcak

Kabile: -

Kuûd: Oturmak

Bir yıl on iki aydır. Lakin yıl iki türlü olup, birine sene-i “şemsiyye” birine sene-i “kameriyye” tesmiye edilir.

Ay dahi iki nev'dir*. Biri kamer* itibarıyladır; biri şems* hasebiyledir. Kamer itibarıyla bulunan aya “şehr” şems hesabıyla olan aya “mâh” yahut “ay” itlâk* olunur. İşte şehr üzerine müesses* seneye sene-i “kameriyye” yahut sene-i “arabiye” şems hesabına tesis olunan seneye de sene-i “rûmiye” yahut sene-i “şemsiyye” denilir.

“Şehr” Arapça olup, iki hilal* arasında olan zaman demektir. Şehr kâh otuz kâh yirmi dokuz gün olur. Bu cihetle bir sene-i kameriyye gün hesabıyla, üç yüz elli dört gün gelir. Bu müddette şems ile kamer on iki kere ictima* eder. Bir sene-i şemsiyye dahi gün hesabıyla üç yüz altmış beş gün, ve rubu* gündür. Bu halde bir sene-i arabiye ile bir sene-i rumiyenin arasında tefâvüt* her yüz yılda üç yıl olur; yani sene-i arabiye ile sene-i rumiye ikisi bir günden itibaren tutulsa, sene-i rumiye yüz yıla vardık da, sene-i arabiye yüz üç yıl olmuş olur; çünkü sene-i kameriyye şehr hesabıyladır; şehr ise bazı otuz bazı yirmi dokuz gün olduğundan, sene-i şemsiyyeden on gün evvel bir yıl olur. Sene-i şemsiyye ayları otuz ve otuz bir gün geldiklerinden, her yıl sene-i kameriyyeden on gün sonra bir yıl tekmlil eder. İşte bu sûretle her sene onar gün farkları olarak, otuz beş senede bir yıl, yüz senede üç yıl, sene-i şemsiyyeden sene-i kameriyye fazla gelir.

Sene-i kameriye şehirlerinin isimleri şunlardır: -

“Muharrem” Onun için Muharrem dediler ki, vaktiyle bugünlerde kîtâl yani cenk haram imiş. Sene-i kameriyyenin ibtidası bu şehirden itibarendir. Ve bu şehrin ilk günü eski Arap mülûkûnün* indinde nevruz günü gibi imiş. Bu şehrin onuncu gününe “Aşure” tesmiye olunur.

“Safer” Bu şehre bu ismi vermekliklerine sebep, eskiden bu eyyâmda herkes her şeyden hâlî olurlarmış. Çünkü Safer hâlî manasınadır yahut bu şehre ad konulduğu zaman büyük veba varmış, bu cihetle herkesin yüzü sararmış olacaktır. Zira safer sarı manasınadır.

“Rebiyülevvel” Buna Rebyülevvel dedikleri şunun için ola ki o zaman ol mevsim bahar imiş, “rebi” bahar demektir. Bu şehrin on ikinci gecesi “Mevlüt Kandili” gecesidir ki bu gecede peygamberimiz dünyayı teşrif buyurmuşlardır.

“Rebiyülahir” Buna da Rebiyülahir dedikleri, kezâlik baharın ahirine tesadüf eylesinden olacaktır.

“Cemaziyelevvel” Bu şehre bu isim verildiğine sebep, yağmur yağmadığı zamana tesadüf eylesidir.

Zira cemâd kurumuş ve yağmur yağmadığı zaman manasınadır.

“Cemaziyelahir” Buna Cemaziyelahir dedikleri kezâlik ortalığın kuruluşu zamanına müsâdif olduğu içindir.

“Recep” Araplar tercîb yani ta’zîm ettikleri için yahut kıtalden kesildikleri için, recep denmiştir. “Ercebe” kesilmek demektir.

“Şaban” Buna Şaban denilmesine sebep, bunda kabilelerin teşbî’i yani tokça bulunması içindir. Bu şehrin on beşinci gecesi “leyle-i berat” kandilidir.

“Ramazan” ism-i mastar olup yanmak manasınadır. Buna isim koydukları zaman, şiddet-i hararet var imiş. Çünkü ramz, ziyadesiyle güneşin hararetine denilir. Ramazan Müslümanlara şehir-i siyâmdır. Bu şehrin yirmi yedinci gecesi “leyle-i kadir” dir.

“Şevval” Buna Şevval denilmesine sebep ol vakit develer şevlân yani kalkarlar imiş. Bu şehrin ilk günü “îd-i fıtır”dır yani Ramazan Bayramı’dır. Bir ismi dahi “yevm-ür-rahme”dir.

“Zilka’de” Bu şehre böyle ad verildiği nâsın kıtalden kuûd* eyledikleri zamana tesadüf ettiği içindir.

“Zilhicce” buna böyle isim verilmesi, bu zamanda hac olduğu içindir. Bu şehrin birinci gününden dokuzuncu günü akşamına kadar “eyyâm-ı malumât” derler. Bundan başkaca sekizinci gününe “yevm-i terviye” dokuzuncu gününe “yevm-i arife” ve onuncu gününe “yevm-i îyd-i adhâ” tesmiye ederler. İyd-i adhâ “Kurban Bayramı” demektir. İd-i adhâdan sonra üç güne “eyyâm-ı teşrik” derler.

Sene-i rumiye aylarının adları dahi şunlardır:

Mart (31), Nisan (30), Mayıs (31), Haziran (30), Temmuz (31), Ağustos (31), Eylül (30), Teşrîn-i evvel (31), Teşrîn-i sâni (30), Kanun-ı evvel (31), Kanun-ı sâni (31), Şubat (28,29).

“Mart” sene-i rumiyenin ibtidasıdır. Bu ayın dokuzuncu veya onuncu günü “nevrüz”dur. Yani ilkbaharın başlangıcıdır. Yirmi altıncı günü nevrüz-u acemdir.

“Nisan” bu ayın yirmi üçüncü günü “rûz-i Hızır”dır yani Hızır İlyas günüdür. Rumlarda bu güne “Ayayorgi” derler.

“Mayıs”ın on altıncı günü bâd-ı sabâ esmeye başlar. Buna Türkçe “Kabak” meltemi derler.

“Haziran”ın dokuzuncu günü şems tahavvül eder ki buna Türkçe “gün dönümü” derler. İşte bugün “evvel-i fasl-ı sayf”tır. Yani yaz ibtidasıdır. Yine bu ayın on üçünden itibaren yaprak aşu zamanıdır. On sekizinde Mısır diyarında bulunan “Nil” suyu taşmaya başlar. Ama sâir sular eksilirler. Yirmi birinde vakt-i hasat olur, yani orak zamanı ki ekinler biçilir. Yirmi üçüncü gününden itibaren elli bir gün “Sam” yelleri esmeye başlar. Yirmi yedinci günü kabak meltemi nihayetidir.

“Temmuz” bu ayın on dokuzuncu günü “eyyâm-ı bâhur”dur. Buna Türkçe “kesin” Fransızca “kanıgöl”, İngilizce “dogdays” tabir edilir.

“Ağustos” bu ayın sekizinde pamuk toplamak zamanıdır. Ve ağaçların yaprakları solmaya başlar. On dördüncü günü Sam yeli nihayet bulur. On beşinde leylek gider. Yirmi dördüncü günü bıldırcın geçimi zamanıdır. Yirmi altıncı günü kuzulardan koç ayırma vaktidir.

“Eylül” bu ayın sekizinde “Nil” nehri karar bulur. Güzün ibtidası on birinci günü ibtida-i sene-i hicriye-i şemsiyedir. On altısında turna ve kuş geçimidir. On sekizinci günü rebî-ü acemdir. Yani acemler bu günü bahar sayarlar. Yirmi altısından itibaren ağaçlardan yapraklar dökülmeye başlar.

“Teşrin-i evvel”in sekizinde bağ bozumudur. On beşinci günü ağaç kesme vaktidir. Yirmi altıncı günü “rûz-ı kasım”dır. Rumlar bu güne “Ayadimitri” derler.

“Teşrîn-i sâni”nin sekizinde koç katımıdır. Ve soğuktan çiçekler hıfz olunmak zamanıdır. Yirmi beşinde yaprak dökümü vaktidir.

“Kanun-ı evvel” kış ibtidasıdır. Bu ayın yedinci gecesinden itibaren sekiz geceye “şeb-i yeldâ” denilir ki senenin en uzun geceleridir. Hatta buna dair bir zat şu beyti söylemiştir: “Şeb-i yeldâyı müneccimle muvakkit ne bilir. Mübtelâ-i gama sor kim geceler kaç saattir.” Dokuzuncu günü “evvel-i erbaîn”dir.

“Kanun-ı sâni”nin ibtidası Hıristiyanların yıl başıdır. On sekizinde “evvel-i hamsin”dir. Yirmi üçüncü günü hayvanat çiftleşmek isterler.

“Şubat”ın ikinci günü Rumlara îd-i kamâmedir. Kamame Kudüs’te bir kilisenin ismidir. Yedinci günü havaya cemre düşer. On dördünde cemre suya yirmi birinde cemre yere düşer. Yirmi altıncı günü “berd-ül-acûz”dür ki, buna Türkçe “koca karı soğuğu” derler. Ve güya vaktiyle bir koca karı keçileri ile beraber bu soğuktan donmuş diye bir de masal naklederler. Fakat benim anlayışım “berd” soğuk manasınadır. “Acûz” ün ibtidasındaki “el” lafzı ise harf-i tarif-i Arabî’dir. Bu halde “berd-ül- acûz” soğuğun nihayeti manasına olmuş olur. Bu berd-ül- acûz dört gün dahi marttan alıp “şitâ” yani kış tamam olur.

Şubat ayı yirmi sekiz ve rub’ gündür. Dört yılda bir gün ziyade gelip yirmi dokuz gün olur. Bu yirmi dokuz olduğu yıla sene-i kebîse tesmiye ederler. Yirmi sekizli yıla dahi sene-i âdiyye derler.

ŞEKER

Îmâl: Yapmak

Seyyâl: Akan şey

Şeker neden îmal olunur? Ekseriya şeker kamışından îmal edilir. Bu kamış nerelerde hâsıl olur? Mısır’da, Hindistan’da, Brezilya’da husûle gelir.

Nasıl yapılır? Suları çıkarılmak üzere kamışlar ezilir. Çıkarılan su durultulur. Ba’dehû süzülüp billur heyetine gelinceye kadar, kaynatılır.

Şekerin süzülen seyyâl kısmına ne tesmiye edilir? Şeker pekmezi denilir. Şeker daha başka ne şeyden yapılır? Pancardan, hurma ağacından, dişbudak ağacından îmâl olunur.

HİKÂYE

İNGİLİZCEDEN TERCÜME

Mesen: İhtiyar **İzdiham:** Kalabalık **Nehir:** Büyük dere **Mesken:** Ev

Bir ihtiyar adam kendi oğluyla beraber, satmak üzere önlerine bir eşek katıp pazara götürürler iken, yol üzerinde bir adam “Bunlar ne divanedirler, binecek hayvanları var iken yayan yürüyorlar.” dedi. İhtiyar adam bunu duyunca hemen oğlunu eşeğe bindirdi ve kendisi de yanında yürüdü.

Başka bir adam “Ne terbiyesiz çocuk, ihtiyar pederi yayan yürüsün de kendisi binekte gitsin.” dedi. Bunun üzerine ihtiyar oğlunu merkepten indirip kendisi bindi.

Bir üçüncü kimse “Görüyor musunuz, bu ihtiyar nasıl tembeldir. Kendisi yalnız başına hayvana binmiş de bî-çâre çocuğu yayan yürütüyor.” dedi. Bizim mesen* adam bunu işitir işitmez hemen oğlunu kendi arka tarafında merkebin üzerine bindirdi.

Bu esnada bir dördüncü adam “Rica ederim merkep kendinizin midir.” diye ihtiyara sordu. İhtiyar cevabında “Evet benimdir.” dedi. Yine bu adam “Zanneder isem böyle sizin gibi merhametsizliği kimse yapmaz, çünkü sen ve oğlun merkebin üzerine binmişsiniz, hâlbuki ikinizi taşımaya bî-çâre hayvanın kudreti yoktur. Bu halde hayvan sizi götürmekten siz hayvanı taşımaya daha ziyade kâdirsiniz.” dedi.

İhtiyar “İsteğiniz böyle ise peki.” diyerek oğlu ile beraber merkebin dört ayağını bir araya getirip bağladılar ve bir sırığa takıp omuzlarına aldılar. Bu hali görenler gülmek için oraya birikip pek izdiham eylediler.

Baba oğul omuzlarında eşek olduğu halde orada bulunan bir köprünün üzerinden geçmekte iken nasılsa sırık kırılıp merkep nehrin içine düştü.

Zavallı mesen bu halden hem mahcup olarak hem de hiddet ederek oğlu ile beraber ellerini sallayarak ters yüzüne meskenine* döndüler.

İşte bizim ihtiyar herkesin isteğini yapayım demiş ise de, kimsenin dilediğini yapamayıp, ancak kendisinin merkebinin zâyî etmiştir.

İNÇİ

Îmâl: Yapmak

Sayd: Av

İnci nedir? “İnci istiridyeye”si tabir olunur bir cins deniz kabuğu içinde hâsıl olan sert ve parlak cevherdir.

Nerelerde bulunur? Hindistan’ın şark tarafındaki büyük denizlerde ve Basra Körfezi’nde ve Avrupa’nın bazı cihetlerinde yani İskoçya sevâhili ile bazı küçük nehirlerinde ve Bavyera nehrinde bulunur.

Bu kabuk nasıl sayd* olunur? Mercan ile süngerin avlandığı gibi avlanır; yani denize dalınıp avlanır.

Sedef nedir? İnci istiridyenin kabuğundan îmâl* edilir.

MÜLAHAZÂT

İnsan dünyada ne öğrenir ve ne beller ise, çocukluk zamanında öğrenebilir. İstediği şeyin öğrenmesini çocukluk zamanından sonraya bırakanlar, büyüdüğu vakit hiçbir şey kazanamadıktan başka ömrü bitinceye kadar çocukluk zamanını kaçırmış olduğuna acınır ama fayda vermez.

Tembelliği terk eyle ki, fakir olmayasın, çalışkan ol ki, aç kalmayasın.

Cahillik kötü huyların anasıdır; zira her fenalık her kötülük ondan doğar.

Çocuk iken ilim ve terbiye öğrenmeye cehd et, çünkü fidan taze iken doğrulur.

Tembel çocuk, bugünkü okuyacağını yarına bırakır.

Âkil ve âlim yani okumuş çocuğu herkes sever.

Daima beraber bulunduğun arkadaşından, ne fikirde adam olduğun belli olur.

Sakin arkadaşlarını gücendirme, zira arkadaş var ki karındaştan iyidir.

Bin dostun var ise pek azdır, bir düşmanın var ise pek çoktur.

Namussuz adamlar ile arkadaş olma, zira onların huylarıyla huylanıp da sonunda başına bir bela gelmeye.

İyi adam Allah'ın lütfuna nâil olur, fena fikirli adam Tanrı'nın itâbına dūçâr olur.

Uykudan başını kaldırmayan kimse, her zaman arzusundan mahrum kalır.

İşbu "Arkadaş"ın bir nüshası 50 paradır. Seneliği yani 24 nüshası 24 kuruştur. Altı aylığı yoktur. Dışarılar için 8 kuruş posta parası zam olunur.

Seneliğine abone olmak isteyenler, ya "Babıâli Caddesi'nde Mihran Matbaası" vasıtasıyla veya doğrudan doğruya "Galata'da Sıhhiye Dairesi"nde muharriri Muhammed Şemseddin Bey'e müracaat eylemeleri lazım gelir.

Malumdur ki her ağaç ve her hayvan tazelik hengâmında iken kâbil-i terbiyedir. İnsanların dahi layıkıyla terbiye edilebilecekleri zaman, çocukluk zamanıdır. Bu sebebe mebnîdir ki mekteplerimizde çocuklara "Risâle-i Ahlak" okutturulur. Fakat hastaya hekimin ilacı acı geldiği gibi, nasihat dinlemek dahi her ferde güç gelir. Bu halde doğrudan doğruya nasihat yolunda yazılmış risalelerden ziyade; hikâyeler içinde hüsn-ü ahlak misalleri gösteren kitapların çocuklara okutturulmasında daha güzel faydası olur itikadındayım.

İşte bu itikada binâen evlâd-ı vatani hem eğlendirmek hem de müstefid eylemek emeliyle işbu "Çocuklara Arkadaş"ı çıkarmaktayım. Maamâfih bunda yalnız hikâyeye yazmakla da kalmayacağım; kudretim yettiği kadar pek çok faydalı malumat dahi vererek, çocukları o yüzden dahi müstefid etmeye çalışacağım.

İşte bu Arkadaş; Risâle-i Ahlak makamında çocuklara okutturulur ise, her vecihle güzel tesir ve fayda görülmesi me'mûl-ü kavîdir.

BİR NÜSHASI 50 PARADIR.

ÇOCUKLARA ARKADAŞ

MUHARRİRİ
KARANTİNA KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

RUHSAT-I RESMİYYE İLE HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE RESİMLİ
OLARAK TAB' VE NEŞROLUNUR.

İSTANBUL

BAB-I ÂLİ CADDESİ'NDE NÂFİA NEZARETİ İTTİSÂLİNDE 25
NUMARADA (KANTAR BİRADERLER) MATBAASI

1298

ÇOCUKLARA
ARKADAŞ
MUHARRİRİ
SIHHİYE KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

NUMARA: 5

CİLD: 1

HER 15 GÜNDE BİR MUSAVVER ÇIKAR

FÎ 1RECEB

İSTANBUL

1298

PAZAR

BENİM İSMİM NEDİR?

Cila: Parlak olmak

Tenvîr: Parlamak

Şuâ': Tel tel ziya

İsâl: Göndermek

Ziya: Aydınlık

Tulû:Güneşin doğması

Revnak: Güzellik

Mahlûk: Yaratılmış

Söyle bana çocuk, ben neyim ve benim adım nedir?

Ben şark tarafından doğarım ve ben doğunca gündüz olur. Altın gibi cilalı* gözüm ile pencerelerinizden içeri bakarım ve uykudan kalkmak vakti olduğunu size söylerim; yatağınıza yatıp uyuyacağınız vakit size aydınlık vermem, lakin uykudan kalkıp iş işlemeye ve okumaya ve gezmeye gideceğiniz zaman sizi tenvîr* ederim. Başımın üzerinde pertevlerden tacım vardır, şuâ'larımı* her bir yerlere îsâl* eylerim. Ağaçları ve evleri ve su üzerini ziyalandırırım*; işte bunları ziyalandırdığım zaman her şeyler parlak ve güzel görünürler. Ben size aydınlık ve sıcaklık veririm. Ham meyveleri ve ham zâhireleri olduran benim. Ben gökte pek yukarıyım, en yüksek ağaçlardan ve en yüksek bulutlardan daha yükseğim. Eğer size yakın gelecek olur isem, yanıp telef olursunuz. Bazı zaman pertevlerden bulunan tacımı çıkarıp, ince gümüş bulutlar giyerim, işte bu zaman bana bakabilirsiniz. Lakin bulutlar olmadığı vakit, hep şuâ'larım ile aydınlık veririm ki, bana bakamazsınız; çünkü gözlerinizi kamaştırırım. Fakat bu halde bana

yalnız karakuş bakabilir: Zira karakuşun gözleri pek kuvvetli olduğundan daima bana seyirci gibi bakar.

Ben sabahleyin tulû* edince, çayır kuşu bana kavuşacağım diye yuvasından uçar ve tatlı tatlı havada öter. Benim tulû' edeceğimi horozlar yüksek ses ile öterek herkese haber verirler: Lakin baykuşlar ve yarasalar benim geldiğimi görünce kaçarlar ve kendilerini harap duvarlar arasına ve ağaç kovuklarına saklarlar. Arslanlar kaplanlar inlerine girerler ve onların hepsi akşama kadar uyurlar. Ben her yerlere ziyâ veririm. Anadolu'yu, Arabistan'ı, Mısır'ı, Fransa'yı, İtalya'yı, İngiltere'yi ve tekmîl yeryüzünü aydınlık ederim. Ben en güzel ve en revnaklı mahlûkum ki bütün dünyaya gözüdürüm. Ben neyim çocuk ve benim ismim nedir?

HİKÂYE

Birader: Karındaş

Âli-cenâb: Alçak olmayıp iyilik eden

Emrâr: Geçirmek

Sehâvet: Cömertlik

Taleb: İstemek

Salih: İyi ve Allah'tan korkar olan

Vaktiyle adları hatırıma gelmeyen dört karındaş var idi. Bu dört birader* her gün evlerinden çıkıp, faydasız eğlenceler ile vakitlerini emrâr* ederler idi. Bu çocukların büyüğü, daima elinde bir balta olarak, bayır ve ormanlık mahallerde öteyi beriyi kesip kazmak ile uğraşır idi. Öbür biraderleri ise her zaman kendisi ile beraber giderler ve balta ile ne işlediğine bakarlardı.

Birgün bu çocukların biri, büyük biraderine "Aziz karındaşım, biraz baltanı bana ver şurada bir şey keseceğim." dedi. Lakin biraderi baltayı kendisine vermedi. Arası birkaç gün geçtikten sonra, yine bu çocuk baltayı tekrar talep* eyledi ise de, alamadı. Bir zaman sonra baltayı en küçükleri istedi; buna dahi sert bir çehre ile vermeyeceğini anlattı. Nihayet çocukların, baltayı her gün talep etseler alamayacaklarına akılları erdi. Bunun üzerine her biri para katıp bir balta aldılar. Bir de birgün, büyük biraderleri deniz kenarında odun yarmakta iken, her nasılsa baltasını denize düşürüp gâib etti. İşi yarım kaldığı cihetle, koşarak karındaşlarının birine gidip "Aman

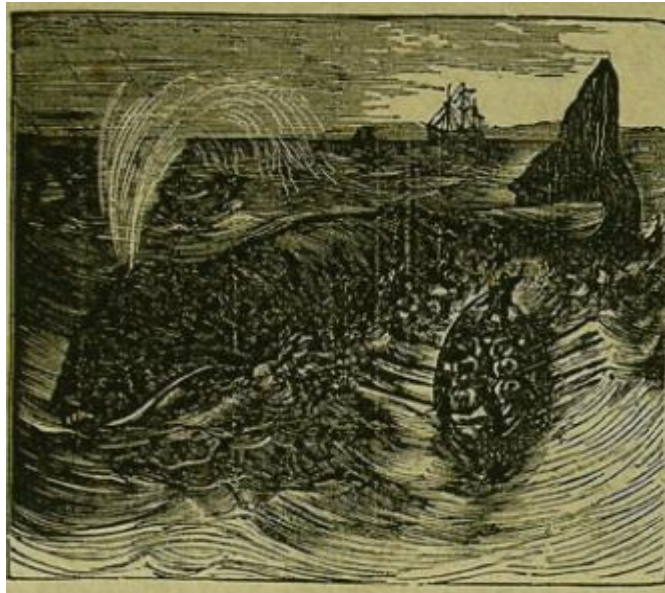
birader! Baltamı gâib eyledim. Bununla beraber işimi de bitiremedim. Rica ederim baltanızı biraz bana veriniz de, şu işimi tekmîl edeyim.” dedi. Karındaşı dahi “Geçen de sen baltanı bana vermedi idin, şimdi de ben sana baltayı vermem.” diye cevap verdi. Bunun üzerine kalkıp öteki biraderine gidip baltayı istedi. Bu biraderi “Her ne kadar sen baltanı bana vermedi isen de, ben senden âlî-cenâb olduğumdan işte baltayı sana veriyorum. Hem de rica ederim kendi baltan gibi kullan.” deyip baltayı verdi.

Kendinden küçük karındaşının şu sehâveti* çocuğun kalbine ziyadesiyle tesir ettiğinden, gözleri dolu dolu olarak “Lütfunuz pek büyüktür. Fakat benim etmiş olduğum insaniyetsizliği affederek, şu ettiğiniz âlî-cenâblık daha büyüktür. Bu halde sahihen benim biraderim imişsin.” dedi. Biraderi dahi “Hepimiz bir pederin evladı değil miyiz? Cümlemiz bir kandan vücuda gelmedik mi?” diye cevap verdi.

Bunların bu hallerini salih* pederleri duyduk da, cümlesine hitaben “Büyük karındaşınız insaniyetsizlik eyledi, lakin pişman oldu. Onun küçüğü dahi insaniyetsizlik etti çünkü tecâhülde* bulundu. Daha küçüğünüz kabahatsizdir. En küçüğünüzün gönlü ise, hakikaten sultanî imiş. Zira fenalık edene âlî-cenâblık eyledi.” dedi.

İşte bu çocuklar pederlerinin şu sözlerinden mütenebbihe olup daima birbirine yardım ve iyilik ederek büyüdüler ve sefa ile ömür sürdüler.

ADA BALIĞI AVI

Şimâl: Güneşin doğduğu tarafa dönüldük de sol taraf **Tûl:** Uzunluk

Meşgul: Bir işle uğraşmak

Varka: Sandal

Gabya: Geminin baş direği

Sayd: Av

Pruva: Sandalın baş tarafı

Semek: Balık

Her yıl pek çok gemi şimâl* denizlerine giderler ve oralarda ada balığı avlamasıyla meşgul* olurlar. Bu balığın yağı çıkarılır ve damağında bulunan kemikler sanatta kullanılır.

Gemiler beraberlerinde hayli sandallar götürürler; ada balığının bulunduğu mahalle vardıklarında, tayfaların birkaçı gemilerinin gabya* direğine çıkıp, mezkûr balığı beklerler. Balığın geçtiğini gördüklerinde, “Sandallar indirilsin” diye geminin içinde bulunan tayfalara kumanda verilir. Her sandalda “zıpkıncı” tabir olunur bir gemici bulunur. Bu zıpkıncı sandalın pruvasında* durur.

Zıpkın uzun bir mızrak olup, gayet sert demirden yapılmış, ucunda bir damağı vardır. Zıpkının sapında 700 arşın tûlunda* bir halat bağlıdır. Bu halat sandalın pruvasında düşürülmüş durur. Sandal balığın yanına sokulacağı zaman, çabuk çabuk lakin sessiz sessiz kürek çekerler. Varka*, balığın yanına birkaç arşın kaldık da, kürekleri çekmezler. Bu sırada zıpkıncı zıpkınını kaldırıp ada balığına vurur; balık zedelenip hemen denize dalar, yüze yüze gider.

“Ada balığı, asıl balık cinsinden değildir. Eğer balık cinsinden olmuş olsa idi, daima denizin içinde bulunurdu ve bu suretle sayd* olunmazdı. Lakin ada balığı semek* cinsinden olmayıp, sığır ve at nevinden bulunduğu cihetle, nefes almak için denizin yüzüne çıkmaya mecburdur. İşte ada balığı havasız bir vecihle yaşayamaz.

Tekrar sandal balığın daldığı yere gidip, bî-çâre hayvanın denizin yüzüne çıkmasını beklerler. Hayvan çıkar çıkmaz, zıpkıncı bir daha zıpkını sokar; ada balığı yine suya dalar ise de, yaralandığı cihetle çabucak suyun yüzüne çıkar, fakat ziyadesiyle hiddete gelip, büyük kuyruğuyla denize o kadar vurur ki, şamatası birkaç mil uzaktan işitilir.

Zavallı hayvan! Çok zahmet çektikten ve hayli kan gâib ettikten sonra pek yorgun düşer. Bu esnada vücuduna kırk elli kadar mızrak sokarlar, artık bî-çârenin leşi, denizin yüzünde yüzüp kalır. Bunun üzerine sandaldan üç

kere “Aferin! Aferin! Aferin!” diye bağırlar ve hayvanın ölüsünü sandalın yedeğine bağlayıp götürürler, geminin derûnune çıkarırlar, orada bunu parça parça keserler.

Avrupa’da ada balığının yağını çıkarırlar. Ve her memlekete gönderirler. Bu hayvanın damağındaki yani ağız içinin tavanında bulunan kemikleri dahi çıkarıp, çok şeyler yaparlar.

MAKALE

Altunizâde Rüşdiyesi Muallim-i Evvelî İbrahim Hilmi Efendi’den Alındı

İş’âr: Bildirmek **Arz:** Yer, toprak **Lütuf:** Yavaş muamele etmek
Erham: Ziyade merhametli **İrâe:** Göstermek

Çalışkan adam bülbül gibi olacağı, geçen nüshaların birinde mümkün mertebe beyan olunmuş idi. Bu nüshada çocukların halleri ve akılları ermediklerini bir ufak hikâye ile iş’âr* edelim de güzelce anlasınlar:

İskender Zülkarneyn, dünyanın her tarafına hem padişah hem peygamber olup, asker ile birgün gider iken, karanlık memlekete uğradık da, askerine der ki bu memleketin içinde âb-ı hayat var, her kim içer ve yıkanır ise, asla ölmez ve ihtiyar olmaz. Ve bir de birtakım taşlar vardır ki alan da pişman almayan da pişman olur. - Âb-ı hayata Hazreti Hızır ve İlyas Aleyh-is-selâm rast gelip, içip yıkanmışlar onun için el-hâletü hâzihî sağdırlar.- İşte bu taşlardan bazısı az ve bazısı çok almış, bazısı da hiç almamış; aydınlığa çıktıklarında görmüşler ki bütün yakut, zümrüt, elmas ve sâir zî-kıymet taş; alanlar “Ne olaydı da daha çok alaydım.” Hiç almayanlar “Keşke birazcık olsun alaydık.” diyerek pişman olmuşlar.

Bundan anlaşıldı ki çocukların halleri karanlık memleket içinde yaşayış gibidir. Büyüyüp de akılları erdiği vakit, az okuyup yazan ve güzel ahlak ve terbiye ile tezyîn-i zât eden, yani ilim ile kendisini zînetleyenler; “Keşke daha çok çalışa idim!” çok çalışanlar “Keşke daha çok çalışaydım!” hiç çalışmayıp okumayanlar “Keşke biz de birazcık okuyup yazaydık!” diye pişman olacakları âşikâr olduğunu çocuklar okuyup yazan ve okumayıp yazmayanlardan sual ile öğrensinler. Çalışanlar ise kendilerinin ömürleri yüz

sene olup hep çalışsalar, yine doyup kanamazlar. Âkıbet vücutları Hızır ve İlyas Aleyh-is-selâm'ın vücudu gibi olup ölmezler.

Ama dünyaya gelip de vefat etmeyen yoktur denilir ise, oğlum ehl-ullah yani ehl-i ilim ve hüner ölmez, belki dâr-ı fenâdan dâr-ı bekâyâ nakleder; nitekim İstanbul'dan Üsküdar'a nakleder gibi, kendi isteğiyle gider. Zannolunmasın ki bu arz* onların vücudunu çürütür; belki besler. Nitekim Delâil-i Hayrât müellifi "Süleyman Cezûlî" Hazretleri'ni vefatından yüz sene sonra, kabrinden çıkarıp "Merrâkûş'e" naklettikleri zaman, vücuduna yapıştıklarında sağ vücut gibi imiş.

Öyle ama biz onun gibi olamayız denmesin. Zira Allah zü-l-celâl ve-l-ikram Hazretleri her bir kuluna lütuf*, ve keremini bol bol verdiği gün gibi âşikârdır. Görülmez mi ki, bize erham* olduğundan peygamber ve kitap gönderip, ancak bizim dünya ve ahiret saadetini kazanmamızı irâe* ediyor. Çünkü Allahü Teâlâ Hazretleri, bizim ibadet ve tâat ve ahlak ve ilim ve hünerimize hiçbir vakitte, hiçbir vecihle muhtaç değildir. Belki biz mabûdumuzun rızasını kazanmakta kusur ediyoruz.

Her ne kusur var ise bizdedir. Hemen kusurlarımızı affedip, lütuf ve rahmetiyle muamele eyleye. Âmin!

"Âlim Ölmez" maddesini inşallah ileride bir hikâye ile beyan edeceğim.

İbrahim Hilmi

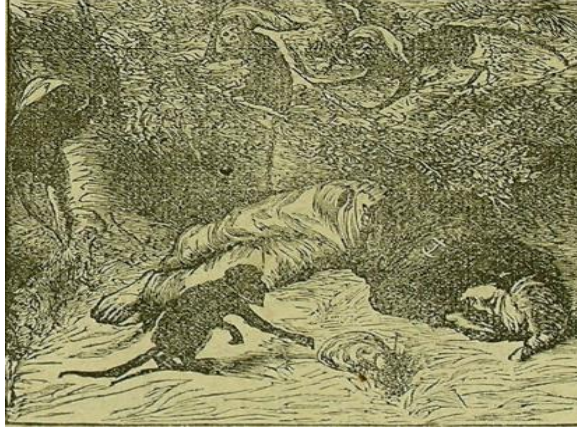
HİKÂYE

İNGİLİZCEDEN TERCÜME EYLEDİM

Sahil: Deniz kıyısı

Zevâl: Öğle vakti

İade: Geri vermek

Gemi tayfalarından biri, Amerika-i cenûbî sahillерinden* birine çıkmıştı. Satılmak üzere yanında bir hayli kırmızı külah var idi. Bu sahilden biraz uzak bulunan bir şehre giderken, bir ormandan geçmeye mecbur oldu. Ormandaki ağaçların dallarına, birçok maymunların çıkmakta olduklarını görmüş idi. Vakit zevâl* olduğundan, güneş beynine doğru vurduğu cihetle, güneşin hararetinden kendisini barındırmak istedi. Bu sebeple büyük bir ağacın altına gidip oturdu. Bohçasından bir tane külah alarak, başına giydikten sonra uykuya daldı. Biraz sonra uyandı da, bohçasında bir tane külah bulamayınca, taaccüb eyledi. Ve ağaçların sık sık dallarında, bu zamana kadar duymamış olduğu acayip ses ve şamatalar işittik de, ağaca doğru başını kaldırıp baktı. Bî-çâre gemici ne görsün. Ağaçların üzerinde başlarına birer külah giymiş, bir hayli maymunlar gördü. Gemici uykuya dalmazdan evvel, kendi başına bir külah giymemiş mi idi? İşte bu maymunlar dahi bohçadan birer külah çalıp, tayfanın taklidini etmişlerdir. Gemici artık külahları bunlardan alabileceğinden ümidi kesip, başındaki külahı çıkararak, maymunlara hitaben “Ah küçük hırsızlar! Eğer kafanızda bulunan külahları iade* etmeyecek iseniz, işte bunu da alınız.” diye hırsla külahı yere atar atmaz; maymunlar dahi birer birer külahları çıkarıp yere atmışlar. Gemici külahları toplayıp, memnunen ormandan çabucak kaçıp gideceği memlekete gitmiş olduğu rivayet olunur.

İPEK

Dûd: Kurt yani böcek **Harîr**: İpek **İhrac**: Çıkarmak
Seyyah: Memleketten memlekete gezici **Mamûl**: Yapılmış

İpek nedir? “dûd-i harîr” denilir bir cins kurttan hâsıl olan ipliktir; bu iplik ise, dûd-i harîrin yani ipek böceğinin, kurt kıyafetine girmezden evvel vücudunun etrafında sarılıdır.

İpek böceği ibtida ne taraftan getirildi? En önce Çin memâlikinden getirilip, etrafa yayılmıştır. Çinliler kendi ülkelerinde çıkan her bir şeyin dışarıya ihrac* olunamamasına pek ziyade dikkat ettiklerinden, ipek böceğini bir İngiliz seyyahı* bastonunun içine koyup dışarıya çıkarmış imiş.

Bu dûd-i harîr şimdilerde Devlet-i Aliyye ülkesinde “Bursa” vilayetiyle “İzmit” civarında “Bahçecik” nâm köyde, “Amasya”da ve sâir ekser vilâyâtta, ve bir de Fransa'nın sıcak memleketlerinde pek çoktur.

İpek kurdelesı neden mamûldür? İpekten mamûl dar bir sargıdır. Atlas nedir? Sık dokunmuş ve üzeri cilalanmış bir kumaştır. İnce canfes neden ibarettir? İnce ipekten mamûl pek güzel ve zarif bir kumaştır. Kadife nedir? Kalın ve katı bir kumaştır. Bu kumaşın yüzü tüylüdür. Bürümcük nedir? Bir türlü ince kumaş olup, işlenmemiş ipekten yapılır ve sulu zamk ile katılaştırılır.

BALİNA

İhrac: Çıkarmak **Mecmû'**: Hepsi
Yek-diğer: Birbirine **Taayyüs**: Geçinmek

Balina nedir? Ada balığından çıkarılır bir nev' kemiktir. Bu kemik ada balığının vücudundan mı çıkarılır? Hayır; üst çenesinden ihrac* olunur. Demek ki dişleridir. Hayır, çünkü ağzının etrafında değildir; damağında yani ağzının tavanında dizili ince tel gibi birtakım saçaklardan ibarettir.

Bu saçakların mecmû'u ne iş görür? Saçaklar süzgeç heyetinde olduğundan ada balığının gıdasıyla ağzına giren suyu yek-diğerinden* ayırır.

Ada balığı ne ile taayyüş* eder? Pek küçük balıklar ile. Böyle ufak balıkları yemesinin sebebi nedir. Dişsiz ve boğazı ziyadesiyle dar olduğundandır.

Balina nasıl îmâl edilir? Ada balığının damağında bulunduğunu söylediğim saçaklar, kaynatılır, sonra sıırım biçiminde kesilir, olur Balina.

Balina ne işe yarar? Balinadan şemsiye sapı, baston ve şemsiye kirişi ve sâir pek çok şey yapılır.

Aşağıdaki hikâyeciği Üsküdar'da Tophanelioğlu Rüşdiyesi Muallim-i Sâîsi mekremetlü İsmail Hakkı Efendi tarafından aldım.

Mücerred evlâd-ı vatani tahsîl-i ilim ve marifete teşvik etmek efkâr-ı hâlisasıyla neşreylemekte olduğunuz "Arkadaş" nâm kitâb-ı müstetâbın, çocuklar hakkında tesîr-i küllîsi müşâhede olduğu cihetle, kitâb-ı mezkûru tebrik ve devam-ı intişârına muvaffakiyet-i aliyyelerini temenni ile beraber, şu hikâyeciğimi irsal eyledim.

HİKÂYE

Musabakat: Birbirini geçmek **Cebel:** Dağ

Tekâsül: Tembellik **Nedâmet:** Pişmanlık

Birgün bir kaplumbağa ile bir tavşan müsabakat* etmek için, bir dağın eteğini hudut tayin ettiler. Ama tavşan kendi vücudunun hafifliğine ve hareketinin seri olmasına güvenerek, tekâsül* edip yolda uyudu. Lakin kaplumbağa kendi vücudunun ağır olduğunu bildiğinden, tembellik etmeyip hemen yürüdü; binâen aleyh tavşandan evvel dağa vâsıl oldu. Tavşan uykudan uyanıp kaplumbağanın kendinden evvel mahal-i maksûda eriştiğini görünce, eyvah keşke uyumayaydım, dediyse de nedâmet* fayda vermedi.

İşte çocuklar siz de zekâvetinize güvenip de tembellik etmeyiniz. Gece ve gündüz derslerinize çalışıp, daima ileri gitmeye sa'y ve gayret

edesiniz. Eğer siz de tavşan gibi uyuyup kalır iseniz, refikleriniz sizi geçip nâil-i mükâfât olduklarını gördüğünüz vakit pişman olursunuz, fakat bu nedâmetin fayda vermeyeceğini şimdiden der-hâtır ediniz.

İSMAİL HAKKI

MÛLÂHAZÂT

Adalet üzre hükümet etmek, Hak yoluna kurban kesmekten makbuldür.

Cenâb-ı Hak zalimlerin hanesini yıkar, adillerin viranesini yapar.

Akıllılar ile arkadaş olan iyilik bulur, ahmaklar ile yoldaş olan harap olur.

Fâsid adam belaya dûçâr olur, sadık kimse selamette kalır.

Kibir eden ahmaktır, zira akıllı olan kendisinden büyük Cenâb-ı Hak bulunduğunu ve kendisinin ednâ bir kul olduğunu bir dakika hatırından çıkarmaz...

Daima senden fakir olanlara bakarak bulunduğun hale şükreyle.

İlim tahsil etmek çocukluk zamanında gerektir.

Düşmanından korkan adam, kendi üzerine asker çekmiş olur.

Ar ve namusu ile zinde olmaktan ise, düşmanından intikam alıp helak olmak daha hayırlıdır.

Her gün edilen zevk ve sefanın lezzeti olmaz, çok vakit iş ile az vakit istirahatla vakit geçirilir ise, zevk ve sefanın ne demek olduğu o zaman anlaşılır.

Dinleyeceğin sözü acele ile dinle, vereceğin cevabı düşünerek ver.

Kendi kendini beğenip arkadaşlarına hakaret etme, AllahüTeâlâ Hazretleri'nden utan herkese fenalık eyleme.

Dünya ziynetine aldanma, zira hepsi geçicidir.

İşbu “Arkadaş”ın bir nüshası 50 paradır. Seneliği yani 24 nüshası 24 kuruştur. Altı aylığı yoktur. Dışarılar için 8 kuruş posta parası zam olunur.

Seneliğine abone olmak isteyenler, doğrudan doğruya “Galata’da Sıhhiye Dairesi”nde muharriri Mehmed Şemseddin Bey’e müracaat eylemeleri lazım gelir.

Satılan mahaller Sultan Beyazıt’ta 138 numarada Kâğıtçı Nuri Efendi’nin dükkânıyla Sultan Mahmut türbesi karşısında Maârif Kütüphanesi ve Okçular başında Sarafım Efendi’nin kıraathanesidir.

Malumdur ki her ağaç ve her hayvan tazelik hengâmında iken kâbil-i terbiyedir. İnsanların dahi layıkıyla terbiye edilebilecekleri zaman, çocukluk zamanıdır. Bu sebebe mebnîdir ki mekteplerimizde çocuklara “Risâle-i Ahlak” okutturulur. Fakat hastaya hekimin ilacı acı geldiği gibi, nasihat dinlemek dahi her ferde güç gelir. Bu halde doğrudan doğruya nasihat yolunda yazılmış risâlelerden ziyade; hikâyeler içinde hüsn-ü ahlak misalleri gösteren kitapların çocuklara okutturulmasında daha güzel faydası olur itikadındayım.

İşte bu itikada binâen evlâd-ı vatani hem eğlendirmek hem de müstefîd eylemek emeliyle işbu “Çocuklara Arkadaş”ı çıkarmaktayım. Maamâfih bunda yalnız hikâye yazmakla da kalmayacağım; kudretim yetiştiği kadar pek çok faydalı malumât dahi vererek, çocukları o yüzden dahi müstefîd etmeye çalışacağım.

İşte bu Arkadaş; Risâle-i Ahlak makamında çocuklara okutturulur ise, her vecihle güzel tesir ve fayda görülmesi me’mûl-ü kavîdir.

BİR NÜSHASI 50 PARADIR.

ÇOCUKLARA ARKADAŞ

MUHARRİRİ
KARANTİNA KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

RUHSAT-I RESMİYYE İLE HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE RESİMLİ
OLARAK TAB' VE NEŞROLUNUR.

İSTANBUL

(KANTAR BİRADERLER) MATBAASI

BAB-I ÂLİ CADDESİ'NDE NÂFİA NEZARETİ İTTİSÂLİNDE 25
NUMARADA

1298

ÇOCUKLARA
ARKADAŞ
MUHARRİRİ
SIHHİYE KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

NUMARA: 6

CİLD: 1

HER 15 GÜNDE BİR MUSAVVER ÇIKAR

FÎ 16 RECEB

İSTANBUL

1298

PAZARTESİ

NEZÂFET

İstiğfar: Allah'ın affını dilemek **Muhâ tara:** Tehlike **Sihhat:** İyilik

Nezâfet, vücudumuzu yani el ve ayak gibi her bir âzâmızı ve giydiğimiz esvabı pak ve temiz tutmaktan ibarettir.

Bizim dinimizin her bir hükmü temizlikle icra olunacağı cihetle, bize temizlik şer'an lazımdır. Mesela: - Gusle muhtaç olduğumuz veya bir tarafımızda pislik bulunduğu halde, namaz ve sâir ibadetlerde bulunamayız.

İşte temizliğin şer'an vacip olduğu meydana çıktı. Bunun gibi aklen ve tab'an dahi pek güzel bir şeydir. Buna da şöyle bir misal getireyim: - Çünkü herkes bizi temiz bir halde gördükçe, "Bunlar nefislerine bu derece mukayyet oldukları surette, elbette başka şeylerine dahi dikkatleri tamdır." deyip meyl-i rağbetleri ve itimat ve emniyetleri ziyade olur. Hatta temizlik bizde medih yerlerinde, söze en ziyade medâr olan lafızlardandır. Şöyle ki, bir adamı veyahut bir adamın gördüğü bir işi medih edeceğimiz sırada "Falan kimse ne temiz adamdır." veya "Falan kimse falan işi ne temiz gördü." deriz.

İşte temizlik herkesin sevdiği ve beğendiği bir şeydir. Ve öyle para ile zahmet ile değildir; temizlik insanın kendi elinde olduğu için, güçlüğü de yoktur.

Nezâfetin daha pek çok faydası vardır. Ez cümle temiz olduğumuz halde nefsimizin kadir ve kıymetini biliriz. Ve kalbimizin fenalıklarını hatıra

getirip tez elden onun dahi tövbe ve istiğfar* suyu ile pâk edilmesi lazım geleceğini anlarız. Zira Kuran-ı Azim-üş-şânın kavlince hata ve günah tıpkı elbisemizde olan pislik gibi kalbimizin karalığıdır. Şu halde layıkıyla vücudumuzu pâk tutmaya dikkat eyler isek, yüreğimizde olan fenalıkları da temizlemek iktizâ ettiğini düşünürüz ve ona göre çaresine bakarız.

Bir de nezâfetin giysimize de faydası vardır. Bu bâbda yalnız şunu söyleyeyim ki, farazâ esvabımızı temiz tutarsak, çabuk berbat olmaz. Yani bir senede eskiyecek esvap, altı ayda telef olup gitmez.

Yoksa öyle esvabımızı pis tutarak, az vakit içinde eskitip de bir düzine elbiseye para vermekten ise, temiz tuttuğumuz halde o paralarımız yanımızda kalacağından bu vecihle dahi faydamız meydandadır.

Temizliğin faydalarından biri de hıfz-ı sıhhattir. Yani vücudun hastalıktan esirgemesine yardımı vardır. Çünkü pis ve murdar olan kimseler, pislik sebebiyle türlü türlü muhâtaralı* hastalıklara uğrayıp, az vakit içinde mezara gireceğinden, herhalde nezâfete dikkat büyük şart ve nezâfet insana sıhhati* için dahi elzemdir.

İSTANBUL'DAKİ CAMİLER

Cevâmi': Camiler

Selâtîn: Sultanlar

Mescid: Küçük cami

Mesâcid: Mescitler

Serefe: Minarede ezan okunan yer

Mütevakkıf: Bağlı

Mecmu': Hepsini

Ma'bed: İbadet olunacak yer

Suru': Başlamak

Yâd: Anmak

İmparator: Büyük kral

Fetih: Zabtetmek

İnşa: Yapmak

Müceddet: Yenilenmiş

Bânî: Binayı yaptıran

İstanbul'da biri altı, ikisi dört ve yirmisi ikişer minareli olarak yirmi üç selâtîn-i* cevâmi'-i* şerife mevcuttur. Bunlardan mâadâ gerek selâtîn ve gerek sâire olarak birer minareli dört yüzden mütecâviz cevâmi' ve mesâcid vardır. Şunlardan her birerlerinin resimlerini göstermekle beraber uzun uzadıya tafsilatlarını beyan eylemek için, ayrıca bir büyük cilt kitap yazmalı

ki, matlûb tamamıyla hâsıl olsun. Böyle bir kitap vücuda getirmek ise pek etraflı malumât ile hayli zamana mütevakıf* olduğundan; yalnız bu cevâmî'den şu resmi gösterilen Sultan Ahmet Camisi ile, diğer on kadarının muhtasaran zikriyle iktifâ edelim.

SULTAN AHMET CAMİ-İ ŞERİFİ

Ayasofya Cami-i Şerîfi'ni, resmiyle beraber üçüncü numarada beyan eylemiş olduğumdan, burada tekrar ondan bahsetmek, malumu ilâm* kabîlinden olacağından onun zikrinden sarf-ı nazar ettim.

Sultan Ahmet Camii Şerifi'nin altı minaresi vardır. Minarelerinin dördü üçer ve ikisi ikişer şerefeli* olup, mecmû* şerefe on altıya bâliğ olur. Bu ibadethaneyi 1026 tarih-i hicretinde "Sultan Ahmet" Hân-ı evvel yaptırmıştır.

Bu camii şerif, Ayasofya Camii'nden sonra İstanbul'da bulunan camilerin kâffesinden büyük olup, içerisi dahi gayetle aydınlıktır.

Ayasofya ile bu caminin arasındaki mesafe, kırk elli adım kadardır. Bu ma'bedin* medresesi ve mektebi ve imâreti ve muvakkithanesi vardır.

Cami sahibi, dâr-üş-şifa olarak yaptırdığı mahall-i mahsus kılıçhane olmuş ve daha sonra ıslahhane nâmıyla, vatan çocuklarının sanat ve ilim öğrenmelerine tahsis edilmiştir. Bu ıslahhane nâmı sonradan "Mekteb-i Sanâyi ve Ulûm-u Âliye" ismine tebdil kılınmıştır.

SULTAN MAHMUT YAHUT FATİH

Bu camii şerifin bânîsi*, “Eb-ul-feth” Sultan Mahmut Hân-ı Gazidir. Bânîsinin nâmına olarak, “Sultan Mahmut yahut Fatih” diye iki isim ile yâd* olunur. Bu ibadethanenin iki minaresi vardır. Minarelerin ikişer şerefesi olup, hep şerefe dördtür. İstanbul’da bulunan Rum imparatorluğu* zamanında bu ma’bedin yeri patrikhane imiş.

İstanbul’un fethinden* on sene sonra yani 867 tarih-i hicretinde, bu cami-i şerifin yapılmasına şurû’ olunup iki senede tamam olmuş. Derûnünde güzel sulu bir kuyusu ve üç kat tabakası vardır. Bundan başka kütüphanesi, haricinde mermer döşeli büyük bir avlusu olup, avlunun ortasında tatlı sulu bir şadırvanı vardır. Her sene Ramazan-ı şerifte bu avlunun derûnüne her nevi eşya bulunur güzel sergiler kurulur. Yine haricinde olarak iki tarafında “sahn-ı semân” tabir olunan medreseleri ve imâret ve mektep ve sâir hayrâtı vardır.

Fatih Cami-i Şerifi’nin kubbesi Birinci Sultan Mustafa Han zamanında 1179 tarihinde vuku bulan zelzelede yıkılmakla, inşasına* mübâşeret olunup, 1185 senesinde müceddet* sûrette tekmîl olmuştur.

Fatih, Sultan Ahmet Camii’nden pek az küçük olup, içerisi ziyadesiyle ferahlı bir ibadethanedir.

SULTAN BEYAZIT

İşbu ma’bed-i şerifin birer şerefeli iki minaresi vardır. Dışarısında Fatih Camii gibi mermer döşemeli güzel bir avlusu vardır; avlunun ortasında tatlı sulu bir şadırvanı vardır. Kezâlik Fatih’inki gibi bu avluya dahi Ramazan-ı şerifte mükemmel sûrette sergiler kurulur. Bundan mâadâ medrese ve imâret ve sâir hayrâtı mevcuttur.

Bu camii şerifi eb-ül-feth Sultan Mahmut Hân-ı Gazi’nin oğlu, İkinci “Sultan Beyazıt” yaptırtmıştır. İnşasına 906 tarihinde başlanılıp 911 tarihinde yani beş sene zarfında tamam olmuştur. Bu cami cesâmetçe sâir camilere nisbetle üçüncü derecededir.

SULTAN SELİM

Bu ibadethaneyi; “Yavuz Sultan Selim” diye yâd olunan padişah-ı celîl-ül-iktidarın vefatından sonra ismine olarak, oğlu Kanuni Sultan Süleyman Han yaptırtmıştır. Camii şerîfin etrafında birer şerefeli iki minaresi ve haricinde şadırvanlı mermer avlusu ve bir imâret ve bir mektebi vardır. Tarih-i binâsı 929’dur.

Bu ma’bed, havası latif gayet yüksek bir mahalle bina olunmuştur. Taş avlusu İstanbul’un pek çok mahallerini nâzırdır. Fatih Camisi’ne yirmi dakika mesafede kâindir.

SÜLEYMANİYE

Bu camii şerîfi, “Kanuni Sultan Süleyman” 964 senesinde meşhur “Mimar Sinan”a âlemleri hayran edecek bir tarzda yaptırtmıştır. Bu ibadethanenin ikisi üçer ve ikisi ikişer şerefeli dört minaresi vardır. Şerefelerin mecmû’u ona bâliğdir. Sultan Süleyman, Osmanlı padişahlarının onuncusu olmakla, minarelerin şerefeleri adedinin dahi on oluşu güzel tesadüftür.

Cami-i şerîfin etrafında, bir dâr-ul hadis ve dört medrese ve bir imâret, ve tâbhane*, ve hamam, ve mektep ve sâir müberrât vardır.

ŞEHZADE

Şehzade Camisi’nin ikişer şerefeli iki minaresi vardır. Ve haricinde şadırvanıyla beraber bir mermer avlusu ve imâret ve medrese ve mektebi vardır.

Bu ma’bedi, Şehzade “Sultan Mahmut”un ismine olarak, pederi Kanuni Sultan Süleyman 949 tarihinde yaptırtmıştır.

YENİ CAMİ

İşbu cami-i şerîfin temelini koyan, Sultan İbrahim Han’ın validesi Mahpeyker Sultandır ki, “Kösem Sultan” diye meşhurdur. Bu sultanın ömrü

yetişmeyip vefat eylediğinden, Dördüncü Sultan Mahmut Han'ın validesi, "Hatice Sultan" 1074 senesinde tamamına muvaffak olmuştur.

Bu caminin olduğu mahal, İstanbul'da Köprübaşı'ndadır. İki yanında iki minaresi vardır. Minarelerin üçer şerefeleri vardır. Etrafında mektep, sebil, çeşmesi vardır.

NUR-U OSMANİYE

Bu cami-i âlînin inşasına, Sultan Mahmud-u Evvel başlattırılmış ise de, tamam olmadan irtihal eylemiş olduğundan, Üçüncü Sultan Osman tahta çıktığından bir sene sonra, yani 1169 tarihinde ikmâl etmekle, ismine "Nur-u Osmaniye" denilmiştir.

Bu ibadethanenin yeri Şeyhülislam, Hoca Sadettin Efendi'nin haremi, Fâtıma Hatun'un mescidi imiş. Nur-u Osmaniye'nin ikişer şerefeli iki minaresi ve etrafında sebil, kütüphane, medrese ve imâret vardır.

İşbu cami-i şerif ile Beyazıt Camii Şerifi'nin arasında İstanbul'un üstü örtülü büyük çarşısı vâkîdir.

LALELİ

Aksaray'da vâki bu ma'bedin iki yanında birer şerefeli iki minaresi vardır. Etrafında imâret, sebil, çeşme, muvakkithanesi vardır. Bu camii 1177 tarihinde Üçüncü Sultan Mustafa Han inşa ettirmiştir. Bu padişahın, Üsküdar'da Ayazma denilen mahalde bir minareli gayet güzel bir camii daha vardır ki, Ayazma Camii diye meşhurdur. Merhum müşârun ileyh "İki cami yaptırdım, birini suya, birini abdala kaptırdım." demiş. Çünkü o zamanda o mevkide "Laleli" diye şöret bulmuş bir abdal varmış.

İşte size İstanbul'daki camiler hakkında, noksan ve gayr-ı muntazam sûrette bu kadorcık malumât verebildim.

İSTANBUL'DA AT MEYDANI'NDAKİ DİKİLİ TAŞLAR

İmparator: Büyük kral

Adet: Sayı

Fütûhât: Zabıtlar

Muzafferiyet: Meramına nâil olmak

Şehir: Memleket

Kadem: Ayak

Azîm: Büyük

Osmanlı Devleti'nden evvel, İstanbul'da bulunan Rum imparatorları* en meşhur fütûhâtlarına ve en güzel yaptıkları işlerine bir alamet ve eser olmak üzere "İstanbul" şehir-i azîmine* gayet ustalıkla yapılmış birçok taşlar dikmişler ise de, bunların tamirine bakılmadığı cihetle, pek çokları harap ve gâib olmuş, ve fakat altı adedi* hâlâ bâki kalmıştır.

Bâki kalan altı dikili taşın üçünü ileride yazacağımdan, burada şu resimlerini gördüğünüz, Sultanahmet'te At Meydanı'nda bulunan üç taşın beyan edeceğim. Şöyle ki: -

Bu üç dikili taşın biri "Mısır"dan getirilmiş yekpâre ve heremî bir kızıl somaki taştır. Eski Mısır yazısıyla üzerinde "Şu eser Mısır ve Said hükümdarı ve dünyayı yaratan Cenâb-ı Hakk'ın varlığına itikat eden kuvvetli İmparator "Thutmosis" bu taşı Tanrı Teâlâ'nın şân-ı azametini ispat için yaptırtmıştır." diye yazılıdır.

Bu taşın yüksekliği yedi arşındır. Ve bunu muzafferiyet* alameti olmak için "Teodosyos" Kayser* Mısır'dan getirtip, otuz iki gün içinde diktirmiştir. Bu taşın bir yüzüne kendisinin ve karısı ile evladının taht üzerinde resimlerini ve bir yüzüne düşmanlarının kendisine teslim ve tâbi olduklarını ve üçüncü yüzüne At Meydanı oyunlarını ve dördüncüsüne elinde alâmet-i nusret* olan bir melek resmini yaptırtmıştır. Bundan başka aşağı tarafında, bu dikili taşın dikilmesinde kullanılan âlâtın ve At Meydanı'nın resimleri oyulmuştur ve yine aşağı taraflarında Rumca ve Latince beyitler yazılıdır.

İkincisi Konstantin'in Mora şehrinden getirttiği bakırdan yapılmış yılanlı küçükçe ve kısaca direktir. İşbu direğin bir başını Fatih Hazretleri kuvvet ve hünerini göstermek için kılıcıyla düşürmüştür. Bir başını dahi bundan yüz altmış sene evvel bir gece kırıp çalmışlardır.

Üçüncüsü Porfirojenetos Kayser'in örme direğidir. Bu direğin hâlaâ çivili yerlerinden belli olduğu vecihle üzeri ta yukarisından aşağıya kadar yıldızlı ve resimli bakır kaplı iken, şimdi taşlarının birçoğu döküldüğünden bir acayip şekle girmiştir. Ve bir gün büsbütün yıkılıp, bir sakatlık edeceğinden korkulur.

Bu direğin yüksekliği doksan dört kademdir*. At Meydanı'nda bu dikili taşlardan başka, yıldızlı dört beygir resmi daha varmış. Bu beygir resimlerinin üstadlık cihetiyle dünyada misli yokmuş.

Bu resimler Mora'da Korinthos şehrinden İtalya'da "Roma" şehrine ve oradan Konstantin zamanında İstanbul'a naklolunmuştur. Ba'dehû Cenevizliler İstanbul'u zabtettikleri sırada, bunlar Venedik'e götürülmüş ve ondan bir müddet sonra Fransa İmparatoru Birinci "Napolyon" nâmı diğer "Bonapart" Paris'e nakletmiş ise de kendisinin muharebe bozgunluğunda Nemçe'ye götürülmüştür.

“ASHANTI MİLLETİNİN ACAYİP ÂDETLERİ”

Garibe: Şaşılacak şey

Arazi: Yerler

Diyar: Memleket

Mecusi: Ateşe ve ağaçlara tapan

Garb: Güneşin battığı taraf

Raks: Sıçrayarak oynamak

Şehir: Memleket ve ay

Veliahd: Bir padişahın vefatından

sonra yerine padişah olacak kimse

Arkadaşlar,

Dünyada pek çok acayip milletler olduğunu bilirsiniz. İşte bu milletlerden biri dahi Ashanti bulunduğundan size bunların âdet-i garîbelerini* yazıyorum. Fakat Ashanti diyarının ne tarafta olduğunu bilmek için, evvelce burasının coğrafyasından biraz malumât vereyim de sonra âdetlerini beyan edeyim.

Ashanti ülkesi Afrika kıtasının garb tarafındadır. Ahalisi üç milyona yakındır. Bu ülkenin pâyitahtı "Kumasi" şehridir*. Arazisi* pek mahsüldârdır. Ve çok madenleri dahi var ise de, ahalisi bunlardan çok faydalanamazlar. Sanatları hemen pamuk dokumak ve boyamaktan ibaret gibidir. Lakin

evlerini pek hünerli bir sûrette yaparlar. Başlıca mezhepleri Mecusi* mezhebidir.

Bu adamlar ziyade yiğit iseler de vahşi* bir haldedirler. İngilizler Ashanti ülkesini zabtedip, orada yerleşmeye çalışmışlar ise de, 1240 sene-i hicriyesinde vukû bulan hücumlarında, inhizâma dūçâr olduklarından dikiş tutturamamışlardır. Fakat şimdilerde İngiliz ve Flemenklerin bir ticaret yeridir. Gelelim âdetlerine: -

Ashanti'de bir çocuk dünyaya geldiği vakit çocuğun validesine hısımları ve komşuları birer hediye getirirler. Ve çocuğa doğduğu gün bir lakap takarlar. Bu lakap ise eşyadan bir şeyin ismidir. Mesela: - sandık, ya oda veya kapı gibi şeylerden birisinin adıdır. Bundan mâadâ çocuğa babası dahi başka bir isim kor. Zâdegân çocuklarla şehzadeler büyük babalarının anıldığı adı alırlar. Bir şehzade doğduğu zaman tüfek atmak ve rakslar* etmek ile ilân-ı meserret olunur. Eğer bir veliahd* dünyaya gelir ise, hayvan yerine adam kurban edilir.

Âdetlerinden biri de, eğer doğan çocuk erkek ise; bir kız ve kız ise; bir erkek çocukla hemen dünyaya geldiği gün nişanlarlar. Kız veya dul bir kadını alacak olan adam çok masraf etmez. Evlenecek adam adi bir kimse ise, biri kendi memleketinde yapılan ve biri "Serim" şehriden gelen iki parça hasır ile bir peştamal ve giyinmesine mahsus bir top kumaş ve altın tozundan yapılmış birkaç bilezik, hediye olarak yavuklusuna gönderir. Evlenen zengin ise, nişanlısına göndereceği eşya yine bunlardan ibaret ise de, biraz pahalıcalarıdır.

Afrika kıtasının sâir memleketlerinde olduğu gibi, Ashanti'de dahi bir adam ne kadar çok karı alır ise, o kadar büyük bir şan kazanır. Bu cihetle, her adam elinden geldiği kadar karı alır; bu karılarının birisinden usandığı halde, o karısını kovar ve başka bir erkeğe varmasına izin verir. Bu sebepten dolayı, çok kadınlar, on on beş kocaya vardıkları olur ve her bir kocasından birer ikişer çocuk doğurarak, familyalar* ol kadar çoğalır ki, adeta Ashanti ahalisinin soy sopları ve hısımları ve akrabalarının fark olunması pek güçtür.

Ashanti şahı kendi karılarını ahalinin gözünden saklar ve sarayın içinde ziyadesiyle kapalı bir dairede, birçok ağanın nezareti altında muhafaza eder. Eğer karılarından biri sokağa çıkmak ister ise, yanına bir

ağa alarak çıkar ve o ağa şahın karılarından birinin sokağa çıktığını herkese bildirmek için, hızlıca bir ses ile bağırmağa başlar. O esnada o mahalde bulunan ne kadar adam var ise, şahın karısı geliyor diye savuşurlar. Fakat kadınlar ile çocuklara yasak olmadığı cihetle, bunlar karısını geçerken seyrederek. Ashanti şahı olan kimsenin, en aşağı üç yüz karısı vardır. Eğer şah çok genç ise, memleketi validesi idare eder. Ve eğer orta yaşta ise, validesi oğlunun baş müsteşarı olur. Bir şahın erkek evladı olmazsa, kız evladı babasının yerine şah olur.

Bunların âdetlerinden biri dahi bir kız çocuğu büyüüp aklı başına geldiği zaman, kızın peder ve validesi ne kadar tanıdıkları karı var ise, cümlesini davet eder. Bu davetli karılar tayin olunan günde gelirler. Ve ana ve babası dahi beraber olarak hepsi birlikte kızı alarak bir nehir kenarına götürürler. Orada kızı yıkadıktan sonra birtakım boncuklarla süsleyerek, doğruca yine peder ve validesinin evine getirirler. Orada dahi kızın vücuduna beyaz toprak ile türlü türlü resimler yaparlar. Ve bundan sonra türküler çağrılarak, oyunlar oynanarak birkaç gün şenlik icra ederler. Bu sırada hısım akraba ve komşu ve ahbabların her birerleri kudretlerine göre bir hediye getirmeye mecburdurlar.

Ashantililer en az on karı aldıklarından, bu karıların bir tanesini hanenin idaresine tayin ve öteki karıların üzerine nazır ederler. Bu baş kadın herhalde kocasından birkaç yaş büyük olmak şarttır. Bunun için kocasına nasihat eder. Ve her işine karışır. Bu nazır karı ziyade ihtiyar olduğu vakit, kendisinden genç olan başka bir kadına, kendi yerini verir. Karıların birbirini kıskanmak huyları yoktur.

Bir adam karılarından birini boşadığı halde, şahın yahut kendi memleketinin vali makamında bulunan büyük bir adamın huzuruna getirir. Orada karının boynunun üst tarafına, beyaz toprak ile bir işaret eder. Bu işaret karıyı boşadığını îmâ eyler.

(Alt tarafı gelecek nüshada)

İşbu “Arkadaş”ın bir nüshası 50 paradır. Seneliği yani 24 nüshası 24 kuruştur. Altı aylığı yoktur. Dışarılar için 8 kuruş posta parası zam olunur.

Seneliğine abone olmak isteyenler, doğrudan doğruya “Galata’da Sıhhiye Dairesi”nde muharriri Mehmed Şemseddin Bey’e müracaat eylemeleri lazım gelir.

Satılan mahaller Sultan Beyazıt’ta 138 numarada Kâğıtçı Nuri Efendi’nin dükkânıyla Sultan Mahmut türbesi karşısında Mâarif Kütüphanesi ve Okçular başında Sarafım Efendi’nin kıraathanesidir.

Malumdur ki her ağaç ve her hayvan tazelik hengâmında iken kâbil-i terbiyedir. İnsanların dahi layıkıyla terbiye edilebilecekleri zaman, çocukluk zamanıdır. Bu sebebe mebnîdir ki mekteplerimizde çocuklara “Risâle-i Ahlak” okutturulur. Fakat hastaya hekimin ilacı acı geldiği gibi, nasihat dinlemek dahi her ferde güç gelir. Bu halde doğrudan doğruya nasihat yolunda yazılmış risâlelerden ziyade; hikâyeler içinde hüsn-ü ahlak misalleri gösteren kitapların çocuklara okutturulmasında daha güzel faydası olur itikadındayım.

İşte bu itikada binâen evlâd-ı vatanı hem eğlendirmek hem de müstefîd eylemek emeliyle işbu “Çocuklara Arkadaş”ı çıkarmaktayım. Maamâfih bunda yalnız hikâyeye yazmakla da kalmayacağım; kudretim yetiştiği kadar pek çok faydalı malumat dahi vererek, çocukları o yüzden dahi müstefîd etmeye çalışacağım.

İşte bu Arkadaş; Risâle-i Ahlak makamında çocuklara okutturulur ise, her vecihle güzel tesir ve fayda görülmesi me’mûl-ü kavîdir.

BİR NÜSHASI 50 PARADIR.

ÇOCUKLARA ARKADAŞ

MUHARRİRİ
KARANTİNA KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

RUHSAT-I RESMİYYE İLE HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE RESİMLİ
OLARAK TAB' VE NEŞROLUNUR.

İSTANBUL

(KANTAR BİRADERLER) MATBAASI

BAB-I ÂLİ CADDESİ'NDE NÂFİA NEZARETİ İTTİSÂLİNDE 25
NUMARADA

1298

ÇOCUKLARA
ARKADAŞ
MUHARRİRİ
SIHHİYE KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

NUMARA: 7

CİLD: 1

HER 15 GÜNDE BİR MUSAVVER ÇIKAR

FÎ 1 ŞABAN

İSTANBUL

1298

SALI

SA'Y

Sa'y denilen şey, din ve dünyaca üzerimize edâsı lazım gelen her bir hizmetlerin, güzel ve yolunda olmasına çalışıp çabalamaktır.

Çalışmaya muhtaç olmayan hiçbir kimse bulunmaz, hatta zengin ve maldâr olan ve kendine iktizâ edecek her bir şeyi, parası ve malı kuvvetiyle tedarik eden ve cümle işini cariye ve hizmetkârlar marifetiyle görebilenlere dahi çalışmak elzemdir. Mesela: Padişahlar memleketlerinin hüsn-ü idaresi ve selameti ve ahalinin rahatı sebeplerine çalışmaya memur ve vükelâ ve ulemâ, ve ümerâ dahi milletin işlerini adalet ve hakkâniyetle görmeye, ve her yüzden faydalarını gözetmeye velhâsıl kâffe-i işleri güzel görmeye mecburdurlar. Demek oldu ki, padişahlar ve vezirler bile çalışmak ihtiyacından beri olamıyor.

Sa'yın yani çalışmanın faydaları pek çoktur; ez cümle, çalışan adam, Cenâb-ı Hakk'ın ihsan buyurduğu rızkı ve kısmeti kolay kazanacağı cihetle, aç ve açık kalmaz; sıkıntı çekmez; kimseye minnet yani medâr ile mecbur olmaz; bir taraftan hakaret görmez; hâsılı daima rahat ve selamet ve meserretle vakit geçirir.

Sa'yı ve gayreti olan kimsenin herkes yanında itibarı olur. Boş gezen kimse serseri sayılacağından, o makûleler itibarlı olmadıktan başka herkes yanında dahi hâr u hakîrdiler. Çalışkanlığın makbul ve tembelliğin mekruh olması şunun içindir ki, sa'y ve gayreti olan adamdan herkes emin olur; yani bu gibiler daima işi ve gücüyle meşgul olacaklarından, kendilerinden hile ve desîse ve fesat gibi fena şeyler me'mül olunmaz. Bu

cihette çalışkanlık makbul ve boş gezenler ise, işsizlikten ne yapacaklarını bilmeyip ekseri maâzallah! türlü türlü fenalıklara, ve hilelere saparak hem kendilerini ve hem arkadaşlarını tehlikeye uğratacaklarından, o misilliler herkesin nazarında hakirdirler.

Maamâfih her bir şeyin ifrâtında, yani çokluğunda zarar olduğu gibi, çalışmanın dahi dereceden ziyadesi zarardır. Fakat büsbütün tekâsül de fena bir şeydir. İnsanın çocukluğunda kazanacağı bir fena hal var ise, o da tembelliktir. Zira tembellikten pek çok fenalıklar hâsıl olur. Cümleden biri; tembel adam miskin olur; miskinlik ise insana pek çok zarar getirir. Mesela: Miskin bir adam lazım olan ve lazım olmayan herhangi iş olsa, o işe kayıtsızlıkla bakar; bugün yüzünden birçok fayda göreceği işi, üşenerek sabaha bırakırsa, bu cihetle o faydadan geri kalır. Eğer bu tembellik ve miskinlik insanı ziyadesiyle bastırırsa, artık işinden de gücünden de alıkoyup sonraları pek sıkıntı çekmesine sebep olur. Öyle ise çocukluğumuzdan hamaratlığa alışmalıyız; yani bir iş için üşenmek gelir ise, o üşenmeği terk ile hemen sıçrayıp o işi görmeliyiz. Böyle hareket ettiğimiz halde, tabiatımızda bile tembellik var ise, onu tez elden def etmiş oluruz. Çalışmanın faydası iki cihettedir; biri nefse biri vatanadır. Yani bir adamın çalışması kendi için ise; faydası da nefesine aittir. Eğer vatan ve milleti için çalışır ise ondan hâsıl olacak fayda hem kendine hem devlet ve milletine dokunur ki, en güzel en iyi sa'y da budur.

Hâsılı, asıl insan olan insan, daima devlet ve millet ve vatanın faydası için çalışmalıdır.

HİKÂYE

Müşfikâne: Acıyıp esirgeyiciye layık surette

Memlû: Dolu

Meyve: Yemiş

İ'tâ: Vermek

Mücâzât: Ceza etmek

Sa'y: Çalışmak

Birader: Karındaş

Bir adamın Ahmet ve Hasan adlı iki oğlu vardı. Ahmet Hasan'dan bir yaş büyüktü.

Bu adam Hasan doğduğu gün bahçeye bir boyda olarak iki adet elma fidanı dikti ve ikisine de bir siyakta baktı. Bu fidanlar büyüdüler ve o derece birbirine benzer oldular ki, görenler asla fark edemezlerdi. Nihayet birgün çocuklar bu fidanları çiçek açmış görüp ziyade beğendiler. Babaları bunlara dedi ki: -

“Çocuklarım bakın bu fidanlar asla belli olmaz derecede, birbirine benziyorlar. İşte ben bunları size verdim. Lakin göreyim sizi; eğer bunlara güzel bakar iseniz, ziyade yemiş verirler. Bakmaz iseniz kurur telef olurlar.” Hasan, Ahmet’in küçüğü ise de, kendi ağacına ol derece bakar idi ki, mesela: Üzerinde bir böcek görse ayıklar ve doğru büyüsün diye fidanın yanına destekler diker idi. Velhâsıl bir validenin kendi çocuğuna müşfikâne* baktığı gibi, Hasan dahi kendi ağacının tımarına pek dikkatli bakardı.

Gelelim Ahmet’e: Bu çocuğun başlıca eğlencesi, gelen geçene taş atmak ve mahallenin serseri çapkın çocuklarıyla arkadaş olup, bunlar ile daima kavga dövüş ettiğinden, kâh gözleri şiş ve kâh ağzı burnu yaralı olarak gezerdi.

Bî-çâre! Ağacını külliye unutup, ta Sonbahar mevsimi gelinceye kadar asla aklına bile getirmede. Birgün nasılsa karındaşı Hasan’ın ağacını ziyade elma ile dolu ve dallarını yemişin çokluğundan eğilip hemen kırılmak derecesinde görünce; kendi ağacını dahi böyle zannederek, ziyade sevinç ile koştu. Koştu ama ne kadar can sıkıntısına uğradı! Çünkü zannettiği gibi ağacı yemiş ile memlû* bulmayıp, her bir dalın üzerinde birkaç kuru yaprak kalmış gördü! Oradan hemen babasına gidip: - “Nedir bu senin benim hakkında olan garezin ki, bana asla bir işe yaramaz ve yemiş vermez bir ağaç verdin de! Gayet çok meyve*, veren ağacı karındaşıma i’tâ* ettin, bari karındaşım bana hiç olmaz ise elmalarının yarısını versin.”

Pederi cevap olarak dedi ki, “Tembelleri beslemek için çalışkan olanların kazandıklarından bir hisse terk etmeleri, bir vecihle caiz değildir. Senin ağacın sana yemiş vermemiş ise, o da senin tembelliğinden mücâzâttır*. Karındaşının sa’yının* mükâfâtı olarak ağacının ne kadar çok meyve verdiğini gördük. Senin ağacın dahi onunki gibi idi; ve ikisi de bir toprağa dikilmiş idi. Ancak sen ağacının tımarına asla bakmadın; karındaşın ise; kendi fidanının üzerinde bir böcek görse, onu derhal def ederdi, sen ise ötede beride dolaşarak, tembellikle vaktini beyhude yere geçirdin.

Bak böcekler ağacının tomruklarına varıncaya kadar yemişler. Şimdi ben bu ağacın bütün bütün kuruyup telef olmasına razı değilim. Onun için, ağacı senden alıp karındaşına verdim. Belki onun gayreti ile yeniden evvelki kuvvetini bulur. Ve bundan sonra bu ağaçtan hâsıl olacak meyve biraderinin* malıdır. Artık senin bu fidanda hiçbir hakkın yoktur. Fakat oğlum olduğun için yine sana acırım. Haydi, git benim fidanlığıma, orada beğendiğin bir fidanı seç de al; eğer aklını başına almaz da, onu dahi böyle eder isen, yine senden alıp biraderine veririm.”

Ahmet pederinin şu lakırdılarından utanarak, hemen fidanlığa gidip, en âlâ bir elma fidanı seçti aldı ve karındaşı Hasan’dan dahi, ağaca bakmanın usulünü güzelce öğrenip, aklını böylece kullanmaya başladı ve ne kadar fena huyları var ise terk eyledi ve serseri çapkınların arkadaşlığından dahi çekildi.

Nihayet yeni senenin Sonbahar’ında, ağacı meyve memlû görünce sa’yun faydasını anladı. Pederi ise, Ahmet’in bu çalışkanlığından hoşnut olarak, Hasan ile ikisine küçük bir bağ verdi. Ve bu yüzden rahat ve selametle ömür sürdüler.

ASHANTİ MİLLETİNİN ACAYİP ÂDETLERİ

(Üst tarafı geçen nüshada)

Ashantililer vefat eyledikleri zaman, canları tıpkı bu dünyaya benzer başka bir dünyaya gidip, bu dünyada ne rütbede, ne hizmette ve ne işte bulunurlar iseler, orada dahi o rütbede, o hizmette, ve o işte bulunacaklarını itikat ederler. Bu itikatlar içindir ki, adam kurban ederler. Şöyle ki: Vefat eden büyük munassabda bir adam ise, gittiği dünyada dahi, o munassabda olacağını zannettiklerinden, orada da bu adamın hizmetinde bulunmak için, mensubu olan ve hizmetinde bulunan adamlar, kendilerini kurban ederler. Eğer şâh vefat ederse, hesapsız kimseler canlarını feda ederler. Mesela karıları, cariyeleri, köleleri ve sâir dünyada her bir işinde kullandığı insanlar “Aman şâhin öteki dünyada da hizmetinde bulunalım.” diye kendilerini sevinerek kurban ederler. (Ne vahşilik! Ne akılsızlık!!!)

Bir cariye veya bir köle efendisinin nefretini kazanmış ise, beyan eylediğim âdetleri bunlar hakkında icra olunmaz. Yani bir insan, cariye veya kölelerinden birini sevmez ise, efendisi öldüğü zaman, onu kesmezler ve o

misilliler ecelleriyle öldükleri vakit, cesetlerini dahi görmeyerek, hatta uzunca bir hasta oldukları halde, öleceğini beklemeden, hemen o halde bî-çâreyi süprüntülüğe atarlar. Ölmeyeceği var ise bile, orada açlıkla kıvrana kıvrana can verirler. Evlenmemiş adi bir adam veya kocaya varmamış bir karı öldüğü sırada, komşuları, civardaki hısım akrabalarıyla, ahbablarına vefatının haberini duyururlar. Derhal hepsi ölenin hanesine gelerek, ağlamaya başlarlar. Vefat edeni yıkadıktan sonra, en yeni ve en güzel urbasını giydirirler. Ve cesedinin başına beyaz toprak ile nevi nevi resimler yaparlar. Bu hâl ile cenaze en aşağı iki gün evde kalır. Bu esnada gelen akraba ve ahbablar biraz ağladıktan sonra, hurma şarabı içerler ve oyun oynarlar. Erkekleri ya koyu renkli veya beyaz ama tozdan kirlenmiş peştamal giyerler. Kadınları kızıl toprak ile boyanmış bez parçalarını kollarına başlarına sıkı sıkıya sararlar. Bazı kere dahi hanenin kapısının önünde tüfek atarlar.

Ertesi gün bu toplanan adamların her biri, ölen için birer hediye getirirler. Şu getirilen hediyeler ise, herkesin haline göredir. Farazâ: Kimi bayağı bir peştamal, kimi adi bir hasır ve kimi bunların iyicelerini ve kimisi dahi altın tozu getirir. Ve gelen şeyleri orada hazır bulunanların cümlesine gösterirler. Şöyle ki: Peştamal geldiği halde, uçlarından iki kişi tutarak, herkes görsün diye yukarıya kaldırır. Eğer gelen şey altın tozu ise, bir küçük leğene korlar. Ve biri bu leğeni oradakilerin önlerinden geçirerek herkese gösterirler.

Bu âdetlerini icra ettikten sonra, artık cenazeyi gömmek için kaldırır. Fakat hiçbir vakit ölüyü hanenin kapısından çıkarmazlar. Ya nereden mi çıkarırlar dediniz?.. Nereden çıkacaklar, çitten ibaret bulunan duvarın bir tarafını yıkıp, oradan çıkarırlar. Tabutları dahi hurma dalından yapılmış ve hasır ile etrafı kaplanmış, sepet biçiminde bir şeydir. Ölüyü, gelen hediyelerle beraber, yakında bulunan ormanın içinde kazılmış olan mezara gömerler. Ondaki birkaç tüfek atarlar ve hepsi beraber mevtanın mezarına Allah'a ısmarladık diyerek giderler.

Ölüyü gömmezden bir iki gün evvel, oruç tutmak batıl dinlerin iktizâsındandır. Oruçlarının tamamında, cenazenin bulunduğu odaya birkaç sofraya kurup, üzerine türlü türlü yemekler korlar. Bu yemeklerin bir miktarını

yerler, birazını dahi mevtanın mezarının üstüne götürüp bırakırlar ve kūsūr kalanını da çocuklara pay ederler.

Şu işler olup bittikten sonra, karılar ellerine ikişer tane çakıl taşı alarak şehrin veya köyün etrafında gezerler ve ellerindeki taşları birbirine vurarak oynarlar. Bundan sonra artık herkes vücuduna kızıl toprak sürüp biraz müddet yas tutarlar. Ve ölen adamın dünyada sevdiği yemeklerden ara sıra yaparak mezarının üzerine götürüp korlar. Ve bir de yas tuttıkları müddet, kendilerini kirli saydıklarından o müddet içinde, ateşe mi ağaçlara mı tapacaklar, ayinleri neden ibaret ise onu yapmazlar. -Çünkü abdestsizdirler.- Yasları tamam olur olmaz, güya gusül etmek yani temizlenmek için, cümlesi beraber civarda bulunan bir akarsuya gidip yıkanır. Ondan sonra âdetleri her ne ise, onu icra ederek evvelki halleri üzerine yaşarlar.

Şu Ashantililerin muhtasaran yazdığım âdetlerini, masal zannetmeyin; bu millet el'an mevcut bedevî bir millettir.

YAZ

Tulû': Doğmak, belli olmak

Kemâl: Olmak ve bitmiş

Vaz': Koymak

Me'kûlât: Yiyecek şeyler

Şimdi yazdır. Günler uzundur ve güneş sizin uyandığınız saatten evvel tulû' eder.

Ağaçlarda yapraklar doludur. Ve bahçeler çiçekler ile süslenmiştir tarlalarda orakçılar meşguldürler. Otlar kemâle* ermiş, - Otları, buğday ve arpa ve sâir nebâtâtı, tırpanlar ve oraklar ile biçerler.- Köylerde kadınlar ve kızlar, çayırlarda biçilmiş otları kurumak için savururlar. Yeni biçilmiş nebâtât nasıl güzel kokar!

Nebâtât biçildiği zaman yığın ederler; sonra buğday ve arpa gibi zahireleri harmanlayıp, ambara vaz'* ederler. Otları dahi kezâlik ambarlara korlar.

Atların ve ineklerin kış vakti tarlalarda yiyecekleri bulunamadığı zaman, ambarlardaki otları çıkarıp onlara verirler.

Buğday ise, insanların kendi me'külâtıdır*. Çünkü buğdaydan un olur, undan dahi ekmek yapılır.

KIRLANGIÇ KUŞU

Şikâr: Av **Azîmet:** Gitmek **İskân:** Ev edinip oturmak

Yaz sıcağında şu rahat bilmez kırlangıçların, uzun kanatlarını ve çatal kuyruklarını açıp, rızıkları olan ve göze gözükmez derecede küçük bulunan böcekleri tutmak için, hızlı hızlı öteye beriye uçtuklarını seyretmek hoş olur.

Hava nemli yani serin olduğu zaman, bu küçük böcekler yüksek uçamadıklarından, kırlangıç dahi, toprağa sürünürcesine alçaktan uçarak şikârını* kovalar. Biz kırlangıcın böyle yerden uçtuğunu görünce, “Yakında yağmur yağacak, zira kırlangıçlar yerden ayrılmıyorlar.” deriz.

Sonbahar gelip rüzgâr soğuk esmeye başlayınca, kimsenin bilmediği bir işaret verilir ki, kırlangıçlar sürü sürü toplanarak havası sıcak bir memlekete azîmet* etmek üzere uçup giderler. Kış geçip yine yaz geldik de, insan misilli akılları var gibi gelir eski yuvasını bulurlar. Allahü Teâlâ Hazretleri'nin yalnız insana akıl ihsan ettiğini biliriz. Fakat fazl ve kereminden nâşî kimine az kimine çok her hayvana verdiği gibi, kırlangıca dahi his vermiştir. İşte ol hissi vasıtasıyla geçinmesine ve iskân* eylemesine lazım olan mahalli bilir ve bulur.

HİKÂYE

Rûy: Yüz **Bârân:** Yağmur **Sükût:** Susmak **İtiraf:** İnat etmemek

Haziran ayında birgün çocuğun biri, birkaç arkadaşıyla beraber seyre gitmek üzere hazırlanmış iken, gökyüzünü bulutlar kapladı. Hava açılır ümidi ile çocuk biraz müddet evinde bekledi idiyse de, akıbet yağmur, bardaklardan boşanırcasına yağmaya başladı. Bî-çâre çocuk! Bu hale dayanamayıp, ağlayarak ve somurtarak, bir köşeye çekildi ve kimsenin tesellisini kabul etmez oldu.

Akşama doğru bulutlar dağılmaya başlayıp, güneş çıktı ve rûy-i* âlem güzel bir tarzda göründü. İşte bu zaman babası çocuğu kıra götürdü. Havanın tazeliği, otların yeşilliği ve kuşların terennümü* sebebiyle çocuğun yüreği pür-sefa oldu. Bu sırada pederi dedi ki,

“Çocuğum ortalık bak ne kadar değişti. Dün akşam ve bu sabah toprak yanmış gibi olmuş, çimenler ve çiçekler dahi bayılmış ve solmuş idi. Şimdi ise ortalık bir tatlılığa geldi. Acaba bu fark neden oldu?”

Çocuk utanıp sükût*etti ve sabahleyin vâki olan kendi hareketinin, yani bârân* için ağlamış olduğunun ne kadar layıksız olduğunu bilip, yağmış olan yağmurun nimeti sebebiyle ortalıkta bu farkın vukû bulmuş olduğunu itirafa* mecbur oldu.

MESÂİL

Mirasta erkeğin iki, karının bir almasına sebep nedir?

Lafz-ı “Havva” ebced hesabıyla on beş eder. “Âdem” lafzı ise kırk beştir. Üç on beş vardır. Bu sûrette “Âdem” lafzındaki kırk beşten, bir on beş “Havva” ismine çıkarılır ise, “Âdem” isminde iki on beş kalır.

İşte mirasta erkeğin iki pay ve karının bir pay almasının hikmeti bu isimlerden zâhir oldu.

Kimdir o kimse ki, Allah’ın emrini yerine getirirse iyi etmiş olur; getirmez ise yine iyi etmiş olur?

Velî-i katîldir. Eğer katile kısas ederse, yani kendi kimsesini öldüren adamı öldürttürür ise, iyi etmiş olur. Öldürttürmeyip affederse daha iyi etmiş olur.

Kimdir o adam ki, Cenâb-ı Hakk'ın emrini yapar ise de asidir; yapmazsa da yine asidir?

Sarhoş kimsedir; çünkü sarhoşluk haliyle namaz kılsa asidir. Kılmaz ise terk-i salât ettiği için yine asidir.

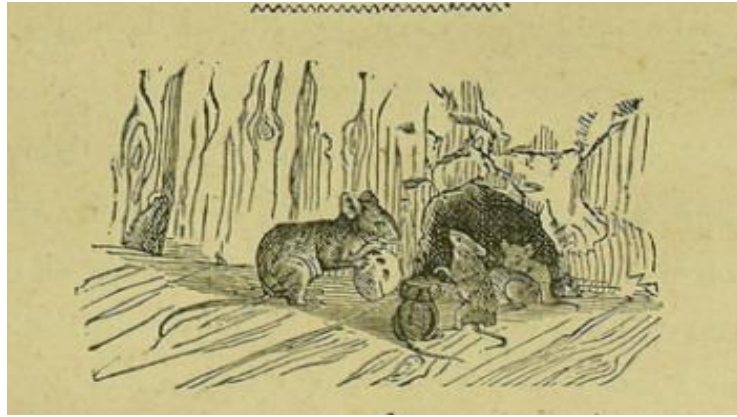
KİTÂB-I TUHFET-ÜŞ-ŞAHİN

MUDHİKÂT

Herifin biri, henüz pederinin pek çok mirasına nâil olmuş bir kimseye gidip: “Efendim nâil olduğunuz mirasın yarısı benimdir. Çünkü ben sizin karındaşınızım.” demiş. Mirasyedi “Acayip, ne sebeple benim karındaşım oluyorsunuz.” diye sorduk da herif “Allah Allah hepimiz Hazreti Âdem'in neslinden değil miyiz, bu cihetle cümlemiz bir pederin evladı olmayız mı?” diye cevap verdik de; mirasyedi “Anlaşıldı.” deyip çıkarmış herife bir lira vermiş. Herif bir lirayı görünce “Bu nedir? Bu kadar bin liralık mirasın yarısı bir lira mıdır?” deyince mirasyedi “Sus! Sesini kes. Eğer öbür karındaşlarımız duyacak olursa, payınıza bu bir lira da düşmez.” deyip herifi def etmiş.

Bir küçük çocuk, yirmi paralık ufak bir somun almak için, ekmekçi dükkânına gitmiş; somunlardan birini eline alıp hafif gördük de, ekmekçiye “Galiba bu ekmek eksiktir.” demiş. Ekmekçi “Şaşkın! Eksik olduğu daha iyi ya: Götürürken ağırlık duymazsın; yorulmadan götürürsün.” diye cevap vermiş. Çocuk “Gerçek öyledir.” deyip somunu almış, ve dükkanın pîş tahtasına on beş para bırakıp gitmiş. Ekmekçi arkasından “Bana bak! Parayı eksik verdin. Beş para daha vereceksin.” diye bağırdık da çocuk “Hey şaşkın! Eksik olduğu sence daha iyi ya: Çünkü sayarken zahmet çekmezsin; yirmi paradan, on beş parayı daha kolay daha çabuk sayarsın.” diye somuncuyu cevapsız bırakmış.

Bir kimseden ahbabları “Ya hu dünyada senin hiçbir düşmanın yoktur, herkes dostundur, buna sebep nedir.” diye sual etmişler. O kimse cevabında “Bana her kim; falan işi şöyle yapacağım iyi mi olur.” diye sorsa: “Pek iyi olur, hiç siz fena bir iş yapar mısınız, zemininde cevap veririm.” Yahut “Falan işi böyle yaptım, bunu böyle yaptığımda benim hakkım yok mudur.” diye hasbıhal etse: “Şüphe yok ki herhalde efendimizin hakkı vardır, zât-ı âlîniz haksızlığı bir vecihle kabul etmezsiniz, vadisinde idare-i kelim ederim. İşte bu hâl sebebiyle dünyada hiçbir düşman kazanmayıp, herkesle dost olurum.” demiş.

Sıçana demişler ki, bulunduğun delikten çıkıp da, bir adım ötedeki deliğe girebilir isen, sana bir tulum peynir var.

Sıçan düşünmüş ki, bir delikten öbür deliğe kadar mesafe pek azdır. Mükâfat ise pek çoktur. Bu cihetle bunda bir hile olduğuna akıl kesip, bir tulum peynire tamah edip de, bulunduğu delikten dışarı çıkmamıştır.

İşbu “Arkadaş”ın bir nüshası 50 paradır. Seneliği yani 24 nüshası 24 kuruştur. Altı aylığı yoktur. Dışarılar için 8 kuruş posta parası zam olunur.

Seneliğine abone olmak isteyenler, doğrudan doğruya “Galata’da Sıhhiye Dairesi”nde muharriri Mehmed Şemseddin Bey’e müracaat eylemeleri lazım gelir.

Satılan mahaller Sultan Beyazıt’ta 138 numarada Kâğıtçı Nuri Efendi’nin dükkânıyla Sultan Mahmut türbesi karşısında Maarif Kütüphanesi ve Okçular başında Sarafım Efendi’nin kıraathanesidir.

Malumdur ki her ağaç ve her hayvan tazelik hengâmında iken kâbil-i terbiyedir. İnsanların dahi layıkıyla terbiye edilebilecekleri zaman, çocukluk zamanıdır. Bu sebebe mebnîdir ki mekteplerimizde çocuklara “Risale-i Ahlak” okutturulur. Fakat hastaya hekimin ilacı acı geldiği gibi, nasihat dinlemek dahi her ferde güç gelir. Bu halde doğrudan doğruya nasihat yolunda yazılmış risalelerden ziyade; hikâyeler içinde hüsn-ü ahlak misalleri gösteren kitapların çocuklara okutturulmasında daha güzel faydası olur itikadındayım.

İşte bu itikada binâen evlâd-ı vatani hem eğlendirmek hem de müstefid eylemek emeliyle işbu “Çocuklara Arkadaş”ı çıkarmaktayım. Maamâfih bunda yalnız hikâyeye yazmakla da kalmayacağım; kudretim yetiştiği kadar pek çok faydalı malumât dahi vererek, çocukları o yüzden dahi müstefid etmeye çalışacağım.

İşte bu Arkadaş; Risâle-i Ahlak makamında çocuklara okutturulur ise, her vecihle güzel tesir ve fayda görülmesi me’mûl-ü kavîdir.

BİR NÜSHASI 50 PARADIR.

ÇOCUKLARA ARKADAŞ

MUHARRİRİ
KARANTİNA KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

RUHSAT-I RESMİYYE İLE HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE RESİMLİ
OLARAK TAB' VE NEŞROLUNUR.

İSTANBUL

(KANTAR BİRADERLER) MATBAASI

BAB-I ÂLİ CADDESİ'NDE NÂFİA NEZARETİ İTTİSÂLİNDE 25
NUMARADA

1298

**ÇOCUKLARA
ARKADAŞ
MUHARRİRİ
SIHHİYE KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN**

NUMARA: 8

CİLD: 1

HER 15 GÜNDE BİR MUSAVVER ÇIKAR

FÎ 16 ŞEVVAL

İSTANBUL

1298

ÇARŞAMBA

İLİM

İlim öyle bir cevherdir ki kıymetine nihayet olmaz. Zira hâlikımız, Cenâb-ı Vâcib-ül- vücud hazretlerini bize bildiren ve hak ve sevabı yani doğru olan işleri işlemeye bizi teşvik eden, ve iyi ve kötüyü fark ettiren, ve dünya ve ahiretçe her hâl ve hareketimizde bize rehber-i saadet ve selamet olan ilimdir.

İlim bir şehen-şâhdır ki, padişahlar bile ona tâbidir. Çünkü ilimsiz hiçbir memlekete bâki ve pâyidâr olamaz.

İlim bir hazinedir ki, devletler bile mâlik değildir. Zira sarf edilmekle tükenmez. İnsanı sâir insanlardan mümtaz ve muazzez eden para değil ilimdir. Bir adamın şöhretini şarktan garba ve garbdan şarka götüren ilimdir.

Hülâsa ilim Cenâb-ı Hakk'ın bir ihsân-ı âlîsidir ki, her ne söylense tamamıyla tarif ve tavsifi kâbil olamaz. İlimin şeref ve menfaati ne kadar çok ise cehlin kötülüğü ve mazarratı dahi o derece ziyadedir. Bu cihetle âlim ile cahilin aralarındaki fark da o nispettedir. Şurası herkesin bildiği bir şeydir ki, dünyada insanın başına her ne fenalık gelir ise, ona mutlaka kendisinin cehli sebep olmuştur. Bunun için misal getirmeye de hacet görülemez. Bu hale göre cahil dünyada yaşadıkça daima bir tehlike ve korku içindedir. Fakat âlim her bir korkudan salimdir. İlim ile cehil, aydınlık ile karanlığa benzer ki, herkes aydınlığı sever. Öyle ise bir ayak evvel ilim tahsiliyle cehil karanlığından kurutulmaya çalışmalıdır.

İlmi çocukluk zamanında çalışıp çabalayıp, âlim kimselerden öğrenmelidir. Fakat şurası da bilinmelidir ki, âlim bir adamda iffet ve

istikamet, yani ehl-i ırzlık ile doğruluk dahi aranılır. Çünkü bir âlimde bunlar bulunmaz ise, onun ilminden hiçbir fayda görülmedikten başka; aksi olarak zarar bile görülür. Öyle âlimin ise cahilden bir farkı olamaz.

İlmin muhtaç olduğumuz şeylere de faydası vardır. Çünkü ilim olmasa, muhtaç olduğumuz şeylerin hiçbirisini tedarik edemez idik. Bununla beraber yakın vakitte gördüğümüz vapurlar, telgraflar, demir yollar ve bunlar misilli sâir başkaları hep ilim sayesinde bulunmuş şeylerdir. Bir vakit İstanbul'dan Üsküdar'a kayıklarla bin meşakkat bin tehlike içinde geçilir iken, şimdi vapurlarla karada yürür gibi bir rahat ve emniyet ile gidiliyor. Bir zaman İstanbul'dan Edirne'ye bir mektup beş altı günde giderken, bugün telgraflar sayesinde beş altı dakikada hem haber gönderiliyor hem cevap alınıyor. Evvelleri on iki saatte alınan yol şimdi demir yollar sayesinde bir saatte alınıyor. İşte bununla dahi meydana çıktı ki, ilmin her bir ihtiyacımıza faydası olduktan başka ilerledikçe ihtiyacımızı dahi unutturuyor. Hâsılı ilmi mümkün olsa da çocuklarımıza beşikte iken öğretmeye başlasak.

İlim zengin olanlara da lazım mıdır? Hay hay! Asıl birtakım zengin olan cahillere lazımdır. Zira bilip gördüğümüz birçok mirasyediler ve sâir zengin cahiller, biraz ilim şerefinden nasipleri olsa, öyle ellerinde avuçlarında olanı, sefaları yolunda haylazlıkla yiyip tüketmezler. Ve bir de ilim zenginlik züğürtlük için değildir. Dünyada zenginlikle iftihar olunmaz, ancak ilimle iftihar olunur. Bir zengin cahil ile bir âlimin arasındaki fark adeta birbirine nispet olunmaz derecededir. Çünkü âlim mağrur olmaz, yani ilmiyle kibir etmez; daima herkesin iyiliğine çalışır. Fakat cahil olan zengin, kendi servetine yani parasına gururlanır. Kimseye hiçbir faydası olmaz. Şu hale göre kendini bilen adam, zenginlikten ziyade âlim olmayı istemelidir.

Öyle ise ilmi öğrenelim. İlerletelim. Büyüğümüz kahvehanelerde birtakım laklâkiyât ile ve küçüğümüz mahalle aralarında ceviz ve kaydırak oyunlarıyla beyhude vakit geçirmekten artık vazgeçelim. Elimizdeki birkaç kuruşa güvenip de alıştığımız tembellikten çocuklarımızı da hissedâr etmeyelim. Çocuklarımızın muhtaç oldukları ve çocuklarımızın muhtaç olacakları ilim ve marifete dört el ile sarılalım. Biz öldükten sonra onların hallerinden emin olalım. Hâsılı kelam; âlim ve âmil hakîm ve kâmil olmaya cehd edelim.

HIKÂYE

(Ticaret-i Muhasebe Mümeyyiz-i Evveli Rif'atli Hulusi Efendi tarafından
akdemce gönderilmiştir.)

Sâbık: Geçmiş

Müstefid: Fayda kazanan

Sükût: Susmak

İstifade: Faydalanmak

Sülûsân: Bir şeyin üçte ikisi

Zaman-ı sâbıkta* fakir bir adam varmış; kuş ve balık avlayıp güç hâl ile ekmek parası tedarik edermiş. İşte bu adam bir mahallede tuzak kurup kendisi gizlenir. Bir müddet sonra tuzağın yanına üç tane kuş gelerek tuzağa tutulacakları sırada, kavga gürültüsü gibi bir ses iştilir. Bî-çâre fukara; aman bu sedâdan kuşlar kaçacak diye gizlendiği yerden meydana çıkar, görür ki, iki talebe ilim bahsediyorlar; fakir onların yanına gidip rica eder ki, biraz sükût* etsinler de kuşlar kaçmasın. Talebeler, kuşlardan ikisini kendilerine verir ise, sükût edeceklerini söylerler. Zavallı adam çaresiz kuşların ikisini vereceğini vaat eder.

Hâsılı kuşlar tutulur, iki tanesini talebeler alır. Bu sırada ol fakir adam talebelere der ki “Siz benim kazandığımın sülûsânını* aldınız müstefid* oldunuz; bari bağırarak söyleştığınız şey her ne ise, bana söyleyiniz de eğer faydalı bir şey ise, ben de bir istifade* edeyim.” O iki talebe gülererek derler ki “Biz mahiyet-i -hünsâ- dan bahsederdik.” Fakir adam hünsâ ne demek olduğunu bilmediğinden tekrar sorar, talebeler hünsâ ne erkek ve ne dişi olan şeye deniyor diye cevap verirler.

Bir zaman sonra yine bu fakir adam, balık avına çıkar. Hikmet-i ilâhî bir balık tutar ki, asla nazîri* görülmemiş; kendi kendine düşünerek, balığı hediye tarîkiyle o vaktin padişahına takdim ettirip, ihsana mazhar olmasına karar verir. Uzatmayalım, balığı padişaha takdim ettirir. Padişah balığı görüp beğenir, fakire bin altın ihsan verilmesini emreder. Fakat padişahın nedîmi* bu ihsanı çok görüp padişaha der ki, “Bu hediye değerli bir şey değildir. Bu adama cüz'î bir şey verip def edelim.”

Padişah bu sözü bir derece kabul eder ise de, evvelce bin lira ihsan ettim demiş olduğundan, ihsanımı nasıl geri alayım” dediğinde nedîmi,

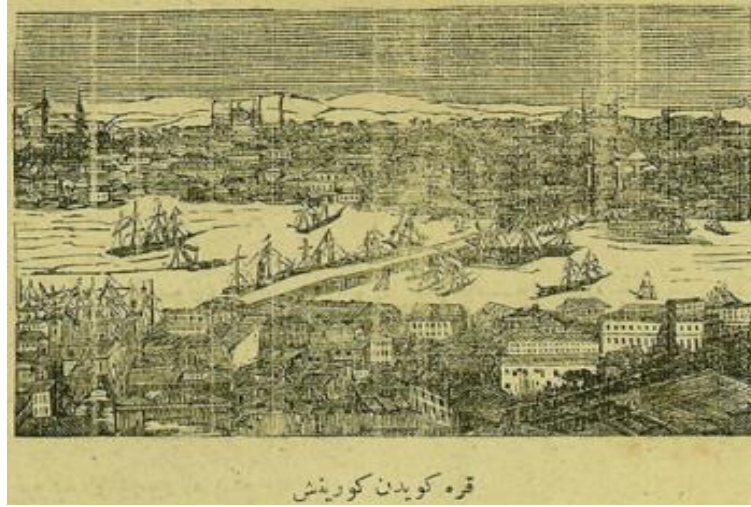
“Getirilen balık dişi mi yoksa erkek mi diye fakirden sorarız. Eğer erkek der ise dişisinin getirilmesini ve eğer dişi der ise erkeğinin bulunmasını emredip ol sûretle def ederiz.” der.

Padişah dahi ol sûretle fakirden sorar, fakir derhal öğrendiği kelime hatırına gelip, “Efendim, sual buyrulan balık hünsâdır.” deyince; padişah ziyadesiyle mahzûz* olup fakire tamam iki bin altın ihsan eder. İşte fakir adam bir kelime sayesinde böyle külliyyetli ihsana mâlik olarak ömrünü hoşça geçirir.

İşte bu hikâyeyi söylemekten murad ilmin faydaları çok ve hizmet-i ulemânın ziyarı yok olduğunu bildirmektir. İnsan için her vakit ulemâ ile muhabbet edip meclis-i şeriflerinden iktisâb-ı menfaat etmek lazımdır.

MEHMED HULUSİ

İSTANBUL

Milat: İsa Aleyh-is-selâmi'n doğduğu yıl

El-yevm: Hâlâ, şimdi

Müceddeden: Yeniden

Zevce: Nikâhlı karı

Şecâat: Yiğitlik

Şehr: Memleket ve ay

Kayser: Padişah ve kral

İstanbul'a Rumca “Vizandiyon” yahut “Bizansiyun” tesmiye olunur. Rumca'da böyle denilmesine sebep, tarih-i milattan* 658 sene mukaddem, yani bundan 2540 sene evvel, Mora arazisinde* “Megara” memleketinin hükümdarı “Bizans” nâm kimse, el-yevm* “Sarayburnu” ve “Topkapı Sarayı”

denilen mahalle gelip otuz kırk haneden ibaret müceddeden* bir ufak kasaba yaptırmıştır.

O zamanlarda civarında bulunan, ve çadırlar altlarında yaşayan birtakım vahşi kabileler “Bizans”ın yaptırmış olduğu şu yeni medineye* haset eylediklerinden bi-d-def’ât medine-i cedîdeyi harap etmeye gelmişler ise de, “Bizans”ın “Phidaleia” ismindeki zevcesinin* tedbiri, ve ahalinin şecâat* ve gayreti sebebiyle, “Bizansiyun” kasabası düşmanların hücumundan emin ve halâs olmuştur. Bundan sonra memleket cumhur sûretiyle idare olunup, ahali bir hayli zaman serbestliklerini muhafaza eylemiş iseler de, muahharen “Kserkses” nâm Acem şahının Yunan memleketlerine hücumunda perişan olmuşlardır. Ve ba’dehû “Platea” muharebesinde Acem askerini perişan eden Yunan askeri “Pausanias”ın eline düşmüşlerdir. İşte bu vakit, Vizandiyon şehri bir kat daha büyümüştür.

Bundan sonra bu şehrin ahali bir müddet Atina Seraskeri “Elkiyoyad”ın hükmü altında kalmışlardır. Bir aralık Makedonyalı (Selanik ve civarı) “Philipus”un oğullarıyla beyinlerinde çok münâzaa zuhûr ederek Roma kayserleri* Yunan ve Asya ve havalisine musallat olduklarında, Bizansiyun ahali Makedonyalıdan iyi intikam almak üzere Romalılar ile ittifak etmişler ve giderek tabiatıyla Roma cumhurunun hükmüne girmişlerdir.

Kıyasradan “Vespasianus” nâm kral vaktinde Bizansiyun ahalisinin serbestlikleri kaldırılıp sonra “Sevedus” nâm zalim kayserin düşmanlarına bu ahali taraftarlık etmeleriyle, kayser Vizandiyon şehrinin hane ve sâir binalarını kâmilten yıktırmış ve sekenesinin* ekserisini astırıp kestirtmiştir. Ve pâyitahtını* el-yevm Silivri ile Tekfur Dağı mâbeyninde bulunan “Ereğli” kasabasının yanına nakletmiştir ki, hâlâ oraya eski İstanbul denilir. Nihayet “Antoninus” nâm oğlunun ricasıyla, ahali affolunup, Bizansiyun şehri yeni baştan yapılıp evvelki hâl ve heyetinden ziyade ma’mur edilerek, Antoninus’un ismine “Antoniye” şehri tesmiye olundu.

Yine Kıyasra’dan “Gallienus”un asrında Vizandiyon şehri tekrar yıkılarak harap edilmiş ve cümle ahali öldürülmüş ise de, yerliden “Kaludamus” ve “Antenius” nâm kimselerin sa’y ve gayretleriyle şehir evvelki hâl ve heyetine gelmiş iken, İkinci “Claudius” nâm hükümdar zamanında Karadeniz kıyılarından inip, o vakitlerde “Hrisopoli” tesmiye

olunan Üsküdar'a kadar bu havaliyi yağma ve harap eden Kazaklardan hayli zarar görmüştür.

Hâsılı "Konstantin" Kayser, rakibi olan "Licinius" a Edirne sahrasında galebe eylemesiyle, Licinius, Vizandiyon'a saklanmış ise de, şehir muhâsara olunduğundan, nihayet derecede ümitsiz kalarak, o zamanlar "Khalkedon" denilen Kadıköy'üne gece kaçmıştır. Ne Fayda ki, Üsküdar etrafında vukû bulan muharebede, artık büsbütün mağlup olduğundan, Bizansiyunlu Konstantin'e teslim oldular. Konstantin Vizandiyon şehrini gördük de, mevkiini ziyadesiyle beğendiğinden, burasını büyütüp kendi ismiyle müsemma bir belde-i azîm yapmak ve pâyitahtını dahi bu şehri ittihaz etmeye karar vermiştir. Artık bundan sonra bu şehre "Bizansiyun" denmeyip "Kostantiniye" denmeye başlanmıştır. "Bizans"ın gelip yaptığı memleketin büyüklüğü Sarayburnu'ndan Ahırkapı'ya, Ahırkapı'dan Soğuk Çeşme Kapısı'na ve oradan Yalı Köşkü denilen mahalden dolaşarak yine Sarayburnu'na kadar bulunan mahaldir ki, etrafı sur* ile çevrilmiştir. İşte Konstantin bu şehri kara tarafından büyültüp ve surlarını Eyüp'ten Marmara denizine kadar uzatmıştır.

Bu dirayetli kayser ahalsinin rahatını ve ticaret ve sanatlarının ilerlemesini arzu eylediğinden Roma'dan ve sâir memleketlerden, ilim ve hüner sahibi olanları çağırılmış ve Karadeniz ormanlarından kereste ve Marmara adasından hesaba gelmez taşlar getirtip birtakım müzeyyen ve muhkem binalar yaptırtmıştır.

Mahrûse-i Kostantiniye kırk bir derece arzında olup, havasının letâfeti cihetiyle küre-i arz üzerinde birinci mevkide tesis* olunmuş bir şehri azîmdir. Bu şehrin şark ve şimâl taraflarını liman suları ve cenûb cihetini Marmara denizi kaplar.

İşte bu memleketi 802 tarihinde Birinci Sultan Yıldırım Beyazıt-ı Gazi fethetmeye teşebbüs etmiş ise de, meşhur "Timurlenk" Sivas'ı zabtettiği haberi üzerine der-akab oraya gitmiş olduğundan bu emr-i azîme muvaffak olamamıştır. Muahharen İkinci Sultan Mehmet Gazi 1452 sene-i miladiye ve 858 sene-i hicriyesinde fethetmiştir. Bu fetih maslahatı kendilerinin "Fatih" unvanıyla yâd olunmasına bâdî olmuştur. İstanbul'un "Bizans" nâm kayserin ibtida-i binâsından itibaren, Fatih hazretlerinin tarih-i fethine kadar 2111 sene mürûr eylemiştir. Sultan Mehmet Gazi Hazretlerinin teshîrinde,

İstanbul'da hükümdar bulunan; On İkinci "Konstantin Paleologos" nâm kayser idi. Bu sebebe mebnîdir ki, hâlâ paralarımız "Kostantiniye" ismiyle meskûktür. Frenkler dahi İstanbul'a "Kostantinopale" derler.

"İstanbul"a İstanbul denilmesinin sebebi şudur ki: Rumcada "poli" kelimesi şehir ve memleket manasına "tîn" lafzı ise harf-i tariftir; "îs" dahi edat-ı intihâdır ki, -na, ve -e, ve -ya, manalarını ifade eder. Bu halde şu lafızlar birleştirildiği halde, "İstînpoli" terkibi hâsıl olur ki, "şehir" manasını ifade eder. Bundan anlaşıldığına göre bu şehir Rumlarda iken, etraf köylerinden şehre gidenlere – Nereye gidiyorsun – diye sorulduk da, "İstînpoli" yani şehre gidiyorum cevabı verilmiş. Giderek İstînpoli lafzı bu şehre alem olmuş, ve ba'de-l- feth İstînpoli terkibi "İslambol" sözüne tahvil olunmuş ise de, sonraları terkinin aslına nispetle "İstanbul" denmeye başlanmış. Ve el-yevm işte İstanbul sözü elsine ve aklâmda isti'mal olunmakta bulunmuştur.

DEMİR YOL

<u>Kemâl</u>	: Her bir şeyin noksanı kalmayıp tamam olmak
<u>Hat</u>	: Çizgi
<u>Lokomotif</u>	: Demir yolu arabalarını çeken öndeki makineli araba

Demir yolu en ibtida İngiltere'de icat olunmuş ise de, yavaş yavaş bugünkü gördüğümüz hâl-i kemâle* vâsıl olmuştur.

1059 senesinde araba çeken atlara kolaylık olmak için Almanya'da "Harc" adlı maden yerlerinde sırasıyla iki tarafa uzatılmış odun yol icat olunmuştur.

1090 senesinde dahi İngiltere'de "Newcastle" madenlerinde dahi böyle bir yol yapılmıştır. Bu yolun çabuk bozulmaması için sonraları odun hatlarının* üzerlerini maden ile kaplamışlardır.

Bu maden kaplı hatlar çok bir zaman dayanmadığından 1180'de onların yerine uzun dökme çubuklar konulmuş ise de, bunun dahi dayanamayıp kırıldığından 1220'de demir çubuklar kullanmaya başlamışlardır.

1217 senesinde “Trevithick” nâm mühendis, araba çeken hayvanların yerine buhar kuvveti yani ateşten sudan çıkan buğu kuvvetini makine ile kullanmaya tecrübe etmiştir. İşbu tecrübe İngiltere’de “Galler” memleketinde “Merthyr Tydvil” nâm demir yolunda icra olunmuştur.

Bu buhar kuvvetinin sûret-i istimâli birçok zaman tecrübe olunduktan sonra Fransa’da Seguin ve İngiltere’de Stephenson nâm kimseler 1245 senesinde lokomotif* icat eylemişlerdir.

Stephenson’ın yaptığı lokomotif 1246’da “Liverpool”dan “Manchester” a kadar yapılan demir yolunda kullanılmıştır.

Ba’dehû İngiltere’ye bakarak Amerika ve Belçika ve Prusya’da dahi demir yollar yapmaya başlamışlardır.

Fransa’da ilk defa olarak demir yolu yapılması 1239’da “Saint-Etienne”den “Lyon” a kadar yapılmış olan demir yoludur.

Demir yola Araplar sikketü’l-hadîd, Acemler rah-ahan, İngilizler railway, Fransızlar dahi şimendifer derler.

ÇAY

Nebât: Ot

Zer’: Ekmek

Hasat: Biçmek

İsti’mal: Kullanmak

İdhâl: İçeri koymak

Aktâr: Taraflar

Çay nedir? “Çin” de çıkan bir nevi nebâtın yaprağıdır. Bu nebât ise, bilinmez vakitten beri, Çin’de zer’* edilip hasat* olunur. Çay isti’maline, bundan üç yüz sene mukaddem başlanılıp, gittikçe kullananlar çoğalmıştır.

Çayın en âlâsı Çin'de bulunur ise de, vaktiyle oradan Hindistan'a idhâl* olunmuş olduğundan "Assam" isminde bulunan memlekette ziyadece zer' edilir.

Velhasıl çay, aktâr*-ı şarkiyede bulunduğundan, bundan yetmiş seksen sene evvel, buralarda pek pahalı olup, bunu yalnız zengin kısmı içebilir idi. Fakat bugünkü günde haylice ucuzlamıştır ki, fakara takımı bile içiyor. Lakin şu farkı vardır ki, pahası cinsine göredir; yani her şeyde olduğu gibi, çayın da iyisi ve kötüsü vardır. Bu cihetle fiyatı da ona göredir.

Çinliler, çayı sütsüz ve şekersiz içler. Evlerine bir misafir geldiği zaman, ikram olarak kahve makamında ona çay verirler. Çin'de bulunan en fakir adam, bir çay bahçesine mâliktir. Her Çinli kendisine el verecek kadar çay sakladıktan sonra, kûsûrunu satar ve o ticaretle çoluğunu çocuğunu besler. Bir adam büyük bir bahçe ile bir hayli çay ağacına mâlik olduğu halde, o adam çay çiftçisi addolunur.

Çay koparılmak zamanı gelince, çiftçi ve çoluğu çocuğu pek meşguldür. Şöyle ki, ağaçlardan yaprakları yani çayları koparıp sepet içine atarlar, sepetler dolunca evlerine taşırlar. Ba'dehû toplanılan yapraklar tava içinde olarak ateş üzerinde kurutulur; kurutulur iken erkekler ve kadınlar tavayı bir düzine çevirirler; çayın kuruduğunu anladıklarında, tavayı ateşten indirip, kurumuş yaprakları bir sofranın üstüne yayarlar ve hemen mümkün olduğu kadar çayı sıkıp şirasını çıkarırlar. Ba'dehu yapraklar rûzgârda kurutulduktan sonra, tekrar tavaya konulup ateş üzerine vaz* edilir ki, görmekte olduğumuz kırık bükük heyetine bu zamanda girer.

Çay çiftçisi, içinde çay dolu sandıkları, bir nevi kamaşa takarak omzuna alıp satmak üzere pazara götürüp pazarda kazanabildiği paraları yine o sandığa doldurup omzunda olarak hanesine avdet* eder.

TUZ

Tuz nereden alınır? Ya madenden ya sudan alınır. Madenden olana "kaya tuzu" sudan alınana "göl tuzu" tesmiye olunur. Gerek kaya tuzunun gerek göl tuzunun çıktığı mahallere; "tuzla ve memliha" denilir.

En büyük ve en çok "memliha"lar nerelindedirler? Bingazi'de, Ülahya'da (Eflak bölgesi) ve sâir ekser memâliktedirler.

Deniz suyundan göl tuzu nasıl yapılır? Su tekmi buğu olarak gâib oluncaya kadar kaynayıp yahut bir yerde biriktirilerek, güneşin sıcaklığından yine buğu olarak sâyi olmasıyla kalan tortu tuz olur.

Kaya tuzu mu yoksa göl tuzu mu makbuldür? Kaya tuzu makbuldür. Çünkü kaya tuzu beyaz ve lezzetli olur. Göl tuzu ise esmer ve acıca olur.

Kaya tuzunun en âlâsı hangi memliha'da çıkar? Konya taraflarında "Hacı Bektaş" tuzlasından çıkar.

Biz tuzu yemeklerimizin içine niçin koruz? Hem lezzet hem de vücudumuza fayda vermesi için koruz. Zira yemekleri tuzsuz yiyecek olur isek, vücutlarımız sağlıklı olur.

MÛLÂHAZÂT

Kerem ve adalet, padişahın tahtını muhafaza ve saltanatını daim eder.

İyilikte bulunmayan zengin, yemiş vermeyen ağaca benzer.

Kanaat eden aziz olur, tamah eyleyen belasını bulur.

Malına güvenen berbat olur, Allah'a dayanan herhalde feyiz bulur.

Akıllı çocuk babasının anasının nasihatine kulak verip, ilim tahsil etmeye çalışır.

İyi huylu çocuk asla yalan söylemeyip, daima doğru söylemeye cehd eder.

İlim, mal vermekle yani para ile ele gelmez, ancak çalışmakla kazanılır.

Komşunun evine ayağını seyrek bas ki, senden çabuk usanmasın.

İnsanın dediği olmaz, Allah'ın takdiri yerini bulur.

Zalim korktuğu şeye dūçâr olur, adil arzuladığını bulur.

Doğruluk insanı hiçbir vakitte utandırmaz.

Dostun ısırması hakikat, düşmanın öpmesi hiledir.

Yavaşlığın sonu selamet, acelenin âkıbeti nedâmettir.

Ömrünün kıymetli bir define olduğunu bilip, hayırlı işlere sarf edilmesine gayret eyle.

Bir faydalı iş işlemek, bin hayırlı fikirden iyidir.

İşbu “Arkadaş”ın bir nüshası 50 paradır. Seneliği yani 24 nüshası 24 kuruştur. Altı aylığı yoktur. Dışarılar için 8 kuruş posta parası zam olunur.

Seneliğine abone olmak isteyenler, doğrudan doğruya “Galata’da Sıhhiye Dairesi”nde muharriri Mehmed Şemseddin Bey’e müracaat eylemeleri lazım gelir.

Satılan mahaller Sultan Mahmut türbesi karşısında Maârif Kütüphanesi ve Okçular başında Sarafım Efendi’nin kiraathanesidir.

Türkçeyi tezyîn ve tekmîl eyleyen lisân-ı Arabî’yi tahsile heveskâr olanları ishâl bir tarîk ile arzularına nâil etmek emel-i maârifperverânesiyle Maârif Nezaret-i Celîlesi Sâbık Te’lif ve Tercüme Müdürü Faziletli Ahmet Hamdi Efendi’nin te’lifine himmetleri masrûf buyrulan “Telhis-i Sarf ve Nahv-i Arabî” nâm kitâb-ı kâmil her kitapçılarda fî-i mevzu’uyla satılmakta olduğundan lisân-ı mezkûru tahsile talip bulunanlara bu kitap tavsiye olunur.

Tâbî'i
Mehmed Esad

Sahib-i imtiyaz ve Muharriri
Mehmed Şemseddin

Bir cildi 24 nüshadır.

ARKADAŞ
1298

Bir nüshası 50 paradır.

Ruhsat-ı resmiyye ile her on beş günde bir resimli olarak çıkar.

Mahall-i tab'ı ve merkez-i tevzîi
Bâbîâli Caddesi'nde (Esad)
Efendi'nin (20) numaralı matbaa ve
kitaphanesidir. Abone olmak için
mahall-i mezkûra müracaat olunur.

İstanbul için seneliği yani yirmi dört
nüshası 20 kuruştur. Dışarılar için
seneliği posta parasıyla beraber 26
kuruştur.

“Bâbîâli Caddesi'nde Esad Efendi'nin (20) numaralı matbaasında külliyyet
üzere bulunan kitapların cedvelidir.”

Kuruş: 5

“Nesâ-yih-iş-Şebân”, “Gençlere
Nasihat” (Maârif Nezareti celîlesi âzâ-i
kirâmından Faziletli Ahmet Hamdi
Efendi'nin âsâr-ı mergûbesindendir.)

Kuruş: 10

“Kasîde-i Bürde Şerhi Harpûtî”
(Harpûtî'nin şerh ve tefsir ettiği
beyitlere muvâfık olarak kenara “Şerhi
Şeyhzade” derc ve tertip olunmuştur.

“İlaveli Anahtar” (Mehmed
Şemseddin Bey'in âsârından olup
mekâtipte tedris olunmak üzere
elifba'dan bed' ile sarf ve nahv-i
Türkî'de nihayet bulan ve dört cüz
üzerine mürettep olarak “Anahtar”

unvanıyla, mukaddeman, tab'
olunmuştur.

Bu defa effâlin isti'dât ve kabiliyetine
nisbetle bi-t-tecrûbe bazı mahallerini
tashih ve hayli ilavelerle yeniden
“İlaveli Anahtar” nâmıyla tab'ına
istihsâl-i imtiyaz ederek birincisi tab'
ve ecza-i sâiresi dahi peyderpey tab'
olunmak üzeredir.

Kuruş: 12

“Şerh-ul-Akâid-ü Hayâlî” (Şerh-ul-
Akâid'in kenarında Hâşiye-i Kestelî ve
Hayâlî'nin kenarında Hâşiye-i Bihîştî
ve nihayette metin mündericidir.

ÇOCUKLARA
ARKADAŞ
MUHARRİRİ
SIHHİYE KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

NUMARA: 9

CİLD: 1

HER 15 GÜNDE BİR MUSAVVER ÇIKAR

FÎ 1 RAMAZAN

İSTANBUL

1298

ÇARŞAMBA

ADALET

Kâim: Durur ve ayakta olan

Melhûz: Hatıra gelmiş olan

Kanun: Her şeyin doğru olmasına mahsus nizam

Gevher: Cevher ve bir şeyin hakikati

Adalet, her ne türlü bir şey için olur ise olsun, birbirimiz hakkında garaz etmeyip, daima doğrulukla muamele eylemek demektir.

Adalet ve hakkâniyetten insanın kendine bir zarar erişmeyeceği cihetle, adaletin herhalde icrası lazımdır. Velev süllim bir zarar mülâhaza olursa bile, o zararı kendi nefsinden def ile başkasına yükletmek için garazkârlık etmekten ise, adalet yolundan ayrılmamak yine herhalde hayırlı ve iyidir.

Adalet öyle kıymetli cevherdir ki, dünya onunla kâimdir*. Milyon milyon halkın, birkaç sahifeden ibaret olan bir kanuna* riayet etmeleri ve boyun eğmeleri, ancak mâilinden gördükleri ve icrasından ve nihayetinden bekledikleri adalet içindir.

Eğer adalet olmasa, ne bir ahalide kanuna riayet ve ne de bir hükümette ahaliyi zabtlemeye kudret olur. Bunun için adaletsiz bir devletin bir milletin sağ kalması mümkün değildir. Şu halde ise, adaletin ne mertebe lazım olduğu meydana çıkar.

Bizim birbirimize edeceğimiz adalet, hakkâniyet ve garazsızlıktan ibarettir. Eğer bunlara riayet etmeyip de, birbirimize garazlı ve haksız olarak

muamele edecek olur isek, bundan Maâzallahü Teâlâ! Birbirimizi dövmek ve sövmek ve belki öldürmek gibi büyük büyük fenalıklar zuhûr edeceği misilli, daha ilerisi düşünülür ise, bir milletin arasına karışıklık girmesi bile melhûzdur*. Bu halde ise Tanrı göstermesin! Görülecek zarara nihayet yoktur.

İşte adaletin ne kadar kıymetli bir gevher* olduğu bu sûrette dahi meydana çıktı. Öyle ise bizim için de daima adaletten ve doğruluktan ayrılmayıp selamet ve rahatlıkla vakit geçirmek ve ömür sürmek lazımdır.

HİKÂYE

- Fetva** : Cenâb-ı Hakk'ın emri nasıldır diye sorulana verilen cevap
Ser' : Allahü Teâlâ tarafından konan âdet
Adil : Kimseye cefa etmeyip hak üzere iş gören

Birgün bir çiftçi kadının yanına gidip, “Efendim bugün öküzlerimden biri kazâen sizin bir koyununuzu öldürdü. Size gelişim, ancak koyununuzun pahası her kaç kuruş ise, parasını vermek içindir.

Kadı: - Aferin sen hak tanır bir adam imişsin, öyle ise haydi koyunumun yerine bir koyun getir. Zira şer'an bir şeyin tıpkısı olmak lazım gelir.” diye fetvasını vermiş.

Çiftçi: - Pek güzel efendim. Benim merâmım da bu işin şer'isini anlamaktı. Mademki şer-i* şerif böyle emreder, öyle olunca benim öküzüm sizin koyununuzu öldürmedi, sizin öküzünüz benim koyunumu telef etti. Emrediniz de koyunumun yerine bir koyun versinler.

Kadı: - (Biraz düşündükten sonra) Sahih benim öküzüm senin koyununu mu helak etti? Eğer böyle ise fetvaya bakalım. – deyince:

Çiftçi: - Acayip! Adalet denilen şey böyle midir? Bir insan kendi hakkını nasıl tanır ise, başkalarının hakkını da öylece tanımalıdır zanneder isem, şer-i şerif de böyle emreder.” diye kadının adil olmadığını meydana koymuştur.

İşte bu hikâyeden dahi adalet nasıl olması lazım geleceği âşikâr oldu. Bu cihetle asıl insanoğlu insan hak kendi tarafında iken nasıl hükmeder ise, başkasının hakkını da öylece hükmetmelidir.

KANARYA

Eğer bülbüller ormanların hânendeleri ise, kanaryalar da salonların mızıkacılarıdır. Bülbüllere güzel savtı tabiatları öğrettiği gibi, kanaryalar da bizim nağmât ve mızıklarımızdan istifade ederler. Kanarya sevilmeye ve beslenmeye şâyân bir kuştur. Kanaryalar talim olunduktan sonra kuşa mahsus olan âvâzı bırakıp bizim nağme ve mızıklarımızı taklit ederler.

Hatta ıslık çalmaya ve tekellüm etmeye yeltendiği gibi, çalgı dolaplar ile birtakım nağmât dahi öğrenebilirler. Bu güzel kuş “Hebrid” adasından neş’et etmiş olduğu söylenmektedir.

Kanarya adalarında bulunan kanaryalardan küçük cüsseli bir nevi kanarya İtalya’da mevcut olup, gece vakti gayet hazin ve tatlı bir seda ile öter ki dinleyenlere rikkatlerinden bükâ’ âriz olur. Kanaryaların renkleriyle sedalarından insana ferah ve sürûr hâsıl olur. Kudret-i mübdia bu masum kuşlara insanın gönlüne ferah bahşeden sarı renklerin her bir nevini ihsan etmiştir. Limon sarısı ve açık sarı ve altunî sarı renkte kanaryalar görülmektedir. Kanaryanın makbul ve müteberi sincâbî tepeli olanlarıdır.

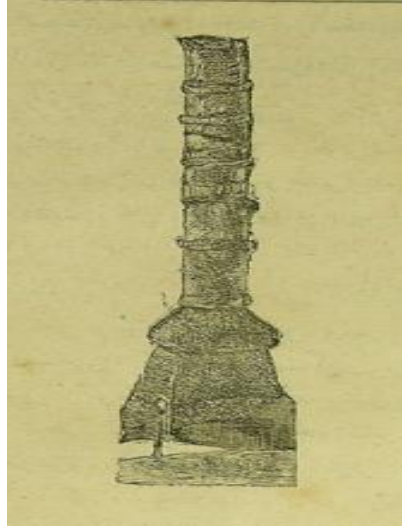
Bu asrın ibtidalarından beri bu kuşu beslemeye merakı olanlar yalnız bir cinsinden hâsıl olan yirmi sekiz nevini söylerler. Kanaryalar saka kuşlarıyla izdivaç ederek hâsıl olan yavrularının renkleri mütenevvi’ ve manzaraları latîf ve nağmeleri dil-firîb olur. Kanaryanın her bir nevi tabiatça birbirine mugâyirdir. Kanaryalardan bazıları hazm mizaçlı olup, bazı kere bir hazin seda ile öter ve bazılarının ayağı ve kuyruğu daima kirli olduğu gibi bunlardan vahşi tabiatlı olanlar da vardır ki bazısı yanında bulunan dışisini katil ve yumurtalarını ekil ederler. Açık sarı renkli olanlar kendilerini asla yuvaya muhtaç görmezler. Bunların tabiatları bizim sevgili kanaryalarımızın tabiatlarına muhalif olduğu anlaşılır. Bizim kanaryalarımız hânende ve nağme-saz ve hânegî ve güzel izdivaçlı ve Mihriban übüvvetli ve yumuşak tabiatlı olmakla beraber, kudret-i mübdia kendilerine gayet güzel bir isti’dât bahşetmiştir.

Kanaryaların esarete dūçâr olan kuşların kâffesinden ziyade tenâsülleri feyizli ve bereketli olup ihtimal ki hürriyetleri halinde bu derece teksîr-i tenâsüle râğbet etmezler. Bunlar senede beş kere, dörder veya altışar yumurta yaparlar.

Kanarya mahall-i velâdetleri olan memâlikte ırmaklar ve dereler kenarlarında sakin olur ise de bülbüller gibi suda yıkanmayı sevmez. Bunlar havası latîf olan memâlik mahsûlâtı olduklarından elde bulunan kanaryaları kışın soğğun şiddetinden muhafaza edecek bir mazbut olmalıdır.

Genç kanaryalar, renk ve levn-i tabiatça eski kanaryalara muhalif olurlar. Alışmış kanaryalar yumurtaya başlamazdan evvel hasta oldukları pek nadirdir. Bunların hastalıklarının birinci emâresi erkeğinin tabiatında hüzün ve kasvet görülmesidir.

AHMET HAMDİ

ÇEMBERLİ TAŞ

Kadem: Ayak

Celb: Getirtmek

Rekz: Dikmek

İstanbul'da eski vakitlerde pek çok dikilitaşlar var imiş ise de bir haylisi harap ve mahfolmuş ve şimdi ancak altısı mevcut kalmıştır. Ve bu altı taştan üçünü geçen altı numaralı nüshada yazmış idim. Kalan üçünü de ileride yazacağımı vaat etmişim. Buna binâen işte bâki o üç dikili taşları dahi yazıyorum.

Birincisi şu resmini gördüğümüz "Yanık Direk" veya "Çemberli Taş"tır ki bu taşı, Konstantin Roma'dan getirtip, ve tepesine gayet sanatlı bir büst koydurtmuş idiyse de, bu büste yıldırım isabet ettiğinden bir tarafı kırılmış ve

sonra şiddetli bir lodos rüzgârı ile büsbütün yıkılmıştır. Çemberli Taş'ın yüksekliği doksan ve çevri otuz kadem* olarak sekiz parça kızıl somaki taştan yapılmış ve bu taşlar birbirine bakır çemberler ile bitişip halkın hürmetini celb* etmek için, temeline Hazreti İsa Aleyh-is-salam vaktinden kalma bazı kıymetli eşya konulmuştur. Etrafındaki hâne ve dükkânların aralık aralık yanmasıyla bu taş hemen yıkılmak üzere iken, bundan 156 sene evvel demir çemberler ile biraz tamir olunmuştur.

İkincisi – Saraçhane civarında bir konak bahçesinde vâki “Kız Taşı”dır hatta o semte Kız Taşı Mahallesi derler. Bu taş “Markianos” Kayser'in eseridir.

Eski Rum milletinin itikadına göre, bu taşın önünden geçen kadının, ırz ehli olup olmadığı, o saat belli olurmuş.

Üçüncüsü – Topkapı Sarayı'nın bahçesinde, serviler arasında görünen “Semun” Direği ki, “Teodosyos” Kayser “Got” milletini bozup, Tuna nehri kenarlarında iskân ettirdikten sonra, bu direği diktirtip üzerine kendi resmini yaptırmıştır.

Üçünü evvelce, üçünü dahi burada beyan eylediğim eskiden kalma dikili taşlardan başka, yeni dikilme yani bundan otuz sene akdem, Üsküdar semtinde “Kavak” nâm mahallin üst tarafına İngilizlerin rezk eyledikleri bir dikili taş daha vardır. İnşallah onu dahi ileride resmiyle beraber yazarım.

GAZETE

“Mainz” ve “Strazburg” memleketlerinin matbaacıları 841 ve 844 sene-i hicriyelerinde bizim yani “Osmanlıların” Frenklerle olan muharebelerimizin haberlerini bir kâğıt üzerine basarak herkese bildirirler imiş.

Bu havâdis kâğıtları Belçika'da Hainaut memleketi ile Fransa'nın pâyitahtı olan Paris'e kadar gidermiş.

972 tarihinde Venedik'te dahi böyle varakaları çıkarırlarmış ise de, bu gibi şeyler Venedik Cumhuriyeti tarafından yasak ettirildiği cihetle, bunları çıkaranlar zaruri ahaliye el yazısıyla havâdis vermeye başlamışlar.

Bu varakalar o zaman “gazete” isminde olan Venedik paralarından bir gazete pahasına satıldığı için, herkes birbirinin elinde bu kâğıtlardan gördüğü

vakit o nedir diye sorduk da öteki de ne olacak bir gazete diyerek cevap verdiğinden, gide gide artık şu havâdis kâğıtlarının ismi “gazete” kalmıştır.

1051 senesinde Fransa’da Teophraste Renaudot adlı bir hekim “Gazetta dö Frans” isminde bir gazete çıkarmıştır. Bu gazete en eski Fransız gazetesidir. Ve bugüne kadar Fransa’da çıkmaktadır.

1204’te zuhûr eden Fransa karışıklığından sonra artık Frengistan’da gazetecilik ilerlemiştir.

Gazetelerin çoklanmasıyla yalan yanlış havâdislerin çabucak her tarafa bildirilmesi ve herkesin aklına ve ağzına gelerek devletlerin ve milletlerin zararına dokunacak şeyleri, gazetelere yazması iyi bir şey olmadığı cihetle, her devlet gazetelerin içine ahalinin karışıklığına ve zihinlerinin bozulmasına sebep verici şeyler yazılmaması için bir “Matbuât” idaresi açmıştır. Ve gazeteleri işbu Matbuât Müdürlüğü’nün nezareti altına koymuştur.

İstanbul’da en ibtida 1247 senesinde “Takvîm-i Vekâyi” isminde resmî yani devlet tarafından bir gazete çıkmıştır. Bu gazete hâlâ ara sıra çıkmakta ise de işe yarar bir şey yazmadığı için esef olunur.

Takvim-i Vekâyi’den sonra 1256’da Churchill isimli bir İngilizlinin imtiyazı altında “Cerîde-i Havâdis” nâmıyla nîm resmî yani devletten aylık alır bir gazete daha çıkarak hâlâ devam etmektedir.

1277 senesinde “Tercümân-ı Ahvâl” nâmıyla saâdetlü “Agâh” Efendi gayrı resmî yani devlet tarafından olmayarak bir gazete tesis etmiş ise de birkaç yüz nüshasından sonrası çıkmamıştır.

1278 tarihinde Maârif Meclisi âzâsından merhum “Şinasi” Efendi dahi gayrı resmî olarak “Tasvîr-i Efkâr” ismiyle bir gazetenin neşrine muvaffak olmuştur.

Fakat bu gazete dahi dört beş yüz numaradan ziyade devam edememiştir.

Şu gazetelerden başka ilmî, fennî, edebî, siyasî, eğlence ve çocuklara mahsus olarak daha birçok gazeteler çıkmış iseler de bunların dahi hiçbirisi devam edememiştir.

Bugünkü gün Türkiye’nin her tarafında Türkçe, Arapça, Rumca, Ermenice, Fransızca, Yahudice, İngilizce, Bulgarca olarak 74 gazete mevcuttur.

İngiltere’de 621 Fransa’da 510 gazete mevcuttur.

İngiliz gazetelerinin en meşhurları şunlardır: “Times” yani “Vakit”, “Morning Post” yani “Sabah Postası”, “Morning Herald” yani “Sabah Tellalı”, “Daily Telgraf” yani “Her günkü Telgraf”, “Daily News” yani “Her günkü Havadis”.

Fransa gazetelerinin pek meşhurları dahi bunlardır:

“Journal Officiel” yani “Resmî Gazete”, Le Moniteur Universal yani “Takvîm-i Cihan”, “Gazete dö Frans” yani “Fransa Gazetesi”, “Journal des Debat” yani “Mubâhasât Gazetesi”, “Constitutional” yani “Meşrutiyet”, “Siecle Presse” yani “Asır”, “Patrie” yani “Vatan”.

Almanya’nın en meşhur gazetesi “Gazet Duisburg” ve Macarlıların “Peşter Liyod” ve Nemçe’nin dahi en meşhur gazetesi “Neue Freie Presse”.

Belçika’da çıkan “Independence” gazeteleridir.

Bunlardan mâadâ maârif, edebiyat ve f n ndan bahseder resimli ve eğence olarak pek çok gazeteleri vardır.

Aşğıki makale Mekteb-i Harbiye Ezkiyâ-i telâmiz ninden “Mehmed Mümin” Efendi tarafından verilmiştir.

MAKALE

Arkadaşlar geliniz ulu Mevla’mıza birçok şükürler edelim. Çünkü bizi ve cümle k inatı yoktan var eden ol büyük Tanrı’mızdır. Bundan fazla olarak Cen b-ı Hak hadsiz ve hesapsız mahl k tı içinde nev-i ben  beşeri yani insanları muhtar eyledi şu s retle ki: Bizi yani insanları s ir hayvan ttan tefrik için nutuk yani söylemek gibi bir haslet-i cihan-kıymet, daha doğrusu şükrü  f  olunmaz bir nimet içinde bıraktı. Bu ihs n-ı nimette Cen b-ı Hakk’ın mur d-ı ilah si Kuranı Kerim yani kel m-ı kad mde beyan buyrulduğu üzere birçok sebepler üzerine m sten d ise de, başlıcası kullarına ihsan etmiş olduğu akıl ve fir setle z t-ı ehadiyyet-sim tını tasdik etmek ve söylemeye vasıta olan lisan yani dil ile de ikr r eylemekten ibarettir.

şimdi Cen b-ı Hakk’ın birliğini kalben ikr r eylemek için lazım gelen vasıtaları yani sebepleri arayalım. Lakin pek çok zihin yormaksızın kestirme bir yoldan gidelim ki semt-i maks da yani sebep arayacağımız mahalle çabuk varalım. Öyle ise şu sizin yanınızda ziyadesiyle sevimli olan risale sahibinin

yani Şemseddin Bey'in yukarıki cüzde yazmış ve nurlu gözlerinizin önüne koymuş olduğu "okumayı" ele alalım ki: İşte bu ser-levha bizim arayacağımız sebeplerden biri ve belki de birincisi olabilir.

Öyle ise şimdi kıymetli vakitlerimizi okumanın tarif ve tavsîfiyle geçirmeyelim de sade muharririmiz Bey Efendinin beyân ve ifadesi üzerinde sebât edelim. Yani duralım. Gerçi zikrolunan ser-levhayı okuyup da unutan veyahut hiç okumamış olanlar var ise yukarıda söylediğimiz (Okumak) ser-levhasına müracaat etsinler. Ve ol vecihle derin düşünmekle okusunlar ki bu sayede Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine kanaat hâsıl edeceklerini anlasınlar. Şimdi bakınız aklınıza ne geldi? Ne gelecek (Arkadaş okumak bilmeyen adamlar Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine ve daha sâiresine kanaat hâsıl etmiyorlar ve bilmiyorlar mı?) suallerini birdenbire soracaksınız öyle değil mi? Evet öyledir. Lakin kardaşçığim evet okumak ve yazmaktan hissedâr olamayanlardan pek çokları vardır ki: Allah'ımızın varlığını ve birliğini ve oturup kalacak uyuyup yatacak yeri olmadığını ve bizim gibi anası babası bulunmadığını velhâsıl insanlarda olan nâmı diğerle yaratmış olduğu mahlûkâtında bulunan hallerden hiçbirisinin kendisinde olmadığı ve olmayacağını pekâlâ öğrenmişler. Fakat ne çare ki: Bu hallerden hiçbirinin Cenâb-ı Hak'ta ne sebebe mebnî bulunmadığını bilmezler. Ve hiçbir zamanda da bu sebepleri öğrenemezler. Ya nasıl öğrensinler ki: Allah'ımızın hakkında olan suallerini cevaplarını bir âlim yani güzelce okuduğunu bilmiş bir hoca okuyup yazmak bilmeyen cahil adamlara yüz sene her gün anlatmış olsa bitiremez. Velez farz edelim ki bitirmiş olsun. Lakin bilinmez ki o cahil adam yüz sene yaşayacak mıdır? İşte bu mümkünsüzlükten ileri gelen hatalardan nâşî zavallı cahil adamlar her türlü belalara uğramaktan bir vakit kurtulamazlar. Çünkü kısa günde binlerce günaha girerler. Yine niçin diyeceksiniz? Evet, şunun için ki! Şu dünyada görmekte olduğu Cenâb-ı Mevla'nın her bir âsârını yani işlerini aklınca diğer sebebe ve başka bir mânâya hamlederler. İnşallah okumakta ilerledikçe anlarsınız ki! Bu misilli adamlar pek çok günah sahibi olurlar. Ve işte bu sebepten başlarına her türlü belalar gelir. Yeyip içtiğinde bereket bulunmaz. Ve gördüğü işten bir şey kazanmaz. Nihayet aç kalır susuz ölür. Eğer ölmezse de cami kapılarında yahut sokak ortalarında dilenir. Sonunda bir tarafta ölür gider. Şimdi görüp anladınız ya? Okumak bilmeyenlerin hâli dünya ve ahirette perişan

oluyormuş. Öyle ise her iki dünyada selametini arayanlar vakitlerini boşa geçirmeyerek okumaya çalışmalı. Ve ol vecihle çalışmalı ki herhangi bir ilim olursa olsun tahsilinden çekinmemeli. Zira! “İlmin envarı ile olmalı. Belki lazım gele isti’mali. Elbette bilmek değil mi ahsen. Sorarlarsa ben onu bilmem demeden.” demişler. Düşününüz ki ne güzel söylemişler. Şimdi bir kişi her ilmi bilirse onun için dünyada ahirette zahmet yoktur. Lakin ikbal ve devlet çoktur. Çünkü: Her nereye gitse ve herhangi bir mahalde bulunursa kadir ve itibarı bilinir. Ziyadesiyle hürmet ve riayet olunur. Şimdi gördünüz mü bu fani dünyada bundan ziyade nimet mi bulunur? Artık bundan ziyade devlet hiçbir vakit bulunamaz. Ya nasıl bulunsun ki: Bu gibi âlim adamlar herkes yanında itibarca padişahlarla beraber bulunur. Ve belki de padişahlardan ziyade sevilir.

Çünkü! Padişahlara kendi memâliki içinde bulunan ahali tarafından itaat olunursa böyle dediğimiz âlim adamlara her memlekette riayet olunur. Şimdi buna bir misal aranılacak olursa meşhûr-u cihan olan ve ulemâ-yı İslâmîyân’dan bulunan “Ebu Ali İbni Sina” ve Rum hükemâsından Rumca “Platon” Arapça “Felatun” Türkçe “Eflatun” denilen zâtlar gösterilebilirler ki! Bunların herhangi bir fen olursa olsun o ilmi öğrenmekte ve sonra evlâd-ı vatanlarına öğretmekte olan gayretleri sayesinde kazanmış oldukları nîk-nâm ihtimal ki Allah yanında nâil-i merâm olmalarına sebep olur. Bu iki zâtı misal olarak getirdiğimiz için “o dediğiniz âlimlerden dünyada sade bu iki zât mı gelmişler.” Yollu bir sorulursa hayır “Bunlar gibi belki bunlardan daha ziyade âlim adamlar gelmişlerdir.” cevabı alınır. Bizim bu iki zâtı misal olarak getirmekliğimizden murad mahzâ Müslümanlarca bu iki zâtın ismi darb-ı mesel hükmüne girerek büyüklerimizden küçüklerimize kadar bu zâtları bilmeyen olmadığı ve gerçi başka isimlerle olan âlimleri söyleyecek olur isek belki o zâtların isimleri henüz sizin için bilinmemekte olduğunu mülâhaza etmekliğimizden ileri gelmiştir. Şimdi haller böyle olduğu halde durmayalım dinlenmeyelim okumaya bakalım ve okumanın kolayca kolayca sebeplerini arayalım. Yani bir hocanın önünde besmele çekip “elif be” denilen heceyi okurken bu heceyi ve daha sâireyi ve en nihayet şu risaleyi çok vakit beklemeksizin çabucak okuyup öğrenmek için lazım gelen sebepleri arayalım. Şimdi o sebeplerden birisi ve belki de birincisi “sa’y ve gayret” yani çalışıp çabalamaktır ki! İnsan olan kimse bu iki şeyi bir defa âdet edinirse o

insanın görmeyeceği iş tasvîr olunamaz. Yani her neye başlarsa çabuk bitirir. Ve her ne yapmak arzu ederse başa çıkarır. Ve hele sizin ve bizim gibiler âdet edinirse oyundan ve oyuncaktan vazgeçirir. Ve hatta oyun oynayanları bile değil sevmek adeta nefret ettirir. Şimdi yine diyeceksiniz ki “Aman arkadaş çalışıp çabalamak âdetini kendine âdet edinen zât oyun oynamadığı ve hatta oynayana bile nefret ve lanet gözüyle bakarsa kendisinin canı sıkıldığı zaman ne ile eğlenir. Veyahut birkaç arkadaş içinde bulunduğu halde ne ile arkadaşlarını eğlendirebilir?” İşte bu suallerinize ben de cevap olarak derim ki sa’y ve gayret sayesinde “Mütâlaa”¹⁴ isminde bir arkadaş bulacaktır ki işte o mütâlaa arkadaşı kendisini yalnızlıkta olsun oyun mahallerinde bulunsun velev ki arkadaş meclisinde olmasın eğlendirdiği gibi herkesi de eğlendirir.

Şimdi yine diyeceksiniz ki “Nasıl eğlendirir?” “Şimdilik bir miktar sabır ediniz de sonra cevabını vereyim. Çünkü şimdiye kadar her ne sorduysanız cevap verdim. Şimdi ben de size bir şey soracağım siz de ona cevap veriniz.” “Birkaç arkadaş bir mahalle toplandığınız zaman kendinizi ne ile eğlendirirsiniz.” sualıdır.

Ne ile eğleneceğiz “Yüzük, aşık, dama, tavla velhâsıl bu gibi oyunları oynarız. Bazımız da hikâyeler, masallar, bilmeceler söyleriz işte bu vecihle eğleniriz?” demek oluyor ki bunlardan bir lezzet alıyorsunuz aradan birkaç dakika geçtikten sonra da gâib ediyorsunuz öyle değil mi? Evet böyledir.

Mademki böyledir bu halde bu gibi sahtekâr bir eğlenceyi terk edebilseniz de sizinle ta mezara kadar beraber gidecek yani ömrünüz oldukça mütelezziz olacağınız bir eğlence bulsanız fena olmaz. Ne gibi? Ne gibi olacak efkâr-ı mütâlaa yahut mütâlaa nâmındaki arkadaş gibi. Demincek birkaç satır yukarıda mütâlaa insanı “nasıl eğlendirir.” demiş idiniz. Biz de burada cevap vereceğimizi beyan eylemiş idik. Şimdi yine tekrar edelim ki

¹⁴ Mütâlaa hakkında uzun uzadıya mübâhaseler etmeye ve türlü türlü mânâlar vermeye daha henüz kudretim yoktur. Lakin akılcağızımın erdiği ve kırık kalemimin yazdığı ve dilimin döndüğü merteye iki şıkkını beyan etmekte arzu ve hevesim çoktur. İnşallah ileride hakiki yani dosdoğru olan mânâlarını bilenlerden öğreniriz. Şimdi gelelim sözüme. Mütâlaanın mânâca olan birinci şıkkı, gözümüzü bir kere göğe kaldıralım bir de yere indirelim. İşte gözümüzün icra ettiği bu iki harekette Cenâb-ı Hakk’ın hadsiz ve hesapsız mahlûkâtını görüp ve bunlar hakkında birtakım şeyler düşünmek.

İkinci şıkkı, elimize okunacak mertebede her ne kitap geçer ve dünyada olan müellif ve mütercimler herhangi bir kitap yazarlarsa onları gözden geçirerek satırlarında beyân olunanların mânâ ve meallerini anlamaktır.

aklı ve fikri mütâlaa etmek olan kimselerin hiçbir vakitte canı sıkılmaz. Çünkü: Eline bir gazete alır baştan aşağı harf bi harf okur. Şimdi esnâ-yı mütâlaasında nelere tesadüf eder ki her birinden bir nevi lezzet alır. Mesela gazetenin baş tarafında “İcmâl-i Ahvâl” yani “Hallerin Kısaca Beyânı” serlevhasını okur. Şimdi bu ser-levhadan dünyada olan insanların halleri ne yolda bulunduğunu ve hangi milletlerin başlarından felaketler gelip geçmekte olduğunu öğrenir. Akıllı fikirli adamların lakırdılarını işitir. Bazen onlarla konuşur. Bildiği ve fakat gözünün önünde hazır olmayan dostlarıyla konuşup görüşür. Müddet-i ömründe milyonlarca para sarfıyla varıp da hallerini anlayamayacağı şehirleri görür işitir. O memleketin ve ahalisinin hallerini öğrenir. Her taraftan gelmiş telgraflardan havâdisler alır. Bu sebeplerden sizin söyletiğiniz hikâyelerden masallardan ziyade memnun kalır velhâsıl göremediği padişahları görür. Hallerini öğrenir. Büyüklüklerine taaccüb eder. Daha doğrusu senelerce seyahat ettiği halde gidip göremeyeceği birçok şehirleri dağları ovaları dereleri tepeleri nehirleri gölleri bir cerîdenin okunabileceği dakikalar içinde görür. İsimlerini de ezber ederek icap halinde sorulursa utanmaksızın cevap verir. Gider bir tiyatro kitabı alıp mütâlaa eder. Bunda ya müthiş yani korkunç yahut gülünç bir vakayı görerek bazen ağlar. Bazen kahkahalarla güler. Yahut bir roman yani hikâye kitabı mütâlaa eyler. Bunda da kâh güler kâh ağlar ve bazen tüyleri ürperir. Eğer bir tarih mütâlaa eylerse bundan da çok faydalanır. Çünkü: Koca koca devletlerin milletlerin kanlı şanlı muharebelerini görür. Kendisini o meydân-ı mahşer-i nişân içinde zanneder. Bazen o kahraman yiğitlerin birbirlerine vuruşlarını, aslanlar gibi gülüşlerini okuyarak kendisini de o yiğitlerden biri zan ve kıyas ederek bulunduğu odanın içine sığmaz olur. Bazen muharebe meydanlarında galip gelenlerle beraber olarak başına meserret çiçeklerini takar bazı olur ki kendisini mağlup ve perişan olan tarafta bularak sersemliğinden başını duvarlara çarpar. Bazı defa olur ki muharebe meydanlarında pârelenmiş ve yararlıkta esir olarak yüreciği büsbütün berelenmiş vatanından uzak olmuş düşman memleketlerinde inlemekte bulunmuş olan vatan kahramanlarını görerek gözlerinden seller gibi yaşlar akar. Velhâsıl bu mütâlaa sayesinde dünyada olmakta olan ve olmuş bulunan hep vukuâtı öğrenerek ve görerek malumâtı çoğalır. Tehzîb-i ahlak eder yani huyunu düzeltir.

Mâ hâsıl “Eyleme vaktini zâyi, çalış tahsile aziz. İbtida güç gelir ama sonu helva-yı lezîz.” beyti mânâsınca ibtida okumayı öğrenirken çektiği...

(Alt tarafı gelecek nüshada)

Kuruş: 12

“Avamil Tuhfesi Harpûtîsi” (Kenarında tuhfe ve nihayette muğreb mündericdir.)

Kuruş: 6

“Merah Şerhî Dingoz” (Kenarında Surûrî mezkûrdur.)

Kuruş: 5

“Şerh-i Alaka” (Sayfanın üst tarafında Hafız Seyyid ve alt tarafında “Şerh-i Musannifek” mündericdir.)

Kuruş: 3

Avamil Tuhfesi mea Muğreb

Kuruş: 4

Hâşiye-i Cedîde alâ Ali Kûşî li-Seyyid Hafız (Kenarında Harpûtî ve İranî ve Ebu-l- Kasım-ıs- Semerkandî ve şerh-i kebir ve ma’na-l-lebîb ve mutavvel ve hâşiye-i Kürdî alâ şerh-il- Leysî ve Harûbî ve Hafnâvî ve hâşiye-i şerh-i İsam ve imtihan-ül- ezkiyâ ve Siyalkûtî ve Küfvî ve külliyât-ı ebi-l- beka ve şevket ve Unkudu-z- Zevâhir ü Şerhî ve Seyyid Ali ve Furûk-ı Hakkî ve Seyyid Garseddin ve berd’î ve nâibzâde ve rasûl ve zeyn-üd-dîn ve mülâzâde ve ebû Hâmid ve Tâlibî ve Hâmid-i Çelebî ve Seyyid-iş-şerif ve Kasım ve Abdurrahman ve Şeyh-i Radî’nin akvâl-i mu’tebere ve nefiseleri münderic ve ibtidasına müceddeden fihrist tertip olunmuştur.

Kuruş: 4

“Küçük Henry” (Edille-i akliye ile vahdâniyetin sübûtu hakkında Fransızca kaleme alınıp terbiye ve tehzîb-i ahlaka medâr-ı küllîsi olacağından bu defa Türkçeye tercüme olunmuştur.)

Kuruş: 48

“Kadınlar Muharebesi” (Fransız şair-i meşhuru Alexandre Dumas’ın âsârından olup bu defa Türkçeye nakil ve tercüme olunmuş hikâyedir.)

Kuruş: 15

“Bin bir Hayal” (Kezâlik Alexandre Dumas’ın âsârından mütercim hikâyedir.)

Kuruş: 2

“Sarf Cümlesi”

Kuruş: 2

“Nahiv Cümlesi”

Kuruş: 3

“Dâvûd-i Karsî”

Kuruş: 1

“Bekârlar” (Balzac’ın âsârından mütercim hikâye olup cüz cüz neşrolunmaktadır.) “Beşinci cüzü çıktı.”

Kuruş: 1

La Dame operal “İncili Hanım” La Dame aux Camelias muhaririri Alexandre Dumas zâdenin âsârından mütercim hikâye olup cüz cüz neşrolunmaktadır. “Dördüncü cüzü çıktı.”

Matbaa ve kitaphâne-i mezkûrede bi-l-cümle kütüb-ü fıkhîyye ve itikâdiye ve kavânîn ve nizâmât-ı devlet-i âliye ile İstanbul ve memâlik-i mahrûse-i şâhânede kâin bi-l-cümle mekâtib-i âliye ve askeriye ve rüşdiye ve ibtidâiye ve sıbyâniyede kıraat ettirilen ders kitapları ve şu esnalarda tab’ ve neşir ve gazetelerde ilan olunan kitaplar velhâsıl kâffe-i ulûm-u ileyh ve âliyeye müteallik kütüb ve risâil mevcut olup perakende alanlar için sâire nisbetle yüzde ondan yirmiye kadar ve külliyetli alanlar için daha ziyade iskonto edilir.

Dışarıdan vukû bulacak siparişler için her türlü teshîlât-ı icra ve her nevi siparişlerin fiyatında daima ehveniyet gösterileceği taahhüt olunur.

Tâbi'i
Mehmed Esat

Sahib-i imtiyaz ve Muharriri
Mehmed Şemseddin

Bir cildi 24 nüshadır.

ARKADAŞ
1299

Bir nüshası 50 paradır.

Ruhsat-ı resmiyye ile her on beş günde bir resimli olarak çıkar.

Mahall-i tab'ı ve merkez-i tevzîi
Bâbiâli Caddesi'nde (Esad)
Efendi'nin (20) numaralı matbaa ve
kitaphanesidir. Abone olmak için
mahall-i mezkûra müracaat olunur.

İstanbul için seneliği yani yirmi dört
nüshası 20 kuruştur. Dışarılar için
seneliği posta parasıyla beraber 26
kuruştur.

“Bâbiâli Caddesi'nde Esad Efendi'nin (20) numaralı matbaasında külliyyet
üzere bulunan kitapların cedvelidir.”

ANAHTAR HALKASI

Mehmet Şemseddin'in âsâr-ı
nefisesinden “Anahtar” nâm
kitâb-ı makbûlün tetimmesidir.
Mezkûr Anahtar'ın dördüncü kitabı
Türkçenin sarf ve nahvinden
bahs olduğu gibi işbu “Halka” dahi
lisân-ı Türkî'de müsta'mel Arabî
kelimelerin kavâid-i mahsûsasını
nâkildir.

Bir insan lisanını ne kadar
iyi tahsil eder ise o derece nâtik ve
kâtip olacağı tariften âzâdedir.
Müellif-i mûmâ ileyh, etfâl-i vatanın
ibare okumak ve lisanlarını tahsil
eylemek için senelerce mekteplerde

sürüncemelerini bertaraf edip, pek
az bir zamanda okumayı
sökmeleriyle beraber lisân-ı
mâder-zâdlarını kavâid üzerine
tahsil eylemeleri zımnında işbu
“Anahtar”ı bi-hakkın pek kolay bir
usulde tertip ve te'lif eylemiştir. Bu
cihetle İstanbul ve taşralarda
bulunan mekteplerin ekserisinde
Anahtar kitabı okutturulmakta olup
ziyadesiyle faydası görülmektedir.
İşte müellif-i kitâb şu yolda bir
eser-i nâfi' vücuda getirmiş
olduğundan dolayı sezâ-vâr-ı
tahsîn ve aferindir.

ÇOCUKLARA
ARKADAŞ
MUHARRİRİ
SIHHİYE KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

NUMARA: 10

CİLD: 1

HER 15 GÜNDE BİR MUSAVVER ÇIKAR

FÎ 16 RAMAZAN

İSTANBUL

1298

PERŞEMBE

NASİHAT

Asla hilaf söylemeyiniz. – Görmüş veya işitmiş olduğunuz bir şeyi nakleder iken, doğrusu ne ise onu söyleyiniz. Bir güzel şey söyleyeceğiz zannıyla, kendiliğinizden bir harf değiştirmeyiniz ve katmayınız. Eğer görmüş veya işitmiş olduğunuz şeyden birazını unutmuş iseniz, unutmuş olduğunuzu beyân eyleyiniz. Herkesler doğru olanı sever, sakın şaka ile bile yalan söylemeyiniz.

Bir şeyi, vaat etmezden evvel iyi mülâhaza eyleyiniz. Eğer bir şeyi yapacağınızı vaat edip de onu yapmaz iseniz, yalan söylemiş olursunuz; o halde size kim inanır veya itimat eder?

Bir fena söz ile lisanınızı asla kirletmeyiniz. Dine dokunur veya pis olan lakırdıları dinlemekten kulaklarınızı tıkayınız, yok eğer bir kötü lafız duymuş ve dinlemiş bulunur iseniz, onu unutmaya gayret ediniz ve eğer unutabilemez iseniz (Çünkü unutmaya biraz güçtür.) hiç olmaz ise onu dudaklarınıza getirmeyiniz, yani siz fena söz kullanmayınız.

Suç ettiğiniz zaman inkâr etmeyiniz, eğer söylemekten korkar iseniz bile inkâr etmeyiniz, zira inkâr ettiğiniz için azarlanırsınız. Eğer yapmış olduğunuz suç için pişman olmuş iseniz; bir daha o gibi kabahatleri yapmamaya gayret ediniz. Bu halde herkes size pek nadir darılır ve doğru söylediğiniz için sizi severler ve bir de kendinizi takdir olunmaktan ve ceza çekmekten esirgemek ister iseniz, daima kabahat işlememeye cehd ediniz.

Hiçbir kimsenin canını acıtmak ile kendinizi eğlendirmeyiniz, değil insanların hatta hayvanların bile eğlenmek için canını acıtmayınız. Vâkıâ biz

birçok hayvanları öldürüyoruz, lakin onların bazılarının etlerini yemeklik için kesiyoruz. Koyun, keçi, sığır, deve, hindi; tavuk, kaz, ördek gibileri, çünkü Tanrı Teâlâ Hazretleri bunları insanların yemesi için yaratmıştır. Bazılarını da bize zarar verdikleri için katlediyoruz pire, tahtakurusu, kehle, fare ve sâir mümâsil hayvanlar, zira bunların daima insanlara mazarratları vardır.

İşte böyle yenmesi caiz olmayan hayvanlar ile insanlara ve sâir şeylere zarar eden haşerâttan mâadâ, gerek bir kimsenin ve gerek bir hayvanın canını acıtmak, hem dînen günah hem aklen layık değildir. Lakin akıllı olmayan ve kötü huylu bulunan oğlan ve kızlar, sineklerin kanat ve bacaklarını çekip kırarlar ve bî-çâre hayvanları öldürürler! Yahut kelebekleri tutarlar, ezip telef ederler yahut yumuşak, sıcak ve rahat yuvalarından yavru kuşları çalarlar veyahut kedilerin, köpeklerin, atların, ve eşeklerin bir taraflarını kanatıncaya veya kırıncaya kadar döverler, yahut başka türlü merhametsiz işler ederler.

HİKÂYE

Vaktiyle “Sıddık” adlı küçük bir çocuk var idi. Birgün pederi, bu çocuğa oynamaklık için bir balta vermişti. Sıddık buna ziyadesiyle sevinip, baltayı alarak bahçeye çıktı ve rast geldiği şeyleri keserek; nihayet taze bir kiraz fidanının yanına gelip; birkaç kere baltayı fidana vurur vurmaz, ağaç dibinden kesilerek yere devrildi.

Sıddık'ın babası, bu kiraz ağacını kendi gözlerinden sakınırdı. Fakat Sıddık, babasının bu ağacı esirgemekte olduğunu unutmuş idi. Arası çok geçmeksizin, pederi bahçeye girdi ve doğruca o kiraz ağacının olduğu mahalle geldi. Geldi ama, kiraz fidanını devrilmiş yerde yattığını görünce pek kederlendi, ve hemen öfkeli bir hâl ile oğluna: - Sıddık! Bunu kim yapmış?” dedi.

Sıddık: - Ben yapmadım. Bilmem babacığım.” diye cevap verdi.

Sıddık yaptığını inkâr etti. Lakin kabahati başkasına mı yükletti? Hayır, kimseye yükletmedi. İşte gözlerinden yaş akarak, pederinin yüzüne baktı. Ve dedi ki: -

“Babacığım! Yalan söyleyemem. – Onu ben yaptım.”

İşte, suyu ve huyu temiz çocuk! Yaptığını doğruca söylemekten hiç korkmadı ve pederi Sıddık'ın doğru söylediğine memnun olarak, kabahatini affetti.

Çocuklar ekseriya doğru söylememeye mâildirler. Lakin ne vakit bir kabahat eder iseler; "Sıddık"ı hatırlarına getirip "Yalan söyleyemem. Onu ben yaptım." diye işin doğrusunu söylemeye gayret etsinler.

GÜZ

Zahire: Buğday ve arpa gibi şeyler

Kemâl: Yetişmiş ve olmuş

Mahv: Yok etmek

Güz geldi. Yapraklar solmaya başladı; onlardan bazıları ağaçlardan düşmekte ve yerde mahvolup* gitmektedirler.

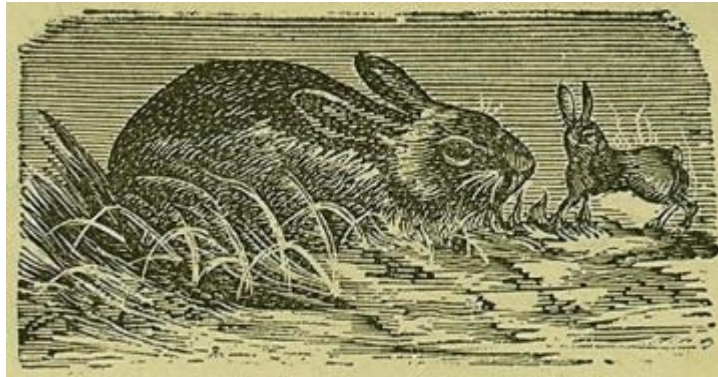
Şimdi meyve vaktidir. Elma, armut, ayva, üzüm ve sâir her türlü meyveler bu zaman kemâle* ererler.

Zahireler* ziyadesiyle olmuşurlar. Orakçılar onları biçmeye başlıyorlar. Bakın uzun saplar güneşte nasıl baş sallayıp dalgalanıyorlar!

Buğday tarlalarından kaç okka ekmek yapılacak ve onları kaç aç ağız yiyecek...

Karnımızı doyuracağımız zaman yahut doyurduğumuz anda; zahireleri kemâle erdirene ve rızkımızı verene şükretmeyi asla unutmayalım.

TAVŞAN

Tavşan pek korkak bir hayvancıktır. Kırdı çalıları arasında bir türlü yuva yapıp, orada kendisini saklar.

Bu hayvan, mazlum ve zararsız bir hayvandır. Ekser diyarda rengi sarıdır. Fakat soğuk memleketlerde rengi beyaz olduğundan, karda gezer iken kolay görülüp tutulmaz.

Tavşanın kuyruğu kısa ve kabadır. Ve üst dudağı tüylü ve yarık olup onu bir düzine oynatır. Art ayakları ön ayaklarından çok ziyade uzun bulunduğundan, pek hızlı koşar. Hatta ilk koşuşta tazıdan ziyade koşar. Lakin tazi kuvvetli bulunduğu cihetle, asla yorulmaz, tavşan ise çabuk yorulduğundan, âkıbet taziya tutulur.

TUTKAL

<u>Lüâb</u>	: Yapışkan
<u>Mezc</u>	: Bir şeyi diğer şeyle karıştırmak
<u>Vaz'</u>	: Koymak
<u>İsti'mal</u>	: Kullanmak
<u>İmâl</u>	: Yapmak

Tutkal nasıl yapılır? Hayvanâtın derilerinin ve sükkelerinin ve tırnaklarının, kırpıntılarını kaynatıp, lüâb* haline getirilir. Ba'dehû soğutup katılaştırırlar.

Kullanmak için şişelerin içerlerinde bulunan tutkalı ne yolda tertip ederler? Bir tavanın içine katı tutkal korlar; diğer bir tavanın; içine biraz su koyup, ısıtırlar. Sonra ısınmış suyu tutkal bulunan tavanın içine boşaltırlar. Ve biraz da şeker koyup mezc* ederler. İşte bu sulu tutkalı şişelere vaz'* edip satarlar. Kâğıt ve sâire yapıştırmaya bu şişe tutkalı iyi isti'mal* olunur.

Balık tutkalı nedir? Birkaç cins balıklardan imâl* olunur; bir güzel berrak ve halis tutkaldır. "Elmâsiye" denilen tatlı bu tutkaldan yapılır.

MAKALE

(Üst tarafı geçen nüshada)

Zahmet işte bu mütâlaa sayesinde mübeddel-i lezzet olur. Nihayet bu mütâlaa arkadaşının himmetiyle bir büyük insan veyahut yukarıda dediğimiz gibi bir âlim-i cihan olur. Şimdi gördünüz mü okumakta ilerlemeye sebep olanlardan birincisi olarak ele alıp yola girdiğimiz şey neler yapıyor. Ve nasıl arkadaş meydana getiriyor. Demek oluyor ki gayretin bize takdim ettiği mütâlaa nâmındaki arkadaş okumayı ilerletmeye sebep olanlardan ikincisi olarak ele aldığımızdan dolayı bir hata etmemiş olacağız. Evet, bu hususta hiçbir vakit hata etmeyiz. Ve etmeyeceğiz. Çünkü! Okumayı bir ağaca ve gayreti de dal ve budaklarına benzetir isek mütâlaayı da o ağacın meyvesine benzetmeye cesaret edebileceğiz. Evet, cesaret etmekte de bir dakika geri bile kalmayacağız. Ve kalmayalım. Zira! Okumak bilip de bir de mütâlaa arzusuna düşülürse okumak ağacının meyvesi lezzetini ol vakit anlayacağız. Ve dünyada olan mahlûkâtın hallerini bileceğiz ve yukarıda dediğimiz gibi bizzat kendileriyle konuşacağız. Şimdi biliyorum ki: Aklınıza bir şey daha geldi. Ne gibi? Ne gibi olacak “Okumak bilip de bir de mütâlaa arzusuna düşülürse ibaresinden okumak bilip de mütâlaa efkârına düşmeyenlerin de vücûdunu gösteriyorsunuz.” yollu sualleriniz değil mi? Evet benim de efkârım bu adamları size ayrıca beyân etmek idi. Şimdi bu adamlar hakkında uzun uzadıya mübâhaseye girişmeyelim de bunları yani okuyup yazmak bilip de mütâlaa efkârında olmayanları bir şeye benzetelim. Neye benzetelim. Geliniz bahçelerde olan kavak ağacına benzetelim. Niçin? Çünkü: O kavak ağacının ne meyvesi ne de gölgesi vardır. Sâir ağaçların güzel gölgesiyle lezzetli meyvesini gördükçe haset ve mahcubiyetinden utanarak ve istediği kadar uzanarak bir daha diğer ağaçları görmek ve mahcup olmamak için ta göklere kadar çıkmak ister. İşte mütâlaa efkârında bulunmayanlar da tıpkı kavak ağacına benzer. Çünkü: Mütâlaa efkârında olmuş ve bütün ömrünü mütâlaa ile geçirmiş adamların meclisine rast gele, ömründe mütâlaa etmemiş bununla beraber dünyanın sefa ve cefası lezzetini tatmamış velhâsıl kendisinin ne idiğini bilmemiş kavak ağacına benzetmiş olduğumuz adamlardan birisi bulunursa “Nitekim kavak ağacının sâir ağaçlar arasında bulunduğu gibi” diğerlerinin tatlı tatlı sözlerinden şahin gibi gözlerinden bin türlü manalar anlaşılır. Öbürsüne ise söz gelince dilsiz gibi iki sözü bir yere

getiremeyerek tutulup kalır. Sonra da fena srette mahcup olur. Bu halde mtlaa efkrına dp de okumayı ilerletmediğine binler kere ndim ve pişman olur gider. Ve bir daha bu gibi meclislerde bulunmamaya ve bununla beraber de artık kendisini insan grhundan saymamaya yemin eder. Şimdi bu neticeden hiç okumak yazmak bilmeyenlerin hallerini bir kere dnmeli ki yukarıda ettiğimiz davalar sabit olsun.

Mehmed Mümin

“İSTANBUL”UN BAZI MEVKİİNE DAİR MALUMT AT MEYDANI

İstanbul, daha Osmanlıların eline geğmezden evvel, Rum halkının gayetle mecbur oldukları at, ve araba yarışları bu meydanda icra olunduğu için, orasına “At Meydanı” tesmiye olunmuştur. O vakitler bu meydanın dört tarafı duvar ile kapalı imiş. İçerisinde seyir mahalli olmak üzere, mermerden ma’mul yerler ve imparatorlara mahsus mahfiller var imiş. Bin-i Kostantiniye yani – İstanbul’un ilk yapılmaya balandığı zamanın – yortusu günü bu mahfiller allı yeilli bayraklar ile donatılır ve meydanda cambaz, pehlivan ve daha sir oyuncular seyir ve tem olunmuş.

Bu meydn-ı vası’in bir tarafına Sultan Ahmet Camii Şerifi, karşı tarafına da derfterhane, mehterhane ve bir cihetine dahi kılıçhane (Şimdi Mekteb-i Sanayi’) yapılarak, el-yevm dikili taların buldukları az bir meydanlığı kalmıştır.

BİN BİR DİREK

Sultan Mahmut türbesinin karşı tarafında Fazlı Paa denilmekle ma’ruf olan mevkide otuz otuz be ayak merdiven ile inilir, yerin altına direkler ile bir mahal vardır ki, bugünkü günde ipek böceği esnafı burada ilerler. Bu mahalle mübalağa ile “Bin Bir Direk” deniyor ise de, hakikatte iki yüz yirmi dört mermer direk vardır.

Kostantiniye ŗehrini, yaz günlerinde su sıkıntısından kurtarmak için “Philoxenus” nm kral, mezkr bin bir direği sarnıç olarak yaptırtmıtır.

BEYOĞLU

Fatih Sultan Mehmet Hazretleri'nin emriyle, ol vakit Trabzon kralı "Komnenos"un oğlu "Aleksios" Galata'nın üst tarafında iskân edildiğinden orasına "Beyoğlu" denilmiştir.

KIZ KULESİ

Ahırkapı yakınında bulunan fenerin yerinde, vaktiyle "Menke" Kulesi olup, buradan ta "Damalis" denilen Kız Kulesine kadar, "Manuel Komininus" nâm kayser, zincir kırıp, limanı düşmandan muhafaza eder imiş.

"Damalis" denilen şu kuleye Kız Kulesi denilmesi, kurbuna o vaktin ser-askerlerinden bir ser-asker, karısının defin olunması içindir. Evâilde sahilden bu kuleye kadar rıhtım var imiş.

MEN ALLEMENÎ HARFEN FEKAD SAYYARANÎ ABDEN

Bu cümle Cenâb-ı Ali'nin kelâm-ı hikmet-i incisâmlarından olup zâhir mânâ-yi münîfi (Bana bir harf talim edene ben kul olurum.) demek olduğu anlaşılır.

Mâmâfih buraca şâyân-ı tetkik ve dikkat iki cihet olup bunlar nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alınır ise mânâ-yi mezkûr esasen tagayyür etmediği halde, diğer bir sûretle tevciye ve te'lif olunabilir.

Birincisi tevazu ve mahviyetin lüzumunu beyandır. Zira tevazu kibrin mukabili yani zıttıdır. Kibir ise gerek inde'llah gerek ind-en-nâs mezmûm ve memnu'-u ahlak-ı rezîle-i şeytâniyeden olmakla en sakınılacak huylardan biridir. Ve hikmet-i Hüdâ, erbâb-ı kibir ve azamet ibtidaları her ne kadar zengin ve maldâr olsa – Kurdun ağacı içinden dele dele çürütüp bitirdiği – gibi sabahını fakr u fâkaya ve daha nice bin türlü müşkülata dûcâr ettirerek hâl-i perişâniyetine ilkâ ediyor.

Tevazua gelince dünyada bunun kadar makbul ve mergûb hiçbir huy ve sıfat yoktur. Çünkü insan hemcinsine ne kadar tevazu gösterir ise Cenâb-ı Halâk-ı Âlem ol kimsenin kadrini ol derece terfî ve bâlâ-ter kılar. Ve hemcinsi kendinden memnun ve müteşekkir kalıp daima gıyâbında medh-i sitâyişinde bulunurlar.

Lakin tevazuun da derecesi mahdût olup temelluk dedikleri tevâzu-u kelbiyeye vardırılmayarak vakar ve temkin ile mütevazı bulunmalıdır.

İkincisi ilmin ulviyeti ile hakk-ı üstaza vücûb-u riayeti isbattır.

İlim dünya ve ahiretçe sebab-i feyz ve rif'at olup sahibinin kadrini âlî ve mertebesini yüce eder. İnsan için âlim olmaktan büyük nimet ve devlet olamaz. Hem de âlim olmak zengin olmak gibi zannolunmasın zira zenginlik sahibi meydanda ve hayatta olduğu halde malı yanar çalınır zâyi olur velhâsıl mahvolur. Lakin ilim, sahibi ile beraber ta kabre kadar gider ya meziyet-i maneviyesi düşünülür ise gençlerimizin gece gündüz durmayıp ve bir dakika bile vakt-i kût etmeyip tahsîl-ü ulûma ez-dîl ü cân çalışmaları lüzumu meydana çıkıyor.

Riayet-i üstaza gelince bu bâbda tafsilata kalkışılacak olsa birkaç cilt kitap olacağı cihetle sarf-ı nazar olunup ancak üstaza gayetle ta'zim etmek ehemmi-i ümûrdan olduğunu ve riayet-i üstaz insanın dünya ve ahiret mûcib-i sebab-i feyz ve saadeti bulunduğunu beyanla iktifa kılındı. Şimdi şu tafsilattan anlaşılır ki Cenâb-ı Ali muttasıf buyruldukları sıfat-ı memdûha-i haydarâneleri vechiyle ilmi ol derece âlî ve hakk-ı üstazı bir derece yüce bir mevkide ve ona nisbetle kendilerini şol derece-i mertebe-i tevazuda ve mahviyette bulundurmuşlardır ki bununla ilmin ulv-i kadrini ve talibinin dahi mevki ve vazifesini pek güzel tayin buyurmuşlardır.

Bu halde bâlâda beyân olunduğu vecihle kelâm-ı hikmet beyân-ı müşârun ileyhin esasen manası tabir olunmayıp ancak (Bana bir harf talim edenin ben abd-i memlûkü mesâbesinde olup her bir emrine münkâd olur ve her kârda kendine riâyetkâr bulunurum.) demek olur ki bu da yukarıkinin tafsîli o da bunun fezlekesidir.

Mehmed Esad

KURT

Kurt denilen mahlûk, ne kadar yırtıcı hayvanât varsa, cümlesinden hiddetli bir canavardır. Bu hayvan köpek soyundan bir mahlûktur. Ve biraz köpeğe biraz da tilkiye benzer.

Kurdun ini ormandadır. Yaz vaktinde kuşlar, tavşanlar ve sâir küçük hayvanları yemekle yaşar.

Kış zamanında: Kurtlar ekseriya yiyecek aramaklık için ormanları terk ederler. Ol vakit bir büyük sürü olup ava giderler bunlar ziyade acıktıkları

halde, pek hiddetli ve pek cesur olurlar. Bu cihetle köylere girip, kuzulara, koyunlara, ineklere ve atlara hücum ederler.

Kışın soğuk kısmında yani karlar yerde yattığı vakitte, gece bunların sesleri işitilir. Ve sabahleyin bir ineğin veya bir atın gâib olduğu görülünce, köylüler ormandan kurt gelmiştir derler.

MÜLÂHAZÂT

Evladına çocuk iken doğru yolu öğret ki, büyüdüğü vakit eğri yoldan gitmesin.

Bir kimse üzerine lazım olmayan işe karışsa, kendine lüzumu olan işi berbat etmiş olur.

Akıllı olan kimseye layık olan şudur ki, her zaman ulemâ ve üdebâ ile konuşmaktır.

Senin ile hayli vakit arkadaşlık eden, veya sana pek çok iyilikleri dokunan bir kimseye, bir şeyden dolayı seninle dargın olur, yahut haksız olduğun bir işi görmez ise, o kimseye düşman olmayıp evvelki arkadaşlık ve iyiliklerini hatırlayarak medih ve senâsında, ve elinden gelir ise sen de onun iyiliğinde bulunmak insanlığın en büyük şanıdır.

Kibirli adama kibir etmek, bir nevi sadakadır.

Hakkı meydana çıkaran sabır ve zamandır, yani hakkını kazanmak için zamanını beklemek lazımdır.

Cahil kimse sağ bulunanların ölüsüdür, çünkü her zaman, doğru olan şeylerden haberdar olmadığı cihetle, ölü sayılır.

Söylediğin söz, yaptığın işe muvâfık olmalıdır.

Fukaraya zulmeden hâlikını tahkir eder, hâlikına itaat eyleyen fukaraya ikram eyler.

Hilekâr adam her zaman hataya dûçâr olur.

Zulüm ile yapılan bir binadan adaletle kurulan çadır daha kavîdir.

İyiliğe kemlik edenin iki yakası bir araya gelmez.

Helal ve adaletle biriken mal selamet bulur, haram ve zulüm ile cem' olan tez perişan olur.

İyi adam kendi nefesine hayır eyler, fena adam kendi vücuduna zarar eder.

Adaletle yürüyen selamet bulur, eğri yola sapan halka ibret olur.

Adam var ki malını dağıtır ama bereket bulur, adam var ki layığından ziyade esirger ama fakir olur.

Arkadaşlarıyla güzel geçin ki, sıkıntın olduğu zamanda sana yardım etsinler.

Başkalarını zem ettiğin vakit, dikkat et ki kendin dahi fasla şâyân olmasın.

Bir işin başlangıcı fena ise, nihayeti daha fena olacağından şüphe etmemelidir.

Eğer başkalarının seni medih ve sena etmelerini ister isen, kendi kendini medih etme.

İlmin, hiçbir adamı bulunduğu halinden ziyade fena ettiği yoktur. Fakat daha iyi yaptığı pek çoktur.

(Anahtar Halkası, Devamı)

Çünkü vatan ve milletine hakkâ ki hizmet vazifesini îfâ etmiştir. Bu halde her peder evladının az bir zamanda tahsil-i lisan ve edeple tezyîn-i zât eylesmesini arzu eder ise, Anahtar'ın mecmu'uyla biraz kavâid-i Arabiye'yi layığıyla beyan eden işbu "Anahtar Halkası"nı okutturmaları bilhassa tavsiye olunur.

Kitâb-ı mezkûr Bâbîâlî Caddesi'nde 20 numaralı matbaa ve kitabhane sahibi Esad Efendi'nin marifetiyle mevzû-u destgâh-ı tabâat olunup birkaç güne kadar neşredilir.

Mehmed Şemseddin'in "Mülâhazât" unvanıyla başka bir eser-i mergûbesi derdest-i tab'dır.

Kuruş: 12

"Avamil Tuhfesi Harputîsi" (Kenarında tuhfe ve nihayette muğreb mündericdir.)

Kuruş: 6

"Merah Şerhi Dingoz" (Kenarında Surûrî mezkûrdur.)

Kuruş: 5

“Şerh-i Alaka” (Sayfanın üst tarafında Hafız Seyyid ve alt tarafında “Şerh-i Musannifek” mündericdir.)

Kuruş: 3

Avamil Tuhfesi mea Muğreb

Kuruş: 4

Hâşiye-i Cedîde alâ Ali Kûşî li-Seyyid Hafız (Kenarında Harpûtî ve İranî ve Ebu-l- Kasım-ıs- Semerkandî ve şerh-i kebir ve ma'na-l-lebîb ve mutavvel ve hâşiye-i Kürdî alâ şerh-il- Leysî ve Harûbî ve Hafnâvî ve hâşiye-i şerh-i İsam ve imtihan-ül- ezkiyâ ve Siyalkûtî ve Küfvî ve külliyât-ı ebi-l- beka ve şevket ve Unkudu-z- Zevâhir ü Şerhî ve Seyyid Ali ve Furûk-ı Hakkî ve Seyyid Garseddin ve berd'î ve nâibzâde ve rasûl ve zeyn-üd-dîn ve mülâzâde ve ebû Hâmid ve Tâlibî ve Hâmid-i Çelebî ve Seyyid-iş-şerif ve Kasım ve Abdurrahman ve Şeyh-i Radî'nin akvâl-i mu'tebere ve nefiseleri münderic ve ibtidasına müceddeden fihrist tertip olunmuştur.

Kuruş: 4

“Küçük Henry” (Edille-i akliye ile vahdâniyetin sübûtu hakkında Fransızca kaleme alınıp terbiye ve tehzîb-i ahlaka medâr-ı küllîsi olacağından bu defa Türkçeye tercüme olunmuştur.)

Kuruş: 48

“Kadınlar Muharebesi” (Fransız şair-i meşhuru Alexandre Dumas'ın âsârından olup bu defa Türkçeye nakil ve tercüme olunmuş hikâyedir.)

Kuruş: 15

“Bin bir Hayal” (Kezâlik Alexandre Dumas'ın âsârından mütercim hikâyedir.)

Kuruş: 2

“Sarf Cümlesi”

Kuruş: 2

“Nahiv Cümlesi”

Kuruş: 3

“Dâvûd-i Karsî”

Kuruş: 1

“Bekârlar” (Balzac'ın âsârından mütercim hikâye olup cüz cüz neşrolunmaktadır.) “Beşinci cüzü çıktı.”

Kuruş: 1

La Dame operal “İncili Hanım” La Dame aux Camelias muhaririri Alexandre Dumas zâdenin âsârından mütercim hikâye olup cüz cüz neşrolunmaktadır. “Dördüncü cüzü çıktı.”

Matbaa ve kitaphâne-i mezkûrede bilcümle kütüb-ü fıkhiyye ve itikâdiye ve kavânîn ve nizâmât-ı devlet-i âliye ile İstanbul ve memâlik-i mahrûse-i şâhânedede kâin bilcümle mekâtib-i âliye ve askeriye ve rüşdiye ve ibtidâiye ve sıbyâniyede kıraat ettirilen ders kitapları ve şu esnalarda tab’ ve neşir ve gazetelerde ilan olunan kitaplar velhâsıl kâffe-i ulûm-u ileyh ve âliyeye müteallik kütüb ve risâil mevcut olup perakende alanlar için sâire nisbetle yüzde ondan yirmiye kadar ve külliyetli alanlar için daha ziyade iskonto edilir.

Dışarıdan vukû bulacak siparişler için her türlü teshilât-ı icra ve her nevi siparişlerin fiyatında daima ehveniyet gösterileceği taahhüt olunur.

Tâbi'i
Mehmed Esad

Sahib-i imtiyaz ve Muharriri
Mehmed Şemseddin

Bir cildi 24 nüshadır.

ARKADAŞ

Bir nüshası 50 paradır.

1299

Ruhsat-ı resmiyye ile her on beş günde bir resimli olarak çıkar.

Mahall-i tab'ı ve merkez-i tevzî
Bâbiâli Caddesi'nde (Esad)
Efendi'nin (20) numaralı matbaa ve
kitaphanesidir. Abone olmak için
mahall-i mezkûra müracaat olunur.

İstanbul için seneliği yani yirmi dört
nüshası 20 kuruştur. Dışarılar için
seneliği posta parasıyla beraber 26
kuruştur.

“Bâbiâli Caddesi'nde Esad Efendi'nin (20) numaralı matbaasında külliyet
üzere bulunan kitapların cedvelidir.”

ANAHTAR HALKASI

Mehmet Şemseddin'in âsâr-ı
nefisesinden “Anahtar” nâm
kitâb-ı makbûlün tetimmesidir.
Mezkûr Anahtar'ın dördüncü kitabı
Türkçenin sarf ve nahvinden
bahs olduğu gibi işbu “Halka” dahi
lisân-ı Türkî'de müsta'mel Arabî
kelimelerin kavâid-i mahsûsasını
nâkildir.

Bir insan lisanını ne kadar
iyi tahsil eder ise o derece nâtik ve
kâtip olacağı tariften âzâdedir.
Müellif-i mûmâ ileyh, etfâl-i vatanın
ibare okumak ve lisanlarını tahsil
eylemek için senelerce mekteplerde

sürüncemelerini bertaraf edip, pek
az bir zamanda okumayı
sökmeleriyle beraber lisân-ı
mâder-zâdlarını kavâid üzerine
tahsil eylemeleri zımnında işbu
“Anahtar”ı bi-hakkın pek kolay bir
usulde tertip ve te'lif eylemiştir. Bu
cihetle İstanbul ve taşralarda
bulunan mekteplerin ekserisinde
Anahtar kitabı okutturulmakta olup
ziyadesiyle faydası görülmektedir.

İşte müellif-i kitâb şu yolda
bir eser-i nâfi' vücuda getirmiş
olduğundan dolayı sezâ-vâr-ı
tahsîn ve aferindir.

ÇOCUKLARA
ARKADAŞ
MUHARRİRİ
SIHHİYE KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN

NUMARA: 11

CİLD: 1

HER 15 GÜNDE BİR MUSAVVER ÇIKAR

FÎ 16 ŞEVVAL

İSTANBUL

1298

CUMA

NASİHAT
(SABIR)

Sabır gerek haklı, gerek haksız olsun bir taraftan vukû bulan felaket ve musibetin, vücudumuza ârız olan maraz ve hastalıklarla, malımıza gelen zarar ve ziyanın cümlesini Cenâb-ı Hak'tan bilip, ve def etmesini de yine Hak Teâlâ Hazretleri'nden niyaz edip, o hallere tahammül etmeye derler.

Yoksa öyle “Falan bana şunu söyledi de, öteki hakkımda şöyle bir iş yaptı da ondan bu zarara uğradım.” diye kimseye buğz ve kin etmemelidir. Sabırdan ne fayda görebiliriz denilir ise; dünyada her ne için olur ise olsun, sabır pek büyük ve pek çok faydalar verir. Bunun için demişlerdir ki, “Sabrın sonu selamettir.” Bir de sabrımız kemâlde olduğu sûrette, dūçâr olduğumuz cevr ü cefa ve mübtela bulunduğumuz emrâz ve hastalıklar her ne ise, Tanrı Teâlâ'nın lütuf ve inâyetiyle kolay bir yol ile def olacağına asla şüphe etmeyiz. Ve musibetli günlerimizde dahi fikrimiz sakin olup, o musibeti ne yüzden hayra tebdil edebileceğimizi sabır denilen istidâdın talimiyle düşünüp def'ine çare buluruz.

Sabır ile insan düşmanını dost edip, hiçbir kimse ile öyle düşmanlık ve husûmet kaydında olmaz. Ve mutlak düşmanın kemliğine sabır ve tahammül ve belki kötülüğüne karşı iyilik edip, düşmanını ettiğine pişman ederek mahcup bırakır. Ve şu cihetle nihayette düşmanın kötülüğünden bir zarara uğramaz.

Herkes bilir ki, her kimde olur ise olsun, fitrî yani yaratılış olarak sabır vardır. Fakat iş o sabrı kuvvetleştirip yani ziyadeletip yerinde kullanmaktır. Bu

ise daima Cenâb-ı Hakk'ın üzerimizde olan layığımızdan ziyade bunca nimetlerini ve ettiğimiz günahlara nihayetsiz sabrını ve bizlere olan rahmet ve şefkatini mülâhaza ederek, gerek sâir cinsimiz bulunan insanları, gerek kendimizi Tanrı Teâlâ Hazretlerinin gazabına dũçâr olacak işlerden men etmemiz ile olur.

Herkeste fitrî olarak sabır olduğu gibi, “hiddet” denilen öfke dahi vardır. Gerektir ki, insan, hiddetlenmekten hâsıl olacak fena ve muhâtaralı halleri mülâhaza ederek, hiddeti kendimize uğratmamalıyız. Yani sabrımızı hiddetimize galip getirmeye çalışmalıyız. Çünkü hiddet sabrın zıttı olduğu gibi, Allahü Teâlâ Hazretleri'nin rıza-i şerifinin mugâyiri bir haslet olduğunu da mülâhaza eder isek, her vakit öfkemize galip gelebiliriz. Bu sũrette sabrı hiddete galebe ettirmekte güçlük çekmeyiz.

Sabrın fazilet ve faydasını anlayacak derecede iz'ânlı pek az kimse vardır. Adam var ki, kendinden azıcık sabır hisseder ise, onu muzır bilip terk etmeye çabalar. Alt ucunda sabırsızlıktan birtakım seyyieler çeker de hiç onun farkına varmaz. İşte buralara sebep, hep enaniyet, kibir, hırs ve inat gibi birtakım tabiatlardır. Akıllı olan adam, bu tabiatların fenalığını idrak edeceği cihetle, ondan bahse lüzum yoktur.

Hâsılı, sabır ahlak ve iman ve mezhebe müteallik bir fazilet olup, Bârî Teâlâ Hazretlerinin birliğine olan iman ve itaatimiz sabrımızdan belli olur.

Sabırda lütuf ve ihsan hüdâdır
Acele meğer şeytan hem hatadır
Sabır kim kıldı ise buldu selamet
Acele kim eder ise buldu melâmet

İnsan arkadaşlarını gücendirmemelidir.

Zira arkadaş var ki karındaştan iyidir.

Şu mislin hükmü o kadar büyük, o kadar geniştir ki, bunun için beş on cilt kitap yazılsa, yine bitirilemez.

Evet! Arkadaş karındaştan iyidir. Hem de ne kadar iyidir, bilir misiniz? Bir anadan bir babadan doğma iki terbiyesiz karındaşın, birbiriyle gücenip aylarca yıllarca küskünlük etmek ve birbiriyle görüşmemek ve hatta kanlı

bıçaklı olmak ihtimali vardır. Lakin bir mektepte okuyup can ciğer geçinen iki arkadaşın, öyle olur olmaz şeyler için, birbirinin hatırını kırmaları umulmaz. Çünkü mektepte ve ilim sayesinde görecekları güzel terbiyeler; onlara daima birbiriyle karındaş gibi geçinmek ve birbirine karındaş misilli muhabbet edip, hiçbir kere gücendirmemek yollarını öğretir.

Mektep arkadaşlığındaki güzel güzel faydaların biri de; büyüyüp ve memuriyetle her biri bir tarafa dağıldıktan sonra, mektepte geçen güzel günlerle sevgili arkadaşlarının muhabbetini düşündüğü veyahut arkadaşlarından birinin bir mektup veya bir selamı geldiği zaman, alacağı lezzettir. Ah! Bu lezzet, hangi lisan ile söylene ve hangi kalem ile yazılsa, şüphe yok ki, tarif edilemez.

Arkadaşlık fâidelerinin birisi de; arkadaşları uğrunda canını bile esirgememektir. Bakın şuracıkta size bir hikâyecik nakledeyim de, arkadaşlığın kadir ve kıymeti ne kadar büyük olduğunu anlayın:

Vaktiyle bir mektepte okumuş ve karındaştan ziyade güzel görüşmüş, iki arkadaşın biri, bir memuriyetle Bağdat'a azîmet eder; hem de Bağdat vilayetinin en uzak bir mahalline gider. Orada işiyle vazifesiyle uğraşır iken, bî-çâre birden hastalanır! Bu hastalığı tam bir sene sürer. Nihayet Bağdat'tan bu adamın yerine başka bir memur gönderirler. Bu zavallı açıkta kalır.

Bilirsiniz ya! Oralarda bundan on sene evvel hekim, eczacı falan bulmak mümkün olmadığından, o zavallı garibin bî-çâre karısı, nesi var nesi yok, satar savar, ta uzak bir memlekette bir hekim getirtir; hekim hastaya birkaç ay bakar ise de, dünyada ecele hiç kimsenin gücü yetebilemediğinden, bî-çâre adam orada vefat eder. Çoluğu çocuğu matemle feryat ile bağıra çağıra babacağızlarını gömerler.

Zavallı garipler! Ellerinde beş paralık kudret yok ki, vatanlarına kavuşsunlar. Bunlar o derece fakr u zarurete düşerler, o kadar yalnız kalırlar ki, - kibirlerinden değil – kemâl-i edeplerinden hallerini Allah'larından başkasına bildirmek istemezlerdi.

Üç öksüz ile bir namuslu kadıncağız, bir harap kulübe köşesinde ağlaya ağlaya vakit geçirirler iken, memuriyetle Basra taraflarına gitmek üzere bunların bulunduğu yere uğrayan bir iyi adam, bu talihsiz gariplerin başlarına gelen felaketi haber alır, acır, merak eder. Öksüzlerden en büyüğünü yanına çağırarak, pederini ve sâireyi sorar sual eder. Çocuk

yetimâne bir ah ile pederinin falan mektepten çıkma, falan efendi olduğunu söyler söylemez; bu adamın gözlerinden yaş akar, çocuğu bağına basar, bir hayli ağlar, ondan sonra validesiyle öteki yetimleri dahi yanına çağırır. Birçok teselli verir. Badehû çocuklarla validelerini pederlerinin zamanından bin kat âlâ bir halde, memleketleri olan İstanbul'a gönderir ve kendilerinin üç senelik geçineceklerini verdikten sonra, babalarının mezarına dahi bir güzel taş diktirir ve çocuklara hitaben: -

“Yavrularım. Merhum babanız benim mektep arkadaşım ve karındaşımdan ziyade sevgili ve bir arada yaşadığım yoldaşım idi. Ne çare felek böyle yaptı! Siz İstanbul'a gidin ilerisine Mevla'm kerimdir.”

Meğer bu adam vefat edenin sevgili bir mektep arkadaşı imiş. Aferin bu adamın hamiyetine! İnsaniyetine! Arkadaşlığına! İşte şu hikâyeden dahi anlaşıldı ki,

İnsan arkadaşlarını gücendirmemelidir.

Zira arkadaş var ki karındaştan iyidir.

ZİRDEKİ HİKÂYİYİ, TİCARET MUHASEBE ODASI MÜMEYYİZİ RİF'ATLI MEHMET HULUSİ EFENDİ MUKADDEMAN GÖNDERMİŞTİR.

HİKÂYE

Malumdur ki, hayvanâtta “kaz” denilen mahlûk, suda yaşamayı pek çok sever. İşte bu mahlûktan iki kaz, tabiatları mûcibince bir gölde, birlikte mekân tutmuş, ve o gölde bulunan kurbağalardan biriyle kardeş gibi ülfet etmişler idi. Fakat avcılar, ekseri zaman ol göle gelip kazları vurmaya çalıştıkları cihetle, ol iki kazın rahatları selb olduğundan orasını terk ile başka göle gidip vatan etmeyi kurdular; ve veda etmek için kurbağaya gelip, avcılardan rahatsız olduklarını ve başka göle gitmek üzere, Allahâısmarladık'a geldiklerini söylediler. Kurbağa Allahâısmarladık sözünü işitince; feryat figan edip, kendisinin de beraber götürülmesini rica etti.

Kazlar “Ey birader seni beraber alıp götürmek kolaydır. Fakat korkarız ki, sen bizim nasihatimizi tutmazsın.” dediler. Kurbağa nasihatlerini tutacağını ve ne derler ise, sözlerinin hilafı harekette bulunmayacağını söyledi.

Bunun üzerine kazlar uzunca bir değnek getirip, ortaya koydular. Ve kurbağaya ağızıyla değneğin ortasından tutmasını ve havaya kalktıkları zaman, ağızını açıp kimseye bir söz söylememesini tembiye ettiler. Ve değneğin orta yerini kurbağanın ağızına verip, kendileri dahi değneğin uçlarından tutarak, uçmaya başladılar. Giderler iken bir köy üzerinden geçerler idi.

Köy ahalisi bu kazları ve değnek ile bir kurbağa götürmekte olduklarını görünce, taaccüb edip “Bakın! Bakın! Kazlar kurbağayı nasıl götürüyorlar.” diye bağrışmaya başladılar. Kurbağa biraz sabredip, nihayet köy ahalisinin bağrışmaları ziyade olduğunu görünce güya ahaliye körlük vermek için ağızını açmasıyla, değnekten kurtulup yere düşerek helak oldu! Kazlar dahi dostlarının nasihatini tutmayanların hali budur deyip, yollarına gittiler.

İşte şu hikâye; kendisinin iyiliğini isteyen ahbablarının sözlerini tutmayan ve kendisinden büyüğünün nasihatini kulağına koymayan kimselerin, âkıbet bir belaya giriftâr olarak, asla halâs bulamayacaklarını meydana kor güzel bir misaldir.

MEHMED HULUSİ

HURÛFÂT BASMASI

Bu sanat bugünkü gördüğümüz mükemmel hale yavaş yavaş gelmiştir. Şöyle ki:

Flemenk'te Harlem memleketinde doğmuş Laurens Coster isminde bir kilise hizmetçisi ilk evvel tahta üzerine yazılar oyarak bir kitap basmıştır.

Almanya'da Mainz şehrinde 803 senesinde dünyaya gelmiş zâdegândan Gutenberg adlı bir adam Laurens Coster'in bu icadını öğrenip 828'de Strazburg'a giderek orada bu yeni sanatın ilerlemesi için birçok paralar sarf ettikten sonra 845 senesinde tahtadan ufak ufak harfler yapmıştır.

850'de tekrar kendi vatani olan Mainz şehrine gelip (Jochann) Faust isimli gayet zengin bir kuyumcu ile Darmstadt memleketinde doğmuş olan Schoffer adlı diğer birisiyle ortak olmuştur.

Masrafını Faust verip Gutenberg'in icat eylediği harflerle “Biblia Latina Museum” denilir kitabı basmışlardır.

Gutenberg, 860 senesinde ortağı bulunan Faust'tan ayrılıp kendi kendine bir basmahane açmıştır. Bu basmahanede bir zaman işledikten sonra 873'te ölmüştür.

Faust, Schoffer'e kızını verip kendine ortak etmiştir. Schoffer gayet akıllı bir adam olduğundan ve Gutenberg'in icat eylediği tahta harflerin çok bir zaman dayanamadığını gördüğünden kalıp yapıp onunla kurşun harf dökmeyi icat eyledikten sonra 905 senesinde vefat etmiştir.

Hâsılı hurûfât basmasını Gutenberg, Laurens Coster'dan öğrenerek icat etmiş, Schoffer dahi mükemmel sûrette tamam eylemiştir. Bugünkü güne kadar Almanya basmacıları ile kitapçıları ve Strazburg ahalisi, her yüz senede bir kere basmacılık sanatının icadına tesadüf eden günde şenlik ederler.

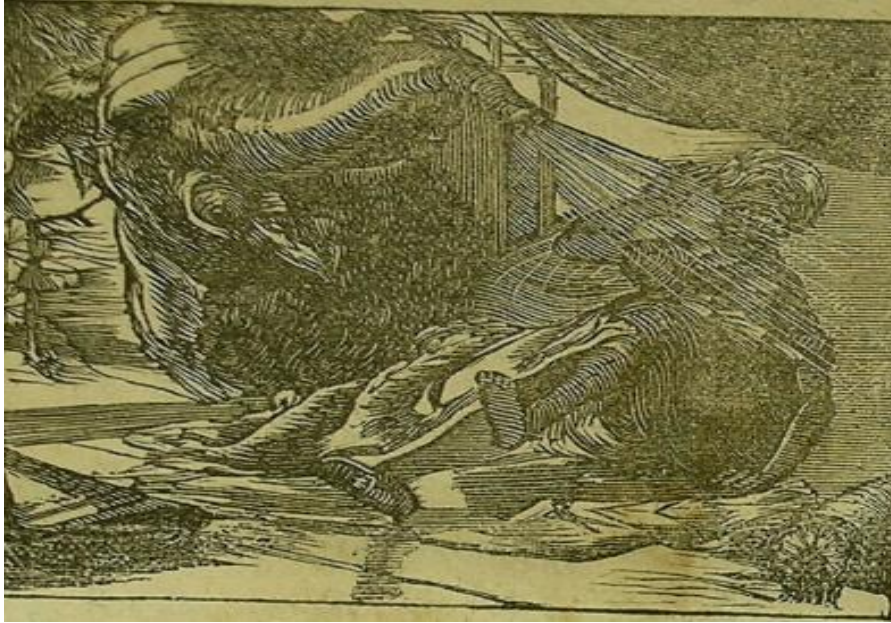
MAKALE

Âlim ölmez manasına dair bir vaadim var idi evvela onu îfâ edeyim. Herkesin bildiği her âlemde mükemmel "Keşşâf" deyu şöhret bulmuş bir ulemâ var idi, kendisi mu'tezileden olduğu halde, vefatından birçok sene geçtikten sonra kabrinin bir tarafı yıkılmış; oradan görürler ki vücudu ter ü taze duruyor, der-akab oraya bir türbe yapıp örterler. Mu'tezile olduğu halde vücudu çürümemiş ya, ehl-i sünnet olup itikad-ı tam erbabından olur ise nice olacağı ehl-i ârifâne mestûr değildir. Biri dahi ilim hakkında nice hadisi şerifler vardır cümleden birisi şu mealdedir: "Üç takım kimseler ölmez; biri cami ve köprü, ve yol, ve çeşme yaptırılar, öbürü evlâd-ı sâlihası olanlar, öbür diğeri ilim sahibi olanlar. Bu kimselerin bıraktığı kıyamete kadar defter-i âmâlinde anılırlar. Husûsan ki, âlim olan zât bir kitap te'lif eder onunla anılır veyahut okutur şâkirdân yetiştirir, şâkirdi onunla kıyamete kadar anılır. Tarîk-i ilmiyenin silsile nameleri gibi, ta İmamı Gazali'ye varınca ki el-hâletü hâzâ anılıyor. Şimdi ilim sahibi bulunan adama ölmüş denilir mi? Denilemez. Sâniyen: İlim Cenâb-ı Vâhib-ül-Atâyâ Hazretleri'nin kendi sıfat-ı aliyyesinden bir sıfattır. Her kimde bulunur ise, dünya ve ahirette aziz olur. Dünyada olan izzet herkes görüyor ki ilmi olanlar herkes yanında müteberdir ve ahirette en evvel cennete âlimler girecektir. Bunun tafsili, kütüb-ü tefâsirdedir. Ama hangi ilim ve hangi fendir denir ise, lâ ale-t-ta'yîn hangi fenni insan talim eder ise, mutlaka Hazreti Kayyum'un kudret-i bâliğasını müşâhede edeceği âşikârdır.

Mesela: - Coğrafya okur isen, küre-i arzın devir ve hareketi ve şems ile arzın münasebeti ve muallâk-ı fi-s-sema durması ve yerin su ile topraktan tereküp edip, bir yuvarlak şekilde olması ve beş kıtanın her birinde bir gûna tabiat olup türlü türlü meyve ve maden ve insan ve hayvan yaşaması ve bulunması, hep Cenâb-ı Kibriyâ'nın azametini ispat ettiğinden her hangi ilim tahsil olursa, hep Hüdâ-yı Müteâl Hazretlerinin kudret-i bâliğası müşâhede olunur. Bununla beraber hep ilmi bir peygambere Allahü Teâlâ inzâl etmiştir. Tarih okuyanlara malumdur. Bir adam ne kadar ulûm ve fûnûn ve elsine okur ve öğrenir ise, ol kadar mükemmel olur. Bir fenle bir ulemâ kalır ise, noksan kalır. Ve bir de Allah rızası için okumalıdır. Pek büyük adam olur. Falan olacağım diye okur ise ya ölür, ya ölmez ise dahi, terakkî edemez. Allah cümlemize tevfiik eyleye âmin!

Üsküdar'da Tophanelioğlu Mekteb-i Muallim-i Evveli İbrahim Hilmi

HİKÂYE

Meyve: Yemiş

Avdet: Geri dönmek

Mûnis: Alışık

Havf: Korku

Firar: Kaçmak

Hindistan'da "Delhi" şehrinde bir terzi var imiş. Bu terzi, her gün dükkânının önünden geçmekte olan bir file biraz meyve* vermeyi âdet edinmiş imiş. İşte bu âdete hayvan alışmış olduğundan, oradan geçtiği vakit, umduğu hediyeye nâil olmak için, dükkânın penceresinden içeri, hortumunu uzatmış.

Lakin birgün, terzi, filin şu haline kızmış olmakla, filin hortumuna iğnesini sokmuş ve defol şuradan diye söylenerek, bir şey dahi vermemiş.

Fil oradan, usûlle gitmiş, fakat o civarda suyu pis olan bir göle giderek, hortumunu doldurup avdet* etmiş. Ve doğruca hortumuna iğne sokulan pencereden içeri, zavallı terzinin üzerine sel gibi suyu akıtmış;

İşte şu hali görenler, büyük bir eğlence seyretmiş olurlar!

Yine Delhi şehrinde fakir bir hatun varmış. Bu bî-çâre kadının çarşıda küçük bir dükkânı olup, orada yemiş satmakla geçinir imiş. Bir mûnis* fil daima bu hatunun dükkânının önüne gelip durmuş. Kadın, fil kısmının meyveyi pek ziyade sevdiğini bildiğinden, bazı kere bu file biraz yemiş verir imiş.

Birgün bu fil, kendi sahibine nasılsa kızmış olduğundan yularını koparıp, çarşıya doğru alabildiğine koşarak, önüne rast gelene şeyleri çiğnemeye başlamış. Bu cihetle yolda ve dükkânlarda bulunan halkın, korkularından her biri bir tarafa kaçmış. Zavallı kadın dahi havfından* uzak bir yere firar* etmiş. Lakin bî-çâre hatun dükkânında bulunan küçük bir çocuğunu, alıp kaçmayı unutmuş olduğundan ve filin ise dükkâna doğru koştuğunu görmüş bulunduğu çocuğunu mutlak çekindiği zannında bulunmuş.

Hâlbuki fil o çocuğu tanımış. Zira o çocuk bu file her zaman meyve verirmiş. İşte bunun için, çocuğu görünce durmuş. Çocuk korkusundan yere kapanmış olduğundan, hortumuyla çocuğu yerden kaldırıp kendisi usulca yoluna gitmiş.

Fakîre hatun gelip çocuğunu sağ ve salim görünce ziyadesiyle sevinmiş ve hayvan kısmının iyilik gördüğü yere hıyanetlik etmediğine şaşarak Cenâb-ı Hakk'a hamdetmiş.

TAHSİL VE MÛTÂLAA İLE VAKİT GEÇİRMEK

9 Numaralı nüshaya konulan “Mehmed Mümin” Efendi'nin makalesinde, mütâlaa hakkında kâfi vâfi haylice söz bulunmuş ise de, - e-t-tekrâru ahsen - mantığınca, bu babda ben de birkaç kelime yazmayı arzu eyledim. Şöyle ki: -

İnsanın çocukluğunda, gerek büyüklüğünde, her bir vakti için bir türlü işi vardır. Mesela: Sabah oldu mu, çocuk ise mektebine, büyük ise dükkân veya memuriyetine gider. Akşama kadar orada vakit geçirip, akşamüstü yine evine gelir. Burada büyükleri bir tarafa bırakıp, çocukların vaktini taksim edelim:

Yukarıda söylediğim gibi, çocuk sabahleyin mektebe gider. Fakat şafakla beraber gitmez ya? Ne kadar erken gitse, yine hiç olmazsa iki saati evinde geçer. Mektepte dersler arasında da en aşağı iki saati boş kalır. Akşam da güneş batıncaya kadar mektepte bulunmaz? Şurası burası ne kadar geç kalsa, yine on birde hânesinde bulunur. On birden - gece mevsimine göre - dörde beşe kadar geçen vakitte kezâlik boş kalır.

Demek oldu ki, bir çocuk sabahleyin yerinden kalkıp, gece yatıncaya kadar tabîi olarak sekiz dokuz saat boş vakit kazanır. Haydi, yemek yemeğe, peder ve validesi veya arkadaşlarıyla görüşmeye ve ders arasında teneffüs etmeye ve sâire ve sâireye bol bola dört saatini verelim. Geriye beş saat kalır. Ya bu beş saat gibi uzun bir vakti ne ile geçirelim? Çünkü iş gücü kalmadı.

İşte bizim çocuklarımız, bu vakitlerini oyunla ve sâir haylazlıkla geçiriyorlar! Yirmi dört saatin mahsulü olan böyle uzun ve kıymetli zamanı can sıkıntısını def etmeklik, diye haylazlıkla oyuna feda edivermek, ve bir günlük tahsilden kazanılacak faydayı bu sırada unutup tamamıyla gâib etmek acınacak hallerden değil midir? Ya ne yapalım? Asıl bu vakti güzel ve eğlenceli ve faydalı bir şeyle geçirmeli. O da tahsil ve mütâlaadır.

Farazâ: Derslere tamamıyla bakıp, yani şüphe kalmayacak derecede dersleri anlayıp pişirdikten sonra, kütüphaneyi açıp bakınca; fûnûn, maârif, tarih, edebiyat, hikâyât kitapları kendini gösterir. Fûnûn, maârif ve edebiyat kitaplarını okusak pek çok faydalanacağız. Tarih mütâlaa etsek güya dünya kururalıdan beri yaşıyormuşuz gibi, her bir zamanın hallerini bir türlü

taaccübve hayretle göreceğiz. Hikâyât ki o da edebiyat cümlesindedir bunları dahi okumaktan pek çok zevk ve ibret alındıktan başka, ahlakı yani huyları bile düzeltir.

İşte böyle vakit geçiriş, hem eğlenceli hem faydalı olmaz mı? Bunlar birtakım oyun ve sâir haylazlığa benzer mi? Bununla beraber kitap okumakla vakit geçirmek bir türlü tahsil demektir.

Hâsılı boş vaktini derse çalışmaya ve kitap okumaya harç etmek, o vakti gâib etmeyip, belki kazanmak demektir; pek güzel bir vakit geçiriştir. Böyle vakit geçiriş ise, işten güçten hâlî olmayan adamların ve belki haylazların bile haset ettiği bir şeydir.

ARI

Mevâ: Ev

Kovan: Arıların bal yaptıkları yer

İmâl: Yapmak

Arı bal toplamak için, sabahları mevâsından* dışarı uçar. Dışarıya çıktığı zaman, yalnız olduğu yere yakın bulunan çiçekleri dolaşmaz. Ekseri kendi meskeninden birkaç mil mesafe uzağa gider. Lakin asla yolunu gâib etmez. Yolda iken yağmur yağar ise, kendisini bir duvar kovuğuna yahut bir ağacın yaprakları arasına veyahut bir büyük çiçeğin altına gizler. Güneş tekrar meydana çıkınca, havalanarak ve güzel güzel uçarak yine mevâsına gelir.

Arılar yalnız bal toplamazlar. Balı çiçeklerden topladıkları gibi, yine bazı çiçeklerden, altın tozu misilli sarı bir türlü toz cem* ederler. Bu tozu arka ayaklarının üzerlerinde kovanlarına* getirirler. Kovanda o tozu “arı ekmek”i yaparlar. Ve bu ekmeği yavrularına yedirirler. Ve yine bu tozu balmumu yapmaya dahi kullanırlar. Balmumundan küçük küçük birçok gözler imâl ederler.

İşte çiçeklerden topladıkları balları, sarı toz ile yapmış oldukları göz göz balmumunun içine doldururlar. Şu göz göz olan balmumu içindeki bala “Gömeç Balı” ya “Çî Bal” derler.

Gömeç balının beyazı makbul olup, siyahı ol kadar makbul değildir.

MUDHİKÂT

Köylünün biri, ihtiyar adamların bir şey okuyacakları zaman, gözlerine gözlük takmakta olduklarını gördüğünde, “Ben de kendi gözlerime bir gözlük alayım.” diye yakında bulunan şehre gidip, bir gözlükçü dükkânına girmiş ve gözlükçüden bir çift gözlük istemiş. Gözlükçü bunun burnunun üzerine bir çift gözlük takmış. Köylü derhal eline bir kitap alarak, açıp bakmış ve gözlükçü “Bu gözlük iyi değildir.” demiş. Dükkâncı başka bir gözlük çıkarıp vermiş. Köylü adam yine kitaba bakarak, “Bu gözlük de bir işe yaramıyor. Baksana kitabın yazılarını okuyamıyor.” deyince gözlükçü “Dostum galiba sen okumak bilmiyorsun.” dediğinde; köylü cevabında “Eğer okumak bilmiş olsaydım senin dükkânında ne işim var ve gözlüğünü ne yapayım.” demiş.

MÜLÂHAZÂT

İlim ve marifet tahsil eden kimsenin, tahsil eylediği ilim ve marifet altın ve gümüş ticaretinden daha faydalıdır.

(Anahtar Halkası, Devamı.)

Çünkü vatan ve milletine hakkâ ki hizmet vazifesini îfâ etmiştir. Bu halde her peder evladının az bir zamanda tahsîl-i lisan ve edeble tezyîn-i zât eylemesini arzu eder ise, Anahtar’ın mecmu’uyla biraz kavâid-i Arabiye’yi layığıyla beyan eden işbu “Anahtar Halkası”nı okutturmaları bilhassa tavsiye olunur.

Kitâb-ı mezkûr Bâbîâlf Caddesi’nde 20 numaralı matbaa ve kitabhane sahibi Esat Efendi’nin marifetiyle mevzû-u destgâh-ı tabâat olunup birkaç güne kadar neşredilir.

Mehmet Şemseddin’in “Mülâhazât” unvanıyla başka bir eser-i mergûbesi derdest-i tab’dır.

Kuruş: 12

“Avamil Tuhfesi Harpûtfisi” (Kenarında tuhfe ve nihayette muğreb mündericdir.)

Kuruş: 6

“Merah Şerhi Dingoz” (Kenarında Surûrî mezkûrdur.)

Kuruş: 5

“Şerh-i Alaka” (Sayfanın üst tarafında Hafız Seyyid ve alt tarafında “Şerh-i Musannifek” mündericdir.)

Kuruş: 3

Avamil Tuhfesi mea Muğreb

Kuruş: 4

Hâşiye-i Cedîde alâ Ali Kûşî li-Seyyid Hafız (Kenarında Harpûtfi ve İranî ve Ebu-l- Kasım-ıs- Semerkandî ve şerh-i kebir ve ma'na-l-lebîb ve mutavvel ve hâşiye-i Kürdî alâ şerh-il- Leysî ve Harûbî ve Hafnâvî ve hâşiye-i şerh-i İsmâm ve imtihan-ül- ezkiyâ ve Siyalkûtî ve Küfvî ve külliyât-ı ebi-l- beka ve şevket ve Unkudu-z- Zevâhir ü Şerhî ve Seyyid Ali ve Furûk-ı Hakkî ve Seyyid Garseddin ve berd'î ve nâibzâde ve rasûl ve zeyn-üd-dîn ve mülâzâde ve ebû Hâmid ve Tâlibî ve Hâmid-i Çelebî ve Seyyid-iş-şerif ve Kasım ve Abdurrahman ve Şeyh-i Radî'nin akvâl-i mu'tebere ve nefiseleri münderic ve ibtidasına müceddeden fihrist tertip olunmuştur.

Kuruş: 4

“Küçük Henry” (Edille-i akliye ile vahdâniyetin sübûtu hakkında Fransızca kaleme alınıp terbiye ve tehzîb-i ahlaka medâr-ı küllîsi olacağından bu defa Türkçeye tercüme olunmuştur.)

Kuruş: 48

“Kadınlar Muharebesi” (Fransız şair-i meşhuru Alexandre Dumas'ın âsârından olup bu defa Türkçeye nakil ve tercüme olunmuş hikâyedir.)

Kuruş: 15

“Bin bir Hayal” (Kezâlik Alexandre Dumas'ın âsârından mütercim hikâyedir.)

Kuruş: 2

“Sarf Cümlesi”

Kuruş: 2

“Nahiv Cümlesi”

Kuruş: 3

“Dâvûd-i Karsî”

Kuruş: 1

“Bekârlar” (Balzac’ın âsârından mütercim hikâye olup cüz cüz neşrolunmaktadır.) “Beşinci cüzü çıktı.”

Kuruş: 1

La Dame operal “İncili Hanım” La Dame aux Camelias muhaririri Alexandre Dumas zâdenin âsârından mütercim hikâye olup cüz cüz neşrolunmaktadır. “Dördüncü cüzü çıktı.”

Matbaa ve kitaphâne-i mezkûrede bilcümle kütüb-ü fıkhiyye ve itikâdiye ve kavânîn ve nizâmât-ı devlet-i âliye ile İstanbul ve memâlik-i mahrûse-i şâhânedede kâin bilcümle mekâtib-i âliye ve askeriye ve rüşdiye ve ibtidâiye ve sıbyâniyede kıraat ettirilen ders kitapları ve şu esnalarda tab’ ve neşir ve gazetelerde ilan olunan kitaplar velhâsıl kâffe-i ulûm-u ileyh ve âliyeye müteallik kütüb ve risâil mevcut olup perakende alanlar için sâire nisbetle yüzde ondan yirmiye kadar ve külliyetli alanlar için daha ziyade iskonto edilir.

Dışarıdan vukû bulacak siparişler için her türlü teshilât-ı icra ve her nevi siparişlerin fiyatında daima ehveniyet gösterileceği taahhüt olunur.

Tâbi'i
Mehmed Esad

Sahib-i imtiyaz ve Muharriri
Mehmet Şemseddin

Bir cildi 24 nüshadır.

ARKADAŞ
1299

Bir nüshası 50 paradır.

Ruhsat-ı resmiyye ile her on beş günde bir resimli olarak çıkar.

Mahall-i tab'ı ve merkez-i tevzî
Bâbiâli Caddesi'nde (Esad)
Efendi'nin (20) numaralı matbaa ve
kitaphanesidir. Abone olmak için
mahall-i mezkûra müracaat olunur.

İstanbul için seneliği yani yirmi dört
nüshası 20 kuruştur. Dışarılar için
seneliği posta parasıyla beraber 26
kuruştur.

“Bâbiâli Caddesi'nde Esad Efendi'nin (20) numaralı matbaasında külliyyet
üzere bulunan kitapların cedvelidir.”

ANAHTAR HALKASI

Mehmet Şemseddin'in âsâr-ı
nefisesinden “Anahtar” nâm
kitâb-ı makbûlün tetimmesidir.
Mezkûr Anahtar'ın dördüncü kitabı
Türkçenin sarf ve nahvinden
bahs olduğu gibi işbu “Halka” dahi
lisân-ı Türkî'de müsta'mel Arabî
kelimelerin kavâid-i mahsûsasını
nâkildir.

Bir insan lisanını ne kadar
iyi tahsil eder ise o derece nâtik ve
kâtip olacağı tariften âzâdedir.
Müellif-i mûmâ ileyh, etfâl-i vatanın
ibare okumak ve lisanlarını tahsil
eylemek için senelerce mekteplerde

sürüncemelerini bertaraf edip, pek
az bir zamanda okumayı
sökmeleriyle beraber lisân-ı
mâder-zâdlarını kavâid üzerine
tahsil eylemeleri zımnında işbu
“Anahtar”ı bi-hakkın pek kolay bir
usulde tertip ve te'lif eylemiştir. Bu
cihetle İstanbul ve taşralarda
bulunan mekteplerin ekserisinde
Anahtar kitabı okutturulmakta olup
ziyadesiyle faydası görülmektedir.

İşte müellif-i kitâb şu yolda
bir eser-i nâfi' vücuda getirmiş
olduğundan dolayı sezâ-vâr-ı
tahsîn ve aferindir.

**ÇOCUKLARA
ARKADAŞ
MUHARRİRİ
SIHHİYE KETEBESİNDEN
MEHMED ŞEMSEDDİN**

NUMARA: 12

CİLD: 1

HER 15 GÜNDE BİR MUSAVVER ÇIKAR

FÎ 1 ZİLKADE

İSTANBUL

1298

CUMA

İSLÂH-I NEFİS

İslâhı nefis, kötü tabiatlarımızı terk ve fikrimizi ahvâlimizi pâk etmek demektir. İnsan ne kadar salâh halli ve ne kadar doğru özlü olsa, nefis denilen şeytan onun behemehâl bir damarını bulup yolundan döndürür.

Çünkü herkesin tabiatında bir türlü iştiâh yani istek vardır. Nefis ise sahibinin ne istekte olduğunu elbette bileceği cihetle isteği hâsıl ettirmeye sahibini daima zorlar. İnsan da ona uya uya türlü türlü zarar ve kederlere uğradıktan başka el-iyâzû billâh!! Cenâb-ı Hakk'ın bunca lütuf ve ihsanlarını unutup ve dîn ü diyâneti büsbütün kalbinden silip bir zulmet ve felaket içinde kalır. Bununla beraber nihayetinde de pişmanlık bulur ya... Fakat iş işten geçer. Hâsılı nefsin insana edecek hizmeti budur.

İşte buralarını düşünerek ve Allahü Teâlâ Hazretlerinin hakkımızda olan bunca nimet ve inâyetlerini göz önüne getirerek yaratımızın emrinden ve peygamberimizin şer'inden bir adım dışarı çıkmamalıyız. Yani nefsimizin arzusuna kapılmamalıyız. Ve isteğine hizmet etmemeliyiz.

Nefsi ıslah etmenin insan için selamete beş derece faydası varsa tahsîl-i kemâlâta on beş derece yardımı olur. Zira kendisinde hiçbir şeye arzu olmayan adam ne yapar? Ne yapacak Cenâb-ı Hakk'ı dünyayı ahireti; velhâsıl her bir şeyin hakikatini bildiren ilim ve kemâlâtın tahsiline meşgul olur; ilerlemesine gayret eder.

Demek ki ıslâh-ı nefisten beklenen faydaların başlıcası bu imiş. Bu halde nefsimizi ıslaha elden geldiği kadar gayret etmeliyiz.

İslâh-ı nefis, nefsin arzusundan kendini zabtetmek ve âlimler ile yoldaş kâmiller ile arkadaş olup, nasihatlerini dinleyerek ve edîplerin ibret ve terbiye verici yazdıkları hikâyeye kitaplarını ve sâir şer'e mugâyir olmayan hikmet kitaplarını okuyup yazmak ve fâsıkların sözlerine kulak asmayıp elden geldiği kadar öyle kimselerin sohbet ve meclislerinden uzak olmaya cehd ve gayret etmekle hâsıl olur. Bu da öyle güç bir şey olmadıktan başka, eğer alışılır ise adeta lezzettir. Çünkü her ne ki olur ise olsun, evvelce bir kere tutulup da çeşnisi anlaşılmadıkça onun ne lezzette olduğu bilinemez.

İNTİKAM

Kin ve öç almak (Ahter-i Kebîr)

Eğërçi mezemmet ü merdûdiyetinin husn-ü tab' ve ulv-i meşrebe karşı te'lif ve tevfiiki mümkün olsa dünyada intikamdan tatlı hiçbir şey daha tasvir olunamaz. Nasıl olunsun ki sahibinin kin ve gazabını teskin ve kalbini tefrih ettiği gibi esfel-i cibillet-i insanda mezkûr ahlâk-ı zemîmeden olduğu vecihle hasmın dûçâr-ı musîbet ve ızdırap olduğunu gördükçe göğsünün şişkinliği iner ve gönlünün dargınlığı mahv-ı zâil olur.

Ahzâ intikam da hemen öyle bakkaldan peynir alır gibi çabucak alınırvermez belki fırsat kollamak ve hile düşünmekle olabilir lakin her ne kadar ele fırsat geçse bile harîs-i intikam olmak pek makul ve mûteber harekât-ı insaniyeden de değildir.

Zira verâ-i perde-i ihtifâda mestûr ve belki zihinde mutasavver olan lezzeti ne kadar çok ise pîşgâh-ı inzâr-ı ukalâda mekşûf ve mevcut olan tehlike ve belâyâsı da ol derece azîm ve şedîttir.

Hatta pek çok görülmüş ve işitilmiştir ki: İntikam alacağım sevdasıyla ne bir gün vücudunda rahat ve ne de kalbinde ferâhiyet eseri bularak çarh-ı mîâd-ı ömrünü beyhude devir ettirmiş ve mea hâzâ ma'mûre-i vücudunu şiddet-i mühâceme-i kin ve garazla harâbe-zâra döndürmüştür.

Bi-hakkın insan denmeye layık ve cemi' ahlâk-ı hasene-i insaniyeyi câmi' olarak bil-cümle ebnâ-yı cinsine fâik bulunanlara Cenâb-ı Azîz-ü zû intikamın kudret ve azametini bilerek daima kendinden küçüğüne ve gücünün yettiğine lütuf ve merhamet edip hiç olmazsa şu misafirhane-i muvakkitede şu kadcarcık olsun bir eser bırakmalıdır.

(ESAD)

Bağlanıp bâb-ı rızaya onda kal
Eğer var ise düşmanın Mevla'ya sal
Hak kulundan intikamın hep alır
Sanma asla ettiği ona kalır

VAPUR

Vapur iki türlüdür. Bir türüsü iki tarafında çarhı olandır. Bir türüsünün dahi çarhı kışındadır. İki tarafında çarhı olana yandan çarhlı ve kışında çarhı bulunana dahi uskur tabir edilir. Çarhı makine döndürür. Makine dahi buhar kuvveti yani ateşten ve sudan hâsıl olan duman kuvvetiyle hareket eder.

Vapuru en evvel biz icat ettik diye Fransızlar, hayır ilk önce biz icat eyledik diye Amerikalılar iddia ederler.

1109 senesinde Denis Papin nâmında bir Fransız, çarhın buhar kuvvetiyle nasıl döndüğüne dair bir kitap te'lif etmiştir. 1113'te Düke isminde yine bir Fransız çarhın hareketini tecrübe etmiştir.

Fransa'da Lunéville memleketinde 1166 senesinde doğmuş Goyya adlı bir papaz, buna dair bir risale yazmıştır. Bu risale "Akademi de Nancy Museum", yani Fransa'da Nancy memleketinin dâr-ül-fünûnunda şâkirdâna okutturulmuştur.

1188 senesinde Periye isimli bir adam Paris'te bir vapur yapmıştır. Bu vapurun işlemesi 1189'da Fransa'da Doubs nehrinde tecrübe olunmuştur.

1193 senesinde yine Fransa'da Sen nehrinde Marquis de Jouffroy adlı birisi böyle bir vapur tecrübe etmiştir. Lakin bu iki tecrübe de bir işe yaramamıştır.

Şu son tecrübeye hazır bulunan Fulton isimli bir Amerikalı 1218 tarihinde Paris'te bir vapur yapıp tecrübesini etmiş ve matlûba da muvâfık gelmiştir. Fulton, Fransa beylik yelken gemilerini dahi vapur yapabileceğini Napolyon'a söylemiş ise de Napolyon kabul etmemiştir.

Onun üzerine Fulton vatani olan Amerika'ya gidip ilk defa olarak 1222 senesinde Newyork nehrinde bir vapur icat eylemiştir. Bu vapur birçok zaman Newyork ile Albany arasında işlemiştir.

1227 tarihinde İngiltere'de dahi vapur yapmaya başlamışlardır. Fransa'da vapur ile yolculuk etmek âdeti 1232 senesindedir.

1254 senesinde İngiltere'den Amerika'ya vapur işlemeye başlamıştır. Hâsılı 1222 tarihinden beri vapurlar günden güne çoğalmaktadır.

OSMANLILARDA MUHABBET-İ VATANİYENİN MUKADDİMESİ MEHMED MÜMİN EFENDİ TARAFINDAN

Arkadaşlar! Bundan evvel “okumak” “mütâlaa” etmek hakkında yazmış olduğum makale Arkadaş’ınızın dokuzuncu ve onuncu numaralı nüshalarında yazılmış ve pîşgâh-ı nazar-ı telezzüz ve istifadelerinize konulmuştur. Zan ve kıyasımda hata etmez isem küçücük arkadaşlarımdan pek çoğu memnun ve mahzûz olmuştur? İşte bu makalemizde dahi muhabbet-i vataniyeden bahsedecek ve bu cihetle sizin nazar-ı tecessüs ve dikkatinizi celb eyleyeceğimdir. Şimdilik bahsimize girişmezden mukaddem yazılacak makalenin zihinde güzelce yer tutması ve husûsuyla mümkün mertebe muhâkeme ve mukâyesede olunabilmesi için malumât-ı ibtidâiye makamında bazı şeylerden yazacağımdır. Gerçi yazılacak maddelere güzelce dikkat ve öğrenip ezber edilmesine gayret edecek olur iseniz vatan-ı mukaddesimiz hakkında olan şu makaleciğimizin ruhu zihinlerinizde birleşir kalır. Bu halde bizimle beraber geliniz de yukarıda zikrettiğimiz ve şuracığa yazdığımız esâs-ı makaleye atf-ı nigâh ediniz:

“Kavim” ve “aşiret” ve “hükümet” ve “millet” ve “vatan”: Şimdi şu kelimeleri gördünüz mü? Bunların ne demek olduğunu öğrenelim. Tarifâta girişmezden mukaddem “hısım, akraba, taallukât” kelimelerinin ne demek olduklarını bize cevap veriniz de ondan sonra biz de sadede gelip istediklerinizi yazalım? Muharrir Efendi: Evvela sorduğunuz sualde yazdığınız “hısım, akraba, taallukât” kelimelerinin üçü de bir manaya gelir. Ve o mana dahi tarafımızdan şu vecihle beyan olunabilir. Şimdi farz edelim ki: Bir hane içinde peder, valide, oğul kızdandan mürekkep birkaç kişi olsun. Bu halde bu dört kişiden her birerleri iki¹⁵ büyükbaba (dede), iki¹⁶ büyükana (valide), bir¹⁷ amca, ¹⁸ bir dayı, ¹⁹ bir hala, ²⁰ bir teyze, ²¹ güvey yahut

¹⁵Mesela içinizden Hasan Efendi’nin anası ve babasının elbette anası ve babası vardır ya? İşte Hasan Efendi’nin peder ve validesinin babaları Hasan Efendi için büyükbaba.

¹⁶Valideleri dahi Hasan Efendi’ye büyük valide yahut ana olurlar.

¹⁷Hasan Efendi’nin pederinin oğlan karındaşı Hasan Efendi’ye amca

¹⁸Validesinin oğlan karındaşı dahi Hasan Efendi’ye dayı olur.

¹⁹Hasan Efendi’nin pederinin kız karındaşı Hasan Efendi’ye hala olduğu gibi

²⁰Validesinin kız karındaşı dahi teyzesi olur.

²¹Hasan Efendi Mehmet Efendi’nin kızının kızını nikâhla alırsa Hasan Efendi Mehmet Efendi’nin damadı yahut güveysi

damat,²² gelin,²³ baldız,²⁴ bacanak “bacanah” ve daha sâire gibi birtakım kimselere mâliktirler ki: Bunların heyet-i mecmûaları yek-diğerlerine “hısım ve akraba ve taallukât” olurlar.

Sad-hezâr aferin karındaşlarım! Sualime matlûb-u vecihle cevap verdiğiniz cihetle ümit ederim ki bundan sonraki tariflerimizi de güzelce anlayacaksınız. Şimdi yukarıda farz ettiğiniz hâne içindeki pederin tekmiil akrabası ve validenin kâffe-i hasımları ve oğlan ile kızın dahi olanca taallukâtları bir yere gelseler bir insan cemiyeti teşkil eder yani peydâ olur ki: İşte bu cemiyete (kavim) tesmiye olunur. Bir pederin yahut validenin hısımlarından teşkil eden insan cemiyetine dahi (kabile) ismi verilir. Gerek kavim ve gerekse kabile olsun cümle efrâdı hep birlikte yaşarlar. Ve kavim ve kabilenin yatıp kalktıkları ekip biçtikleri mahaller dahi büyük dağlar üzerindeki yaylalar, yahut dağ eteklerindeki kırlar, ovalar, suları tatlı, çimenleri ferahlı, mahaller ve daha sâire gibi yerlerden ibarettir.

Lakin böyle mahalleri tabiat-ı beşeriyenin sevk ve icbârıyla her kabile seveceğinden o mahallin uzunluğuna, genişliğine göre birkaç kabile gelerek buraları kendilerine mesken yaparlar. Lakin insanlık hali acayıptir. Birgün olur ki: İki karındaş birbirini veyahut kavim ve kabile adamlarından biri diğerini katil ve cerh yani öldürür ve yaralarlar. Yahut din ve iman ve mal ve can maddelerinden dolayı beyinlerine bir nefsâniyet girer ki: Hafazan-Allah bu misilli hallerin şimdiye kadar meydana getirmiş ve hâlâ getirmekte bulunmuş olduğu fenalık hakikaten insanlar için gayr-ı lâyıktır. Lakin ne çare ki: Buhallerin önünü almak mümkün olmadığına ve olamayacağına mebnî bu kabile ve kavim içinde gayet akıllı ve fikirli, güzel tabiatlı, hatırı sayılır yani kendisine her cihetle itibar olunur bir adamı (reis) yani “baş” tayin ederler ki: Bu zât kavim ve kabile efrâdının beyninde her ne dava ve muâraza zuhur ederse bu davaları hallederek herkesin cezâ-yü sezâsını verir. Ve işte buna binâen bu misilli birkaç kavim ve kabileden meydana gelmiş ve içlerinden birisi reis nasb olunmuş olan insan cemiyetine aşiret ve yukarıda dediğimiz gibi oturdukları mahaller heyet-i mecmûasına da mesken derler. Ve âlem-i bedeviyette yaşarlar.

²²Ve Hasan Efendi'ye dahi Mehmet Efendi'nin kızı gelin yahut karı olur.

²³Bu gelinin kız karındaşı Hasan Efendi'ye baldız olduğu gibi

²⁴Bu kızı alan erkek dahi Hasan Efendi'ye bacanak olur.

Yani evlerini taştan topraktan yapmayarak kamış dallarından örülmüş ve toprağa çakılmış birkaç ağaç sırıklar üzerine çullar ve çuvallar örtülmüş kulübe “kelebe” lerde yatıp kalkarlar. Ve içlerinden reis olanlarla zengince bulunanlar çadır altlarında ikamet ederler.

Eğerçi: Bu aşiret reisi olan zât himmet ve gayretini kat kat ederek (medeniyete) yani insanlık şerefine layık bir sûrete hizmet eder Türkçesi evlerini barklarını taştan, topraktan yapmaya ve din ve mezheplerince maârif ve sanâyi'in terakkîsine yani okumanın ve sanatların ilerlemesine ve taraf taraf köy, kasaba şehirler meydana getirmeye ve bu şehirlerin diğer düşmanlar şerrinden ve tasallutundan muhafaza ve selameti için muvazzaf askerleri silah altına cem etmeye sarf-ı nakdîne-i himmet eylerse işte bu aşirete ol vakit hükümet ve gerçi ahali de bir din üzere îfâ-i farîza-i ubûdiyet ediyorsa bu aşiret ahalisinin heyet-i mecmûasına da millet denildiği gibi mâlik oldukları köyler, kasabalar, şehir, bağlar, bahçeler, dağlar, bayırlar, yaylalar, çiftlikler ve daha sâir toprak heyet-i mecmûasına aşirette (mesken) denilirse hükümette dahi (vatan) ismi verilir. Vatan kelime-i mukaddesesini bir miktar dahi teşrîh etmek için bir hükümete tâbi olan yani idaresi altında yaşamakta olan ahaliyi iki kısma ayıralım. Farazâ: Bir kısmına asker, diğerine de umûmiyetle esnaf diyelim. Esnaf kısmına ayrılan ahali için (vatan) doğup büyüdüğü mahal ve meskenden, asker için (vatan) ise silah şecâatini taşıdığı devlet ve hükümetin emir ve idaresi altında olan memleketler heyet-i mecmûasından ibarettir. Eğer bir hükümet birçok millete hükmederse o hükümetin heyet-i mecmûasına (devlet) derlerse de devlet ve hükümetin birçok kısımları vardır. Fakat burada beyan ve izaha lüzum yoktur. Ve hatta bizim ele alıp yola gireceğimiz maksada göre bu kadar tafsilât çoktur. İnşallah münasip ve müsait vakitler bulursam ve arkadaşlarımla da, yazmakta olduğum makalelerden telezzüz ve istifade edebildiklerini nazar-ı memnuniyet ile görür veyahut işitirsem ayrıca birer makale ile bu hususlara dair aklımın erebildiği kadar malumât-ı kâfiye yazmaktan geri kalmayacağımı vaat ve beyan eder, ve yazmakta olduğum makaleleri sâir kitaplardan iktibâs etmediğimi yani onlardan alarak ihtisâr eylemediğimi ve ancak akılcağızımın erdiği, ve fikrimin muhâkeme edebildiği şeyleri yazmakta olduğumu ve bu cihetle yanımda dünyalardan daha ziyade kıymetli olan ebnâ-yı vatanımın nazar-ı zeka ve ferâsetleri pîştegâhına koymakta bulunduğumu der - meyân

eylerim. İhtimal değil sahîhan biliyorum ki erbâb-ı kaleminden bazıları yazdığım makalelere itiraz edecek daha Türkçe bizi taayyüb ve it'âb eyleyecek olursa: Güzel güzel makaleler, şirin şirin mübâhaseler yazılarak ebnâ-yı vatanımızın gayretli gençlerine hediye olunsun. Bu cihetle hemşehrilik vazifesi ikmâl olunabilsin. Nasıl ben bu vazîfe-i nazîfenin îfâsına kendimi mecbur gördüm.

Gelelim sadede. Karındaşçıklarım! Yukarıdan beri vermekte olduğum tafsilâtı güzelce zihninizde tasvir edebilmek için bir misal yazmak icap ediyor. Ve bu yazacağım misal ise maksat ve merâmımızda muvâfık gelir. Çünkü: Yazacağım misal gözümüz önünde her zaman görmekle tenvîr-i çeşm-i iştiyâk etmekte olduğumuz sevgili babamızın yani padişahımız efendimizin izzet ve ikbâl ile oturmakta olduğu taht ve saltanatın ve bu kocaman hükümetin nasıl teşkil olduğunu kısaca beyanından ibarettir.²⁵

Peygamberimiz efendimizin zuhûrundan beş yüz seksen beş sene geçtikten sonra (Buhara) taraflarından dört yüz kadar kahraman yiğitler kendi memleketlerini terk ettiler Acemistan tarafına geldiler. Bu kahramanların heyet-i mecmûalarına da “Yukarıda tarif ettiğimiz vecihle aşiret derler idi.” Birçok vakit oralarda oturduktan ve hayvan sürülerini olatıp büyüttükten sonra Anadolu hududuna geldiler. Ve biraz vakit de buralarda eğlenerek Sivas dağlarına, buralardan dahi Bursa civarlarına geldiler. Lakin yukarıda dediğimiz gibi hakikaten mert ve reisleri olan (Ertuğrul) nâmında zât bu mertlere nazaran yiğitlikte ferd olduğundan oralarda bulunan Rum ahaliyle şanlı, kanlı muharebeler yani kavgalar ederek memleketlerini aldılar. Kendilerini de esir ve nihayet bunları da Müslüman ederek cemaatlerini teksîr ettiler yani dört yüz kadar yiğitten ibaret olan aşiretleri mecmû'unu dört bin kişiye iblâ' eylediler. Günden güne sizin malumâtınız ziyadeleştiği gibi onların da kuvvetleri muzafferiyet ve galebe ve memleketleri çoğaldı. Ertuğrul Bey'in vefatından sonra oğlu olan kahraman Osman babası yerine reis yahut bey nasb ve tayin olundu. Nihayet kendinin ve maiyyetinin gayret ve şecâati sayesinde aşiret hükümete tebdil ve beylik ismini dahi padişahlık lakabına

²⁵Buradan aşağı doğru yazacağımız maddeler arasında bazı memleket isimleri zikrolunmak tabîdir. Eğerçi, içinizde o memleketleri bilmeyen yahut evvelce bilip de şimdilik unutmuş olanlar var ise, o cihedce olan istifadelerinizde mahrum kalmamaklığınız için anlayabileceğiniz sûrette bir kıta haritanın dahi size takdimiyle adeta memnun olurum. Lakin evvelce muharrir-i risalemiz olan Şemseddin Beyefendi'ye harita tab'ında vukûu tabî olan zahmetlere tahammül etmesini rica edersiniz? Eğerçi mîr-i mûmâ ileyh de muvâfakat ederse tarafımıza iş'âr-ı keyfiyet eder. Biz de vaadimiz vechi üzere hareket eyleriz.

tahvîl eyledi. Bundan sonra hükümetine Osmanlı Hükümeti ve ahalisine dahi Osmanlılar denildi. Ve çünkü: Bu hükümeti teşkil eden ve ilk defa padişah olan zatın ismi (Osman) olduğundan yazdığımız lakaplar hükümetine ve ahalisine münasip görüldü. Velhâsıl bu padişaktan sonra tahta çıkan padişahlar İstanbul'u, Anadolu'yu, Rumeli'yi, Macaristan memâlikini, ve hatta Viyana taraflarını, Afrika sahillerini, Mısır, Hicaz kıtalarını zabtederek Hükümet-i Osmâniye'yi büyüttüler, ve Avrupa hükümdarlarına yani krallarına boyun eğdirdiler. Ve bugünkü padişahımıza gelinceye kadar otuz dört padişah tahta çıktılar. Sevgili padişahımızın büyük babası Sultan Osman olduğu gibi bizim de büyükbaba ve dedelerimiz eski Osmanlı kahramanları, biz de onların genç evlat ve oğlanlarıyızdır. Şimdilik bu kadarcık malumatla makalemize hitâm verelim de gelecek nüshada eski Osmanlı babalarımızın, kahraman dedelerimizin vatanımıza olan muhabbet-i fevkalâdelerini ve hizmet-i lâyıklarını diğer makale ile şerh ve beyan edelim.

Mehmed Mümin

ÇOCUKLUK

Çocukluk insanın bir zamanıdır ki, kıymeti pek büyüktür. O derece büyüktür ki, satın alınmak lazım gelse, bir saatine ve belki bir dakikasına paha biçilemez... Zira insan yaşadıkça her neye muhtaç ise, onu mutlaka çocukluk vaktindeki tahsil eylediği şey sayesinde buluyor. Yani çocukluğunda dersini görmediği bir şeyi, büyüdükten sonra öğrenmek mümkün olmuyor.

Demek ki, çocukluk halinde bir cevher var? Evet! İşte o cevher zihnin tazeliğidir. Çünkü insan çocuk iken, her bir âzâsı taze ve körpe olduğu misilli, zihni, akli ve fikri taze bulunduğu için, gördüğü ve işittiği, aynaya akseder gibi, zihnine girer ve o derece yer eder ki, mesela: Çocukluk esnasında görmüş ve işitmiş olduğu bir şeyi, sekiz on yıl geçtikten sonra bir daha görüp işitse, sanki daha demin görmüş gibi o anda hatırlar.

İşte çocukluk zamanının kıymetli olan fâidelerinin, en birincisi bu zihin parlaklığıdır. Fakat ne fâide ki, o zaman bu cevherin kıymetini bilmeye insanın yine çocukluğu mani oluyor. Çünkü bir çocuk, ne kadar ağır tabiatlı, ne kadar utangan ve ne kadar hicablı olsa havaî olmak, kanının tazeliğinin hükmüdür. Yani oyun oynamak gibi zararından başka hiçbir fâidesi olmayan bir takım şeyle ile vaktini beyhude yere geçirmekten kendini alamaz.

Oyun oynamaya zararından başka hiçbir fâidesi yok denildi ki gücenilmesin! Çocuklara oyun için de hak vermeyecek değilim; fakat o bahsi ileride ayrıca yazacağım.

İşte çocuklarımızın akıllarını başlarına toplayıp, öyle daima oyunla filanla vakit geçirmekten çekinmeleri, kendilerinin düşünecekleri bir şey olduğu misilli, evlatlarını hakkından ve derecesinden ziyade oyuna filana bırakıp da, o cihan kadar kıymetli olan vakitlerini gâib ve telef ettirmemeleri dahi baba ve validelerinin adeta farz mesâbesinde bir vazifeleridir.

Çocuklarımızın bu kadar havadarlığıyla beraber, iyiyi kötüyü pek güzel anladıklarını bildiğim için sözümün geçeceğine ve hizmetin gâib olmayacağına eminim. Zira muradım ancak bu yolda bir hizmettir. Fakat Allah vere sözüm peder ve validelerine de tesir ede idi. Çünkü çocuklarına ettikleri dikkatsizliğe esef ediyorum!

MÜLÂHAZÂT

Alçak olan adamlara bir şeyden dolayı rica etme ki, ileride minnet görmeyesin.

Kibirsiz olup kendini karınca mesabesinde tutan kimse, kendini beğenip kimseyi beğenmeyen kibirli adamdan daha ziyade itibarlıdır.

Seni eller övsün ağzın övmesin, seni başkaları methetsin dilin etmesin.

Bir çocuğun akıllı ve güzel huylu olduğu, yaptığı işlerden belli olur.

Allah'ı seven peder ve validesine itaat eder.

İlim ve marifeti satın al, satma.

İnsan çocukluk zamanında okumak yazmak öğrenmez ise, büyüdüğü vakit pişman olur ama fayda etmez.

Hasta olan adamlara tatlı yemeklerin acı geldiği gibi, dünya sevdasında bulunanlara dahi nasihat fena gelir.

Herkesin bize ne yolda muamele etmesinden haz eder isen, biz de herkese o türlü muamele eylememiz lazım gelir.

Dilini zapteden; daima selamette bulunur.

İyi adam pazar yapar. Fena insan pazarlığı bozar.

Bir gemide kaptan iki olur ise, gemiyi batırırlar.

Hayvan ölür semeri kalır, insan ölür adı kalır.
Erken gelenin işi kolay biter. Geç kalanın işi ters gider.

“İNTİHÂ”

Bi-keremihîTeâlâ, “Çocuklara Arkadaş”a işbu on ikinci nüshada bir cilt itibarıyla nihayet verildi. Bi minh-ül-kerim yine 12 nüshası bir cilde olmak üzere ikinci cilde bedâ edilecektir.

**ÇOCUKLARA
ARKADAŞ**

MUHARRİRİ
MEHMED ŞEMSEDDİN

TÂBİ'İ
MEHMED ESAD ve OHANNİS

NUMARA: 1

CİLD: 2

HER 15 GÜNDE BİR MUSAVVER ÇIKAR
FÎ 22 ZİLKADE

İSTANBUL

1299

ÇARŞAMBA

İLİM VE MARİFETE MUHABBET

Birinci cildin sekizinci numaralı nüshasında, ilim ser-levhasıyla yazdığım bentte, ilim ve maârifin, ne derece şeref ve kıymeti olduğunu mümkün merteye meydana koymuştum.

İlmin yani okumanın kıymeti, ne kadar büyük ise, onu yani ilmi sevenlerin dereceleri de o merteye yüksektir. Zira ilmi sevmek, aklın çokluğundan, fikrin büyüklüğünden gelir. Bu halde akli çok, fikri büyük olanların ileride büyük adam olacaklarına şüphe kalır mı?

Demek oldu ki, bir çocuğun akıllı olup olmadığını anlamak için, ilme yani okumaya olan heves ve muhabbetinin derecesine bakmalıdır.

Şu ifadeden, ilim ve maârifi sevmeyenlerin akılsız yani divâne olacağına hükmettiğim anlaşılmasın. Çünkü âlim, cahil, zengin, fakir, hamarat, tembel, hâsılı nasıl adam olur ise olsun; herkeste kendine göre akıl vardır. Lakin iş, o akli güzel kullanmaktır. Bunun içindir ki, aklını kullanamayanlara, adeta deli manasını anlatan “akılsız” denilir.

Akli güzel kullanmak, akıllıların yaptıkları işlere göre hareket etmekle olur. Zira onlar dünyada buldukça vücutlarını ilim ve maârife sarf etmişler ve evlatları demek olan bizler için pek çok çalışmışlar ve pek büyük eserler bırakmışlardır.

Bazı akli az ve ilimden zevk almamış adamlar, çocukları güya okumaya ve yazmaya heveslendirmek için “okuyup yazmanın şimdi sıkıntısını çekersiniz ama sonra rahatlığınız görürsünüz.” derler ki, ilmin

evvelden güç ve sıkıntılı bir şey olduğunu anlatırlar, ve bu sözler ile çocukların hevesini kaçırtırlar da haberleri olmaz.

Hâlbuki ilim tahsil etmeğliğin hiçbir güçlüğü, hiçbir sıkıntısı olmadıktan başka, ilimde olan zevk ve lezzet o kadar çoktur ki, bilmeyene anlatmak mümkün değildir. Nasıl mümkün olsun ki, tahsilden her bir gün bir türlü lezzet bulunur; gide gide o lezzet öyle bir artar ki, bayağı ayrılıp da yemek yemeyi ve uyku uyumayı bile can istemez. İnsanın hatırından sâir her bir zevki, her bir türlü eğlenişi çıkarır. Çünkü ilim her bir şeyden tatlıdır.

Hâsılı, insan aklını vaktiyle, yani gençlik çağında güzelce kullanmalı ve ilim ve marifete muhabbet etmelidir; ve ondan zevk ve lezzet alıp, tahsili yani öğrenilmesi çaresine bakmalı ki, büyüdüğü zaman kendini tehlikeden kurtarıp, rahat ve saadette yaşasın; çünkü dünyada insan, kendi başının çaresini vakit ve zamanıyla kendisi düşünmezse, ilerde kimseden fayda yoktur.

TARİH

Tarih, vukû bulan bir şeye vakit tayin etmeye derler ve iki şeyde kullanılır. Birincisi: -

Takvimlerde yazılan tarihlerdir ki, farazâ: Bizim tarih-i hicret-i nebeviyye-i aleyhiedal-üs-salâvât Efendimiz Hazretleri'nin 1260 sene-i şemsiyyesi ve 1299 sene-i kameriyyesidir. Tarih-i İskender-i rûmînin 2192. ve tarih-i miladinin 1882. senesidir.

Şu zikrolunan seneler, birbirine benzemeyip, hepsinin başka başka olmasına sebep nedir? Sebep şudur ki: -

Tarih denilen şey, bir günde gayet bir emr-i garîb ve emsali görülmemiş ve insana hayret verir derecede mesela: Tufan ve hafazan-Allah! Gayet büyük yangın ve zelzele gibi şeyler vukû bulur ve o günden başlanılarak, tarih itibar olunur. Ve o gün tarihin birinci senesi olur. Hatta bizim peygamberimiz aleyh-is-salavât Efendimiz Hazretleri'nin "Mekke" şehri, ced-be-ced ve dünyaya teşrif buyurdıkları mahall-i mübarek iken, münafıkların birtakım eza ve cefasından, "Medine-i Münevvere" ye hicret buyurdular; hicret buyurdıklarının birinci gününden itibaren Araplar o günü tarih tayin ettiklerinden, "tarih-i hicret-i nebeviyye" tesmiye olundu; ve olan bizim tarihimiz de bu tarihtir.

Nitekim; Hıristiyanlar Hazreti İsa Aleyh-is-selam, Allah'ın emriyle kız olduğu halde Hazreti Meryem'den babasız doğdu. Babasız bir çocuğun emsali görülmediği için, doğduğu günü tarih tuttular ve o tarihe "tarih-i miladiye" tesmiye ettiler.

İkincisi: -

Eski vakitlerde vukû bulan şeyleri, sonra bilmeklik için bir kitaba kaydederler, o kitaba dahi tarih derler. Bu tarihi kurûn-u evvel, kurûn-u vasatî, kurûn-u âhirî diye başlıca üç kısma taksim etmişlerdir.

Kurûn-u evvel tarihi Hazreti Âdem Efendimizin vaktine yakın vukû bulan şeyleri beyan eder.

Kurûn-u vasatî Peygamber Efendimizin vaktinden İstanbul'un fethine kadar olan şeyleri beyan eder.

Kurûn-u ahirî, İstanbul'un fethinden şimdilere kadar vukû bulan ahvâlî beyan eyler.

TEHZÎB-İ AHLAK HAKKINDA KAVÂİD-İ MAHSÛSA

MEHMED MÜMİN TARAFINDAN

Şu ser-levha ile Fransızca, "Lektör Koran" nâm risalede, mütâlaa-güzârımız olan bend-i mahsûs, oldukça şâyân-ı dikkat bir husus olduğunu vicdanımda hükmettim. Öteden beri ise arkadaşlarıma ve bâ-husûs ebnâ-yı vatanıma olacak hizmeti değil vecîbe-i zimmet adeta ubûdiyet bildiğimden tercümesiyle beraber "Arkadaş"ın bir köşesine sıkıştırılmasını münasip gördüm. Lahzâ: Tercüme etmekle beraber göndermeye dahi muvaffak oldum. Lakin şu kadar var ki Fransızcadan tercüme olunduğu vecih üzere yazılsa mütâlaaya rağbet buyuran arkadaşlarımızdan bazıları esas maddeyi vehleten anlayamayacakları hatıra geldiğinden icab eden sâir tafsilâtını erbâb-ı himem ve kaleme ve husûsuyla sahib-i imtiyâz-ı risaleye bırakarak akılcağızımın erdiği kadar ekser maddenin şerh ve izahına mecbur oldum. Binâen aleyh kendi mütâlaat ve efkârımı şu misilli "" iki kavis arasına derc ettim.

İnsanın ıslâh-ı hâl ve şânına sebep olacak maddeler ber-vech-i âtî zikrolunan kâidelerden ibarettir. O kaidelerin gerek kitâbetçe ve gerekse birbirine olan rüchâniyetçe nizâm ü intizâmına riayet olunmayarak gelişi güzel

risalemiz derûnune derc olunmuştur. Lakin evvelce hazırlanmış güzel toprağa ekilen bir tane yalnız başına neşevnümâ bulduğu gibi oldukça birçok başak dahi verir. “Yani yazılan bir şey her hususta istifadeyi mûcib olsun da ibarenin nizâm ve intizâmı bir hüsn-ü sûretle olmazsa olmasın?” Bunun için okuyup mülâhaza ettikten sonra “kâideleri” hıfz ediniz.

(1) Akıllılığın ibtidası yani başlangıcı Allah’tan korkmaktır. “Hakikaten böyledir. Zira: Allah’tan korkmayanın akli ve fikri yoktur. İşte bunun için hemcinsine ve sâireye zarar ve ziyarı çöktür. Bu sebepten Türkçe (Allah’tan korkmayandan kork.) derler. Fakat ne güzel söylerler. Demek ki Allah’tan korkmayanların şimdiye kadar yaktıkları canlar; yıktıkları hânümânlar hadd ü hesaba gelmemiş ki: - Öyle söylemişler. Ne hacet uzun uzadıya ifade-i meram, işte bizim için bir kanun düstûr-i tâm olan (Reis-ül-hikmeti Muhâfazallah) hadis-i şerif ki; Türkçede her türlü tercüme olunabilir ise de bizim (akıl ve hikmetin ibtidası Allah korkusu gibi olan tercümemiz dahi pek de karîb-i hata değildir. Zannederim?) Her ne ise Allah’tan korkan dünya ve ahirette mazhar-ı mükâfat olur. Aksi halde bulunanlar nâil-i mücâzât olduğu halde kalır.”

(2) Dünyada hakiki olarak ne hürriyet ve ne de sağlamca bir huzur ve rahat vardır. Lakin güzel bir vicdan sahibi olup da Allah’tan da korkarsa işte ol vakit her istenilen şey mevcut vardır. “Evetbir kimse ki: Saf bir vicdana mâlik olursa ve mea zâlik Allah’tan korkup peygamberden de utanırsa kendi âleminde hür ve serbest olacağı derkârdır. Çünkü Cenâb-ı Hakk’ın emirlerini harf bi harf icra eder ve nehiyelerinden dahi ictinâb eyleser, tabîi hilâf-ı kanûn-u nizâm-ı devlet bir harekette bulunmaz ve mugâyir-i medeniyet ve insâniyet birtakım hâl-i nâ becâyî kendisine sezâ görmez ki: Pençe-i nizâm u kanûna çarpılsın? Veyahut sen şöylesin böylesin diyerek âhar kimselerin birtakım tahammülgüdâz sözleri altında ezilsin? Mâhâsıl kendi ateşiyle kendisi yanar, kavrulur. Hiçbir kimseye de medâr etmez. Gerçi husûl bulacak bir işi, veyahut hallolunacak bir müşkülü olursa bunların icrası ve nihayetini Hakk’a havale eder ve hakkında bir de (Ümidimi kesmem Hak’tan, Beni var eyledi yoktan.) der geçer gider.”

(3) Her şeyi Cenâb-ı Hakk’ın görüp, bildiğine imanı olan kimse ne gizli ve ne de âşikâre olarak günah işler. “Bu maddenin şerhi dahi yukarıdaki izâhâtımızın aynıdır.”

(4) Sen bî-çâreleri terk etme ki: Cenâb-ı Mevla da seni terk etmesin. “Bu madde de bî-çâreler hakkında olacak merhamet ve şefkati tavsiye eder? Hakikaten bu misilli ahlâk-ı hamîdeyi âdet etmek her nerede olursa saadet ve selameti der âguş eylemek demek olduğundan buralara cümlemiz güzelce dikkat adeta zimmettir. Ne lazım uzun söz bî-çârelerin halleri mûcib-i rikkat ve kudûrettir. İnsan hakikaten nokta-i nazardan bakıp da doğrusunu söylemeyi âdet ederse bî-çâreler, sâiller ve daha sâireler hakkında her türlü muâvenetten geri kalmak fazâil-i beşeriyenin haricinde durmakla beraber olduğuna şüphesiz hüküm verir. Bir kere düşünelim biz kendimiz bir şeye muhtaç olup da diğerlerinin celb-i merhameti yolunda el açsak niyazlar etsek nasıl gücümüze giderse elbette onların da öylece güçlerine gider ah ne yapsınlar ki: Bir kere her nasılsa aç ve bî ilaç ve işte şu cihetle bir dilim nân pâreye muhtaç olmuşlar. El açıyorlar. Ricalar, niyazlar takdim ediyorlar. Şu halde dahi artık onlara, olup da beş para vermemek veyahut teselliyet-i hatırlarına şitâb eylememek mugâyir-i kanûn-ı insâniyettir. Ve Çünkü: Bu misilli hareket onların yaralı olan ciğerlerine cam parçalarıyla karışık tuz ekmekten ibarettir. Lakin esef olunur ki: Memleketimizde bu gibi şeylere alışılmış olduğundan bî-çârelerin sûz-ciğer sözlerine havale-i sem u itibar etmemek ekser-i hemcinslerimizce âdet hükmünü alıp gitmiştir.”

(5) Pederin hayır duası çocukların hayır duasının handânının takviyesine sebep olduğu gibi validenin dahi bedduası o handânın temelinden harap olmasına yani oynamasına sebep olur. Bunun izahı peder ve validesinin kadir ve kıymetlerini bilenlerce ne kadar tafsîl olsa yine az ise de bilmeyenlerce Türkçemizde olan (Peder ve validesini seven Sırat'tan cennete geçer. Sevmeyenlerin ayağı sürçerek cehenneme düşer.) darb-i meseli kifâyet eder.

(6) Cenâb-ı Allah hiçbir kimseyi terk etmek için halk etmedi. “Yani hiçbir kulunu terk etmez. Ve kısmetini dahi ihsan eder. Lakin behemehâl bir sebebe muhtaçtır. Bu sebepler ise çalışıp, çabalamaktır.”

(7) Tembel olanlar hiçbir şeye iktidarım yoktur der. “İşte bu tembellik tabiatı gibi tabiat, gerek inde'llah ve gerek inde'rrasul ve gerekse inde kirâmü'n-nâs mûcib-i nefret hiçbir şey yoktur. Çünkü Cenâb-ı Hak Kuran-ı Kerim'inde (Leyse li'l insânü illâ mâ sağ'y) buyurmuş. Yani ulemâ-i a'lâm hazerâtının zâhiren olan tefsirlerine göre (İnsan bir şeyin husûlü için çalıştığı

halde onun husûle gelmemesi muhâl. Ve çünkü: Dünyada gözümüzün önünde insanların akıllara hayret veren eserleri dâldir.) Cânım kısa günde binlerce söylenmekle avâm beyninde adeta darb-ı mesel hükmüne girmiş olan (Talebnâ vecednâ) kelâmı meydandadır. Âlemde ben bunu yapamam demek gibi ayıp sayılan hiçbir şey yoktur bilir misiniz? Türkçede dahi (Muradın elinden bir şey kurtulmaz.) derler.

(8) Evvela kendi tarlanı çapala, sula, ek, gübrele, sür de ondan sonra Cenâb-ı Hak'tan dua ile iste. "Yani çalış çabala Cenâb-ı Hak da kısmetini versin. Küçüklüğümde valideceğizimin nakletmiş olduğu bir hikâyeye aklıma geldi. Dinlerseniz söyleyeyim. Gerçi bu hikâyecik zâhiren sade ve saçma bir şey ise de, hakikatte muvâfık-ı akıl ve hikmet ve mea hâzâ duamıza muvâfık delil ve ispattır. Şöyle ki: Vaktiyle çöl ve yabanda, yolculuk edenlerden birisi şiddet-i harareten yanmış, şu cihetle susuzluktan ciğeri kavrulmuş zavallıcağız! Bir katre suya fedâ-yı can etmeyi göze aldirmiş olduğu halde gitmekte iken her nasılsa esnâ-yı râhda ziyadesiyle derin bir su kuyusuna tesadüf etmiş. Kuyunun ağzında kofa (kova) ve ip gibi şeyler bulunmadıktan başka kendi yanında dahi su çıkarmaya dair bir alet yokmuş. Bî-çâre adam da susuzluğun şiddet-i tesirine tahammül edemeyerek kendi kendine her nasıl olursa şuraya inerek şu billur gibi saf olan suyu içeyim de çıkmaklığıma da elbet bir kolay bulurum diyerek kuyuya inmiş. Ne ise suya kandıktan ve adeta su içmekten usandıktan sonra kuyudan dışarıya çıkmaklığın çaresini aramaya kalkar. Lakin her neye müracaat ettiyse boşa çalar. Nihayet kuyunun dibinde kalır. İşte bu hikâyeden anlaşıldığı üzere tedbirsizliğini ispat eylemiş fakat tedbirsizlere bir ders ibret vermiştir.

(9) Tembel badem yemeği iyi arzu eder. Lakin çekirdeğini kırmak zahmetinden korkar. "Bu maddenin meâli meydanda ise de bazı cihetlere dahi çekilebilir."

(10) Bunu sabah yapacağım demeyesin. Zira yapılan bir şey, yapılacak şeyden daha iyidir. "Bu madde de (Her bir şey kullanılmakla cilalanır.) darb-ı mesel-i Türkî'sini müfessirdir. Türkçede (Sona kalan donakalır.) derler."

(11) Bir direk yahut kiriş törpülemekle bir iğne yapılabilir.

(12) Dünyada hiçbir şey yoktur ki kemâl ve dikkat ve gayretle çalıştık da ele getirilmesin? “Bu da murâdın elinden kurtulunmaz darb-ı meselini müfessirdir.”

(13) Kendi bahçeni sulamak için yağmura güvenmeye. “Her bir şeyi kendin yapıp etmeye bak. Daha Türkçesi (El eliyle yılan tut.) darb-ı meselini der hâtır et.”

(14) Tembellik fakirliğin anahtarıdır. “Çünkü: Saadet haline sebep olacak bir iş görmez ki fakir olmasın.”

(15) Bir şeyin bilinmemesini arzu eder isen yapma. “Yani nihayette herkesin bilmesiyle utanmaklığınıza sebep olacak şeyin icrasından ictinâb ediniz demektir.”

(16) Bir şeyi sen iyi yap da herkes ne söylerse söylesin. “Ko ne derlerse desinler tuta gör damen-i yârı demektir.”

(17) Sarhoşluk hastalığa bir ilac-ı acil ister isen sarhoşa bir kere nazar et.

(18) Elmasların değeri vardır. Lakin güzel nasihatlerin fiyatları gayr-ı maktu'dur. “Yani elmasların da fevkindedir.” demektir.

(19) İnsan bilmediğini öğrenmekten hicab etmemelidir. “Bu hususta da (İlimde ar olmaz. Ar beherdâr [berhüdâr] olmaz.) meselini der hâtır etmek iktifâ eder.”

(20) Bir şeyi evvela iyice anla da sonra cevap ver.

(21) Fena ve müthiş olan yaralar iltiyâm pezîr olur. Ama fena şöhret hiçbir vakit unutulmaz. “Bu da (Bir adamın ismi çıktı mı dokuza inmez sekize.) meselini muhâkeme etmek elverir.

(22) Her kim ki zengindir itibarı vardır.

(23) Münâzaâlarımızı ertesi güne tehir edelim. “Yani mümkün mertebe yekdiğerimizle bozuşmamaya gayret edelim demektir.”

(24) Sen gençliğinde akraba ve taallukâtına her ne muamele eder isen, ihtiyarlığında o muamelelerin aynını kendi çocuklarından bekle yani gözet. “Ve görürsün.”

(25) Sâireye olan kötülöklere ve fenalıklara ehemmiyet ver ki, kendi hataların onların yanında hafif görönsün.

(26) Fukaralığa sebep olan şeylere esef etme. Ve bilakis saadet-i hâl ile yaşamaklığına sebep olanlara da mağrur olma. “Fakirlikten esef etme. Zenginliğe de mağrur olma.”

(27) Herkesin kusur ve kabahatini affetmek şîâr-ı insâniyetten ve bilakis kendi kusur ve hatalarını affetmeyerek ıslahına uğraşmak vazâif-i ubûdiyetten ma'duddur. “Yani herkesin bir şeyini sen affet. Kendininkini hiçbir vakitte affetme.”

(28) Güzel olmak isteyen kimseler saadet-i hâl ile yaşamalıdır.

SELANİK'TEN MEKTÛB-U MAHSÛS

Aziz Efendim!

Çocukların tezhîb-i ahlaklarına medâr olur bir refik-i müşfik nâmıyla ve himem-i aliyyeleriyle meydân-ı intişâra çıkan “Arkadaş” nâm risaleden Türkçe muallimi bulunduğum Selanik'te vâki Bulgar mektebinde mevcut şâkirdânın emr-i talim ve terbiyeleri için bu ana kadar çıkan nüshalarını burada sahaflardan alınarak okutturulmakta olduğunu ve bundan sonra çıkarılacak nüshalarını dahi mübâyaa olunacağı tabîdir. Bu risale münderecâtının sade ve sarf-ı lisân-ı Türkî'den mürekkep ve birtakım nesâyih-i belîga ve tembihât-ı mergûbeden mürettep olması bi'lumûm etfal ve bi-t-tahsis ve böyle milel-i gayr-ı Müslime evlatları haklarında bir nîmet-i azîme ve meşkûre idiğinden bunun neşrine himmet ve delâlet-i aliyyenizden ve ez cümle muvaffakiyetinizden dolayı fart-ı memnûniyetle tebriğe cesaret eyledim.

Çocukların terbiyeleri herhalde talimlerine mukaddem olarak bir çocuk için en evvel lazım olan şey emr-i terbiyesi olduğuna ve bugünkü gün mevcut bulunan âsâr-ı edebiyeye ise risale-i mezkûrenin rüchâniyeti kat kat ziyade idiğine ve nesâyih-i vâkıa güzel güzel yani çocukları sıkımayıp bilakis memnun edecek birtakım hikâyelerden mürettep bulunduğuna binâen böyle bir hizmet ve âtifet bezli mukderet buyrulması cümlece mûcib-i teşekkürdür.

Cenâb-ı Hak devâm-ı neşrine zât-ı âlînizi her halde muvaffak eylesin duasını îfâ ve işbu varaka-i bendegânem mezkûr risalenin bir tarafçığına sıkıştırıldığı takdirde ba'demâ dahi mektebimizce usûl-ü tahsil ve emr-i idare

ve sret-i cereyân-ı ahvalce arz-ı malumâtтан geri durmayacağımı inhâ ederim. Ol babda irade efendimindir. Mayıs 98.

Selanik Bulgar Mektebi Muallimi Abdi

BİR İLLETLİ KİMSE İLE BİR TABİP ARASINDA MUHÂVERE

İlletli – Efendi şu illetimin şifasına bir ilaç.

Tabip – İlletiniz nedir ve nerenizdedir?

İlletli – Göğsümde.

Tabip – Zîk-ı sadr mı?

İlletli – Evet sadr illeti.

Tabip – Kendinizi bir tabibe gösterdiniz mi?

İlletli – Hayır...

Tabip – Demek ki ilaç da kullanmadınız?

İlletli – Evet...

Tabip – İlletiniz soğuktan hoşlanır mı?

İlletli – Asla, soğuktan illet göğsümü ziyade hırpalar.

Tabip – Suyu çok mu içersiniz?

İlletli – Onu çokça içerim.

Tabip – İçtiğınız zaman rahatsız olur musunuz?

İlletli – Evet biraz zahmet duyarım.

Tabip – Şimdi ben size bir ilaç söyleyeceğim. Söyleyeceğim ilaç hem hastalığınıza faydadır. Hem kesenize.

İlletli – Ne âlâ!

Tabip – Lakin bu ilaç hap, tuz, şurup, macun, merhem gibi şeylerden değildir.

İlletli – Ya ne gibi şeylerdendir?

Tabip – Bir sözden ibarettir.

İlletli – Acayip! Buyurunuz iştelim.

Tabip – İşte efendim, sizin derdinize ilaç su içmemektir.

İlletli – Nedir nedir?

Tabip – Su içmemektir.

İlletli – Hiç mi?

Tabip – Değilse de pek az içmektir.

İlletli – Sebep?

Tabip – Sebebi suyu çok içmek size muzardır.

İlletli– Çok tuhaf!!

Tabip – Taaccüp ettiniz.

İlletli – Nasıl etmem. Cenâb-ı Hak Kuran-ı mucîdinde “Ve cealnâ mine’l mâi küllüşey’in hayy” buyurmuş. Bununla cemi şeye hayat veren su olduğunu kullarına duyurmuş. Sen ise bana su muzardır içme diyorsun.

Tabip – Ben suyun zararlı bir şey bulunduğunu ve her kimseye içmesi muzar olduğunu söylemedim. Hastalığınız iktizâsı çok su içmek size muzardır dedim. Bununla beraber ayeti kerimeyi pek isabet söylediniz. Zira ayet-i Kuraniye’ye inanmak ve mucibince amel etmek, İslam olan her kimseye farzdır. Âmennâ ve saddaknâ. Şimdi sizin dahi söylediğiniz gibi bu ayeti celîlenin tefsîri “Sudan her şey diridir” demek olmuyor mu?

İlletli – Hay hay.

Tabip – İşte benim size su içmeyin dediğim, derdinizi diriltmek değil öldürmek içindi. Bakınız ayet-i kerîmede sudan taş, toprak, ağaç, çimen, hayvan, insan hayat bulur buyrulmamış. “küllü şey’in” lafzı ile sudan her şey diridir buyrulmuş. Şey demek nesne demek değil midir? Yani her ne olursa olsun mevcut olana “şey” denmez mi? İşte sizin de hastalığınız mevcuttur. “Şey” den başka nedir?

İlletli – Orası öyle.

Tabip – Öyle olduğu halde, mademki su her şeye hayat verir, elbette marazınızı da canlandırır. Maraz canlanırsa ne yapar? Şüphe yok ki insanı cansız kılar.

İlletli – Pek doğru.

Tabip – Demek ki kabul ettiniz.

İlletli – Evet, çünkü ifadeniz makuldür. Bununla beraber, bir de ilaç tertip etmenizi rica ederim.

Tabip – Baş üstüne. Sadır illeti için ilaç pek çoktur. Lakin sizin illetiniz için her gün yüz dirhem süt otu matbûhunun derûnune bir buğday tartarmak ve bir buğday tâtüle hülâsası vaz’ıyla yirmi dirhem dolu pelesengi şurubu isti’mal olunmalı ve evvelki tembîheme de riayet kılınmalıdır. Allah’a ismarladık.

İFADE-İ MAHSÛSA

Mehmed Mümin Efendi Tarafından

Arkadaş'a âcizâne muâvenet-i kalemiyyede bulunmak keyfiyetini arzu ettiğim vakit, "Vazîfe-i mukaddese-i askeriye müddet tahallîsi vakit ettikçe ebnâ-yı vatanıma müfteharâne alâ kadr'el istitâa hizmette bulunabileceğim." şartı beyan idi. Hamd olsun Mevla'ya işte bu kere oldukça müsait vakit buldum. Bundan mukaddem neşrolunan birinci cildin on ikinci nüshasında derc olunup pîşgâh-ı enzâr-ı evlâd-ı vatana arz olunan makaleceğizimin asıl rûh-ı müsâbesinde olan "Osmanlılarda Muhabbet-i Vataniye" ser-levhasıyla olan makaleciğimin tahrir ve takdimine muvaffak oldum İnşallah bundan sonra da yek-diğerini velî edecek olan makalelerimin de neşrine muvaffak olurum. Şunu da âcizâne ihtar etmek isterim ki Osmanlılara millet-i necîbiye-i İslâmiye arasından bit'-tefrik muhabbet-i vataniyelerinden bahsetmekliğimden "İslamlar içinde vatanlarını seven sade Osmanlılar olduğuna hükümlenmasın." Henüz hatırlardan çıkmamıştır ki: Nevresîdegân-ı vatanımıza tâbir-i diğerle genç arkadaşlarımıza (Osmanlılara Osmanlı) ne sebebe mebnî denildiğini beyân-ı seyâkında bir mukaddemeceğiz yazmıştım işte o makale bi'l-münasebe "Osmanlılarda Muhabbet-i Vataniye" ser-levhasıyla olan makalenin dahi tezeyyülüne mecburiyet hâsil olmuştur. (Bu mecburiyet sâikasıyla şu yolda yazılan şeylerden başka manaların çıkarılmasını arzu ederim.)

OSMANLILARDA MUHABBET-İ VATANİYE

Osmanlıların ulv-ü cenablıkta, mürüvvedlikte, fertlikte; çıldırasıya vatan-ı mukaddeslerini sevmekte gösterdikleri harekât-ı dilîrâne ve merdâne; zihinlerinde layıkıyla tasvir edebilmek akdimce enfâz-ı fevkalâdelerinin hüküm sürmekte olduğu iklim-i cismi bir kere harita-i âlemde olsun gözden geçirmek iktizâ eder. Acaba Avrupa'da şimdiki halde düvel-i muazzamadan hangisi vardır ki öyle bir serhad-ı cismiyeye mutasarrıf olsun?! Zamanımızda hangi kuvve-i gâlibe vardır ki: Öyle bir memâlik-i vâsiayı kolay kolay dört taraftan seylâb-ı bela gibi hücum eden düşmanların bâdi-yi tasallutundan muhafaza edebilsin? Osmanlılardan başka hangi...

(Maba'di sonra)

(Anahtar Halkası, Devamı)

Çünkü vatan ve milletine hakkâ ki hizmet vazifesini îfâ etmiştir. Bu halde her peder evladının az bir zamanda tahsîl-i lisan ve edeple tezyîn-i zât eylemesini arzu eder ise, Anahtar'ın mecmu'uyla biraz kavâid-i Arabiye'yi layığıyla beyan eden işbu "Anahtar Halkası"nı okutturmaları bilhassa tavsiye olunur.

Kitâb-ı mezkûr Bâbîâlî Caddesi'nde 20 numaralı matbaa ve kitabhane sahibi Esad Efendi'nin marifetiyle mevzû-u destgâh-ı tabâat olunup birkaç güne kadar neşredilir.

Mehmet Şemseddin'in "Mülâhazât" unvanıyla başka bir eser-i mergûbesi derdest-i tab'dır.

Kuruş: 12

"Avamil Tuhfesi Harpûtîsi" (Kenarında tuhfe ve nihayette muğreb mündericidir.)

Kuruş: 6

"Merah Şerhi Dingoz" (Kenarında Surûrî mezkûrdur.)

Kuruş: 5

"Şerh-i Alaka" (Sayfanın üst tarafında Hafız Seyyid ve alt tarafında "Şerh-i Musannifek" mündericidir.)

Kuruş: 3

Avamil Tuhfesi mea Muğreb

Kuruş: 4

Hâşiye-i Cedîde alâ Ali Kûşî li-Seyyid Hafız (Kenarında Harpûtî ve İranî ve Ebu-l- Kasım-ıs- Semerkandî ve şerh-i kebir ve ma'na-l-lebîb ve mutavvel ve hâşiye-i Kürdî alâ şerh-il- Leysî ve Harûbî ve Hafnâvî ve hâşiye-i şerh-i İsam ve imtihan-ül- ezkiyâ ve Siyalkûtî ve Küfvî ve külliyât-ı ebi-l- beka ve şevket ve Unkudu-z- Zevâhir ü Şerhî ve Seyyid Ali ve Furûk-ı Hakkî ve Seyyid Garseddin ve berd'î ve nâibzâde ve rasûl ve zeyn-üd-dîn ve mülâzâde ve ebû Hâmid ve Tâlibî ve Hâmid-i Çelebî ve Seyyid-iş-şerif ve Kasım ve Abdurrahman ve Şeyh-i Radî'nin akvâl-i mu'tebere ve nefîseleri münderic ve ibtidasına müceddeden fihrist tertip olunmuştur.

Kuruş: 4

“Küçük Henry” (Edille-i akliye ile vahdâniyetin sübûtu hakkında Fransızca kaleme alınıp terbiye ve tehzîb-i ahlaka medâr-ı küllîsi olacağından bu defa Türkçeye tercüme olunmuştur.)

Kuruş: 48

“Kadınlar Muharebesi” (Fransız şair-i meşhuru Alexandre Dumas’ın âsârından olup bu defa Türkçeye nakil ve tercüme olunmuş hikâyedir.)

Kuruş: 15

“Bin bir Hayal” (Kezâlik Alexandre Dumas’ın âsârından mütercim hikâyedir.)

Kuruş: 2

“Sarf Cümlesi”

Kuruş: 2

“Nahiv Cümlesi”

Kuruş: 3

“Dâvûd-i Karsî”

Kuruş: 1

“Bekârlar” (Balzac’ın âsârından mütercim hikâyeye olup cüz cüz neşrolunmaktadır.) “Beşinci cüzü çıktı.”

Kuruş: 1

La Dame operal “İncili Hanım” La Dame aux Camelias muhaririri Alexandre Dumas zâdenin âsârından mütercim hikâyeye olup cüz cüz neşrolunmaktadır. “Dördüncü cüzü çıktı.”

Matbaa ve kitaphâne-i mezkûrede bilcümle kütüb-ü fıkhiye ve itikâdiye ve kavânîn ve nizâmât-ı devlet-i âliye ile İstanbul ve memâlik-i mahrûse-i şâhânedede kâin bilcümle mekâtib-i âliye ve askeriye ve rüşdiye ve ibtidâiye ve sıbyâniyede kiraat ettirilen ders kitapları ve şu esnalarda tab’ ve neşir ve gazetelerde ilan olunan kitaplar velhâsıl kâffe-i ulûm-u ileyh ve âliyeye müteallik kütüb ve risâil mevcut olup perakende alanlar için sâire nisbetle yüzde ondan yirmiye kadar ve külliyetli alanlar için daha ziyade ıskonto edilir.

Dışarıdan vukû bulacak siparişler için her türlü teshilât-ı icra ve her nevi siparişlerin fiyatında daima ehveniyet gösterileceği taahhüt olunur.

4.5.3. “Çocuklara Talim” Dergisinin Metni

ÇOCUKLARA TALİM

NUMARA: 1

SENE: 1

MUHARRİR VE MES'ÛLÜ

MEHMED ŞEMSEDDİN

MAÂRİF NEZÂRET-İ CELÎLESİNİN RUHSATIYLA
HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE ÇIKAR ÇOCUKLARA MAHSUS
CERİDEDİR.

BİR NÜSHASI 1 KURUŞTUR

İSTANBUL

(A. MAVİYAN) ŞİRKETİ MÜRETTİBİYYE MATBAASI –

BÂBİÂLİ CADDESİ NUMARA 52

1305

ÇOCUKLARA TALİM**İDARE MAHALLİ**

Bahçe kapısında sebil karşısında
Rasim Paşa Hanı'nın orta katında
18 numaralı odadır. İdare memuru
Ahmet Nuri Efendi'dir.

ABONE BEDELİ

Seneliği yani 24 nüshası 20,
6 aylığı 10 kuruştur. Taşralar için
seneliği posta ücreti ile beraber
25, 6 aylığı 13 kuruştur.

MUHARRİR VE MES'ÛLÜ

MEHMED ŞEMSEDDİN

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

MAÂRİF NEZÂRET-İ CELÎLESİNİN RUHSATIYLA
(HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE ÇIKAR ÇOCUKLARA MAHSUS
CERÎDEDİR.)

[SENE-İ HİCRİYYE 1 REBİYÜLAHİR SENE 1305]

İSTANBUL

[SENE-İ MÂLİYE 4 KÂNUNUEVVEL SENE 1303]

İBTİDÂ**Bİ'SMİHÎ VE Bİ HAMDİHÎ TEÂLÂ****VE-S-SALÂTÜ VE-S-SELÂMÜ ALÂ RASÛLİNÂ**

Ve ba'de mâ selâtîn-i âli Osman eydihüm-ullâhü ilâ nihâyet-iz-zamân padişâhı hakâyik-ı iktinâh efendimiz hazretlerinin üzerimize mefrûz olan ed'ıyye-i hayriyye-i Cenâb-ı maârifpenâhlarını edâ ederek şu vecihle tahrîr-i cerîdeye mübâşeret olunur ki:

Öteden beri emelim evlâd-ı vatanın her cihetten fâidelerine hizmet için yazı yazmakta olduğundan, fikrimin erdiği ve kalemimin yazabildiği mertebede ufak tefek birkaç parça risaleler yazmış ve hele "Arkadaş", "Mektep" isimleriyle de cerîdeler çıkarmış idim. Bu neşriyatıma değersizlikleri ile beraber pek çok rağbet edilmiş idi.

Ancak o cerîdeleri daima çıkarmaya devam edemeyişim bazı sebeplerden ileri gelmişti. Lakin emelim hâlâ bâkî bulunduğundan işte bu defa “Çocuklara Talim” nâmıyla bu cerîdeyi yazmaya başladım.

Bi-minhü-l-kerim bunu devam üzre çıkarmaya emel ve niyetim pek kavî olduğundan şu halde bu eser-i âcizânemin dahi evvelki eserlerim gibi rağbet bulacağını ümid ederim, ve her hâlde inâyet-i bârî ve rûhâniyet-i peygamberîden istimdâd eylerim!

PERHİZKÂRLIK

Perhiz sözünü okuyunca, hastalar için perhize dair tenbihât yazıyorum zannetmeyin. Perhiz; yalnız hastalar için değil, sağ adamlar için dahi en elzem olan şeylerdendir. İşte bakınız perhizkârlık ne imiş:-

Perhizkârlık; yemekte, içmekte, lakırdı söylemekte kendimize birçok fenalıklar getirmeye sebep olan kötü huyları ve işleri yapmaktan nefsimizi zabt etmek demektir.

Perhizkârlık edebî terbiyenin başlıca şeylerinden biridir. Zira perhizkârlık tabiatımızın arzu eylediği birçok zararlardan sakındırır. Ve fenayı iyiden fark ettirerek insanı doğru yola götürür.

Bu sebeple perhizkâr olanlar Allahu Teâlâ Hazretlerinin indinde makbul ve şerefli olduğu gibi insanlar arasında dahi hürmetli olurlar.

Perhizkâr olmamak nasıldır? Şunlar gibidir ki, mesela: Her gördüğümüzü, her bulduğumuzu açgözlülük ile midelerimizin alacağından çok yemek, ve tembellikle ziyade uyku uyumak, sefâhet etmek, vücudumuzu pis tutmak, elbisemizi kirletmek gibi yaraşsız hâllerde bulunmak; perhizkâr olmamak demektir.

Hele boşboğazlık etmek, yani üzerimize lazım olmayan ve aklımız ermeyen işlerin lakırdısını şurada burada söylemek misilli fena huyları işlemek dahi perhizkârlık etmemek demektir.

İşte bu misilli hâllerde bulunmaktan yani perhizkârlık etmemekten insana ne gibi zararlar geleceğini, düşününüz de bulunuz. Eğer bulamazsanız hocalarınızdan pederlerinizden validelerinizden sorup öğreniniz.

Perhizkârlık etmek nasıldır? Şöyledir: Dinimizin haram ettiği şeylerden, ve aklımızın çirkin bulunduğu işlerden, ve nefsimizin hoşlandığı

hâllerden çekinerek, o misilli âdetlere asla kendimizi alıştırmayıp, her vakit güzel hâlde bulunmaya gayret etmektir. Mesela:-

Az yemek, az içmek, az uyumak, sefâhet etmemek, vücudu ve elbiseyi temiz tutmak, ve her işitilen sözleri yalan yanlış (ve hatta doğru bile olsa) kimseye söylemeyip, kendinde saklamak gibi hep iyi huylarda bulunmak perhizkârlık etmektir.

İşte iyi hâllerde bulunmaktan yani perhizkârlık etmekten insana ne fâideler olacağını, ve ne iyilik geleceğini düşününüz de bulunuz; yahut sorduğunuzda anlayınız.

Hulâsâ iyi ve kötü hâllere insan çocuklukta alışacağından, bir çocuk bir kere fena hâllere alıştı mı, neûzu billâh! Bir daha terk edemeyerek ömrü bitinceye kadar sefalet içinde yaşar gider.

Herkesin yanında kadir ve itibarla yaşamak isteyen, daima iyi huylara alışmalı ve iyi hâllerde bulunmalıdır.

İşte iyi huyların ve iyi hâllerin en iyilerinden olan “perhizkârlığa” da çocukluk zamanında alışmalıdır.

Perhizkârlığa Arapça “Riyâzet” derler.

ÇİN'DE BİR MEKTEP

Coğrafya okuyanlarınız, Çin'in ne tarafta bulunduğunu bilirler. Çinlilerin her bir hâlleri ve işleri tuhaf olduğu gibi mektepleri de tuhaftır.

İşte bakınız Çin mekteplerinden birinin resmine; nasıl acayip görünüyor! Dikkat ediniz hocalarının elbisesi ne tuhaf! Çocukların saçlarını tepelerine düğümlemişler.

Görüyor musunuz; oğlan çocuklar hocalarına arkalarını dönmüş ayakta duruyorlar. Ta hocanın önünde duran çocuk dersini ezberden okuyor.

Çin'de mektep şâkirdleri derslerini ezberden okurlar; ve o hâlde daima ayakta dururlar.

Çin'de hemen yalnız oğlan çocuklar mektebe giderler. Kız çocuklara çokluk okumak öğretmezler. Kızlara dikiş dikmek ve çalgı çalmak gibi şeyler öğretirler.

Resimde görülen çocuklardan her birinin önlerinde birer tepsi vardır; bu tepsilerin de birer de hesap tahtası vardır. Bunlar sayı saymayı ve cem' ve tarh eylemeyi öğrenirler.

Yazıyı aşağıdan yukarıya doğru yazdıkları gibi, okudukları zaman dahi aşağıdan yukarıya doğru okurlar.

Mektepte çocuklar pek hızlı ses ile, ve her biri başka başka bir şamata ve gürültü ile okurlar ki, böyle şamata ve gürültülü mektepte nasıl derslerini öğrenebildikleri taaccüb olunur.

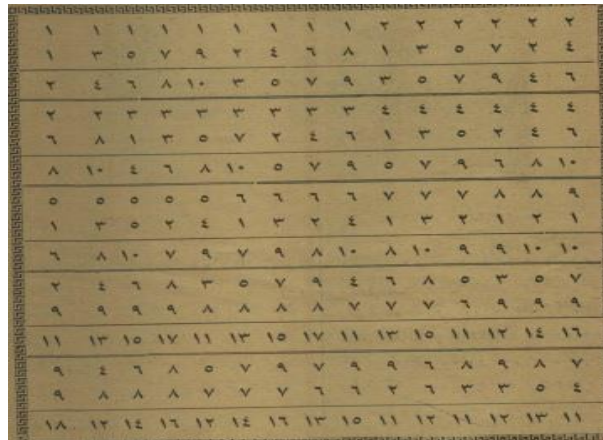
Çinliler hemen hesaba dair şeyler tahsil ederler.

CEM'

LEVHA 1

YANİ BİR BİR DAHA İKİ

LEVHA 1

İKİNCİ LEVHA ÖBÜR NÜSHADA

BİR HİKÂYECİK

Sabri isminde bir çocuğa teyzesi, içinde tohum dolu bir ufak kutu verdi. Sabri hemen kutuyu alarak bahçeye çıktı. Kız karındaşı Cemille dahi beraber gitti.

Sabri kutuyu kız karındaşı Cemille'nin eline vererek kendisi kazmayı alıp yeri kazdı. Güzelce hazırladı. Bu hengâmda Cemille karındaşına lakırdı söyleyip dururken, tohum kutusu kazâen elinden yere düştü. Kutu baş aşağı gelerek tohumlar kâmilten döküldü.

Zavallı Cemille! Korkusundan Sabri'ye "Karındaşıcığım kutuyu düşürdüğüm pek fenama geldi." dedi. Ancak Sabri bunun için Cemille'ye ağzını açıp da bir şey söylemedi.

Cemille ağlayarak "A karındaşım! Niçin bana cevap vermiyorsun" deyince,

Sabri - "On sayıyı sayıncaya kadar bekliyorum." dedi.

Cemille – "On sayıyı mı bekliyorsun, bunda ne mânâ var?" demesi üzerine

Sabri – "Teyzem bana bir vakit, Sabri bir şeye hiddet eylediğin yahut birine kızdığın zaman, ağzına geleni birden bire söyleme, kendini tut. Bir iki diye on sayı say. Zira on sayıyı sayıncaya kadar hiddetin kızgınlığın geçer. O hâlde ağzından pis sözler çıkmaz. İşte bu huyun için herkes seni sever." dedi.

Cemille – "Ah karındaşım ne iyi tabiatlısın. İşte bak dökülen tohumları topluyorum. Gel onları ekelim." dedi.

Bunun üzerine iki karındaş tohumları yastıklarına ektiler ve her sabah yeşerdi mi diye bahçeye gider oldular.

Nihayet üç beş gün sonra, ettikleri yerden tohumlar yeşil yeşil baş gösterdiklerini görünce, vay Sabri ile Cemille'deki sevince!

Uzatmayalım, daha birkaç gün sonra, yeşerenler büyüyerek onlardan güzel çiçekler kopardılar.

Bu hikâyecikten iki mânâ anlaşıyor ki, biri "sabır" biri "çalışkanlık"tır.

Fakat o iki mânâ hikâyenin neresinde bulunduğunu anlayabildiniz mi? Anlayamadınızsa, hocalarınız, pederleriniz size anlatalar; ve sabırdan daha

ne gibi iyilikler, ve çalışkanlıktan ne yolda fâideler olacağını iyice beyan edeler.

YAVRU TUYÛN

Şu hayvanlar nedir? Tavşan mıdır? Hayır; bu hayvanara “tuyûn” derler. Yuvadandan başını çıkararak ufak tuyûnu görüyor musunuz? Ona dair size bir fıkra söyleyeyim:

Bu ufak tuyûnun bir babası bir de anası vardır; birlikte ormanda yaşarlar. Bunların evi bir ağacın kovuğudur.

İşte kovuğun ağzında görünen küçük tuyûnun anası pek şefkatlidir. Sizin validelerinizin şefkati gibi, yani valideleriniz sizi her fenalıktan nasıl gözetir ve esirger ise, o da yavrusunu öylece esirger.

Birgün bu yavru, ceviz ve fındık yemeklik için babasıyla beraber ormanın sâir taraflarına gitmeyi istedi. Lakin anası: “Hayır olmaz; daha pek küçüksün, hızlı koşamazsın, bu sebeple insanlardan bazısı seni tutar.” dedi.

Bunun üzerine yavru tuyûn huysuzluk ve yaramazlık ederek, o gün ve gecesi yemek yemedi.

Ertesi gün anası orada yok iken, hemen yuvadan dışarıya kaçtı. Ve kendi kendisine: “Neden korkayım, yalnız gider biraz dolaşırım, ceviz fındık bulur yerim.” dedi. İşte bu akılla bazı ağaçlara çıkarak ve çalılara tırmanarak, gide gide ormanın sapa yerlerine kadar gitti. Fakat böyle yalnızca uzak mahallere gitmekliğin acısını pek çabuk duydu.

Çünkü akşam olup da karanlık basdığı zaman, yuvasına geri dönmek için yolunu bulamadı. Hem de üşüdü, yoruldu, acıktı.

Bu cihetle kudreti yetişebildiği kadar haykırmaya başladı ise de, yuvası pek uzakta kaldığından, babasına anasına sesini işittiremedi. Bu hâlde akılsız ve söz dinlemez yavru tuyûn, anasının kendisini dışarıya salıvermediğinin sebebini anladı.

Eğer bir avcıya rast geleydi, ya korkusundan telef olur yahut köpeklere yakasını verir idi. Bereket versin ki, bir avcıya rast gelmedi. Lakin bî-çâre susamış, yorulmuş, acıkmıştı.

Ertesi gün babası onu bulup yuvasına getirdi. Zavallı tuyûn! Anasının yanına gelince ne kadar sevindi.

İşte bu yavru tuyûnun hâlinden şunu anlamalı ki, insan pederinin, validesinin, büyük karındaşının ve sâir kendinden büyük kimselerin sözünü dinlemelidir.

Büyüklerin sözlerini dinlemeyen daima zarar görür. Söz dinleyenler ise her zaman iyilik bulur.

TÜRKÇE	ÜÇ LİSAN	
	ARAPÇA	FÂRİSÎ
Etmek-Ekmek	Hubz	Nân
Su	Mâ'	Âb
Ot/Od	Nâr	Âteş
Et	Lahm	Gûşt
Deniz	Bah	Derya
Toprak	Türâb	Hâk
Dağ	Cebel	Gûh
Baş	Raîs	Ser
Saç	Şa'r	Geysû
Kaş	Hâcib	Ebrû
Göz	Ayn	Çeşm
Kulak	Üzün	Gûş
Burun	Enf	Bînî
Ağız	Fem	Dehân
Dudak	Şefe	Leb
Çene	Fekk	Minhü
Dil	Lisân	Zebân
Yanak	Ârız-izâr	Rûh-rûhsâr

TÜRKÇE	ARAPÇA	FÂRİSİ
Sakal	Lihye	Rîş
Bıyık	Şârib	Burût
Yüz	Vecih	Rû/Rûy

HER ŞEYDEN BİR PARÇA ANLAMAK

Sual – Dünya nedir?

Cevap – Üzerinde yaşadığımız yer.

Sin (Sual) – Onu kim yarattı?

Cim (Cevap) – Azîm ve kadîr oan Allahü Teâlâ Hazretleri.

Sin (Sual) – Yer hareket eder mi, yani kımıldar mı?

Cim (Cevap) – Evet, bir senenin içinde Güneş'in etrafında dolaşır. Bu sebeple mevsimler değişir; yani bahar, yaz, güz olur.

Sin (Sual) – Yer Güneş'ten ne kadar uzaktır?

Cim (Cevap) – Yirmi beş milyon mil. (*)

Sin (Sual) – Yer başka hareketi yok mudur?

Cim (Cevap) – Vardır; her yirmi dört saatte bir kere kendi mihveri üzerinde döner. Bu sebeple de gece ile gündüz olur.

Sin (Sual) – Yer mihverinden ne mânâ anlarsınız?

Cim (Cevap) – Sanki yerin ortasından bir çizgi geçiyor. Mihverin nihayetlerine “kutup” derler.

Sin (Sual) – Yer yuvarlak mıdır?

Cim (Cevap) – Hemen öyledir. Kutuplar azıcık yassı olup bir portakal gibidir.

Sin (Sual) – Dünyada çok şeyler vardır ki onların öğrenmesini istersiniz.

Cim (Cevap) – Evet, pek çok.

Sin (Sual) – Öyle ise etmek neden yapılır?

Cim (Cevap) – Undan.

Sin (Sual) – Un nedir?

Cim (Cevap) – Değirmencinin buğdayı öğütüp toz etmesi undur.

Sin (Sual) – Buğday ne gibi hastalıklara mübtelâ olur?

(*) Mil yirmi dakikalık uzaklığa denir.

Cim (Cevap) – Salım, Küf, is nâmlarıyla üç türlü hastalığa uğrar.

Sin (Sual) – Salım nedir?

Cim (Cevap) – Buğday yapraklarının ve saplarının solup kuruması ve bozulup çürümesi.

Sin (Sual) – Küf nedir?

Cim (Cevap) – Sap veya başaklarının hava veya sâir sebeple incinmesidir.

Sin (Sual) – İs nedir?

Cim (Cevap) – Başaklar dâne ile dolu ise de fakat üzerlerine bir nevi siyah toz dolduğundan dânelerin simsiyah olmasıdır.

Sin (Sual) – Kepek nedir?

Cim (Cevap) – Buğdayın kabuğudur. Esmer etmek kepek karışılmış undan yapılır.

Sin (Sual) – Nişasta neden yapılır?

Cim (Cevap) – Buğdayı su içinde ıslatırlar, ba'dehû kurumak için birkaç gün güneşe karşı bırakırlar.

Sin (Sual) – Buğday az bulunduğu zaman yerine ne kullanılır?

Cim (Cevap) – Patates.

Sin (Sual) – İrmik nedir?

Cim (Cevap) – Buğday unundan yapılmış hafif bir yiyecek, hasta adamlar için pek hâsiyyetlidir. Âlâ helvası ve çorbası ve sâiresini yaparlar.

Sin (Sual) – Makarna neden yapılır?

Cim (Cevap) – Buğday ununu yumurtanın beyazıyla karıştırarak yaparlar. Hemen her yerde yaparlar ise de âlâsı İtalya'da Cenova şehriyle Rusya'da Tigan'da yapılandır.

Sin (Sual) – Şehriye (Şa'riye) nedir?

Cim (Cevap) – Yumurtanın sarısını un ile karıştırarak yapılır. Bazısını peynir, şeker, za'ferân karıştırıp yaparlar.

(A. MAVİYAN) ŞİRKETİ MÜRETTİBİYYE MATBAASI BÂBİÂLİ
CADESİ'NDE NUMARA 52

İTİZÂR

Bu cerîdenin on üçüncü nüshasına kadar yazılmış, ve Maârif Nezâret-i Celîlesi'ne dahi takdim edilmekte bulunulmuş olduğundan, o nüshanın neşrine kadar hâriçten gelecek varakaların derc edilmeyeceği zaruridir.

Mehmed Şemseddin

ÇOCUKLARA TALİM

NUMARA: 2

SENE: 1

MUHARRİR VE MES'ÛLÜ
MEHMED ŞEMSEDDİN

MAÂRİF NEZÂRET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA
HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE ÇIKAR ÇOCUKLARA MAHSUS
CERİDEDİR.

BİR NÜSHASI 1 KURUŞTUR

İSTANBUL

(A. MAVİYAN) ŞİRKETİ MÜRETTİBİYYE MATBAASI –

BÂBİÂLİ CADDESİ NUMARA 52

1305

427

ÇOCUKLARA TALİM**İDARE MAHALLİ**

Bahçe kapısında sebil karşısında
Rasim Paşa Hanı'nın orta katında
18 numaralı odadır. İdare memuru
Ahmet Nuri Efendi'dir.

ABONE BEDELİ

Seneliği yani 24 nüshası 20,
6 aylığı 10 kuruştur. Taşralar için
seneliği posta ücreti ile beraber
25, 6 aylığı 13 kuruştur.

MUHARRİR VE MES'ÜLÜ

MEHMED ŞEMSEDDİN

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

MAÂRİF NEZÂRET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA

(HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE CUMA GÜNÜ ÇOCUKLARA MAHSUS
ÇIKAR.)

[SENE-İ HİCRİYYE 15 REBİYÜLAHİR SENE 1305]

İSTANBUL

[SENE-İ MÂLİYE 18 KÂNUNUEVVEL SENE 1303]

YALANCILIK

Yalancılık, gerçekçiliğin zıttıdır; yani olan bir şeyi olmadı yahut olmayan bir hâli oldu gibi birtakım asılsız sözlerle insanları aldatmak demektir.

Asıl ve esası olmayan sözlerle insanları aldatan kimseye “Yalancı” derler.

Yalan söylemek kötü huyların en kötüsü olduğu misilli, yalancı dahi insanların alçağıdır; zira her fenalık yalan söylemekten çıkacağı cihetle, yalancı kısmı bir vakit fena hallerden ve fena huylardan kurtulamaz. Bakınız yalan söylemekten her fenalık neden çıkıyor:

Birincisi, bir insanda hırsızlık gibi, dolandırıcılık gibi, haram yemek gibi, kötü huylardan birkaçı bulunmakla beraber, yalancılık dahi bulunsa, o kimse ibtidâ yalan söylemeyi terk etmedikçe, öbür kötü huylarından mümkün değil vazgeçemez. Mesela: Bir kimse bir yerden bir tavuk yahut başka bir şey çalsa, tavuğu elinde götürürken yolda ahbabından ve bildiklerinden birine rast gelse, o kimse tavuğu çalana “Bu tavuğu nereden aldın.” diye sorsa, tavuğu çalan kimse bir yerden çaldığını söylemiş olsa iş fena; bu halde yalancılığını takınarak “Falan yerden şu kadar kuruşa satın aldım.” diye yalan söyleyecek değil mi?

İşte bir kimsede yalancılık hâli oldu mu, o kimse daima her fenalığı yapar, sorulunca “Yapmadım.” diye yalan söyler. Hâlbuki yalancılık sebebinden fena huyların hiçbirisinden kurtulamayacağı cihetle, ömrü oldukça rezalet ve hakaretle vakit geçireceği misilli, aç kalmak, dayak yemek, hapse girmek, gibi büyük büyük cezalara uğramaktan dahi kendisini asla kurtaramaz!

İşte böyle her fenalıklar yalancılık huyundan ileri geldiği gibi; her iyilik de yalancılığı terk etmekten, yani doğru söz söylemekten çıkar. Farazâ:

Bir kimsede birçok fena huylar ile beraber yalancılık dahi bulunsa, o kimse sâir fena huylardan evvel, yalancılığı terk ederse, öteki fena huylarının hepsinden kendi hâliyle vazgeçebilir. Şöyle ki:

Bir kimse kumar oynamaktan, yahut...sâir fena bir mahalden geliyorken, yolda bildiklerinden birine tesadüf eylese o kimse fena mahalden gelene “Nereden geliyorsun.” diye sual etse, “Kumar oynamaktan” yahut

“Falan fena yerden geliyorum” diye yalan söylememiş olsa, yalan söylemeyi terk etmiş ve tövbe eylemiş idi.

Şimdi böyle bir kimse nasıl eder? Nasıl edecek, mademki yalancılığa tövbe etmiştir; iyi kötü her ne yapsa doğrusunu söylemeye mecburdur; bu hâlde sâir kötü huylarını da yapmamaya karar verir. Bu sebeple her zarardan ve her beladan emin olur.

İkincisi; bir kimsenin yalancılığa adı çıktı mı, artık o kimsenin ahabası, arkadaşları, anası, babası; karındaşları, doğru sözlerine bile inanmazlar. Ve kendisine itibar etmeyip, daima hakaret ederler. Böyle hakaretle itibarsızlıkla dünyada yaşamaktan ise, ölmek daha hayırlı değil midir?

İşte her fena huyların yalancılıktan ileri geldiği gibi, her iyi hâllerin dahi yalancılığı terk etmekten hâsil olacağını anladınız ya? Anlamadınız ise, hocalarınız, pederleriniz, sizlere uzun uzadıya tarif etsinler vesselam.

Arapça yalana “Kizb” yalancıya “Kâzib” dedikleri gibi hiç doğru söylemeyene dahi “Kezzâb” derler ki pek ziyade yalancı demektir.

ARSLAN

Arslana hayvanların padişahı derler. Bu mahlûk pek sert ve cesur olduğu gibi, bakışı dahi heybetli ve kendisi gayetle kuvvetlidir.

En büyük arslanlar, Afrika kıtasının içerilerinde yabani dağlar ıssız çöllerdedirler.

Arslan Asya kıtasında dahi bulunur; lakin oradaki arslanlar Afrika’dakiler kadar büyük ve kuvvetli değildirler.

Arslan nadir olarak gündüzün dışarıda görülür; fakat güneş battığı zaman, kendisine av bulmak için inini terk ederek dışarıya çıkar.

Dışarı çıktığı zaman usul ile yürür ve yürür iken hiç sesini çıkarmaz. Ortalık sakin olduğu vakit korkunç sedası işitilir. Gece yarısında sesi gök gürültüsü gibidir. Eğer bir köye yakın gelmiş ise, köpekler havlamaya başlarlar; atlar, koyunlar, inekler, birbirine girerler; çünkü arslanın sesini tanırlar. İnsanlar bu hayvanı ürkütmek için her tarafa ateş yakarlar, ve alevli meşaleler atarlar ise de, arslan böyle şeylere kulak asmayarak kendisine yiyecek bulmak için, hayvanların muhafaza oldukları ahır ve sâir yerlere girer ve birkaç dakika içinde bir at yahut bir ineği pençesi altında helak eder. Bu

yüzden Afrika-i şimâlî ahalisi, birçok hergelelerini, inek ve koyun sürülerini gâib ederler.

ERKEK ARSLAN

DİŞİ ARSLAN

Arslan her ne kadar akşamdan evvel nadir olarak ininden çıkar ise de, pek acıktığı zaman, gündüzün bile kırdan ovada enine boyuna gezer dolaşır. Çöllerde yaban eşekleri, geyikler sürü ile gezerler. Bunlar arslanı pek uzaktan gördükleri yahut sesini işittikleri zaman, hemen rüzgâr gibi kaçarlar. Bunlardan bazıları korkularından kaçar iken yanlışlıkla arslanın inine yanına gidip kendisini pençesine teslim ederler!

Arslanın başından boynuna doğru pösteği gibi kaba ve uzun yelesi vardır. Rengi donuk sarıdır.

Dişi arslan erkek arslandan ufaktır ve yelesi dahi yoktur. Dişi arslan inini ormanın en kuytu tarafında yapar ve ininde yavrular ile yaşar.

Gerek insandan ve gerek hayvandan herhangi biri arslan inine tesadüf edecek olursa, vay ona!

CEM'

LEVHA 2

1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2
1-	12	12	17	18	11	13	10	14	12	11	13	10	14	19
11	13	10	14	12	11	13	10	14	12	11	13	10	14	19
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
11	13	10	14	12	11	13	10	14	12	11	13	10	14	19
10	14	12	11	13	10	14	12	11	13	10	14	12	11	13
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	13	10	14	12	11	13	10	14	12	11	13	10	14	19
17	18	20	22	22	17	19	21	23	20	17	18	20	22	22
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
1-	12	12	17	18	11	13	10	14	12	11	13	10	14	19
14	12	11	13	10	14	12	11	13	10	14	12	11	13	10
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
1-	12	12	17	18	11	13	10	14	12	11	13	10	14	19
18	20	22	22	17	19	21	23	20	17	18	20	22	22	18

LEVHA 2

Üçüncü levha öbür nüshada

DÜNYADA EN BÜYÜK VE EN YÜKSEK DAĞLAR

Küre-i arzda, yani üzerinde yaşadığımız dünyadaki dağların en büyüğü ve en yükseği “Himalaya” sıra dağlarıdır.

Bu dağlar Hindistan ile “Tibet” memleketini birbirinden ayırıp, Çin hududuna kadar uzanmışlardır, bunlardan: “Divalker”“Çamuları” ve “Cevahir” isimlerindeki dağların tepeleri on iki bin arşın yüksekliğindedir.

İçlerinde en yükseği “Göri senger” isminde dağ olup, tepesi on üç bin arşın yüksekliğindedir.

İşte küre-i arzda bundan yüksek dağ yoktur.

Hint lisanında Himalaya “Kar yeri” manasına olduğundan, bu dağların tepelerinden ise, yıl on iki ay kar eksik olmadığından, Himalaya tesmiye etmişlerdir.

Hindistan’daki Hindular, yani putperestler, Himalaya dağlarına pek ziyade ta’zim ederler.

SÜNGER

Sünger bir cins deniz hayvanıdır. Evvelleri süngerin denizden çıktığını bilirler ise de, hayvan olduğunu bilmeyip, nebâtât-ı bahriyeden; yani denizdeki yosunların cinsinden zannederlerdi.

Bu hayvan denizin içinde midye gibi ekser kayaların üzerlerinde yapışık bulunur.

Süngerin her tarafı delik delik olduğu malumdur. Canlı iken delikleri pelte ve elmâsiyeye benzer yumuşak bir şey ile dolu olduğu misilli, üzeri dahi o pelte gibi şey ile örtülüdür.

Bu hayvan Akdeniz’in hemen her tarafında bulunur ise de, en iyi cinsi Yunanistan adalarıyla Beyrut ve Yafa taraflarındaki denizlerden çıkarılanlardır. Süngeri çıkarmak için mahsus dalgıçlar vardır.

ÜÇ LİSAN

TÜRKÇE	ARAPÇA	FARİSİ
Omuz	Ketef	Dûş
Kol	Azd/Sâid	Bâzû
Dirsek	Mirfak	Arınc
Bilek	Rüsg	Peyvend-dest
El	Yed	Dest
Parmak	İsba'	Engüşt
Tırnak	Zufr	Nâhun
Bacak	Fahz/Sâk	Rân
Diz	Rukbet	Zânû
Ayak	Kadem	Pây
Boyun	Rakabe/Anak	Gerdan
Meme	Sedî	Pistân
Göğüs	Sadır	Sîne
Kaburga	Dıl'	İstihvan Pehlû
Karın	Batın	Şekim
Arka	Zahar	Peşt
Güneş	Şems	Hurşid
Ay	Kamer	Mâh
Yıldız	Necm/Kevkeb	Ahter
Gün	Yevm	Rûz
Gündüz	Nehâr	Rûz
Gece	Leyl	Şeb

ÜÇ DOST

Bir adamın üç ahababı varmış; fakat ikisini sever, birisi öbürleri kadar sevmezmiş.

Birgün bu adam bir sebepten ötürü, ceza mahkemesinden çağrılmış sevdiği iki ahababından birine kendisiyle beraber mahkemeye gitmesini rica eylemiş. Lakin bu ahababı “Af edersin, bazı işlerim var bu cihetle sizinle mahkemeye gidemem.” diye cevap vermiş.

Bunun üzerine öbür sevdiği ahabına gidip, kendisiyle beraber mahkemeye gitmesini niyaz etmiş. Bu ahbabı “Peki giderim.” demiş ise de, mahkeme kapısına kadar beraber giderek oradan savuşmuş.

Bî-çâre adam ahbabının kendisini yalnız bırakarak savuştuğunu anlayınca, mahzun olmuş ise de, öbürleri kadar sevmediği ahbabı, habersizce olarak bu adamla mahkemeye girerek, orada bulunan zâtlara, bu bî-çâre adamın asla kabahati olmadığına ve daima herkese iyilik ettiğine şahâdet eylemiş.

Bunun üzerine hâkim efendi bu zavallı adamın kabahatsiz olduğuna hükmederek yakasını salıvermişler.

İşte bu fıkradan şu anlaşılıyor ki, dünyada insanın üç dostu vardır. İkisini sever, birinden o kadar hoşlanmaz. İki sevdiğinden biri “para”dır ki pek ziyade severiz. Lakin insan vefat eylediği zaman; mahkemeye çağrılan adamın “Af edersin bazı işlerim var bu cihetle sizinle mahkemeye gidemem.” dediği ahbabı gibi “para” dahi dünyada kalarak insanla beraber ahirete gitmez!

İkinci akraba ve ahbablarıdır ki, bî-çâre adamla mahkeme kapısına kadar beraber giderek savuşan kimse misilli, insan öldüğü vakit mezara kadar birlikte gidip oradan geri dönerler.

İnsanın o kadar sevmediği dostu ise, asıl dostudur. Bu dost, dünyada edilen ibadet, ve yapılan hayır hasenât, yani iyiliklerdir ki, mahkemeye davet olunan adamın sevmediği ahbabı nasıl habersizce kendisiyle beraber mahkemeye girip, hâkim efendiye ve mahkemedeki sâir zâtlara, o adamın kabahati olmadığını ve daima iyiliklerde bulunduğunu söyleyip bî-çâre adamı kurtardığı misilli, ibâdât, ve hayır hasenât dahi, insan vefat eyledik de ahirete beraber gidip huzûr-u rabbü-l-âlemînde, insanın iyiliklerine şahâdet ederek günahlarının af ve mağfiret olmasına sebep olur.

İşte insan her zaman buralarını düşünerek dört günlük ömür için öyle bir düzine “para” kazanmak hırsına düşmeyip, bazı ibadet ve bazı da iyilik etmeye çalışır ise, herkesin yanında itibar bulur. Ve kalbi de daima rahat üzere olur evlatlar.

SAMOYEDLER

Rusya devletinin Avrupa kıtasındaki ülkesinin en şimalinde vâki’, Arhangelsk ve “Vologda” eyaletleriyle; Ural dağlarının öbür cihetinde, yani

Asya kıtasındaki ülkesinin yine şimâlinde kâin “Tobolsk” ve “Tomsk” eyaletleri civarında “Obi” ve “Yenisey” nehirleri arasında yaşamakta olan insanlara “Samoyed” derler.

Bunların cinsi Moskof cinsinden olmayıp, Finova yani Finlanda ahalisi cinsindedir. Bunların boyları pek ziyade kısa olmakla beraber, yüzleri yassı, gözleri küçük, burunları basık, ağızları ziyadesiyle yayık, kulakları iri ve kalkık, saçları da sert ve parlak olup çehreleri pek çirkin ve kıyafetleri de pek acıbdır. Lakin tabiatları sakindir.

Samoyedler, yirmi bin kişi kadar olup, üç büyük ve birkaç da küçük kabileye ayrılmışlardır. Lisanları Moskofça değildir. Her kabile başka lisanla söyleşirler. Bunların ekserisi putperest, olup, buldukları yerlerin soğuğu pek şiddetli olduğu halde çadır altında barınırlar. Çadırlarının ismine de “yurt” derler.

Samoyedlerin Rusya devletine vermekte oldukları vergi, tilkiye müşâbih “izatis” dedikleri hayvanın derisiyle, sâir canavarların postlarından hâsıl olan kürklerden ibarettir.

HER ŞEYDEN BİR PARÇA ANLAMAK

Sual – Gaz nedir?

Cevap – Elastikli yani basıldıkça gider yahut büzülür, bırakınca yine yerine gelir ve göze gözükmeyen hava gibi akıcı ve ses gibi gidici bir cisimdir.

Sin (Sual) – Bu şey nelerden mürekkeptir? Yani neler ile karışıktır?

Cim (Cevap) – Müvellid-ül-mâ ve karbon denilen cisimler ile.

Sin (Sual) – Müvellid-ül-mâ nedir?

Cevap – Renksiz ve lezzetsiz olarak göze gözükmeyen bir türlü gazdır ki, su iki kısım müvellid-ül-mâ ile bir kısım müvellid-ül-humûzadan ibarettir.

Sin (Sual) – Müvellid-ül-humûza nedir?

Cim (Cevap) – Göze gözükmeyen bir türlü gazdır ki, insan ve hayvanın yaşaması, nebâtât yani ağaç ve çiçeklerin büyümesi ve mahsûl vermesi ve ateşin yanması bu gaz sebebindendir. Eğer havanın içinde müvellid-ül-humûza olmasa ne insan yaşar ne ateş yanar. Hâsılı dünyada hiçbir şey vücut bulmaz.

Sin (Sual) – Müvellid-ül-güherçile nedir?

Cim (Cevap) – Renksiz bir gazdır ki kendisi yanmaz. Yanan şeyin de yanmasına yardım edemediği gibi yanmamasına da sebep olamaz.

Sin (Sual) – Bunun havanın içinde bulunmasında fâide nedir?

Cim (Cevap) – Fâidesi müvellid-ül-humûzayı hafifletmek ve inceltmektir.

Sin (Sual) – Bu niçin lazımdır?

Cim (Cevap) – Eğer müvellid-ül-humûza hafiflenmese vücudun harareti pek tez geçer; bu halde ise insanın ömrü çabuk biter.

Sin (Sual) – Havanın yaşatması nasıldır?

Cim (Cevap) – Nefes alındıkça havada bulunan müvellid-ül-humûza vücuda girer kana kuvvet verir. Kan kuvvet aldıkça harâret-i hayvâniye artar. Müvellid-ül-humûza içeriye girince, müvellid-ül- güherçile dışarıya çıkar tekrar havaya karışır.

Sin (Sual) – Harâret-i hayvâniye nedir?

Cim (Cevap) – Müvellid-ül-humûza hafif bir sûrette yanmaklığından karbon ile karışan hava, vücutta gâz-ı hâmız-ı fahmî hâsıl eder.

Sin (Sual) – Hâmız-fahmî ne olur?

Cim (Cevap) – Soluk aldıkça dışarıya çıkarak müvellid-ül- güherçile ile karışır.

BİRKAÇ DARB-I MESEL

Âh deme, düşmanların oh demesinler.

Ben buçuk söylerim, sen bütün söyle.

Gece geldi ortaya, hayır kaldı erteye.

(A. MAVİYAN) ŞİRKETİ MÜRETTİBİYYE MATBAASI BÂBİÂLİ

CADDESİ'NDE NUMARA 52

Mahal-li tevziî Bahçe Kapısı'nda sebil karşısında Rasim Paşa Hanı'nın orta katında 18 numaralı odadır.

İstanbul için seneliği 20, altı aylığı 10 kuruştur. Taşralar için seneliği posta ücretiyle beraber 25, altı aylığı posta ücretiyle beraber 13 kuruştur.

Her bir nüshası zîrdeki mühürle mühürlenmiş bulunacaktır.

ÇOCUKLARA TALİM

NUMARA: 3

SENE: 1

**MUHARRİR VE MES'ÛLÜ
MEHMED ŞEMSEDDİN**

**MAÂRİF NEZÂRET-İ CELÎLESİNİN RUHSATIYLA
HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE ÇIKAR ÇOCUKLARA MAHSUS
CERÎDEDİR.**

BİR NÜSHASI 1 KURUŞTUR

İSTANBUL

(A. MAVİYAN) ŞİRKETİ MÜRETTİBİYYE MATBAASI –

BÂBİÂLİ CADDESİ NUMARA 52

1305

ÇOCUKLARA TALİM**İDARE MAHALLİ**

Bahçe kapısında sebil karşısında
Rasim Paşa Hani'nin orta katında
18 numaralı odadır.

ABONE BEDELİ

Seneliği yani 24 nüshası 20,
6 aylığı 10 kuruştur. Taşralar için
seneliği posta ücreti ile beraber
25, 6 aylığı 13 kuruştur.

MUHARRİR VE MES'ÜLÜ

MEHMED ŞEMSEDDİN

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

MAÂRİF NEZÂRET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA

(HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE CUMA GÜNÜ ÇOCUKLARA MAHSUS
ÇIKAR.)

[SENE-İ HİCRİYYE 29 REBİYÜLAHİR SENE 1305]

İSTANBUL

[SENE-İ MÂLİYE 1 KÂNUNUSANİ SENE 1303]

İTAAT

1

İtaat, söz dinlemek manasınadır; yani kendimizden büyük olanların yap dediklerini yapmak, yapma diye tenbiye ettikleri şeyleri yapmamak demektir.

En evvel Allahü Teâlâ Hazretlerine, sonra peygamberimiz aleyh-is-selâtü ve-s-selâm efendimize ve sâir hep peygamberânı zîşân hazretlerine ve ba'dehû padişahımıza, anaya, babaya, büyük karındaşa, akrabaya ve bizden büyük olanlara itaat edilmek vâcibâtandır.

Allahü Teâlâ Hazretleri cümle şeylerin hâlikı olduğundan, bizleri dahi yoktan var ederek, hakkımızda bunca şeyler in'âm ve ihsan etmiş ve kâffe-i

mahlûkâtın sâhib-i yegânesi bulunmuş olmasından nâşî, zât-ı ulûhiyetine itaat eylemek, gerden-i ubûdiyetimize farz-ı ayındır.

Peygamberimiz aleyh-is-selâtü ve-s-selâm efendimiz; Tanrı Teâlâ Hazretleri'nin biz aciz kullarının, iyilikleri için buyurmuş olduğu her bir emir ve iradesini beyan buyurarak, bizleri cahillikten ve kötülükten kurtarıp, cümlemize hak yolunu gösterdiği için, kendilerine itaat etmek üzerimize vaciptir.

Sâir gelmiş ve din kurmuş hep peygamberlere dahi hürmet eylemek, ve her birerlerini hak peygamber tanımak, diyânet iktizâsındandır.

2

Allahü Teâlâ Hazretleri'nin emirlerine ve peygamberlerinin tenbiyelerine itaat eylemeyen, tekâmîl hayvanlardan akılsız olduğu gibi, insanların dahi en cahil ve namkörü (nankör) üdür.

Bakınız: At, eşek, köpek, inek, koç, herhangi bir hayvan olursa, sahibini asla incitmez; yani tepmez, ısırmaz, süsmez, vurmaz bu niçin? Çünkü karnının doymasını sahibinin yüzünden olduğunu pekâlâ bilir de onun için incitmez.

İşte herhangi bir hayvan olursa, sahibine itaat eylediği halde; Cenâb-ı Hakk'ın yine kendimizin iyilikleri için buyurmuş olduğu emirlerine ve o emirleri bizlere bildiren peygamberine itaat etmeyen, tekâmîl hayvanlardan akılsız değil midir? Burasını hocalarınız, babalarınız size daha iyi anlatalar.

Gelelim hayvanlardan bazı hayvan vardır ki, nankörlük eder, yani yem yediren sahibini teper, ısırır. Lakin böyle azgın hayvanı sahibi ne yapar? At ise döver satar, köpek ise döver kovar, koç ise ya satar yahut keser. Sen de olsun öyle yaparsın değil mi?

Hâl böyle olunca, Tanrı Teâlâ Hazretleri'nin hakkımızda vermiş olduğu bunca nimetlerin kadrini bilmeyip de, kendisine ve peygamberine itaat eylemeyen, insanların en cahili en namkörü değil midir? İyice düşününüz.

Isıran, tepen haşarı hayvanları sahibi dövüp def ettiği gibi; Cenâb-ı Hakk'a ve peygamberine itaat eylemeyi dahi, Allah Zülcelâl Hazretleri dergâh-ı ilâhiyesinden uzak eder. El-iyâzü-Billâh!

Matbu'umuza itaate gelince:

Padişah umûm bir milletin hâkimi yani en büyüğü olduğu cihetle, şefkatli bir babanın ise evladının saadeti için ne fedakârlıklar eylediği misilli, padişah da evladı hükmünde olan milletin ırz, can ve mallarını muhafaza ve esirgemek ile beraber her işte adalet ve hakkâniyet icra eyler. İşte padişahımız Sultan Abdülhamid-i Sâni Hazretleri, bu hasletlere tamamıyla mâlik bir padişâh-ı adalet iktinâh olduklarından, hakikaten milletin bir peder-i şefki ve hâmi-i hukûkudur.

İşte her hâlde ve her zamanda padişahımıza itaat eylemek boynumuza borçtur.

Ebeveyne itaate geelim: Valide ve peder, insanın vücuda gelmesine sebep oldukları misilli, doğduğundan ta büyüyünceye kadar tahammül olunmaz birçok eziyet ve meşakkat çekip, ve pek çok da para sarf edip besleyerek meydana getirdikleri cihetle, bunların hakları pek büyüktür. Bu sebeple babaya anaya ne derece muhabbet ve itaat olursa, yine haklarının binde biri ödenemez. Bunun için herhâlde ananın babanın sözlerine itaat ederek her zaman da hizmetlerinden geri durmamaya çalışmalıdır.

Ulemâ akraba ve sâir büyüklere borçlu olduğumuz itaate sözü getirince; bir memlekette ulemâ olmazsa, o memleketin ahali cahillikten kurtulamayıp her türlü fenalığa dūçâr olurlar. Fakat ulemâsı olan memleket ahali pek çok iyilikler görürler. Çünkü ulemâ kısmı, fenalıktan gelecek zararları ve iyilikten gelecek faydaları anlatarak herkesi doğru yola götürüp fenalık olmaya meydan vermezler.

Bu hâlde ulemâyâ ne derecelerde hürmet ve itaate borçlu olduğumuzu mülâhaza etmelidir. Akrabaya dostlara da itaat eylemek lazım olduğunu gidiniz bulunuz.

İtaatin daha pek çok faydaları vardır. Ancak hepsi yazılacak olsa, sözler pek uzun olacağından, birazını da hocalarınız ve pederleriniz anlatalar.

Hulâsâ, kimseyi incitmemek ve kimsenin düşmanlığını kazanmamak için, herkesle hoş geçinmek dahi bir türlü itaat demek olduğundan, insan kendi selameti için daima itaat üzere bulunmalıdır evlatlar.

TERZİ KUŞU

Terzi kuşunun uzunca gagası vardır. Kuş yuvasını ağacın yaprakları arasına yapar. Yaprakların arasına yapar sözünden, yuvayı ottan çöpten yapar zanneylememelidir. Bir iki yaprağı bir araya getirerek ve yaprakları her tarafından birbirine dikerek hoş bir yuva yapar.

Bu güzel kuşun böyle yapmasına sebep; yuvayı bir kimse görüp de yavruları çalarlar korkusundan, yuvasının saklı bulunması içindir.

Terzi kuşu böyle yuvayı dikip yapmak için ipliği nereden buluyor? Nereden bulacak kendisi yapıyor. Pamuk tarlalarından pamuk toplayarak, gagası ve ayakları ile büküp iplik yapar.

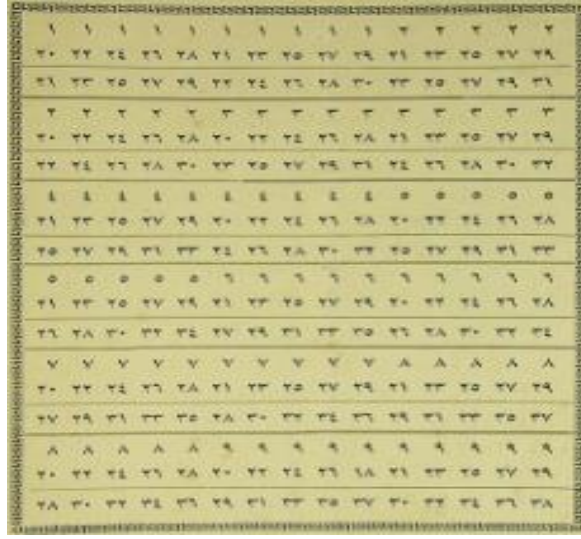
Yuvayı yapacağı zaman, iki yaprağı münasip yerlerinden gagası ile delerek ipliği geçirir. Bu işte gagası ve ayaklarını kullanarak yuvayı meydana getirir. Subhânallah!

İşte yuvasına bakınız. İki tane yavrusu yuvadan başlarını çıkarmışlar ne güzel görünüyorlar!

Gördünüz ya hanım kızlar! Hayvanken şu kuş bile, kendisine lazım olanı yine kendisi diyor. Siz de dikiş öğrenmeye gayret ediniz ki kendi esvâbınızı kendiniz dikesiniz. Hanım kısmı kendi elbisesini diktirmek için başkalarına muhtaç olmak pek ayıptır.

Terzi Kuşu Çin'de ve Hindistan'ın bazı semtlerinde bulunur.

TUHAF BİR HİKAYECİK

Vaktiyle Abdi isminde köylü bir kimse var idi. Bu adam pek ters ve titiz tabiatlı olduğundan, evin işleri yolunda olmuyor diye kendi karısını her akşam azarlar haşlar idi.

Orak vakti günlerinden bir akşam, evine gelerek bed çehre ile “Bu iş iyi olmamış şu iş de yolunda değil.” gibi birtakım sözler ile karısını tekdîr ederek büyük velvele ve şamata eyledi.

Bunun üzerine karısı: “Aziz ağacığım, bu kadar hiddet etmeyin, yarın işlerimizi değiş edelim. Ben tarlaya gideyim ekin biçeyim. Sen evde kal da bütün işleri güzel gör.” dedi.

Abdi: “Tamam öyle yapalım.” deyip razı oldu.

Ertesi sabah, karısı orağı alarak tarlaya gitti. Abdi evde kalıp işleri görmeye başladı.

Evvela yayık ile biraz tereyağı çıkarmasını arzu etti, kalkıp yayığa süt koyarak yayığı sallamaya başladı. Biraz salladıktan sonra, canı sıkıldı, bu işi yarım bırakarak büyük pekmez fıçısını açmak üzere bodruma indi. Fıçının tıkaçını açıp musluğunu takacağı sırada, mutfakta bir gürültü oldu. Bunu işitince kedi yayığı devirip de sütü yağı yer bitirir korkusuyla, musluk elinde olduğu halde hemen merdivenden yukarıya koştu.

Mutfağa girince ne görsün! Fi-l-vâki’ kedi yayığı devirmiş olduğundan yere dökülen sütü tereyağını bî nâzır diliyle yalıyordu. Abdi bu hali görünce

pek ziyade hiddetlenerek, kediyi ölüm derecesine gelinceye kadar dövüp, kapıdan dışarıya attı.

Bir de pekmez fiçisinin musluğunu elinde gördük de fiçinin açık kaldığı hatırına gelerek, bir koşuya bodruma indi. Ama ne fayda! Pekmez kâmilen akmış fiçide katresi bile kalmamış. Bu hâle daha ziyade hiddetlenmiş ise de, iş işten geçmiş. Nâ-çâr yine yukarıya çıkararak yayığa yeniden süt koyup tereyağını yapmaya başladı.

Bu işi yapmakta iken, ineğin aç susuz ahırda kapalı olduğunu hatırladı. Gitti hayvanı çıkardı. Fakat çayır uzakça olduğundan götürmeye üşenerek ineği otlamak üzere evin damına çıkardı. – Çünkü evin üzeri toprak olup çim ve ot ile örtülmüştü. – Bundan sonra, ineğe su getirmek üzere aşağıya indi. Fakat eğer yayığı mutfakta bıraksa yine bir kazaya uğrar korkusuna mebnî, gidip yayığı arkasına, kovayı eline alarak, su çekmek üzere kuyu başına geldi. Kovayı ipe bağlayıp kuyuya sarkıtayım diye eğilince, yayığın içinden süt omuzlarından aşağıya kyunun içine aktı.

Tamam, bu zaman öğle yemeği zamanı idi. Lakin yayıkta bir şey kalmadığından bî-çâre Abdi ne yapacağını şaşırıldı kaldı! Derken bir tarhana çorbası kaynatmak hatırına geldi.

Bunun üzerine tencereyi su ile doldurup ateşin üstüne koydu. Bu esnada Abdi'nin aklına inek belki damdan düşer de bacağı ve boynuzları kırılır, evhâmı geldi. Bu cihetle, ineği bağlamak için eline bir ip alarak hemen damın üstüne çıktı.

İpin bir ucunu ineğin boynuna öbür ucunu bacanın dibine bağlar iken ip kendi beline dahi dolaşmıştı, lakin bundan haberi yoktu. Tencerede su kaynamadan tarhanayı koyayım diye aşağıya indi.

Henüz tarhanayı ezmekte iken, inek yukarıdan aşağıya düşünce, ip Abdi'yi yukarıya çekip kaldırdı; inek dam ile yerin arasında asılıp durdu, Abdi yukarıda bacanın dibinde kaldı.

Karısı tarlada çok çalışmış, bu sebeple karnı pek acıkmış, kocasının dahi tarlaya yemek getirmek vakti gecikmiş olduğundan; bu hengâmede koşu koşu eve gelir. Bir de ne görsün! İnek damdan aşağıya asılmış, kocası Abdi bacanın dibine sıkışmış kalmış.

Zavallı hatun! Eli ayağı titreyerek ipi tırpan ile keserek ineği de kocasını da kurtardı.

İşte şu hikâyecikten anlaşılan, erkek kısmı kadınların ev işlerine karışmamalıdır. Bununla beraber kadınlar da erkeklerin işlerine karışmamalıdır. Eğer kadının işine erkek erkeğin işine kadın karışırsa dirlik düzenlik olamayacağı misilli, şu Abdi'nin başına gelen hâller gibi zararlara giriftâr olunur.

Ancak şurası vardır ki, gerek erkek gerek kadın birbirinin işlerinde bir yanlışlık görürse, mülâyimlikle biri öbürüne o yanlışlığı bildirmelidir.

ÜÇ LİSAN

TÜRKÇE

ARAPÇA

FARİSİ

Tanrı/Çalâb ²⁶	Allah/İlah	Yezd/Hüdâ
Peygamber	Nebi/Resûl/Mürsel	Peygamber
Âdem, İnsan	Âdem/İnsan/Beşer	Merdüm
Erkek	Racül/Zekûr	Merd
Kadın/Karı	Nisâ	Zen
Çocuk	Veled	Kûdek
Oğlan çocuk	Sabî/Tıfl	Beççe/Püser
Kız çocuk	Sabiyye	Duhter
Baba	Eb/Vâlid	Peder
Ana	Üm/Valide	Mâdar
Erkek karındaş	Uh	Birader/Dâder
Kız karındaş	Uht	Hemşîre/Hâher
Oğul	İbn/Mahdûm	Zâde/Ferzend
Kız	Bint/Kerime	Duhter

²⁶Çalâb, Süryani lisanından alınmış galat olarak söylenir.

BÖBÜR

Böbürün başından ayaklarına kadar derisi güzel siyah beneklidir. Böbür her ne kadar böyle alacalı derisi sebebinden nâşi yakışıklı bir canavar ise de, ormandan barınan başka hayvanlardan daha sert ve yırtıcıdır.

İnsanlar aslandan ziyade bundan korkarlar. Çünkü aslan karnını doyuracak av bulduğu halde kanaat eder. Lakin böbür asla kânî olmaz. Hırçındır, her rast getirdiğini öldürmeye çalışır ve çok defa büyük hasâratlar eder.

Böbür ormanın içinde, yılan gibi karnı üstü sürünerek usûl ile yürür ki avlayacağını sessiz ve habersizce avlar. Tesadüf eylediği hayvanın üzerine gayet çabuk bir sıçrayış ile sıçrayıp bî-çâreyi yere vurur.

Böbür at gibi koşmaz, atlayarak sıçrayarak gider, lakin böyle yürüyüp gitmesi, atın koşmasından daha hızlıdır.

Bu hayvan giderken bir nehre ve bir ırmağa rast gelip de karşı tarafa geçmek isterse, birdenbire nehre atlayıp, yüzerek öbür yakaya çıkar.

Böbürün vatani, yani bulunduğu mahal Asya kıtasıdır. Hindistan'da çok bulunur. Böbüğü filler ve köpekler ile avlarlar.

Hâsılı, bu hayvanın ne derece sert olduğunu şundan anlayınız ki, iki kimse bir sebepten dolayı bozuştıkları sırada, birbirine: "Sen beni bilmiyor musun, ben adamı şöyle yaparım böyle ederim." misilli sözlerde bulununca, öbürü de ona: "Kime böbürleniyorsun." yahut "O kadar böbürlenme." der.

HER ŞEYDEN BİR PARÇA ANLAMAK

Sual – Asıl renk kaçtır?

Cevap – Üç.

Sin (Sual) – Hangileridir?

Cim (Cevap) – Mavi, sarı, kırmızı.

Sin (Sual) – Niçin bunlara asıl deniyor?

Cim (Cevap) – Çünkü bunlar karışık değildirler; başka renklerin kâffesi bunların birbirine karışmasından peydâ olur.

Sin (Sual) – Pekâlâ, lakin beyaz asıl renklerden değil midir?

Cim (Cevap) – Hayır, beyaz hebb renklerden ibarettir.

Sin (Sual) – Bu nasıl bilinmiştir?

Cim (Cevap) – Eğer beyaz ziyânın²⁷ şuâsı yani parlaklığı, bir billurdan geçtiği halde, öte tarafta allı yeşilli birtakım renkler hâsıl olur ki işte o renkler beyazın karışık olduğu hebb renklerden bazılarının ayrılmasıdır.

Sin (Sual) – Renklerin böyle sırasına ne derler?

Cim (Cevap) – Sûret-i mün'akise yahut elvân-ı münkesire-i ziyâiye derler.

Sin (Sual) – Siyah nedir?

Cim (Cevap) – Renksizlik yani rengin yok olması.

Sin (Sual) – Üç asıl renkten, hangisi hangisine katılır ise yeşil olur?

Cim (Cevap) – Mavi ile sarı katılırsa yeşil olur.

Sin (Sual) – Demek ki, yeşil kendiliğinden değildir?

Cim (Cevap) – Evet, yalnız yeşil değil, başka ne kadar renk varsa kendiliğinden değildir. Cümlesi karışıktır.

Sin (Sual) – Pek güzel, öyle ise mavi ile kırmızı ne renk yapar?

Cim (Cevap) – Mor.

Sin (Sual) – Kırmızı ile sarı karışınca ne renk olur?

Cim (Cevap) – Turuncu.

(A. MAVİYAN) ŞİRKETİ MÜRETTİBİYYE MATBAASI BABİÂLİ

CADDESİ'NDE NUMARA 52

²⁷Ziyâ, aydınlık demektir. Elvân, renkler demektir.

ÇOCUKLARA TALİM

NUMARA: 4

SENE: 1

**MUHARRİR VE MES'ÛLÜ
MEHMED ŞEMSEDDİN**

**MAÂRİF NEZÂRET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA
HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE ÇIKAR ÇOCUKLARA MAHSUS
CERİDEDİR.**

BİR NÜSHASI 1 KURUŞTUR

İSTANBUL

(A. MAVİYAN) ŞİRKETİ MÜRETTİBİYYE MATBAASI –

BÂBİÂLİ CADDESİ NUMARA 52

130

447

ÇOCUKLARA TALİM**İDARE MAHALLİ**

Bahçe kapısında sebil karşısında
Rasim Paşa Hanı'nın orta katında
18 numaralı odadır.

ABONE BEDELİ

Seneliği yani 24 nüshası 20,
6 aylığı 10 kuruştur. Taşralar için
seneliği posta ücreti ile beraber
25, 6 aylığı 13 kuruştur.

MUHARRİR VE MES'ÜLÜ

MEHMED ŞEMSEDDİN

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

MAÂRİF NEZÂRET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA

(HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE CUMA GÜNÜ ÇOCUKLARA MAHSUS
ÇIKAR.)

[SENE-İ HİCRİYYE 15 CEMAZİYELEVVEL SENE 1305]

İSTANBUL

[SENE-İ MÂLİYE 16 KÂNUNUSANİ SENE 1303]

İSTANBUL

İstanbul, el-yevm Osmanlı Devleti'nin pâyitahtıdır.²⁸ Bu memleketi, İsa Aleyh-is-selâm'ın doğmasından 658 sene evvel, yani bundan 2547 sene mukaddem "Bizans" nâmında bir hükümdar, Sarayburnu'ndan AhırKapı yakınına kadar olmak üzere yaptırtıp kendisine pâyitaht etmiştir. Sonraları İrânîlere, yani Acem hükümdarlarına ve Atinalılara geçerek tekrar memleketi binâ eden hükümdarın silsilesine intikal eylemiş ise de; bunlar, sayesinde yaşadıkları Roma devletine isyan eylediklerinden, birçok seneler muharebe

²⁸Pâyitaht; padişah ve hükümdârın oturduğu memlekete derler.

ve muhâsaraların sonunda, memleketin binâ olunduğu tarihinden 987 sene sonra, Roma imparatorlarından büyük “Kostantin” bu şehri zabtederek, eski hâlinden daha ziyade büyütülmüştür.

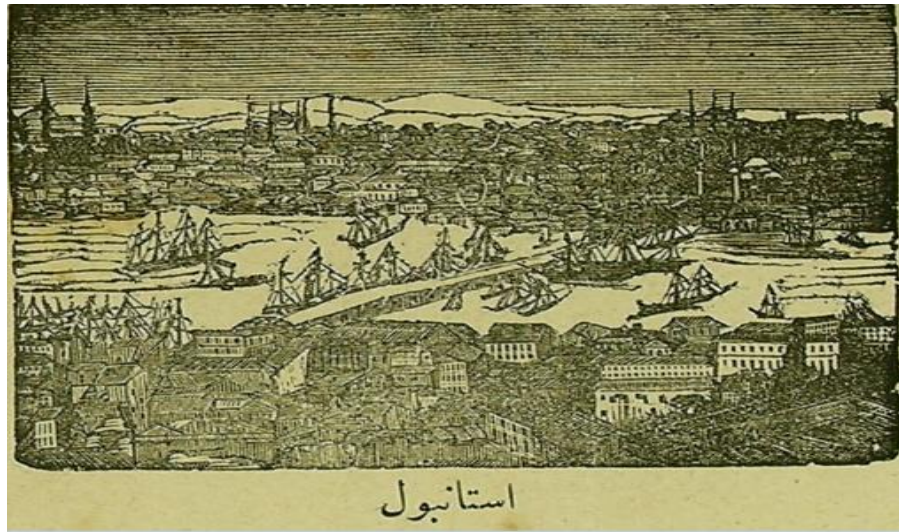
Bunun üzerine şehrin eski ismi olan “Bizantin” nâmı “Kostantinopol” ismine dönmüş ki, hâlâ Frenkler İstanbul’a “Kostantinopoli” dedikleri gibi sikkelerimizin üzerlerinde dahi “Darb fi Kostantiniye” basılıdır.

Ba’dehû bu memleketi zabtetmek üzere Acem ve Arap hükümdârları uğraşmışlar ve Osmanlı padişahlarından dahi Sultan Orhan ve Yıldırım Beyazıt Hazerâtı çalışmışlar ise de, hiçbirisi muvaffak olamamıştır.

Hatta Hazreti Hâlid Radiyallahü anh, yani Eyüp Sultan Hazretleri ile, Galata’da Yer Altı Camii’nde medfûn olan sahabe-i kirâmdan Amr bin Âs, Vehb bin Hüseyrâ ile tâbiînden Süfyan bin Uteybe Radiyallahü Anhüm Hazerâtı, Arap mülûku taraflarından gönderilen asâkirin kumandanlarından olup, şehîden oralara defnedilmişlerdir.

Yıldırım Sultan Beyazıt Hazretleri ise, İstanbul’u fethetmek emeliyle, hâlâ Boğaziçi’ndeki Anadolu Hisarı’nı: “Güzelce Hisar” ismiyle yaptırmışlar ise de; beri yandan Tatarların Sivas şehrini vurmaları üzerine, o işin tesviyesi için Yıldırım Beyazıt Anadolu’ya gitmişlerdir.

Nihayet 857 sene-i hicriyyesinde ve 1453 sene-i milâdiyesinde yani şehrin ilk yapılışından 2111 sene sonra, Sultan Mehmet Sâni Hazretleri tarafından Kostantiniye, yani İstanbul fetholunmuş, ve o zamandan beri Osmanlı elinde bulunmuştur.

Bugünkü günde nefis-i İstanbul ile Bilâd-ı Sülûse'de²⁹ yetmiş bir bin hâne, kırk bin dükkân ve mağaza, dört yüzü mütecâviz han ve otel, büyük küçük dört yüz yirmi mektep, altmış medrese, yüz doksan beş tekke, yirmi hastane olduğu gibi, biri altı, ikisi dört, on dokuzu iki minareli yirmi üç selâtin camii olup, birer minareli büyük küçük dört yüz kırktan ziyade cami vardır.

Katolik, Rum, Protestan ve Ermeni mezheplerine mahsus seksen altı kilise olduğu misilli, Yahudilerin de yirmi sekiz havrası vardır.

Bu şehirdeki yerli ve misafir insanlar iki milyondan ziyade tahmin olunuyor.

İstanbul lafzını, İslam'ı bol manasından galat zannederek bazı eski kitaplarda ve evvelki sikkelerde "İslambol" sözü yazılı ve basılı ise de, sahih değildir. Bunun sahihi: "şehre, memlekete" manasına olan "İstinbolîn" lafızlarından galat olarak İstanbul denmektedir.

İstanbul, 41 derece arz-ı şimalîde, 26 derece tûl-u şarkîde vâkîdir.³⁰

Çok kimseler, İstanbul'un havasını gayet latîf ve hafif derler ise de, ecdâdım ve kendim doğma büyüme İstanbullu olduğumuz halde, kendimce bu şehrin havasını o kadar latîf ve hafif addetmem. Zira havasında ittirâd yani düzgünlük yoktur. Hele kış günlerinde insan kendini muhafaza etmek pek güçtür. Çünkü bir gün lodos eserek sıcak, ertesi gün poyraza çevirerek soğuk olur. Bir günde dört beş türlü rüzgâr estiği pek çok vâkîdir.

Bununla beraber civarındaki sulara diyecek yoktur. Kara Kulak, Kayış Dağı, Göztepe, Çamlıca ve sâir sular hemen küre-i arzın bir tarafında bulunmaz dense câizdir.

Hele İstanbul'un coğrafya-i siyasîce ehemmiyeti birinci derecede olduğu cümle indinde âşikârdır.

BAZI LÜGAT

Çok sözler var ki biz onları asıl Türkçe zannediyoruz. Hâlbuki Rumcadan, İtalyancadan ve sâir lisanlardan alıp bazısını doğru bazısını galat olarak söylemekteyiz, işte birkaçı şunlardır:

²⁹Bilâd-ı Sülûse; Eyüp, Galata, Üsküdar cihetlerine denir

³⁰Arz-ı şimalî dereceleri, memleketlerin sıcaklık ve soğukluklarını bildirir. Mesela İstanbul 41 derecededir. 40 ve 39 derecede olan memleket daha ziyade sıcaktır. Tûl-u şarkî dereceleri de gecenin uzunluk ve kısalığını bildirir.

Anahtar – Rumca “Aniktiryon” sözünden alınıp, galat olarak anahtar demektedir.

Pırasa – Rumca “Pırasa” sözünden alınıp aynen pırasa demektedir. İşbu pırasa sözünün Rumcadan alınma olduğunu bilmeyip evvelleri yanlış olarak “Pür hâssa” yazarlardı.

Lahana – Rumca “Lahana” lafzından alınıp galat olmayarak lahana demektedir.

Enginar – Rumca “kinara” lafzından alınıp galat olarak enginar demektedir.

Irgat – Rumcadan alınmıştır.

Anadolu – Rumca yine “Anadolu” lafzından alınarak değiştirmeksizin kullanılır.

BİRKAÇ DARB-I MESEL

İssını³¹ ağırlayan kemik atar itine.

Kisvetini kendisi eyler diker.

Sen çelebi ben çelebi atı kim kaşar.

TENZİL YAHUT TARH

Yani

Birden Bir Çıkmaz Sıfır, İkiden Bir Çıktı Bir Kaldı

LEVHA 4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
1	1	2	1	3	2	1	3	2	1
0	7	7	7	7	7	7	7	7	7
2	1	3	0	2	2	7	1	3	0
1	0	3	1	2	2	7	2	0	3
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
1	3	0	7	2	2	7	8	1	3
7	0	3	1	7	2	2	8	7	2
9	9	9	9	10	10	10	10	10	10
2	2	7	8	1	3	0	7	9	2
7	0	3	1	9	7	0	3	1	8

LEVHA 4

³¹İs, Türkçe Efendi ve sahip manasındır.

AY VE GÜNEŞ TUTULMASI

Ay, parlaklığı Güneş'ten alır. Şunun gibi ki, sabahleyin güneşin henüz doğduğu zamanda, İstanbul semtindeki; akşamüzeri dahi güneş'in hemen batacağı hengâmda Üsküdar tarafındaki evleri görürsünüz ki, sanki evler yanıyor gibi güneşin ziyâsı camlara vurup parıl parıl parlattırır.

İşte küre-i kamere de, yani Ay'a da Güneş'in ziyâsı aksederek iyi aydınlık eder.

Hâl böyle olunca, yani Kamer aydınlığı Güneş'ten aldığı cihetle, Güneş ile Ay'ın arasına küre-i arz yani üzerinde yaşadığımız Dünya geldik de, Kamer Şems'in parlaklığını tabîi göremez; çünkü arada küre-i arz vardır. Bu halde Ay karanlık, yani asıl kendi haliyle görülür.

İşte böyle Kamer'in, Güneş'in parlağını göremeyerek asıl kendi haliyle karanlık görülmesine, Ay Tutulması denilir.

Ay parlaklığı nasıl Güneş'ten alırsa, küre-i arz da parlaklığı Güneş'ten alır, gündüz olur. Bu sûrette Güneş ile küre-i arzın arasına Ay geldiği zaman, Şems'in parlaklığını küre-i arz göremez; çünkü arada küre-i kamer, yani Ay vardır.

Bu hâlde Güneş karanlık görülür, hâlbuki karanlık görülen Güneş değildir, araya gelen Ay'dır.

İşte Kamer'in böyle Güneş ile bizim Dünya'mızın arasına gelmesiyle, Güneş'in parlaklığını küre-i arza göstermeyip kendi ziyâsız heyetini göstermesine Güneş Tutulması denilir.

Kamer'in tutulması ayın on dördüncü ve on altıncı gecesinde vukû bulur. Güneş'in tutulması ayın son günü akşamüstü yahut ayın ilk günü sabahleyin vukû bulur.

Her Güneş ve Ay tutulduğu mutlak her memlekette görülmez. Bir defasında İstanbul ve civarında görülürse, öbür defasında Mısır'da, Hindistan'da yahut İngiltere ve Fransa taraflarında görülür.

Ay'ın ve Güneş'in tutulması Cenâb-ı Hakk'ın emir ve iradesiyle vukû bulmakta olduğundan, havf edecek bir şey yoktur ve bu bâbda birtakım bâtil itikatta bulunmak layık değildir.

Ay ve Güneş tutulduğu zaman tabanca ve tüfek atmak dahi cahillik ve itikatsızlık alametidir.

On, elli, yüz ve daha ziyade sene sonra Ay'ın ve Güneş'in tutulacağı şimdiden hesap olunup bilinir.

Ay tutulmasına Arapça "Husûf" dedikleri gibi Güneş tutulmasına dahi "Küsûf" derler.

ÇAY VE KAHVE

Çay fidanı

Çay yaz kış daima yeşil duran bir ağacın yaprağıdır. Bu ağaç Çin ve Japonya'da yetişmektedir. Hindistan'ın bazı yerlerinde dahi bulunur.

Çay ağacının yaprakları yeşil çiçekleri beyazdır.

Mevsiminde taze iken yaprakları toplayarak kurutup ufak sandık yahut paket içine korlar.

Çayın akkuyruk, siyah, beyaz ve yeşil olarak birkaç türüsü vardır.

Siyah çayı, açık havada biraz zaman rüzgârda kuruttuktan sonra, kömür ateşi üzerinde aheste aheste kavururlar.

Yeşil çayı ağacından toplar toplamaz kuruturlar.

Yeşil çayı sade olarak Afgan ahalisi içerler. Acemler ekseriyâ akkuyruk çayı kullanırlar. Yalnız yeşil çay acı olup ağzı da burar. Siyah çaya biraz beyaz çay katıp içilirse ekşice olur. En iyisi siyah çaya azıcık yeşil çay katılırsa pek lezzetli olur.

Çayı çok türlü pişirirler. En âlâsı yalnız suyu birkaç taşım kaynattıktan sonra, çayın kuvvetine göre münasip miktar çayı porselen çaydanlığa

koyarak diğerkapta kaynamakta olan suyu üzerine döküp çaydanlığın ağzını kapamalı, kıvılcımlı kızgın kül üzerinde yirmi dakika kadar bırakmalıdır.

Çay az içildiği halde mideye ve ciğernelere pek faydalıdır. Eğer her gün devam olunursa sütlüsünü ara sıra ise sadesini içmelidir. Sütü ayrı kaptan ısıtmalıdır.

Kahve pek eski vakitlerde Yemen taraflarınca malum olup, 923 sene-i hicriyyesinde İstanbul'a getirtilerek birkaç sene sonra, İtalya ve Fransa ve sair Avrupa memleketlerine yayılıp, nihayet 1652 sene-i milâdiyyesinde İngiltere'de şuyu' bulmuştur.

Kahve ağacı Yemen'de, Amerika-i şimalînin cenûb taraflarında, Brezilya'da, Hindistan'ın garb semtlerinde, Java Adalarında ve Serendip Adasında yetişmektedir.

Küre-i arzda en birinci kahve Yemen'de "Muha" kasabasında çıkandır. Amerika'da çıkan kahvelerin de en meşhuru "Kostarika" ülkesinde hâsıl olanıdır.

Kahve ağacının nihayet boyu dört buçuk arşın olur. Yaprakları yeşil ve çiçeği beyazdır.

Kahve fidanı

Yemen ahalisi kahve ağacına "bün" derler. Ağacın meyvesi demek olan kahve tanesinin kabuğuna kışr derler ki, kahvenin kendisinden ziyade, kışr dedikleri kabuğunu çay gibi kaynatıp bir düzine içerler.

Kahvenin az içildiği halde mideye ve ciğernelere faydası olduğu gibi, akla da kuvvet verir. Afyondan zehirlenen bir kimseye on sekiz yirmi dirhem kavrulmuş kahveyi yüz yüz yirmi dirhem suda kaynatarak içirtilirse, pek faydası görülür. Kahve baş ağrısına dahi oldukça iyidir.

LAPONLAR

Lapon denilen bir soy insanlar, Avrupa kıtasında İskandinavya Yarımadası'nın şimâlî semtlerinde bulunurlar ki, bir kısmı Rusya, bir kısmı İsveç, Norveç memleketlerindedirler.

Bunların buldukları yerlerin şimal tarafı bahr-ı müncemid-i şimâlî, şark tarafı bahr-ı ebyaz, garb tarafı "Putinî" Körfezi'dir. Bu körfezin civarında bir ova vardır; üzeri hemen çam ve çayır ağaçları ile örtülmüştür.

Şimâlî taraflarında yazın sıcaklık, santigrat sıfırdan bir ve iki derece yukarıdır ki, İstanbul'da kar yağdığı derecedir. Kış mevsiminde güneş birkaç hafta doğmayıp bir düzine gece gider. Yazın dahi güneş birkaç hafta batmayıp daima gündüz olur.

Laponlar, on beş yirmi bin kişiden ibaret olup, bunlar dahi ikinci numarada yazılan Samoyedler gibi kısa boylu adeta cücedirler.

Saçları siyah, tenleri sarıdır. Giydikleri kürk ve pantolondur. Yedikleri ise birtakım av etleridir.

Şehrîleri binada otururlar ise de, dağlıları çadır altında barınırlar.

İsveç ve Norveç'teki Laponlar, Protestan mezhebinin Loteryan kısmından olup, Rusya'dakiler Rum mezhebindedirler.

Laponlar kendi lisanlarınca, buldukları bütün memleketlerine: "Same Anda" ve "Sümelada" derler. Bunların lisanları Finova lisanına yakın ise de, İsveç lisanından dahi bir hayli söz ile karışıktır.

HEBENNEKA

Bir kimse sersemce görülse, yahut ters bir iş yapsa, "Şu adam ne hebennekadır." Yahut "Amma hebenneka adam imiş ha!" denilir. Lakin bu sözün aslı nedir bilmeyiz.

İşte bu sözün aslı şöyledir:

Arabistan'da Kays bin Tâlib kabilesinden ahmaklıkla şöhret bulmuş "Ahmed" isminde bir kimse var imiş. Bu adam boynuna birçok boncuk ve çingirak takıp gezermiş.

Kendisine: "Boynuna çingirakları niçin takıyorsun?" diyenlere cevap olarak: "Kendimi gâib edersem bulmak için nişândır." dermiş.

Bunun pek çok tuhaf halleri varmış. Ez-cümle bir gece uyur iken karındaşı bunun boynundaki boncuk ve çingirakları çıkarıp kendi boynuna

takmış. Sabahleyin Ahmed ingirakları karındaşının boynunda görünce, “Birader, sen ben olmuşsun. Acaba ben kimim?” demiş.

İşte bu adama; boynuna çingirak takıp gezmesi için “Eb-ul-nâka” lakabı takılmıştır. Arapça “nâka” dişi deve demektir. Devenin de boynuna boncuk ve çingirak taktıkları malumdur. Bu halde Eb-ul-nâka deve babası manasınadır.

Hebenneka sözü Eb-ul-nâka'nın galatıdır.

**(A. MAVİYAN) ŞİRKETİ MÜRETTİBİYYE MATBAASI BÂBİÂLİ
CADDESİ'NDE NUMARA 52**

Mahal-li tevziî Bahçe Kapısı'nda sebil karşısında Rasim Paşa Hanı'nın orta katında 18 numaralı odadır.

İstanbul için seneliği 20, altı aylığı 10 kuruştur. Taşralar için seneliği posta ücretiyle beraber 25, altı aylığı posta ücretiyle beraber 13 kuruştur.

Her bir nüshası zîrdeki mühürle mühürlenmiş bulunacaktır.

ÇOCUKLARA TALİM

NUMARA: 5

SENE: 1

**MUHARRİR VE MES'ÛLÜ
MEHMED ŞEMSEDDİN**

**MAÂRİF NEZÂRET-İ CELÎLESİNİN RUHSATIYLA
HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE ÇIKAR ÇOCUKLARA MAHSUS
CERİDEDİR.**

BİR NÜSHASI 1 KURUŞTUR

İSTANBUL

(A. MAVİYAN) ŞİRKETİ MÜRETTİBİYYE MATBAASI –

BÂBİÂLİ CADDESİ NUMARA 52

1305

ÇOCUKLARA TALİM**İDARE MAHALLİ**

Bahçe kapısında sebil karşısında
Rasim Paşa Hanı'nın orta katında
18 numaralı odadır.

ABONE BEDELİ

Seneliği yani 24 nüshası 20,
6 aylığı 10 kuruştur. Taşralar için
seneliği posta ücreti ile beraber
25, 6 aylığı 13 kuruştur.

MUHARRİR VE MES'ÜLÜ

MEHMED ŞEMSEDDİN

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

MAÂRİF NEZÂRET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA

(HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE ÇOCUKLARA MAHSUS ÇIKAR.)

[SENE-İ HİCRİYYE 1 CEMAZİYELAHİR SENE 1305]

İSTANBUL

[SENE-İ MÂLİYE1 ŞUBAT SENE 1303]

HUSÛM YAHUT BERD-ÜL- ACÛZ

Her sene şubat ayı nihayetine doğru birkaç gün olan sertçe fırtına ve soğuğa, pek çok kimse “Koca karı soğuğu” demektedir.

Bu soğuk ve fırtınanın vaktini bildirmek için, takvimlerin bazısı “berd-i acûz” ve “berd-ül-acûz” yazar. Bazısı da “husûm fırtınası” diye beyan eder.

Buna koca karı soğuğu diyen kimseler, galiba berd-i acûz yazan takvimlerdeki “acûz” lafzını koca karılara denilen “acûze” zanneylediklerinden ötürü koca karı soğuğu diyorlar. Bununla beraber vaktiyle güya koca karının biri (?) kırdı keçilerini otlatmakta iken, birdenbire şiddetli ve soğuk bir fırtına çıkmış, bu sebeple hem kendisi hem keçileri donmuş helak olmuş tarzında

sâir birtakım uydurma fıkralar da söylemektedirler, işte bu gibi zanların hepsi yanlıştır. Bunun doğrusu şöyledir:

Takrîben bundan 4888 sene evvel, Yemen civarında Hadramut ve “Bâdiye-i Ahkâf” denilen yerlerde “Âd-ı üla” kavmi nâmıyla bir cins insanlar var idi. Bunlar gökteki Ay’a taparlardı. Ay’a tapmaktan vazgeçmeleri ve cümle âlemi yaratan Hâlik Teâlâ Hazretlerine ibadet eylemeleri için, peygamberân-ı zîşândan “Hûd” Aleyh-is-selâm, bunları dine davet eyledi ise de, kabul etmediklerinden başka, Hûd Aleyh-is-selâm’a türlü türlü eza ve cefa eylediklerinden, Tanrı Teâlâ Hazretleri bu Âd kavmini tahminen bundan 4438 sene evvel, şubat ayının yirmi altıncı günü başlayan şiddetli bir fırtına ve soğuk ile helak eylemiştir.

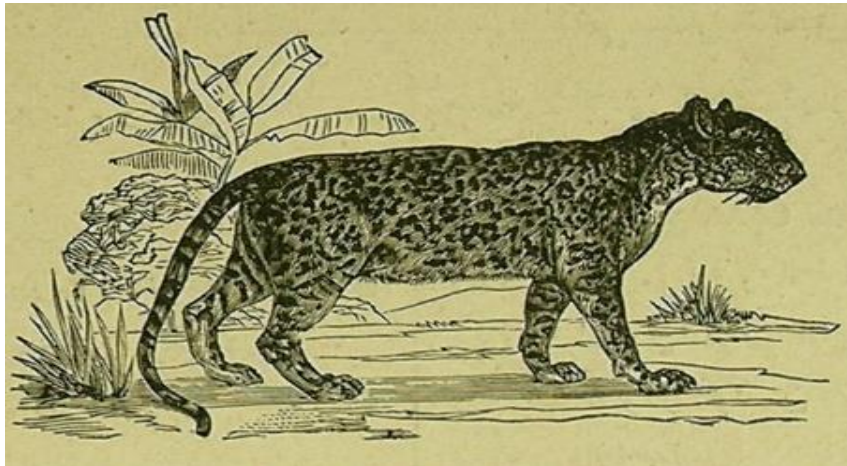
Bu fırtına, Kurân-ı Azîm-üş-şân’da yirmi dokuzuncu “Tebâreke” cüz’ünde “El-hâkka” süresinin baş tarafındaki ayeti kerime ile beyan buyrulduğu üzere, sekiz gün yedi gece devam eylemiş.

İşte bu sebeple her sene şubatinin yirmi altıncı gününden itibaren sekiz gün yedi geceye, takvimlerin bazısı “husûm fırtınası” yazar.

“Husûm” lafzının lügat manası: 1. Şeâmet, bahtsızlık 2. Bir düzine olan zarar ve fenalık.

Gelelim “berd-i acûz” sözlerine: “Berd” Arapça soğuk demektir. “Acûz” de: 1. Kuyruk 2. Son ve nihayet manasınadır. Bu hâlde berd-i acûz yahut berd-ül-acûz, soğuğun nihayeti ve sonu demektir.

Şubatin yirmi altısından sonra, İlkbahar’a on bir gün kaldığı cihetle, kış mevsiminin bitmek üzere bulunduğunu bildirmek için, bazı takvimlerde son soğuklar manasına olarak, husûm fırtınası yerine “berd-i acûz” sözlerini yazarlar.

KAPLAN

Kaplan, kedi soyundaki hayvanların en güzelidir. Bu mahlûk hem Asya hem Afrika kıtasında bulunur. Bu hayvan böbür kadar büyük değildir.

Lakin endâmı böbürden daha yakışıklıdır. Derisi sarı olup üzerinde güzel siyah benekleri vardır.

Hindistan'da buna ağaç kedisi derler; çünkü kedi gibi ağaçlara çıkar ve bir daldan öbür dala sıçrar. Bu hâliyle aslan ve böbürün avlayamadığı ormandaki hayvanlardan pek çoğunu kolaylıkla yakalar.

Kaplan insanlara avlanacağını hissettiği gibi, kendisini ormanın en kuytu yerine gizler. Fakat köpekler, dikenlerin çalılarının aralarını araştırıp, onu çabucak bularak dışarıya çıkar yerler.

Kaplan böyle barındığı yerden çıkarıldığı zaman, kendisini kurtarmak için hemen bir ağacın üstüne çıkar.

Ağaca çıkınca köpeklerden yakasını kurtarır; lakin avcılarının tüfeklerinden kurtaramaz. Ancak avcılar bunu yakından avlayamazlar; zira aniden üzerlerine atılır. Bu sebeple uzaktan nişan alarak vururlar. Bazı kere vurulduğu gibi aşağı düşüp o saat ölür; fakat eğer düştüğü vakit yalnız yaralanmış ise, avcılarının üzerine sıçrar. Yaralı kaplanın dişleri ve pençeleriyle yaralanan avcılar pek çokturlar.

Kaplan, tilki gibi tavuk cinsinden olan hayvanların delisidir; bu cihetle tilki misilli fırsat kollayarak geceleyin tavuk kümeslerini gizlice dolaşır. Sabahleyin çiftlik sahipleri kümeslerinin kaplan tarafından ziyaret olunduğunu, yani yoklandığını bilirler; çünkü bazı zaman kümesten tavukların hepsini gitmiş görürler.

Kaplan insana alışabilir. Alışık kaplan pek oyunbaz olur. Bu hayvanların yavruları pek güzel olurlar ve kedi yavruları gibi birbiriyle oynaşırlar.

BİR HİKÂYESİK

Bir kundura eskicisi, günde bir iki ayakkabı yamayıp ekmek parasını kazandıktan sonra, türküler çağırarak pek sefâ ile vakit geçirir imiş.

Bunun gayetle zengin bir komşusu varmış; ancak zengin olmasıyla beraber daima elem ve keder üzere bulunup, gece gündüz rahatsız bir hâlde

yaşarmış. Bununla beraber komşusu eskicinin her gün türküler çağırıp elemsiz ve kedersiz bir hâlde yaşadığına şaşarmış.

Bunun üzerine birgün eskiciyi çağırtıp: “Ey komşu bir yılda ne kazanabilirsin?” diye sormuş.

Eskici cevap olarak: “Bir yılda bir ayda ve bir haftada ne kazandığımı hesap etmek için zihnimi yoramam. Ben yalnız şunu bilirim ki ekmek parasını doğrulttuğum gün Cenâb-ı Hakk’a hamededip yarını düşünmeyerek evime gelir çoluk çocuğumla güler oynar türkü çağırırım.” demiş.

Zengin, eskicinin bu sözlerinden hoşlanıp “Al şu paraları ye iç daha ziyade türkü çağır.” diyerek eskiciye bin kuruş vermiş.

Eskici ömründe bu kadar parayı bir arada görmediğinden, bir hazineye mâlik oldum sanarak ve şu hazineyi daha ziyade çoğaltayım fikrine sarak parayı götürüp bir yere gömmüş. Bundan sonra artık fikri paraları çoğaltmakta olarak, gece uykusunu gündüz türküsünü terk eylemiş.

İşte bir hayli zaman bu hâl ile vakit geçirdikten sonra, endişesinin günden güne artmasına, rahatsızlığının ardı kesilmemesine tahammül edemediğinden, birgün gömdüğü yerden paraları çıkararak doğruca komşusu zenginin yanına varıp: -

“Al şu verdiğin bin kuruşu; ver benim uykumu türkümü.” diyerek paraları zenginin önüne bırakmış.

Zengin: “Ne oldu komşu?” diye sualine eskici: “Ne olacak. Meğer paraları bana düşmanlık için vermişsin. Zira bin kuruş aldığım günden beridir, evvelki şetâretim gidip, şu parayı nasıl eder de daha ziyade ederim diye rahatım huzurum tükenip, az kaldı öbür dünyaya yorgun gidecektim. Bana lüzumu yok. Ben yine evvelki gibi ekmek paramı kazanarak zevkime sefâma bakıp türkülerimi çağırayım.” deyip oradan savuşmuş.

İşte şu hikâyecik; çok mal gönül rahatını giderir olduğunu beyan eylemiş oldu. Öyle ya insan mal çoğaltmasına hırs eyledikçe, rahat yüzü göremez olur. Bu sebeple kalbi dar, fikri perişan yaşayarak, ömrünü geçirir de haberi olmaz.

Dünyaya bıraktığı paraları zevk ve sefâ ile yerler de kendisine rahmet bile okumazlar. El-ıyâzü Billâh!

DÜNYADA EN BÜYÜK NEHİR

Küre-i arzda bulunan nehirlerin hepsinden büyüğü Amerika'da "Amazon" nehridir.

Bu nehir cenûbî Amerika'da Peru memleketinde vâki "And" sıradağlarından çıkar. Yolda kendisine iki taraftan "Rio Negro" ve "Madeira" nehirleri karışarak, batı cihetinden gün doğusuna doğru akar.

Başlıca iki ağızla bahr-ı muhî-i Atlâsî'ye dökülür. Bu nehir o kadar kuvvetli akar ki, döküldüğü yerden, denizin suyunu, iki yüz yirmi arşın uzaklığına kadar kendisine karıştırmaz.

Amazon'un içinde gayet büyük su kaplumbağalarıyla iri balıklar pek çoktur.

Bu nehir dahi senenin yağmurlu mevsiminde taşarak alçak yerleri basar. Bu yüzden bazı yerlere zarar verir ise de bazı yerlere de çok fayda verir.

Amazon silahlanmış kadın manasındadır. Bu nehir bulunduğu zaman, civarında silahlanmış birtakım kadınlar görüldüğü için bu nâm verilmiştir.

İşte dünyada en büyük nehir "Amazon" nehridir. Bundan büyük nehir yoktur.

YARASA

Yaz akşamları güneş battıktan sonra, yuvasından çıkarak sokaklarda uçan ufacık hayvana, "yarasa" denildiğini bilirsiniz?

Bu hayvan uçuşu sebebiyle her ne kadar kuş cinsinden ise de, başka kıyafetinden dolayı pek de kuş cinsinden denilemez, çünkü:

Bu hayvancığın iki büyük kulağı olup göğsünde iki de memesi vardır. Bunlardan başka kuşlar gibi gagası olmadığı misilli, tüyü dahi kuş tüyüne benzemeyip ipek gibidir. Başparmaklarından mâadâ, uzun olan sâir parmaklarını birbirine zar gibi bir şey bitiştirir ki, işte bu kanatlarıdır.

Bu mahlûk bütün kışı uyku ile geçirir. İlkbahar gelince yine meydana çıkar.

Yarasanın büyük bir cinsi vardır ki, "vampir" tabir edilir. Bu cins kan emmekle beslendiği cihetle, kırdaki ve ormandaki yatıp uyuyan hayvanlar ve insanların üzerlerine birdenbire atlayıp kanını emmeye başlar.

FENER

Şu resmini gördüğümüz fener; kıyıları, kayaları, boğazları ve limanlara girilecek yerleri, geceleyin vapurlara gemilere göstermek için icat olunmuştur. Fenerin bazısı döner, bazısı durduğu hâlde yanar. Bunlardan başka hepsi bir renkte olmayıp, bazısı beyaz bazısı mavi ve kırmızı renkli olarak yanar.

Fenerlerin böyle döner ve durduğu halde yanar ve bununla beraber renkli yapılmalarına sebep; hangisi limanı, hangisi boğazı ve hangisi kayalık mahalli gösterdiğini bildirmek içindir.

İşte bu cihetle geceleyin gemiciler, uzaktan bir fenerin aydınlığını görünce, limanlık mı boğaz mı kayalık mı olduğunu fenerin renginden anlarlar.

Fenerlerde şimdiki hâlde turp yağı yakarlar. Gemicilere böyle kılavuzluk için en evvel yapılmış olan fener; İskenderiye Limanı yakınında mukaddeman ada ve hâlâ yarım ada halinde bulunan “Pharos” nâm mahal’le İkinci “Batlamyus” isminde bir âlim kimse tarafından yaptırılmış olan fenerdir ki bu fener gayet yüksek ve dört köşeli ve üzerine dışından çıkılır acayip bir sûrette yapılmıştır.

Şimdiki fenerlerin üstüne içinden çıkılır. Pharos’taki o fener evvelce harap olarak, şimdi yeri belirsiz derecede mahv ve nâ bed’id olmuştur.

Fransızlar Pharos’tan galat olarak fenere “Phare” derler. Zannolunduğuna göre Türkçede de bundan galat olarak fener deniliyor.

İKİ HİKÂYECİK

1

Yazın sıcak bir gününde, karganın biri pek susamış olduğundan, şurayı burayı aradığı hâlde bir katre su bulamadı.

Nihayet bir deniz kenarına geldik de, taşların arasında bir testi gördü. Testinin içinde su bulabilirim diye, sevinç ile aşağıya indi. Testide su vardı, lakin dibinde idi.

Bî-çâre karga! Suyu içeceğim diye, başını testiye sokup çok çalıştığı halde, gagasının ucunu bile ıslatamadı.

Bunun üzerine testiyi baş aşağı çevirmeye çabaladı ise de, kâdir olamadı; çünkü testi kendi kuvvetine göre pek ağır idi. Bu cihetle yerinden bile kımlıdatamadı.

Ba'dehû bir iki dakika durup düşündükten sonra, yerden ufak bir taş alıp testinin içine attı. Tekrar bi-t-tekrar taş attı. Taşları attıkça su yukarıya kalkardı.

Hâsılı, on on beş taş birbiri üzerine attıktan sonra suyu kolayca içebildi.

2

Kışın soğuk bir gününde, yerde kar yatarken çiftçinin biri çitin dibinde bir yılan buldu. Bu yılan soğuktan kaskatı olarak hemen ölmek derecesine gelmişti.

Çiftçi merhamet ederek bunu alıp odasına getirdi ve ateşe yakın ocağın bir kenarına koydu.

Yılan burada sıcaklığı duydukça kımlıdanmaya başladı. Nihayet bir saat zarfında tekrar evvelki hâle geldi. Yani dirildi.

Bunun üzerine yılan, kendisine edilen bu iyiliği hiç saymayarak, hemen sıçrayıp zavallı çiftçinin karısıyla çocuğunu ısırıp soktu.

Bî-çârelerin can acısıyla haykırmalarını dışarıdan çiftçi işitince, eline ağır bir sopa alarak koşup odaya geldi ve aniden yılanı telef etti. Ve: -

“Alçak hınzır! Canını tehlikeden kurtarana karşılık, edeceğin bu muydu? Sen zaten gebermeye müstahak imişsin, lakin ben bilememiştim, işte müstahak olduğun cezayı şimdi buldun. Geber!” dedi.

İşte şu iki hikâyecikten ne anladığınızı söyleyiniz.

YANLIŞ SARF OLUNAN SÖZLER İLE

DOĞRU KULLANILAN SÖZLER

“Hüdâ âlim” yahut “Allahu âlim” demek ve yazmak yanlıştır; çünkü “âlim” kelimesi ismi faildir ki bilici ve bilen manasındadır.

Ancak insan, her şeyi değil, hatta bilirim dediği bir ilmi bile tamamıyla bilemez; mutlak noksan bilir.

Allahu Teâlâ Hazretleri ise, her bir şeyi noksansız bilir. Zât-ı ülûhiyetinden hafî bir şey yoktur. Bu cihetle “Hüdâ alîm” yahut “Allahu alîm” demek ve yazmak doğrudur.

Zira “alîm” sözü sıfat-ı müşebbehedir ki, Allahu Teâlâ Hazretleri her bir şeyi bilmek sıfatıyla muttasıftır manasına olarak işte sıfat-ı müşebbehe kelimesiyle “Hüdâ alîm” yahut “Allahu alîm” demeli ve yazmalıdır.

“Ketebe” müfred bir kelime olmayıp cemidir. Yani kâtipler demektir.

Bu halde Bâbîâlî, Maliye, Evkâf ve sâir falan daire “ketebeleriden” demek ve yazmak yanlıştır. Zira “ketebe” kelimesinde cemi olduğu cihetten “ler” sözü vardır. Bunun için “ketebelerinden” yazılırsa iki kere “ler ler” yazılmış olur.

Bâbîâlî, maliye ve herhangi bir daire kâtiplerinden olursa olsun “ketebesinden” yazmak ve söylemek doğrudur.

BAZI LUGAT

Anafor – Rumca “Anofaro” lafzından alınıp galat olarak anafor demektedir.

Anafor, akıntının zıttıdır; yani denizdeki suların aşağı doğru akmasına “akıntı” denildiği gibi kıyı cihetlerindeki suların yukarı doğru akmasına anafor derler.

İğrip – Rumca “Iripos” lafzından alınıp galat olarak iğrip demektedir. İğrip balık tutmak için balıkçıların kullandıkları ustalıkla ağıdır.

Ayazma – Rumca “Ayiasma” sözünden alınıp değiştirilerek ayazma demektedir. Ayazma bazı kiliselerle sâir mahallerde derûnünde su bulunan yerlere denir.

Palamut – (balığı) Rumca “Pelamys” lafzından alınıp galat olarak palamut demektedir.

Trabzon – Rumca “Trapezus” sözünden alınarak değiştirilip Trabzon demektedir. Trabzon Karadeniz’in Anadolu sahilinde el-yevm Devlet-i Aliyye’nin bir vilayet merkezidir. Bu şehir altmış bin nüfusu hâvîdir. Bununla beraber İran memâlikinden pek çok emtia bu şehre gelmektedir.

Palaska – Macar lisanından alınmadır. Palaska; malum ya askerler kullanırlar.

**(A. MAVİYAN) ŞİRKETİ MÜRETTİBİYYE MATBAASI BÂBÎÂLİ
CADESİ'NDE NUMARA 52**

Mahal-li tevziî Bahçe Kapısı'nda sebil karşısında Rasim Paşa Hanı'nın orta katında 18 numaralı odadır.

İstanbul için seneliği 20, altı aylığı 10 kuruştur. Taşralar için seneliği posta ücretiyle beraber 25, altı aylığı posta ücretiyle beraber 13 kuruştur.

Her bir nüshası zîrdeki mühürle mühürlenmiş bulunacaktır.

ÇOCUKLARA TALİM

NUMARA: 6

SENE: 1

**MUHARRİR VE MES'ÛLÜ
MEHMED ŞEMSEDDİN**

**MAÂRİF NEZÂRET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA
HER ON BEŞ GÜNDE BİR ÇIKAR ÇOCUKLARA MAHSUS
CERİDEDİR.**

BİR NÜSHASI 1 KURUŞTUR

İSTANBUL

1305

**CEMAL EFENDİ MATBAASI
BÂBİÂLİ CADDESİ'NDE NUMARA 34**

ÇOCUKLARA TALİM**İDARE MAHALLİ**

Bahçe kapısında sebil karşısında
Rasim Paşa Hanı'nın orta katında
18 numaralı odadır.

ABONE BEDELİ

Seneliği yani 24 nüshası 20,
6 aylığı 10 kuruştur. Taşralar için
seneliği posta ücreti ile beraber
25, 6 aylığı 13 kuruştur.

MUHARRİR VE MES'ÜLÜ

MEHMED ŞEMSEDDİN

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

MAÂRİF NEZÂRET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA

(HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE ÇOCUKLARA MAHSUS ÇIKAR.)

[SENE-İ HİCRİYYE 16 CEMAZİYELAHİR SENE 1305]

İSTANBUL

[SENE-İ MALİYE 16 ŞUBAT SENE 1303]

KANAAT

1

Kanaat, tok gözlülük demektir; yani Cenâb-ı Hak bir insana geçinmek için her ne ihsan buyurmuş ise, ona şükür etmeye derler.

Çünkü Tanrı Teâlâ Hazretleri, şu fani dünyada yaratmış olduğu insanların her birine bir türlü tecelli ihsan buyurmuştur; yani geçinmek için her kimsenin rızkını ayrı ayrı yüzden ve başka başka işten vermiştir.

Bu sebepten nâşî kimimiz ilim semeresinden, kimimiz askerlik sülûkünden, kimimiz kâtiplik yüzünden, kimimiz tüccarlık yolundan, kimimiz sanat cihetinden ve kimimiz rençperlik işinden, hâsılı birimiz bir sebepten geçinmekteyiz.

İşte Allahü Teâlâ Hazretleri'nin böyle her bir kulunu bir yüzden geçindirmesindeki hikmet-i sübhâniyesini iyice düşünüp, her birimiz kendi halimize hamdederek, öyle “Benim malım ve param niçin falan adamdan azdır.” yahut “Halk bana ne sebepten falan kimse gibi riayet etmiyor.” veyahut “Benim rütbem neden başkalarından aşağıdır.” yollu birtakım beyhûde fikirlerde bulunarak şeytânî ve nefsânî sözlerde bulunmamalıyız.

2

Her kimsenin geçinmesi başka başka yüzden olduğu gibi her adamın da talihi bir değildir. Bazı kimsenin talihi parlak bulunur; o sebeple pek büyük rütbelere ve pek çok paralara nâil olur. Bazı kimsenin de talihi pek düşkün olup, güç hâl ile geçinecek bulabilir.

Mesela: Kimi pek paşa, kimi kayıkçı balıkçıdır. Kimi zengin, kimi fakirdir. Hatta hayvanların bile talihi bir derecede olmadığından, bazı at beye, bazısı sürücüye düşer.

İşte hep bunlar Cenâb-ı Hakk'ın dilemesiyledir. Eğer dilemesiyle olmayıp da insanın kendi elinde olmuş olsa idi, kimse kayıkçı, balıkçı, hamal olmaz. O halde dünyanın lezzeti kalmayıp nizâm-ı âlem bozulur.

Vâcib-i Teâlâ Hazretleri, her kimsenin geçinmesini böyle yukarılı aşağılı başka başka yapmasında hikmet pek çoktur. Ez-cümle: İnsanların birbirlerine yardım etmeleri ve iyilikte bulunmaları içindir.

Dikkat ediniz! Bir kimse, kışın gayet soğuk bir zamanında, gece yarısı, pek lazım bir işi için, İstanbul'dan Üsküdar'a yahut Üsküdar'dan Beşiktaş'a geçecek olunca ne yapar?

Kayıkçının birini uyandırıp, kayığıını kayıkhânedan indirttirir, biner işine gider. Bu hâlde kayıkçı mı müşterisine, yani o adama iyilik etmiş olur; yoksa o adam mı kayıkçıya fâide eylemiş bulunur? Bize kalırsa ikisi de birbirine iyilik etmiş olur.

Çünkü müşteri kayıkçıya para vermiş ise, kayıkçı da öyle bir dar vakitte o adamı işine yetiştirmiş oluyor.

Her ne kadar müşteri parasıyla kayığa binmiş ise de, öyle soğuk bir havada ve yarı gecede kalkarak, o adamı pek lazım bir işine götürmek de bir insanıyettir.

İşte ekmekçiyi, terziyi ve sâireyi buna kıyas ediniz de, insanların bazısı zengin bazısı fakir bulunmasındaki Cenâb-ı Hakk'ın hikmet-i rabbâniyesini daha ziyade anlayasınız.

3

Uzatmayalım, yukarıdan beri söylenen sözlerden her kimsenin talihi bir olmadığını anladıktan sonra, Allah Teâlâ Hazretleri'nin ihsan buyurduğu nimeti, rızkı her ne miktar ise az çok demeyip şükrelemeliyiz ve her hâlde tok gözlü olup, vârimıza ve hâlimize hamdederek her yüzden yana kanaat sahibi olmalıyız.

Dünyada bir lezzet varsa o da kanaattedir. Layıkıyla düşünölsün! Bir adam Cenâb-ı Hakk'ın verdiği nimeti azımsamayıp daima şükrederse ve hiçbir şeyin ilerisini emel etmezse, o adam nasıl büyük bir rahat ve lezzet içinde bulunur. Zira:

“Şöyle olamadım, şunu alamadım, bunu yapamadım.” gibi birtakım düşünmelere ve ümitlere düşerek ömrünü rahatsız ve uykusuz bir hâl ile boş yere geçirmez.

İşte bir adamda hiçbir emel olmadığı ve her bir hâline kanaat eylediği halde bundan rahat dünyada daha nasıl yaşanabilir?

Kanaat sahibi olan kimsede, bir selamet daha vardır; o da herkesle hoş geçinmek, tatlı konuşmaktır. Bu sebeple âlem kendisinden razı olup, hakkında daima riâyet ve hürmet üzere bulunurlar. Ne selamet! Ne saadet!

Hâsılı dünyada rahat ile ömür geçirmek kanaat edenlere mahsustur. Bu halde kanaati elden bırakmamaya gayret etmeliyiz.

DÜNYADA EN BÜYÜK HAYVAN

Dünyada bulunan hayvanların kâffesinden büyüğü fildir denilmekte ise de; fil yalnız karadaki hayvanların büyüğüdür.

Karada ve denizde, yani dünyada ne kadar cins hayvan varsa, cümlesinin büyüğü şu resmini gördüğünüz “Ada Balığı”dır.³²

³²Ekser kitaplarda bu hayvana balina balığı denmiş ise de, asıl Türkçe ismi Ada Balığıdır. Balina bunun çenesinden çıkan kemiğe denir.

Ada balığı

Bu mahlûk o kadar büyüktür ki, kendisini içine alacak kadar genişlikte bir oda görülmemiştir. Vücudunun bu kadar büyüklüğüne göre, gözleri gayetle ufaktır. Pek yakından bakılmayınca fark olunmaz.

Bu hayvana ekser kimse balık derler ise de, tarih-i tabîye; yani ilm-i hayvanâta âşinâ bulunanlar bunun balık olmadığını söylerler. Çünkü uzun uzadıya su içinde nefes alamayıp, bizim gibi hava ile nefeslenerek yaşar. Lakin ayakları olmadığından, karada yürüyemez. Bu cihetle ekserî deniz üzerinde yüzer.

Her ne kadar ağzı büyük ise de, dişleri yoktur. Diş yerine, üst çenesinden alt çenesine kadar birçok ince çubuk gibi kemikler vardır. İşte bu kemiklere “balina” derler ki, bunlardan şemsiye ve sâir pek çok şeyler yaparlar.

Bu hayvanın “Tohumlu Ada Balığı” derler başka bir cinsi vardır ki, bundan “balık nefsi” tabir olunan yağ nevinden bir madde çıkar. Hâlis İspemeçet mumu yapmak için bu balık nefisini kullanırlar.

Ada Balığı avlamak için bulunduğu büyük denizlere gemiler ile giderler. Ba'dehû gemilerden indirilen büyük sandallara binerek hayvana yakın varırlar. Tamam, hayvana birkaç arşın yaklaşıncaya, gayet sert demirden yapılmış “zıpkın” tabir ederler uzun mızrak gibi bir şeyi vururlar. Bî-çâre bu acı ile bir kere denizin içine dalar; fakat hava ile yaşadığı cihetle, denizin içinde nefes alamayıp çabucak yine çıkar. Tekrar bi-tekrar birkaç zıpkın daha saplarlar. Zavallı hayvan can acısıyla hiddetlenip, büyük kuyruğunu denizin yüzüne o kadar hızlı vurur ki, şamatası bir saat uzaktan işitilir.

Uzatmayalım, bî-çâre Ada Balığı pek çok zıpkın yiyip bin zahmetle telef olur. Bunun üzerine leşini sandalın yedeğine bağlayıp sürükleyerek gemiye getirirler, parça parça keserler.

Lakin bu iş pek tehlikelidir; çünkü kuyruğunu çarparak sandalları devirdiği pek çok olmuştur.

Bu hayvanın nafakası; yani yiyeceği, ufak balıklardan ibarettir. Zira yukarıda dahi yazıldığı üzere, ağzı büyük ise de, üst çenesinden alt çenesine kadar olan ince balına kemiklerinden ağzı parmaklık gibi olduğundan büyük şeyleri yutamaz. Ufak balıklar ise, kemiklerin arasından sığabilirler.

TÜRKÇE	ÜÇ LİSAN ARAPÇA	FARİSÎ
At	Feres	Asb
Eşek	Hımar/Merkeb ³³	Çemender
Öküz	Bakar	Gâv
İnek	Bakara	Gâv mâde
Kedi	Kıtta, Hirra	Gorbe
Köpek	Kelb	Sag
Katır	Begal	Ester
Koyun	Ganem	Güsfend
Kuş	Tayr	Mürg
Tavuk	Decâce	Magyan
Deve	Cemel	Şütür

ARI

Arı denilen hayvancıklar; erkek, dişi ve amele olarak üç sınıftırlar.

Erkek arılar büyük iseler de, hem iğnesiz hem de azdırlar. Her kovanda bir dişi bulunur. Eğer bir kovanda dişi çok bulunursa, birbirlerini öldürür, en sonraya bir tanesi kalır. O kalan dişi, kovanda bulunan erkek ve amele arıların hepsine hükmünü geçirir.

³³Merkeb, gemi manasına da gelir. Merâkib-i bahriye denilir ki, gemiler demektir.

Bazı kimsenin “Arıların beyleri vardır, o beyleri nereye giderse, cümlesi de oraya gider.” dedikleri; işte kovanda birbirlerini öldürerek en sonraya kalan dişi arıdır ki, kovandaki arıların hepsine hükmünü geçirdiği ve her nereye giderse cümlesi de ardından gittiği için arıların beyi deniliyor.

Gelelim amele arılara – Bunlar üç kısımdırlar. Bir kısmı kovanda hücre yapar, bir kısmı çiçeklerden bal toplar, bir kısmı da getirilen balları hücrelere yerleştirir.

Erkek arılar kovanlarda ancak iki ay durabilirler, ondan sonra amele gürûhu bunların kimini öldürür, kimini kovandan dışarıya püskürtür.

Amele takımı kovan içine altı köşeli hücreler yapar. Bu hücrelere, kovanda bey olan dişi arı, her gün bir tane yumurta yumurtlar. Zamanı gelip de yumurtalardan çıkan yavrular, büyüdükleri halde hâkim yani bey arı onlara bal ve petek,³⁴ yapmalarını öğretir.

Kovan içinde olan ölürse, leşi kokup da kovanın havasını fena etmesin için, peteğe benzer bir türlü çamur ile leşin üzerini gözükmez derecede örterler. Bu cihetle ekseriyâ kovanların içerlerinde ufak ufak tümsekler görülür ki, bunlar arı mezarlarıdır.

Bu hayvancıklar, karınlarında bulunan iğnecikleriyle düşmanlarını sokarlar, ve saktıkları yere iğnelerini bırakırlar.

Bir kimseyi arı soktuğu vakit, bıraktığı iğneyi der-akab çıkarmalı yahut dışarıda kalan kısmını mikrâz ile kesmelidir. Ba'dehû sirkeli suda tuzu eritip yıkadıktan sonra, üzerine zeytinyağı sürülürse ağrısını keser.

³⁴Petek, Türkçedir. Büyük çamur yatağı, büyük toprak kap ve gömeç balı, yani göz göz olan bal manalarıdır.

– KERRAT –
Yani

İki kere birin iki, yahut bir kere iki kere üç kere

LEVHA 5

LEVHA 5

۲ کره	ایکبر	۳ کره	اوچلر
۲ × ۱ = ۲	۱ × ۲ = ۲	۳ × ۱ = ۳	۱ × ۳ = ۳
۲ × ۲ = ۴	۲ × ۲ = ۴	۳ × ۲ = ۶	۲ × ۳ = ۶
۲ × ۳ = ۶	۳ × ۲ = ۶	۳ × ۳ = ۹	۳ × ۳ = ۹
۲ × ۴ = ۸	۴ × ۲ = ۸	۳ × ۴ = ۱۲	۴ × ۳ = ۱۲
۲ × ۵ = ۱۰	۵ × ۲ = ۱۰	۳ × ۵ = ۱۵	۵ × ۳ = ۱۵
۲ × ۶ = ۱۲	۶ × ۲ = ۱۲	۳ × ۶ = ۱۸	۶ × ۳ = ۱۸
۲ × ۷ = ۱۴	۷ × ۲ = ۱۴	۳ × ۷ = ۲۱	۷ × ۳ = ۲۱
۲ × ۸ = ۱۶	۸ × ۲ = ۱۶	۳ × ۸ = ۲۴	۸ × ۳ = ۲۴
۲ × ۹ = ۱۸	۹ × ۲ = ۱۸	۳ × ۹ = ۲۷	۹ × ۳ = ۲۷
۲ × ۱۰ = ۲۰	۱۰ × ۲ = ۲۰	۳ × ۱۰ = ۳۰	۱۰ × ۳ = ۳۰
۲ × ۱۱ = ۲۲	۱۱ × ۲ = ۲۲	۳ × ۱۱ = ۳۳	۱۱ × ۳ = ۳۳
۲ × ۱۲ = ۲۴	۱۲ × ۲ = ۲۴	۳ × ۱۲ = ۳۶	۱۲ × ۳ = ۳۶

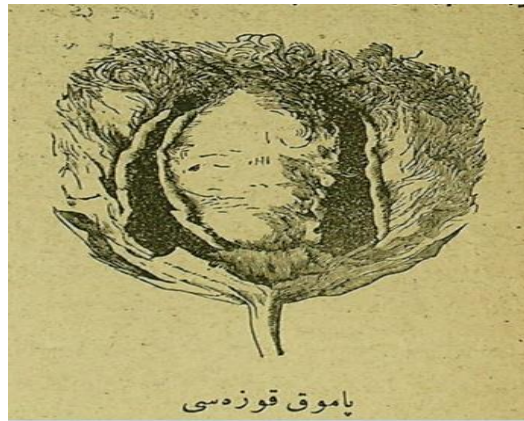
Şu (x) işaret kere manasınadır. Şu (=) işaret de müsâvî yahut eder manasınadır.

PAMUK

Pamuk, tarlalarda hâsıl olur. Bazı pamuk fidanı uzun ağaç gibi büyür. Bazısı da yerin üzerinde bodur kalır.

Pamuk ağacı çiçek açar, sonra ceviz gibi yeşil kabuklu meyve verir. İşte o kabuklu meyveye “koza” denilir ki, pamuk onun içindedir.

Koza kemâle erip siyahlaşınca; yani hamlıktan çıkarak olduğu zaman çatlayıp, içinden beyaz halde pamuk kendisini gösterir.

Pamuk kozası

İşte bakın resmine nasıl güzel. Bu hâlde iken toplarlar. Torbalara yahut sepetlere doldururlar.

Pamuk, Anadolu'da, Mısır'da, Amerika'da ve sâir bazı yerlerde hâsıl olur. Mısır pamuğu esmer olduğundan fiyatı öbür pamuklardan ucuzdur.

Üzerinden tohumları ayıklanarak temizlenmiş olan pamuk birincidir.

Pamuktan, tire ve iplik yaparlar, tire ve iplik ise; dünyada en lazım şeylerdendir. Çünkü iplik olmayınca dikiş dikilmez.

Pamuktan esvâb da yaparlar, ancak pamuktan yapılan elbise, hem rengini atar hem de çabuk eskir. Yırtık eski elbiseden kâğıt yapılır.

Demek oldu ki pamuk; insanlar için Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı en faydalı şeylerdendir. Pamuğa Arapça "Kutn" Fârisîce "Penbe" derler.

HER ŞEYDEN BİR PARÇA ANLAMAK

Sual – Bir sene kaç mevsime ayrılmıştır?

Cevap – Dört.

(Sin) Sual – Mevsimlerin adları nedir?

(Cim) Cevap – Bahar, Yaz, Güz, Kış.

(Sin) Sual – Hangi mevsim en soğuktur?

(Cim) Cevap – Kış.

(Sin) Sual – Dünyanın her tarafında kış bir zamanda mı olur?

(Sin) Sual – Hayır; nisf-ı küre-i arzın şimâl tarafında kış olduğu zamanda, cenûb tarafında yaz olur. Şimâl tarafı yaz olunca cenûb ciheti kıştır.

(Sin) Sual – Günlerin uzanıp kısılması ne vakittir?

(Cim) Cevap – Kışın günler kısadırlar, geceler uzundurlar. En kısa gün kışın ortasındadır.

(Sin) Sual – Kışın biz havayı nasıl duyarız?

(Cim) Cevap – Pek soğuk. Kar kışın yağar don da kışın olur.

(Sin) Sual – Kar nedir?

(Cim) Cevap – Bulutların tane tane paralanıp yağmur olarak yere düşerken donmasıdır.

(Sin) Sual – Ufak leblebi tanesi gibi yağın donmuş damlalar nedir?

(Cim) Cevap – Doludur.

(Sin) Sual – Karın neye faydası vardır?

(Cim) Cevap – Yerin üzerini örtüp tohum ve sebze ve ufak fidanları donmaktan vikâye eder.

(Sin) Sual – Donun faydası nedir?

(Cim) Cevap – Sebze ve sâir nebâtâta zarar eden böcekleri telef eder. Bel ve sabandan hâsıl olan büyük toprak parçalarını ufaklayıp dağıtır; bu cihetle tohum ile toprağı birbirine karıştırır.

(Sin) Sual – Donmuş suya ne derler?

(Cim) Cevap – Buz.

(Sin) Sual – Kışın kuşlar nereye giderler?

(Cim) Cevap – Leylek, çaylak, kırlangıç, bülbül gibi bazıları sıcak memleketlere giderler.

(Sin) Sual – Sâir hayvanlar ne yaparlar?

(Cim) Cevap – Bazıları, kovuklarda, deliklerde, kışı uyku ile geçirirler.

(Sin) Sual – Kışın yarısından sonra günler nasıldır?

(Cim) Cevap – Yavaş yavaş uzamakta olurlar.

TÜRKÇE LÜGAT KİTABI

Arapça ve Fârisîce olmayarak, salt Türkçe bulunan lügatleri yani sözleri sırasıyla yazarak bir araya toplamasını arzu eyledim. Ancak fiillerin yalnız emri hâzırlarıyla mastarlarını yazmasını münâsip görerek, işte birer birer yazmaya başladım:

١ - Elif denilen bu harf, Türkçeyi okumak ve yazmak için otuz iki harften ibaret olan hece harflerinin birinci harfidir.

٢ - Üzerinde med işareti olan bu elif, bir harf-i nidâdır ki, taaccüb için kullanılır: “A bu nasıl şey.” gibi. Rica için de kullanılır: “A canım bunu yapma.” gibi. Teyit için dahi kullanılır. Ancak sözün sonunda söylenir: “Unutmadın a” misilli.

(Mâba'dı var.)

CEMAL EFENDİ MATBAASI BÂBİÂLİ CADDESİ'NDE NUMARA 34

Bu risâlenin her bir numarasından yirmiden yukarı alınırsa, fiyatından tenzîlât icra olunur.

SATILAN MAHALLER

Bâbiâli Caddesi'ndeki kitapçılar ile Köprübaşı'ndaki Kütüphâne-i Osmâniye, hakkâklarda, Gayret Kütüphanesi, Bahçe Kapısı'nda Feşci Boğus Ağa'nın dükkânı, Beşiktaş'ta Camii Kebîr Sokağı'nda meşhur Attâr Nazif Ağa'nın dükkânıdır.

Her bir nüshası zîrdeki mühürle mühürlenmiş bulunacaktır.

ÇOCUKLARA TALİM

NUMARA: 7

SENE: 1

**MUHARRİR VE MES'ÛLÜ
MEHMED ŞEMSEDDİN**

**MAÂRİF NEZÂRET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA
HER ON BEŞ GÜNDE BİR ÇIKAR ÇOCUKLARA MAHSUS
CERİDEDİR.**

BİR NÜSHASI 1 KURUŞTUR

İSTANBUL

1305

**CEMAL EFENDİ MATBAASI
BÂBİÂLİ CADDESİ'NDE NUMARA 34**

ÇOCUKLARA TALİM**MÜRACAAT MAHALLİ**

Beyazıt'ta Maliye Nezâreti'nin Vezne Kapısı kurbunda Sarraf Yordanaki'nin 33 ve 35 numaralı dükkânlarıdır.

ABONE BEDELİ

Seneliği yani 24 nüshası 20, 6 aylığı 10 kuruştur. Taşralar için seneliği posta ücreti ile beraber 25, 6 aylığı 13 kuruştur.

MUHARRİR VE MES'ÛLÜ

MEHMED ŞEMSEDDİN

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

MAÂRİF NEZÂRET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA

(HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE ÇOCUKLARA MAHSUS ÇIKAR.)

[SENE-İ HİCRİYYE 1 RECEP SENE 1305]

İSTANBUL

[SENE-İ MÂLİYE 2 MART SENE 1303]

DÜNYADA EN BÜYÜK AĞAÇ

Avrupa, Asya, Amerika kıtalarında pek büyük ve çok yaşayan ağaçlar varsa da, Afrika kıtasında bulunan "Baobab" ismindeki ağaç kadar büyük ağaç, dünyanın hiçbir tarafında görülmemiştir.

Bu ağaç Afrika kıtasının garb semtlerinde ve hele "Senegal" taraflarında bulunmakta olup, dallarının kalınlığı küre-i arzın sâir yerlerindeki en büyük ağaçların gövdeleri kalınlığındadır. Gövdesinin kalınlığını dahi şundan anlamalı ki, içi oyuk olduğu halde seksen kişi kadar sığabilir.

Yaprakları yürek biçimindedir. Çiçekleri mor ile pembe rengi arasında olup kokusu güzeldir. Yemişi yassı ve yuvarlak olarak sarıca renkli ve

suludur. Meyvesine “maymun ekmeği” derler. Bu acayip ağacın dallarının altlarında deve kuşu misilli büyük kuşların yuvaları sepet gibi asılıdır.

“Baobab” ağacı sekiz yüz yaşına kadar büyür ondan sonra büyümeden kalır, o hâliyle birkaç bin sene yaşar.

Bu ağacın köklerinde büyük kovuklar hâsıl olur ki, gayet şiddetli fırtına zamanlarında ahali içlerine sokularak barınırlar. Bu cihetle Senegal ahalisi, - Hindûların Himalaya Dağlarına ta’zim eyledikleri misilli – Baobab ağacına pek hürmet ederler.

Hulâsâ bu ağaç, büyük olmakla beraber ziyadesiyle şaşılacak bir hâldedir. İşte dünyada bundan büyük, bundan çok yaşayan ağaç yoktur.

MERCAN

Mercanı ekser kimse, taş zanneder. Hâlbuki mercan küre-i arzın sıcak taraflarındaki denizlerin dibinde, pek ufak hayvanların bir araya toplanarak birbirlerine bitişmelerinden hâsıl olur bir maddedir.

Bu hâlde mercanın mayası hayvandır. Ancak sonraları ağaç ile taş beyninde bir cevher olur. Zira hayvancıklar birbirine bitiştikten sonra hâsıl olan madde, Cenâbı Hakk’ın kudretiyle dallanıp budaklanarak ağaç halinde döner ki, gündün güne dalları çoğalır, boyu uzanır.

Bazı denizde de parça parça kaya şeklinde peydâ olur. Mercanın biri siyah öbürü kırmızı olarak iki türlü renklisi olur.

Bunun, kırmızı mühür balmumusundan ve sâir madenden taklidini yaparak mercan diye satarlar.

BAZI LÜGAT

Mâlihulyâ – Rumca “Melanholia” lafzından alınıp galat olarak mâlihulyâ demektedir. Bu Rumca “Melanholia” lafzı değiştirmeksizin Türkçeye tercüme edilirse, manası “kara sevda” demek olur.

Ancak lafzı değiştirip mâlihulyâ dediğimiz misilli manasını dahi değiştirip esassız merak, temelsiz kuruntu makamında kullanılmaktadır.

Mâl lafzını kaldırarak salt “hulya” dahi denilir ki merak, kuruntu, saçma düşünüş demek olur.

Salamura – İtalyanca (Salamoia) lafzından alınıp galat olarak salamura demektedir. Mânâsı: Keskin tuzlu su. Ve balık, peynir, sebze gibi

şeyleri tuzlu suya batırmak demektir. Salamora dahi yazılır ise de münasip değildir.

Salata – İtalyancadan bir sözdür. Salada dahi yazılır.

Sınır, sınûr – İki devletin ülkesini ve iki komşunun bağ ve bahçesini birbirinden ayırt eden mahal yahut nişâna denir. Bu söz Rumca (Sinoroz) lafzından alınıp galat olarak sınır demektedir.

Susam – Fârisîce (Süsan) lafzından alınıp galat olarak susam demektedir. Susam malum ya beyaz ve mor renkte bir çiçektir şekli biraz laleyi andırır. (Sisam) şeklinde yazılan söz bu değildir. Akdeniz’de bir adanın ismidir.

Samsa – Fârisîce (Sambûse) lafzından alınıp değiştirerek samsa demektedir. Samsa: Hamur işi bir tatlıdır ki, baklavanın başka türüsüdür.

Tosun – Fârisîce (Tevsen) sözünden alınmadır galat olarak tosun demektedir. Tosun binilmemiş ve koşulmamış yahut terbiye edilemez olan at. Kezâlik inek yavrusunun erkeği demektir.

Bu lafızda adam ismi de vardır. Lakin şöyle “Tosun” yazılır.

YABAN EŞEĞİ

Yaban eşeği, merkep cinsinden olan hayvanların güzelidir. Bu hayvan Afrika kıtasında bulunur.

Derisi kadife gibi düz olmakla beraber, başından ayaklarına kadar yol yol siyah çizgilidir.

Bu mahlûk, ekseriyâ tepe yerlerde vakit geçirir. Çünkü çölden daha ziyâde tepe mahalleri sever.

Bu hayvan pek korkak bir mahlûktur. Kendisine tehlike gelecek bir şeyi gördük de, yahut hisseyledik de rüzgar gibi koşarak soluğunu daima bulunduğu tepede alır.

Yaban eşeklerinin sürü ile ırmaklardan su içtiklerini gören seyyâhlar çoktur. Bunlar su içmeklik için nehirlere ırmaklara ekseriyâ güneşin batmasından doğması arasında giderler ki, gece vakti demektir.

Zira çok kere aslan, bî-çâre hayvanların haberleri olmadan üzerlerine çıkagelir. Zavallılar! Aniden yaman düşmanlarının geldiğini anlayıp, hemen hâlî tepelere, arkurî (aykırı) ovalara kaçarlar.

Aslan buralara ay aydınlığı olduğu zaman gitmez. Çünkü kendisini göstermiş olur. Bu cihetle karanlığı sever ki, avlayacağını kolaylıkla avlayabilsin. Yaban eşiğini alıştırmak, terbiye etmek mümkümsüz bulunmuş ve bu hayvan at gibi, katır gibi, merkeb gibi bir işte kullanılamaz.

Bu yakışıklı mahlûk, ölünceye kadar Afrika'nın ıssız çöllerinde hâlî tepelerinde enine boyuna dörtlal koşmak için halk olunmuştur.

BİR HİKÂYECİK

Vaktiyle gayet âlim iki kimse varmış, ancak birbirlerinden uzak memleketlerde bulunurlarmış.

Her nerede olursa olsun âlim kimsenin ismi cihânın her tarafında bilinir. İşte bu iki zât dahi her ne kadar birbirleriyle görüşmemişlerse de ikisi de birbirinin ismini duymuşlarmış.

Nihayet birgün bu âlimin biri, öbür âlime birçok hediyeler ile beraber bir de mektup yazarak bunları kendi hizmetkârlarının biriyle göndermiş.

Hizmetkâr öbür âlimin yanına vardık da hediyeler ile mektubu vermiş. Bu âlim mektubu açarak okumaya başlamış mektup şu vecihle yazılmış:

“Efendim! Çoktan beridir zât-ı allâmenizin ismini işitmekteyim bu cihetle zât-ı dânişmendâneleri gibi bir filozof³⁵ ile görüşmeyi ziyadesiyle arzu ediyor isem de, memleketinizin memleketimize uzak bulunması hasebiyle yol yorgunluğuna vücudumun tâkat getiremeyeceğinden nâşî, gelip ayağınıza yüz sürmek ve onunla beraber ilminizden faydalanmak nasip olmadı. Maa-hâzâ hâtır-ı hakîmânenizi sual ile beraber şu hediyeleri bilhassa tarafınıza

³⁵Filozof; her şeyi derin bilen âlim kimseye denir.

gönderdim. Kabul buyurmanızı rica ederim ol bâbda...” İşte âlim bu mektubu okuduktan sonra, gelen hizmetkâra hitâben: -

“Efendinizin göndermiş olduğu, şu hediyelerden pek memnun oldum. Bu cihetle bunları aldım kabul eyledim. Ancak ben de hayli zamandır kendilerinin ismi şeriflerini duymaktayım. Bu sebeple zât-ı hikmetmendâneleriyle görüşmeyi pek emel ediyorum. Lakin nasılsa bu emelime nâil olamadım. Lakin size rica ederim ki, efendinizin ne kıbâlde bir adam olduğunu tarif ediniz de, bari kendilerini görmüş gibi olarak, hayalleriyle vakit geçireyim.” demiş.

Bunun üzerine hizmetkâr bu âlime kendi efendisinin kaşlarını, gözlerini, ağzını burnunu ve tekmîl âzâsının ne renkte ve ne şekilde olduğunu birer birer tarif etmesi üzerine âlim tekrar hizmetkâra hitâb olarak: -

“Senin efendinin ismi bütün cihana âlim diye yayılmış. Sahîhen âlim midir bilemem. Çünkü kendisiyle görüşmedim ki bileyim. Fakat tarifine göre senin efendin hırsız bir adamdır. Var benden böyle söyle.” deyip hizmetkârı kendisine gönderilen hediyelerin karşılığı olarak birçok hediyeler ile efendisine göndermiş.

Hizmetkâr efendisine geldik de hediyeleri vermiş.

Efendisi – Ey ne yaptın bakalım?

Hizmetkâr – Gittim gördüm. O zât dahi sizinle görüşmeyi pek arzu ediyormuş. Bu cihetle bana: “Aman efendinin kıyafetini tarif et de bari görmüş gibi olayım.” deyince ben de tamamıyla sizin hâlinizi şânınızı tarif eyledim.

Âlim (hizmetkârın efendisi) Ey benim için ne dedi?

Hizmetkâr – ...

Âlim – Saklama söyle benim için hırsız mı dedi?

Hizmetkâr – Evet...

Âlim – Pek doğru söylemiş. İsminin duyulduğu kadar sahîhen âlim filozof bir zat imiş. Zira benim tabiatımda hırsızlık etmek vardır ancak aklım ve ilmim bu fena hâli bana yaptırmaz (demiş)

İşte şu hikâyecikten anlaşıldı ki, akıl ve ilim insanı fena işlerde ve kötü hâllerde bulundurmaz. Böyle olunca ilim tahsil etmeye ziyadesiyle gayret edelim.

KERRÂT

LEVHA 6

LEVHA 6

۴ کره	درتار	۵ کره	بشار
۴ × ۱ = ۴	۱ × ۴ = ۴	۵ × ۱ = ۵	۱ × ۵ = ۵
۴ × ۲ = ۸	۲ × ۴ = ۸	۵ × ۲ = ۱۰	۲ × ۵ = ۱۰
۴ × ۳ = ۱۲	۳ × ۴ = ۱۲	۵ × ۳ = ۱۵	۳ × ۵ = ۱۵
۴ × ۴ = ۱۶	۴ × ۴ = ۱۶	۵ × ۴ = ۲۰	۴ × ۵ = ۲۰
۴ × ۵ = ۲۰	۵ × ۴ = ۲۰	۵ × ۵ = ۲۵	۵ × ۵ = ۲۵
۴ × ۶ = ۲۴	۶ × ۴ = ۲۴	۵ × ۶ = ۳۰	۶ × ۵ = ۳۰
۴ × ۷ = ۲۸	۷ × ۴ = ۲۸	۵ × ۷ = ۳۵	۷ × ۵ = ۳۵
۴ × ۸ = ۳۲	۸ × ۴ = ۳۲	۵ × ۸ = ۴۰	۸ × ۵ = ۴۰
۴ × ۹ = ۳۶	۹ × ۴ = ۳۶	۵ × ۹ = ۴۵	۹ × ۵ = ۴۵
۴ × ۱۰ = ۴۰	۱۰ × ۴ = ۴۰	۵ × ۱۰ = ۵۰	۱۰ × ۵ = ۵۰
۴ × ۱۱ = ۴۴	۱۱ × ۴ = ۴۴	۵ × ۱۱ = ۵۵	۱۱ × ۵ = ۵۵
۴ × ۱۲ = ۴۸	۱۲ × ۴ = ۴۸	۵ × ۱۲ = ۶۰	۱۲ × ۵ = ۶۰

HER ŞEYDEN BİR PARÇA ANLAMAK

Sual – Kıştan sonra hangi mevsim gelir?

Cevap – Bahar.

(Sin) Sual – Bu mevsim ne zaman başlar?

(Cim) Cevap – Mart'ın dokuzuncu günü bahar mevsiminin ilk günüdür.

(Sin) Sual – Kaç aydır?

(Cim) Cevap – Üç ay; yani Mart dokuzundan Haziran'ın sekizine kadar bahar sayılırsa da, asıl baharın kuvveti kırk beş gündür. Yani Mart dokuzundan Nisan'ın yirmi üçüne kadardır. Nisan'ın yirmi üçüncü gününe "Rûz-ı Hızır" derler ki baharın en tatlı zamanının nihayetidir. Bundan sonra Haziran'ın sekizine kadar olan kırk altı güne köhne bahar derler.

(Sin) Sual – Bahar mevsiminde tabiat-ı âlemi, yani dünyanın hâlini nasıl değişmiş görürsünüz?

(Cim) Cevap – Çimenler yeşermiş, ağaçlar çiçek açmış ve taze yapraklar ile donanmış çiçek fidanları goncalanıp türlü renkte çiçekler açmış görürüz.

(Sin) Sual – Çiftçiler ne yaparlar?

(Cim) Cevap – Tarlaları sürmeye ve tohumlar ekmeye bağlardaki asmaları budamaya ve bahçeleri bellemeye başlarlar.

(Sin) Sual – Tarlalara ekilen tohumların ve sâir şeylerin yerden baş göstererek büyümelerine sebep nedir?

(Cim) Cevap – Yağmur ile güneşin sıcaklığıdır.

(Sin) Sual – Baharda kuşlar ne yaparlar?

(Cim) Cevap – Kışın sıcak memleketlere giden leylek, çaylak, kırlangıç tekrar gelirler yeniden yuva yaparlar yahut eski yuvalarını tamir ederler.

(Sin) Sual – Bu mevsimde tatlı öten hangi kuşlardır?

(Cim) Cevap – Karatavuk, bülbül, çayır kuşu, ispinoz.

(Sin) Sual – Baharda günler nasıldır?

(Cim) Cevap – İlbahar'da gece ile gündüz birdir; yani on iki saat gece on iki saat gündüzdür. Ondan sonra ta hazirana kadar geceler kısalır günler uzanır.

Bahara Arapça "Rebî" derler.

TÜRKÇE LÜGAT KİTABI

(Üst tarafı geçen nüshada)

Aban – İleriye yahut üstüne doğru ziyadesiyle dayan, yüklen.

Abanmak – Baş ve göğüs ile ileriye ve üstüne doğru pek yüklenmek ve dayanmak.

Ebay – Bir türlü at hâşesi

Ebru – Mermer gibi tamarlı türlü renkte olan kâğıt.³⁶

Abla – Büyük kız karındaş, bir işte baş olan kadın ve erkeğin kendi karısı.

Eblak– Hâyesi çıkarılmış horoz.

Ebe – Gebe kadınların çocuklarını doğurtan.

Ap – Bütün bütün, birdenbire, pek. (Ancak birkaç sözün evvelinde kullanılır.)

Apaçık – Bütün bütün açık.

Apansız – Birdenbire.

Apar – Getir, götür, sürükle, yakalayıp al.

Apartmak – Getirtmek, götürmek.

Aparmak – Getirmek, götürmek.

Abalak (Ablak) – Semiz, tıknaz.

³⁶Ebru lügat-i Fârisî'de kaş demektir. Buradaki ebru Türkçedir.

İpratmak (Yıpratmak) – Eskitmek, aşındırmak.

İpramak (Yıpramak) – Eskimek, aşınmak.

Eprimek – Burnundan söylemek.

Apış – İki bacak arası yahut oturur ve ayakta dururken bacaklarını açış. Yahut aç.

İpmîk – Sapanın demir ucu.

Et – Malumdur.

At – Üstüne binilen ve arabaya koşulan dört ayaklı hayvanın ismi.

At – Hız ile fırlat.

Atmak – Hız ile fırlatmak.

Ata – Baba.

(Mâba'dı var.)

BİRKAÇ DARB-I MESEL

El benim, etek senin.

Osmanlı, tavşanı araba ile tutar.

Ko aparsın su seni.

Hem sağır hem sığır.

CEMAL EFENDİ MATBAASI BÂBİÂLİ CADDESİ'NDE NUMARA 34

Bu risâlenin her bir numarasından yirmiden yukarı alınırsa, fiyatından tenzîlât icra olunur.

SATILAN MAHALLER

Bâbîâli Caddesi'ndeki kitapçılar ile Köprübaşı'ndaki Kütüphâne-i Osmâniye, hakkâklarda, Gayret Kütüphanesi, Bahçe Kapısı'nda Fesçi Boğus Ağa'nın dükkânı, Beşiktaş'ta Camii Kebîr Sokağı'nda meşhur Attâr Nazif Ağa'nın dükkânıdır.

Müracaat mahalli: Beyazıt'ta Maliye'nin Vezne Kapısı tarafında Sarraf Yordanaki'nin 33 ve 35 numaralı dükkânlarıdır.

ÇOCUKLARA TALİM

NUMARA: 8

SENE: 1

**MUHARRİR VE MES'ÛLÜ
MEHMED ŞEMSEDDİN**

**MAÂRİF NEZÂRET-İ CELÎLESİNİN RUHSATIYLA
HER ON BEŞ GÜNDE BİR ÇIKAR ÇOCUKLARA MAHSUS
CERİDEDİR.**

BİR NÜSHASI 1 KURUŞTUR

İSTANBUL

1305

CEMAL EFENDİ MATBAASI BÂBİÂLİ CADDESİ'NDE NUMARA 34

ÇOCUKLARA TALİM**MÜRACAAT MAHALLİ**

Beyazıt'ta Maliye Nezâreti'nin Vezne Kapısı kurbunda Sarraf Yordanaki'nin 33 ve 35 numaralı dükkânlarıdır.

ABONE BEDELİ

Seneliği yani 24 nüshası 20, 6 aylığı 10 kuruştur. Taşralar için seneliği posta ücreti ile beraber 25, 6 aylığı 13 kuruştur.

MUHARRİR VE MES'ÛLÜ

MEHMED ŞEMSEDDİN

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

MAÂRİF NEZÂRET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA

(HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE ÇOCUKLARA MAHSUS ÇIKAR.)

[SENE-İ HİCRİYYE 16 RECEP SENE 1305]

İSTANBUL

[SENE-İ MÂLİYE 15 MART SENE 1303]

ÂDÂB-I İSLÂMİYE

Müslümanlıkta olan terbiyeler pek çoktur. Burada birkaçını beyân edelim : -

Cümle âlemi ve her şeyi yoktan vâd eden, yaradanımız Allahü Teâlâ Hazretlerini cân-ı gönülden sevmelidir ve sevdiğimizden ötürü daima kendisine kulluk, yani ibadet eylemelidir. Her emreylediği şeyi istekle yapmalı ve yapmayın diye nehî buyurduğu şeylerden dahi kaçınıp yapmamalıdır.

Ulu Tanrı'mızın ism-i şerîfi söylendik de, ta'zim ederek "Teâlâ ve Tebârek" ve "Celle Celâlühû" yahut "Subhânallah" demelidir.

Rabbimiz Teâlâ hazretlerinden sonra peygamberimiz habîb-i ekrem ve rasûl-ü mükerrerem “Muhammed” Sallallâhu Aleyhi ve Sellem ile sâir hep peygamberân-ı izâm hazerâtını muhabbet-i tâm ile sevmelidir.

Peygamberimiz Efendimiz hazretlerinin ism-i mübârekleri anıldık da: “Allahümme salli alâ Muhammedin abdüke ve rasûlüke-n-nebî” demelidir. Hazreti Musa ve İsa ve sâir peygamberân-ı zîşân hazerâtının ism-i şerifleri zikrolunduk da: “Salavâtullâhi aleyhim” demelidir.

Âl-i rasûl; yani silsile-i peygamber ve eshâbı kirâm hazerâtının adları yâd olunduk da: “Rıdvânullâhi Teâlâ aleyhim ecmaîn” denilmelidir.

Şu fani dünyaya gelmiş ve geçmiş bulunan ulemâ-yı izâm ve meşâyih -i kirâm hazerâtının isimleri zikredildik de: “Rahmetullâhi aleyhim” diye ta’zim olunmalıdır. Hayatta; yani sağ bulunan ulemâ efendilere, muhabbet ve itaat edip onların vaaz ve nasihatlerini dinleyip tutmalıdır.

Matbû-u mefhûmumuz padişahımız efendimiz hazretlerine muhabbet ve itaat eylemekle beraber, taraf-ı padişahânelerinden bir işe memur olduğu hâlde sadakatle hüsn-ü hizmet eylemelidir.

Valide ve pedere muhabbet edip, emirlerine itaat etmelidir. Bir vecihle kendilerini gücendirmemelidir. Eğer peder ile valide birbirlerine zıt olup kavga nizâ ederlerse, validenin hakkını takdim etmelidir; yani valideye sahip çıkmalıdır. Bununla beraber para ile yardımı, vücut ile hizmeti herhâlde valideye ziyade eylemelidir.

Hayır dua etmeyi ve hürmet üzere söz söylemeyi de pedere ziyade etmelidir; yani: “Allah ömrüne bereket, vücuduna afiyet vere ve tuttuğunu kolay ede.” gibi hayır duayı ve kendisine her yüzdenden itaat ve hürmeti anadan ziyade babaya etmelidir.

Hısım akrabaya dahi derecelerine göre riâyet eylemelidir. Komşulara dahi muhabbet edip lâıyığı mertebede hürmet etmeli ve işleri düştükçe mümkün olabildiği derece yardım eylemelidir.

Sâir insanlar ile o derece güzel görüşmeli ve iyi muamele etmeli ki, her bir işlerde ve her türlü alışverişlerde asla mahkemeye muhtaç olmamalıdır. Yani her ne yüzdenden olursa olsun, kavga nizâ ederek işi kapıya bacaya düşürtmeyip, nizâsız gürültüsüz olarak iş her ne ise, onu ara yerde bitirivermelidir.

İslam, Hıristiyan, Yahudi ve sâire, insanlıkta beraber olduğundan, cümlesinin hukûkunu bir tutmalıdır. Yani: Bu Hıristiyan'mış, bu Yahudi'ymiş, demeyip haklı taraf hangisi ise, o hakkı gözetmelidir.

İslam dini işte böyle emreder. Ve herkesin canını kendi canın ve herkesin malını kendi malın ve herkesin ırzını kendi ırzın gibi gözetmeyi dahi tenbiye eyler.

Üç beş kişi bir arada bulunduğu zaman, kimseye nevbet vermeyecek derecede çok lakırdı etmemelidir. Bir söylediğini tekrar tekrar söylememelidir. Bilinmiş bir şeyi, bilinmemiş gibi nakil eylememelidir. Ve kendi bildiğini başka bir kimse hikâye ettik de: "Ben onu zaten bilirim." dememelidir. Birisinden bir şey sorulduk da, o kimse sorulan şeye cevap vermekten aciz kalmadan evvel, hemen cevap vermeye ve söze karışmaya kalkışmamalıdır.

Biri söze başlayıp tamam etmezden mukaddem, lakırdıya başlamamalıdır. Gizlice konuşulan sözlere kulak kabartıp dinlememelidir.

Sohbet olunurken: "Anladın mı, dinledin mi, malum oldu mu, beri bak, beni dinle" ve bunlarım emsâli sözler söylememelidir. Büyükler ve üstadlar yanlarında bağırır gibi hızlı ses ile lakırdı etmemelidir.

Bir mahalde üç kişi olduğu zaman, ikisi birbirinin kulağına fısılayarak konuşmak, terbiyesizliktir. Dört kişi olursa iki kişi konuşmakta pek beis yoktur. Falan şey var mı diye sorulduk da "Yok" dememelidir "Hayır" demelidir. "Hayır, yok" demek çirkin sözdür.

Bir kimsenin hâliyle, şânıyla, kıyafetiyle eğlenerek taklidini yapmak, pek büyük terbiyesizliktir. Yürür iken pek hızlı yürümemelidir; zira kaçıklık alâmetidir. Pek yavaş yürümek dahi tembellik ve kibir alametlerindedir. Giderken ikide birde dönüp de ardına bakmamalıdır ki, ahmaklar alâmetidir. Muttasıl başını aşağıya eğip yere bakmak dahi hüznün alâmetidir. Hem "Yere bakandan hayır gelmez." derler.

Başını eline ve dizine dayamamalıdır; çünkü keder ve tembellik alametleridir. Parmaklarını çatlatmak ve ağzına burnuna sokmak ve gerinmek ve elini tutmadan ağzı açık esnemek ve eliyle ve esvâbının kolu ve eteği ile ağzını burnunu silmek gibi herkese nefret verecek hâllerden kaçınmalıdır.

Hâsılı insan, sıklet veren kimseden hoşlanmadığı misilli, kendisi dahi herkese sıklet vermekten çekinmelidir; zira kendi sıkletini anlamayan kimseye "sakîl" derler.

Hulâsâ, âdâb-ı İslâmiye'den daha pek çok şeyler vardır. Ancak hepsini yazmaya bu risalenin vüs'atı olmadığından bu kadar ile iktifâ olundu.

CAGAR³⁷

Bu hayvanın yeri Yeni Dünya'dır; yani Amerika'dır. Cenûbî Amerika'nın büyük ormanlarında pek çoğu vardır. Derisi siyah benekli olduğundan, biraz kaplana benzer. Bu cihetle buna Amerika kaplanı denebilir.

Cagarın yiyeceği şeylerden pek ziyade sevdiği şey, maymun etidir. Lakin tetik ve kurnaz maymunları kolaylıkla elde edemez.

Bununla beraber maymunlar ağaçlarda uyurlarken, ansızın bunları bastırarak muhavvif pençesiyle bir iki vuruşta birkaçını yere düşürür.

Seyyahlar pek çok kere ormanlarda cagarın görülmesini ve maymunların acı acı haykırışlarını duyarlarmış ki, bu haykırışları cagarın pençesi altında can vermekte olduklarını bildirir.

Cagar öldürmeye kudreti yettiği, geyik, at ve sâir hayvanları da yer.

Bu mahlûk balığın dahi delisidir. Bu cihetle karada av bulamadığı hâlde, nehir kenarlarına giderek balık gözler.

Gözlediği yere balık gelince, aniden suyun içine dalarak, keskin pençesiyle hızlıca vurup balığı tırnaklarına takmış olduğu halde dışarıya çıkar.

Bu hayvan kuşları dahi avlayıp yer. En çok avladığı kuşlardır.

³⁷ Bu hayvan Amerika'dan başka yerde bulunmaz. Bunun oraca ismi "Jaguar" ise de, Türkçede biraz güççe telaffuz olunacağından "Cagar" lafzına tahvîl eyledim. Bunun Türkçe başka adını bilen varsa beyân buyrulduğu hâlde minnetdâr olunur.

BAZI LÜGAT

Susam – Arapça (Simsim) lafzından alınarak ve değiştirip susam demektedir. Susam: Malum ya darı tanesinden, ufak bir şeydir. Şırlağan yağı bundan çıkarılır. Ve bunun şekerle tatlısını yapıp, susam helvası diye satarlar. Tâhin (tahin) dahi susamdan olur. Sisam dahi yazılır.

Geçen nüshada yazılan susam bu değildir. O bir çiçektir ki beyân edilmişti. Hem onun Fârisî'si "Süsan" Arabî'si "sevsan"dır.

Tirîd – Arapça (serîd) lafzından alınarak "s" harfini "t" harfine çevirip tirit demektedir. Tirit: Malum ya bir türlü yemektir ki, ekmeği et suyunda yahut yemek suyunda pişirirler.

Tırpan – Rumca (drapani) lafzından alınıp değiştirerek tırpan demektedir. Tırpan: çayır ve ekin biçmeye mahsus bir alettir.

Poyraz – Rumca (vorias) lafzından alınıp galat olarak poyraz demektedir. Poyraz: malum ya, şimâl tarafından esen, yani lodos tarafının karşı cihetinden esen rüzgâr demektir.

Safra – İtalyanca (zavorra) sözünden alınarak değiştirip safra demektedir. Safra: Vapurları ve gemileri denk etmek için; yani bunların bir tarafa eğilmeyip doğru durmaklıkları için ta diplerine koydukları kum yahut taş ve demir parçalarına derler.

ÇİN'DE UÇURTMALAR

Çinliler pek tuhaf insanlardır. Bunların kendilerini belki görenleriniz vardır. Bu risâlenin birinci numarasında Çin mekteplerinden birinin resmi vardır. İşte o resme bakarsanız, Çinlilerin kendilerini görmüş gibi olursunuz.

Çinlilerin kıyafetleri tuhaf olduğu misilli, âdetleri de oyunları da pek acâyiptir. Bizim çocukların evde ve sokakta oynadıkları oyunlar; çelik çomak, kaydırak, adım atlamaca, birdirbir, güvercin taklağı ve sâir bu gibi zararlı oyunlardan ibarettir.

Çin çocukları güzel oyunlar oynarlar. Ve aralarında kavga nizâ' etmezler. Sene başlarında mehtaplar yakarlar. Bu mehtaplar yakarlarken, kelebekler, kuşlar, kır, gözler ve sâir tuhaf tuhaf resimler gösterirler.

Pek ufak çocuklar için; kâğıttan, alçıdan, türlü türlü bebekler, hayvan resimleri, misilli oyuncaklar pek çoktur.

Hele bir türlü uçar oyuncaklar vardır ki, kunduralarının ökçeleriyle vura vura havaya uçurturlar.

Bunların hepsinden zevklisi bahar vaktinde; Çinlilerin uçurtma uçurduklarını görmektir. Orada uçurtmayı salt çocuklar değil adamlar bile çocuklar gibi severler.

Mart ayı içinde mülâyim rüzgârlı günlerde ihtiyarlar dışarıya çıkarlar. Çocuklar uçurtmaları havaya salıverdikleri sırada, onlar kamıştan yapılmış bir nevî sandalyelere oturup uçurtmaların iplerini tutarlar.

Uçurtmaların her birinin biçimi bir türüdür; bazısı kelebeğe, bazısı ejderhaya, bazısı tesbih boncuğuna ve bazısı kuş resmine benzer.

Bunlardan başka üç köşeli, dört köşeli, altı köşeli, değirmî, yürek biçiminde dahi uçurtmaları vardır.

Uçurtmalar kamıştan yapılarak üzerlerine resimli kâğıtlar yapıştırılmıştır. Bu türlüleri ucuzdurlar. Pahalıları ipekten yapılarak üzerlerinde en meşhur ressamlarının yaptıkları resimler olanlarıdır ki, bu nevî uçurtmaları on bine ve daha ziyadeye satarlar.

Çinliler geceleri de uçurtma uçurturlar. O zaman uçurtmaların kuyruklarına allı yeşilli fenerler takarlar. Karanlık gecede bunları seyretmek pek hoştur. Çünkü büyük küçük yüzlerle binlerle kimsenin kuyruklarında allı yeşilli fenerler takılı uçurtmaları, havanın yüzünü ne derecede şenlikli edeceğini ve bunları seyretmekten ne kadar zevk hâsıl olacağını mülâhaza ediniz.

Hâsılı Çin ahalisi, uçurtma uçurtmak âdetine pek mübtelâdırlar. Hele deniz kıyısında vâki' ve beş yüz bin nüfusu şâmil "Kanton" şehrinin adamları, ziyadesiyle meraklıdırlar.

KERRÂT

LEVHA 7

LEVHA 7

٦ کره	التيلر	٧ کره	يديلر
٦ × ١ = ٦	١ × ٦ = ٦	٧ × ١ = ٧	١ × ٧ = ٧
٦ × ٢ = ١٢	٢ × ٦ = ١٢	٧ × ٢ = ١٤	٢ × ٧ = ١٤
٦ × ٣ = ١٨	٣ × ٦ = ١٨	٧ × ٣ = ٢١	٣ × ٧ = ٢١
٦ × ٤ = ٢٤	٤ × ٦ = ٢٤	٧ × ٤ = ٢٨	٤ × ٧ = ٢٨
٦ × ٥ = ٣٠	٥ × ٦ = ٣٠	٧ × ٥ = ٣٥	٥ × ٧ = ٣٥
٦ × ٦ = ٣٦	٦ × ٦ = ٣٦	٧ × ٦ = ٤٢	٦ × ٧ = ٤٢
٦ × ٧ = ٤٢	٧ × ٦ = ٤٢	٧ × ٧ = ٤٩	٧ × ٧ = ٤٩
٦ × ٨ = ٤٨	٨ × ٦ = ٤٨	٧ × ٨ = ٥٦	٨ × ٧ = ٥٦
٦ × ٩ = ٥٤	٩ × ٦ = ٥٤	٧ × ٩ = ٦٣	٩ × ٧ = ٦٣
٦ × ١٠ = ٦٠	١٠ × ٦ = ٦٠	٧ × ١٠ = ٧٠	١٠ × ٧ = ٧٠
٦ × ١١ = ٦٦	١١ × ٦ = ٦٦	٧ × ١١ = ٧٧	١١ × ٧ = ٧٧
٦ × ١٢ = ٧٢	١٢ × ٦ = ٧٢	٧ × ١٢ = ٨٤	١٢ × ٧ = ٨٤

GEÇMİŞTEN BİR NEBZE MALUMÂT

1

Dünyanın yaratılışı ile Âdem Aleyh-is-selâm'ın yeryüzüne gelişi arasında kaç yıl geçmiş olduğuna dair, açık beyân buyurur bir ayet-i kerîme ve bir haber-i sahih bulunamaz.

Âdem Aleyh-is-selâm'ın yeryüzüne gelmesinden bugüne kadar, ne kadar sene geçtiğine dair de kuvvetli malumât yoktur. Ancak kütüb-ü mukaddeseden; yani Cenâbı Hakk'ın peygamberânı zîşâna göndermiş olduğu; Tevrat ve Kur'ân-ı Kerîm'den mümkün mertebe anlaşıldığına ve bazı millet ulemâsının ta öteden beri birbirlerine nakil eyledikleri haberlere ve ilm-i nücûm ile hesap olunduğuna bakarak; dünyanın yaratılışından bugünkü güne değin kaç sene geçtiğine dair ortada bulunan kitapların yazışları birbirine uymadığından hiçbirine doğru nazarıyla bakılamaz.

Fakat – Velev doğru olmasın – ortada olan rivâyâtı, ve kitaplarda bulunan malumâtı herhâlde öğrenmek icap eder. İşte birbirine uymayan malumât şunlardır: -

1 Kifaye sahibinin yazdığına göre; dünyanın yaratılışından bugüne kadar: (185.266) yüz seksen beş bin iki yüz altmış altı yıl olmuş.

2 Zeyc sahibi UluğBey'in keşfine göre; dünyanın ibtidâsından bu zamana değin: (184.920) yüz seksen dört bin dokuz yüz yirmi sene geçmiş.

3 Umûm tarih kitaplarının yazdıklarına göre; dünya kurulalıdan bugüne kadar: (183.024) yüz seksen üç bin yirmi dört yıl olmuş.

Âdem Aleyh-is-selâm'ın yeryüzüne gelmesi hakkında edilen rivâyâta, ve verilen malumâta dahi doğru nazarıyla bakılamaz; zira bu meseleye dair olan malumât dahi birbirine uymaz. İşte buna dâhil olan rivâyâttan birkaçı şunlardır: -

1 Kostantiniyeli Nisafor'un kavline göre; Âdem Aleyh-is-selâm'ın yeryüzüne gelmesinden şu zamana kadar: (7586) yedi bin beş yüz seksen altı sene olmuş.

2 İskenderiyeli Clement'in nakline göre; zamân-ı Âdem Aleyh-is-selâm'dan bugüne değin: (7510) yedi bin beş yüz on yıl geçmiş.

3 Katip Çelebi merhûm, Takvîm-üt-Tevârih nâm kitabında beyân ettiğine göre; Âdem Aleyh-is-selâm'dan bugüne kadar: (7479) yedi bin dört yüz yetmiş dokuz sene olmuş.

Bu Takvîm-üt-Tevârih'in rivayetine bir dereceye kadar doğru nazarıyla bakıldığından, öbür rivâyâttan ziyade buna itibar ve itimat olunmaktadır.

TÜRKÇE LÜGAT KİTABI **(Üst tarafı geçen risâlede)**

Atışmak – Birbirine hiddetle söz söylemek. Söz kavgası etmek.

Atgı – Yün ve pamuktan dokunmuş veyahut örülmüş ve soğuktan sakınmak için arkaya alınır bir türlü omuz örtüsü.

Atkı – Yukarıki gibi.

Etek – Elbise ve bazı şeyin aşağı tarafı. Dağın aşağısına dahi derler.

İtil – Avrupa kıtasının en büyük nehri olan “Volga” nehrinin Türkçe ismidir.

Atla – Olduğun yerden ileriye hopla. Sıçra.

Atlamak – İleriye hoplamak, sıçramak.

Atlangaç – Su yahut çamurdan kuru geçmek için, bir taraftan öbür tarafa konulan taşlara denilir.

Atmaca – Atmaklık. Çaylak cinsinden olup piliç ve ufak kuşları kaparak beslenir bir türlü yırtıcı kuş.

Etmek – Buğday ve sir undan yapılıp insanın en birinci yiyecek nimeti. (Ekmek) dahi yazılır.

Alt tarafı gelecek nüshada

CEMAL EFENDİ MATBAASI BBİLİ CADDESİ'NDE NUMARA 34

Bu rislenin her bir numarasından yirmiden yukarı alınırsa, fiyatından tenzlt icra olunur.

SATILAN MAHALLER

Bbili Caddesi'ndeki kitapçılar ile Köprübaşı'ndaki Ktphne-i Osmniye, hakkklarda, Gayret Kütüphanesi, Bahçe Kapısı'nda Feşci Boğus Ağa'nın dkknı, Beşiktaş'ta Camii Kebr Sokağı'nda meşhur Attr Nazif Ağa'nın dkknidir.

Müracaat mahalli: Beyazıt'ta Maliye'nin Vezne Kapısı tarafında Sarraf Yordanaki'nin 33 ve 35 numaralı dkknlarıdır.

ÇOCUKLARA TALİM

NUMARA: 9

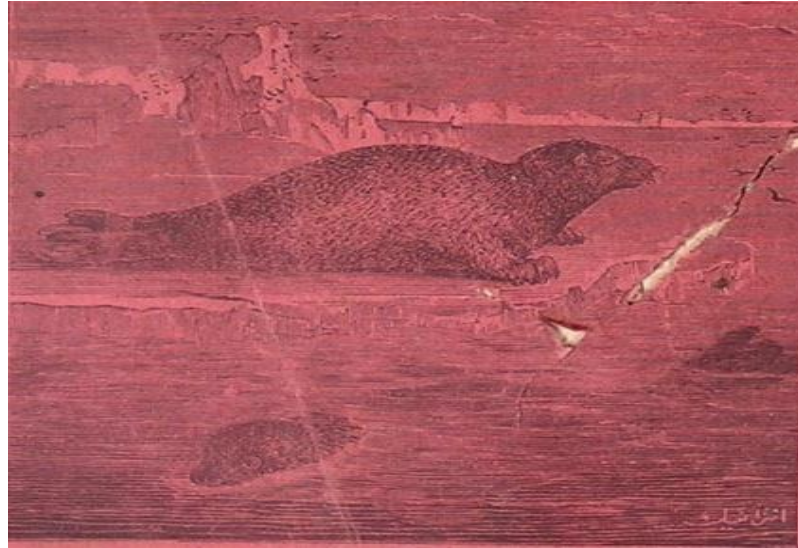
SENE: 1

**MUHARRİR VE MES'ÛLÜ
MEHMED ŞEMSEDDİN**

NÂŞİRİ KİTAPÇI ARAKEL

**MAÂRİF NEZÂRET-İ CELÎLESİNİN RUHSATIYLA
HER ON BEŞ GÜNDE BİR ÇIKAR ÇOCUKLARA MAHSUS
CERİDEDİR.**

BİR NÜSHASI 1 KURUŞTUR

İSTANBUL

1305

CEMAL EFENDİ MATBAASI BÂBİÂLİ CADDESİ'NDE NUMARA 34

ÇOCUKLARA TALİM**MÜRACAAT MAHALLİ**

Bâbiâli Caddesi'nde 46 numaralı
Arakel Efendi'nin kütüphanesidir.

ABONE BEDELİ

Seneliği yani 24 nüshası 20
kuruştur. Taşralar için
seneliği posta ücreti ile beraber
25 kuruştur.

MUHARRİR VE MES'ÛLÜ

MEHMED ŞEMSEDDİN

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

BİR NÜSHASI: 1 KURUŞTUR.

MAÂRİF NEZÂRET-İ CELİLESİNİN RUHSATIYLA

(HER ON BEŞ GÜNDE BİR KERE ÇOCUKLARA MAHSUS ÇIKAR.)

[SENE-İ HİCRİYYE 16 ŞEVVAL SENE 1305]

İSTANBUL

[SENE-İ MÂLİYE 14 HAZİRAN SENE 1304]

GEÇMİŞTEN BİR NEBZE MALUMÂT

2

Kâtip Çelebi merhûmun “Takvîm-üt-Tevârih” ismindeki kitabında yazmış olduğuna bakılırsa, Âdem Aleyh-is-selâm'ın yeryüzüne gelmesinden (2242) iki bin iki yüz kırk iki sene sonra ve bir başka rivayete nazaran: (1655) bin altı yüz elli beş yıl geçtiğinde, şu üzerinde yaşadığımız dünyanın, ilk yaratılışındaki hâli başka bir hâle dönmüş. Bu hâle de “tufan” sebep olmuş; yani yerlerden sular çıkararak ve gökten yağmurlar yağarak dünyanın yüzünü su kaplamış. Bu sebeple pek çok memleketler batıp, kara olan yerlerin bir haylisi deniz olduğundan küre-i arzın evvelki hâli büsbütün değişmiş.

Âdem Aleyh-is-selâm'dan o zamana kadar hayli peygamberler gelip geçmiş ve bu tufan zamanında Nuh Aleyh-is-selâm peygamber bulunmuş. Kendisinin hak peygamber olduğuna iman eden kavmini selamete çıkarmak üzere, yelken gemisini de bu peygamber icâd eylemiş.

İşte bu tufana “Nuh Tufanı” derler. Tufan altı ay kadar devam ettikten sonra, Tanrı Teâlâ Hazretlerinin emriyle yağmurlar dinmiş ve sular çekilmiş, Nuh Aleyh-is-selâm'ın gemisi; Diyarbakır vilayetinde Cezîre nâm kasabaya beş saat uzaklıkta “Cudi” Dağı üzerine oturmuş ve gemidekilerin cümlesi selamete ermiş.

Nuh tufanının ne zaman vuku' bulduğuna dair Çinlilerin kavli başka, Hintlilerin zannı başkadır, hele bunlar, tufân-ı Nuh'un kendi diyarlarında olduğu iddiasındadırlar.

Bu iki diyar ahalisinden mâadâ, tufân-ı Nuh Aleyh-is-selâm'dan bu zamana kadar kaç sene geçmiş olduğu hakkında söylenen rivâyâta, verilen malumâta dahi doğru nazarıyla bakılamaz. Çünkü bu meseleye dair olan malumât dahi, Âdem Aleyh-is-selâm'ın yeryüzüne gelmesi hakkındaki rivâyât misilli birbirine uymaz. Ancak – Velez yanlış olsun – şu birbirine uymayan malumâtı dahi bilmek her vecihle iktizâ eder. İşte bu mesele hakkındaki rivâyât dahi şunlardır: -

1 Tarih kitaplarının yazdıklarına göre tufân-ı Nuh'tan bugüne kadar: (5240) beş bin iki yüz kırk sene geçmiş.

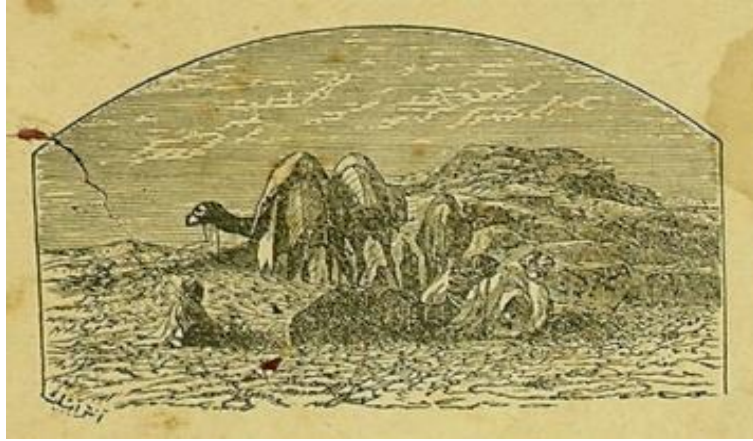
2 Müneccimlerin hesaplarına göre, Nuh tufanından şu zamana değin: (4991) dört bin dokuz yüz doksana bir sene olmuş.

3 Avrupalıların kavillerine göre tufân-ı Nuh'tan bugüne kadar (5154) beş bin yüz elli dört yıl geçmiş.

Bundan: (3322) üç bin üç yüz yirmi iki sene evvel, Yunanistan'da küçük bir tufan daha olmuştur ki, buna “Deukalion” Tufanı nâmı verilmiştir.

Bunda dahi hayli yerleri su basarak, pek çok insanın helâkine ve hayli memleketlerin harâbına sebep olmuştur.

DEVE

Asya kıtasının Arabistan kısmıyla Afrika kıtasında, ucu bucağı bulunmaz insandan hâlî yerler vardır. İşte o yerlere “çöl” yahut “bâdiye” derler.

Çöllerde akarsular ve güzel ağaçlar yoktur. Gözlerin görebildiği kadar uzağa bakılsa, kum ve taştan başka bir şey görülemez. Bu bâdiyelerden geçmeye mecbur olan yolcular, seyyâhlar yolda geçirecekleri pek çok günler için yetiyecek kadar yiyeceğini ve suyunu beraber götürmesi mutlak lazımdır.

Böyle uzun süren yolculuk için ne kadar çok yük alınması lazım geleceğini düşününüz. Ancak oralarda ağır yükleri taşıyabilecek; at, katır, yoktur. Lakin bu yerlerde atın görebilemeyeceği işleri görmek için, Allahü Teâlâ Hazretleri insana başka hayvan ihsan buyurmuştur.

İşte bu hayvan “deve”dir.

Vapur ve gemi ile uzun uzadıya deniz yolculuğu edileceği zaman, vapur her muhtaç olunacak eşyayı yüklenebildiği gibi, çölde de deve, insanın her bir şeyini ve ağır yükünü taşıyabildiği için, bu mübarek hayvana “çöl vapuru” dense layıktır.

Deve yüksek olduğu cihetle, yükleneceği zaman diz çöker, o halde yük kolayca sırtına yükletilir.

Deve pek çok gün aç gidebilir ve yola çıkmadan evvel yetiyecek kadar su içirilirse dört beş gün susuzluğa dayanabilir.

Arap kısmı da devesini pek sever ve sevdiğine mebnî medih etmek için; beyt düzer türkü söyler.

Hakikat! Deve sevilecek ve medih olunacak mübarek bir hayvandır. Zira at: Yalnız araba çeker, yük taşır. İnek süt verir. Koyun kezâlik süt ve yün verir.

Deve ise bu hayvanların görebildikleri işlerin hepsini görür ve insana birkaç hayvanın vereceği faydayı verebilir.

Bâdiye ahalisinin geçimleri deve sütü iledir. Peynir, tereyağı, ayran gibi hep yiyecekler süt ile yapılır. Bundan başka devenin eti yenir ve tüyünden esvâb yapılır.

ÜÇ LİSAN

TÜRKÇE	ARAPÇA	FARİSÎ
Üzüm	Uneb	Engür
Elma	Tuffâh	Sîb
Nar	Rummân	Enâr
Ayva	Sefercel	
Hurma	Temr	Hurma
Bağday/Buğday	Hınta	Kendüm
Arpa	Şaîr	Cev
Cumartesi	Yevm-üs- sebt	Şenbe
Pazar	Yevm-ül-ehad	Yekşenbe
Pazartesi	Yevm-ül-isneyn	Düşenbe
Salı	Yevm-üs-selâse	Seşenbe
Çarşamba	Yevm-ül-erbaa	Çeharşenbe
Perşembe	Yevm-ül-hamîs	Pençşenbe
Cuma	Yevm-ül- cum'a	Cum'a
Bir	Vâhid	Yek
İki	İsneyn	Dû
Üç	Selâse/Sülüse	Se
Dört	Erbaa	Çehâr
Beş	Hamse	Penç
Altı	Sitte	Şeş

TÜRKÇE	ARAPÇA	FARİSİ
Yedi	Seb'a	Heft
Sekiz	Semâniye	Heşt
Dokuz	Tis'a	Noh
On	Aşere	Deh

BİR MEKTUP

Azizim Kamil Efendi!

Birisi bana: “Bambu” nedir? diye sordu. Ben bunun ne demek olduğunu bilsem de, arkadaşlarımdan bazıları; benim bildiğimin başka türüsünü söylediklerinden hangimizin bildiği doğru olduğuna bir türlü karar veremedik.

Cemal Efendi, “Bambu” şebeğe benzer bir cins hayvandır diyor. Tahsin Bey ise; koyu mavi renginde bir taştır iddiasında bulunuyor. Ben de; Hindistan’da bulunan bir cins siyah adamlara bambu denir olduğunu söylüyorum.

Şimdi size rica ederim ki; bunların hangisi doğru ise bildiresiniz! Bununla beraber Cemal Efendi ile Tahsin Bey’in bir şey bilmediklerini beyân edesiniz.

Zira Hindistan’da bulunan ve başlarında kocaman beyaz sarık sarılı olan adamlara bambu demezler mi? Hâlbuki arkadaşlarım benimle eğleniyorlar. Hele benim bildiğim doğru değil midir?

NÂZİM

CEVABI

Azizim Nâzım Bey!

Mektubunuzu okuduğum zaman, o derece kahkaha ile güldüm ki, dizimde yatmakta olan kedi, korkusundan sıçrayıp kaçtı.

“Bambu” Hindistan’da ve Çin’de bulunur. Gayet büyük bir cins kamıştır ki, oralarda bunu hâne yapmıklıkta ve sâir pek çok şeylerde kullanılır.

Bu kamışı hiç görmediniz mi? Başlarında kocaman beyaz sarık olanlara “Bambu” değil “Hindû” derler.

Eğer bunu bana sorduğunuz misilli başka bir kimseye soracak olsanız size pek çok gülerdi.

KÂMİL

Şu mektupların yazılışından anlaşıldığına göre çok kimseler vardır ki kendilerini âlim ve zeki zannederek bilmedikleri şeyler üzerine bahsederler. Hâlbuki bahsettikleri şeylerin doğrusunu bilmezler de her biri bir söz söyler. Hele bazısı da bilmediğini bilmeyip kendi dediğinin doğru olduğunu iddia ederek inat üzere bulunur.

İnsan olan insan bilmediği şey üzerine iddia etmeyip erbâbından öğrenmeye cehd eder. O halde kimsenin yanında mahcup olmaz.

AYI BALIĞI

Ayı balığı gördüğünüz var mı? Ayı ayı balığı bizim ve sair denizlerde bulunur. Lakin büyük cinsi; bahr-ı müncemîd-i şimâlî ve bahr-ı muhîr-i cenûbî; yani dış denizlerde görülür.

Ayı balığı pek taaccüb olunacak bir mahlûktur. Balıkları tutup yemeklik için; bütün gün yüzer. Lakin hava ile yaşadığı cihetle daima başı sudan dışarı görülür.

Bu hayvanın salt başını gördüğünüz vakit; kedi zannedersiniz. Çünkü bakışı kedi gibidir. Gözleri büyücek ve burnu enlidir. Kulakları oyuk delik

gibidir. Vücudu balığa benzer. Dört adet kısa bacağı vardır. Bunlar sanki balık kanadı makamındadır.

İki ön ayağının pençesi keskindir. Bu sebeple kayalara ve buzlara sarılarak çıkar. Art ayakları ördek ayaklarına benzer. Bu vasıta ile kolay ve iyi yüzebilir. Fakat karada bulunduğu zaman enikonu yürüyemez. Ayaklarını sürüşdürerek yavaş yavaş yürür. Resmine bakarsanız arka ayaklarının ördek ayağı gibi olduğunu görürsünüz.

Ayı balığı kendine kâfi balık tutunca, karaya çıkarıp yer. Yaz esnasında saatlerle kayaların üzerinde; güneşe karşı uzanarak lezzetle yatar uyur. Lakin o uyurken ihtiyatlı olarak gözleri açık uyur.

Bu hayvan daima kovuklara gizlenerek av gözler ki, avı görünce bir anda dalıp kaçırmadan yakalar.

BİR HİKÂYESİK

Bir kimsenin bir papağanı varmış. Bu kimse ıslık çalmak ile “Ona şüphe yok” demekliğı papağana öğretmiş.

İşte hayvan salt bu iki şeyi yalnız öğrenebilmiş olduğundan; her gün kâh ıslık çalar kâh “Ona şüphe yok!” “Ona şüphe yok!” dermiş.

Bu kuşa her ne sorulursa! “Ona Şüphe yok!” demekten başka cevap veremezmiş. Çünkü bu sözlerden mâadâ bir şey öğrenmemiş idi.

Birgün bu kuşu satmaklık için sahibi pazara götürüp: “Papağanımı kim alır? Papağanım yirmi lirayadır!” diye bağırır.

Orada bulunanlardan biri, bu kuşa bu kadar yüksek fiyat istenildiğini işiterek, papağana hitâben, “Papağan yirmi lira değer misin?” demesi üzerine papağan “Ona şüphe yok.” diye cevap vermiş.

Papağanın bu sözleri o kimsenin hoşuna gittiğinden yirmi lirayı verip kuşu alarak doğruca evine getirmiş.

Arası pek çok günler geçtiği halde, papağanın ıslık çalmakla “Ona Şüphe yok!” demekten başka bir şey bilmediğini ve her ne öğretilirse ondan mâadâ kendiliğinden bir şey söyleyemeyeceğini bu adam iyiden iyiye anlayarak papağanın kafesinin yanına gelip “Ben ne divane imişim ki yirmi lirayı sokağa atmışım!” deyince; papağan da hemen: - “Ona şüphe yok!” demiş.

Bazı kimse papağan kuşunun insan gibi konuştuğu zannındadır. Hâlbuki bu zan yanlıştır. Bu hayvana ne öğretilirse onu söyler. Mesela:

“Oturuyor musun” sözü öğretilmiş ise, yanına gidip “Oturuyor musun” deyince; cevap olarak “Evet” yahut “Hayır” diyemez. Öğrenmiş olduğu yahut işittiği “Oturuyor musun” sözünü söyler. İşte sâirlerini buna kıyas etmeli.

TÜRKÇE LÜGAT KİTABI **(Üst tarafı geçen risâlede)**

Aç – Yediği şeyleri hazmederek midesi boş olan.

Acıkmak – Aç olmak

Acı – Tatlının zıttı, kederlen, merhamet et.

Acımak – Lezzeti gidip acı olmak, keder etmek, merhamet eylemek.

Aç – Kapalı şeyi gider, meydana çıkar, âşikâr et.

Açık – Kapalı değil, meydanda, âşikâre

Açmak – Kapalı şeyi gidermek.

Ahar – (Fârisîce âher kelimesinden alınmadır.) Perdah denilen suluca tutkal yahut çiriştir ki, astar ve kâğıtlara sürülür. Galat olarak (âhal) denilir. Tek ve çifte âhallı kâğıt denildiği gibi.

Ahşam – Akşam demektir.

Ad – İsim

Ada – Bir şeyin olması için birine bir şeyi vereceğini vaat eyle.

Adaş – Bir isim de olan. Doğrusu (addaş) tır. Lakin söylenilmekte güçlük olmasın için adaş denilir.

Adak – Bir şeyin husûlü için birine yahut bir mahal’le edilen vaat.

Adamak – Ol vecihle vaat etmek.

Edebsiz – Arapça (edeb) kelimesinden alınmadır, terbiyesiz demektir.

Er – Erkek ve her hâli erkekliğe yakışır olan kimse.

Er – Erken. (İr dahi yazılır.)

Ara – İki şeyin ortası ve birbirine olan uzaklığı, bir şeyi bulmaklık için öteye beriye bak yokla, beraber, bazı manalarına da gelir.

Aramak – Bir şeyi bulmaklık için bakmak yoklamak.

Araba³⁸ –Atın yahut kara vapurunun arkasına takılarak içine binilip istenilen yere gidilen şey ki, paraşol, coupeland ve sâir nâmlarda birkaç türlü vardır.

Aral – Cezâyir-i müctemia; yani sıra adalar. Yahut büyük nehirlerin ağzında denize doğru kum toprak birikmesinden peydâ olan o ada ve adalar.

Aralık – İki şeyin beyni. Yarı açık yarı kapalı. Bazı.

Arayıcı – Yoklayıcı.

Arpa – Başlıca atın, ve sâir hayvanın yiyeceği şey.

(Mâba'dı gelecek nüshada)

BENİM ADIM NEDİR?

Söyleyin bana ben kimim ve benim ismim nedir?

Ben şark tarafından doğarım, altın gibi parlak gözlerim ile pencerelerinizden içeri bakarım. Bu zaman uykudan kalkmak vakti olduğunu beyân ederim.

Yatağınıza yatıp uyuyacağınız vakit size gözükmem. Lakin uykudan kalkıp iş işlemeye, okumaya, gezmeye gideceğiniz zaman sizi nurlandırırım. Başımın üzerinde pertevlerden tâcım vardır. Aydınlığımı her yerlere salarım. Ağaçları, evleri, ovaları, suları parlattırırım.

Ben size aydınlık ve sıcaklık veririm. Ham meyveleri; ham zâhireleri olmuş hale getiren benim. Ben havada pek yukarıyım. En yüksek ağaçlardan, en yüksek bulutlardan daha yükseğim. Eğer size yakın gelecek olursam, yanıp telef olursunuz. Bazı kere pertevlerden olan tâcımı çıkarıp, ince gümüş gibi bulutlar giyerim, işte bu zaman bana bakabilirsiniz. Lakin bulutlar olmadığı halde, tekmîl şua'larımı salıveririm ki, bana bir türlü bakamazsınız. Çünlü gözlerinizi pek ziyade kamaştırırım. Fakat bu hâlde bana yalnız karakuş bakabilir: Zira karakuşun gözleri pek kuvvetli olduğundan her zaman bana seyirci gibi bakabilir.

Benim doğacağımı horozlar yüksek ses ile öterek herkese haber verirler. Lakin baykuşlar, yarasalar benim doğacağımı anlayınca kaçarlar, kendilerini harap duvarlar arasına, ağaç kovuklarına saklarlar.

³⁸Binde dokuz yüz doksan kişi, yani hemen ale'l-umûm (araba) yazmakta ise de, âraba yazmak daha doğrudur. Çünkü bu lafız Türkçedir. Türkçede ise (ع) harfi yoktur.

Ben Anadolu'yu, Arabistan'ı, Mısır'ı, Fransa'yı, İtalya'yı, İngiltere'yi ve tekmîl yeryüzünü aydınlık ederim. İşte ben; en güzel, en revnaklı mahlûkum ki bütün dünyaya gözüdürüm. Ve ben olmasam hiçbir şey yaşayamaz ve olamaz.

Söyleyin bana, ben kimim ve benim adım nedir?

CEMAL EFENDİ MATBAASI BÂBİÂLİ CADDESİ'NDE NUMARA 34

Bu risâlenin her bir numarasından yirmiden yukarı alınır, fiyatından tenzîlât icra olunur.

BAŞLICA SATILAN MAHAL

Bâbiâli Caddesi'nde 46 numaralı Arakel Efendi'nin kitaphânesi olup abone yazılmak veya alıp satmak isteyen, efendi-i mûmâ ileyhin kitaphânesine müracaat edecektir. Tane tane sâir bazı kitapçılarda da bulunacaktır.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçları yer alacak ve araştırma konusu ile ilgili önerilerde bulunulacaktır.

5.1. Sonuçlar

Bu araştırma sonunda, incelenen “Arkadaş”, “Çocuklara Arkadaş” ve “Çocuklara Talim” dergilerinin; bilgi içerikli, ahlakî değer yüklü, eğitim ve öğretim amaçlı, eğlendirirken bile öğreten dergiler olduğu görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında söz konusu dergilerin dönemin çocuk edebiyatı eserleri arasında önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın sonuçlar bölümünde, incelediğimiz dergiler çocuk edebiyatı açısından değerlendirilecek ve böylece dergilerin yazıldığı dönem açısından önemi belirtilecektir.

Çocuk edebiyatı ile ilgili incelenen kaynaklara göre çocuk edebiyatı eserlerinin, yaşanılan gerçeklerle ilgili olması gerekmektedir. Mehmed Şemseddin’in en büyük amacı, çocukları eğitmek, onların topluma uyumunu kolaylaştıracak ve onları gerçek yaşama hazırlayacak bilgiler vermektir. Onun dergilerinde yer alan metinlerin en dikkat çekici özelliği, kesinlikle gerçekçi, gerçek hayata dair ve yaşanılabilir olmalarıdır. Fıkralarda bile amaç, eğitmek olduğu için gerçekçilikten uzaklaşmamıştır.

Çocuk edebiyatı eserleri duygu, düşünce, hayal gücü ve kişilik gelişimine katkı sağlamalıdır. Dergilerde yer alan eğitici metinler, çocukların kişilik, duygu ve düşünce gelişimlerine yardımcı niteliktedir. Çünkü dergilerde amaç, çocukların topluma uyum süreçlerinde sağlıklı bir kişilik geliştirmelerini sağlamaktır. Ancak dergilerin hayal gücü anlamında yetersiz kaldıkları söylenebilir. Çünkü dergilerde yer alan metinler hep düz mantıkla yazılmış ve

“olması gerekenler” anlatılmıştır. Çocukları şaşırtan ve geliştiren hayal unsurları bulunmamaktadır. Fakat yine de henüz ilk çıkan çocuk dergilerimizden oldukları ve üstelik ülkemizde “çocuk edebiyatı” kavramının bile oluşmadığı yıllarda yazılmış olmaları nedeniyle bu, çok büyük bir eksiklik olarak görülmemelidir.

İncelenen dergilerde yer alan metinler ve özellikle de fıkra ve hikâyeler çocuğun eleştirel bakış açısı geliştirmesine yardım etmektedir. Bu tarz metinlerde, kahramanların eleştiri içerikli konuşmaları çocuklara, her şeyi olduğu gibi kabul etmemeleri, düşünerek ve eleştirerek karar vermeleri hakkında telkinlerde bulunmaktadır.

Çocuklara yönelik olarak yazılan eserlerde estetik duyarlılık geliştirilmeli, çocuğun tercihlerini yaparken bu duygusundan yararlanması sağlanmalıdır. İncelediğimiz dergilerde şiir türünün bulunmaması, estetik duyarlılık açısından bir eksikliklerdir. Ayrıca dergide asıl amacın eğitim olması ve tüm metinlerin bu amaca hizmet etmesi, dergilere tamamen “didaktik” bir özellik yüklemiş ve bu nedenle “estetik” göz ardı edilmiştir.

Çocuk edebiyatı metinleri, girişimci ve üretken çocuklar yetiştirmeye yardımcı olmalıdır. Dergilerde yer alan makale türündeki yazılarda, gazete, tren, vapur, telgraf gibi icatlar tanıtılıp dünyada yaşanan gelişmeler anlatılırken, çocuklara çok çalışarak, bu tarz yeniliklere katkı sağlamaları gerektiği öğütlenmiştir.

Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuklara içinde yaşadığı ülkeyi, dünyayı sevmeyi öğretmelidir. Yaşadığımız dünya güzellikleri ve zorlukları ile bir bütündür. Sürekli zorlukları hatırlamak, dünya ile olan bağımızı kopardığı gibi, yaşama sevincini de ortadan kaldırır. Bu yüzden çocuk edebiyatı eserlerinde, yaşadığımız dünyayı sevmeyi, onun güzelliklerinden yararlanmayı sağlayıcı duyguların kazandırılmasına özen gösterilmelidir. Dergilerde yer alan metinler, çocuklara vatanını, dünyada var olan güzellikleri; hayvanları, doğayı, insanları, hatta düşmanını bile sevme konusunda öğütler vermektedir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, incelediğimiz üç dergi, bugün bakıldığında her ne kadar basit olarak algılansa bile, yazıldıkları döneme göre başarılı ve yerinde yapılmış çalışmalardır. Edebî eserlerin, yazıldıkları dönemin şartları içerisinde değerlendirilmeleri gerektiğini düşünürsek, söz konusu dergilerin “basit” oluşu kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Çünkü dönem, çocuk edebiyatı denen kavramın ve özellikle de çocuk dergiciliğinin yeni yeni filizlenmeye başladığı bir dönemdir ve elbette ki böyle bir dönemde “ibtidâî” çalışmalar yapılacaktır. Biz incelediğimiz bu üç derginin çocuk edebiyatı alanında başarılı ürünler içerdiğini düşünmekteyiz. Hiç değilse sadece “çocuklara yönelik” olarak kaleme alınmaları bile bir başarıdır. Çünkü dönemin birçok çocuk dergisine siyaset karıştırılmış ve dergilerde siyasi içerikli yazılar yer almıştır. Ancak Mehmed Şemseddin bunu yapmamıştır. Bu nedenle onun, “çocuklara arkadaş” olmayı başarabilmiş bir yazar olduğu düşünülmektedir.

5.2. Öneriler

Ülkemizde Tanzimat ile başlayan yenilik hareketleri ile birlikte basın yayın alanında da hareketlilik yaşanmış ve özellikle geleceğin teminatı olarak görülen çocuklar için, onların ahlâken eğitilmelerine, bilgilenmelerine yardımcı olacak eserler kaleme alınmıştır. Bu gelişmeleri takiben ülkemizde eski harflerle çok sayıda çocuk dergisi de yayımlanmıştır. Bu dergilerden henüz incelenmemiş olanların günümüz harflerine aktararak incelenmesi Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi konusunda yapılan çalışmalara katkı sağlayacaktır.

İncelenen dergilerin yazarı olan Mehmed Şemseddin, çocuklar için yazmayı kendine amaç edinmiş ve her defasında dile getirdiği “niyet-i hâlis ile evlâd-ı vatana hizmet” gayesini bütün eserlerine yansıtmıştır. Mehmed Şemseddin bu yönüyle Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimine katkı sağlamış bir yazardır. Bu yüzden yazarın elde olan diğer eserlerinin de incelenmesi hem yazarın edebiyat anlayışının bir bütün olarak ele alınmasına imkân sağlayacak hem de o dönemde çocuklar için yazılmış olan eserleri günümüz harfleriyle edebiyatımıza kazandıracaktır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Onur. (2009). *Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Gelişimi*.
Web:Türkoloji.cu.edu.tr (3 Ocak 2019’da alınmıştır.)
- Alver, Köksal. (2005). Çocuk ve Edebiyat. *Hece Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 104-105, 307-309.
- Bayram, Yavuz. (2005). Türk Edebiyatının İlk Çocuk Dergisi: Mümeyyiz (1869-1870). *Hece Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 104-105, 484-501.
- Bekir, Onur. (2007). *Çocuk, Tarih ve Toplum*.(1. Baskı) İstanbul: İmge Kitabevi.
- Ciravoğlu, Öner. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. (4. Baskı). İstanbul: Esin Yayınevi.
- Çıkla, Selçuk. (2005). Tanzimat’tan Günümüze Çocuk edebiyatı ve Bazı Öneriler. *Hece Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 104-105, 89-107.
- Devellioğlu, Ferit. (2004). *Osmanlıca Türkçe Ansikopedik Lugat*. (21. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Doğan, Erdal. (1997). *Edebiyatımızda Dergiler*. (1. Baskı). Ankara: Bağlam Yayınları.
- Enginün, İnci. (2007). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. (6. Baskı). İstanbul: Dergah Yayınları
- Enginün, İnci. (1985). Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış. *Türk Dili*, Sayı: 400, 186-194.
- Günyol, Vedat. (1986). *Sanat ve Edebiyat Dergileri*.(12. Baskı). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Gürel, Zeki (1995). Çocuk Edebiyatı Kavramı Üzerine. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 126, 46-47
- Konar, Elif. (2005). Çocuk, Edebiyat ve Eğitim. *Hece Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 104-105, 208-213.
- Korkmaz, Ramazan. (2004). *Yeni Türk Edebiyatı (1839-2000)*. (3. Baskı) Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kür, İsmet. (1991). *Türkiye’de Süreli Çocuk Yayınları*.(Sayı 50) Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
- Oğuzkan, Ferhan. (2001). *Çocuk Edebiyatı*. (7. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Okay, Cüneyd. (2006). Eski Harfli Çocuk Dergileri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 4, (7)*, 511-518.
- Sefercioğlu, Necmeddin. (1998). Çocuk Edebiyatı. *Türk Yurdu, Sayı: 136*, 37-39
- Sever, Sedat. (2007). *Çocuk ve Edebiyat*. (3. Baskı). İstanbul: Kök Yayıncılık.
- Sınar, Alev. (2006). Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 4 (7)*, 175-225.
- Şimşek, Hüseyin. (2001). IXI. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine. *Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 151*, 1-9.
- Şirin, Mustafa Ruhi. (2010). *Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı*. (4. Baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Yalçın, Alemdar ve Aytaş Gıyasettin. (2005). *Çocuk Edebiyatı*. (3. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yılmaz, Gürbüz. (2014). Çocuk Edebiyatının Öncüsü Mehmed Şemseddin. Web: [www. Tarihistan.org](http://www.Tarihistan.org) (5 Ekim 2018 tarihinde alınmıştır.)
- Yiğitbaşı, Kübra. (2014). Türkiye’de Çocuk Dergiciliği: TRT Çocuk Dergisi Örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:5*, 37-56.

همشیره سی شویله جواب وردی، که باقی، شوقوش بوا یایقی ایچون بردن بر پارچه چوب آتش، اوچوب کیدیور . ایشته بوش طورمهغه آصلا وقتی بوقدر، بوا چوب، بو صون، وچامور ایله یاییلیر .

بونک اوزرینه راز وقت سارینی کسدکنن صکره، کوچک چوچق یم یه یور ایکی آت کوردی، وهان ددی، که « ایشته بونلرک هیچ برایشی اولهمن، باری کیدوب اونلر ایله اونیایم .

آنره طوغری کیتکه ایکن، بر آدم کلوب آنلرک بوونلرینه بووندورق قوبدی، و چوغغه دونوب « کوچک چوچقم یم آناریمه صیمان ایله ترلازیده چفت سوردریم، واورزه یولاف آریه، بغدای، اکر رم، چونکه آنلرک بر مقصدارینی اتمک یایقی ایچون او کودوب اون یارم؛ قصورینی ده صاوب پاره ایدرم . » دیدی .

ایشته بونن چوچق فهم * اییدی، که هر آری، هریر قوش، و هریر حیوان بوش طور میوب کندیلرینه لازم اولان ایشلر ایله مشغولدر .

بو جهته همشیره سینه سوله دی، که « شمسی یم مکتبه کیده چکم، ودرمی او کره نه چکم، صکره آزاد اولوبده او کلدیکم زمان، والدهم بکا، بشقه چوچق ایله اونباغ ایچون برچوق وقت اذن وربر . اوله دکلئ « ایشته بولاقردیلری سولیه رلک مکتبه طوغری قوشدی، همشیره سی دخی مئونا دونوب اوینه کلدی .

جام

اعمال اذابه تفریق بیت مایع هیئت بعده
یایقی ارتکک آیرمی او صوکی بیجم صکره

جام نه شی ایله یاییلیر ؟ جام بر جنس قوم، یاخود چقماق طاشی، ویاخود صودادن اعمال * ایدیلور . ایشته بواجزالی بر نوع چوملکلر ایچنده اذابه * اولتور . جام یاییلان قوم، هر رده بولنن . بوغاز ایچندن طیشاری به چقیجه بر ساعت اوزاقلقده بولنن « ابروه » دینلور بر کوچک مملکت ایله انکله زده « نور فولق » ده و « وایت » آله سنده بولتور .

جام: بلور، پنجره لک، و آینه لک، اسمار یله اوج صنفه تفریق * ایدیلور . بلوردن نه یاییلیر ؟ صوبارداقاری، صراحیبر، و بشقه درلو اشیای بیته * یاییلیر .

بو شیلر نصل اعمال ارنلور ؟ اذابه اولسدوق مایع * حائنه کتیریلان اجزالی قابله قونیلوب، اوزون بر بوری ایله اوفلنیلرک درلو درلو بیجمه قونیلور . یعنی بارداق، قدح، صراحی و سائر هر شی یاییلیر .

پنجره لک، یاراق کی دوز بر هیئته * نصل کتیریلیر ؟ ارشش قوم و یا چقماق طاشی، « معجون کی موشاق برحاله کتیرلدکن صکره، بوندن بر پارچه شی بردکنکک اوجسنه قونیلوب، جام یانباغه مخصوص اولان غایت قیرغین بر فرونک ایچنده چابوق چابوق چوریلور . بعده بر دوز بره دوکلوب اوزرنن سلندیر کچیریلور .

آینه لک جام نه در ؟ آینه لک جام، یاراق هیئته کتیریلان جامک الک اعلاسی در .

جامک چابوق قیرلامسی ایچون، اعمالدن صکره صیجاق آتشک اوکنه قونیلور؛ و آتش درجه درجه آرتیلوب سوندریلور .

آرقداش

محرری
قرائته کتبه سندن
محمد شمس الدین

رخصت رسمیه ایله هر اون بش کونده بر کره رسملی اوله رق مایع ونشر اولتور .

استانبول

باب عالی جاده سنده نافعه نضارتی اتصانده ۲۵ نومروده
(قنطار برادرل) مطبعه سی

۱۲۹۸

اشبو « ارقداشک » بر نسخهی ۵۰ پاره در . سنه لکی یعنی بکرمی درت نسخهی ۲۴ غروش در . آتی آلیغی بوقدر . طیشساریلر ایچون ۸ غروش بوسنه پاره سی ضم اولتور . سنه لکنه ایونه اولیق ایستینالیر، طوغریلن طوغری به « غلطه ده صوبه دائره سنده » محرری محمد شمس الدین بکه مراجعت الباری لازم کلیر .

معلوم درکه هر آتاج وهر حیوان نازه لک هنکلمنده ایکن قابل تریده در . انسانلرک دخی لایقسه تریه ایله یله چکلری زمان؛ چوچقلق زمان در . بوسبه مینی درکه مکتبر بر زده چوچقاره « رساله اخلاق » اوقوتدیریلور . لکن خسنه به حکیمک علاجی آبی کلدی کی، نصیحت دیکله مک دخی هر فرده کوچ کلیر . بو حالده طوغریلن طوغری به نصیحت بولنده یازلیش رساله زدن زیاده؛ حکابه ل ایچنده حسن اخلاق مدالاری کوستران کتابلرک؛ چوچقاره اوقوتدیر ماسنده دها کوزل قائده سی اولور اعتقادندیم .

ایشته بو اعتقاده بنا، اولاد وطنی هم اکلندیرمک، همه مستفید ایلک امایله اشبو « چوچقاره آرقداش » ی چیقارمقدهم . مع مافیله بونده یالکز حکایه یازمقلده قائده جم؛ قدرتم یشدیکی قدرک چسوق قائده لی معلومات دخی و بره رلک؛ چوچقاری او بوزدن دخی مستفید ایلکه چالیشه جم .

ایشته بو آرقداش؛ رساله اخلاق مقاننده چوچقاره اوقوتدیریلور ایسه، هر وجهله کوزل تأثیر و قائده کورولسی مأمول قوی در .

